

ULUSLARARASI POLİTİKA – CİLT II

H. J. MORGENTHAU

Çevirenler : Baskın ORAN ve Ünsal OSKAY

ULUSLARARASI POLİTİKA

Güc ve Barış Mücadelesi

İngilizce
Dördüncü Baskı

Yirmi birinci yayımdan

Türkçe Birinci Baskı

HANS J. MORGENTHAU

CHICAGO ÜNİVERSİTESİ
SİYASAL BİLİM PROFESÖRÜ

New York

ALFRED. A. KNOPF

İ Ç İ N D E K İ L E R

AYRIM ALTI	ULUSAL GÜCÜN SINIRLANMASI: ULUSLARARASI HUKUK	355
BÖLÜM 18	ULUSLARARASI HUKUKUN ANA SORUNLARI	357
	Uluslararası Hukukun Genel Niteliği	357
	Uluslararası Hukukun Yasama Görevi	362
	Merkezleşmemiş Niteliği	362
	Yorum ve Bağlayıcı Güç	365
	Uluslararası Hukukun Yargı İşlevi (Fonksiyonu)	369
	Zorunlu Yargı	370
	İSTEĞE BAĞLI OLMA KAYDI «İHTİYARİ KAYIT - OPTIONAL CLAUSE»	372
	Uluslararası Mahkemeler Yargısız Hükümlerin Etkisi	378
	Uluslararası Hukukun Uygulanması	380
	Uluslararası Hukukun Merkezleşmemiş Niteliği	380
	Garanti Antlaşmaları	383
	Ortaklaşa Güvenlik	386
	MİLLETLER CEMİYETİ MİSAKI'nın 16. MADDESİ	386

	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANTLAŞMASININ VII. BÖLÜMÜ	393
	VETO	397
	«BARİŞ İÇİN BİRLEŞME» KARARI	400
BÖLÜM 19	EGEMENLİK	403
	Egemenliğin Genel Doğası	403
	Egemenliğin Anlamdaşları : Bağımsızlık, Eşitlik, Oybirliği	406
	Egemenlik Ne Değildir?	409
	Egemenlik Nasıl Yitirilir?	410
	Uluslararası Örgütlerde Çoğunluk Oyu	416
	Egemenlik Bölünebilir mi?	419
AYRIM YEDİ	YİRMİNCİ YÜZYIL ORTASINDA DÜNYA POLİTİKASI	427
BÖLÜM 20	MİLLİYETÇİ EVRENSELÇİLİĞİN YENİ MORAL GÜCÜ	429
	Eski ve Yeni Milliyetçilik	429
	İnsanların Kafalarını Fethetmek İçin Yapılan Mücadele	432
	Propagandanın Üç İlkesi	434
BÖLÜM 21	YENİ GÜC DENGESİ	442
	Yeni Güc Dengesinin Esnek Olmaması	442
	Büyük Devletlerin Sayıca Azalması	442
	Güç Dengesinde İki Kutupluluk	446
	İki Blok Sistemine Doğru	446

	Dengeci Devletin Ortadan Kalkması	448
	«Ü ç ü n c ü G ü c» S o r u n u ...	450
	Sömürge Sınırlarının Ortadan Kalkması ...	452
	Sömürge Devrimi	456
	İki Kutup Sisteminin Olanakları	458
	İ k i K u t u p S i s t e m i n i n Ç ö - z ü l m e s i O l a s ı l ı ğ ı	459
	S o ğ u k S a v a ş ı n S ü r m e s i ...	460
	B a r ı ş İ ç i n d e B i r A r a d a Y a ş a m a k	462
BÖLÜM 22	TOPTAN SAVAŞ	464
	Tüm Nüfusun Savaşı	467
	Tüm Nüfusun Katıldığı Savaş	471
	Tüm Nüfusa Karşı Savaş	472
	Savaşın Makinalaşması	474
	S i l â h l a r ı n M a k i n a l a ş m a - s ı	474
	N a k l i y a t v e H a b e r l e ş m e - n i n M a k i n a l a ş m a s ı	478
	Mutlak Sonuçlu Savaş	479
	Toptan Makinalaşma, Toptan Savaş ve Top- tan Hükmetme	484
AYRIM SEKİZ	YİRMİNCİ YÜZYIL ORTASINDA BARIŞ SORUNU : SINIRLAMA YOLU İLE BARIŞ	493
BÖLÜM 23	SİLÂHSIZLANMA	495
	Silâhsızlanmanın Tarihçesi	497
	S i l â h s ı z l a n m a n ı n U ğ r a d ı - ĝ ı B a ş a r ı s ı z l ı k	498
	S i l â h s ı z l a n m a n ı n S a ğ l a - d ı ĝ ı B a ş a r ı l a r	502

	Silâhlanmanın Dört Sorunu	503
	O r a n	504
	RUSH - BAGOT SÖZLEŞMESİ, WASHINTON AN- LAŞMASI VE İNGİLİZ - ALMAN DENİZCİLİK AN- LAŞMASI	505
	DÜNYA SİLÂHSİZLANMA KONFERANSI	508
	İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDANBERİ SİLÂHSİZ- LANMA GÖRÜŞMELERİ	510
	P a y S t a n d a r d l a r ı	511
	S i l â h s ı z l a n m a, S i l â h l a n- m a n ı n A z a l t ı l m a s ı A n l a- m ı n a G e l i r m i ?	515
	Silâhların Denetimi	524
BÖLÜM 24	GÜVENLİK	526
	Ortaklaşa Güvenlik	526
	İ t a l y a - H a b e ş i s t a n S a v a ş ı	533
	K o r e S a v a ş ı	535
	Uluslararası Bir Polis Gücü	538
BÖLÜM 25	YARGISAL ÇÖZÜM	541
	Yargısal Görevin Doğası	541
	Uluslararası Çatışmaların Doğası : Gerilim- ler ve Mücadeleler	544
	S ı r f M ü c a d e l e l e r	545
	B i r G e r i l i m Ö z ü T a ş ı y a n M ü c a d e l e l e r	545
	B i r G e r i l i m i T e m s i l E d e n M ü c a d e l e l e r	547
	Yargısal Görevin Sınırlandırılması	548
BÖLÜM 26	BARIŞÇI DEĞİŞME	553
	Ülke İçinde Barışçı Değişme	553
	Uluslararası İlişkilerde Barışçı Değişme	558

Milletlerarası Cemiyeti Misakının 19. Maddesi ...	559
Genel Kurulun Kararları	561
FİLİSTİN ...	562
KORE ...	564
MACARİSTAN ...	567
DİĞER BAŞARISIZLIKLAR ...	568
SÜVEYŞ KANALI ...	568
ÜRDÜN VE LÜBNAN ...	569
İTALYAN SÖMÜRGELERİ ...	570
Güvenlik Konseyinin Kararları ...	571
FİLİSTİN VE KEŞMİR ...	572
1947 İNGİLİZ - MISIR ÇATIŞMASI VE BERLİN ABLUKASI ...	574
TRIESTE ...	575
ENDONEZYA ...	575
SÜVEYŞ KANALI ...	576
BÖLÜM 27 ULUSLARARASI YÖNETİM ...	578
Kutsal İttifak ...	578
Tarihçesi ...	578
Büyük Devletler Yönetimi ...	581
Kurulu Düzenin İkili Anlamı ...	582
Barış, Düzen ve Ulusal Çıkar ...	583
Avrupa Ahengi «The Concert of Europe» ...	587
Milletler Cemiyeti ...	589
Milletler Cemiyetinin Örgütlenmesi ...	589

	Kurulu Düzenin İkili Anlamı: Fransa'ya Karşı Büyük Britanya	592
	Milletler Cemiyetinin Üç Zayıf Noktası	595
	ANAYASAL ZAYIFLIK	597
	YAPISAL ZAYIFLIK	597
	SİYASAL ZAYIFLIK	600
BÖLÜM 28	ULUSLARARASI HÜKÜMET: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	604
	Antlaşmaya Göre Birleşmiş Milletler	604
	Büyük Devletlerin Yönetimi	604
	Tanımlanmamış Adalet İlkeleri	608
	Tanımlanmamış Kurulu Düzen	609
	Birleşmiş Milletler - Siyasal Gerçek Yönü	611
	Genel Kurulun Yükselişi ve Kuvvetten Düşmesi	611
	Yeni Usuller	625
	Birleşmiş Milletler ve Barış Sorunu	629
AYRIM DOKUZ YİRMİNCİ YÜZYIL ORTASINDA BARIŞ SORUNU: BİÇİM DEĞİŞMESİ YOLUYLA BARIŞ		633
BÖLÜM 29	DÜNYA DEVLETİ	635
	İç Barışın Koşulları	636
	Bölümlerüstü Sadakat	637
	Adalet Bekleme	640
	Üstün İktidar	641
	Devletin Rolü	643

	Dünya Devleti Sorunu	646
	İki Düşünce Okulu	646
	Halk Desteğinin Üçlü Sı- nanması	648
	İki Yanlış Çözüm Yolu	651
	Dünyanın Fethi	652
	İsviçre ve Birleşik Ame- rika Örnekleri	653
BÖLÜM 30	DÜNYA TOPLULUĞU	658
	Kültürel Yaklaşım : Unesco	658
	Kültürel Gelişme ve Ba- rış	660
	Kültür Birliği ve Barış	661
	Uluslararası Anlayış ve Barış	663
	Fonksiyonel Yaklaşım	665
	Birleşmiş Milletler Uz- manlık Kurumları	665
	Kuzey Atlantik Antlaş- ması Teşkilâtı «NATO» ...	670
	Avrupa Toplulukları	673
	Ekonomik ve Teknik Yar- dım Kuruluşları	676
AYRIM ON	YİRMİNCİ YÜZYILIN ORTASINDA BA- RİŞ SORUNU : UZLAŞMA YOLUYLA BA- RİŞ	681
BÖLÜM 31	DİPLOMASİ	683
	Diplomasinin Dört Görevi	683
	Diplomasinin Araçları	687
	Sembolik Temsil	687

	H u k u k i T e m s i l	688
	S i y a s a l T e m s i l	689
	Diplomasinin Gerileyişi	692
	H a b e r l e ſ m e n i n G e l i ſ m e s i	692
	D i p l o m a s i n i n D e ğ e r i n i	
	Y i t i r m e s i	693
	P a r l a m e n t e r U s u l l e r l e	
	D i p l o m a s i	695
	S ü p e r - D e v l e t l e r : D i p l o -	
	m a s i n i n Y e n i Ö ğ e l e r i ...	697
	Ç a ğ d a ſ D ü n y a P o l i t i k a s ı -	
	n ı n D o ğ a s ı	699
BÖLÜM 32	DİPLOMASİNİN GELECEĞİ	701
	Diplomasi Yeniden Nasıl Canlandırılabilir	701
	K a m u y a A ç ı k l ı ğ ı n K ö t ü	
	Y a n ı	702
	Ç o ğ u n l u k K a r a r ı n ı n K ö -	
	t ü Y a n ı	705
	P a r ç a P a r ç a E l e A l ı ſ ı n	
	K ö t ü Y a n ı	709
	Diplomasinin Getirecekleri : Dokuz Kural	712
	D ö r t T e m e l K u r a l	713
	Sonuç	724
EK :	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANTLAŞMASI	731
	TARİHSEL İSİM VE KONULAR SÖZLÜĞÜ	756
	YARARLANILAN KAYNAKLAR	783
	DİZİN	817

AYRIM ALTI

**ULUSAL GÜCÜN SINIRLANMASI ;
ULUSLARARASI HUKUK**

B Ö L Ü M 18

ULUSLARARASI HUKUKUN ANA SORUNLARI

Uluslararası Hukukun Genel Niteliği

Uluslararası ahlâkla dünya kamu oyunun incelenmesine başlarken, aşırılıklara karşı yaptığımız uyarıların aynını, uluslararası hukukun incelenmesine başlarken de yapmamız gereklidir. Sayıları gitgide artan yazarlar, uluslararası hukuk diye bir şeyin olmadığı görüşünü öne sürmektedirler. Sayıları azalmakta olan kimi gözlemciler de, uluslararası hukukun, gereği gibi kodlaştırılması ve Devletlerin siyasal ilişkilerini düzenleyecek şekilde yaygınlaştırılması şartıyla, uluslararası alanda, iktidar mücadelesinin yerini almasa bile, kendi iç gücüyle, hiç olmazsa bu mücadeleyi ölçülü sınırlar içinde tutacak bir etki yapabileceğini öne sürmektedirler. Profesör Brierly'nin dediği gibi :

Çok kimse, genel olarak niteliği ve tarihi üzerinde ciddî olarak düşünme zahmetine hiç de katlanmadan, Devletler hukukunun her zaman için yapmacık bir şey olduğunu kabul etmektedir. Başkalarıysa, uluslararası hukukun kendine özgü iç gücü olan bir kuvvet olduğunu, ve bizler, hukukçulara Devletler için geniş kapsamlı bir yasa hazırlatmayı akıl edebilirsek, barış içinde yaşayabileceğimizi düşünür görünmektedirler. İnce alaycı mı, yoksa çok bilmiş mi daha zararlıdır, doğrusunu söylemek güç; fakat her ikisi de uluslararası hukuku, herkesin içinden geliverdiği gibi kanılarını belirteceği bir konu saymakta, bunu yaparken de diğer alanlarda

gerekli olduğu gibi, ilişkili olayları incelemek zahmetine katlanmamaktadırlar.¹

Devletler hukuku çağdaş sistemi, Orta Çağlardan tarihin çağdaş dönemine geçişi belirleyen büyük siyasal değişikliğin ürünüdür. Bu değişiklik, derebeylik sisteminden ulusal devletlere dönüşüm olarak özetlenebilir. Ulusal Devletlerin, daha önceki devlet şekillerinden kendisini ayıran ana özelliği, devlet ülkesi içinde yüce otoritenin hükûmetin eline geçmesidir. O zamana kadar gerçek olmaktan çok sözde baş olduğu Devlet içinde, Monark, otoriteyi derebeyleriyle artık paylaşmamaktaydı. Bunun gibi, Hristiyanlık dünyası içinde bütün Orta Çağlar boyunca, bazı bakımlardan yüce otoriteyi Hristiyanlık Dünyasında kendinde görmek isteyen Kilise ile de bu otoriteyi paylaşmıyordu. Bu değişme onaltıncı yüzyılda [tamamlandığı zaman] siyasal dünya, hukuk açısından, herbiri kendi ülkesi içinde birbirinden tamamiyle bağımsız ve üzerlerinde dünya işlerine karışan hiçbir otorite bulunmayan bir takım Devletlerden meydana gelmişti. Tek kelime ile, bu Devletler egemendiler.

Yüce otoriteyi ellerinde tutan ve birbirleriyle sürekli ilişki içinde bulunan bu birimler (devletler) arasında hiç olmazsa belirli ölçüde bir barış ve düzen bulunması gerekli sayılınca, bu ilişkilerin bir takım hukuk kuralları tarafından yönetilmesi de kaçınılmaz olmaktaydı. Başka bir deyimle, önceden saptanmış bir takım davranış kurallarıyla, bunların ihlâl edilmesi halinde normal olarak uygulanacak -ve nitelikleri ve uygulanma şartları da önceden saptanmış- bir takım yaptırımların bulunması zorunluydu. Devletler, örneğin, ülkelerin de kara ve deniz sınırlarının nerede olduğunu bilmek zorundaydılar. Hiç kimsenin malik bulunmadığı bir ülkeyi (keşifte olduğu gibi) ya da bir başka devletin elindeki bir ülkeyi (Devletten bir ülke parçasının ayrılması ya da devlete bir ülke parçasının katılması gibi) geçerli olarak hangi konular altında edinebileceklerini bilmeleri gerekmektedir. Kendi ülkelerinde yaşayan başka devletlerin uyruklarıyla, başka devletlerin ülkelerinde yaşayan kendi uyrukları üzerinde yetkilerinin ne olduğunu bilmeleri zorunluydu. A Devletinin bayrağını taşıyan bir ticaret gemisi B Devletinin bir limanına girdiği zaman, B Devletinin bu gemi

(1) J. L. Brierly, *The Outlook for International Law* (Oxford); The Clarendon Press, 1944), pp. 1, 2.

bakımından yetkileri nelerdir? Bu gemi bir savaş gemisiyse durum ne olacaktır? Bir yabancı hükûmet yanma atanmış olan diplomasi temsilcilerinin haklarıyla, yabancı bir ülkede bulunan bir Devlet başkanının hakları nelerdir? Bir Devlet savaş zamanında, savaşanlar, siviller, tutsaklar, tarafsızlar karşısında, karada ve denizde neler yapabilir neler yapmakla yükümlüdür? Hangi koşullar altında iki ya da daha çok devlet arasında bir andlaşma bağlayıcı olur, hangi koşullar altında bağlayıcılık gücünü yitirir? Bir andlaşmanın ya da uluslararası hukuk kuralının ihlâl edildiği öne sürülürse, böyle bir ihlâlin olup olmadığını ve hangi koşullar altında ne çeşit zorlama tedbirleri alınacağını saptamak hakkı kimindir? Bu ve bunun gibi, egemen devletler arasındaki ilişkilerden doğan daha çok sorun karşısında ve başıboşlukla kaba kuvvet egemen olsun istenmiyorsa, böyle durumlarda karşılıklı hakları hukuk kurallarının göstermesi zorunlu olmaktadır.

Devletlerin karşılıklı haklarını ve ödevlerini belirten uluslararası hukuk kuralları çekirdeği onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda geliştirilmiştir. Bu devletler hukuku kuralları, 1648 Westphalia Andlaşması din savaşlarını sona erdirmesi ve ulusal devleti modern devlet sisteminin temel taşı yapmasıyla sağlam bir şekilde yerleştirilmiş oldu. Hugo Grotius'un 1628'de yayınlanan* *Barış ve Savaş Hukuku* adlı kitabı, bu ilk devletler hukuku sisteminin klâsik kodlaştırılmasıdır. Bu kitabın temelleri üzerine, onsekizinci ve özellikle ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllar, binlerce andlaşmadan, yüzlerce uluslararası mahkeme kararlarından ve ulusal mahkemelerin sayısız kararlarından kurulu haşmetli bir yapı yükseltmiştir. Bu andlaşmalar ve kararlar, devletler arasında çağdaş ulaştırmanın (ilişkilerin), eşya ve hizmetlerin uluslararası çapta değiş-tokuşun, ve devletlerden çoğunun ortak çıkarlarını sağlamak için işbirliği yaptıkları çok sayıda uluslararası örgütlerin ürünü olan çok yönlü ve çeşitli uluslararası ilişkileri, çoğu zaman en küçük ayrıntılarına kadar düzenlemektedir. Bu gibi uluslararası kurumlar arasında şunlar vardır : Uluslararası Kızıl Haç, Milletlerarası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletlerin Uzmanlık Kurumları -Milletlerarası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Mil-

(*) Grotius'un bu kitabı 1628 de değil, ilk kez 1625 de yayınlanmıştır (ç. n.)

letler Eğitim, * Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Postalar Birliği, Milletlerarası Para Fonu, v.b...

Bu bakımdan yaygın bir yanlış anlama olduğu için şunu da belirtmek yerinde olur ki, son dört yüz yıllık varlığı boyunca, devletler hukukuna birçok durumlarda sıkı sıkıya uyulmuştur. Bununla birlikte, bu hukukun kurallarından birisi çiğnendiği zaman, zorla uygulanamamıştır, ve bu kuralı zorla uygulatmak için eyleme girişildiği zaman da, bu eylem çoğunlukla etkisiz olmuştur. Şu var ki, uluslararası hukukun bağlayıcı hukuk kuralları sistemi olarak varlığını inkâr etmek, gerçek duruma tüm olarak aykırı düşmek olur. Uluslararası hukukun varlığı konusunda bu yanlış anlama, hiç olmazsa bir parça da, kamu oyunun yakın zamanlarda ana gövdesini bir yana bırakarak, bu hukukun küçük bir parçasını ölçüsüz bir şekilde göz önünde tutmasından ortaya çıkmıştır. Kamu oyu daha çok Briand-Kellogg Paktı, Milletler Cemiyeti Misakı ve Birleşmiş Milletler Antlaşması gibi, uluslararası hukukun göze çarpan belgeleri üzerinde dikkatini toplamasından doğmuştur. Bu belgelerin etkili olmuş oldukları gerçekten şüphelidir (başka bir deyimle, bu belgeler sık sık çiğnenmiştir), arasıra da bu belgelerin geçerliği bile şüpheli sayılmıştır (başka bir deyimle, bunlara aykırı davranışlara karşı, bu belgeler uygulanmak yoluna gidilmemiştir.) Bununla birlikte, bu belgeler, uluslararası hukukun geleneksel kurallarını da -örneğin, ülkesel yetkinin sınırları, gemilerin yabancı sularda hakları ve diplomasi temsilcilerinin hukukî durumları gibi- yansıtmamaktadırlar.

Bununla birlikte, uluslararası hukukun varlığını kabul etmek de, bu hukukun ulusal hukuk sistemleri gibi etkili olduğunu, özellikle, uluslararası alanda iktidar mücadelesini düzenleyici ve yumuşatıcı olduğunu kabul etmek anlamına gelmemektedir. Devletler hukuku, Avustralya yerlileriyle Kuzey Kalifornia'nın Yurok'larına benzer, yazılı bir dilleri olmayan toplumlardaki hukuka benzer ilkel bir hukuktur.² İlkeldir, çünkü hemen hemen tüm olarak 'merkezleşmemiş' bir hukuktur.

Devletler hukukunun bu merkezleşmemiş niteliği, uluslararası toplumun merkezleşmemiş yapısının kaçınılmaz bir sonucudur.

(*) Kitapta «Economic» denmektedir. Aslında «Educational» dır. (ç.n.)

(2) Bknz.: A. R. Radcliffe-Brown, «Primitive Law», *Encyclopaedia of the Social Science*, cilt IX, ss. 203-4, kaynaklar için bknz.: s. 262.

İç hukuk örgütlenmiş devlet gücü tekeli elinde tutan grupça zorla uygulanabilmektedir. Uluslararası toplumun başlıca özelliği şudur : uluslararası toplum, tanım gereğince de, her biri kendi ülkesinde en yüce hukukî otorite olan egemen devletlerden meydana gelmiştir ve böyle bir toplumda, devlet toplumunda olduğu gibi, merkezî bir hukuk koyucu ve hukuk uygulayıcı otorite yoktur. Devletler hukuku, varlığını ve işleyişini, her ikisi de merkezileşmemiş nitelikte olan iki etkene borçludur : Tek başlarına alınan Devletlerin benzer ya da birbirini tamamlayan çıkarlarıyla, Devletler arasında iktidar gücünün dağıtılmış olması. Çıkarlar birliğiyle kuvvet dengesi olmayan yerde Devletler hukuku da yoktur. İç (ulusal) hukuk devlet ajanlarının keyfî idaresinden doğabilir ve Devletin organlarınca yürütülebilirken, Devletler hukuku çok büyük ölçüde nesnel toplumsal güçlerin ürünüdür.

Kuvvet dengesinin böyle toplumsal bir güç olduğu, Devletler hukukunun ileri gelen çağdaş öğreticilerinden birince de kabul edilmektedir. Profesör Oppenheim güc dengesinin «Devletler hukukunun varlığı için vazgeçilmez bir şart»³ olduğunu söylemektedir.

Uluslararası hukukun gelişim tarihinden altı ders çıkartılabilir:

1) Birinci ve başta gelen ders şudur : Bir Devletler hukuku, ancak Devletler Ailesinin üyeleri arasında bir denge, bir güc dengesi bulunuyorsa var olabilir. Eğer Devletler birbirlerini dengeli bir durumda tutamazlarsa, uygulanma gücü olan hukuk kuralları olamayacaktır; çünkü, aşırı ölçüde kuvvetli bir devlet, doğal olarak, dilediği gibi davranmak ve hukuka boyun eğmemek eğiliminde olacaktır. Egemen Devletler üzerinde Devletler hukukunun yürürlüğünü sağlayabilecek merkezî bir siyasal otorite olmadığına ve hiçbir zaman da olamayacağına göre, bir kuvvet dengesinin, Devletler Ailesinin herhangi bir üyesinin bütün üyelerden üstün bir güçte olmasını önlemesi gerekir.⁴

Kuvvet dengesi, merkezileşmekten uzaklaştırıcı bir güç olarak, ancak, Devletler hukukunun ihlâllerine karşı genel bir caydırıcı

(3) L. Oppenheim, *International Law*, 2. nci Bası (London Longmans, Green and Company, 1912), Cilt I, s. 193. Kuvvet dengesine bu ve bundan sonraki atfın, yazarca, kitabın sonraki baskılarından çıkartılmış olması ilginçtir.

(4) Ibid., s. 80.

olarak, ve Uluslararası hukukun ihlallerin gerektirdiği çok seyrek durumlarda bir hukuk uygulayıcı olarak işlemektedir. Öte yandan birbirine uyan ve birbirini tamamlayan çıkarlar da merkezileşmekten uzaklaştırıcı öğeler olarak sürekli işlemektedirler. Bu öğeler merkezileşmekten uzaklaştırıcı etkilerini, her hukuk sisteminin yerine getirmesi gerekli olan üç temel görev üzerinde yaparlar : Yasama, yargı ve yürütme görevleri.

Uluslararası Hukukun Yasama Görevi

M e r k e z i l e ş m e m i ş N i t e l i ğ i

Günümüzde, kendi ulusal toplumumuzda en önemli hukuk kurallarını kanun koyucular ve mahkemeler yaratmaktadır; başka bir deyimle, bu kuralları, ya ulusal topluluğun bütün üyeleri için olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri Yasama Organı ve Yüce Mahkemesi, ya da belirli bölgesel gruplar için Eyalet yasama organları, belediye meclisleri ve bölgesel ya da mahalli mahkemeler gibi merkezî organlar (agencies) yaratır. Uluslararası alanda, hukuk yaratan ancak iki kuvvet vardır : ihtiyaç ve karşılıklı rıza. Uluslararası hukuk, örneğin ulusal egemenliğin sınırları, bu hukukun kurallarının yorumu v.b. gibi her devleti rızası olmaksızın da bağlayan az sayıda bir takım kurallar da kapsamaktadır; çünkü bu gibi kurullar olmaksızın hiçbir hukuk düzeni, hiç olmazsa, çok-devletli bir sistemi düzenleyen bir hukuk düzeni de olamazdı. Ortak ya da zorunlu devletler hukuku diyebileceğimiz bu az sayıdaki kurallar bir yana bırakılırsa, devletler hukuku kurallarının büyük çoğunluğu, bu hukukun süjelerinin -devlet- karşılıklı rızasına dayanmaktadır. Her devlet, rıza göstermiş olduğu devletler hukuku kurallarına uymak zorundadır.

Uluslararası hukukun yaratılmasında başlıca araç, uluslararası antlaşmadır. Bir uluslararası antlaşma, ancak bu antlaşmaya taraf olan devletler için devletler hukuku yaratır. Amerikan devletleri arasında yapılmış bir antlaşma, yalnız bu devletleri bağlar, başkalarını bağlamaz. Sovyetler Birliği ile İran arasında yapılmış bir antlaşmanın, genel olarak üçüncü devletler üzerinde hukukî bir etkisi yoktur. Bu yüzden de, devletler hukukunda yasamanın işlediği koşullar ile ulusal toplumunkiler hakkında şöyle söyleyebiliriz : Eğer B. Amerika'daki yasama görevi yasama organları ve *stare decisis* kuralına göre, yani örnek olayların bağlayıcılığına gö-

re işleyen mahkemelerce değil de, bireysel vatandaşların herbirinin katılmasıyla özel sözleşmeler şeklinde yapılırdı, iki yasamanın işleyiş koşulları benzer olacaktı. Herhangi bir belediyede, o yerin lâğım boşaltma işleri ya da bölgelere ayırma (zoning) sorunlarını düzenlemek için o belediyenin çıkaracağı mevzuat yerine, bu sorunlar, çeşitli sokaklarda oturan kimselerin aralarında yapacakları bir takım özel anlaşmalarla düzenlenmiş olacaktı. Böylece, belediyenin de, ne kadar sokak varsa, o kadar düzenleyici kuralları (belgeleri, regulations) olacaktı. Böyle bir yasama sisteminin kaçınılmaz sonucu şu olacaktı: Bütün ilgililerin rızası oybirliğiyle sağlanmadıkça, hukukî düzenlemeden yoksun kalınacak, öte yandan, belirli bir durumda, uygulanması gereken hukuk kuralının ne olduğu da kesin olarak bilinemiyecekti; çeşitli kimselerle ilgili olarak aynı durumları düzenleyen çeşitli kurallar arasında çelişmeler olacaktı. Devletler hukukunda var olan durum da budur: yalnız, özel kişilere oranla sayıca daha az olan -yüz kadar bağımsız devlet- ve aralarında andlaşmalar yaparak devletler hukukunu yaratabilen hukuk süjeleri bu durumu biraz yumuşatmaktadır.

Yasama görevinin bu merkezileşmemiş niteliğinden uluslararası hukuk bakımından iki sonuç çıkmaktadır; Bir yanda, uluslararası ilişkiler alanına giren birçok konu -örneğin göçler ve ekonomik politikaların bir çok yönleri- devletler hukukunca düzenlenmemiş olmaktadır. Çeşitli devletlerin bu konulara ilişkin çıkarları çylesine çatışmaktadır ki, devletler aralarında anlaşmaya varamamaktadırlar. Öte yandan, anlaşmaya varılabilecek konularda da, çoğu zaman güvensizlik ve karışıklık sık sık ortaya çıkmaktadır. Eğer bir kimse, Amerika Birleşik Devletlerinin hangi kurallara devletler hukukuyla kendisini bağlı saydığını öğrenmek isterse, bu kimsenin, Amerika Birleşik Devletlerinin şimdiye kadar yaptığı bütün antlaşmalara bakması, bunu yaparken de daha önce, inceleme sırasında bunlardan hangilerinin yürürlükte olduğunu saptaması gerekecektir. Bundan sonra Amerika Birleşik Devletlerinin taraf olduğu davalarda milletlerarası mahkemelerin kararlarını incelemek, ve devletler hukuku kurallarını uygulamış Amerikan mahkemelerinin kararlarına bakmak gerekecektir. Son olarak, Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerinin uluslararası görüşmelerde Amerika Birleşik Devletlerinin dış işlerini yürütürken kendisini bağlı saydığı bir takım devletler hukuku kuralları konusunda yapmış olduğu açıklamaları gösteren diplomatik belgelerin incelenmesi gerekecektir. Bu kuralların tüm toplamı, Prof. Charles C.

Hyde'in sözleriyle, *Amerika Birleşik Devletlerince Yorumlandığı ve Uygulandığı Biçimde Devletler Hukuku*'dur.⁵

Çok emek isteyen buna benzer bir çalışmayla, başka devletlerce tanınmış uluslararası hukuk kuralları da derlenmiş bulunmaktadır. Tarihin belirli bir döneminde, bağlayıcı sayılan devletler hukuku kurallarının tümünün ne olduğunu bilebilmek için, kuramsal yönden, dünyanın bütün devletleri bakımından da böyle derlemeler yapılması gerekli olacaktır. Böyle bir çalışma gerçekleştirilmiş olsaydı, bunun sonuçları, gerek genel, gerekse özel kurallardan büyük sapmalar olduğunu gösterecekti. Devletler hukukunun sınırlı alanlarında yapılmış dünya çapındaki derlemeler bu anlaşma yoksunluğunu göstermektedir. Bir çok yazar, Anglo-Amerikan devletler hukuku karşısında kıt'a Avrupası hukukundan, Amerikalıların Devletler hukukundan, devletler hukukunun Rus açısından anlaşılışından söz etmektedir.⁶

Somut bir örnek alalım : Karasularının genişliği -başka bir deyimle, devletin kıyılarına bitişik olan deniz üzerinde ülkesel yetkisinin denizden ne kadar uzaklığa uzanacağı -konusunda, devletlerin kabul ettikleri kurallar kesin olarak birbirinden başka başkadır. Bir takım devletler üç-mil kuralını kabul etmişken, başka devletlerin itirazına rağmen, Finlandiya, Norveç ve İsveç dört millik bir karasuları iddiasında bulunmaktadırlar. Örneğin, İtalya, İspanya ve Hindistan altı-millik bir karasuyu şeridine hak iddia etmektedir. Meksika dokuz mil, Arnavutluk 10 mil, Ekvator, İzlanda, İndonezya, Sovyetler Birliği, Birleşik Arap Cumhuriyeti ve başkaları 12 mil iddiasında bulunmaktadırlar. Başka devletler de, örneğin Almanya, Belçika, Fransa ve Polonya, koruma amacıyla karasularının ötesine bir bitişik bölge üzerinde hak iddia etmektedirler. Başka devletler ise, örneğin İngiltere, bu devletlerin bitişik bölge iddialarını kabul etmezken, belirli koşullar altında bir devletin yetkisini üç-mil sınırının ötesine götürebileceğini ve yabancı devletlerin ticaret gemilerine belirli ölçüde bir denetim uygulanmasını kabul etmektedir.

Çok sayıda ve tek taraflı hak iddialarının yarattığı kesinlik yoksunluğu, yasama görevinin merkezileşmemiş niteliği yüzünden,

(5) 2 cilt (Boston : Little, Brown, and Company, 1946).

(6) Devletler hukukunun bu farklı anlaşılış biçimleri ve bunlarla ilgili kaynaklar için bkz. : L. Oppenheim, *International Law*, 8 th edit. (London, Longmans, Green and Company, 1955), Cilt 1, ss. 48 vd.

devletler hukukunun bütün kollarını az-çok etkilemektedir. Hükümetlerse, devletler hukukunu kendi ulusal çıkarlarını sağlamak ve bu çıkarlara zararlı olabilecek hukukî yükümlerden sıyrılmak için kullanmak ve devletler hukukunun dış politikaları üzerinde önleyici etkisinden kurtulmak için her zaman büyük bir eğilim göstermektedirler. Hükümetler, kendi çıkarlarını sağlamak için devletler hukukunun kesin olmayışını biçilmiş kaftan gibi bir araç olarak kullanmışlardır. Sağlam temellere dayanmayan hukuk kurallarını öne sürerek, ya da genel olarak kabul edilmiş devletler hukuku kurallarının anlamını yanlış yorumlayarak bu yola gitmişlerdir. Böylece, devletler hukukunun merkezileşmemiş olmasının bağrında taşıdığı kesinlik yoksunluğu, gitgide daha çok kararsızlık yaratmakta ve devletler hukukunun doğuşuyla birlikte ortaya çıkan kusur, bu hukukun güçlenmesini baltalamaktadır.

Devletler hukukunun yalnız, genel olarak teknik ya da insan-cıl nitelikte olan ve genel anlaşmalarla kodlaştırılmış bulunan bir takım kuralları bu zayıflıktan bir dereceye kadar kurtulmuştur.⁷ Çünkü devletler hukukunda bir kodlaştırma, hukukî etkileri bakımından, devletler hukukunun bütün ya da hemen hemen bütün süjelerini bağlayan gerçek bir uluslararası yasama işlemidir. Ancak, yasama bakımından çoğunluk oyuyla yetinen demokratik süreç karşılık, bir kodlaştırmayla bağlanacak bütün ilgililerin rızasının alınması şartı, uluslararası hukukdaki kodlaştırmayı gerçek bir yasama işleminden ayırmaktadır.

Y o r u m v e B a ğ l a y ı c ı G ü c

Devletler hukukunun bütün süjelerinin oybirliğiyle rızalarını alma zorunluğu yerine gerçek uluslararası yasamayı koyma ihtiyacı, devletler hukukuna özgü bir başka zorluk da yaratmaktadır. Bu da uluslararası antlaşmalardaki hükümlerin anlamını, bunların verdiği hakların ve yüklediği yükümlerin anlamını kesin olarak saptamaktadır. Ulusal alanda bu sorun, çıkardıkları hukuk kurallarını mümkün olduğu kadar açık yapmağa çalışan yasama organları, kanunları somut durumlara sürekli olarak uygulamakla görev-

(7) Ulaştırma konusunda —1874 tarihli Postalar Genel Sözleşmesi, 1944 tarihli Milletlerarası Sivil Havacılık Sözleşmesi v.b.— örneklerle yukarıda ss. 331 vd. verilen ve savaşın insanîleştirilmesine çalışan sözleşmeler örnek olarak verilebilir.

li olan mahkemeler, ayrıca da, aynı görevi yapmak üzere, buyruklar yayınlayan yürütme organları ve idarece çözümlenmektedir. Birleşmiş Milletler Andlaşması ya da teknik nitelikte birçok başka hukuk belgeleri, bir rastlantı nedeniyle, ya da Amerikan Anayasası gibi, belirli ve kural-dışı nedenlerle değil, fakat zorunlu olarak, müphem ve birkaç anlama gelecek biçimde kaleme alınmışlardır. Çünkü bu gibi belgeler, hukukî güc elde edebilmeleri için gerekli olan bütün hukuk sükelerinin rızasını toplayabilmeleri için, çıkarılacak kurallarla etkilenebilecek ya da etkilenemeyecek çelişkin bütün ulusal çıkarları göz önünde tutmak zorundadırlar. Bütün bu çelişir çıkarların bağdaşabileceği ortak bir uyum zemini bulabilmek için, genel antlaşmalardaki devletler hukuku kuralları çoğu zaman müphem ve birçok anlama gelecek şekilde kaleme alınmakta, böylece imzacı devletlerden her birine, üzerinde anlaşmaya varılmış hukukî metinde kendi ulusal çıkarlarını görme olanağını sağlamaya çalışmaktadır. Ulusal alanda böyle bir şey olabilseydi, ki Amerikan Anayasası bakımından büyük ölçüde böyle olmuştur, Amerika Birleşik Devletlerinde Yüce Mahkemenin, ya da İngiltere'de Parlamento'nun kesin bir kararı hukukun müphem ya da her yana çekilir hükümlerine somut bir anlam verebilecekti.

Uluslararası alanda, hem kendileri için hukuk kuralları koyanlar hem de kendi yasama işlemlerini yorumlayanlar ve bunlara somut anlam verenler hukuk sükelerinin kendileridir. Şüphe yok ki, bu hukuk sükeleri, devletler hukuku kurallarını kendilerine özgü ve başkalarınıninkıyla çelişir ulusal çıkar anlayışlarının ışığında yorumlayacak ve uygulayacaklardır. Şüphe yok ki, bu sükeler, devletler hukuku kurallarını, kendi uluslararası politikalarını desteklemek yolunda işleyecekler, böylece de bu devletler hukuku kurallarının müphemliklerine ve her yana çekilirliklerine rağmen, hepsine uygulanabilecek sınırlayıcı ne güçleri varsa, bu gücü de yok edeceklerdir. Milletler Cemiyeti Misakına ilişkin olarak söyledikleriyle, Jean Ray bu durumu iyi incelemiş bulunmaktadır: «Fakat tehlike açıkça bellidir. Eğer Milletler Cemiyetinin üyelerinden her biri kendi başına yorum konusunda son yetkiyi elinde tutarsa, hepsi de yetkili ve geçerli olan birbirleriyle çatışan bu yorumlar, sürüp gidecektir; iki devlet arasında, çeşitli anlamlara gelen bir metin tartışma konusu olduğu zamanda bir çıkmaza girilecektir.»⁸

(8) *Commentaire du Pacte de la Société des Nations* (Paris : Sirey, 1930) s. 44.

Milletler Cemiyeti Tarihinde sık sık böyle durumlarla karşılaşmıştır ve Birleşmiş Milletler de buna benzer birçok örnek vermiştir.⁹

Son olarak, Devletler hukukunun yasama açısından zayıflığını gösteren bir başka güçlük daha vardır, bu da, usulüne uygun olarak imzalanmış ve onaylanmış uluslararası bir andlaşmanın, bütünüyle ya da bir kısmıyla, imzalayan devletleri bağlayacak geçerli devletler hukuku kurallarını kapsayıp kapsamadığı konusundaki kararsızlıktır. Amerika Birleşik Devletlerinde, herhangi bir yasama belgesi (mevzuat) bakımından böyle bir sorunun ortaya çıkması kolay kolay beklenemez. Çünkü, Amerika Birleşik Devletlerinde bir federal kanun anayasa gerekleri uyarınca ya Kongrece kabul edilmiş ve başkanca imzalanmıştır, ya da böyle olmamıştır; ya Yüce Mahkemece geçersiz kılınmıştır, ya da kılınmamıştır. Böyle bir kanunun, kesin ve son yetkiyle Yüce Mahkeme görüşünü açıklayıncaya kadar, Anayasaya uygunluğu ya da yorumu konusunda kararsızlık olabilir; fakat geçerli bir hukuk kuralı olarak yararlığı konusunda hiç bir kararsızlık yoktur. İşte Devletler hukukunu ta temelinden sarsan şey, uluslararası toplumun hemen bütün üyelerince usulüne uygun olarak imzalanmış ve onaylanmış bir takım temel hukuk kurallarının varlığı konusundaki bu kararsızlıktır.

Bu çeşit Devletler hukukunun en göze çarpıcı örneğini, 1929 tarihli Briand-Kellogg Misakını ele alalım. Bu misakta hemen hemen bütün Devletler «birbirleriyle ilişkilerinde, ulusal politikanın bir aracı olarak savaşa başvurmaktan vazgeçmek» konusunda anlaşmışlardı. Bu anlaşma, yapıldığı andan başlayarak, antlaşmayı imzalayan devletleri bağlayan bir uluslararası hukuk kuralı mı olmuştur, yoksa sadece, hukukî etkisi olmayan moral bir ilkenin açıklanması mı? Nuremberg mahkemelerinin devletler-hukuku-saldırı savaş-

(9) Bu duruma bir çare bulmak için, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 14 Kasım 1947'deki İkinci Toplantısında Birleşmiş Milletler Andlaşmasıyla ihtisas kurumlarının temel (kurucu) yasalarının yorumlanmasının Devletler Hukuku Kuralları uyarınca yapılmasını çok önemli saydığı yolunda bir karar almıştır. Bu karar, Birleşmiş Milletlerin organlarını ve kurumlarını, faaliyetlerine ilişkin olarak ortaya çıkabilecek hukuk sorunları üzerinde Milletlerarası Adalet Divanının istişarî mütalâasını almağa çağırmıştır. (*United Nations Documents*, A/459). Genel Kurulun isteği üzerine, Divan, Birleşmiş Milletler Andlaşmasıyla bir takım başka uluslararası andlaşmalar yorumlanmasına ilişkin istişarî mütalâalar vermiştir.

larının hazırlanması ve açılmasının uluslararası bir suç olması- zaten var olan Briand-Kellogg Paktı hukukunu mu uygulamıştır, yoksa daha önce var olmayan yeni bir devletler hukuku mu yaratmıştır? ¹ Bu soruları çeşitli görüşleri temsil eden kimseler çeşitli şekillerde cevaplandırmışlardır; bu anlaşmazlığı çözme yeri de burası değildir. Bu tartışma çerçevesinde gözönünde tutulması önemli olan, bir takım amaçlarla topluca yapılan şiddet hareketlerini yasaklayıp yasaklamadığı gibi çok temel bir soruna kesin bir cevap veremeyen bir hukuk sisteminin zayıflığıdır. Bu yüzden, bugün, 1929 dan sonra ulusal siyasetini gerçekleştirmek üzere savaşa girişmiş herhangi bir devletin devletler hukukunun bir kuralını ihlâl edip etmediğini, ve devletler hukuku açısından, bu hukuku ihlâl etmekten sorumlu olup olmadığını; ya da yalnız bu yoldan İkinci Dünya Savaşını hazırlamış ve başlatmış olmaları yüzünden yalnız böyle davranan kimselerin sorumlu olduğunu; ya da ileride saldırı savaşı hazırlayacak ve böyle bir savaşa girecek bütün devletlerin ve kimselerin sorumlu olacağını kesin olarak söylemek olanaksızdır.

Kara Savaşı hakkındaki 1899 ve 1907 Kanun ve Gelenekler Sözleşmesinin yasal geçerliği; ve bu sözleşmenin imzacıları üzerinde İkinci Dünya Savaşındaki ile gelecekteki bir savaştaki bağlayıcı gücü ne olacaktır? Birinci Dünya Savaşı sırasında oldukça iyi bir şekilde uygulanan ve her ihlâl edilişi muntazaman ortaya konulan bu sözleşme, görmüş olduğumuz gibi² İkinci Dünya savaşında bütün savaşan taraflar tarafından muntazaman ve büyük ölçüde çiğnenmiştir. Tepkiyle karşılanmayan ve cezasız kalan bu ihlâller sözleşmenin bağlayıcı gücüne son vermiş mi bulunmaktadır. Yoksa sözleşme, İkinci Dünya Savaşını gelecek bir savaşta başvurulabilecek, uygulanabilecek ve bir eylem ölçütü yapılabilecek bir yasal araç olarak atlatabilmiş midir? Bundan başka, uygulanması için hemen hemen çaba gösterilmeden İkinci Dünya Savaşında genellikle çiğnenen deniz savaşı kurallarıyla ilgili benzer sorunlar ne olacaktır? Hem Mihver ve hem de Müttefikler, ayırım ve uyarma yapmadan düşman gemilerini batırmışlar, her iki taraf da sivil halkı bombalayarak bu savaş kurallarını çiğneyişlerini askerî yünden gerekli oluşla özürlü göstermişlerdir. Eğer uluslararası hukuk kuralları sürekli olarak çiğnenir ve bu ihlâller hukukun bütün sü-

(1) Bknz. Hans J. Morgenthau, Eric Hula, Moorhouse F. X. Millar, *America*, Vol. 76, no. 10 (December 7, 1946), ss. 266-8.

(2) 313. sayfa ve devamına bakınız.

jeleri tarafından doğal olarak karşılanır ve bu nedenden ötürü yasal kurallar kendilerini uygulaması gerekenler tarafından sanki mevcut değillermiş gibi işlem görürlerse, ortaya bir soru çıkmaktadır: Acaba bu kurallar halâ bağlayıcı yasal kurallar olarak ayakta mıdırlar? Bu sorulara şu anda açık bir cevap verilemez. Fakat savaş teknolojisinin ve uluslararası ahlâkın ilerdeki olası gelişmesi gözönünde tutulacak olursa, durum kuralların ayakta kalmasının aleyhinde bulunmaktadır.

1936'da Milletler Cemiyetinin İtalya'ya karşı yaptırımları başarısızlığa uğramış olup, bunu izleyen yıllarda Misak'ın en önemli hükümleri, ilgili bütün hükümetlerce kayıtsızlıkla karşılanmıştır. O zaman da buna benzer sorular Milletler Cemiyeti Misakı ve bazı hükümleri hakkında ortaya sürülmüştür. Hükümetler sanki bu hükümler bağlayıcı gücünü yitirmişler gibi hareket etmişlerdir. Fakat bunlar gerçekten bağlayıcılıklarını yitirmişler midir, yoksa yasal geçerlilikleri 1940 yıllarının sonundaki bunalımı ve İkinci Dünya Savaşını atlatıp ancak Cemiyetin 1946'daki resmen feshiyle mi sona ermiştir? Bu sorular ilk ortaya atıldığında kuşkulu olmıyan, açık bir cevap verilemiyordu. Şimdi de durum aynıdır. Yasal kurallara aldırmazlığın yardım etmesiyle, Birleşmiş Milletler'in Anayasa'da istenilenden bambaşka birşeye dönüşümünün gözlemciyi buna benzer sorularla karşı karşıya bırakacağına ve buna verilecek cevapların kesinlikten uzak, birkaç anlama gelen ve kararsız cevaplar olacağına pek kuşku yoktur. Bu denli önemli ve temel sorulara verilen cevapların yetersiz nitelikte oluşu gene uluslararası hukukun yasama açısından yetersiz oluşunun bir ölçüsüdür.

Uluslararası Hukukun Yargı İşlevi (Fonksiyonu)

Yasama işlerinin merkezileşmemiş niteliğinden doğan bu yetersizliklere rağmen, eğer bir hukuk kuralının varlığı veya kapsamı ile ilgili bir fikir ayrılığı belirdiğinde yetkiyle sesini duyurabilecek hukukî kurumlar varsa, bir hukuk sistemi süjelerinin güc kazanma emellerini dizginleyebilir. Böylece, Amerikan Anayasasının birkaç anlama gelişi ve genel oluşu, Yüce Mahkemenin anayasal yorum konusundaki zorunlu yargısı yoluyla büyük ölçüde yararsız duruma sokulmuştur. Daha da özel bir durum olarak: İngiliz gelenek hukuku (Common Law) esas olarak mahkemelerin kararları sayesinde, ancak az bir ölçüde de yasama'nın resmen çıkardığı yasalar sayesinde kesinliğe kavuşmuştur. Yukarıdan aşağıya bir

yargı (kurumları) sistemi, bütün gelişmiş hukuk sùjelerinin hak ve görevlerini saptama görevini yerine getirmektedirler.

Eğer Birleşik Amerika'nın bir vatandaşı diğer bir Amerikan vatandaşına karşı, bir federal statünün, gerek anayasal bozukluklar gerek bizzat statünün anlamı açısından kendisine uygulanamayacağını iddia ederse, her iki vatandaş da, belirli koşullar altında savını (iddiasını) konunun bir karara bağlanması için, federal mahkemeye götürebilir. Mahkemenin yargısı, herhangi bir taraf bir sav ileri sürdüğü zaman ortaya konur; diğer tarafın rızasına bağlı değildir. Diğer bir deyimle, bir Amerikan vatandaşı diğer bir vatandaş hukukî ilişkileri hakkında yetkili bir şekilde karar alınması için mahkeme önüne çağırabilir, yani böylece mahkemenin yargısını kendi tek taraflı eylemiyle elde edebilir. Kararı beğenmiyen taraf, Yüce Mahkeme kesin olarak bu olayda yasanın ne dediğine karar verinceye kadar bir üst mahkemeye başvurmaya devam edebilir. Bu karar, *stare decisis* kuralı nedeniyle, yalnız taraflar arasında ve bu özel durumda değil, fakat kararın rasyonel bir şekilde uygulanacak olduğu gelecekteki bütün kişiler ve durumlar hakkında hukuk yarattığı için bir yasama eylemi niteliği taşımaktadır.

Uluslararası hukuk, etkin bir yargı sisteminin her üç temel kuralından yoksundur: zorunlu yargı, yargısal kararların hiyerarşisi, ve *stare decisis* kuralının hiç olmazsa en yüksek mahkemenin kararlarına uygulanması.

Z o r u n l u Y a r g ı

Uluslararası mahkemelerin yargı yetkisinin biricik kaynağı, anlaşmazlıkları kendi önüne getiren devletlerin iradeleridir. Hiçbir devletin kendi iradesine rağmen başka bir devletle olan anlaşmazlığını uluslararası bir mahkemeye sunmaya zorlanamayacağı uluslararası hukukta açık bir gerçektir. Diğer bir deyişle, hiçbir uluslararası mahkeme ilgili devletlerin rızası olmadan uluslararası anlaşmazlıklar hakkında hüküm veremez. *Eastern Carelia* Davasında Uluslararası Daimi Adalet Divanı şöyle bir karar vermiş bulunmaktadır : «Hiçbir devletin, rızası olmadan, diğer devletlerle olan anlaşmazlıklarını arabuluculuğa, hakemliğe ve herhangi bir diğer barışçı çözüm yoluna sunmağa zorlanamayacağı uluslararası hukukta iyice yerleşmiş bir kuraldır. Böylece bir rıza serbestçe alınmış bir karar şeklinde bir defada temelli olarak verilebileceği gibi,

aynı zamanda mevcut herhangi bir zorunluluktan ayrı olarak özel bir durum için de verilebilir»³

Sınırlı Hakemlik (Isolated Arbitration)⁴ dediğimiz durumda ise —yani taraflar belli bir anlaşmazlıktan sonra karar için uluslararası mahkemeye başvurmuşlarsa— bu ilke sadece, mahkemenin yetkisine başvuran taraflar arasındaki sözleşme zorunluluğu olarak kendini gösterir. Böylece Birleşik Devletler ve Büyük Britanya, iç savaşta ortaya çıkan Alabama'nın iddiaları sorununu diplomatik görüşmelerle çözümleyemeyince bir antlaşmayla anlaşmazlığı uluslararası bir mahkemeye götürmeye karar vermişlerdir. Mahkeme bu özel durumda kararını verdikten sonra dağılmıştır; çünkü yetkisi Birleşik Devletler ve Büyük Britanya arasındaki antlaşmadan doğmuş olduğu için bu olayın karara bağlanmasıyla sona ermiştir. Bu iki devlet arasında uluslararası çözümü gerektirecek yeni bir anlaşmazlık çıktığı takdirde yeni bir antlaşma yapılacak, ve benzer bir usul izleyecektir. Eğer taraflar arasında anlaşmazlığın tanımı, mahkemenin bileşimi ve izleyeceği usul ve uygulanacak hukukî kurallara ilişkin bir anlaşmaya varılamazsa, yargısal bir çözüm yoluna ulaşmak olanaksız olacaktır.

Kurumsal hakemlik (institutional arbitration) dediğimiz durumda - yani bütün bir anlaşmazlık türü (örneğin hukukî nitelikteki veya bir barıştan veya bir ticarî antlaşmadan doğan anlaşmazlıklar) önceden genel bir antlaşmayla uluslararası yargı yoluna sunulmuşsa - tarafların rızaları, izlenen usulün iki ayrı evresinde gerekli olacaktır. Birinci rıza, bazı anlaşmazlık türlerini uluslararası mahkemenin yetkisine sunmak için yapılan genel antlaşma için gereklidir. İkincisi ise belirli bir anlaşmazlığın çıkmasından sonra yapılan özel antlaşma için gereklidir ve bu antlaşmada taraflar bu belirli anlaşmazlığın genel antlaşmanın uluslararası yargı yolu tarafından çözüleceğini öngördüğü türden olduğuna karar verirler. Örneğin iki ülke arasındaki hakemlik antlaşması, bu iki ülke arasında ileride çıkacak bütün hukukî anlaşmazlıkların uluslararası mahke-

(3) P.C.I.J. Series B, No. 5, p. 27.

(4) Hakemlik (arbitration) ve yargılama terimlerini ayırdetmeksizin kullanıyoruz. Birincisi daha çok uluslararası Daimi Adalet Divanı'nın kurulmasından önce ikili anlaşmalarla yaratılan yargı kurumları için kullanılırken, ikincisi genellikle, kuruluş şekillerine bakılmaksızın bütün uluslararası nitelik taşıyan bütün yargı kurumlarını anlatmak için kullanılmaktadır.

meve sunulacağını öngörmüşse; taraflardan hiçbiri, kural olarak, sadece söz konusu durumunun karara bağlanması için başvurmak suretiyle mahkemeyi tek taraflı olarak yetkili kılmak hakkına sahip değildir. Mahkemenin yetkili olabilmesi için bu belirli anlaşmazlığa ilişkin özel bir anlaşmanın yapılmış olması gerekecektir.

Devletlerin genellikle uluslararası mahkemelerin yetkisinin sözleşmesel niteliğini korumak için harcadıkları dikkati Sir. H. Lauterpacht şöyle belirtmektedir :

... Uluslararası Daimi Adalet Divanı tarafından verilen kararların çoğunluğu «*Pleas to the jurisdiction*» denilen, yani bir tarafın reddedilmesiyle, ilgili hakemlik anlaşmalarının katı ve usta bir yorumundan da destek alarak, diğer tarafa Hobbes'un doğa durumunda bile esas saydığı tarafsız karar (impartial adjudication) hakkını tanımakla ilgili olmuştur. Bu tutum, kural olarak, diğer bir uluslararası kurumun ilgili konuda karar vermeye yetkili olması nedeniyle değil, sözkonusu durumun yargısal çözüme başvurulacağına ilişkin bir bağitle (taahhüt-le) kayıtlı olmamasından dolayı izlenmiştir.

Yazar, «karara uyma» (adjudication) gibi temel bir görev kabul edildiğinde bile (yani genel bir anlaşmada), uygulamada, çoğunlukla dikkatle hazırlanmış ve bu kabulü bütün hukukî yükümlerden yoksun kılan basit bir formül haline sokan çekincelerin de birlikte kabul ettirildiğini eklemektedir.⁵

ISTEĞE BAĞLI OLMA KAYDI (İHTİYARİ KAYIT — OPTIONAL CLAUSE)

Bu koşullar altında, ülkeler bakımından anlaşmazlıkların önceden yargısal çözüme sunulması konusunda genel bir zorunluktan söz etmek olanağı pek yoktur. Yargıya sunulacak anlaşmazlıkla ilgili özel bir anlaşma yapılması zorunluluğu ve genel anlaşmanın çekincelerle (rezerv) kayıtlanması, zorunlu yargıyı açıkça olanaksız kılmaktadır. Bu kayıtlar, bir ülkenin istediği takdirde başlangıçtaki dâva işlemlerinin tüm evrelerinde eylem özgürlüğünü korumasına olanak tanımaktadır. Uluslararası Daimi Adalet Divanı statüsünün 36. maddesi uluslararası yargı görevini hiç olmazsa bazı anlaşmazlık türleri hususunda iç hukuktaki kesin dâva zorun-

(5) H. Lauterpacht, *The Function of Law in the International Community* (Oxford: the Clarendon Press, 1933, p. 427.

luluğuna benzetmek amacıyladır ki «isteğe bağlı olma kaydı» denilen durumu yaratmıştır. Bu ustalıkli yol değiştirilmeksizin yeni Uluslararası Adalet Divanı statüsünün 36. maddesine aktarılmıştır. Bu durum, statünün imzacılarına «*ipso facto* zorunlu olarak ve özel bir anlaşma olmaksızın, aynı yüküm altına giren herhangi bir diğer devletle ilgili olarak, bütün hukukî çalışmalarda Divan'ın yetkisini tanımak» olanağını vermektedir.

Eski Divan zamanında bu madde zaman zaman elliye yakın devlet için bağlayıcı olmuştur. Yeni statüde imzacıların sayısı otuzdokuzdur. Bununla birlikte pek az ülke çekincesiz olarak imzalamış bulunmaktadır.

Birleşik Devletlerin Uluslararası Adalet Divanı'nın zorunlu yargı yetkisini kabul eden 14 Ağustos 1946 tarihli bildirisi geniş çekincelerle katı hukukî yükümlülükleri ortadan kaldırma derecesine getirilmiş bir yetki kabul belgesinin prototipini oluşturur. Bildiri şöyledir :

.... Bu bildiri aşağıdaki durumlarda uygulanmaz :

- a) Tarafların mevcut veya ileride yapılabilecek anlaşmalar dolayısıyla çözümünü başka mahkemelerden isteyeceği çalışmalar; yahut
- b) Amerika Birleşik Devletlerinin esas olarak ulusal yetkisi içinde olduğu gene Amerika Birleşik Devletleri tarafından saptanacak hususlarla ilgili anlaşmazlıklar, yahut
- c) Çok taraflı bir antlaşmadan çıkacak anlaşmazlıklar.
(1) Antlaşmanın kararla etkilenen bütün taraflarının aynı zamanda Divandaki dâvanın tarafları olmaları halinde, (2) Amerika Birleşik Devletleri yargıyı özel olarak kabul ederse.⁶

a rezervi fazla önem taşımamakla birlikte, *a* ve *b* rezervlerinden birinin içine girmeden yorumlanabilecek bir uluslararası anlaşmazlık düşünmek zordur. Uluslararası bir anlaşmazlığın konusu olup da ilgili ülkelerin ulusal yetkilerinin şu veya bu şekilde içine girmeyecek pek az durum sözkonusu olabilir. Birleşik Devletlerle

(6) Document United States /International Court of Justice/ 5, Department of State Bulletin, Vol. 15, No. 375 (September 8, 1946), p. 452.

yabancı bir ülke arasında yapılan bir ticaret anlaşmasının düzenlediği konular «esas olarak Birleşik Devletlerin ulusal yetkisi içine giren»ler kategorisinin dışında kalabilecek midir? Göçler, dış yardımlar, silâhların sınırlandırılması konularındaki uluslararası hukukun ilgilendiği konular artık Birleşik Devletlerin «sırf olarak» ulusal yetkisi içinde değildirler. Acaba bu durumda, sözü geçen konular ne zaman ulusal yetkinin «esas olarak» içinde olmaktan çıkmaktadırlar? Tabii ki Birleşik Devletler artık bu konularda yargısal denetim karşısında eylemli özgürlüğünü korumaktan vazgeçtiği zaman. Neyin Birleşik Devletlerin «esas olarak» ulusal yetkisine girdiği ve neyin girmediği böylece bir siyasal kanaat meselesi olduğu ve *b* rezervine göre Birleşik devletler bu konu hakkında kesin karar hakkına sahip bulunduğu için; bu ülke eğer isterse sırf *b* rezervine dayanarak kendisinin taraf olacağı anlaşmazlıkların çoğunu divanın yetkisi dışında bırakabilir. Bu yüzden Birleşik Devletlerin ileri sürdüğü açıkça keyfî ve olgusal dayanağı olmayan bir karar olsa bile bildirinin formüle edilişi Birleşik Devletleri bu konuda tek karar verecek makam yapmaktadır.

c rezervi *b* rezervinin Divanın zorunlu yargısına bırakmış olabileceği konuların icabına bakmaktadır. Bugünün dünyasında özellikle uluslararası politikayla ilişkileri bakımından uluslararası antlaşmaların birçoğu Pan-Amerikan antlaşmaları, Birleşmiş Milletler Anayasası ve İkinci Dünya Savaşını sona erdiren Barış antlaşmaları gibi çok taraflı antlaşmalardır. İsteğe bağlı olma kaydını kabul etmiş olanların azlığı ve çekinceler yoluyla kaçamak yapma olanağı gözönünde bulundurulduğunda, böyle bir antlaşmadan çıkabilecek anlaşmazlıkta genellikle sayıları kalabalık olan bütün imzacıların aynı zamanda Divan önünde de taraf olabilecekleri pek düşünülemez. Bu durumda Birleşik Devletler çok taraflı antlaşmalar hususunda Divanın zorunlu yargı yetkisinin kabul edileceği birçok olaylarda eylem özgürlüğünü koruma yoluna gidecektir.

Böylece zorunlu yargı yetkisinin isteğe bağlı olma kaydı aracılığıyla gelişmesi sorunu başladığı yere dönmekte, uluslararası mahkemeler karşısında ulusal eylem özgürlüklerini geniş bir ölçüde ve en önemli anlaşmazlıklarda korumak istemektedirler. Bu özgürlüğü korumak için düşünülmüş olan hukukî araçlar isteğe bağlı olmak kaydı rejimi altında daha incelikli bir duruma gelmişlerdir. En önemli anlaşmazlık türlerini açıkça istisna etmek yerine; şimdi artık zorunlu yetkiyi kabul etme sözü ile bunu kabul etmede

gösterilecek isteksizlik arasındaki çelişkiyi yumuşatıp örtmek yoluna gidilmektedir. Bundan dolayı, Uluslararası Daimi Adalet Divanı'nın asıl olarak uluslararası alanda kuvvet çatışmasını sınırlamakla değil de, tarafların dâvayı divanın yetkisine sunmak zorunda olup olmadıkları gibi ilkel bir sorunla ilgilenmesi şaşırtıcı değildir. Uluslararası Daimi Adalet Divanı, bir devletin emellerini sınırlama sorunuyla yalnız bir kere açıkça karşı karşıya kalmıştır. Bu olay, 1931 Alman-Avusturya Gümrük Birliği dâvası olup⁷ burada divanın yetkisi tarafların serbestçe yapmış oldukları bir anlaşmaya değil, Milletler Cemiyeti Misakının Konseye Divandan istişarî mütalâa isteme yetkisi veren 14. maddesine dayanmaktadır. Uluslar topluluğunun İkinci Dünya Savaşının sonundan beri çeşitli birçok anlaşmazlıklarla parçalanmış olmasına rağmen Uluslararası Adalet Divanının 14 yıllık yaşamı içinde yalnızca 15 dâvayı karara bağlamış olduğunu söylemek gereklidir.

Bütün kuramsal ve pratik incelemeler *isteğe bağlı olmak kaydı*nın zorunlu yetki sorununun özünü bulmuş olduğu yerde bıraktığı sonucuna işaret etmektedirler. Yasama alanındakinden sadece biraz daha az olarak yargı alanındaki işlemlerin bütün evrelerinde etkin olan, devletlerin iradeleridir. Bundan dolayı uluslararası yargı, uluslararası alandaki kuvvet mücadelesi üzerinde etkili kısıtlamalar yapamamaktadır. Dâvaya taraf olma görevinin gevşek ve birkaç anlama gelen bir şekilde formüle edilmiş olması ve özellikle çok çeşitli, belirgin olmayan ve geniş çekinceler bütün devletleri kendi iradelerine rağmen belirli bir anlaşmazlığı uluslararası yargıya sunma zorunluluğu gibi bir riskten korumaktadır. Bundan dolayı, hiç olmazsa önemli anlaşmazlıklar konusundaki zorunlu yargı yetkisi bakımından, yargı görevi merkezileşmemiş bulunmakta, bu durum da çekincelerle anlamsızlaştırılan hukukî formüllerle zoraki bir şekilde gizlenmeye çalışılmaktadır. Genel Sekreter Hammarskjöld 1957 yılı raporunda bu hususta şöyle söylemektedir : «...Durdurulmadığı takdirde şimdiki gidişin bütün zorunlu yetki sistemini bir hayal haline sokacağına dair kanımı burada belirtmeden geçemiyeceğim».

U l u s l a r a r a s ı M a h k e m e l e r

Hiçbir hukuk sistemi, süjelerinin eylemlerini anlaşmazlıklarda zorunlu yargıyı uygulamadan etkin bir şekilde sınırlayamayacağı-

(7) P.C.I.J. Series A/B, No. 41.

na göre, yargı konusundaki iki temel sorun - yargı kurumlarının örgütlenmesi ve kararlarının etkisi - ikinci derecede bir önem taşırlar. Uluslararası Daimi Adalet Divanı ve halefi Uluslararası Adalet Divanının kurulması uluslararası hukuk alanında görevlerin merkezileşmesine doğru önemli, belki de en önemli bir adım olmuştur. 1920'de Daimi Divan'ın kurulmasına kadar uluslararası yargı görevi hiç merkezileşmemiştir. Yani iki devlet belirli bir çatışmanın yargısal yoldan çözömlenmesine karar verdikleri zaman, aynı zamanda Papa gibi, bir Prens gibi, ünlü bir uluslararası avukat veya bir gurup gibi bu belirli konuda mahkeme görevini yapıp karar verecek bir kimse üzerinde de anlaşmaktadırlar. Bu anlaşmazlığın çözömlenmesiyle birlikte bu mahkemenin de yargı görevi otomatik olarak sona ermektedir. Başka bir çatışmanın yargısal çözömlü, başka bir mahkemenin kurulmasını gerektirecektir. Yukarıda sözü edilen⁸ ve 1871'de Alabama dâvasına bakan Cenevre Mahkemesi bu duruma bir örnektir.

1899 ve 1907 La Haye Uluslararası Anlaşmazlıkların Barışçı Yoldan Çözümü Sözleşmeleri yargısal örgütün bu durumuna Daimi Hakemlik Divanını kurarak bir çözöml getirmek istemişlerdir. Bu Divan yalnızca, sözleşmenin çeşitli imzacıları tarafından atanan 120 kişilik bir yargıçlar heyetinden oluşmaktadır. Belirli bir anlaşmazlığa taraf olanlar heyet içinden bu belirli anlaşmazlığın yargısal çözömlü için kurulacak mahkemenin üyelerini seçebilmektedirler. Bu yüzden bu kurumun ne daimi ve ne de divan olduğu söylenebilir. Divan adı verilen bu kuruluş bir kurum olarak ortada yoktur; yargısal veya başka bir görevi bulunmamaktadır. Kuruluş aslında «Uluslararası Hukuk sorunlarında yetkili oldukları tanınmış, en yüksek bir ahlâkî üne sahip»⁹ kişilerin bulunduğu bir listeden başka birşey değildir. Böylece belirli bir anlaşmazlığın hükme bağlanması için kurulacak özel mahkemelerden biri için yargıç seçimi kolaylaşmış olmaktadır. Bu Daimi Hakemlik Divanı hiçbir dâva görmemiştir; anlaşmazlıkları Divanın tek tek üyeleri karara bağlamaktadır. Divan bir yandan uluslararası alanda yargı örgütünün merkezileşmemiş durumunu sürdürmekte, bir yandan da adını bahane ederek merkezileşmiş bir yargı kurumunun gerekliliğini tanımaktadır.

(8) Bknz. s. 366 vd.

(9) Sözleşmenin 44. maddesi.

Gerçekten sürekli bir uluslararası mahkemenin kurulabilmesi için başlıca sürçme taşı divanın bileşimi idi. Devletler, herbir belirli anlaşmazlığı yargısal çözüme sunmak konusunda eylem özgürlüklerini korumaya meraklı oldukları kadar yargı seçme konusundaki eylem özgürlüklerini korumakta da endişeli davranıyorlardı. Daha önemlisi, devletler, kendi vatandaşlarından birinin veya kendi görüşlerini temsil eden birinin üye bulunmadığı bir uluslararası mahkemenin taraf bulundukları anlaşmazlıkları çözümlemesinde isteksiz bulunmaktaydılar. Sınırlı bir miktardan fazla ülke üzerinde yargı yetkisi bulunan hiçbir sürekli uluslararası mahkeme bu sonuncu koşulu yerine getiremezdi, zira bir Dünya mahkemesinin yetkisine tabi bulunan devletlerin sayısı ister istemez yargıç sayısından fazla olacaktı. Özellikle küçük ülkeler bu koşullar altında aralarından birçoklarının, büyük devletlerin kolayca bir aracı olabilecek böyle bir mahkemede temsil edilmekten sürekli olarak yoksun kalmasından korktular.

Uluslararası Daimî Adalet Divanı Statüsü ve halefi bu sorunu çözmüşlerdir. Divan, ikisi aynı devletin vatandaşı olmamak şartıyla onbeş üyeden kuruludur (3. Madde). Diğer yandan «Seçiciler bir tüm olarak kurumda belli başlı uygarlık şekillerinin ve başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesi gerektiğini akılda tutmalıdırlar» (19. madde). Divanın üyeleri, yüksek meslekî standartları olduğu kadar, Divan statüsünün 19. maddesinin gerektirdiği nitelikleri de sağlayacak ustalıkla bir takım usullerle aday gösterilmekte ve seçilmektedirler. Aday gösterme işi, ulusal gruplar şeklinde örgütlenmiş olan Daimi Hakemlik Divanı üyeleri, veya kendi hükûmetleri tarafından atanan ulusal gruplar tarafından yapılır (Md. 4, ve 6). Seçilme, Birleşmiş Milletlerin Genel Kurul ve Güvenlik Konseyinde oyların mutlak çoğunluğuyla olup, bu iki organ birbirinden bağımsız olarak oy kullanır (Md. 8-12). Statünün 31. maddesi Divanda temsil edilmeyen taraflarca özel ulusal yargıçların seçilebileceğine dair bir hüküm getirmektedir.

İyice merkezileşmiş bir adlî organ olan bu Divanın varlığı uluslararası topluluk bakımından iki önemli görevi yerine getirmektedir. Bir kere, Divan, çözüm bekleyen herhangi bir anlaşmazlıkla ilgili olmayan sürekli bir kuruluş olduğu için, aralarındaki anlaşmazlıkları hukuksal çözüme sunmak isteyen ülkelerin her zaman başvurabilecekleri bir kuruluştur. Anlaşmazlıkların yargısal çözümü konusunda başka ne güçlükler çıkarsa çıksın, bir mahkeme

kurma, üyelerini seçme, izleyeceği usulü ve esas hukuku saptama gibi sorunlar Divanın Statüsü tarafından tam anlamıyla çözülmektedir. Her yeni olayda yeni baştan çözüm yolu bulunmasını gerektiren bu sorunların 1920 den önce ortaya çıkardığı zorluklar, uluslararası adaletin etkin bir şekilde yürütülmesi bakımından artık bir engel ortaya çıkarmamaktadırlar.

Üyeleri 9 yıllık bir süre için seçilen ve yeniden seçilmeleri olanağı olan Uluslararası Adalet Divanı, yargısal görevini yerine getirmede süreklilik sağlamaktadır. Bu nitelik, belirli bir anlaşmazlığın çözülmesi için toplanan ve ömrünü hükmün verilmesiyle sona erdiren bir mahkemede bulunmayacaktır. Üye bileşiminin uzun yıllar —dokuz yıl— boyunca aşağı yukarı aynı kaldığı bir mahkeme birbirini izleyen üyelerine aşılayacağı birtakım kendine özgü gelenekler oluşturmakta gecikmez, ve taraflar da bu geleneklerin sürekliliğine güvenirler. Uluslararası bir mahkemenin işlemlerine böylece giren bu güvenilirlik ve oturmuşluk unsuru, Birinci Dünya Savaşından önceki hakemlik mahkemelerinin tipik rastgele biçimleriyle keskin bir zıtlık gösterir. Bu unsur Divanı, uluslararası ilişkiler tarihinde pek yeni birşey olan bir güven havasıyla sarmaktadır.

Y a r g ı s a l H ü k ü m l e r i n E t k i s i

Bu oturmuşluk ve güvenilirlik, Divanın yargısal işlemlerinin hukukî bir etkisi olmaktan çok, sürekli bir örgütün psikolojik bir sonucudur. Zaten Statü, Divanın yargısal kararlarının hukukî etkisiyle ilgili olarak 59. maddeyle «Divanın kararı taraflar ve bu özel durum dışında bağlayıcı değildir» diye hüküm getirerek merkezileştirmeme ilkesine uymaktadır. Her ne kadar bir örgüt içindeki aynı kişilerin sürekli işlemlerinin oluşturduğu toplumsal gerçek, Divanın içtihatında bir aynılık ve geleneğin oluşmasında yardımcı ise de, Divan, Anglo-Amerikan mahkemelerinin olduğu gibi, *stare decisis* kuralını izlemek ve kararlarını bir önce verilmiş olan kararın ışığında vermek gibi bir hukukî zorunluluk altında değildir. Bununla birlikte, yukarıda tartışılan aynılık unsurunun toplumsal baskısı yüzünden Divanın ilk otuz yıllık ömrü boyunca ortaya çıkan içtihatı, eğer Divan *stare decisis* kuralıyla bağlı olmuş olsaydı pek fazla değişiklik göstermiyecekti; halbuki Divan eskiden de şimdi de, önceki kararlarını isterse gözönüne almamakta serbesttir. *Stare decisis* kuralıyla bağlı bir mahkemenin önceki kararlarına aldırmamazlık göstermekte tereddüt edeceği durumlar çıkabilir, fa-

kat bu tereddüt Uluslararası Adalet Divanı için söz konusu değildir. Uluslararası Adalet Divanı'nın içtihadındaki bu kararsızlık unsuru, statünün 59. maddesi dolayısıyla Divanın içtihatıyla uluslararası alanda faaliyet gösteren diğer heterogen ve çok sayıda yargı kurumları arasındaki ilişkileri etkileyen kararsızlık unsuruna oranla önemsizdir. Her vatandaşın eylemlerine etkin kısıtlamalar getirme bakımından hukuksal çözüm yolunun ulusal sistemlerdeki gücü, büyük ölçüde sistemin hiyerarşik doğasından ileri gelmektedir; vatandaşın eylemi ne olursa olsun, bu eylemin yasaklar tarafından getirilen kurallara uyup uymadığına karar verecek bir mahkeme her zaman hazır bulunur. Bu mahkemeler karar verdi mi, bu kararı onaylaması veya bozması için daha yüksek bir mahkemeye başvurulabilir. Sonunda da bir yüce mahkeme kesin olarak, bu olayı karara bağlayacaktır. Bütün bu mahkemeler *stare decisis* kuralına uyarak işledikleri için, mantıksal olarak kararları arasında yalnız aynı mahkeme içinde değil, fakat aynı zamanda bütün mahkemeler aynı mahkeme içinde değil, fakat aynı zamanda bütün mahkemeler tüm sistemde kararların bir aynılık göstermesini garantiler.¹ Hiyerarşik örgüt ve *stare decisis* kuralının birleşmesi, böylece, tüm yargısal sistem içinde bir tek içtihat sistemi ve yasaların korunmasını talep eden herhangi bir kimsenin isteği üzerine her zaman harekete geçmeye hazır tutarlı bir yasalar bütünü yaratmaktadır.

Uluslararası alanda bu durumu uzaktan yakından andırır hiçbir şeye rastlayamamaktayız. Uluslararası Adalet Divanı potansiyel olarak bütün dünyayı kapsayan yargıya sahip bir mahkemedir. Fakat özel antlaşmalarla özel taraflar, özel antlaşmazlık türleri veya özel dâvalar için kurulmuş diğer bir alay mahkemenin birbiriyle veya Uluslararası Adalet Divanı ile hiçbir hukuksal bağlantısı bu-

(1) Bu ancak ideal olarak doğrudur. Ulusal yargı sistemlerinin bugünkü işleyişinde buna istisnalar göstermek mümkündür. Federal yargı sisteminde, örneğin; değişik federal mahkemelerin kararlarının mantıksal uyuşması ancak Yüce Mahkeme en yüksek temyiz mahkemesi olarak bulunup karar alırsa sağlanabilir. Kanundan dolayı veya yüce mahkemenin bir başvurmayı reddetmesi üzerine birçok sayıdaki Bölge İstinaf Mahkemeleri birbirine benzer davaları daha yüksek bir mahkemeye başvurmadan karara bağlarsa, bu durumlarda uygulanan yasal kurallar birbirinden değişik olabilir, ki bu sık sık görülmektedir. Bu bakımdan federal yargı sisteminin bünyesinde, uluslararası hukuksal çözüm alanında normal sayılan istisnâ bir durum görülmektedir.

lunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, hiçbir anlamda, diğer uluslararası mahkemelerin kararlarını kesin bir yetkiyle karara bağlayacak bir dünya yüce mahkemesi değildir. Sadece diğer birçok uluslararası mahkeme içinde örgütünün sürekliliği, içtihatının potansiyel kapsamı ve genellikle kararlarının yüksek hukuksal değeri ile üstün bir duruma gelmiş bir mahkemedir. Hiçbir anlamda hiyerarşik bir şekilde diğer uluslararası mahkemelerin üzerinde bulunan bir kuruluş değildir. Meslekî mükemmellikleri yüzünden Uluslararası Adalet Divanının kararları diğer uluslararası mahkemelerin kararlarına damgalarını basarlar. Fakat bu mahkemeler *stare decisis* kuralıyla bağlı bulunmadıkları için, kendi kararları arasında bir uyum sağlamak gibi bir hukuksal zorunluluk altında olmadıkları gibi, bu kararlarla Uluslararası Adalet Divanınıninkiler arasında bir uyum sağlamak zorunda da değilllerdir. Gene burada merkezileşmemeyi yargısal görevin alâmeti farikası olarak görüyoruz.

Uluslararası Hukukun Uygulanması

U l u s l a r a r a s ı H u k u k u n M e r k e z i l e ş m e m i ş N i t e l i ğ i

Yasama ve yargı görevlerinin neden ayrıntılı kanıt gerektirdiği, yürütme görevi incelenirse ortaya açıkça çıkar : neden, bu görevin kayıtsız şartsız olarak merkezileşmemiş olmasıdır. Uluslararası hukuk kendisinin uygulanması için ulusal hükümetlerin organ ve araçlarından gayri organ ve araçlardan söz bile etmemektedir. Bu durumu Profesör Brierly şöyle anlatıyor :

Uluslararası sistemin uluslararası hukuksal hakların gerektirdiğini uygulayacak merkezî bir organı bulunmamaktadır ve bu tür genel bir yaptırımlar şemasının ortaya konulması pek uzak bir olasılıktır... Bir yürütme gücünün bu yokluğu her devletin... kendi haklarını uygulamakta yararlı olacağını düşündüğü eylemlere girişmekte özgür bulunduğu anlamına gelir. Bu demek değildir ki, uluslararası hukukta hiçbir yaptırım yoktur, eğer bu yaptırım sözcüğü gerçek anlamında, yani hukukun uygulanmasını sağlayan araçlar anlamında kullanılıyorsa tabii. Fakat şurası da doğrudur ki, uluslararası hukukun yaptırımı sistematik veya merkezce yönetilmekte olan

yaptırımlar olmayıp, bu yüzden uygulamada güvenilir bir durum göstermektedirler. Sistemin bu yokluğu özellikle, kendi haklarını etkin bir şekilde savunmak konusunda diğerleri kadar varlık gösteremeyen devletleri için yetersiz kalan bir durumdur.²

Her devletin kendi yasalarını kendi yaptığı, kendi mahkemelelerini ve içtihatlarını kendi yarattığı gibi, gene her devlet de kendi kendisinin şerifi ve polisi olmaktadır. Ulusal toplulukta vatandaş A vatandaş B'nin haklarını çiğnediği zaman, bu devletin hukuk uygulayıcı organları işe karışır ve B'yi A'ya karşı koruyarak A'yı yasalara göre B'nin zararını ödemeye zorlar. Uluslararası alanda ise böyle bir şeye rastlanmaz. A Devleti B devletinin haklarını çiğnediğinde, B'nin yardımına gelecek hiçbir uygulama organı yoktur. B eğer gücü yeterse kendi başının çaresine bakmak hakkına sahiptir. Yani eğer B devleti A'ya oranla, saldırıya karşı kendi haklarını kendi uygulama eylemleriyle koruyabilecek güçteyse, kendini savunabilecektir. İç hukuk ancak pek istisnâî ve kısıtlı durumlarda, yasanın ihlâlinden zarar gören kişiye kendi başının çaresine bakma ve meşru savunma şekillerinde yasayı kendi eline alıp saldırgana karşı uygulamak hakkını vermektedir. İç hukukta sıkı sığa sınırlanmış bir istisna olan bu durum uluslararası hukukta hukuk uygulaması ilkesi haline gelmektedir. Bu ilkeye göre, hukukun çiğnenmesinden zarar gören kişi ve yalnız bu kişi hukuku saldırgana karşı uygulamak *hakkına* sahiptir. Hiçbir kimse bu hukuku uygulama *zorunluluğu* altında değildir.

Hukuk uygulama sistemi olarak bundan daha ilkel ve zayıf bulunmaz; zira hukukun uygulanmasını, hukuku çiğneyen ile bu çiğnemenin kurbanı arasındaki güç dağılımının alacağı durumların eline bırakmaktadır. Bu durumda adigeçen sistem hem kuvvetli tarafın hukuku çiğnemesini, hem de aynı tarafın bu hukuku (istediği gibi) uygulamasını kolaylaştırmakta, böylece zayıf tarafın haklarını tehlikeye düşürmüştür. Bir büyük devlet, bir diğer küçüğünün kendisine yaptırımlar uygulamasından çekinmeden bu ufak devletin haklarını çiğneyebilmektedir. Büyük devlet küçük devlete karşı haklarının ihlâl edildiği bahanesiyle uygulama tedbirleri alabilmekte; bunu yaparken de uluslararası hukukun

(2) *The Law of Nations*, s. 92-93 (Reprinted by Permission of The Clarendon Press, Oxford).

iddia edildiği gibi gerçekten çiğnenip çiğnenmediğine veya bu çiğnenmenin ciddilik derecesinin alınan tedbirlerin sertliğini doğrulayacak ölçüde olup olmadığına aldırmamaktadır.

Küçük devlet, haklarının korunması için güçlü dostların kanadının altına sığınmak zorunda kalmakta, ancak bu şekilde haklarının ihlâli girişimlerine bir başarı şansıyla karşı koymayı umabilmektedir. Beklenen yardımın gelip gelmiyeceği uluslararası hukuku değil, uluslararası topluluğun zayıf üyesinin yardımına gelmek kararını verecek olan devletlerin ulusal çıkarlarını ilgilendiren bir husustur. Diğer bir deyişle uluslararası hukuku uygulamak için harekete geçilip geçilmiyeceğini veya bu girişimin başarılı olup olmayacağı birinci derecede yasal mülâhazalara ve hukuk uygulama mekanizmalarının ilgisiz işlemlerine bağlı olmamaktadır. Böyle olunca, girişim de başarı şansı da siyasal mülâhazalara ve belli bir durumdaki güç dağılımına bağlı kalmaktadır. Kuvvetli bir devlet tarafından tehdit edilen bir zayıfın haklarının korunması işi, bu belirli durumda güç dengesinin işleme şekliyle saptanmaktadır.

Belçika'nın hakları 1914 de Almanya'ya karşı korunmuştur, zira bu hakların korunması güçlü komşuların ulusal çıkarları açısından gerekli görülmüştür. Gene benzer şekilde, 1950 yılında, Güney Kore Kuzey Kore'nin saldırısına uğradığında, Uzak Doğu'daki güç dengesinin korunması ve tüm Asya'da sınırların değişmemesini sağlamak isteği Birleşik Devletler ile Fransa ve Büyük Britanya gibi bazı müttefiklerinin hemen Güney Kore'nin yardımına koşmalarını gerektirmiştir. Diğer yandan Panama Cumhuriyetinin kurulmasına giden 1903 devriminin Birleşik Devletler tarafından desteklenmesi sırasında Colombia'nın hakları, 1939'da Sovyetler Birliği'nin saldırısına uğradığında Finlandiya'nın hakları; ya hiçbir ceza görmeden ya da Finlandiya olayında olduğu gibi etkin yaptırımlara sahne olmadan çiğnenmişlerdir. Bu ülkeleri koruyacak bir güç dengesinin bulunmayışı buna yol açmıştır.

Bununla birlikte şuna da işaret dilmelidir ki, günümüzdeki durum bu analizin çizdiği tablo kadar kasvetli değildir. Uluslararası hukuk kurallarının büyük çoğunluğu bir zorlama olmaksızın bütün ülkelerce genellikle gözetilmektedir; zira uluslararası hukuka karşı olan yükümlerine saygı göstermek genellikle bütün ilgili devletlerin çıkarıdır. Bir devlet kendi başkentinde oturan yabancı diplomatların haklarına tecavüz etmekte tereddüt gösterecektir; zira kendi başkentindeki yabancı diplomatları olduğu gibi, yabancı

başkentlerde de kendi diplomatik temsilcilerini koruyan uluslararası hukukun kurallarının evrensel olarak gözetilmesinde diğer ülkeler gibi kendisinin de çıkarı vardır. Bir ülke büyük olasılıkla bir ticaret anlaşmasıyla ilgili yükümlülüklerine aldırmamazlık yapmaktan çekinecektir, çünkü anlaşmanın diğer imzacıları tarafından yapılacak eylemlerden elde etmeyi umduğu çıkarlar, bu imzacı ülkelerin elde etmeyi umdukları çıkarların tamamlayıcısı durumundadırlar. Bu yüzden pazarlığın kendine düşen yanını yerine getirmezse, kazanmaktan çok kaybedebilecektir. Ticarî yükümlülüklerini yerine getirmez diye adı çıkan bir ülkenin kârlı ticaret anlaşmaları yapması güç olacağından, bu durum özellikle uzun vadede doğrudur. Uluslararası hukukun kurallarının çoğu yasal terimlerle bu tür birbirinin aynı veya birbirini tamamlayan çıkarları formüle ederler. İşte bu nedenledir ki bu kurallar kendi kendilerine uygulanırlar, belirli bir uygulama girişimine gerek kalmaz. Temellerinde yatan çıkar birliğine rağmen uluslararası hukukun bu kurallarının çoğu çığnenişlerinde, zarar gören taraf ya gönüllü olarak ya da hukuk yoluyla tatmin edilir. Son birbuçuk yüzyıl içinde karara bağlanan binlerce adlî dâvada, haksız görülen tarafın gönüllü tazmine gitmesi olayı on kere bile görülmemiştir.

Böylece kararlara kendiliğinden uyma kurumu sorunların çıkmasını önlediği için, uluslararası hukuk kurallarının büyük çoğunluğu uygulama sisteminin zayıf oluşundan genellikle zarar görmemektedir. Bununla birlikte, tartışmamızda özellikle önemli olan ve uluslararası hukuk ve uygulamasının ilgili devletin kuvvetine doğrudan etki yaptığı, sayıları az fakat önemli ve genellikle büyük ilgi çeken dâvalarda uygulama sorunu vahimleşmektedir. Bu olaylarda, görmüş olduğumuz gibi, hukuktan çok kuvvet mülâhazaları karara uyma ve uygulamayı belirleyen öğeler olmaktadır. Bu duruma bir çözüm yolu bulmak ve uluslararası hukuktaki yürütme görevinin nesnellik ve merkezileşmeyi hiç olmazsa andırmasını sağlamak için iki girişim yapılmıştır. Her ikisi de, aynı nedenden dolayı başarısızlığa uğramışlardır. Garanti antlaşmaları şeklinde olan birinci girişimin başlangıcı modern devlet sisteminin ortaya çıkışına kadar götürülebilir. Diğer girişim olan ortak güvenlik ilk olarak Milletler Cemiyeti Misakında ele alınmıştır.

G a r a n t i A n t l a ş m a l a r ı

Kutlu ve dokunulmaz olan antlaşmalara sadık kalma görevinin her zaman bu antlaşmaların gözetilmesi için sağlam bir garanti

olamadığını acı tecrübelerle öğrenen insanlar imzacı tarafların iyi niyetinden bağımsız bir gözetme aracı olarak sadakatsizliğe karşı garantiler sağlamaya çalışmıştır. Garanti almak bu araçlardan biridir. Bir barış antlaşması veya herhangi bir antlaşma yapanlar, bunun gözetileceğinden kesinlikle emin değillerse, antlaşmanın güçlü bir hükümdar tarafından garanti edilmesini istemişlerdir. Garanti eden, antlaşmanın öngördüğü koşullarının üstün tutulup gözetilmesini sağlayacağına söz vermektedir. Kuvvet kullanmak zorunda kalabileceğinden, imzacı taraflardan herhangi birinin kendisinin sözünü yerine getirmesini önlemek isteyebileceği gözönüne alındığında, garanti veren durumda olmanın hiçbir hükümdar tarafından lâf olsun diye veya iyi bir neden olmadan kabul edilecek birşey olmayacağı akla gelebilecektir. Gerçekten, hükümdarlar bu durumu, antlaşmanın gözetilmesinde doğrudan bir çıkarları yoksa veya dostluk yüzünden olmaksızın, pek seyrek olarak kabul ederler.³ Onsekizinci yüzyılın en büyük uluslararası hukuk otoritesi olan Vattel'in bu sözü, garanti antlaşmalarının yasal kapsamını ve dürtülerini iyi tanımlamamakta ve uluslararası hukuku uygulayacak gerçek bir merkezî örgütün yerine geçebilecekleri konusunda bu antlaşmaların kuşkulu niteliklerine işaret etmeden geçmemektedir.

Garanti antlaşmalarının en basit şekline örnek, modern tarihte bu tür antlaşmaların en eskisi olarak tanınan ve Fransa ile Aragon arasında 1505'de imzalanıp İngiltere tarafından garanti edilen Blois antlaşmasıdır. Buna göre İngiltere bu antlaşmanın yürütülmesi konusunda polis görevi yapma yasal yükümlülüğünü üzerine alıyor ve her iki tarafın da imzalarına sadık kalmalarını sağlamaya söz veriyordu.

Uluslararası garantinin daha gelişmiş bir tipini, Türkiye'nin toprak bütünlüğünün imzacılar tarafından garanti edildiği 1856 Paris ve 1878 Berlin antlaşmalarıyla, Belçika ve Lüksemburg'un tarafsızlıklarının gene imzacılar tarafından garanti edildiği 1931, 1839 ve 1867 antlaşmalarında bulmaktayız. Locarno Paketi diye anılan 16 Ekim 1925 Karşılıklı Garanti Antlaşmasında Büyük Britanya, Belçika; Fransa, Almanya ve İtalya şöyle bir metnin altına imzalarını koymuşlardır : «... «adigeçen ülkeler) topluca ve ayrı ayrı

(3) Emmerich de Vattel, *The Law of Nations* (Washington : Carnegie Institution, 1916), Book II, § 235, s. 193.

olarak ... Almanya ile Belçika ve Almanya ile Fransa arasındaki sınırlarda *status quo*'nun korunmasını veya adigeçen sınırların dokunulmazlığını garanti ederler». Bu garanti biçiminde bir tek ülke değil, hepsi olmasa bile çoğu büyük devlet olan bir ülkeler grubu topluca veya ayrı ayrı olarak, garanti etmiş oldukları yasal koşulları kim olursa olsun her çiğneyecek olana karşı uygulama yükümlülüğü altına girmektedir.

Merkezleşmiş yürütme organlarının yerini alabilmek için her iki antlaşma tipinin de iki ön koşulu yerine getirmesi gerekmektedir : Görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmelidirler, ve bu iş otomatik olmalıdır. Bununla birlikte, buradaki etkinlik gene güc dengesine; yani, garanti veren ülkeyle ihlâli yapan ülke arasındaki güc dağılımına bağlı kalmaktadır. Güc dağılımı garanti veren ülkelerin, özellikle toplu garanti durumunda lehine bulunmaktadır; fakat her zaman da böyle olmayabilir. Özellikle modern savaş koşulları dünyasında kuralları çiğneyen bir büyük ülkenin, kuralı korumaya çalışan bir sürü garantici ülkenin birleşik baskılarına karşı koyması rahatça gözününe getirilebilir bir durum olmuştur.

Bu arada, garantinin etkinliğini hepten bozan şey, bu garantinin uygulanmasında gösterilen tereddüt olmuştur. Uluslararası hukuk konusunda otorite sahibi olan ders kitaplarından biri, yerinde bir şekilde, bir garantili devletin antlaşmayı çiğnemeksizin o antlaşmanın hükümlerini yerine getirmekten kaçınmak için kullanabileceği birçok boşluklara değinmektedir. Bunu Oppenheim-Lauterpacht'dan dinleyelim :

Fakat garanticilerin garanti edilen devlete söz verdikleri yardımı yapmak hususundaki görevleri birçok koşul ve durumlara bağlı bulunur. Bunun için, ilk olarak, garanti edilen devlet, garanticinin yardımını istemelidir. İkinci olarak, garantici kritik zamanda gerekli yardımı yapabilecek durumda olmalıdır. Örneğin garantici devlet üçüncü bir devletle savaşmakla uğraşıyorsa, veya iç karışıklıklar yahut diğer öğeler yüzünden çok zayıflamış olup da yardım etmesi kendisini ciddî bir tehlikeye atacaksa yardım isteğini yerine getirmek zorunda değildir. Gene aynı şekilde, garanti edilen devlet garantici

devletin daha önce verdiği öğütü tutmamışsa, yardıma koşmak garanticinin görevleri arasında çıkar.⁴

Diğer bir deyişle uluslararası hukukun gözetilmesini birtakım zorla uygulama eylemleriyle garanti etme yükümlülüğü, anlaşmazlıkları uluslararası bir mahkemeye hukuksal çözüm için götürme zorunluluğundan hiç de daha esaslı bir yol değildir. Her iki durumda da bu zorunluluk, tüm olasılıkları içine alan birtakım koşullar, çekinceler ve istisnalarla iyice yararsız duruma getirilmiştir. Garanti antlaşmaları uluslararası alandaki yürütme görevini, pratik açıdan sanki bu anlaşmalar hiç ortada yokmuşçasına, merkezileşmiş olmaktan uzak bir durumda bırakmaktadırlar.

O r t a k l a ş a G ü v e n l i k

Ortak güvenlik, hiç merkezileşmemiş bulunan bu hukuk uygulamasının bozukluklarına çözüm yolu bulmak için yapıldığı bilinen en kapsamlı girişimdir. Geleneksel uluslararası hukuk, kuralların uygulanmasını zarar gören devlete bırakırken, ortak güvenlik uluslararası hukuk kurallarının, belirli bir olayda zarar görmüş olsunlar veya olmasınlar, uluslar topluluğunun bütün üyeleri tarafından uygulanmaya konulmasını öngörmektedir. Bu durumda kurallara aykırı hareket edecek olan bir ülke, daima, uluslararası hukukun korunması için otomatik olarak ortak eyleme geçecek olan tüm devletlerin ortak cephesiyle karşılaşacağını göz önünde bulundurmak zorunda kalacaktır. İdeal olarak, ortak güvenlik kusursuzdur; gerçekten, egemen ülkeler topluluğunda hukukun uygulanması sorununun ideal çözümünü temsil eder. Fakat ortak güvenlik fikrini uygulamaya koymak için yapılan iki girişim-Milletler Cemiyeti Misakı'nın 16. maddesi ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII. Bölümü-ideali gerçekleştirememişlerdir. Hatta, bu iki örgütün üyelerinin uygulaması, bu iki belgenin izin verdiği ortak tedbirleri yerine getirmekte oldukça yetersiz kalmıştır.

MİLLETLER CEMİYETİ MİSAKININ 16. MADDESİ

Milletler Cemiyeti Misakı bugün sadece tarihsel bir anlam taşımakla birlikte, Misakın 16. maddesi⁵ bir ortak güvenlik sistemini

(4) *International Law*, Vol. I, s. 966 (Reprinted by permission of Langmans, Green Co., Inc.)

(5) Milletler Cemiyeti Misakının 16. Maddesi şöyledir :

1. Cemiyetin her üyesi, 12 nci, 13 üncü veya 15 inci maddelerde

uygulamaya koyma girişiminin öncüsü olmakta devam etmektedir. Maddenin üç paragrafında öngörülen ortak güvenlik sistemi başlangıçtan beri uluslararası hukukun çiğnenmesi yollarından sadece bir tanesini, yani Misakın 12., 13., ve 15. maddeleriyle ortaya konan uluslararası anlaşmazlıkların barışçı çözümü için konulmuş koşulların çiğnenmesi üzerine savaşa başvurma durumunu içine almaktadır.⁶ Uluslararası hukukun bütün diğer ihlalleri için elde genel uluslararası hukukun bireyleşmiş, merkezleşmemiş uygulama sisteminden başka birşey yoktur.

ki taahhütlerine aykırı olarak harbe başvurursa, Cemiyetin diğer bütün Üyelerine karşı *ipso facto* bir harp fiili ifa etmiş sayılır. Bu Üyeler onunla, ticarî ve malî bütün münasebetlerini derhal kesmeği, kendi vatandaşları ile Misakı ihlâl eden Devletin vatandaşları ile her türlü münasebetleri yasak etmeği ve Misakı ihlâl eden bu Devletin vatandaşları ile Cemiyet Üyesi olsun veya olmasın diğer herhangi bir Devletin vatandaşları arasında ticarî, malî veya şahsî bütün münasebetlere mâni olmağı taahhüt ederler.

2. Bu takdirde Meclis, ilgili muhtelif Hükümetlere, Cemiyet taahhütlerine riayeti sağlayacak kuvvetlere Cemiyet Üyelerinden herbirinin katacağı kara, deniz ve hava birlikleri hakkında, tavsiyelerde bulunmakla görevlidir.

3. Cemiyet Üyeleri, bundan başka, işbu madde gereğince alınacak iktisadî ve malî tedbirlerin tatbikinde bunlardan doğabilecek zarar ve mahzurları asgariye indirmek için birbirlerine karşılıklı yardımda bulunmak hususunda mutabıktırlar. Aynı şekilde, Üye Devletler, Misakı ihlâl eden Devlet tarafından içlerinden birine yöneltilen herhangi bir hususî tedbire mukavemet etmek için birbirlerine karşılıklı yardımda bulunacaklardır. Üye Devletler, Cemiyetin taahhütlerine riayeti temin için müşterek harekete katılan her Cemiyet Üyesinin kuvvetlerinin kendi ülkelerinden geçmesini kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri alacaklardır.

4. Misak'dan doğan taahhütlerden herhangi birinin ihlâlinden suçlu olan her Üye Cemiyetten çıkarılabilir. Bu çıkarmaya, Mecliste temsil edilen diğer bütün Üyelerin oybirliği ile karar verilir.

(6) 12., 13. ve 15. maddeler şöyledir :

Madde 12

1. Cemiyetin bütün üyeleri, aralarında münasebetlerin kesilmesine varabilecek bir anlaşmazlık çıktığı takdirde, bunu ya hakemlik usulüne veya kazaî bir hal yoluna havale etmeği, yahut da Meclisin tetkikine tevdi etmeği kabul etmektedirler. Üye Devletler, hakem kararından veya kazaî karardan veya Meclisin raporundan itibaren üç aylık bir sürenin geçmesinden önce hiçbir veçhile harbe başvurmamayı da taahhüt ederler.

2. Bu maddede derpiş olunan bütün hallerde hakemlik kararı veya kazaî karar makul bir süre içinde verilmeli ve Meclis raporu,

16. maddenin ilk üç paragrafını harekete geçiren uluslararası hukukun çiğnenmesi durumu dört yasal sonuç yaratmaktadır : 1) Çiğneyen devlet «Cemiyet'in bütün diğer ülkelerine karşı bir savaş eylemine girişmiş sayılacaktır». 2) Cemiyetin bütün üyeleri çiğ-

anlaşmazlık Meclise tevdi edildiği günden itibaren altı ay içinde hazırlanmalıdır.

Madde 13

1. Cemiyet Üyeleri, aralarında, kendi düşüncelerine göre hakemlikle veya kazaî yolla halle elverişli bir anlaşmazlık çıktığı ve bu anlaşmazlık diplomasi yolu ile tatmin edici bir şekilde halledilemediği takdirde, meselenin bütün olarak hakemliğe havale edileceğini veya kaza yoluna gidileceğini kabul etmektedirler.

2. Genel olarak hakemlikle veya kaza yolu ile halle elverişli uyuşmazlıklar arasında, bir andlaşmanın tefsirine, herhangi bir Devletler hukuku meselesine, sabit olduğu takdirde milletlerarası bir taahhüdün ihlâlini teşkil edebilecek bir vakıanın gerçekliğine veya böyle bir ihlâlin gerektirdiği tazminin mahiyet veya vüs'atına dair olan anlaşmazlıklar gösterilebilir.

3. Anlaşmazlık Milletlerarası Daimî Adalet Divanına veya tarafların tâyin edecekleri veya aralarında akdetmiş bulundukları andlaşmalarda derpiş edilen herhangi bir kazaî mercie veya Mahkemeye tevdi edilecektir.

4. Cemiyet Üyeleri verilen hükümleri iyi niyetle icra etmeği bu hükümlere riayet edecek hiçbir Cemiyet Üyesine karşı harbe girişme- meği taahhüt ederler. Verilmiş hükmün icra edilmemesi halinde Meclis bunun icrasını sağlayacak tedbirleri teklif eder.

Madde 15

1. Cemiyet Üyeleri, aralarında münasebetlerin kesilmesini doğurabilecek mahiyette bir anlaşmazlık çıktığı ve bu anlaşmazlık hakemlik veya 13 üncü maddede derpiş olunan kaza usulüne havale edilmediği takdirde, anlaşmazlığın Meclise tevdiinde mutabıktırlar. Bu hususta Üyelerden birinin, tam bir tahkik ve tetkik için her türlü tedbirleri alacak olan Genel Sekreteri bu anlaşmazlıktan haberdar etmesi kâfidir.

2. Taraflar, dâvalarının izahnamesini, ispat edici vakıalar ve vesikalarla birlikte en kısa zamanda Genel Sekretere vermelidirler. Meclis bunların derhal yayınlanmasını emredebilir.

3. Meclis anlaşmazlığın hallini temine çalışır. Eğer bunda muvaffak olamazsa, uygun gördüğü nisbette, vakıaları, bunların izahlarını ve teklif eylediği hal suretini gösteren bir izahname yayınlar.

4. Anlaşmazlık hal edilememişse, Meclis anlaşmazlıkla ilgili vakıaları, hakkaniyete ve bu anlaşmazlığa en uygun sayarak tavsiye ettiği hal suretlerini bildirmek için, oybirliği ile veya ekseriyetle kabul ettiği bir rapor hazırlar ve bu raporu yayınlar.

neyen ÷lkeye tam bir boykot yaparak, ÷lkeler topluluğunun herhangi bir üyesiyle herhangi bir tür ilişkiye girmesini önlemek gibi yasal bir yükümlölük altındadırlar. 3) Cemiyet Konseyi üye ÷lkelere, Misakın çığnenen koşullarının savunulması için yapacakları askerî katkı konusunda tavsiye yapmak yasal yükümlölüğü altındadır. 4) Cemiyetin üyeleri, ortak eylemin yürütölmesi için birbirlerine her türlü ekonomi ve askerî yardımı yapmak yasal yükümlölüğü altındadır.

Bu koşulların metnine bakılırsa, birinci, ikinci ve üçüncü noktalarla ilgili olarak ortak nitelikte birtakım otomatik yükümlölükler yaratılmış gibi gözükmemektedir. Fakat hiç kuşkusuz en önemlisi olan 3. noktaya göre, madde kendini, üye devletin ister kabul ister red edeceği bir tavsiyeden ibaret bir hale getirmektedir. Mamafih

5. Mecliste temsil edilen her Cemiyet Üyesi de, anlaşmazlığın vakıaları ve kendisinin varmış olduğı neticeler hakkında bir izahname yayınlayabilir.

6. Meclisin raporu, anlaşmazlığa taraf Devletlerin Temsilcilerinin oyları hesaba katılmaksızın, oybirliği ile kabul edilmiş olduğı takdirde, Cemiyet Üyeleri raporun ihtiva ettiğı kararlara uygun hareket eden hiç bir Taraf Devlete karşı harbe girişmemegi taahhüt ederler.

7. Meclis, raporunu anlaşmazlıkta taraf teşkil eden Temsilcileri müstesna olmak üzere, Üyelerinin hepsine kabul ettirmeye muvaffak olamadığı takdirde, Cemiyet Üyeleri hakkında ve adaletin korunması için lüzumlu gördükleri tarzda hareket etmek hakkını muhafaza ederler.

8. Taraflardan biri, anlaşmazlığın, Devletler hukukunun kendi münhasır selâhiyetine bıraktığı bir meseleye taallük ettiğini iddia eder ve Meclis de bunu kabul ederse, Meclis bunu raporunda tesbit eder, fakat hiçbir hal sureti tavsiyesinde bulunmaz.

9. İşbu maddede derpiş olunan bütün hallerde, Meclis anlaşmazlığı Genel Kurula havale edebilir. Taraflardan birinin talebi üzerine de Genel Kurul, bu talep anlaşmazlığın Meclise tevdi edildiğinden itibaren ondört gün içinde yapılmış olmak şartıyla, anlaşmazlığa bakacaktır. *

10. Genel Kurula havale edilmiş her meselede, Meclisin faaliyetine ve selâhiyetlerine dair işbu maddenin ve 12 nci maddenin hükümleri Genel Kurulun faaliyet ve selâhiyetlerine de tatbik olunur. Genel Kurulda her meselede Tarafların Temsilcileri hariç olmak üzere, Mecliste temsil edilen bütün Cemiyet Üyelerinin ve Cemiyetin diğeri Üyelerinden eskeriyetin tasvibi ile hazırlanmış olan rapor, Mecliste Tarafların Temsilcileri hariç olmak üzere Üyelerin oybirliği ile hazırlanmış olan rapor gibi hükmü haizdir.

1., 2., ve 4. noktalarının görünümü aldattıcıdır. 1921'de Cemiyet Meclisinin kabul ettiği ve genellikle söz sahibi olduğu kabul edilen Yorumlayıcı Kararlar, 16. maddenin zorunlu ve otomatik ögelerini tamamen ortadan kaldırmış ve metninin apaçık yükümlülüklerini Cemiyet Konseyinin manevî otoritesinden başka hiçbir şey tarafından desteklenmeyen basit tavsiyeler haline sokmuştur.⁷

Herşeyden önce bu kararlar, 16. maddenin açık anlamına rağmen, uluslararası hukukun ihlâl edilip edilmediğine her üye devletin kendisinin karar vereceğini, dolayısıyla 16. maddenin uygulanıp uygulanmayacağını da saptayacağını söyleyerek Cemiyet yaptırımlarının merkezileşmemiş, kişisel niteliğini ortaya koymaktadırlar. Bundan başka, bu kararların yorumuna göre 1. nokta Cemiyet üyelerinin kuralı bozan devlete karşı savaş açmasına cevaz vermekte,

(7) Adıgeçen Kararların metni şudur :

3. Hatalı devletin tek taraflı eylemi bir savaş durumu yaratmaz : sadece Cemiyetin diğer üyelerinin savaş fiiline başvurmalarına yahut kendilerinin Misakı ihlâl eden devletle savaş halinde olduklarını ilân etmelerine izin verir. Fakat Milletler Cemiyeti Misakının ruhu Cemiyetin hiç olmazsa başlangıçta savaşı bertaraf edip, barışı ekonomik baskıyla sağlamasını gerektirir.

4. Misak'ın ihlâl edilip edilmediğine karar vermek cemiyetin her üyesine düşen bir görevdir. Bu görevlerin 16. maddeye göre yerine getirilmesi Misakın açık hükümlerince Cemiyet üyelerinden istenmekte olup, üyeler bu görevlerini yerine getirmemek halinde antlaşma hükümlerine aykırı hareket etmiş olurlar.

9. Bütün devletler aşağıdaki rezervler dışında, ekonomik baskı tedbirlerinin uygulanması bakımından eşit muamele göreceklidir :

a) Özel tedbirlerin bazı devletlerce uygulanmamasının tavsiye edilmesi gerekebilir.

b) 16. maddede gösterilen ekonomik yaptırımların etkili uygulanmasının bazı devletler bakımından tüm olarak veya bir miktarının ertelenmesi arzu ediliyorsa, böyle bir erteleme ancak ortak eylem plânının başarısı bakımından arzu edildiği takdirde, veya yaptırımların uygulanmasıyla bazı Cemiyet üyelerinin uğrayacak oldukları kayıp ve sıkıntıları minimuma indirecekse uygulanabilir.

10. Ekonomik baskının uygulanacağı her olayda başvurulacak ekonomik, ticarî ve malî çeşitli tedbirleri ayrıntılarıyla ve önceden saptamak olanaksızdır. Bunalım ortaya çıkınca Konsey, Cemiyet üyelerine ortak eylem için bir plân önerecektir.

11. Diplomatik ilişkilerin kesilmesi, en önce, misyon başkanlarının geri çekilmesine sınırlı kalabilir.

12. Konsolosluk ilişkilerinin sürdürülmesi olanaklıdır.

13. Misak'ı ihlâl eden devlete mensup kimseler ile cemiyetin di-

fakat maddenin lâfzî yorumunun aksine, bu konuda hukukî bir zorunluluk yaratmamaktadır. 2. ve 4. noktalara gelince, Yorumlayıcı Kararlar her devlete, birbirine yardım etme ve ihlâli yapan devlete karşı tedbirler alma konusunda karar verme serbestliği tanımaktadır. Konsey; hangi tedbirlerin, ne zaman ve hangi ülkeler tarafından alınması gerektiği konularında tavsiyelerde bulunma yetkisini elinde bulundurarak açıkça bir eşgüdüm organı olarak çalışmakta, fakat üye ülkeleri kendi istekleri dışında bağlama gücüne sahip bulunmamaktadır.

Sonunda şuraya varılmaktadır : 16. maddenin gerektirdiği eylemlere girişmek yükümlülüğü merkezileşmemiş iken, her ülke tarafından kararlaştırılan eylemlerin Cemiyet Konseyinin merkezileşmiş yönetimi altında uygulamaya konulması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Yorumlayıcı kararlar birtakım ülkelerin kendi başlarına karar vermiş oldukları uygulama eylemlerinin tekniğini merkezileştirmekte ileriye doğru bir adım atmaktadır. Fakat gene bu kararlar, hukuk yoluna zorunlu başvurmadaki çekincelerin, garanti antlaşmalarındaki istisna ve niteliklerin yerini tutmakta, uygulama eyleminin hukukî bir zorunluluk olan zorunlu ve otomatik niteliğini adeta ortadan kaldırmaktadırlar.

Meclis Kararlarıyla 16. maddenin yeniden formüle edilmesi, hukuk uygulamasının merkezileşmemiş niteliğinin yeniden doğrulanması anlamına gelmiştir. Milletler Cemiyetinin uygulaması, üye ülkelerin yaptırımların merkezî bir şekilde yerine getirilmesi konusunda 16. maddenin sunduğu sınırlı fırsatlardan bile yararlanmakta gösterdikleri çekingenliği açıkça ortaya koymaktadır. 16. maddeye göre olan ortak uygulama tedbirleri, Misakın bir Cemiyet üyesi tarafından çiğnenmesinin hiç kuşkusuz söz konusu olduğu beş o-

ğer üye devletlerine mensup kişiler arasındaki ilişkilerin kesilmesi bakımından ölçüt, bu kişilerin milliyeti değil, oturdukları yer olacaktır.

14 Ekonomik baskının uzaması halinde tedbirler daha sıkı bir duruma sokulabilir. Hatalı devletin sivil halkının yiyecek maddelerini kesmek ancak diğer tedbirlerin açıkça yetersiz olması halinde alınabilecek son derece şiddetli bir tedbir sayılmalıdır.

15 Mektuplaşma ve bütün diğer haberleşme yöntemleri özel düzenlemelere tutulacaktır.

16 İnsancıl ilişkiler sürdürülecektir.

Tam metin için Milletler Cemiyetinin Resmî Gazetesinin özel ekine bakınız. No. 6 (Ekim 1921), s. 24 Md.

laydan yalnız birinde uygulanmıştır. Cemiyet Meclisi, 1931 de çıkan Çin-Japon çatışmasında oybirliği ile «Çin topraklarının bir parçasının hiç bir savaş ilânı olmaksızın Japon orduları tarafından zorla ele geçirilip işgal edildiği»⁸ ve Çin ve Japon hükûmeti arasında Japonya tarafından başlatılan büyük çarpışmaların geçtiği kanısına varmıştır. Bununla birlikte Meclis, Japonya'nın savaşa başvurma-sının Misak'ı çiğnemediği kararına varmış ve 16. madde uygulanmamıştır.

1923 - 1935 arasında geçen Chaco savaşı sırasında, 1934 yılında Paraguay Bolivya'ya karşı Misak'ı çiğneyecek şekilde saldırılarda bulunmaktayken, Cemiyetin birçok üyeleri aslında her iki ülkeye de konmuş olan silâh ambargosunu sadece Paraguay'a uyguladılar. 16. maddenin ilk fıkrasının lâfzını ve amacım yerine getirebilmekten uzak kayırıcı bir tedbirdi bu. O zamanlar Cemiyet'ten çekilmiş olan Japonya 1937 yılında Çin'i istilâ ettiğinde; Meclis Japonya'nın 1922 Dokuz Devlet antlaşması ile Briand - Kellogg Paktını çiğnediğini, 16. maddenin uygulanabileceğini ve Cemiyet üyelerinin bu hükme dayanarak uygulama tedbirleri almaya hakları olduğuna karar verdi. Bu tedbirler hiçbir zaman alınamamıştır. Sovyetler Birliği 1929 yılında Finlandiya'ya karşı savaşa giriştiğinde 16. madde gereğince Cemiyet'ten atıldı, fakat hiçbir ortak uygulama eylemine girişilmedi.

Bu olaylara karşıt olarak, Cemiyet Meclisi 1935 yılında İtalya'nın Habeşistanı istilâ etmesinin Misak'ın ihlâl edilerek savaşa girilmesi anlamına geldiğine, bundan dolayı 16. maddenin 1. fıkrasının uygulanması gerektiğine karar verdi. Sonuç olarak İtalya'ya ortak ekonomik yaptırımlar kondu ve uygulandı. Bununla birlikte, 16. maddenin 1. paragrafında adıgeçen ve böyle durumlarda uluslararası hukukun uygulanması için en iyi yol olan, ayrıca İtalya'yı mutlaka saldırıdan vazgeçirtecek iki tedbir uygulanmadı. İtalya'ya petrol yollanmasına ve bu ülkenin Süveyş kanalını kullanmasına engel olunmadı -«Bununla birlikte», diyor Sir H. Lauterpacht, 16. maddenin 1. fıkrasının getirdiği yaptırımlar resmen işleme sokulmakta ve bunların sürekli ve dereceli bir şekilde uygulanması için gerekli mekanizma harekete geçirilmekte ise de, girişilen eylemin

(8) «League of Nations Assembly Report on the Sino-Japanese Dispute» *American Journal of International Law*, Vol 27 (1933), Supplement, p. 146.

niteliği bu uygulama tedbirlerinin etkin bir zorlama aracı olmaktan çok o ülkenin tel'in edilmesi için başvurulmuş bir girişim olduğu izlenimini uyandırmaktadır».⁹

Misak'ın 16. maddesi uyarınca merkezî bir hukuk uygulaması sisteminin kurulması yolundaki bu girişimlerden şu sonuç çıkarılabilir: yaptırımların uygulanmasını doğrulayacak olayların çoğunda yaptırımlar hiçbir şekilde uygulanmamıştır. Uygulandığı zaman bile bu öyle etkisiz bir şekilde yapılmıştır ki, adeta yaptırımların başarısızlığa, ihlâlcî devletin de başarıya ulaşması sağlanmaya çalışılmıştır gibi bir durum ortaya çıkmıştır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANTLAŞMASININ VII. BÖLÜMÜ

39. - 51. maddeleri içine alan Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII. Bölümü, merkezileşmemiş bir uluslararası hukuk sisteminin zayıflığını gidermek bakımından Milletler Cemiyeti Misakının 16. maddesinin karşılığıdır. Madde, merkezileşmiş bir hukuk uygulama organının kurulmasına doğru büyük bir adımdır. Birleşmiş Milletler hukuk uygulama sisteminin kalbi olan Antlaşmanın 39., 41. ve 42. maddeleri, Milletler Cemiyetinin veya uluslararası hukukun herhangi bir maddesinin düşünmüş olduğunun çok ötesine gitmektedirler. Bununla birlikte, göreceğimiz gibi, bu maddeler üç önemli nitelik ve istisnayla sınırlandıkları için, amaçları olan hukuk uygulamasının merkezileştirilmesi işini sınırlamakta, hatta bazı koşullarda sıfıra indirmektedirler.

Milletler Cemiyeti Misakı, bir ihlâl durumu olup olmadığını her ülkenin kendi takdirine bırakmaktadır. Misak'm 16. maddesini yorumlayan 4 numaralı yorumlayıcı karar şöyle demektedir : «Misak'ın ihlâl edilip edilmediğine karar vermek, cemiyetin ayrı ayrı her üyesinin görevidir.» 6 numaralı karara göre Cemiyet Konseyi bu konuda bir karar verememekte, sadece manevî otoritesi olan bir tavsiyeyle yetinmektedir. Karşıt olarak, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 39. maddesi şöyledir:» Güvenlik Konseyi barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırma fiilinin vukubulduğunu tesbit eder... ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden kurulması için 41 ve 42. maddeler uyarınca hangi tedbirlerin alınacağına karar verir.» Uygulama tedbirlerinin alınacağı

(9) Oppenheim-Lauterpacht, *International Law* (6th ed., 1944), Vol. II, pp. 139-140. (Reprinted by permission of Longmans, Green and Co., Inc.)

durumlarda kesin bir şekilde karar verecek olan ayrı ayrı ülkeler değil, Güvenlik Konseyidir. Böyle bir karar her ülkenin uygulayıp uygulamamakta serbest olduğu bir tavsiye değil, Antlaşmanın 25. maddesiyle devletlerin uygulamayı kabul ettikleri bağlayıcı bir karardır.

Belli bir durumda girişilecek uygulama eylemi de bağlayıcı, kesin bir şekilde Güvenlik Konseyi tarafından saptanır. Burada gene ayrı ayrı devletlerin iradesi söz konusu olmamaktadır. 41. maddede öngörülen ekonomik yaptırımlarla ilgili olarak Güvenlik Konseyi «karar verir» ve üye devletleri kararlarına uymaya «çağırır». 42. maddede öngörülen askerî yaptırımlara gelince, Güvenlik Konseyi «eyleme girişebilir». Bunun Güvenlik Konseyi açısından olanaklı kılınabilmesi için, 43. madde üye ülkeler üzerine «Güvenlik Konseyi'nin emrine uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silâhlı kuvvetleri, yardımı ve kolaylıkları vermek» yükümlülüğünü getirmektedir. 45. madde bu yükümlülüğü özellikle hava birlikleriyle ilgili olarak «ortak uluslararası uygulama eylemi» için öngörmektedir. Bunların yerine getirilme şekli, üye ülkelerle Güvenlik Konseyi arasında yapılacak anlaşmalardır. Anlaşmalar «kuvvetlerin sayı ve tiplerini, hazırlık derecelerini, genel konumlarını ve sağlanacak yardımı ve kolaylıkların cinsini» saptayacaklardır.

Bu anlaşmalar, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının tek merkezleşmemiş ögesini oluşturur. Zira, Güvenlik Konseyinin askerî çabasına ufak bir katkıdan fazla yardımda bulunmayı reddedince, bir devlet, Güvenlik Konseyinin kararlarından doğan yükümlülüklerini sınırlayabilecek bir duruma gelmektedir. Yahut da, adigeçen anlaşmayı yapmayarak, Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılan askerî uygulama eylemlerine katılma yükümlülüğünden tamamen kaçınabilir. Diğer bir deyişle, VII. Bölümün uygulama mekanizmasındaki askeri öge ancak her üye ülkenin ayrı ayrı bu ögenin varolmasına ve işlemesine rıza göstermesi şartıyla varolabilir ve işleyebilir. Bir kere askerî birlikler her üyenin ayrı ayrı yaptığı anlaşmalarla kurulduğu zaman, artık Güvenlik Konseyi duruma egemen olur ve anlaşmayı yapan ülkelerin rıza gösterip göstermeme yetkileri hiç olmazsa Antlaşmanın sınırları içinde sona erer.

Aslında üye ülkeler anlaşmaların yapılmasından sonra bile, 43. madde hükmünce ortaya çıkan yükümlülüklerini bozarak Güvenlik Konseyinin «çağrısına» uymaktan ve ona kararlaştırılan askerî

birlik ve tesisleri vermekten kaçınabilmektedir. Bu durumda Güvenlik Konseyinin eli kolu bağlanmıştır. Fakat bu, bir «başkaldırma», yani bütün askerî kuruluşların hesaba katmaları gereken kanunsuz bir davranıştır. Bununla birlikte Birleşmiş Milletlerin askerî kuruluşu diğer askerî kuruluşlara benzememekte, eğer hukukun bütün süjeleri gönüllü anlaşmalarla katılmazlarsa hiç ortaya çıkamama olasılığıyla karşı karşıya bulunmaktadır.

Antlaşmanın hukuk uygulamasının askeri tedbirleriyle ilgili maddeleri şu ana dek ölü kalmıştır, zira 43. madde uyarınca hiçbir anlaşma yapılmamıştır. Sonuç olarak, Antlaşmanın 106. maddesi uygulanmaktadır. Bu madde adigeçen anlaşmaların yokluğu halinde Birleşik Amerika, İngiltere, Sovyetler Birliği; Çin ve Fransa'nın «birbirleriyle veya gerekirse örgütün diğer üyeleriyle uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli her türlü hareketin birlikte yapılması zımında» danışacaklarını öngörmektedir. Böylece Birleşmiş Milletler Antlaşması Milletler Cemiyeti Misakının 16. maddesinde ve uluslararası hukukta görülen kuvvet kullanımının desantralize edilişine dönüşmektedir. Böylece uluslararası hukukun kuruluşunda yasama ve hukuksal çözüm yoluyla ilgili olarak görmüş olduğumuz ülkelerin bireysel iradesi -yani merkezileşmeme- Birleşmiş Milletlerin Askerî kuruluşunun varlığı bakımından veya bunun yokluğu durumunda Antlaşmanın savunulması için kuvvet kullanılması bakımından hukuk uygulamasının bugün halâ ruhunu meydana getirmektedir.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII. Bölümündeki uygulama sisteminin bu niteliği mutlaka canlı bir durum göstermez. Zira 43. maddede adigeçen anlaşmalar yapıldığı takdirde otomatik olarak ortadan kalkacaktır. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Antlaşması farklı nitelikte iki hüküm getirmiştir. Bunların işlemesi 106. maddede öngörüldüğüne benzer bir olasılığa bağlı değildir. Bu hükümler VII. Bölümün uygulama sisteminin işleyişini zorunlu olarak ve sürekli bir şekilde sınırlamaktadır. Bunlardan biri 51. madde, diğeri 27. maddenin 3. fıkrasıdır.

51. madde şu şartı koşmaktadır: «işbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silâhlı bir saldırıya hedef olması halinde doğal olan kişisel veya ortak meşru savunma hakkına hâlel getirmez». Saldırıya uğranıldığı zaman eşit bir kuvvetle devletin kanun uygulayıcı organının yokluğunda kendini savunma hakkı, ulusal olsun uluslararası olsun bütün hukuk

sistemlerinin içinde bulunan merkezleşmiş hukuk uygulamasına istisna olan bir durumdur. Bu durum, 51. maddeyle açık olarak tanınmamış olsa da, Birleşmiş Milletlerin hukuk uygulama mekanizmasını sınırlayacak bir husustur. Diğer yandan, ortak kendini koruma kavramı hukuk terminolojisine yeni gelmiş olup, hatta terimler arasında çelişki yarattığı bile söylenebilecek bir kavramdır. 51. maddenin açıkça amaçladığı şey, kendisi doğrudan doğruya saldırıya uğramış olsun veya olmasın, her ülkeye saldırıya uğramış bir diğerinin yardımına koşmak hakkını tanımaktadır. Fakat işler buraya varınca aşağı yukarı uluslararası hukukun şu geleneksel ilkesi tekrar doğrulanmış olmaktadır: uluslararası hukuku ihlâlci devlete karşı uygulamak zararı gören devlete düşer ve bu devlet uluslararası hukukun etkili olması konusunda diğer ülkelerin ancak gönüllü yardımına dayanabilir. Uluslararası hukukun çiğnenmesi silâhlı bir saldırı halini alıncaya kadar, 51. madde yalnız zararı gören ülke bakımından değil, aynı zamanda bütün diğer ülkeler bakımından da hukuk uygulamasının merkezleşmemiş niteliğini doğrulamaktadır.

51. maddenin bu doğrulamayı yapması için üç niteliğin bulunmasının gerekli olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte bu nitelikler pek öze ait şeyler değildir. İlk önce, ortak kendini savunma hakkı ancak «Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği koruyacak gerekli tedbirleri alıncaya kadar» kullanılabilecektir. İkinci olarak, alınacak ortak kendisi savunma tedbirleri derhal Güvenlik Konseyine bildirilmelidir. Ve üçüncü olarak da, bu tedbirler Güvenlik Konseyinin ayrıca harekete geçme otoritesi ve sorumluluğuna dokunmayacaktır.

Bu niteliklerden ikincisinin gereksiz olduğu söylenebilir, zira zaten Güvenlik Konseyi bütün bilgileri daha önce basın, radyo ve normal diplomatik yollardan almış bulunacaktır. Diğer iki nitelik, ortaya çıkabilecek durumlar açısından, pratik önemden açıkça yoksundurlar. A devletinin B devletine saldırması ve C, D, ve E devletlerinin B'ye hava, kara ve deniz kuvvetleriyle yardıma gelmeleri durumunda, özellikle modern savaş koşullarında Güvenlik Konseyi bir oldu bitti karşısında kalacak ve uygulama tedbirlerini bu oldu bittiye uydurmaya çalışacaktır. Yani ortak kendini korumak hakkı dolayısıyla hava saldırıları yapılmış, çarpışmalara girişilmiş, toprakları işgal edilmiş, bütün öğeleriyle tam bir savaş başlamış olacaktır. Güvenlik Konseyi bu savaşı durdurup da kendi uygula-

ma tedbirlerini yürürlüğe koyamayacağı için, ancak birbirleriyle iyice tutuşmuş olan savaşçı devletlerin stratejilerini kabul etmek suretiyle işin içine girebilecektir. Bir koalisyon savaşı bir kez bir ortaklaşa kendini savunma tedbiri olarak başladıktan sonra, Birleşmiş Milletlerin hukukî ve siyasal onayı ile aktif desteğini alabilir. Fakat böyle bir savaş başlangıçtaki niteliğini yitirip Güvenlik Konseyinin yönetimi altında bir uygulama eylemine pek dönüştürülemez.

VETO

Birleşmiş Milletlerin uygulama sisteminin özü olan ve Güvenlik Konseyinin VII. Bölümün hükümleri uyarınca girdiği her eylemi etkileyen, antlaşmanın 27. maddesinin 3. fıkrasıdır. Bu madde, Güvenlik Konseyi kararlarının sürekli üyeler dahil dokuz üyenin olumlu oyuyla alınacağını öngörmektedir. 23. maddeye göre sürekli üyeler Çin, Fransa, Büyük Britanya, Sovyetler Birliği ve Birleşik Devletlerdir. Bu, VII. Bölümün uygulama mekanizmasının harekete geçirilmesi için bu sürekli üyelerin beşinin de onayının alınması gerektiği anlamına gelir. Bu üyelerden bir tanesinin karşı çıkması, Güvenlik Konseyinin diğer 14 üyesinin hepsi de karara katılsalar bile, herhangi bir uygulama tedbirinin alınmasını olanaksız kılar. Diğer bir deyimle, sürekli üyelerden herbiri antlaşmanın VII. Bölümü uyarınca alınacak herhangi bir uygulama tedbirini veto etmek hakkına sahiptir.

Böylece, veto yoluyla, uygulama sistemi sürekli üyelerin herbirinin iradesine bağlı kılınmakta ve böylece Birleşmiş Milletlerin hukuk uygulama sistemine gayrî merkezileştirme ögesi sokulmuş olmaktadır. Daha önce görmüş olduğumuz gibi, hukuk uygulaması yolunda önemli bir adım oluşturan VII. Bölüm hükümleri, 27. maddenin 3. fıkrasının ışığında okunduğunda merkezileştirici etkisinin çoğunu yitirmektedir. Daha önemlisi, uluslararası alandaki kuvvet katışması üzerine etkin sınırlamalar koyma gibi bizi burada ençok ilgilendiren bir görev de 27. madde tarafından olanaksız kılınmaktadır. Bu açıdan vetonun üç sonucuna özellikle değinmek gerekmektedir.

Herşeyden önce, veto, sürekli üyelere herhangi bir merkezî hukuk uygulama tedbiri alınma olasılığını ortadan kaldırır. Böyle bir uygulamadan zarar göreceğini sezinleyen bir sürekli üye hemen, barışın tehlikede olduğu için uygulama tedbirlerinin alınma-

sı gerekeceği şeklindeki bir kararı veto edecektir. Hatta böyle bir konunun görüşülmesi bile engellenecektir.

İkinci olarak, Güvenlik Konseyi 27. maddenin 3. fıkrasına göre uygulama mekanizmasını harekete geçirmeyi başarabilirse, bunu ancak Güvenlik Konseyinin sürekli üyesi olmayan yani veto yoluyla merkezileşmiş uygulama tedbirlerini olanaksız kılamıyan ufak ve orta büyüklükteki devletlere karşı yapabilir. Hatta, büyük devletlerin veto güçleri göz önüne alındığında, bu tedbirler küçük ve orta büyüklükteki devletlere bile ancak olağanüstü durumlarda uygulanabilmektedir. Uluslararası politikanın bugünkü durumunda küçük ve orta büyüklükteki devletler, uluslararası sahneye egemen olan büyük devletlerden biri veya ötekiyle yakın bağlantı kurmuş bulunmaktadırlar. Bu ülkeler, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII. Bölümü uyarınca alınması gereken uygulama tedbirlerini gerektirecek bir ihlâl eylemine bağlanmış oldukları büyük devletin teşviki yahut en azından onayı olmadan pek girişemeyeceklerdir. Bu tür bağlar olmadığı zamanlar bile, dünyanın herhangi bir köşesindeki iki ufak ülke arasındaki *statu quo*'nun değişmesi, Güvenlik Konseyinin sürekli üyeleri olan büyük devletlerin görelî (izafî) kuvvet durumları üzerinde doğrudan doğruya yankılar uyardırmaktadır. Günümüzün evrensel siyasal ve askeri stratejisi bu durumu kaçınılmaz bir hale sokmuştur.

Bu sürekli üyelerin bir küçük veya orta büyüklükteki devlete karşı uygulama tedbirleri alınması için oybirliğine varmaları uluslararası hukukla değil, daha çok bu sürekli üyeler arasındaki kuvvet ilişkileri ile ilgili olacaktır. Eğer bunlar birbirlerine karşı bir kuvvet yarışmasına girmiş durumda değillerse, merkezileşmiş uygulama tedbirleri üzerinde anlaşılabileceklerdir. Zira durum böyle olduğu takdirde çatışmakta olan iki ülke arasındaki kuvvet ilişkilerinin değişmesini görelî bir ılımlılıkla gözönüne alabilmektedirler. Diğer yandan, sürekli üyelerden iki veya daha fazlasının aktif bir şekilde kuvvet yarışmasına girmeleri durumunda böyle uygulama tedbirlerinin kendi kuvvet durumlarına doğrudan etkisi olacağı için oybirliğini sağlamak olanaksız olacaktır. Uygulama tedbirlerine razı olmakla sürekli üyelerden en az biri dost ve müttefikinin kuvvet durumunu zayıflatmak suretiyle kendisinininkini de zayıflatmış olacaktır ki, uygulama tedbirlerinden umulan amaç da budur. Bu sürekli üye kendi ulusal çıkarlarına karşı bir tutum takınmak zorunda kalacaktır, ki böyle bir olasılığı düşünmek bile

olanaksızdır. Her ne olursa olsun, VII. Bölümdeki merkezi uygulama tedbirlerinin işletilmesi, herbiri kendi başma hareket eden Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinin iradesine bağlı olacaktır. Bu yüzden, VII. Bölüm tarafından geniş ölçüde meydana getirilen hukuk uygulamasının merkezileştirilmesi işi 27. maddenin 3. fıkrası tarafından gene geniş ölçüde ortadan kaldırılmaktadır.

Üçüncü ve sonuncu olarak, veto mekanizması, 51. maddenin ortak kendini savunma hakkını VII. Bölümün merkezileşmiş uygulama sistemine tabi kılma çabalarını pratikte ortadan kaldırmaktadır. Çünkü, birtakım ülkelerin giriştikleri bir ortak askeri hareket yapılsın ve Güvenlik Konseyi üyelerinden en az biri bu veya diğer tarafa karışmamış olsun; bunu düşünmek bile zordur. Bununla birlikte bu gibi durumlarda 27. maddenin 3. fıkrasının gerektirdiği oybirliği esası, ya Güvenlik Meclisinin herhangi bir eyleme girişmesini önlemekte ve bu durumda merkezileşmemiş kendini savunma tedbirleri sanki Birleşmiş Milletler ortada yokmuşcasına egemen olmaktadır, yahut da Güvenlik Konseyinin alınmış olan merkezileşmemiş tedbirleri lütfen onaylamasını sağlamaktadır. Her iki durumda da, veto tehdidi veya uygulanması, daha önce alınmış olan merkezileşmemiş tedbirler karşısında Güvenlik Konseyinin bağımsız olarak merkezileşmiş uygulama tedbirleri almasını olanaksız kılacaktır.

Bundan dolayı Birleşmiş Milletler Antlaşmasının önümüze serdiği görünümün hukuk uygulama sisteminin bugünkü işleyişi bakımından ortak uluslararası hukuktan bir farkı yoktur. İkisi arasında ancak birincinin hukukî olanakları bakımından bir fark görmekteyiz. Bütün bu sistemlerin en önemli görevi, kuvvet için yapılan mücadeleye etkili sınırlamalar koymaktadır. Birleşmiş Milletler bu görevi en gerekli olan yerde, yeni büyük devletlere karşı kullanılmaktan aciz bulunmaktadır. Zira Antlaşmanın 27. maddesinin 3. fıkrası, büyük devletleri Antlaşmaya göre alınabilecek herhangi bir uygulama eyleminin ulaşım alanının dışına koymuştur. Diğer ülkeler bakımından ise, Antlaşmanın 51. ve 106. maddeleri, 39, 41 ve 42. maddelerle getirilen genel yükümlülüklerin geniş birer çekinceleri olarak ortaya çıkmaktadırlar. Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinin arasındaki ilişkileri etkileyen genel siyasal durum 27. maddenin 3. fıkrasıyla birleşince, Konseyin hukuk uygulaması alanında etkili bir şekilde eyleme girişmesini kösteklemektedir.

«BARIŞ İÇİN BİRLEŞME» KARARI

Birleşmiş Milletler ortak güvenlik sisteminin bu zayıflıkları, 1950 Haziranında Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması sırasında yapılan uygulamada ortaya çıktı. Güvenlik Konseyi, Antlaşmanın hükümlerini Kuzey Kore'ye karşı ancak Sovyetler Birliği'nin Konseyde geçici olarak bulunmaması ve ilgili kararları veto edememesi sayesinde uygulayabilmiştir. Sovyetler Birliği'nin Güvenlik Konseyi'ne geri gelmesiyle birlikte, Birleşmiş Milletlerin ortak eylemini örgütleme işi için Genel Kurul'a çağrı yapıldı. Ortak Güvenlik tedbirleriyle ilgili olan görevleri, Antlaşmanın 10. ve 18. maddeleri tarafından, üye ülkeleri üçte iki çoğunlukla tavsiyeler yapmakla sınırlandırılmıştır. Bir tavsiyenin doğası, kabul veya red eyleminin ilgili ülkenin isteğine bağlı olmasını gerektirmektedir. Bu yüzden, bu tür tavsiyeler uyarınca alınan ortak güvenlik tedbirleri hiçbir şekilde merkezileşmemiş bulunmaktadır.

Kore savaşının öğrettikleri, Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğuna Güvenlik Konseyinin bir ortak güvenlik organı gibi iş görmekten aciz olduğunu -bu acizlik bugünkü dünya koşulları içinde sürekli bir durumdur- gösterdi. İleride Birleşmiş Milletler ne ortak güvenlik tedbiri alabilecekse, bunu Genel Kurul alacaktı. Sonuç olarak, 1950 Kasımında Genel Kurul, ortak güvenliğin örgütlenmesi için başlıca organ olarak Genel Kurul'u güçlendirmeye yönelmiş «Barış İçin Birleşme» diye anılan bir karara vardı. Bu kararın beş önemli özelliği şunlardır :

1) Güvenlik Meclisinin veto tarafından uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki önemli rolünü yerine getiremeyecek duruma sokulması halinde Genel Kurulun yirmidört saat içinde toplanabileceğini öngören bir hüküm.

2) Böyle durumlarda Genel Kurulun üye devletlere silâhlı kuvvet kullanılması dahil, ortak tedbirlerin alınması için tavsiyeler yapmasını öngören bir hüküm.

3) Her üye devletin kendi ulusal silâhlı kuvvetleri arasında gerektiği durumlarda Birleşmiş Milletler kuvvetlerine derhal katılacak birlikler bulundurmasıyla ilgili bir tavsiye.

4) Uluslararası gerilimin bulunduğu her bölgede gözlem yapıp rapor verecek bir Barış Gözleme Komisyonu'nun kurulması.

5) Uluslararası Barış ve Güvenliği Birleşmiş Milletler Antlaşması uyarınca kuvvetlendirme yolları ve araçları hakkında incele-

me yapıp rapor verecek bir Ortak Tedbirler Komitesinin kurulması.

Ortak Tedbirler Komitesi belli aralarla Genel Kurul'a raporlar vermiş, bu organ da Komitenin yaptığı işi onaylayan ve üye ülkelerin dikkatini buna çeken kararlar almıştır.

Genel Kurulun üye devletlere harekete geçme buyruğu veremeyip sadece tavsiye verme hakkına sahip olması gözönünde alındığında, «Barış İçin Birleşme» Kararının ve Ortak Tedbirler Komitesinin gördüğü işin, ancak üye devletlerin Genel Kurul tarafından tavsiye edilen bir eylemi hızlı ve etkin bir şekilde yerine getirme isteğini kuvvetlendirmekten başka bir amacı olmayacağı anlaşılır. Bundan dolayı Ortak Tedbirler Komitesi öncelikle üye devletler tarafından ayrı ayrı alınacak tedbirleri teşvik etmekle, bu tedbirler arasındaki eşgüdümü kurmakla ve bunların Birleşmiş Milletler Uzmanlık Kurulları tarafından sağlanacak tavsiye ve tamamlayıcı tedbirlerle desteklenmesiyle uğraşmıştır.

İçinde bulundukları anayasal sınırlamalar gözönüne alındığında «Barış İçin Birleşme» Kararı ve Ortak Tedbirler Komitesi, Genel Kurulun üye devletlere tavsiye edebileceği hukuk uygulama tedbirlerinin merkezileşmemiş niteliğini değiştirmeye girişemeyecektir. Üye devletler bu tavsiyelerle, şimdiye kadar olduğu gibi, isterlerse bağlı kalmakta, isterlerse kalmamaktadırlar. Bu merkezileşmemiş olma durumu «Barış İçin Birleşme» kararının dayandığı ve Ortak Tedbirler Komitesinin destek aldığı anayasal temelin ta kendisini oluşturmaktadır. Karar ve Komite böylece merkezileşmeme ve merkezileşmemiş eylemler yapma çabasının bu tür eylemlerin olabileceği kadar etkin olduğunu doğrulamaktadır.¹

Bugünkü durumda Birleşmiş Milletler Anayasasında uluslararası hukukun uygulanması sorunu, Milletler Cemiyeti Misakında ve ortak uluslararası hukukta olduğu gibi merkezileşmemiş bir halde bulunmaktadır. Ne zaman uluslararası hukuku merkezileşmiş bir hukuk sistemi gibi etkin kılmak için bir girişim yapılsa; çekinceler, nitelikler, ve modern devlet sistemi içinde ülkelerin yapmak zorunda kaldıkları koşullar, merkezileşmiş görevler kurmak

(1) Bununla birlikte, merkezileşmeme durumunu azaltan siyasal değişmeye bakınız. Bölüm 28'de: «Birleşmiş Milletler ve Siyasal Gerçek» alt başlığı v.d.

için konulmak istenen hukukî yükümlülükleri ortadan kaldırmıştır.

Uluslararası hukukun yasama görevini reforma tabi tutmak için hiçbir düzenli çaba harcanmamıştır. Fakat yargı ve yürütme görevlerini düzenlemeye tabi tutmak için birçok girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimlerin her birinde uluslararası hukukun merkezileşmemiş niteliği kendini göstermiştir. Yani böylece merkezileşmemiş olma durumu, uluslararası hukukun özünde var gibi gözükmektedir. Bu durumu kaçınılmaz yapan temel ilkeyi ise egemenlik ilkesinde aramak gerekiyor.

EGEMENLİK

Egemenliğin Genel Doğası

Egemenlik ilkesinin, bu ilke ile merkezileşmemiş bir uluslararası hukuk sisteminin zayıflığı arasındaki bağlantıyı görenler tarafından suçlanması olayı, egemenlik ilkesinin doğasının ve modern devlet sistemi içinde gördüğü görevin ciddî bir şekilde anlamaya çalışılmasından çok daha sık rastlanan bir durumdur. Sonuç olarak bir kaç önemli bilim adamının parlak çabalarına rağmen, terimin anlamı ve belirli bir devletin egemenliğiyle neyin bağdaşıp neyin bağdaşmayacağı üzerinde epey karışıklık vardır.

Egemenliğin modern kavramı ilk kez, yeni bir görüngü (fenomen) olarak ortaya çıkmış olan yerel devletle ilgili olarak, onaltıncı yüzyılın son yarısında formüle edildi. Bununla; hukuksal deyimlerle o devrin başlıca siyasal olgusuna, yani kendi hukuk yaratma ve uygulama otoritesini belirli bir toprak dahilinde yürüten bir merkezileşmiş iktidarın ortaya çıkmasına işaret edilmek isteniyordu. O zamanlar öncelikle -fakat salt olarak değil- mutlak bir hükümdarda toplanmış olan bu iktidar, o toprak dahilinde varlığını duyuran diğer güçlere üstün bir kuvvetti. Bu iktidar bir yüzyıl gibi kısa bir süre içinde içeriden veya dışarıdan rekabet kabul etmez bir duruma geldi. Diğer bir deyimle yüce otorite oldu.

Otuz yıl savaşlarının sonuna doğru belirli bir toprak üzerinde yüce iktidar olarak siyasal bir olgu halinde ortaya çıktı. Bu durum, yerel prenslerin bir yandan imparator ve papanın evrensel otoritesine diğer yandan feodal baronların özel çıkarlar güden amaçlarına karşı bir zafer kazanma anlamına geliyordu. Fransa'da oturanlar hiç kimsenin değil de ancak kırallık iktidarının kendisi-

ne buyruklar verip bunları uygulatabildiğinin farkına vardılar. Bireysel Fransız vatandaşının bu tecrübesi İngiliz veya İspanyol kralınınla katmerlendi. Yani Fransız kralının kendi toprakları içindeki yüce otoritesi, İngiliz veya İspanyol krallarını Fransız kralının rızası veya savaşta yenilmesi durumları dışında Fransız topraklarına karışmaktan menediyordu. Buna karşılık İngiliz veya İspanyol kralları Fransada bir güç sahibi değillerse de, kendi toprakları içinde tartışılmaz iktidara sahiptiler. Çağdaş olan devletlerin tecrübeleriyle ortaya çıkan bu siyasal olgular orta çağın devlet kuramıyla anlatılamazdı. Egemenlik doktrini bu siyasal olguları yasal bir kuram durumuna yükseltti ve böylece onlara hem manevi onaylama hem de bir yasal zorunluluk görünümü kazandırdı. Hükümdar kendi toprakları içinde yalnız siyasal bir olgu sonucu değil, aynı zamanda hukukun bir gereği olarak yüce otoriteydi. İnsan yapısı olan hukukun yani bütün pozitif hukukun kaynağı hükümdardı, fakat kendisi bununla bağlı değildi. Bununla birlikte, onun iktidarı sınırsız da değildi, zira kendi vicdanında beliren ve insan mantığında doğal hukuk olarak ortaya çıkan tanrısal hukukla bağlı bulunuyordu.

Egemenlik doktrini önemini tarihin bütün modern dönemi boyunca korudu, ve halk egemenliği kavramı adı altında ulusal demokratik devletin eline kudretli bir silâh verdi. Bununla birlikte bu kavram yeniden yorumlamalara, gözden geçirmelere ve özellikle uluslararası hukuk alanında saldırılara sahne oldu. Bu kuşku- ların ve zorlukların kaynağı, modern uluslararası hukukun özü olan iki varsayımın mantıksal bağdaşmazlığında yatmaktadır : uluslararası hukukun bireysel devletler üzerine yasal kısıtlamalar getirdiği varsayımı, ve bu ülkelerin egemen oldukları -yani yüce hukuk yaratıcı ve hukuk uygulayıcı otorite oldukları- fakat kendilerinin bu yasal kısıtlamalarla bağlı olmadıkları varsayımı. Aslında egemenlik, sadece, merkezileşmiş olduğu için kuvvetli ve etkin olan bir uluslararası hukuk sistemiyle bağdaşmazlık gösterir. Hiçbir zaman egemenlik, merkezileşmemiş bir durumda yani zayıf ve etkisiz olan bir uluslararası yasal düzenle bağdaşamaz değildir. Zira ulusal egemenlik bu merkezileşmemiş olma durumunun, zayıflığın ve etkin olmayışın bizzat kaynağını oluşturur.

Uluslararası hukuk ikili bir anlaşma, merkezileşmekten uzaklaştırıcı bir yasal düzendir. İlk önce, uluslararası hukukun kural- ları ilke olarak yalnız kendi rızalarıyla bağlanmayı kabul eden dev-

letler için bağlayıcıdır. İkinci olarak, belirtilen rıza üzerine bağlayıcı olan kuralların çoğu koşullar ve rezervlerle donatılmış belirsiz ve birkaç anlama gelen hükümler olup, bireysel hükümlere uluslararası hukukun bir kuralına uymak gerektiği zaman kullanmak üzere çok geniş ölçüde bir eylem özgürlüğü tanımaktadırlar. Merkezileşmemiş olmanın ikinci şekli damgasını yargı ve yürütme görevleri üzerine, birincisi ise yasama alanına vurmuştur.

Uluslararası hukuk kurallarından sadece birkaç tanesi varlıklarını uluslararası topluluğun üyelerinin rızasına borçlu değildir. Bunlar ya yorumlama kuralları ya yaptırımlar getiren kurallar gibi herhangi bir hukuk sisteminin mantıksal önkoşullarıdır, ya da bireysel devletlerin yetkilerini kısıtlayan kurallar gibi çok devletli bir sistemin önkoşullarını oluştururlar. Bu tür kurallar, rızalarına bakılmaksızın bütün devletler için bağlayıcı olup; ortak veya zorunlu uluslararası hukuk, yani modern devlet sisteminin *jus necessarium*'u olarak anılabilirler. Bunların bağlayıcı gücü diğer bireysel devletlerin egemenliklerini etkilemez. Ayrıca egemenliği yasal bir kavram olarak olanaklı kılar. Bireysel devletlerin yerel yetkilerine karşılıklı olarak saygı gösterilmeden ve bu saygı yasal olarak uygulanmadan uluslararası hukuk ve bunun üzerine kurulmuş bir devlet sisteminin varolamayacağı açıktır.

Uluslararası hukukun bu ortak ve zorunlu birkaç kuralının dışında, herbir devlet kendini bağlayan uluslararası hukuk kuralları bakımından en yüksek kanun koyucudur. Bir devlet için, uluslararası hukukun kuralları içinde ancak kendi rızasıyla kendisi için yaratmış oldukları bağlayıcı bir durum gösterirler. Bu devletin üzerinde hiçbir kanun koyucu otorite yoktur, zira bu kanunu yapacak hiçbir devlet veya devletler grubu yoktur. Bundan dolayıdır ki, uluslararası hukukta yasama görevinin merkezileşmemiş olması, egemenlik ilkesinin yasama sorununa uygulanmasından başka bir şey değildir.

Yasama görevi için doğru olan bu nitelik, yargı ve yürütme görevleri için de salt olarak aynıdır. Her devlet bir anlaşmazlık için uluslararası hukuk yoluna gidip gitmemek veya bunu ne zaman yapmak konularında karar vermek bakımından yüce otoritedir ve hiçbir başka devlet onu rızası dışında uluslararası bir mahkeme önüne çıkmaya zorlayamaz. Böyle bir rıza genel bir biçimde belirtildiği zaman, genellikle birtakım çekinceler uluslararası hukuku bozmadan somut bir olayda uluslararası bir mahkemenin

yargısından kaçmayı olanaklı kılarlar. Gene burada uluslararası hukuksal çözüm yolunun merkezileşmemesi, ulusal egemenliğin yargı görevi alanındaki bir başka adıdır.

Hukuk uygulanması alanında egemenlik sorununu tartışırken iki durumu birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Devletin bir hukuk uygulayan organ olarak egemenliği, yargı alanındaki egemenlikle aynı şeydir. Yani hukuk uygulamaya yönelen bir eyleme girişilip girişilmeyeceği veya nasıl girişileceği sorunu üzerinde kesin kararı verecek olan bireysel devletin kendisidir. Diğer yandan kendisine karşı bir hukuk uygulayıcı eyleme girişilecek olan devletin egemenliği kendini bu devletin «girilmezliği» şeklinde göstermektedir. Bu durum belirli bir toprak parçası üzerinde yalnızca bir tek ülkenin egemenliğe -yüce otoriteye- sahip olabileceği ve diğer hiçbir devletin bu toprak parçası üzerinde onun rızası olmadan hükümet edemeyeceği gerçeğinin başka bir söyleyiş şeklidir. Sonuç olarak, uluslararası hukukun öngördüğü ve savaşa varmayan bütün uygulama eylemleri, örneğin diplomatik protestolar, müdahaleler, misillemelerde bulunmalar, abluka etmeler, hepsi de hukuku bozan devletin ülkesel egemenliğine dokunmadan kendisine baskıda bulunacak tedbirlerden ibarettir. Uluslararası hukuk bakımından uygulama tedbirlerinin en uçta olanı olarak alacağımız savaş durumu bu kuralın tek istisnasıdır. Zira savaşın özü, bir devletin kendi «dokunulmazlığını» koruyarak bir diğerinin toprağına girmesidir; ve uluslararası hukuk da işgalci ülkeye girmiş olduğu yabancı toprak içinde kendi egemenliğini kullanmasına izin vermektedir.

Nasıl yasama, yargı ve yürütme görevlerinin hiç merkezileşmemiş olması durumları egemenlik kavramının çeşitli görünümüleri ise, uluslararası hukukun başka üç ilkesi de egemenlik kavramı ve bu kavramın evrimleşmesi ile eş anlamdadırlar. Bu üç ilkeyi bağımsızlık, eşitlik ve oybirliği olarak sayabiliriz.

Egemenliğin Anlamdaşları : Bağımsızlık, Eşitlik, Oybirliği

Bağımsızlık, başka ülkelerin yetkilerini ortadan kaldıracak şekilde bir devletin sahip olduğu yüce otoritenin belirli bir görünümü anlamına gelir. Bir ülkenin yüce otorite olduğu önermesi -yani belirli bir toprak parçası içinde egemen olması- mantıksal olarak bu ülkenin bağımsız olduğu ve kendi üzerinde bir otorite bu-

lunmadığı sonucuna götürür. Sonuç olarak her ülke, bir antlaşma veya daha önce sözünü ettiğimiz ortak ya da zorunlu uluslararası hukukla sınırlanmadıkça, iç ve dış işlerini kendi istediği şekilde düzenlemekte serbest olmaktadır. Her devlet istediği Anayasayı kabul etmek, kendi vatandaşları üzerinde nasıl bir etki yapacağına bakmadan istediği yasaları çıkarmak, ve istediği yönetim sistemini seçmek hakkına sahiptir. Her devlet istediği şekilde bir dış politika, ve politikanın amaçları için gerekli saydığı bir askerî kuruluş meydana getirmekte serbesttir.

Aksine çalışan birtakım antlaşma yükümlülükleri olmadıkça, bağımsızlık her ülke için uyulması zorunlu bir nitelik anlamı taşıdığı için, bağımsızlığa saygı göstermek, uluslararası hukukun zorunlu bir kuralı durumuna gelmiştir. Antlaşmalarla ortadan kaldırılmadıkça, bağımsızlığa müdahalede bulunmayı önleyen bu kural bütün devletlerce uyulması gereken bir husustur. 1931 yılında Milletler Cemiyeti Almanya ve Avusturya arasında gümrük birliği kuran bir antlaşmaya müdahale etmiştir. Bu müdahale ancak, Avusturya tarafından kendi bağımsızlığını tehlikeye sokacak hiçbir şeye girişmeme yolunda kabul edilen birtakım antlaşma yükümlülükleri tarafından doğrulanabilecektir. Avusturya kendi eylem özgürlüğünü kendisi kısıtladığı özel yükümlülüklerin yokluğu halinde, istediği tarafla istediği antlaşmaları yapmakta özgür olacaktır. Buradaki tartışmamızın amaçları bakımından, ortak uluslararası hukukta yalnız her devletin dış politikaları üzerindeki kısıtlamaların yokluğunu değil, fakat aynı zamanda ortak uluslararası hukuk tarafından bütün devletlere yüklenen başkalarının dışişlerine karışmama görevinin varlığını da kabul etmek gerekmektedir.

Eşitlik de, egemenliğin belirli bir görünümüne işaret eden bir egemenlik anlamdaşdır. Bütün ülkeler kendi toprakları üzerinde yüce otoriteye sahiplerse, hiçbir bu otoritenin kullanılmasında bir diğerine tabi olmayacaktır. Hiçbir devlet, aksine hüküm getiren antlaşmaların bulunması durumu dışında, birtakım yasalar yapıp bunları bir diğer devletin toprakları içinde uygulamak değil, hiçbir diğer devlete hangi yasaları yapıp uygulaması gerektiğini söylemez. Egemen olmalarından ötürü, ülkeler doğrudan doğruya kendi toprakları içinde işleyecek kanun koyucu veya hukuk uygulayıcı kuvvetlerin emri altına giremezler. Uluslararası hukuk, birbirine üstün olan değil, aynı seviyede bulunan birimler arasında işleyen bir hukuktur. Devletler uluslararası hukuka tabidirler, bir-

birlerine değil. Diğer bir deyimle, devletler eşittirler. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2. maddesinin «örgüt, bütün üyelerin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur.» şeklindeki ağdalı hükmünün amacı, egemenlik ilkesine ve bunun mantıksal sonucu olarak görülen eşitlik ilkesine verdiği önemi belirtmektedir.

Eşitlik ilkesinden, yasama ve bir ölçüde de hukuk uygulama görevlerinin merkezileşmemiş olmasından sorumlu olan temel bir uluslararası hukuk kuralı doğmaktadır: oybirliği kuralı. Bu kural, yasama görevi bakımından bütün ülkelerin büyüklük, nüfus ve kuvvetleri söz konusu olmaksızın eşit olmaları anlamına gelmektedir. Uluslararası topluluk için yeni hukuk yaratan herhangi bir uluslararası konferansta Panama'nın oyu Birleşik Devletlerin oyu kadar geçerli olup uluslararası hukukun bu yeni kurallarının her ikisi için de bağlayıcı olması için gereklidir. Bu durum başka türlü olduğu takdirde büyük ve güçlü bir ülke, zayıf ve küçük olan bir diğerinin rızası olmadan onun üzerine temsil kuvveti yoluyla hukuksal yükümlülükler bindirebilecektir. Böylece güçlü devlet küçük ülkenin toprağında kendi otoritesini yüce kılarak onun egemenliğini ortadan kaldıracaktır. Her türlü koşulda, oybirliği kuralı görüşmelere katılan her ülkeye, varılan kararlarla bağlı olmak isteyip istemediğine dair karar verebilme hakkını bağışlamaktadır. Alınacak karara hukuksal bir geçerlilik vermek için katılan bütün ülkelerin rızası alınmak gerektiğinde, her ülke karara karşı oy vererek veya rıza göstermeyerek kararı veto etmek hakkına sahiptir. Sıkı oybirliği kuralının aksine olarak, veto'nun yalnız olumsuz oyveren ülkeyi kararın getireceği yükümlülüklerden kurtarmak gibi bir etkisi değil, aynı zamanda kanun koyucu ve uygulayıcı süreci durdurmak gibi bir etkisi daha ortaya çıkmaktadır. Oybirliği kuralı şöyle der: Kendi rızam olmadan senin kararın beni bağlamaz. Veto ise şöyle söyler: Benim rızam olmadan karar alınamaz. Diğer bir deyimle veto, görüşmelere katılan ülkeleri ya herkesin katıldığı ortak bir kararda uyuşmak ya da hiçbir karar alamamak alternatifiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Hem yıkıcı ve hem de yaratıcı olan bu ikili görev bakımından veto, egemenliğin bir kendini belli ediş şekli oluvermekten daha ileriye bir anlam taşımaktadır. Bundan daha ileride gene söz edilecektir.¹

(1) Bölüm 27 ve 30'a bakınız.

Egemenlik Ne Değildir?

Egemenliğin ne olduğunu öğrendikten sonra, şimdi de egemenliğin ne olmadığı, fakat genellikle ne sanıldığı sorununa geçelim.

1. Egemenlik hukuksal sınırlamalardan bağıntısız olmak değildir. Bir ülkenin kendi eylem özgürlüğünü sınırlamak için üzerine aldığı hukuksal yükümlülükler o ülkenin egemenliğine dokunmazlar. Sık sık duyulan ve belli bir antlaşmanın bir ülke üzerine egemenliğini ortadan kaldıracak derecede sınırlayıcı bir hükümler getirebileceği tartışması bu yüzden anlamsızdır. Egemenliği etkileyen hukuksal sınırlamaların sayısı değil, niteliğidir. Bir ülke bir sürü hukuksal yükümlülük altına girebilir, fakat bunlar kendisinin yüce kanun koyucu ve uygulayıcı olma niteliğini etkilemiyorsa, gene de egemen kalacaktır. Fakat bu otoriteyi etkileyen bir tek hukuksal hüküm bile bu ülkenin egemenliğini yıkmaya yetecektir.

2. Egemenlik, geleneksel olarak her ülkenin kendi düzenlemesine bırakılmış olan konuların, yahut da Milletler Cemiyeti Misak'ı² madde 15, fıkra 8 ile Birleşmiş Milletler Antlaşması madde 2, fıkra 7 de belirtildiği üzere devletlerin ulusal yetkilerine giren konuların uluslararası hukuk tarafından düzenlenmesinden kaçınabilmek değildir. Uluslararası hukukun düzenlediği ve ilgilenmediği konular arasında elle tutulur bir ilişki yoktur. Bu daha çok her devlet tarafından izlenen politikaya ve uluslararası hukukun gelişmesine bakar. Bundan dolayı, örneğin devletlerin her birinin göç politikalarının uluslararası düzenlemelere tabi tutulmasının bu devletlerin egemenlikleriyle bağdaşmaz olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Bu sav, ancak ilgili ülkelerin önceden razı oldukları uluslararası düzenlemeler için doğru olacaktır. Göç konularını ilgilendiren uluslararası antlaşmaların yapılması antlaşmaya imza koyan devletlerin egemenliklerine dokunmayacaktır.

3. Egemenlik, uluslararası hukuk bakımından haklar ve yükümlükler eşitliği demek değildir. Bu konuda büyük eşitsizlikler egemenlikle elele yürüyebilir. Barış antlaşmaları genellikle yeniden ülkeler üzerine askeri kuruluş, silâhlanma, tahkimat, tazminat, ekonomi politikası ve genellikle dış işleri bakımından ağır yükler yüklerler. Yenik ülke bu yüzden egemenliğinden olmaz. Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan kendi üzerlerine 1919 barış and-

(2) Metin için bakınız : s. 387-88, dipnotu 6.

laşmalarıyla yüklenen tek yanlı hukuksal yükümlülüklerle rağmen egemen devletler olarak kalmışlardır. Aynı barış antlaşmaları, vatandaşları arasında bulunan bazı etnik ve dinsel azınlıklara yapılan işlemlerle ilgili olarak Çekoslavakya, Polonya ve Romanya'ya özel yükümlülükler getirdiler. Bulgaristan, Karadağ ve Sırbistanla birlikte Romanya kendilerini egemen birer ülke olarak tanıyan aynı 1878 antlaşmasıyla bu tür uluslararası yükümlülükler altına girdiler. Devletler; yerine getirmek zorunda oldukları hukuksal yükümlülüklerden kurtulmak için sık sık egemenlik ve eşitlik ilkelerini anmışlardır. Her zaman için bu gibi olaylarda konu antlaşmaların gözden geçirilmesi olmuştur, egemenlik değil.

4. Egemenlik, siyasal, askerî, ekonomik veya teknolojik konularda devletin bağımsız bulunması demek değildir. Ülkelerin bu konularda birbirleriyle dayanışmak zorunda olması ve siyasal, askerî ve ekonomik konularda bazı ülkelerin diğerlerine dayanmak zorunda olması bazı ülkelerin bağımsız iç ve dış politika izlemelerini zorlaştırmakta yahut olanaksız kılmaktadır; fakat bu durumlar bu ülkelerin kendi toprakları içinde yüce kanun koyucu ve hukuk uygulayıcı otorite olmalarını, yani egemenliklerini etkilemez.³ Gerçi bu ülkeler yürürlükte olan koşullar yüzünden istedikleri yasaları yapıp uygulayamazlar, halbuki güçlü ülkeler istedikleri yasaları çıkarıp uygulayabilmektedirler. Fakat uluslararası hukuk konusundaki yükümlülüklerinin sınırları içinde olan kanun yapma ve uygulama yetkisi ortadan kalkmış olmamaktadır. Ülkelerin ilgili eşitsizliklerinin ve birbirlerine dayanmak zorunda oluşlarının, egemenlik denilen hukuksal statü ile bir ilişkisi yoktur. Panama, politikasını seçmek ve kanunlarını yapmak konusunda Birleşik Devletlerden çok daha sınırlanmış bir durumda bulunmasına rağmen tıpkı Birleşik Devletler gibi egemen bir ülkedir.

Egemenlik Nasıl Yitirilir?

Öyleyse hangi koşullar altında bir ülke egemenliğini yitirir? Uluslararası hukukun hangi kuralları ve bunlar tarafından yaratılan hangi tür uluslararası kurumlar egemenlikle bağdaşmaz bir görünüm gösterirler? Egemenliğe dokunmayan hukuksal ve fiili eşitsizliklerle bir ülkenin bağımsızlığını ortadan kaldıracak şekilde egemenliğinin zedelenmesi arasındaki çizgiyi nereye çizmek gere-

(3) Bu yüzden egemenliğin yitirildiği aşırı durum için bakınız s. 416 v.d.

kecektir? Kuramsal (teorik) terimlerle bu sorulara cevap vermek güç değildir. Bağımsızlık bir ülkenin belli bir toprak parçası içinde kanun yapma ve uygulama konusundaki hukuksal yüce otoritesidir; sonuç olarak da herhangi bir diğer ülkenin otoritesinden bağımsız olma ve diğer ülkeler ile uluslararası hukuk karşısında eşit bulunmadır. Bundan dolayı bir devlet bir diğerinin otoritesi altına sokulduğu zaman egemenliğini yitirir, zira bu durumda onun ülkesinde kanun yapan ve uygulayan diğer devlettir. Böylece, egemenlik iki değişik şekilde yitirilebilmektedir.

Bir devlet bir diğerine kendi ülkesi içinde kanun yapıp uygulamaya yetkisi verecek hukuksal yükümlülükler altına girebilir. A devleti kendi yetkili organları tarafından çıkarılan bir kanunu veya kendi yürütme organları tarafından ele alınan bir uygulamayı veto etmek hakkını B devletine terkederse, egemenliğini yitirmiş olacaktır. Bu durumda A devleti kendi ülkesi içinde fiili olarak görev yapan biricik kanun koyucu ve uygulayıcısı olarak yerini korumuştur, fakat buna karşılık, B hükûmetinin denetimi altında olduğundan dolayı artık yüce değildir. Bu denetim yoluyla B devletin hükûmeti A ülkesinde yüce otorite durumuna geçmiş, yani egemenliği eline almıştır.

Egemenliğin yitirilebileceği diğer durum, daha önce bir devletin ülkesinin «girilmezliği» diye andığımız durumun ortadan kalkmasıyla meydana çıkar. Burada A hükûmeti yerini, kendi organları aracılığıyla A'nın ülkesinde kanun koyup uygulayan B hükûmetinin otoritesine bırakmıştır. Artık kendi ülkesi üzerinde bütün yetkisini yitiren A hükûmeti yalnız isim ve görünüşte yaşamakta, fiili hükûmet görevleri B'nin organları tarafından görülmektedir.

Bununla birlikte, bu soyut ölçülerin fiili durumlara ve somut olaylara uygulanmasında ortaya büyük güçlükler çıkmaktadır. Egemenliğin yitirilmesi sorunundaki karışıklığın kökünde, çağdaş hukuksal ve siyasal kuramda egemenlik kavramının ve bu kavramın hukuksal anlam vermesi gereken siyasal gerçeğin birbirinden ayrılması yatmaktadır.

Bugün egemenlik, ilk geliştiği onaltıncı yüzyıldakinden az olmamak üzere, siyasal bir gerçeğe değinmektedir. Bu gerçek belirli bir toprak parçasının sınırları içinde diğer bütün kişi ve gruplardan daha güçlü olup iktidarlara gerektiği gibi kurumlaşmış bir durumda yüce otorite olarak hukuksal kurallar yapıp uygulayan bir

kişi veya kişiler grubunun varlığıdır. Böylece, onaltıncı yüzyılın ve sonraki devirlerin mutlak hükümdarları toprakları içinde kuramsal bir spekülasyon olarak değil, bir siyasal gerçek olarak yüce otoriteydiler, yani egemendiler. Hükümdar bir yandan papa ve imparator, diğer yandan feodal baronlardan daha güçlü olup bu sayede hiçbir taraftan karışma olmaksızın yasalar koyup uygulamayı başarıyordu.

Buna benzer olarak, federal hükûmet bugün Birleşik Amerika sınırları içinde egemendir, zira onun iktidarına rakip çıkacak ne bir devlet üstü otorite, ne de kendi ülkesi içinde buna kalkışacak bölgesel ve görevsel otoriteler vardır. Onaltıncı yüzyıldaki Fransız hükümdarının egemenliğinden daha az olmayan bu egemenlik devlet içindeki fiili kuvvet dağılımının sonucudur. Bu durum, bu nedenden ötürü birinci plânda Birlik taraftarlarının Konfederasyon taraftarlarına İç Savaşta üstün gelmelerinin bir sonucu olmaktadır. Eğer federal hükûmetin yüce otoritesi Birleşik Devletler sınırları içinde federal hükûmetin etkin denetimi olmadan kendi yasalarını koyup uygulayacak kadar güçlü ekonomik ve siyasal örgütler tarafından yavaş yavaş zayıflasaydı, Orta Çağın sonunda ülke devletleri kendi otoritelerini kutsal Roma İmparatorluğunun otoritesinin yerine geçirmeye başladıkları zaman imparatorun karşılaştığı duruma benzer bir durumla karşılaşılırdı. Bu durumda Birleşik Devletler birçok yerel ve görevsel birimlere bölünür, federal hükûmet tıpkı imparator gibi bir süre daha hukuksal niteliklerini ve egemen gücün prestijini korurken bu birimler fiilen egemenliği ele alırlardı.

Bütün bu tartışmalardan dört sonuç çıkmaktadır :

1. Egemenliğin yeri ikili bir ölçüye bağlıdır: a) Devletin hükûmeti hangi anlamda hukuksal olarak diğer bir hükûmet tarafından denetlenmektedir? ve b) fiilen hangi hükûmet devletin ülkesi içinde hükûmetin görevlerini yerine getirmektedir?

2. Egemenliğin yeri hukuksal bir yorum konusu olduğu kadar siyasal bir hüküm konusudur.⁴

(4) Bknz.Yargıç Hommes : *American Bananna Co. vs. United Fruid Co.* 213 U.S. 347 at 358 (1909) : «... egemenlik tam bir gerçektir» ve *The Western Maid*, 257 U.S. 419 at 432 (1921) : «Egemenlik bir kuvvet sorunudur, ve insan gücü de sınırsız değildir».

3. Egemenliğin yeri, eğer bir ülke içindeki güc dağılımı henüz belli değilse geçici olarak sallantıda kalabilir.

4. Aynı toprak parçası üzerindeki egemenlik aynı anda iki ayrı otoriteye ait bulunamaz, yani, egemenlik bölünemez.

Bu dört sonucun ışığı altında birkaç tarihsel olayın tahlili, uluslararası yükümlülüklerden hangilerinin egemenlikle bağdaşabilip hangilerinin bağdaşamıyacağı gibi çok önemli bir soru bakımından bu sayfalarda işlenmiş olan egemenlik kavramının yararlılığını ölçmek için bir ölçü olacaktır.

1. Hindistan'ın bağımsızlığının 1947'de ilân edilmesinden önce Hint devletleri ile Büyük Britanya devleti arasındaki ilişkiler antlaşmalarla düzenleniyordu. Bu antlaşmalar, Hint devletinin iç işlerindeki bağımsızlığını garanti etmekle birlikte, Büyük Britanya'ya bunları saldırıya karşı korumak, dışişlerini yönetmek, ve içteki yönetimi genel bakımdan denetlemek hakkını tanıyordu. Bu Hint hükûmetlerinden çoğu kendi ülke toprakları içinde denetimi tamamen ellerinde bulunduruyorlardı; fakat İngiliz hükûmetinin tam bir denetimi altında oldukları için egemen değillerdi. Hem İngiliz ve hem de Hint mahkemeleri böyle karar vermişlerdi.

2. Bu durumu, Birleşik devletler ve Küba arasmdaki 1901 Havana Antlaşmasında yapılan ve Platt değişikliği diye anılan değişikliklerle karşılaştırmak öğretici olacaktır. Bu değişiklik Küba'yı kendi bağımsızlığını tehlikeye düşürecek ve ülkesinin herhangi bir parçasının denetimini herhangi bir yabancı devlete verecek bir uluslararası antlaşmaya girmemeye zorluyordu. Küba, olağan gelir kaynaklarıyla karşılayamayacağı hiçbir kamu borçlanmasına gideyecekti. Salgın ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasından kentlerini korumak için buradaki sağlık koşullarının iyi olmasını sağlayacaktı. Ayrıca Küba, Birleşik Devletler Başkanı ile anlaşmaya varılacak yerlerde Birleşik Devletlere gerekli kömür yükleme yahut savaş limanları satacak veya kiralayacaktı. Bu hükümler Küba hükûmetinin iç ve dış işlerdeki karar verme hakkını alışılmadık bir ölçüde kısıtlıyor, hatta Küba'yı kendi ülkesinin bazı parçaları üzerindeki egemenlik hakkından vazgeçmeye zorluyordu. Fakat Küba toprağının geri kalan kısmında yüce kanun yapma ve uygulama yetkisini Küba hükûmetinden alıp Amerikan hükûmetine verdikleri için bu hükümler Küba'nın egemenliğine dokunmamışlardır.

Fakat Havana Antlaşmasının 3. maddesine bakıldığında durumun bu kadar basit olmadığı görülmektedir: «... Küba hükûmeti, Birleşik devletlerin Küba'nın bağımsızlığını korumak, hayat, mülkiyet ve kişisel özgürlüklerin korunması için gereğince hükûmet edilmesini sağlamak amacıyla... müdahale hakkını kullanmasına rıza gösterir». Bu hüküm, Birleşik Devletler hükûmetine Küba hükûmetini devirmek ve sınırsız genel koşullar altında Küba'nın egemenliğini ortadan kaldırmak hakkını veriyordu. Birleşik Devletler hükûmeti bu haktan sonuna kadar yararlanmak ve Küba Hükûmeti üzerine sürekli denetimini koymak istese, Küba artık İngiliz egemenliği altındaki Hint devletlerinden daha egemen bir devlet olmayacaktı. Birleşik Devletler; diğer yandan, Havana Antlaşmasının 3. maddesinde sözü geçen haktan yararlanmak yoluna gitmedikleri takdirde, Küba hükûmetinin egemenliği dokunulmamış olarak kalacaktı, zira bu hükûmet kanun yapma ve uygulama işlemlerinde sürekli bir şekilde yabancı denetimden uzak olacaktı. Küba hükûmeti, hukuksal bir yabancı denetim olasılığına rağmen ulusal toprak parçası içinde yüce otorite olarak kalacaktı.

Bununla birlikte, Birleşik Devletler Havana Antlaşmasının 3. maddesindeki hakkını kullandı ve Küba toprağını 1906'dan 1909'a dek askeri işgal altında tuttu. Bu dönem içinde Küba toprağı içinde yüce otorite Küba hükûmeti değil, Birleşik Devletler askerî kuvvetleri tarafından kullanıldı. Küba hükûmeti bu nedenden dolayı artık egemen değildi. Küba hükûmetinin 1909 da Amerikan birliklerinin çekilmesinden hemen sonra egemenliğini kazanıp kazanmadığı, cevabı Amerika'nın Küba hakkında gelecekte besleyeceği siyasal niyetlerin değerlendirilmesine bağlı bir soruydu. Bu soruya kayıtsız şartsız olumlu bir cevap verebilmek ancak Birleşik Devletler hükûmetinin 1909 yılında Havana Antlaşmasının 3. maddesini ileride kullanmaktan kaçınacağını bildirmesi halinde olanak kazanabilirdi. Gelecekteki niyetlerin bu tür açıklığa kavuşturulmaması halinde, yukarıdaki soruya 1909 yılında ancak Birleşik Devletler politikasının ne olabileceği göz önüne alınarak kabaca bir cevap verilebilirdi. Acaba Birleşik Devletler, Antlaşmanın kendisine verdiği müdahale hakkına rağmen bir kaçınma politikası mı izleme yoluna gidecekti? Bu durumda egemenlik gene Küba hükûmetine geçecekti. Diğer yandan, Birleşik Devletler Küba ile arasında çıkacak bütün önemli anlaşmazlıkları kendi lehine çözümlemek için Havana Antlaşmasının 3. maddesine başvurabilecek miydi? Bu durumda da Küba toprağı üzerinde yüce otorite Birleşik Devletlere

gececekti. Bu soruların cevabı 31 Mayıs 1934'de Havana Antlaşmasının 3. maddesi kaldırılıp Küba hükûmetinin egemenliği açıkça geri verildiği zaman ortaya çıkmıştır.

Böylece; egemenliğin kullanılmasının, hukuksal terimlerle tanımlanan ve sınırları çizilen bir siyasal olgu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun saptanması bir hükûmetten diğerine siyasal iktidarın kullanılmasında yapılacak değişikliklere bağlı olarak değişebilir. Bu bakımdan, hukuksal metinlerin yorumundan çok siyasî durumun değerlendirilmesinin önemli olduğu açıktır.⁵

3. Yukarıda bir ülkenin diğerleri ile olan ilişkilerinde kendi üzerine almış olduğu yükümlülüklerin sayısının bu ülkenin egemenliğini zedelemeyeceğini söylemiştik. Bu önerme, şu yapmakta olduğumuz tartışmanın ışığı altında pekiştirilmelidir. Bir ülkenin kendi eylem özgürlüğünü çok sayıda uluslararası antlaşma yaparak kısıtlaması yüzünden egemenliğini yitirmesi söz konusu olmadığı gibi, eğer bu devlet kendi ulusal toprak parçası üzerinde yetkisini sürdürmek için zorunlu olan kanun yapma ve uygulama görevlerini ortadan kaldıracak şekilde eylem özgürlüğünü kısıtlayacak olursa egemenliğini yitirir.

Diğer bir deyimle, egemenliğin ne olacağını hukuksal yükümlülüklerin sayısı değil, fakat bunların hükûmetin siyasal denetiminin niteliği üzerine olan etkisi saptar.

Bugün dünyada atom enerjisi denetiminin bugünkü askerî ve ilerideki ekonomik ve toplumsal önemi dolayısıyla devletler bakımından rolü çok artmıştır. Bu denetimin etkin bir şekilde yapılması, denetimi yapan organın gücünün, hangi ülkede iş görüyorsa o ülkede en üstün güc haline gelmesine sebep olacaktır. Bir siyasal olgu gereği olarak böyle bir organ ilgili ülkede yüce otoriteye sahip olacak, denetimi uluslararası bir nitelik göstermekten çok devletlerüstü bir nitelik gösterecektir. Ulusal hükûmetlerin atom enerjisi dışındaki bağımsızlıkları ne denli kuvvetli olursa olsun, egemenliklerini yitirmiş olacaklardır.

İki tarihsel örnek bu konuyu daha iyi aydınlatmaya yardım edecektir: Burada Güvenlik Konseyinin sürekli üyeleri ile Birleş-

(5) Metinde işlenen ölçütün değeri İngiliz dominyonları, Mısır ve Filipinler gibi ülkelerin çeşitli devrelerdeki statülerinin tahlili ile ölçülebilir.

miş Milletlerin diğer üye devletleri arasındaki, ve bir de Güvenlik Konseyi dışındaki uluslararası örgütlerde oybirliği kuralından sapılması karşısında her ülkenin aldığı tutumdan söz edeceğiz.

U l u s l a r a r a s ı Ö r g ü t l e r d e Ç o ğ u n l u k O y u

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 27. maddesinin 3. fıkrası göz önüne alınarak, Güvenlik Konseyi üyelerinin egemenliklerini korumalarına karşılık diğer Birleşmiş Milletler üyelerinin egemenliklerini yitirdiklerinin söylendiği sık sık görülen bir durumdur. Adı geçen madde böyle bir yoruma açık görünmektedir, zira Güvenlik Konseyinin sürekli ve geçici üyeleri arasındaki ilişki ile, Güvenlik Konseyi üyeleri ile Birleşmiş Milletlerin diğer üyeleri arasındaki ilişkiler bakımından oyçoğunluğu ilkesi oybirliği ilkesinin yerini almaktadır. Diğer bir deyimle, dokuz üyenin olumlu oyları sürekli üyelerin oylarını da kapsadığı zaman alınan karar bütün Birleşmiş Milletler üyelerinin üyelerini olduğu gibi Güvenlik Meclisinin bütün üyelerini de bağlamaktadır. Eğer böyle bir çoğunluk oyu her devletin hukuk uygulama araçlarını karara uymayan devletlere karşı kullanmak üzere Birleşmiş Milletlerin emrine verirse, bu durumda Güvenlik Meclisi, sürekli üye olmayan üyeler üzerinde yüce otoriteye sahip olacaktır. Bu ülkelerin hükümetlerinin yerine geçecektir. Bu sonuç 27. maddenin 3. fıkrası ve antlaşmanın 39, 41 ve 42. maddeleri uyarınca⁶ hukuksal bakımdan olanaklı olmakla birlikte, fiilen gerçekleştirilebilmesi için üç tane siyasal koşul gerekmektedir. Bu koşulların hiçbiri ortada bulunmamakta, üçünün birden yakın bir gelecekte bir arada bulunması da olası görülmemektedir.

Birinci olarak, Güvenlik Meclisinin hukuk uygulayıcı bir organ olarak görev yapabilmesi ve varolabilmesi için beş sürekli üyenin arasında bulunması gerekli olan siyasal ahengin bir belirtisi olarak oybirliğinin bulunması gerekir. İkincisi, 43. madde ve onu izleyen maddeler uyarınca üye ülkelerin Güvenlik Konseyi emrine vermeyi kabullendikleri askerî kuvvetler, her an herhangi bir yerde kullanılması gerekebilecek olan Birleşmiş Milletler kuvvetlerine kurala uymayan devlet karşısında su götürmez bir üstünlük verecek kadar önemli olmalıdır. Diğer bir deyişle, dünyanın silâhlı kuvvetleri, öyle dağılmış olmalıdır ki, Birleşmiş Milletler kuvvetleri bi-

(6) Bu hükümlerin metinleri için sayfa 606-609'a bakınız.

reysel bir ülkenin veya bir ülkeler topluluğunun ulusal kuvvetlerinden daha güçlü olsun. Üçüncüsü, her üye devlet Antlaşmaya ve özellikle askerî anlaşmalara ilişkin yükümlülüklerini iyi niyetle yerine getirmelidir. Her devlet kendi ulusal çıkarlarını Güvenlik Konseyi tarafından belirtilen Birleşmiş Milletler çıkarları uğruna harcamalıdır. Eğer bu üç koşul bugün gerçekleşmiş olsaydı veya yakın bir gelecekte gerçekleşebilme olasılığı içinde olsaydı, o zaman Birleşmiş Milletlerin Antlaşmasının, Güvenlik Konseyinde sürekli üye olmayan devletlerin dışındaki üye devletlerin ulusal egemenliklerini ortadan kaldırmış veya kaldırmakta olduğu söylenebilirdi.

Buna benzer olarak, uluslararası organlarda temsil eşitsizliğinin ve oy çoğunluğunun ilgili ulusların egemenliğiyle bağdaşamıyacağı iddiası sık sık ileri sürülmektedir. La Haye Barış Konferanslarının ikisinde de gerçek bir uluslararası mahkeme kurma önerilerinin hepsinin reddedilmesini sağlayan neden bu nedendir. Gene bu husus Birleşik Devletlerin Milletler Cemiyetine ve Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na katılmasını önlemek için geniş ölçüde kullanılmıştır. Gene burada, böylesine genel bir iddianın siyasal farklarla nitelenmesi gerekmektedir. Bu farkların ışığında, temsil eşitsizliği ve oy çoğunluğu egemenlikle bağdaşabilir de, bağdaşamaz da. Bu sorunun cevabı, oybirliği kuralından yapılan sapmanın yüce yetkiyi ulusal hükûmetlerden alıp uluslararası bir organa verip vermediği hususuna bağlıdır.

Görmüş olduğumuz gibi oybirliği ilkesini gerçekleştirmesi olanaksız bir organ olan Uluslararası Adalet Divanı bir yana bırakılacak olursa; yasama, yürütme, ve yönetim görevleri yapmakta olan pekçok sayıda uluslararası organlar temsil eşitliği ve oybirliği ilkesinden sapmaktadırlar. Avrupa toplulukları temsil eşitsizliği ve türlü biçimlerde oy çoğunlukları öngörmüş bulunmaktadır. Birçok uluslararası örgütler, üyelerinin oy verme gücünü yapmakta oldukları oldukları mali katkıya göre saptamaktadır. Buna göre, Uluslararası Tarım Enstitüsü'nü kuran sözleşme Büyük Britanya'ya yirmi iki, Birleşik Devletler'e yirmi bir, Fransa'ya ondokuz oy hakkı vermiştir. Uluslararası Para Fonunu ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nı kuran uluslararası antlaşmalar oy verme gücünü mali katkıya dayandırmaktadırlar. Sonuç olarak, Birleşik Devletler her iki örgütte de en az oy verme hakkına sahip olan devletten yüzlerce defa fazla oya sahiptir. Çoğunluk kuralı için doğrudan hükme Uluslararası Posta Birliği, Uluslararası Tuna Nehri Komis-

yonu, Besin ve Tarım Örgütü, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü, ve Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal Konseyi ile Vesayet Meclisinde rastlamak mümkündür. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 18. maddesine göre Genel Kurulun her üyesi bir oya sahip olacak ve kararlar hazır bulunan ve oy veren üyelerin çoğunluğuyla alınacaktır. 18. maddenin 2. fıkrasının «önemli sorun» saydığı kararlar için üçte iki çoğunluk gerekecektir.

Güvenlik Konseyi, oy verme usulü bakımından olduğu kadar üye bileşimi bakımından da temsil eşitliği ilkesinden bir ayrılış gösterir. 27. maddeye göre, Güvenlik Konseyinin her üyesi bir oya sahip olacak ve usule ilişkin kararlar onbeş üyenin dokuzunun olumlu oyuyla alınacaktır. Fakat Çin, Fransa, Büyük Britanya, Sovyetler Birliği ve Birleşik Devletler, 23. maddeye göre sürekli bir şekilde temsil olundukları için belirli dönemler için genel kurulca seçilmekte olan on geçici üyeye oranla Güvenlik Konseyi kararlarının alınmasında otomatik olarak bir ağırlık kazanmaktadırlar. Bu ağırlık, sürekli üyelerin 27. maddenin 3. fıkrasına göre Güvenlik Konseyinin usulle ilgili olmayan kararlarını veto etme hakkı sayesinde çok büyük ölçüde artmaktadır.

Temsil eşitliği ilkesinden yapılan bu sapmaların ilgili ülkelerin egemenlikleri bakımından anlamının değerlendirilmesi gene, bu sapmaların sonucunda bu ülkelerin toprakları içindeki yüce kanun koyucu ve uygulayıcı otoritenin nerede bulunduğu ölçütüne göre yapılmalıdır. Bu konuda önemli olan gene, bir ülkenin kaç tane örgütte ve konuda oylamaları nasıl kaybettiği değil, hangi konularda başkalarına yenik düştüğüdür. Gene burada ölçüt nicelik değil nitelikle ilgilidir. Bir ülkenin uluslararası posta ücretleri konusunda uluslararası bir örgütün oybirliğiyle aldığı kararı uygulamak gibi bir hukuksal yükümlülük altında olması bu ülkenin kendi ulusal toprağında yüce kanun koyucu otorite olması niteliğini etkilemez. Ülke burada eylem özgürlüğünden vazgeçmiştir, fakat egemenliğinden vazgeçmemiştir.

Devlet eğer anayasal değişiklikler, savaş ilânı ve barış yapılması, silâhlı kuvvetlerin büyüklüğü, bileşimi ve eylemleri, hükûmetin bileşimi ve malî politika gibi konuları uluslararası bir kurumun oy çoğunluğu ilkesine bırakmış olsaydı, egemenliğinden vazgeçmiş olurdu. Bu durumda oy çoğunluğunu getiren uluslararası anlaşma dolayısıyla sonuçsal siyasal güc ulusal hükûmetten uluslararası kuruma geçmiş olacaktı. Ülke içinde yüce iktidarı yani yüce kanun

yapmak ve uygulamak otoritesini elinde tutan artık ulusal hükûmet değil, uluslararası organ olacaktı.

Buraya kadar söylenmiş olan sözlerden çağdaş uluslararası sahnenin hiçbir yerinde oybirliği kuralından sapmaların bireysel devletin egemenliğini etkilemeyeceği açık bir şekilde ortaya çıkmış olmalıdır. Uluslararası hukuksal çözüm yolu, siyasal önem taşıyan konuların uluslararası bir mahkemede oy çoğunluğuyla karara bağlanmamasını sağlamak için gerekli tedbirlere sahiptir. Uluslararası yönetim örgütlerinde oy çoğunluğu ancak teknik konularda, ulusal hükûmetler arasındaki veya ulusal hükûmetlerle uluslararası organlar arasındaki kuvvet dağılımı bakımından bir anlam taşımayan konularda kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulundaki oy çoğunluğu bir tavsiye anlamındadır, bu yüzden üyeler için bağlayıcı değildir. Antlaşmanın 27. maddesinin 2. fıkrasındaki Güvenlik Konseyinin oy çoğunluğuyla karar alması, sadece usule ilişkin sorunlarla ilgili olan ve üye ülkelerin toprakları üzerindeki yüce otoritelerini etkilemeyecek konularda olanak kazanmaktadır. 27. maddenin 3. fıkrasında hukuken belirtilen ulusal egemenliklerin yerine Güvenlik Konseyinin egemenliğini getirmek olanağı, görmüş olduğumuz gibi, şu anda veya yakın bir gelecekte düşünülemez.

Egemenlik Bölünebilir Mi?

Tartışmamız bizi dünyada egemenlik sorununun karanlık bir duruma gelmesine sebep olan yanlış anlamaların sonuncusuna ve belki de en önemlisine getirmiş bulunuyor: bu yanlış anlaşılma, egemenliğin bölünebileceği şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu sakat durumun aydınlığa kavuşturulması, egemenliğin ve genellikle uluslararası hukukun çağdaş uluslararası politikadaki rolünü saptamak bakımından bize yardımcı olabilir. Zaman zaman bazı sözler duyuyoruz; «dünya barışı için uluslararası bir örgüte egemenliğimizin bir kısmını vermek», bu tür bir örgütle egemenliğimizi «paylaşmalıyız», biz egemenliğin özünü koruyacağız, uluslararası örgüt «sınırlı bir egemenliğe» sahip olacak, (veya bunun tersi), «yarım egemen» ve «hemen hemen egemen» devletler vardır, gibi sözler bunlardan bazılarıdır. Bölünebilir bir egemenlik kavramının mantığa aykırı ve siyasal bakımdan olanaksız olduğunu ve bunun modern devlet sisteminde uluslararası hukuk ile uluslararası politika arasında olduğu söylenen ve olan ilişkilerin gelişmesinin anlamlı bir belirtisi ola-

rak ortaya çıktığını göstermeye çalışacağız. Eğer egemenlik yüce otorite anlamına geliyorsa, iki veya daha fazla birimin —kişilerin, kişiler grubunun, yahut organların— aynı zaman ve alan içinde egemen olamayacakları akla yakın gelmektedir. Yüce olan birisi mantıksal bir zorunluluk olarak bütün diğerlerine üstündür, kimse ondan üstün veya ona eşit olamaz. Eğer Birleşik Devletler başkanı silâhlı kuvvetlerin başkomutanıysa, bir diğer kişinin, örneğin Savunma Bakanının onun silâhlı kuvvetler üzerindeki otoritesini paylaştığını ileri sürmek mantıksal bakımdan saçma olacaktır. Anayasa bu yüce otoriteyi görevsel bakımdan iki devlet adamı arasında bölmüş olabilirdi, nasıl ki orta çağda geçerli olan doktrine göre yüce otorite imparator ve papa arasında bölünmüştü. Bu durumda Başkan silâhlı kuvvetlerin örgütlenme ve ikmalinde Savunma Bakanı da ordunun askerî eylemleri bakımından yüce otorite olurdu. Eğer otoritenin bölünmesi ve görevlerin dağılımı böyle olsaydı, kimse başkumandan olamayacaktı, zira kimse silâhlı kuvvetler üzerinde yüce otoriteye sahip bulunmayacaktı. Başkumandanlık mevki mantıksal bakımdan var olamayacaktı. Bu durumda ya silâhlı kuvvetlere Başkan yüce otoriteyle kumanda eder, ya başkası eder, yahut da hiç kimse etmez. Bu alternatiflerin hepsi de mantıksal olmakla birlikte hepsi de siyasal bakımdan gerçekleştirilebilecek durumlar değildir. Fakat hem başkanın ve hem de bir başkasının aynı zamanda silâhlı kuvvetlere yüce otorite ile kumanda etmesi hem mantıksal bakımdan tutarsızdır, hem de siyasal açıdan olanaksızlık gösterir.

Devletler içinde egemen otorite tarafından yerine getirilen siyasal görevlerin incelenmesi, egemenliğin siyasal bakımdan bölünemeyeceğini açıkça gösterecektir. Egemenlik yüce kanun yapma ve uygulama otoritesine verilen isimdir. Diğer bir deyimle, Devletin içindeki bu yüce otorite, çeşitli kanun yapıcı organlar arasında anlaşmazlık çıktığı zaman kesin bağlayıcı kararı vermek, ve ihtilâl, iç savaş gibi kanun uygulama bunalımlarının çıktığı zamanlarda ülkenin kanunlarını uygulamak konularında en büyük sorumluluğu elinde tutar. Bu sorumluluk ya bir tek yerde bulunmalıdır, ya da hiçbir yerde. Aynı anda hem burada ve hem de orada olamaz. Yargıç Sutherland'ın *Birleşik Devletler - Curtiss Wright Export Corporation* dâvasında dediği gibi, «Siyasal bir egemenlik yüce bir irade olmadan yürümez. Egemenlik hiçbir yerde sallantıda kalmaz».⁷

(7) 299 U. S. 304 at 316, 317 (1936).

Eğer egemenlik hiçbir yerde bulunmuyorsa, ve bulunacağı yeri göstermemiş olan Fransız Dördüncü Cumhuriyetinin Anayasası gibi anayasalar mevcutsa, anayasal bunalım çıktığı zaman bu anayasal otoritelerden biri 1958'de Fransız ordusunun yaptığı gibi bu sorumluluğu zorla eline alacak, veya bir ihtilâl birisini, bir Napolyon veya bir Halk Komiserleri Kurulunu kaos'u sona erdirmek ve barış ve düzeni kurmak için başa geçirecektir. Eğer egemenliğin yeri, anayasanın bu konuda çeşitli şekillerde yorumlanabilmesinden ötürü havada kalıyorsa, yüce otoritenin kendisinde olduğunu ileri sürenler arasında siyasal veya askerî bir çatışma başlayacak ve sorunun cevabı buna bağlı olacaktır. Ülkemizde bir iç savaşa kadar varıp sorunu en sonunda federal hükûmet lehine çözümleyen federal hükûmet-eyaletler çatışması bu durumun klâsik bir örneğidir. Bölünmüş bir egemenliğin mantıksal olarak saçma ve siyasal olarak olanaksız olduğu şeklindeki basit gerçeğe, 1787 Anayasa Konvansiyonu üyeleri bir tanesi hariç, tamamen inanmışlardı.⁸ Egemenliğin eyaletlerde bulunmasını savunanlarla merkezî bir hükûmette bulunmasını savunanlar, her ikisi de egemenliğin ya orada ya da burada bulunması gerektiğine ve ikisi arasında bölünemeyeceğine inanmış bulunmaktaydılar. Madison Randolph'a 8 Nisan 1787 de şöyle yazıyordu : «Eyaletlerin bireysel bağımsızlığının toptan egemenlik fikriyle tamamen bağdaşmaz olduğu hususunu çok önemli bir nokta sayıyorum».⁹ James Wilson Konvansiyonda şunları söylüyordu : «Her eyalet egemen olduğu için bütün eyaletler birbirine eşittir, dendi. Buna bakarsanız, her insan da kendi üzerinde egemen olduğu için bütün insanlar doğal olarak eşittirler. Fakat bir insan bir hükûmetin üyesi olduğu zaman eşitliğini koruyabilir mi? Koruyamaz. Bir federal hükûmetin üyesi olduğu zaman egemen bir devlet de egemenliğini koruyamaz. Eğer New Jersey eyaleti egemenliğinden ayrılmak niyetinde değilse, hükûmetten söz etmek boşunadır»¹ Hamilton'un deyişiyle : İki egemenlik aynı yerde aynı anda bir arada yaşayamaz».²

(8) Bu istisna Dr. William S. Johnson'dır. Bknz. *Debates on the Adoption of the Federal Constitution*, Vol. V, Elliot's *Debates* Washington, 1845), s. 291.

(9) *Ibid.*, s. 107.

(1) *Ibid.*, s. 177.

(2) *Ibid.*, 8 numaralı dipnotunda adı geçen Dr. Johnson da, daha önce söyledikleriyle çelişen ifadelerde bulunarak egemenliğin «bir toplulukta ancak bir tane» olabileceğini söylemiştir. (*Ibid.*, s. 448).

Bununla birlikte, antlaşma yükümlülüklerinin «aşağı yukarı»sına karşıt olarak, siyasal otoritenin nitelik unsuruna parmak basan Madison'dur. Bu unsur, bir hükûmetin egemenliğinin ayırıcı özelliği oluyor ve kendisine bağlı olanların egemenliğiyle bağdaşmıyordu. Madison, 28 Haziran 1787'de Konvansiyonda şunları söylemiştir :

«Sözleşmelerin yapılmasında, egemen devletlerin eşitliği kavramından doğan bu yanlış düşünce, tarafların yerine getirme zorunluluğunda oldukları birtakım ödevlerle uyruklarının karşılıklı olarak ilişkilerini yönetecek birtakım kuralların belirtildiği basit (olağan) anlaşmalar ile, tarafların üstünde (taraflar-üstü) bir otorite kuran ve onlar için yasalar koyan bir antlaşmayı kovuşturaktan doğmaktadır. Eğer Fransa, İngiltere ve İspanya ülkeleri, Monako Prensi ve Avrupa'nın en küçük hükümdarlarından dört veya beşiyle ticaretin düzenlenmesi için bir antlaşmaya girmiş olsalardı, bu hükümdarlara tamamen kendi eşitleri gibi hareket ederler ve ilişkilerin tamamen karşılıklı olmasını sağlarlardı. Ama para bulmak, ordu toplamak veya paranın değerini saptamak amacıyla her birinden temsilciler gelip bir kurul meydana getirse-ler acaba durum aynı olacak mıydı?»³

Özellikle denetim ve dengeleme sistemiyle işleyen demokratik anayasalar egemenlik sorununu isteyerek karartmış ve egemen gücün belirli bir yerde bulunması için duyulan ihtiyacı yanlış yorumlamışlardır. Bu anayasaların başlıca amacı kişisel iktidarı sınırlamak ve denetlemek için yollar bulmaktır. Belirli bir yerde bulunan egemenliğe en canlı örnek, yalnız hukukun değil, aynı zamanda ah-lâkın kaynağı olan engel ve kayıt tanımayan Hobbes'un *Leviathan'*ıdır. Bu durumda, mutlak monarşinin sonsuz gücünden ve kişisel yönetimin risklerinden haklı olarak korkan bu anayasal doktrinler, egemen otoritenin hukuksal denetimlere ve siyasal kısıtlamalara tabi tutulmasını bu otoritenin tamamen ortadan kaldırılmasıyla karıştırmışlardır. Bu anayasalar, demokrasiyi «kişilerin değil, yasaların egemen olduğu» bir yönetim yapmak çabaları sırasında, demokratik olan veya olmayan her devlette siyasal otoritenin işleme-si için eninde sonunda sorumlu olan bir kişi veya kişiler grubunun

(3) *Ibid.*, s. 250; Ayrıca bakınız Patterson, *Ibid.*, s. 194.

olması gerektiğini unutmaktadırlar. Demokrasilerde bu sorumluluk normal zamanlarda uyku durumunda bulunduğu ve anayasal düzenlemeler şebekesi ve hukuk kuralları arasında pek görülemediği için, genel olarak böyle bir sorumluluğun varolmadığı ve eskiden bir tek kişinin —hükümdarın— sorumluluğunda olan otoritenin şimdi hükûmetin çeşitli aynı seviyede bulunan organları arasında dağıtıldığı, ve bunun sonucu olarak da bu organlardan hiçbirinin yüce olmadığı şeklinde ortada bir sanı vardır. Yahut da bu otoritenin, sorumluluğu kullanmasına olanak olmayan bir kavrama, halkın tümüne verilmiş olduğu varsayılmaktadır. Bununla birlikte, bunalım ve savaş zamanlarında bu sonuçsal (ultimate) sorumluluk, tıpkı Lincoln, Wilson ve iki Roosevelt'lerin zamanında olduğu gibi kendi kendini göstermekte ve işler olup bittikten sonra tartışma işini anayasal kurallara bırakmaktadır. Monarşik veya demokratik federal devletlerde, bir zamanlar egemen olmuş olan, şimdi ise bunu yitirmiş olmakla birlikte durumu kabul etmekte güçlük çeken federe devletlere ideolojik bir tatmin sağlamak gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla siyasal uygulama, federe devletlerin yöneticileri ve simgelerine ancak egemen devletlere yakışacak payeler veren ve ancak egemen devletler için düşünüldükleri zaman bir anlam taşıyacak kavram ve anayasal araçlar kullanan bütün bir gurur okşama sistemi geliştirmiştir.⁴ Anayasal ve siyasal bakımdan federal hükûmetin egemen olduğunu reddetmek olanaksız olduğu için ve federe devletlerin artık egemen bulunmadıklarını kabul etmek de psikolojik bakımdan gene olanaksız olduğu için, anayasal kuram çıkar yolu, egemenliği federal hükûmet ve federe devletler arasında bölerek siyasal gerçekleri siyasal tercihlerle bağdaştırmakta görmüştür. Öyle ki, 1787 Konvansiyonunda egemenliğin bölünmez olduğunu hararetle savunan Hamilton ve Madison, bir yıl sonra *Federalist*'te federe devletleri yeni anayasadaki egemen güçleri federal hükûmete ihsan etmiş olsalar bile egemenliklerini koruyabileceklerine inandırmak için aynı hararetleli çabayı gösteriyorlardı.⁵

(4) Birleşik Devletlerin, Sovyetler Birliğinin ve 1871 Almanyasının Anayasa uygulamaları buna örnek olarak gösterilebilir.

(5) Bknz. C. E. Merriam, *History of the Theory of Sovereignty since Rousseau* (New York: Columbia University Press, 1900), s. 161: Bundan dolayı Anayasa, iktidarı yöresel ve merkezi hükûmetler arasında acaip bir şekilde bölüşüyle ve egemen gücün sonuçsal kaynağını

Siyasal gerçeklerle siyasal tercihler arasında buna benzer ideolojik bir köprü kurmak gereksinmesi yüzünden, bölünmüş egemenlik doktrini uluslararası ilişkiler alanında geniş bir kabul görmüştür. Bir bakıma ülke devleti şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla bir derecede kişinin ahlâki ve hukukî değerlendirmelerinin en başta gelen kaynağı ve dünyevî bağlılıklarına sonuçsal görüş açısı (deneyimsel bilgi çerçevesi —Point of Reference) durumunda bulunmaktadır. Sonuç olarak, ülke devletinin diğer ülkeler arasındaki gücü ve egemenliğini koruması, kişinin uluslararası sorunlar arasında ilgisini en çok çeken konular arasına girmiştir. Diğer yandan ise, modern uygarlığın koşulları altında diğer ülkelerin kuvvet ve egemenlikleriyle çatışarak bu uygarlığın varlığını ve bu arada bizzat ülke devletlerini tehlikeye düşüren de bu kuvvet ve bu egemenliktir.

Bu yüzden, Napolyon Savaşlarının bitiminden bu yana hümanistler ve devlet adamları durmadan artan bir hızla ve yoğunlukla, modern ülke devletleri arasındaki kuvvet mücadelesinin sebep olduğu, bu arada başlatanı da yıkan savaşları önlemek yollarını aramışlardır. Bununla birlikte, özellikle son yıllarda uluslararası sahnede güc mücadelesini kısıtlama girişimlerini şimdiyedek boşa çıkaran başlıca tökezleme taşının ulusal egemenliğin ta kendisi olduğu gittikçe daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yüce kanun yapma ve uygulama yetkisi ulusal hükûmetlerde bulundukça, özellikle çağımızın ahlâkî siyasal ve teknolojik koşulları altında, savaş tehdidinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Böylece, başlatanı da yıkacak olan (self-destructive) bir savaş olasılığı gerçeği, ulusal egemenliğin korunması için yapılan siyasal tercihe karşı durmaktadır.

açık ve kesin bir şekilde belirtmeyişiyle zamanın siyasal kuram ve siyasal gerçeklerini yansıtıyordu».

Egemenlik kuramları ile egemenliğin siyasal gerçeği arasındaki genel çelişme olayı için şu yapıta bakınız: Ernest Barker, *Essays on Government* (Oxford: Oxford University Press, 1945) s. 88, 89: «Paradoksal olarak şu söylenebilir ki, ulusal egemenlik doktrini iddiasında bulunan Fransa aslında bir parlamenter egemenlik sistemi uygulamakta, bir parlamenter egemenlik doktrini iddiasında bulunan Büyük Britanya ise aslında bir kabine egemenliği sistemi yürütmektedir. İkisi de söylediklerini yapmamakta, fakat her ikisi de bir diğerinden değişik birşey uygulamaktadır. Büyük Britanya'da Parlamento denetleme eğiliminde olan etkin bir kabine varken, Fransa bir dizi kabineyi kuran, düşüren, denetleyen etkin bir Parlamentoya sahiptir.

Her yerde insanlar hem savaş tehdidinden kurtulmaya çalışmakta, hem de kendi ülkelerinin egemenliğini korumaya uğraşmaktadırlar. Bununla birlikte, eğer barışın fiyatı egemenliğin hepsi değil de bir dilimi ise, eğer savaş olasılığını azaltmak için ülke devletinin egemenlikten tamamen vazgeçmeden onu uluslararası bir örgütle paylaşması gerekiyorsa, hem barış hem ulusal egemenlik bir arada yaşayacak demektir.

1947 İlkbaharında yapılan bir kamu oyu yoklamasında, fikrini belirtenlerin % 75'i şu soruya olumlu cevap vermiştir: «Birleşik Devletlerin dünya barışını korumak için uluslararası bir polis kuvveti kurma hareketine katılmasını ister misiniz?» Bununla birlikte toplam nüfusun sadece % 15'i ve yukarıdaki soruya olumlu cevap verenlerin % 17'si Birleşik Devletlerin silâhlı kuvvetlerinin uluslararası polis kuvvetinden daha küçük olmasına razı olmuşlardır. «Bütün halkın sadece % 13'ü Birleşik Devletlerin uluslararası bir polis kuvvetine katılmasını istemekte ve ayrıca bu polis kuvvetinin sayıca bu ülkenin silâhlı kuvvetlerinden fazla olmasına razı olmaktadır».⁶ Diğer bir deyimle, Amerikan halkının büyük bir çoğunluğu savaşı önleyebilecek bir uluslararası örgütü isterlerken, bu kişiler arasından (ayrıca halkın tümü arasından) yalnızca küçük bir azınlık yüce hukuk uygulama yetkisini —yani egemenliği— Birleşik Devletlerden alıp uluslararası bir örgüte vermeye rıza göstermektedirler. Çoğunluk egemenliğin iki tarafta da bulunmasını, egemenliğin «bölünmesini» istemektedir. Uluslararası bir polis kuvveti yanlısı olanların % 32'si Amerikan kuvvetlerinin uluslararası polis kuvvetinden daha büyük olmasını isterken, bu konuda fikrini belirten en geniş grup olan % 42'nin iki kuvvetin eşitliğini savunması anlamlıdır. Bu sonuncular egemenliği adil bir şekilde «bölmek» ve % 50 sini Birleşik Devlete bırakıp, % 50 sini uluslararası örgüte vermek istemektedirler.

Egemenliğin bölünebilirliğine olan inanç siyasal gerçek ile siyasal tercih arasındaki çelişkinin ideolojik belirtisidir. Egemenliğin bölünebilirliği doktrini, sadece mantığın olanaksızlığını ispatladığı

(6) *UNESCO and Public Opinion Today* (Chicago: National Opinion Research Center, 1947) Report No. 35, s. 12 v.d. İkinci Dünya Savaşından sonra ABD'nde ve Büyük Britanya'da yapılan bazı nabız yoklamaları, buna benzer çelişkili sonuçlar vermiştir. Bknz: özellikle *Peace and the Public. A Study by Mass-Observation* (London, New York, Toronto: Longmans, Green and Co., 1947).

bir durumu —egemenlikten vazgeçildiği halde onu elinde tutmak— değil, aynı zamanda tecrübelerin modern uygarlığın koşulları altında uzlaşmazlığını gösterdiği bir durumu —ulusal egemenlik ve uluslararası düzen— zekâ bakımından olanaklı hale getirmektedir. Kuramsal gerçeği göstermekten veya siyasal tecrübenin gerçekleşmesini yansıtmaktan uzak olan bu barışı korumak için ulusal egemenliğin bir parçasından vazgeçmek tavsiyesi, bir kimseye : «gözünü kapa, pasta yediğini hayal et, böylece pasta yemiş olursun» demekle birdir.

AYRIM YEDİ

**YİRMİNCİ YÜZYIL ORTASINDA
DÜNYA POLİTİKASI**

MİLLİYETÇİ EVRENSELÇİLİĞİN YENİ MORAL GÜCÜ

Eski ve Yeni Milliyetçilik ¹

Batı Dünyasının entellektüel ve manevî geleneğinin, güc dengesi aracılığıyla modern devlet sistemini dinsel savaşların sona ermesinden Birinci Dünya Savaşına kadar ayakta tutan kuvvet olduğunu görürken, bir soru sormuş ve bu mirastan ortada ne kaldığını öğrenmek istemiştik. Şimdi artık bu sorunun cevabını verebiliriz. İkinci Dünya Savaşını izleyen devrede devletleri birbirine yaklaştıran fikir birliği nedir?²

Verilebilecek tek cevap şudur: Bugün uluslararası sahnede güc mücadelesi üzerindeki ahlâki sınırlamalar, modern devlet sistemi tarihinin herhangi bir devresinde olduğundan daha zayıftır. Onyedinci ve onsekizinci yüzyılların tek uluslararası toplumunun yerini, üyeleri için en yüksek derecede bir toplumsal bütünleşme sağlayan birçok ulusal toplum almış bulunmaktadır. Sonuç olarak, geçen yüzyıllarda bireysel devletlerin kuvvet kazanma isteklerine birtakım gemler vuran uluslararası ahlâk, birkaç ufak tefek kısıtlama dışında yerini devletlerin ahlâkiliğine bırakmıştır. Bu ahlâkîlik yalnız kendi üzerinde ve kendinden ayrı hiçbir ahlâki yükümlülük tanımamakla kalmamakta, ayrıca bir de bütün dünya tarafından bu durumun kabul edilmesini istemektedir. Dünya kamu oyu, eskiden hiç olmazsa uluslararası aristokrasinin sahip olduğu ortak değerlendirme ve tepkiler özünden yoksun bir ideolojik göl-

(1) Bu ayırım, 346. sayfa ve devamında ele alınmış bulunan milliyetçilik ve milliyetçi evrenselcilik sorununu yeniden formüle etmektedir.

(2) Sayfa 291'e bakınız.

geden başka birşey değildir. Uluslararası hukuk kurallarının büyük çoğunluğu varlığını bireysel devletlerin egemenliğine borçludur. Bu egemenliği hukuksal yollarla koruma uluslararası hukukun başlıca görevlerinden biridir. Bu kararlar bireysel devletin kuvvet kazanma isteklerini sınırlayamamakta, bireysel devletlerin kuvvet durumlarının diğer devletlerle olan ilişkilerinde üzerlerine aldıkları yükümlülükler tarafından ters bir biçimde etkilenmemesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Ulusal ahlâk ahlâk bilimi alanında neyse, ulusal kamu oyu görenekler alanında neyse, egemenlik de uluslararası hukuk bakımından aynı şeydir. Egemenlik bakımından devlet hukuksal terimlerle, kişinin en yüce dünyevî bağılıklarının yöneldiği yer, en büyük toplumsal kuvvet, ve kişisel vatandaş için kanunlar yapan ve uygulayan yüce otoritedir. Devletüstü kuvvetler; örneğin evrensel dinler, insancıl akım, kozmopolitik ve diğer bütün kişisel bağlantılar, kurumlar, ve kişileri ulusal sınırlar üzerinden birbirine bağlayan örgütler, günümüzde, halkları belirli bir ulusal sınır içinde birleştirerek insanlığın geri kalan kısmından ayıran kuvvetlerden çok büyük ölçüde daha zayıftır. Devletlerin dış politikalarına etkili kısıtlamalar getirebilmek için güçlü olması gereken devletlerüstü kuvvetlerin bu zayıflaması, çağımızın siyasal görünümünü oluşturan gerçek büyük güç olan milliyetçiliğin olumsuz bir yan ürününden başka birşey değildir. Bu şekilde bireysel ülkelerin dış politikalarıyla özdeşleşen milliyetçilik bu politikaları kısıtlayamamakta, zira bizzat kendisi kısıtlanmak zorunda bulunmaktadır. Milliyetçilik yalnız geçen devirlerden kalan kısıtlamaları yıkmak değilse bile zayıflatmakla kalmamış, bilinçli ve çok hareketli bir şekilde kişisel devletlerin kuvvet kazanma isteklerini desteklemiştir. Böylece milliyetçilik ondokuzuncu yüzyıl milliyetçiliğinin hiç tanınmamış olduğu bir evrene egemen olma susuzluğu ve kuvvetini günümüz devletlerine aşlamış olmaktadır.

Yirminci yüzyıl ortası milliyetçiliği, genellikle bu isimden anlaşılan ve ondokuzuncu yüzyılın ulusal devletinde ve ulusal hareketlerinde en yüksek noktasına varan kavramdan temelden farklıdır. Geleneksel milliyetçiliğin amacı ülkeyi yabancı egemenliğinden kurtarmak ve kendi başına bir devlet kurmaktır. Bu amaç bir tek ülke için değil, bütün ülkeler için haklı bir amaç sayılıyordu. Bir ülke vatandaşlarını bir tek devlet altında topladığı zaman, ulusal istekler tatmin oluyor ve kendi başlarına bir devlet kurup bunu savunmak isteyen ülke kadar milliyetçilik ortaya çıkabiliyordu.

Bundan dolayı, ondokuzuncu yüzyıl milliyetçiliğinin karıştığı uluslararası çatışmalar esas olarak iki çeşitti : bir millet ile yabancı efendisi arasındaki çatışma —Balkan ülkeleri ve Türkiye, Tuna havzasının Slav ülkeleri ve Avusturya-Macaristan monarşisi, Polonyalılar ve Rusya arasındaki çatışmalar —ve bir de, çeşitli milliyetler arasında karşılıklı egemenlik alanlarının sınırları yüzünden çıkan çatışmalar— örneğin bir yanda Almanların öbür yanda Polonyalılar ve Fransızların arasındaki mücadele gibi. Ondokuzuncu yüzyılın uluslararası çatışmaları ya ulusal ilkenin değişik yorumlarından, yahut da bunun tamamen reddedilmesinden çıkıyordu. Birinci Dünya Savaşının sonlarına kadar hep, bütün milletlerin kendi başlarına bir ülke devleti kurma istekleri yerine geldikten sonra, tatmin edilmiş bir devletler toplumunun ulusal self-determination'un hukuksal ve ahlâkî ilkeleri tarafından korunmuş olacağı umut ediliyordu.

Ondokuzuncu yüzyılın baskı altında bulunan ve birbiriyle yarışan milliyetlerini esinlendiren ve yirminci yüzyıl ortasının süper devletlerini ölümcül bir kavgaya sürükleyen olguların aynı adla anılması, yaşadığımız çağı kendisinden önce gelenden ayıran temel değişikliği karartmak demektir. Aslında bir milliyetçi evrenselcilik olan günümüz milliyetçiliği ile ondokuzuncu yüzyıl milliyetçiliğinin bir tek ortak noktası vardır, o da ülkenin siyasal bağıllık ve eylemler için en üstün, sonuçsal görüş açısı olmasıdır. Fakat bütün benzerlik bundan ibarettir. Ondokuzuncu yüzyıl milliyetçiliği açısından ülke, siyasal eylem için sonuçsal amaç ve siyasal gelişmenin varış noktasıdır. Bu noktanın ötesinde gene benzer ve haklı amaçlar taşıyan diğer milliyetçilik hareketleri bulunmaktadır. Yirminci yüzyıl ortasının milliyetçi evrenselciliği için ülke sonuçsal amaçları siyasal dünyanın sınırlarına erişen evrensel bir görevin kalkış noktasından başka birşey değildir. Milliyetçilik bir ulusun bir tek devlette bulunmasından başka birşey istemezken, çağımızın milliyetçi evrenselliği bir tek ulusun ve bir tek devletin kendi değerlendirmelerini ve eylem ölçülerini bütün diğer ülkelere kabul ettirme hakkına sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Bu tehlike, birkaç ülkenin devletlerüstü bir birlik şeklinde birleşmeleri ile yatışmayacak, aksine artacaktır. Örneğin Batı Avrupa devletleri tek başlarına yeni milliyetçi evrenselciliğin etkin öncüleri olabilmek için fazla zayıftırlar. Fransız veya Almanların dünyayı kendi hayallerine göre yeni baştan kurmak düşleri görmeleri

zamanı geçmiştir. Bununla birlikte, eğer Batı Avrupa ülkeleri birleşip muazzam olanakları olan yeni bir siyasal ve askerî birlik kurabilselerdi, diğer ülkelerin milliyetçi evrenselciliğiyle yarışmak için bütün Batı Avrupa'da rastlanan yeni bir Haçlı esprisi, bir mücadele ruhuna temel olacak bir kuvvet dayanağı kazanmış olurlardı. Çağdaş dünyanın askeri ve teknolojik koşulları gözönüne alınacak olursa, geleneksel ülke devletinin modası geçmekte olduğu açıkça ortaya çıkar. Fakat, bu kavramı bugünkü koşullara daha iyi ayarlanmış olan daha geniş bir birimle değiştirmek isterken, yerine gelecek olanın zamanımız milliyetçiliği için daha etkin bir araç olmasına dikkat etmelidir.

Milliyetçi evrenselciliğin evrensel nitelik ve isteklerinden gelen özelliklerinden biri de, bu kavramın bir ülkeye ait olmasına rağmen belirli bir ülkeyle ilişkili olmamasıdır. Gerçekten Sovyetler Birliği komünizmin dünyayı fethetmek için kullandığı bir araç olmuştur. Fakat bu konuda kim Çin veya diğer bir ülkenin yarın hiç olmazsa Asya'da Sovyetler Birliğinin yerini almayacağını söyleyebilir? Ondokuzuncu yüzyıl milliyetçiliği belirli bir ülkenin kendine özgü nitelik ve isteklerinden çıkmıştı ve anlam ve fonksiyonunu yitirmeden bu nitelikten ayrı olarak düşünülemezdi. Çağımızın milliyetçi evrenselliği bu yönlerden bir farklılık göstermektedir. O, doğanın ve insanın geleceğini yorumlaması ve bütün insanlık için kuruluş vaadetmesi bakımından lâik bir dindir. Bu dinin meşalesini belirli bir zamanda belirli bir devlet taşıyacak, fakat ilke olarak bu işi herhangi bir ülke yapabilecektir. Bu yüzden mücadele ruhu taşıyan yeni milliyetçilik adına yapılan evrensel egemenlik iddiaları devletlerin manevî ve maddî koşullara göre bir devletten öbürüne kayabilir.

İnsanların Kafalarını Fethetmek İçin Yapılan Mücadele³

Milliyetçi evrenselciliğin yeni moral gücü uluslararası politikanın yapışma yeni bir boyut eklemiş bulunmaktadır : psikolojik savaş veya propaganda. Propagandanın dış politika amaçları için kullanılması yeni değildir. Bu araç arasına bu türden amaçlar için küçük ölçüde çok eskilerden beri kullanılagelmiştir. Yunan ve Roma şehir devletlerindeki önemli partiler siyasal kavgaları, dış politikalarında kendi siyasal felsefelerine yakın olan yabancıların des-

(3) Sayfa 193 ve 194'e de bakınız.

teğini sağlayarak ve bunlar arasından kendi dâvalarına adam kazanarak, lehlerine çevirmeyi denemişlerdir. Onaltıncı ve onyedinci yüzyılların din çatışmalarında ve devrim Fransasının yaptığı savaşlarda dinsel ve felsefî sempatilerin sömürülmesi ve yabancılar arasından herkesin kendi din ve felsefesine yakınlık duyan kimseleri kendi saflarına katması, siyasal ve askerî savaşlarda etkin bir silâh olarak kullanılmıştır. Katolik rakibinin ülkesindeki halkı kendi inancına döndürebilen veya Protestan azınlığın dinsel sempatilerini kendi siyasal ve askerî amaçları için sömürebilen Protestan hükümdar savaşı olmasa bile çarpışmayı tek ateş etmeden kazanabiliyordu. Fransız devriminin fikirlerine kazanılmış bir kişi büyük olasılıkla devrim Fransasının dış politikasını aktif bir şekilde destekleyecekti.

Çağımızda propaganda, incelik ve nitelik bakımından geçen devirlerinkinden farklıdır. Modern teknoloji dolayısıyla, çağımızda propagandanın etki alanı ve etkinliği İkinci Dünya Savaşından bu yana çok büyük ölçüde artmış, diplomasinin geleneksel araçları ve askerî güc ile eşgüdümlü bir şekilde dış politikanın özerk bir aracı haline gelmiştir. Komünizmin tekçi bir nitelik gösterdiği yani Moskova'ya bağlı olduğu devirde Komünistler her yerde Sovyetler Birliğinin dış politikasını desteklediler, demokrasi yanlıları ise Birleşik Devletlerin dış politikasını desteklemeseler bile hiç olmazsa Sovyetler Birliğinkine karşı koydular. Komünistlerin sayısı ne denli çoksa, Sovyetler Birliğinin dış politikasının desteği o kadar güçlü oluyor, Birleşik Devletlerin dış politikasının başarısı ise geniş ölçüde demokratik inançların kuvvet ve yaygın oluşlarına bağlı kalıyordu. Bir seçimin veya bir iç savaşın sonucu, bir ülkenin dış politikasının gelecekteki akışını saptayabiliyordu. Komünist partisi kazanırsa memleket Sovyetler Birliğinin yanında olabiliyor, demokratik partiler kazanırsa o ülke ya bağlantısız kalıyor ya da Birleşik Devletleri destekliyordu. Diğer ülkelerin içteki kuvvet dağılımındaki bu tür ters gelişimleri önlemek ve kendine eğilim gösterenleri geliştirmek, siyasal felsefelerin insanların sadakatlerini sağlamak için yaptıkları mücadelede taraflar için yaşamsal önem taşıyan bir sorun halini almıştır.

Psikolojik savaş veya propaganda, dış politikanın amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığı ve askerî kuvvet ile birlikte üçüncü araç olmaktadır. Kullanılan araç ne olursa olsun, dış politikanın sonuçsal amacı hep aynıdır : rakibin fikrini değiştirerek kendi çı-

karlarının gerçekleşmesini sağlamak. Bu amaca varmak için diplomasi, tatmin etme veya çıkarların kösteklenmesi demek olan vaat ve tehdit yöntemlerinin ikna ediciliğini; rakibinin çıkarlar sağlamaması için askerî güç ve zor kullanmanın fizik etkisini, kendi çıkarlarının sağlanması için de kanıların, moral değerlendirmelerin, duygusal tercihlerin ve propagandanın desteğini kullanmaktadır. Bu bakımdan her dış politika insanların kafalarının kazanılması için yapılan bir mücadeledir; fakat propaganda, gene bu anlamı taşımakla birlikte, çıkarların manipülasyonu yahut zor kullanmanın aracılığı olmadan insanların kafasını direkt yoldan biçimlendirmeye çalışmaktadır.

Diplomasi ve savaş uzun ve sürekli bir geçmişe dayandığı için bu kavramların ilkelerinin kuramsal kapsamı çok gelişmiştir. Propaganda ise, dış politikanın özerk bir ilkesi olarak henüz bir yeniliktir, kuramı ve uygulaması tecrübeden yoksun oluşun damgasını taşımaktadır.

Propagandanın Üç İlkesi

Propaganda silâhıyla yapılan insanların kafalarının kazanılması mücadelesini yönetecek temel ilkeler hangileridir? Bu konuda günümüze dek kuramda karanlık bir hale sokulan, uygulamada da kötü kullanılan üç tane sorun vardır ki bunları bir açıklığa kavuşturmak gerekmektedir : birincisi propagandanın içeriği (muhtevası) ile etkinliği arasındaki ilişki, ikincisi propaganda ile propagandanın etkilemek istediği kimselerin tecrübe ve çıkarları arasındaki ilişki, üçüncüsü de propaganda ile propagandanın araçlık yaptığı dış politika arasındaki ilişki.

1. Amerikan ve Fransız devrimlerinin fikirleri ve bolşevizmle faşizmin sloganları gibi geçen devirlerde insanların akıllarını çelen büyük felsefeler doğru oldukları için değil, doğru olduklarına inanıldığı için, hitabettikleri kimselere hem bilgi ve hem de eylem olarak bekledikleri şeyleri verdikleri için başarı kazanmışlardır. Nasyonal Sosyalistlerin ırk kuramlarının yanlış olduğu kuşku götürmez, buna rağmen ünlü antropologların halkın düşüncesine ege-men olmak yolunda bu ırk kuramlarıyla yapmış oldukları mücadele tamamen boşa gitmiştir. Emperyalizm ve savaşın ekonomik yorumlaması bilinen bütün gerçeklerle açıkça ters düşmektedir. bununla birlikte halkın buna olan inancının sökülüp atılması hemen hemen olanaksızdır.

Bu kuramların açık bir şekilde yanlış olmalarının başarılarında veya başarısızlıklarında bir etkisi olmamıştır. Bunların başarılarında en etkili olan şey, bu kuramların derin bir şekilde duyulmakta olan entellektüel ve siyasal gereksinimleri doyurabilme yetenekleridir. Alman halkının hayal kırıklığına uğramış otoriterlik geleneği, bütün aksine olan belirtilere rağmen doğuştan başkalarına üstün olduklarını ve gerekli siyaset uygulandığı zaman gerçekten herkesten üstün olacaklarını kendi kendilerine ispat etmek için bu ırk kuramlarına sarılmıştır. Büyük Almanya'nın kurulmasını güvenle beklerken, ırk kuramları Alman halkını üstünlüğünü kendi sınırları içindeki azınlıklar üzerinde denemeye zorlamış ve bu deneyin kaçınılmaz başarısı bu kuramların doğruluğu için gerekli deneysel kanıtın elde edilmiş olduğu izlenimini uyandırmıştır.

Gene buna benzer bir şekilde, emperyalizm ve savaşın ekonomik yorumu derin bir şekilde duyulan entellektüel gereksinmelere cevap vermektedir. Zamanımızdaki uluslararası ilişkilerin sersemletici karmaşıklığından şaşırان halkın kafası hem basit ve hem de akla yakın bir anlatım özlemiştir. Ekonomik yorum bu anlatımı vererek halkın kafasını rahata kavuşturmaktadır. Bu kuram «Wall Street'in Savaş Tüccarları» yahut» cepbane üreticileri» gibi kavramlarla siyasal eylem için hedef taliminde rahatça kullanılacak bir simge ortaya koymaktadırlar. Kurama uygun olarak «savaştan elde edilebilecek çıkarları ortadan kaldırmak» için veya savaşan taraflarla ticareti kısıtlamak için tedbirler alınabilir. Bu tedbirler alınınca emperyalizm ve savaş tehditlerinin ortadan kalktığı sanılmakta ve halkın kafası uluslararası politikayı başından sonuna kadar bildiği ve bu bilgiye uygun hareket etmiş olduğunun bilincine vardığı için iki misli tatmin olmaktadır.

Bir siyasal felsefenin doğruluğu ile siyasal propaganda olarak etkinliği arasında hiçbir belirli bağlantı yoktur. Bazı zamanlar varsayım ve sonuçları yanlış olan bir siyasal felsefe geniş insan kitlelerinin aklını çelmekte ve doğruluk bakımından çok daha üstün olan bir siyasal felsefe buna karşı eli kolu bağlı kalmaktadır. Gerçeği yansıtan bir siyasal felsefe insanların kafalarını kazanmak için yapılan mücadeleyi kazanmak için sadece gerçeklerinin içsel gücüne güvenemez. Taşıdığı gerçeklerle etkilemek istediği kafalar arasında özel bir bağlantı kurmaya çalışmalıdır. Bu bağlantı bir insanın siyasal fikirleri alma yeteneğini saptayan tecrübe ve çıkarları tarafından sağlanmaktadır.

2. Siyasal felsefeler her yerde her zaman için geçerli olan gerçeklere sahip olduğu iddiasındadırlar. Fakat insanlar içinde bulundukları koşullara göre belirli zamanlarda sadece belirli birtakım fikirleri alabilecek durumlarda bulunurlar. Görmüş olduğunuz gibi⁴ bu koşullar yalnız zaman içinde değil, fakat tarihin aynı devrindeki insanların çeşidine göre de değişmektedir.

Komünizmin toplumsal, ekonomik ve siyasal eşitlik ilkeleri nerede eşitsizlikten yoksun bırakılan ve ençok istedikleri eşitlik olan halka hitabetmişse, orada başarılı olmuştur. Batı felsefesi nerede halkın siyasal özgürlük isteği bütün diğer gereksinmelerin başında gelmişse orada başarı kazanmıştır. Bundan dolayı komünizm insanların kafası için yapılan mücadeleyi Orta ve Doğu Avrupa'da geniş ölçüde yitirmiş, ve demokrasi ise Asya'da tamamen bozguna uğramıştır. Orta ve Doğu Avrupa'da komünistlerin eşitlik vaadleri Orta ve Doğu Avrupa halklarının Kızılordu ve Rus gizli polisinden edindikleri tecrübeler karşısında geçersiz kalmıştır. Bu bölgelerde komünizm yalnızca, özellikle ekonomik alandaki eşitlik özlemlerinin hayat tecrübelerinde özgürlükten önce geldiği kimseler arasında başarı kazanmıştır.

Diğer yandan, demokrasinin Asya'da mücadeleyi yitirmesinin nedeni, bu siyasal felsefenin Asya halklarının tecrübe ve çıkarlarından geniş ölçüde uzak düşmesidir. Asya halklarının herşeyden önce istedikleri şey Batı sömürgeciliğinden kurtulmaktır. Demokratik felsefe Asya halklarının hayat tecrübeleri ve çıkarlarıyla çeliştikçe demokrasinin fikir mücadelesini kazanmak için nasıl şansı olabilirdi? Sokaktaki adamın hayat tecrübelerinden ve çıkarlarından uzak kalan bir siyasal propagandanın önemi 30 Eylül 1950 tarihli *Chicago Daily News* gazetesinde Fred Sparks imzasıyla çıkan yazıda çarpıcı bir şekilde belirtilmişti.

Geçen gün Saygon yakınlarında bir küçük çiftçiye ziyaret ettim...

Tercümanın aracılığıyla ona Hindiçini'ye gelen Amerikalılar hakkında ne düşündüğünü sordum. Şöyle dedi:

«Beyaz adam beyaz adama yardım eder. Halkımı öldürmelerine yardım etmek için Fransızlara silâh veriyorsunuz. Biz bütün yabancılardan kurtulmak istiyoruz. Viet Minh de... Fransızları yavaş yavaş dışarı atıyordu.»

(4) Sayfa 341 ve 342'ye bakınız.

Dedim ki : «Bilmiyor musun ki Viet Minh'in arkasında bir beyaz adam var. Bilmiyor musun ki Ho Chi Minh Ruslardan buyruk alıyor?»

Şöyle cevap verdi : «Saygon'da Amerikalıları gördüm ve Fransızları gördüm. Viet Minh'in arkasında beyaz adam var diye hiçbir şey duymadım.»

Bu olayı anlamlı kılan şey, Asya'nın Batılı fikirlere olan tepkisini geniş ölçüde temsil etmesidir. Bu tepki hiçbir yerde Çin'de olduğu kadar şiddetli ve Batı için bu kadar uğursuz sonuçlara gebe olmamıştır; zira hiçbir yerde felsefe ile halkın hayat tecrübesi arasındaki zıtlık bu derece şiddetli olmamıştır. Birleşik Devletlerin yüzyıllık anti emperyalist tutumu ve bu tutumun Çin'de yaratmış olduğu iyi hava, Amerikan silâhları Çinlileri öldürmekte kullanıldığı ve Amerikan uçakları Çin'in kıyı kentleri üzerine bombalar attığı zaman bir kalemde silinivermiştir. Bu durum, Londra'da çıkan *Economist* Dergisinde Milliyetçilerin Şanghay'a yaptıkları hava saldırıları ile ilgili olarak şöyle belirtilmektedir :

Basında bu hava saldırıları Taiwan'ın «Gericici Uşak parçaları»nın olduğu kadar «Amerikan Emperyalistleri»nin de işi olarak gösterildi ve bu saldırılar az öğrenim görmüşler arasında Çan Kay Şek için kalmış olabilecek bütün inancı süpürüp götürdüğü gibi, Amerika'ya olan inancı da kalmış olduğu yerlerden silip attı.

Gene burada, taşıdıkları gerçek ve iyilikler açısından Amerikan fikirlerinin doğasında bulunan nitelikler, fikirler savaşında başarı kazanmak bakımından tamamen etkisiz olmuştur. Burada en önemli öge, sokaktaki adamın tecrübeleri ışığında demokrasi propagandasının geçersiz olmasıdır. Birleşik Devletlerin desteklediği veya destekler görüldüğü politikalar, fikirler savaşında bir başarı kazanmayı olanaksız duruma sokmuştur.

3. Siyasal politika psikolojik savaş için üç görevi yerine getirmelidir. İlk önce, ereklere ve bu ereklere (hedeflere) varmak için kullanacağı yöntemleri açık bir şekilde tanımlamalıdır. İkinci olarak, ereklere ve yöntemleri açısından, propagandanın yöneleceği halk grubunun isteklerini saptamalıdır. Üçüncüsü, psikolojik savaşın nereye kadar siyasal politikayı destekleyebileceğini saptaması gerekir.

Batı'nın Asya'daki psikolojik zayıflığı, daha önce sayılan nedenlerin dışında, siyasal politikasının zayıflığından ileri gelmektedir. Batı, erek ve yöntemlerinden emin olmadığı için psikolojik politikasını birtakım genel demokrasi sloganlarına sığdırmak zorunda kalmıştır. Böylece Batı propagandası demokrasinin doğruluk ve erdemleri ile bolşevizmin kötülükleri ve yanlışlıkları üzerinde durmaya eğilimli bir tutum izlemiştir.

Bu tür manevî ve felsefî soyutlamalara olan eğilim halkın ne istediğini nesnel (objektif) bir şekilde araştırmayı önlemiştir. Açlık ve barınaksızlık yüzünden veya kötü muamele görme nedeniyle ölmeye karşı bizlerin hayatları garantide olduğu için bu biyolojik gereksinmelerin tatmin edilmesini normal saymaktayız. Hayatımızı iyice garantiye almış bulunduğumuz için düşüncelerimizi ve çabalarımızı özgürlüğün korunmasına ve mutluluk peşinde koşmaya harcamaktayız. Bu durum bize çok doğal geldiği için, bizler, zaman ve mekân koşullarına göre değişen bu sınırlı tecrübeyi her yerde ve her zaman geçerli olma iddiasında olan evrensel bir ilke haline sokmaktayız. Böylece bunlardan şu sonuca varıyoruz, şunu demek istiyoruz ki, bütün insanlar bizim bulmayı normal saydığımız şeyleri elde etmeyi normal sayarlar ve bizim ulaşmaya çalıştığımız şeyler bütün insanlık içinde ulaşılmaya çalışılan şeylerdir. Halbuki insanların değişik hayat tecrübelerinin, ortak psikolojik özellikler temeli üzerine nasıl bir değişik siyasal istekler yapısı kurmuş oldukları gösterilmiş bulunmaktadır.

Bu durumda, Batı demokrasisinin Avrupa ve Asya halklarına etkili bir şekilde hitap edebilmesi, iki değişik ilişki kurabilme yeteneğine bağlıdır : Birincisi bu halkların istekleri ile Batı'nın siyasal politikası arasında, ikincisi de bu politika ile bu politikanın anlam şekli arasında kurulacak ilişki. Bunlar yukarıdaki üç ögenin oldukça kolaylıkla biraraya getirilerek uyum sağlanacağı durumlardır. İkinci Dünya Savaşında işgal altındaki Avrupa'da Nasyonal Sosyalist Almanya'ya karşı siyasal savaş yürütmek nispeten kolay bir işti. Halkın istekleri ve Birleşmiş Milletler tarafından yürütülen politika açıkça tanımlanmış durumdaydı. Her ikisi de Nasyonal Sosyalizmin yıkılmasını istiyorlardı ve bu isteği kelimelere dökmek kolaydı. Buna benzer olarak, Avrupa'daki toprak *status quo*'sunu Rus yayılımına karşı korumaya yönelen siyasal ve askerî politika Batı Avrupa halkının isteklerini belirtiyor ve Truman Doktrini, Marşal Plânı ve Atlântik İttifakı şeklinde formüle edil-

meye uygun bulunuyordu. Ne Doğu Avrupa'da, ne Asya'da ve ne de bizzat Sovyetler Birliğinde psikolojik savaş bu kadar basitti. Burada işe iki temel açmaz karışmaktadır. Bunlardan biri bir bölgede izlenen belirli bir siyasal politika ile bir diğer bölgede yapılan psikolojik savaşın bağdaşmazlığıdır. Diğer açmaz, belirli bir siyasal politikanın yalnızca psikolojik savaş ile desteklenmesinin olanaksız oluşundan doğmaktadır.

Birinci açmaza örnek olarak, genellikle Amerikan politikasının Doğu Avrupa'daki politikasının ereği ile Sovyetler Birliğine karşı yaptığımız psikolojik savaşın erekleri arasındaki ilişki gösterilebilir. Doğu Avrupa politikamızın erekleri, Doğu Avrupa halklarının Rus egemenliğinden kurtarılması olarak tanımlanmıştır. Sovyetler Birliği ile ilgili olan siyasal savaşımızın ereklerine gelince bu da Sovyet hükûmetinin üzerinden aşarak Rus halkına asıl ereğimizin ne olduğunu anlatmak ve böylece Rus kamu oyunun baskısı yoluyla Sovyet politikasını bir yumuşamaya zorlamak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Fakat, özellikle Polonya ve Baltık ülkeleri açısından Doğu Avrupa'nın kurtarılması ereği, yüzyıldır sürüp gelen bu hükûmetle halk arasında bu bakımdan hiçbir anlaşmazlık bulunmayan Rusya'nın ulusal isteklerine aykırı düşmektedir. Hem Rus hükûmetinin ve hem de Rus halkının isteklerine karşı çıkacak bir Doğu Avrupa politikası, psikolojik savaş sayesinde Rus halkını Sovyet hükûmetinden ayırma konusunda ne şansı varsa yitirmiştir. Bu gibi durumlarda, erekleri önem sırasına göre sıralamak veya siyasal savaşın ereklerini siyasal politikanın ereklerinden sonra tutmak veya bunun tersini yapmak genel politikanın görevidir.

Sovyetler Birliği de, Polonya ve Doğu Avrupa politikası bakımından buna benzer bir açmazla karşı karşıyadır. Oder-Neisse sınırının kalıcı olmasını tanımak Rusya'nın Doğu Almanya'da yürüttüğü psikolojik savaş tehlikeye sokabilecektir. Bunu değiştirmek aynı etkiyi bu sefer Polonya'ya yapacaktır. Bu açmaz karşısında Sovyet politikası, hiç olmazsa şimdilik Sovyetler Birliği için bir ölçüde Doğu Almanya'nın ulusal isteklerini tatmin ederek Almanları kendine bağlamaktansa, Polonya'nın ulusal isteklerini candan destekler görünüp Polonya üzerindeki siyasal denetimini sürdürmek ve güçlendirmenin daha önemli olduğuna karar vermiştir.

Diğer açmaza çarpıcı bir örnek olarak Amerika'nın Kore savaşına müdahalesinin propaganda etkisi verilebilir. Bu müdahale uluslararası hukuk, Amerika'nın ulusal çıkarı, ve Kore halkının

uzun vadedeki ulusal çıkarları bakımından ne denli doğrulanmış olursa olsun, yakın psikolojik etkileri bakımından Birleşik Devletlerin aleyhine olmuştur. Özellikle müdahalenin sokaktaki adam tarafından hemen farkedilmediği Güney Kore'de, Hindiçini köylüsünün Mr. Sparks'a söylemiş olduğu sözler geniş bir yankı uyandırmıştır. Birleşmiş Milletler kuvvetleri Pyongyang'da memleketi Ruslardan kurtaranlar olarak sevinçle karşılandığı halde, yıkılmış Seoul'de bu karşılama epey sönük olmuştur. Bu tartışma bakımından önemli olan, bu müdahalenin psikolojik sorumluluğuna Birleşik Devletlerin hemen psikolojik karşı tedbirlerle cevap verememiş oluşudur. Asya işlerine beyazların müdahalesinin geleneksel Batı emperyalizmi gibi görünmesi durumu siyasal savaş araçlarıyla değil, ancak sonra ortaya çıkacak olan ve Kore halkının hayat tecrübelerinde Amerikan politikasının anti emperyalist, demokratik ereklere canlandırarak siyasal, askerî ve ekonomik politikalarla yürütülebilecektir. Bu gibi durumlarda belli bir siyasal veya askerî politikanın psikolojik sorumluluğuna hemen verilecek cevap propaganda değil, başarılı bir propaganda için gerekli önkoşulları yerine getirecek olan politikalarlardır.

Bu çerçeve içinde, geri kalmış bölgelere yapılan ekonomik ve teknik yardımlar özel bir önem kazanmaktadır. Zira böyle bir yardım bildiğimiz propagandadan, bir vaat değil, yapılan bir iş olma bakımından farklıdır. Başka insanlara ne yapılması gerekeceğini veya başka taraflarda ne yapıldığını söylemek yerine, propaganda'nın vaadleri derhal yerine getirilmektedir. Bununla birlikte, bir propaganda silâhı olarak tam anlamıyla etkili olabilmek için ekonomik ve teknik yardımın iki koşulunun sağlanması gerekmektedir. Birinci olarak, yardım, verildiği kimselere yalnız uzun vadede değil, derhal ve kendileri tarafından kolayca anlaşılabilir bir tarzda yararlı olmalıdır. İkinci olarak, yardımın yabancı kaynağı alanlarca bilinmelidir. Burada asıl anlamıyla propaganda işin içine girmekte ve yardımın sağladığı yararlarla yardım veren yabancı kaynağın genel felsefe, nitelik ve politikaları kafalarda ilişkili kılınarak yardımı veren devlete kredi kazandırılmış olmaktadır.

Görülüyor ki, insanların kafaları için yapılan mücadele sonsuz bir incelik ve karmaşıklık gösteren bir iştir. Bu kadar karışık olan bir konuya bir cumhuriyet bayramı söylevi havasıyla ve tekniğiyle bakacak olursak bundan daha kolay iş, halkın desteğini kazanması bundan daha emin olan bir konu olamaz. Fakat bu du-

rumda başarısızlığa uğramak da muhakkaktır. Manevî Haçlı seferinin basit felsefe ve teknikleri ülke içinde kamu oyunu belirli bir politikayı destekleyecek şekilde düzenlemek bakımından yararlı, hatta pek önemlidir; bunlar ülkelerin insan kafalarına egemen olmak için yaptıkları mücadelede duygusuz silâhlardan başka birşey değildir. Propaganda yalnız iyi ile kötü, doğru ile yanlış arasında bir mücadeleden ibaret değildir, aynı zamanda karşılıklı güçler arasında da bir mücadele söz konusudur. Böyle bir mücadelede erdem ve gerçek sadece söylenivermekle başarı kazanamazlar. Siyasal politika tarafından sürekli olarak akla yakm ve uygun bir şekilde işlenmeleri gerekir. Demokrasinin bolşevizme karşı verdiği savaşta psikolojik görevini Demir Perdenin delinmesi ve demokrasinin sonsuz gerçeklerinin bütün dünyaya bildirilmesi şeklinde teknik bir sorun olarak almak, işin anlaşılmadığını gösterir. Fikirler alanında siyasal savaş, desteklenmesi gereken siyasal ve askerî politikaların yansımından başka birşey değildir. Bu, politikarlardan daha kötü olabilir, fakat hiçbir zaman daha iyi olamaz. Siyasal savaş kuvvetini bu politikaların iyi oluşlarından alır. Onlarla birlikte kazanır veya kaybeder. İnsanların kafalarını elde etmek için yapılan mücadelede zafer kazanmak, etkin bir şekilde ancak bu siyasal ve askerî politikaların güçlü olmasına bağlıdır. Burada da yapılan işler kelimelerden daha iyi konuşmaktadırlar.

Çeşitli ülkelerin evrensel egemenlik için birbirine rakip iddialar ileri sürdükleri bu mücadele, aşağı yukarı üç yüzyıldır devletlerin birbirlerine sürekli olarak rakip bir durumda, fakat ortak değerler ve evrensel eylem şekillerinin ortak çatısı altında içinde yaşadıkları bu uluslararası ilişkiler toplumsal sistemine sonuncu ve öldürücü darbeyi indirmiştir. Bu çatının çökmesi dünya devletlerinin ortak konutunu yıkmış bulunmakta ve içlerinden en güçlüleri onu yeniden kendi modeline göre yeniden yapmak hakkını ileri sürmektedir. Bu çatının yıkıntıları arasında gömülü duran mekanizma ülkeler-evinin duvarlarının ayakta kalmasını sağlamış bulunmaktadır. Bu mekanizmanın adı Güç Dengesi'dir.

B Ö L Ü M 21

YENİ GÜC DENGESİ

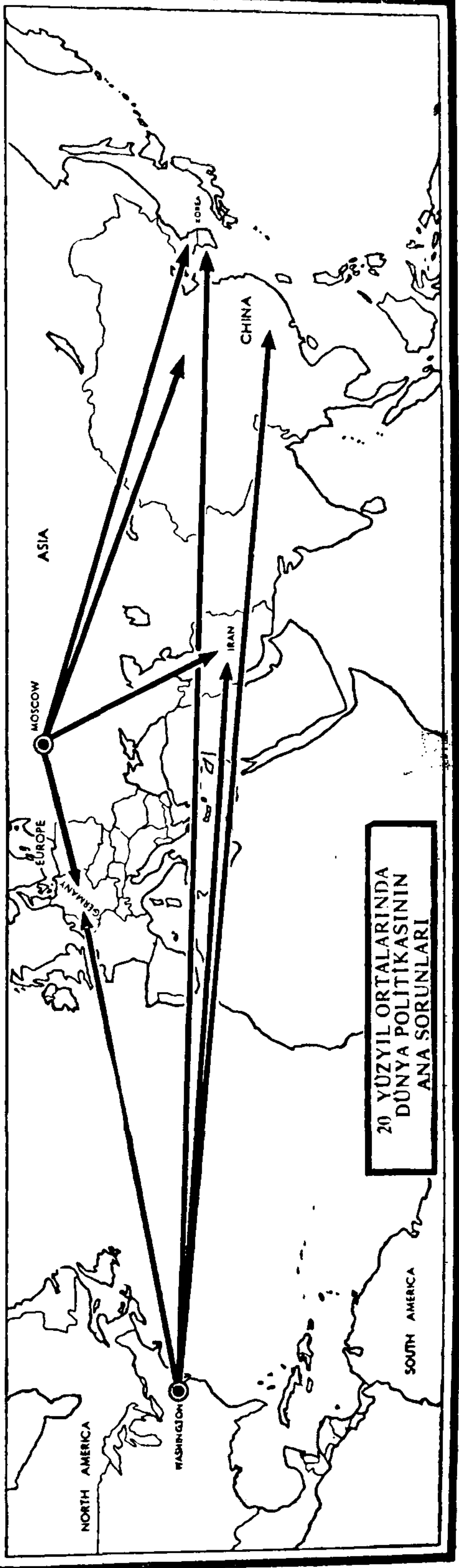
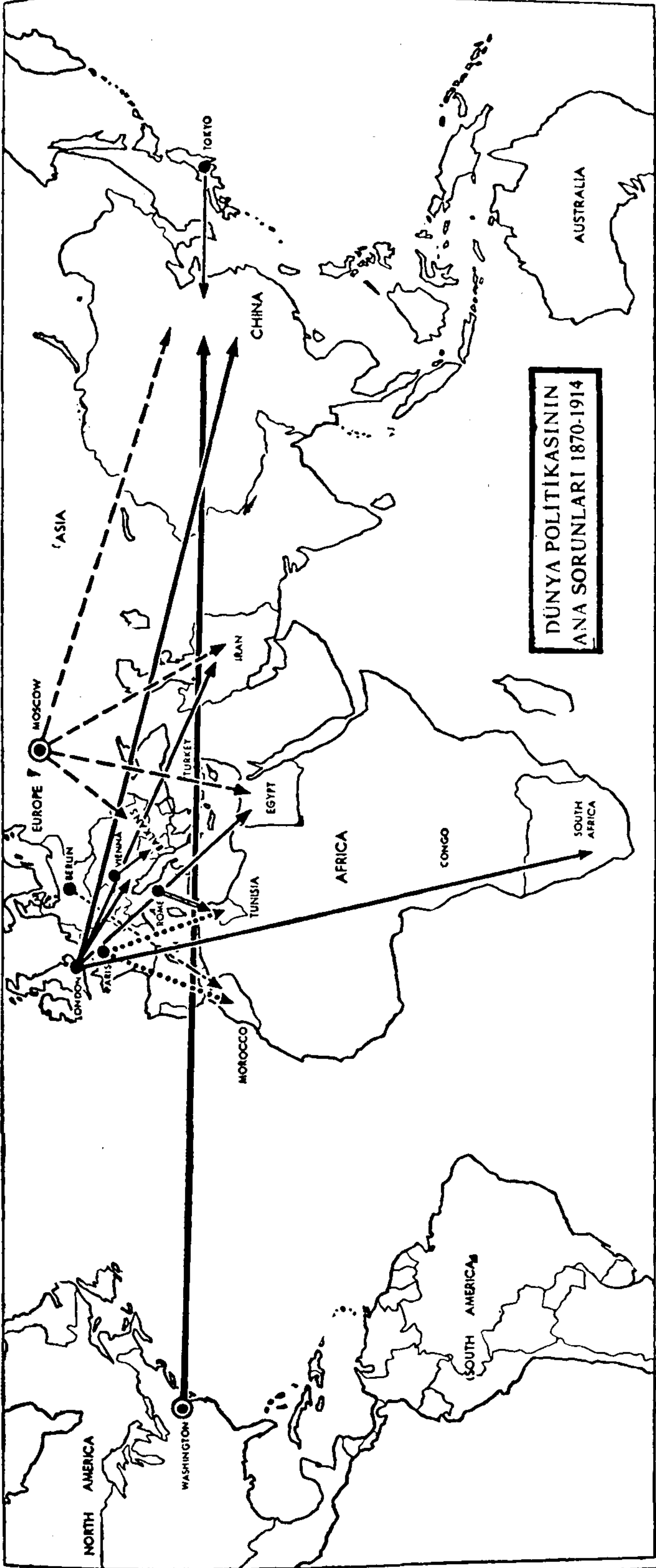
Aşağı yukarı üç yüzyıldır kuvvet mücadelesini kısıtlamakta olan bu düşünsel ve manevî birliğin yıkılması, güc dengesini, uluslararası politikanın canlı bir ilkesi yapan önemli enerjiden yoksun bıraktı. Bu yaşamsal enerjinin yokolmasıyla birlikte, güc dengesi, işleyişini büyük bir ölçüde bozan üç tane yapısal değişiklik geçirmiştir.¹

Yeni Güc Dengesinin Esnek Olmayışı

B ü y ü k D e v l e t l e r i n S a y ı c a A z a l m a s ı

Güc dengesinin işleyişini bozan yapısal değişikliklerin en göze çarpanı sahnedeki oyuncuların sayısının büyük ölçüde azalmasıdır. Örneğin Otuz Yıl Savaşlarının sonunda, Germen İmparatorluğu sonradan Vestfalya Antlaşmasıyla sayıları 355'e indirilen 900 tane egemen devletten oluşuyordu. Napolyon'un müdahaleleri sonunda, ki bunların en önemlisi 1803'deki zorla yaptırılan Rosenberg Diyeti reformlarıdır, bu egemen Germen devletlerinden 200'ü aşkını ortadan kalktı. Germen Konfederasyonu 1815'de kurulduğu zaman bunlar yalnızca otuz altı tane kalmıştı. 1859'da İtalya'nın birleşmesi yedi, 1871'de Almanya'nın birleşmesi yirmi dört egemen devleti haritadan sildi. 1815'de Napolyon savaşlarının sonunda sekiz ülke —Avusturya, Fransa, Büyük Britanya, Portekiz, Rusya, Prusya, İspanya, ve İsveç— büyük devlet sayılıyorlardı. Portekiz, İspanya ve İsveç'e bu ünvan yalnızca geleneksel kibarlık yüzünden

(1) Daha önce meydana gelen değişiklikler için sayfa 246 v.d. ile 261 v.d. bakınız.

verilmiş olduğu için bu statüyü kısa bir süre sonra yitirdiler ve büyük devletlerin sayısı beşe düştü. 1860'larda İtalya ve Birleşik Devletler ve yüzyılın sonunda da Japonya bunlara katıldı.

Birinci Dünya Savaşı patlarken, içlerinden ikisi ilk kez olarak tamamen Avrupa dışında olan sekiz tane büyük devlet vardı : Avusturya, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, İtalya, Japonya, Rusya ve Birleşik Amerika. Birinci Dünya Savaşının sonu Avusturya'yı kesin olarak, Almanya ve Rusya'yı da geçici olarak bu listeden silinmiş buldu. Yirmi yıl sonra, İkinci Dünya Savaşı patlarken ortada yedi tane büyük devlet vardı. Almanya ve Sovyetler Birliği yeniden birinci mevki devlet olmuşlar, diğerleri statülerini korumuşlardı. İkinci Dünya Savaşının sonu bu sayıyı üçe inmiş olarak gördü. Büyük Britanya, Sovyetler Birliği ve Birleşik Devletler. Bununla birlikte Çin ve Fransa'ya, geçmişteki durumları gözönüne alınarak görüşmelerde ve örgütlerde büyük devlet imişlercesine davranılıyordu. İngiltere'nin gücü Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliğinden açıkça aşağıya düşecek kadar azalmıştı. Bu son ikisi, kendilerinden sonra gelen devlete oranla muazzam bir üstünlük gösterdikleri için süperdevlet adını almayı hakettiller.

Uluslararası politikada önemli bir rol oynayabilecek olan ülkelerin sayılarının azalması, güc dengesinin işlemesi bakımından sapıtıcı bir etki yaptı. Bu etki, 1648 ve 1803 birlikleri ve ondokuzuncu yüzyıldaki ulusal birleşmelerden sonra devletlerin salt sayısında meydana gelen azalma sonucu arttı. Bu sayıca azalma 1919'da Doğu ve Orta Avrupa'da yeni devletlerin ortaya çıkmasıyla bir müddet duraklar gibi olduysa da bu ülkelerin bu arada ya Baltık ülkeleri gibi ortadan kalkması ya da uluslararası sahnenin bağımsız öğeleri olmaktan çıkmaları sonucu durum değişmedi. Bu gelişmeler güc dengesinin büyük ölçüde esnekliğinden ve kararsızlığından yitirmesine yol açtılar ve sonuç olarak güc dengesi, kuvvet mücadelesine girişmiş ülkeler üzerindeki kısıtlayıcı etkisini elden kaçırdı.

Görmüş olduğumuz gibi, eskiden güc dengesi temel olarak, bir takım ülkeler arasındaki koalisyonlar şeklinde işlemiştir. Belli başlı ülkeler, kuvvet bakımından değişiklik göstermekle birlikte, büyüklük bakımından aynı idiler. Örneğin onsekizinci yüzyılda Avusturya, Fransa, Büyük Britanya, Prusya, Rusya, ve İsveç karşılıklı güçleri bakımından aynı sınıfa dahil bulunuyorlardı. Güçlerindeki iniş çıkışlar kuvvet hiyerarşisinde birbirlerine oranla olan durum-

larını etkileyebiliyordu, fakat büyük devlet olmaları bakımından değişen birşey yoktu. Buna gene benzer olarak, 1870'den 1914'e kadar geçen devrede kuvvet politikası oyunu birinci derecede sekiz oyuncu tarafından oynandı ve bunlardan Avrupa'da bulunan altısı sürekli olarak oyun içinde bulundular. Bu koşullar altında hiçbir oyuncu diğerlerinden en az birinin desteğinden emin olmadan kuvvet kazanma isteklerini gerçekleştirilmede pek fazla ileri gidemiyor ve kimse de genellikle bu destekten fazla emin olamıyordu. Onsekiz ve ondokuzuncu yüzyıllarda hiçbir ülke yoktur ki diğerlerinden almayı ummuş olduğu diplomatik veya askerî yardımı alamayınca ileri bir durumda geri çekilip eski yerine gelmemiş olsun. Bu durum ondokuzuncu yüzyılda özellikle Rusya için doğrudur. Diğer yandan eğer Almanya oyunun kurallarını bozup da 1914'de Avusturya'ya Sırbistan ile olan ilişkilerinde yardım etmemiş olsaydı, Avusturya'nın yapmış olduğu kadar ileriye gitmeyeceğine ve Birinci Dünya Savaşının atlatılmış olacağına pek kuşku yoktur.

Aktif oyuncuların sayısı ne denli çok olursa, meydana çıkabilecek birleşmelerin sayısı ve aynı zamanda bu birleşmelerin ve oyuncuların bunların içindeki rollerinin kararsızlığı da artmaktadır. Hem 1914'de II. Vilhelm hem de 1939'da Hitler Büyük Britanya'nın ve sonunda da Birleşik Devletlerin kendi düşmanlarının safına katılacağına inanmayı reddetmişler, her ikisi de Amerikanın işe karışmasının yapacağı etkiyi kötü hesaplamışlardır. Kimin kimle karşı karşıya kalacağı konusundaki bu yanlış hesapların Almanya için zafer ve bozgun arasındaki fark demek olduğu açıktır. Birbirine aşağı yukarı eşit kuvvetteki devlet koalisyonları ne zaman karşı karşıya gelseler, bu tür hesapların zorunlu olarak doğru olması gerekmektedir, zira hesaba katılan bir üyenin çekilmesi veya hesapta olmayan birinin katılması güç dengesini kesin olarak olmasa bile çok büyük ölçüde etkileyecektir. Onsekizinci yüzyılda prensler büyük bir kolaylıkla cephe değiştirirlerken bu hesaplar genellikle kabaca bir tahmine dayanmaktan ileri gitmiyordu. Sonuç olarak, güç dengesinin bu ittifakların son derece güvenilmez oluşundan doğan büyük esnekliği bütün oyuncuları uluslararası satranç tahtası üzerindeki hareketlerinde dikkatli olmaya zorladı ve risklerin hesaplanması zor olduğundan oyuncuları mümkün olduğu kadar az risk altına girmeye yöneltti. Birinci Dünya Savaşında İtalya'nın taraf-sız mı kalacağı yoksa savaşa Müttefikler yanından mı gireceği, çatışmanın kesin sonucu bakımından çok büyük önem taşıyan bir

sorundu. Bu önemi bildikleri için her iki taraf da toprak vaadlerinde bulunarak İtalya'nın kararını etkilemek için büyük çabalar harcadılar. Aynı durum, daha küçük çapta olmak üzere, Yunanistan gibi diğerlerine oranla çok zayıf bir ülke için bile söz konusu olmuştur.

Güç Dengesinde İki Kutupluluk

Güç dengesinin bu görünümü son yıllarda köklü bir değişme geçirmiştir. İkinci Dünya Savaşında İtalya, İspanya yahut Türkiye ve hatta Fransa gibi ülkelerin hangi tarafa katılacakları veya katılmayacakları savaşan devletlerin memnurluk ve korkuyla baktıkları başlı başına sorunlardı, fakat bu sorunlar hiçbir zaman uzaktan bile olsa zaferi bozguna veya bozgunu zafere çevirebilecek nitelikte şeyler değillerdi. Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği, Büyük Britanya, Japonya ve Almanya gibi birinci mevki devletler ile geri kalanlar arasındaki kuvvet eşitsizliği o zaman bile o denli büyüktü ki bir müttefikin ayrılması veya bir diğerinin katılması artık güç dengesini bozamıyor ve mücadelenin kesin sonucunu etkilemiyor. İttifaklardaki yer değiştirmelerin etkisi altında terazinin bir kefesi yukarı kalkabiliyor ve diğeri daha da ağırlaşarak aşağı inebiliyordu. Bununla birlikte bu değişmeler birinci mevki devletlerin ezici üstünlükleri tarafından saptanmakta olan kefeleler arası ilişkileri değiştiremiyor. Önemli olan yalnızca bir yanda Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği ve İngiltere, diğer yanda ise Almanya ve Japonya gibi belli başlı devletlerin durumlarıydı. İlk kez İkinci Dünya Savaşında göze çarpan bu durum günümüzde Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki kutuplaşma ile bir vurgu kazanmış ve uluslararası politikanın en önde gelen özelliği halini almıştır. Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliğinin güçleri, bu devletlerin şu andaki ve gelecekteki müttefiklerinden o denli büyüktür ki, aralarındaki güç dengesini kendi büyük ağırlıklarıyla bizzat sağlamaktadırlar. Bu denge günümüzde müttefiklerden birinin veya ötekini yer değiştirmesiyle kesin bir şekilde etkilenecek durumda değildir. Güç dengesi çok kutupluluktan iki kutupluluğa doğru kaymıştır.

İki Blok Sistemine Doğru

Bunun sonucu olarak, güç dengesinin esnekliği ve buna bağlı olarak uluslararası sahnenin belli başlı aktörlerinin kuvvet kazan-

ma istekleri üzerindeki kısıtlayıcı gücü ortadan kalkmıştır. Her biri diğer devletlerden veya devletler topluluğundan karşılaştırmadır. Büyük ve küçük devletler arasındaki kuvvet eşitsizliği o kadar büyüktür ki, küçük devletler yalnız kefeleri yerinden oynatmak yeteneklerini değil, aynı zamanda eskiden kendilerinin güc dengesinde çok önemli ve çoğunlukla kesin rol oynamalarına olanak veren eylem özgürlüğünü de yitirmişlerdir. Eskiden sadece küçük sayıda birkaç ülke için, örneğin Birleşik Amerika ile olan ilişkilerinde bazı Lâtin Amerika ülkeleri için ve Büyük Britanya ile olan ilişkilerinde Portekiz için doğru olan şey bugün birçok ülkeler için de doğrudur. Bu ülkeler, kendilerini iradeleri dışında bile olsa siyasal, askeri ve ekonomik üstünlükleriyle bağlayabilen iki dev ülkeden birinin yörüngesindedirler. Bundan dolayıdır ki diğer tarafın isteksiz ve aciz müttefiklerinden söz ederken «uydular» dememiz kazara söylenmiş bir söz değildir.

Bugün artık ne Birleşik Amerika ne de Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşında yapmış oldukları gibi bir önemli müttefik ayrılıp da güc dengesini bozar mı diye arkalarına bakmak gereksinmesini duymaktadır. Durmadan değişen ve sürekli olarak uyanık durmayı, tedbirli olmayı ve ihtiyatı gerektiren ve onsekizinci yüzyılda en yüksek noktasına vararak ancak İkinci Dünya savaşıyla biten devre kapanmıştır.

Bununla birlikte, bu gelişme süperdevletlerin müttefiklerinden çekinecek hiçbir şeyleri olmadığı anlamına da gelmez. Bu müttefikler yörüngelerini kendi iradeleriyle bırakamamalarına rağmen, bulundukları yerde ya isteyerek ve süperdevletlerin politikalarının etkili destekleyicileri olarak bulunurlar, ya da güvenilmez ve engelleyici tutsaklar olarak kalabilirler. Bu küçük devletler kolayca yörüngenin merkezinden kenarına doğru kayabilirler ve böylece süperdevletin kendi yörüngesi içindeki denetiminin gevşemesini sağlayabilirler.

Esnek olmayan bir güc dengesinde her iki ittifak da gözönüne alındığında süperdevletler müttefiklerinde bir zayıflık veya kuvvet kaynağı bulacaklardır. İkinci Dünya Savaşından önce büyük devletlerin başlıca sorunlarından biri de şuydu: «Müttefiklerimizi nasıl yanımızda tutabiliriz?» Buna karşılık, süperdevletlerin en önemli sorunu bugün şudur: «Müttefiklerimizin politikalarımıza etkin ve istekli bir şekilde katılmalarını nasıl sağlayabiliriz?» Bu endişe

süperdevletlerin esnek ve uzlaştırıcı politikalar izlemelerini gerektirmektedir. Bunların güçleri müttefiklerine oranla çok üstündür, fakat sınırsız değildir. Gene bu büyük devletler şimdiye dek görülmemiş bir derecede kendi politikalarının ve kaderlerinin efendileridir, fakat bu inisiyatif tam değildir. Bu ülkeler eğer müttefiklerinin desteğinden maksimum bir yarar sağlamak istiyorlarsa politikalarını bazı sınırlar içinde bunların isteklerine göre ayarlamalıdır.

Taraf tutan devletler iyice yörüngelerine oturmuş olduklarından güc dengesi bakımından tek esneklik ögesi, taraf tutmayan ülkelerin olası hareketleridir. Örneğin Afrika ve Lâtin Amerika devletleri en sonunda hangi tarafa yöneleceklerdir? Dünya güc dengesinin yakın gelecekteki gelişmesi bu tarafsız ülkelerin tutumlarına geniş ölçüde bağlı olacaktır. Tarafsız devletlerin bizzat çekirdeksel silâhlar yapabilmeleri gibi siyasal ve teknolojik koşulların bir blok-tan diğerine bağımsız olarak hareket edebilecek yeni güc merkezleri yaratıp yaratmayacağı sorusuna ancak daha uzak bir gelecekte cevap vermek mümkün olacaktır. Bu yeni güc merkezleri iki blokun içinden de dışından da doğabilir. Fransa böyle bir bağımsız durumu Birleşik Amerika ile olan geleneksel ittifakın gevşek çerçevesi içinde elde etmek istemekte, Çin de Sovyetler Birliği ile rekabet halinde olarak aynı amaç peşinde koşmaktadır. Bu gelişmeler gerçekleştiği takdirde, dünya politikasının bugünkü iki kutuplu durumu geleneksel çok kutupluluğa dönüşecektir.

Dengeci Devletin Ortadan Kalkması²

Bugün güc dengesinin yapısında tanık olduğumuz ikinci değişiklik, yukarıda tartıştığımız değişikliğin kaçınılmaz sonucundan başka birşey değildir. Bu değişiklik dengeci devletin, dengenin «yapıcısı»nın ortadan kalkmasıdır. Hem denizlerdeki üstünlüğü, hem de yabancı saldırısından hemen hemen bağımsız oluşu Büyük Britanya'nın üç yüzyıldan fazla bir zamandır bu görevi yapabilmesini olanaklı kılmıştır. Bugün Büyük Britanya artık bu görevi yerine getirmemektedir, zira modern savaş teknolojisi deniz kuvvetlerinin denizlerdeki tartışmasız üstünlüğünü ortadan kaldırmış bulunmaktadır. Hava kuvveti yalnız İngiliz adalarının dokunulmazlığını ortadan kaldırmakla kalmamış, aynı zamanda kıtaya yakın bir kü-

(2) Bu devlet hakkındaki tartışmalar için ayrıca bknz. s. 252 v.d.

çük toprak üzerinde endüstrilerin ve nüfusun yoğunlaşması, durumunu avantajdan dezavantaja çevirmiştir.

Modern devlet sisteminin etrafında geliştiği Fransa ile Habsburg'lar arasındaki büyük yarışmada (en azından Fransa'nın Prusya'ya karşı Habsburg'larla ittifak yaptığı ve «diplomatik devrim» diye anılan 1756 yılına kadar) Büyük Britanya bir dengeci devletin denetleyici ve kısıtlayıcı rolünü oynayabiliyordu; zira çatışan iki tarafı ve müttefiklerine oranla katıldığı tarafı başarıya götürece kadar güçlüydü. Bu durum Napolyon savaşları ve bütün ondokuzuncu yüzyıl ile yirminci yüzyılın başında da geçerli oldu. Artık günümüzde Büyük Britanya böyle etkili bir duruma sahip değildir. Bu devletin dengenin «sağlayıcısı» olarak rolü sona ermiş ve böylece modern devlet sistemi eskiden bu rolün kendine sağladığı kısıtlama ve yatıştırma şeklindeki yararlarından yoksun kalmıştır. Ta İkinci Dünya Savaşına kadar Büyük Britanya'nın tarafsızlığı veya Birleşmiş Milletler yerine Almanya ve Japonya ile birleşmesi Müttefikler için zaferle bozgun arasındaki fark anlamına gelmiştir. Bugün savaş teknolojisinin ve Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki güç dağılımının olası trendi gözönünde alındığında, Büyük Britanya'nın bu iki devlet arasında çıkacak bir silâhlı çatışmada alacağı tutum çatışmanın kesin sonucunu fazla değiştiremeyecektir.

Yukarıda söylenenlerden şu çıkmaktadır ki, Büyük Britanya'nın gücünün azalması ve sonuç olarak güç dengesi sistemindeki kilit mevkiini elinde tutma yeteneğini yitirmesi sadece Büyük Britanya ile ilgili apayrı bir oluşum değildir. Bu durum bütün belirtileriyle güç dengesinin işlemlerini etkileyen yapısal bir değişikliğin bir sonucudur. Bu yüzden, Büyük Britanya'nın bu kadar zaman elinde bulundurduğu ayrıcalıklı ve üstün durumun bugün başka bir devlet tarafından ele geçirilmesi olanaksızdır. Ortadan kalkan dengeci devletin ona geleneksel rolünü oynama olanağı veren gücü değil, bizzat onun yeridir. Yalnızca kendi güçleriyle keşiflerin durumunu saptayacak kadar kuvvetli olan iki dev varken üçüncü bir devlet veya üçüncü bir kuvvetin böylesine kesin bir etki yapabilmesine olanak yoktur. Böylece başka bir devletin veya devletler grubunun Büyük Britanya'dan boşalan yeri almasını ummak boşunadır.

«Üçüncü Güc» Sorunu

Bu türden umutlar, Batı veya Doğu bloklarına kesin ve tam bir şekilde katılmamış bir takım devletler veya devletler grubu tarafından zaman zaman beslenmiştir. Bu gibi devletler, Batı ve Doğu arasındaki siyasal ve askerî yarışmaların dışında kalarak ve tam ve kesin olarak taraf tutmamaya devam ederek gerçekten bir «Üçüncü güc» durumuna geçebilirler. Bunlarla iki süperdevlet arasındaki kuvvet eşitsizliği gözönüne alındığında, bugünkü durumda nasıl bundan daha fazlasını umut edebileceklerini düşünmek zordur. Bu devletlerin «Üçüncü güc» olarak asla kesin bir rol oynayamayacaklarını iddia etmek, özellikle şimdiden tahmin edilemeyecek teknolojik değişmelerin olabileceği gözönünde bulundurulduğunda, hiç kuşkusuz fazla yüksekte konuşmaktır. En iyisi, bu tür umutların yakın bir gelecekte hayal kırıklığına uğrayacaklarını söylemektir. Örneğin General De Gaulle verdiği birçok etkili ve parlak söylevlerde Birleşmiş bir Avrupa'nın «Üçüncü güc» olarak Batı devi ile Doğu devi arasında denge «yapıcısı»nın yatıştırıcı ve kısıtlayıcı görevini yerine getirmesini savunmuştur. Sonradan, özellikle 1958'de yeniden işbaşına geldiği zaman çeşitli kereler tekrarladığı hususları De Gaulle, 28 Temmuz 1946'da şöyle dile getirmiştir :

Bu otuz yıl savaşının öncesine nazaran dünyanın yüzünün her bakımdan değiştiği muhakkaktır. Üçte bir yüzyıl kadar önce, görünüşte eşit kuvvette olan ve her biri değişik ve incelikli anlaşmalarla başkalarını kendisine bağlayan altı yahut sekiz büyük devletin bir denge kurmayı başardıkları bir evrende yaşıyorduk. Bu denge içinde daha az güçlü olanlar nisbeten güvenlik içinde bulunuyor ve uluslararası hukuka saygı gösteriyordu, zira barışı bozan devlet karşısında manevî veya maddî çıkarların koalisyonunu bulmaktaydı. Gene bu denge son tahlil yapıldığı zaman görülüyordu ki gelecekteki çatışmalar için tasarlanmış ve hazırlanmış strateji sadece çabuk ve sınırlı tahribi öngörmektedir.

Fakat artık bir kasırga gelip geçmiştir. Artık durumun bir muhasebesini yapabiliriz. Almanyanın ve Japonyanın çöküşünü ve Avrupanın zayıflayışını gözönüne alırsak, Sovyet Rusya ve Birleşik Amerika tek başlarına ilk sırayı tutmuşlardır. Modern zamanlarda sırayla Kut-

sal Roma İmparatorluğuna, İspanya'ya, Fransa'ya İngiltere'ye ve Alman Reich'ına gülümseyen ve herbirine sırayla bir çeşit yüksek itibar kazandıran dünyanın kaderi bu sefer de lütfunu ikiye bölmeye karar vermiştir. Bu karardan, eski zaman dengesinin yerine geçen bir bölünme ögesi doğmaktadır.

Birleşik Amerika'nın ve Sovyetler Birliğinin yayılma eğilimlerinin ortaya çıkardığı endişelere dokunduktan sonra, De Gaulle oturmuş bir güc dengesini yeniden kurmak sorununu ortaya attı :

İki yeni dünya arasındaki dengeyi eski dünya yeniden kuramazsa, kim kurabilecektir? Bunca yüzyıldır evrenin rehberi olan ihtiyar Avrupa bugün ikiye bölünme eğilimi taşıyan bir dünyanın kalbinde gerekli dengeleme ve anlayış yaratma ögesi olma durumundadır.

Eski Batının uluslarının can damarları Kuzey Denizi, Akdeniz ve Ren nehridir. Bunlar coğrafi olarak iki yeni kütlenin arasında bulunmaktadırlar. Bir yangın çıktığı zaman ciddi bir şekilde tehlikeye girecek olan bir bağımsızlığı korumaya kararlıdırlar ve Rusların büyük çabasıyla olduğu kadar Amerikalıların liberal yayılmalarıyla hem fizik ve hem de moral bakımından birbirlerine yaklaşmışlardır. Kendi kaynakları ve kendilerine kader tarafından bağlanmış geniş toprakların kaynakları dolaşısıyla evrensel bir kuvvete sahip olan, etkilerini ve eylemlerini uzaklara kadar yayan bu uluslar eğer aralarında devirden devire çıkan anlaşmazlıklara rağmen politikalarını birleştirmeyi başarırlarsa, düşününüz ne kadar büyük bir ağırlık kazanacaklardır!³

Fakat Avrupa ülkelerinin bu görevi yerine getirme yeteneklerini ortadan kaldıran şey yalnız bu ülkelerin Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği karşısındaki zayıflığı değildir. Herşeyden önce, General De Gaulle'un ileri sürdüğü tartışma çok önemli bir gerçeği hesap dışı bırakmaktadır. Büyük Britanya barış ve dengeye yararlı katkılarda bulunabiliyordu, zira coğrafi olarak sürtüşme ve çatışma merkezlerinden uzak bulunuyor, çatışmaya konu olan so-

(3) New York Times, 29 Temmuz 1946, s. 1; sonraki söylevler için bkz. Ibid., 30 Haziran 1947, s. 3; 23 Temmuz 1964 Basın toplantısı, ve Strasburg'da 22 Kasım 1964 de yaptığı konuşma.

runda bir çıkarı bulunmuyor, ayrıca kuvvet kazanma isteklerini genellikle kuvvet kazanma mücadelesini yapmakta olanların ulaşamayacağı denizaşırı bölgelerde tatmin etme olanağını elinde bulunduruyordu.

İşte kendi güc kaynakları ve bu üç katlı uzaklıktır ki, Büyük Britanya'nın dengenin «yapıcısı» rolünü oynamasına olanak vermiştir. Bu üç noktanın hiçbirisi açısmadan Avrupa ülkeleri çatışma merkezlerinden uzak değildir. Tam aksine, her üç bakımdan da bu çatışmaların tam göbeğindedirler. Bu ülkeler Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki yarışmanın hem savaş alanı, hem de zafer ödülüdürler. Sürekli ve yaşamsal olarak bir veya öbür tarafın zaferiyle ilgilidirler. Yaşamsal siyasal çıkarlarını Avrupa kıtasından başka bir yerde tatmin etmek olanağından yoksundurlar. İşte bu nedendir ki Avrupa ülkeleri bu tehlikeden uzaklık ve hareket özgürlüğüne sahip değildirler. Bu iki öge olmadan da, ne taraf tutmayan bir seyirci olarak ne de güc dengesinin yapıcısı olarak bir «Üçüncü Güç» söz konusu olamaz.

Sömürge Sınırlarının Ortadan Kalkması

Bu tartışmayla güc dengesinin yapısındaki üçüncü bir değişikliği ortaya koyacağız. Bu da sömürge sınırlarının ortadan kalkmasıdır. Güc dengesi, klâsik devresinde yaptığı yumuşatıcı ve kısıtlayıcı etkiyi yalnız içinde işlediği manevi ortamdan ve kendi mekânından almıyor, bu etkiyi büyük bir ölçüde de mücadeleye katılan devletlerin birbirlerine karşı giriştikleri siyasî ve askerî mücadelede bütün ulusal enerjilerini harcamak zorunda kalmayışlarında da bulunuyordu. Bu devrede devletler kuvvet kazanmayı toprak kazanma yoluyla sağlıyorlardı, o zamanlar ulusal gücün simge ve özü buydu. Güçlü bir komşudan toprak koparıp almak kuvvet kazanmanın bir yöntemi idi. Bununla birlikte, bu amaca varmak için çok daha az riskli olan bir olanak daha vardı. Bu olanak Afrika, Amerika ve Asya'nın Pasifik Okyanusu kıyılarına yayılmak şeklinde ortaya çıkıyordu.

Güc dengesinin bütün tarihi boyunca, İngiltere bu olanakta gücünün ve diğer ülkeleri sürekli olarak çatıştıran konulardan kendini uzak tutmanın belli başlı kaynağını bulmuştu. İspanya gücünü bu fırsatın sömürülmesinde harcamıştır ve böylece kuvvet mücadelesinde hesaba katılacak bir kuvvet olma bakımından kendini elimine etmiştir. Büyük Britanya ve İspanya için değişmez ve baş-

lıca bir uğraş olan bu yayılma, diğer ülkelerin ilgi ve çabalarını çok daha az ölçüde ve ancak arasıra kendine çekebilmiştir. Fransa'nın onsekizinci yüzyıl politikası sömürgelere yayılma ile güç dengesine yapılan emperyalist saldırılar arasındaki karşılıklı etkinin öğretici örnekleriyle doludur : Fransız emperyalizmi ne denli koyu ise, Fransa sömürgelere yayılmaya o kadar az önem vermiştir, emperyalizm yapmadığı zamanlar ise sömürgelere yayılmıştır. Birleşik Amerika ve Rusya tarihlerinin uzun dönemlerinde sınırlarını kendi kıtalarının siyasal bakımından boş olan bölgelerine doğru uzatmakla meşgul olmuşlar ve bu dönemlerde güç dengesinde pek fazla aktif bir rol almamışlardır. Avusturya monarşisi, özellikle ondokuzuncu yüzyıl boyunca imparatorluğunun çoğunluğunu oluşturan Orta ve Güney Doğu Avrupa'daki Alman olmayan huzursuz milliyetler üzerindeki denetimini sürdürmeye çok önem vermiştir; böylece kuvvet politikasında daha etkili olmayı ummaktadır. Bundan başka, onsekizinci yüzyılın sonlarına kadar Türk saldırısı tehdidi Avusturya'nın uluslararası satranç tahtasındaki eylem özgürlüğünü sınırlamıştır. Son olarak, büyük devletler topluluğuna sonradan gelen Prusya'nın büyük devlet olma durumunu koruması bakımından tatmin edilmesi gerekmiştir. Bu ülke içişleri bakımından çok zayıf ve coğrafî bakımından sınırsız bir yayılma programı izlemek için çok elverişsiz bir durumda bulunmaktadır. Bismark Prusya'yı Almanya'da Almanya'yı da Avrupa'da üstün duruma getirdikten sonra bile, bu ülkenin politikası, bu gücü artırmaya değil, korumaya yönelmiştir. 1870'le 1914 arasındaki devrede Avrupa'daki *status quo*'nun sağlamlığı bir yandan büyük devletlerin sınırlarında yapılacak en ufak hareketin taşıdığı riskin, diğer yandan genel bir savaş tehlikesiyle karşı karşıya kalmadan dış çevredeki bölgelerdeki *status quo*'yu değiştirebilme olanağının doğrudan bir sonucudur. Bu konuda Profesör Toynbee şöyle söylüyor :

Güç dengesini meydana getiren devletler gurubunun merkezinde bir devletin genişlemek için yaptığı her hareket bütün komşuları tarafından kıskançlıkla gözlenmekte ve ustalıkla karşı konulmaktadır. Birkaç metre karelik bir toprak ve birkaç yüz «can» üzerindeki egemenlik en acı ve inatçı çekişmelere konu olmaktadır... Dıştaki bölgelerin kolay koşulları altında epey zayıf bir siyasal yetenek bile çoğu zaman harika sonuçlar elde edebilmektedir... Birleşik Amerika'nın arazisi hiçbir engellemeyle karşılaşmaksızın Kuzey Amerika üzerinden ol-

mak üzere Atlantikten Pasifik'e kadar genişletilebilir. Rusya'nın Asya üzerinden Baltıktan Pasifik'e kadar uzanabilir. Buna karşılık Fransa ve Almanya en esaslı devlet adamlarına sahip oldukları bir zamanda bile bir Alsace veya Posen'i elde edememektedirler.⁴

1870'de Almanya'nın birleşmesiyle birlikte büyük devletlerin sağlamlaştırılması işi sona ermiş ve Avrupa'daki toprak kazanmalar bundan böyle ancak büyük devletlerin veya bunların müttefiklerinin zararına olacak şekilde gerçekleştirilebilecek duruma gelmiştir. Bundan sonra, kırk yıl boyunca dünya politikasının büyük sorunları, Mısır, Tunus, Fas, Kongo, Güney Afrika gibi Afrika kıtasının isimleriyle ve Çin ve İran gibi elden ayaktan düşmüş Asya İmparatorluklarının isimleriyle anılmaya başladılar. Bu sorunların sonucu olarak yöresel savaşlar patladı: 1899-1902'de Büyük Britanya ile Boer Cumhuriyetleri arasındaki Boer Savaşı, 1904-05 Rus-Japon savaşı, 1877 Rus-Türk savaşı ve 1911-12 İtalyan - Türk savaşı. Fakat burada bütün bu savaşların bir büyük devletle «çevresel» denebilecek başka bir devlet arasında yapıldığına dikkat etmek gerekir. Bu «çevresel» devlet ya büyük devletin genişlemesine sahne olan, ya da Japonya'nın ayrık (istisnâî) durumunda olduğu gibi, dışardan gelen bir rakiptir. Bu olayların hiçbirinde büyük bir devletin Afrika ve Asya'nın siyasal bakımdan boş alanlarına yayılmak için diğer bir büyük devlete karşı silâha sarılmasına gerek kalmamıştır.

Telâfi politikası böylece son derece başarılı bir şekilde işleyebiliyordu, çünkü herkesin tatmin olacağı kadar bol miktarda siyasal bakımdan boş toprak vardı. Devletler yaşamsal çıkarlarını tehlikeye sokmadan anlaşmaya gidebiliyorlar, onurlarını kurtarabilmek geri çekilebiliyorlar, hareketlerini erteleyebiliyorlardı. Böylece 1870-1914 devresi başkalarının sırtından yapılan diplomatik alışverişler, ertelenen çatışmalar, ve aynı zamanda büyük devletler arasında sürekli bir barışın hüküm sürdüğü bir dönemdir. Şurası anlamlıdır ki, bu dönemin büyük sorunlarından en uzun süren ve en patlayıcı olanı, gene büyük devletlerin topluluğunun çevresinde bulunmakla birlikte, bu ülkelere coğrafî bakımdan en yakın bulunan

(4) Arnold Toynbee, *A Study of History* (London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1934), Vol. III, p. 302 (yayımlayanın izniyle alınmıştır).

ve bu devrenin büyük sorunlarının hepsinden daha çok siyasal ve askerî gücün dağılımı üzerine doğrudan etki yapanı idi. Bu sorun (Doğu veya Balkan sorunu diye de anılır) Türk imparatorluğunun Avrupa kısmının mirasının nasıl dağıtılacağı sorunuydü. Bu sorun Birinci Dünya Savaşı yangınının çıkmasına sebep olmuştur. Balkan Sorunu bu dönemin diğer bütün sorunlarından daha fazla büyük devletler arasında açık bir çatışmaya götürecek gibi görünüyordu. Bunun nedeni, özellikle, içlerinden birinin, yani Avusturya'nın yamsal çıkarlarının Sırbistan'ın ulusal istekleriyle çatışmasıydı. Bununla birlikte, bu sonucun önlenemez olduğu kuşku götürür. Hatta akla yakın bir şekilde ileri sürülebilir ki, eğer diğer büyük devletler, özellikle Almanya, 1914 yılında Balkan Sorunuyla 1878 Berlin Kongresinde yaptıkları gibi başarılı bir şekilde ilgilenebilseydi, —yani bu sorunu, çevresel niteliğini gözönüne alarak halletselerdi— Birinci Dünya Savaşı atlatılabilirdi. Bismark 1876'da⁵ Almanyanın çıkarları bakımından Balkanların «birtek Pomeranya'lı silâhşörün kemiklerine» değmeyeceğini söylerken, Almanya'nın siyasal ve askerî çıkarları bakımından Balkan Sorununun çevresel niteliğine önemle değiniyordu. 1914 yılında Alman Hükûmeti Avusturya'nın Sırbistan'a karşı girişeceği bütün hareketlerde Avusturya'yı desteklemeye söz verdiği zaman hiçbir esaslı neden olmaksızın Bismark'ın tutumunun tam aksini uygulamıştır. Almanya sanki kendi çıkarı söz konusu imişcesine Avusturya'nın Sırbistan'ı dize getirme politikasını, Rusya da Sırbistan'ın bağımsızlığını koruma politikasını benimsemiştir. Böylece Avrupa devlet sisteminin çevresindeki bir çatışma, bu sistem içindeki genel kuvvet dağılımını etkileme tehdidinde bulunan bir mücadeleye dönüşmüştür. Artık bir başkasının sırtından ödün verilemiyordu, zira bir devletin çıkarı çatışmaya karışan küçük devletlerin çıkarlarıyla özdeşleştiğinden, başkasının sırtından veriliyor görünen ödünler aslında herkesin kendi sırtından çıkıyordu. Çatışma ertelenemiyordu, zira görmüş olduğumuz gibi, büyük devletlerin çoğu bu ertelemenin kaçınılmaz sayılan bir silâhlı çatışma için diğer tarafa güçlenme olanağı vereceğinden korkuyorlardı. Sorun bir kez çevreden büyük devletler topluluğunun merkezine getirildiği zaman bundan kurtulmak mümkün olmuyordu : durumdan kurtulmak için kaçılacak boş yer bulunmamaktaydı. Rusya, Sırbistan sorununu Avusturya'nın lehine çözümlmek konusundaki Avusturya-Almanya kararıyla karşı

(5) Alman Reichstag'ının 5 Aralık 1876 tarihli oturumunda.

karşıya kalmıştı. Sonuç olarak Fransa Fransız - Rus ittifakı dolaşısıyla Rusya'nın çağrısıyla, Almanya bu ittifakın harekete geçirilmesiyle, Büyük Britanya da Belçika'ya yapılan tehditle karşı karşıya kaldılar. Bu sorunları her ülkenin kendi yaşamsal çıkarı diye baktığı şeylerden vazgeçmek dışında atlatmanın olanağı yoktu.

Temmuz 1914'de hiç olmazsa kısmen acemi diplomasinin sebep olduğu durum, bugün güc dengesindeki yapısal değişikliklerin kaçınılmaz sonucu haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşından önceki devrede büyük devletler için rekabetlerini ortak sınırlarından çevreye ve siyasal bakımdan boş alanlara kaydırmak mümkün oluyordu, çünkü görmüş olduğumuz gibi aslında güc dengesine aktif olarak katılan bütün devletler Avrupalıydı, ayrıca dengenin esas ağırlıkları da Avrupada idi. Bu dönemde siyasal bakımdan boş alanların bulunduğunu söylemek, bu devrede güc dengesinin nicelik ve nitelik bakımından coğrafî sınırlar tarafından sınırlandırılmış olumsuz bir şekilde söylemek demektir. Şu anda esas ağırlığı üç kıtada olan güc dengesi evrensel bir çapa eriştikçe, bir yanda büyük devletlerin çemberi ve bunun merkezi, diğer yandan bunun çevresi, ve ötesindeki boş alanlar arasındaki bölünme ister istemez ortadan kalkacaktır. Bugün güc dengesinin çevresi artık dünyanın sorunlarıyla çakışmaktadır.

Sömürge Devrimi

Böylece, eskiden dünya politikasının çevresi olan bölgeler şimdi bunun merkezlerinden biri olma eğilimindedir. Bu bölgeler artık iki süperdevletin toprak ve insanların kafalarını ele geçirmek için yaptıkları mücadelenin belli başlı sahnelerinden biri haline gelmiştir. Bu değişimin iki ögesi vardır: sömürge veya yarı sömürge ülkelerinin eski sahiplerine karşı devrim yapmaları ve bir de iki kutup sisteminin kendi içinde tohum halinde zaten bulunan iki blok sistemine dönüşme eğilimi.

Sömürge sınırlarının ortadan kalkması —yani sömürgelere yayılımın bitmesi— üzerine bunun hemen arkasından, hatta aynı zamanda sömürge haklarının bağımsızlıkların kazanmaları şeklinde ters yönde bir hareket ortaya çıkmıştır. Bu hareket beyaz ve renkli ırklar arasındaki ilişkilerde temel bir değişiklik meydana getirmeye yönelmiştir. Nasıl gel olayı (suların yükselmesi, med) hem denizin ileriye doğru olan hareketinin son evresi, hem de aynı

zamanda geri çekilmeye başlamasının başlangıç evresiye, sömürgelelere yayılımın sona ermesi de bizzat sömürgeciliğin sonunun başlangıcı demek olmuştur. Zira büyük sömürgeci devletler yayılmalarının sınırlarına eriştiklerinde, aynı zamanda dünyadaki güçlerinin sınırlarına da erişmiş olmuşlardır. Daha da önemli olarak, Avrupa devletlerinin siyasal ve askerî bakımdan zayıflamaları, sömürge devrimlerinin nedeni, ve sonra da geniş ölçüde sonucu olmuştur.

Eğer sömürge sınırlarının ortadan kalkması Avrupa'nın bir dünya kuvvet merkezi olarak ortadan kalkmasına rastlamasaydı, bugün dünya tarihinin büyük dönüm noktalarından biri olarak kabul ettiğimiz sömürge devrimleri, daha önce olan birçokları gibi birer başarısız sömürge başkaldırmaları olarak anılacaktı. Özellikle İkinci Dünya Savaşında Japonya'ya karşı uğradıkları yenilgilerin de doğruladığı gibi belli başlı Avrupa kuvvetlerinin açıkça zayıflaması sömürge devrimlerini davet etmiş ve bunların başarı sağlamalarını sağladığı gibi, yakın gelecekte de başarı kazanmalarını kaçınılmaz duruma getirmiştir. İkinci Dünya Savaşının sonunda hemen hemen akıl almaz gibi görünen olaylar yirmi yıl sonrasında birer oldu bitti haline gelmişlerdi : Büyük Britanya Burma, Seylan, Hindistan, Pakistan, Malaya, Singapur ve Mısır'dan kendi isteğiyle çekilmiş ve İran, Irak ve Ürdün'den atılmış; Hollanda Endonezya'dan çekilmeye zorlanmış; Fransa Hindicini'den atılmış; Belçika, İngiltere ve Fransa'nın Afrikadaki İmparatorlukları kendi kendini yöneten veya bağımsız ülkelere dönüşmüşlerdir.

Avrupanın zayıflıklarından doğan bu sömürge devrimleri Avrupanın daha da zayıflamasına yol açmışlardır. Bütün modern zamanlar boyunca Avrupanın üstün bir durumda bulunması en başta Avrupanın renkli ırklar üzerindeki egemenliğinin sonucu olmuştur. Avrupanın bütün dünyaya egemen olup bunu sürdürmesi, Avrupanın beyaz adamıyla Afrika ve Asyanın renkli adamı arasındaki teknolojik, ekonomik ve askeri farklar yüzünden olanak kazanmıştır. Bu egemenliğin ortadan kalkması Avrupa devletlerinin sayı, alan ve doğal kaynaklar bakımından olan eksikliklerini telâfi etmek için yararlandıkları belli başlı kuvvet kaynağını —askerî, ekonomik, siyasal— kurutmuştur.

Bununla birlikte, Avrupanın zayıflaması sömürge devrimlerinin başarı kazanmasına olanak vermekle birlikte, bu devrimlere hızını veren şey bu değildir. Her gerçek devrim gibi, sömürge dev-

rimleri de dünyanın kurulu düzenine manevî bir meydan okuma olarak ortaya çıkmışlardır. Bu husus özellikle bu devrimlerin en olgun örneğinde, Asyadaki devrimde ortaya çıkmıştır.

Asya'nın bu manevî meydan okuyuşu aslında Batılı fikirlerin bir zaferidir. Bu mücadele iki ilkenin bayraklığı altında yürütülmüştür: ulusların kendi geleceğini saptama hakkı (self-determination) ve sosyal adalet. Bunlar yüzyıldan fazla zamandır Batıda ya iç ya dış politikayı yöneten, ya da hiç olmazsa siyasal eylemi doğrulamak için kullanılan fikirlerdir. Fetihlerin arkasından Batı Asyaya yalnız teknolojisini ve siyasal kurumlarını değil, aynı zamanda siyasal ahlâk ilkelerini de getirmiştir. Batı ülkeleri Asya halklarına kendi örnekleriyle, kişinin yeteneklerinin tam olarak gelişebilmesinin, bu kişinin ülkesinin kendi özgür iradesiyle siyasal ve kültürel geleceğini saptayabilmesine bağlı olduğunu; bu ulusal özgürlük uğruna savaşılması gerektiğini öğretmiş ve Asya halkları da bu dersi anlamışlardır. Batı, Asya halkına ayrıca fakirlik ve sefaletin insanın edilgen bir şekilde boyun eğmesi gereken ve tanrı tarafından gönderilmiş belâlar olmayıp geniş ölçüde gene insanlar tarafından oluşturulan ve insanlar tarafından çaresine bakılan durumlar olduğunu öğretmişlerdir. Asya halklarından çoğu bu dersi de anlamışlardır. Bugün Asyanın Batıya haykırdığı işte bu ulusal geleceğini saptama hakkı ve toplumsal adalet ilkeleridir. Batının siyasal ve ekonomik politikalarına gene Batının kendi ahlâkî standartlarının ağzından saldırılmaktadır.

İki Kutup Sisteminin Olanakları

Sömürge devrimleri, Afrika, Asya ve Lâtin Amerika ile dünyanın geri kalan kısmı arasındaki manevî, askerî ve siyasal ilişkileri derinden değiştirmiştir. Çağdaş dünya politikasına iki kutuplu durumu açısından bakılınca, sömürge devrimleri ne bu ne de öteki tarafa tam anlamıyla katılmış bir ahlâki, askerî ve siyasal boşluk bırakmıştır. Bu yeni devletler Komünizme mi yoksa demokrasiye mi yanaşacaklardır? Moskova, Peiping yahut Washington'dan hangisinin saflarına katılacaklardır? Taraf tutmayan ülkelerin bütün dünyada iki süperdevletin karşısına çıkardıkları sorun budur. Bu iki süperdevlet bu soruna el atmakta pek yavaş davranmamışlardır, zira iki kutup sisteminin içinde iki blok sistemine kayma eğilimi vardır. Çok kutup sisteminin esnekliği ortadan kalkıp, müttefiklerin de yörüngeleri belli bir durumda bulununca, iki süper-

devlet toprak, nüfus ve doğal kaynaklar bakımından güçlerini ancak taraf tutmayan devletleri kendi yörüngelerine çekmek suretiyle artırabilmektedirler. Bu iki devletin esneklikleri iki yörüngeden hiçbirine kesin olarak katılmamış yahut ancak askerî işgal zoruyla katılmış bölgelerle sınırlı kalmaktadır. Buralarda süperdevletler halâ ilerleyip geri çekilebilmekte, pazarlık yapabilmektedirler. Buralarda manevî, askerî ve siyasal fetihler yapma olanağı halâ mevcuttur. Hindistan veya Birleşmiş bir Almanya'yı müttefikleri içine katabilen süperdevlet Doğu ve Batı arasındaki mücadelede kesin bir zafer kazanmış olabilecektir. Bundan dolayı iki süperdevlet taraf tutmayan alanlara kuvvetlerinin ahlâkî, askerî ve siyasal kaynaklarını dökmekte, bu alanları sınırları birbirine değecek ve dünyanın dörtbir tarafından birbirine karşı çıkacak iki dev blok haline getirmeye çalışmaktadırlar.

İki Kutup Sisteminin Çözülmesi Olasılığı

Bununla birlikte, iki kutup sisteminin iki blok sistemine dönüşmesini süper devletler için çekici kılan şeyler, taraf tutmayan ülkelerde ve bu bloklardan birine koşulların zorlamasıyla yanan ve eylem özgürlüklerini geri almak isteyen ülkelerde tam aksi bir etki yapmaktadır. İki kutup sisteminde her zaman doğal olarak bulunmakta olan bu karşı koyuş, başka bir olasılığa yol açmaktadır.

Bu durumda Asya ülkelerinin devrimleri, özellikle Çin devrimi uzun devrede dünyanın geri kalan kısmı için çok ciddî sonuçlara yol açabilir. Büyük alan, doğal kaynak ve nüfusa sahip olan ülkeler amaçlarına varmak için siyasal güc, modern teknoloji ve modern ahlâkî fikirleri kullanmaya daha yeni başlamaktadırlar. 800 milyon Çinli'yi saymadan, bu ana dek başkalarının politikalarıyla yönetilmiş olan bir milyardan fazla insan bugün etken bir şekilde dünya politikasına girmiş bulunmaktadır. Bu uyanan kitlelerin ergeç daha düne dek Batı'nın tekelinde bulunan modern teknoloji araçlarına özellikle çekirdeksel alanda tamamen sahip olacakları kolayca tahmin edilebilir. Güc dağılımında büyük bir değişiklik demek olan bu gelişme, dünyanın geleceği bakımından buraya kadar sözügeçmiş olan öğelerin hepsinden daha önemlidir. Bu, dünya politikasına damgasını basan ve Washington ile Moskova'da kümeleşen iki kutupluluğun sonu demek olabilir. Zaten Sovyetler Birliği artık dünya komünizminin rakipsiz siyasal, teknolojik ve ma-

nevi lideri olmayıp, sayı ve güç potansiyeli bakımından dünyanın en önde giden komünist ülkesi Sovyetler Birliği değil, Çin'dir.

İki kutup sisteminin uzun devrede çözülme olasılığı, sistemin doğasında bulunan bir olanak tarafından da etkilenmektedir. Taraf tutmayan veya bu iki siyasal kutbun çekimine istemeyerek kapılmış devletlerin karşı koyması aynı yönde işlemektedir: bu çekimi mümkünse yenmek. Bu devletlerin çekirdeksel silâhlarla donanmış bağımsız güç merkezleri haline gelmeleri, iki kutup sisteminin ölüm çanını çalabilir.

Böylece, iki kutup sistemi içinde iki gelişen olanak bulundurmaktadır: dünyanın taraf tutmayan ülkelerini yutarak iki blok sistemine doğru genişlemek, bir de içeriden merkezkaç güçlerin etkisiyle ve içeriden veya dışardan yeni çekim merkezlerinin çekimi sonucu dağılmak eğilimi.

S o ğ u k S a v a ş ı n S ü r m e s i

Uzun devreli olasılıklardan kısa devrelilere dönersek, iki süperdevletin etrafına kümelenmiş bulunan iki güç blokunun dünya politika arenasına egemen olmaya devam edeceklerini söyleyebiliriz. Bu iki blok, dar bir geçitte kavga eden iki kişi gibidirler. İkisi de ilerleyebilirler ve kavgada buluşabilirler, yahut da geri çekilir ve diğer tarafın kendileri için değerli olan yerlerde ilerlemesine olanak verirler. Güç dengesi ustalarının ya silâhlı çatışmaları tamamen ortadan kaldırmak ya da hiç olmazsa kısa, kesin fakat sınırlı olmalarını sağlamak için yaptıkları türlü türlü manevralar, ittifaklar ve karşı ittifaklar, tehdidin veya daha iyi bir fırsatın nereden gelebileceğine göre ittifak değiştirmeler, sorunların ertelenmesi, geçiştirilmesi, rekabetlerin ön cepheden sömürgelerin arka cephesine kaydırılması —bütün bunlar geçmişe karışmıştır. Bütün bunlarla birlikte; zekânın inceliği ve kıvraklığı, hesapçı ve çok yönlü bir akıl, cesur fakat ihtiyatlı kararlar gibi bu oyunun aktörlerinden istenen nitelikler de unutulmuş gitmiştir. Bu eylem biçimleri ve aklusal tutumlarla birlikte daha önce sözünü ettiğimiz kendi kendi düzenleyen esneklik, bu otomatik olarak eski dengeye dönme veya bir yenisini bulma eğilimi⁶ ortadan kalkmıştır.

(6) Sayfa 444 ve 445'e bakınız.

Bugün dünya olaylarının gidişini saptayan iki devlet için yalnız bir tek çıkar politika yolu kalmışa benzemektedir. Bu da kendi ve müttefiklerinin gücünü arttırmaktır. Önemli bütün oyuncular birer tarafa geçmiş, yakın bir gelecekte bir yandan öbürüne kayma olacağı tahmin edilmemektedir. Her yerde esas sorun her iki tarafın da yaşamsal çıkarı olarak gördüğü alanlara ilerlemek veya buralardan çekilmek olduğuna göre, herkes durumunu iyice korumakta, uzlaşma alışverişi hiçbir tarafın cesaret edemediği bir iş haline gelmektedir.

Eskiden savaş, Alman savaş felsefecisi von Clausewitz'in klâsik tanımına göre diplomasi'nin başka araçlarla devamı olarak tanınmaktayken, diplomasi sanatı günümüzde bir savaş sanatı türü haline gelmiştir. Yani Soğuk Savaşın öyle bir devresindeyiz ki, savaş amaçları şimdilik şiddet dışı araçlarla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Böyle bir durumda diplomatik zekânın özel nitelikleri gereksizdir. Zira gerekli araçlar ortada yoktur ve bunlar yerini yavaş yavaş askerî tip düşünüşe bırakmaktadır. Güc dengesi bir kere bozuldu mu, ancak, o da düzelebilirse, zayıf tarafın askerî gücünün arttırılmasıyla yeniden kurulabilir. Fakat işin içinde iki devletin gücünden başka önemli değişkenler bulunmadığı için, her iki taraf da, geçici olarak kuvvetli duruma geçen bu üstünlüğünü diğer yandan gelecek tehdidin askerî ve ekonomik yoldan ortadan kaldırılması veya yok etme savaşı yapmak suretiyle darmadağın edilmesi için kullanılmasından kuşkulananmaktadır.

Bu durumda uluslararası durum, birbirini kuşku dolu gözlerle süzen iki devin rol aldığı ilkel bir oyunu hatırlatmaktadır. Sadece askerî güçlerine güvenebildikleri için her ikisi de bunu arttırmak için hiçbir çabadan kaçınmamaktadırlar. Her ikisi de diğeri vurur korkusuyla ilk kesin darbeyi vurmaya hazırlanmaktadırlar. Zaptet, yoksa zaptederler; fethet, yoksa senin ülkeni fethederler; yık, yoksa yıkılırsın gibi sözler yeni diplomasi'nin parolası haline gelmiştir. Dünyanın bu siyasal durumunun yeni güc dengesinin mekanizması tarafından oluşturulduğu söylenemez. Güc dengesinin değişen yapısı iki dev kuvvet bloklarının birbirine karşı çıkmasına olanak vermiş, fakat bunu kaçınılmaz kılmamıştır. Tam aksine, yeni güc dengesi, içinde şimdiye kadar hiç rastlanmamış kötülükler için olduğu gibi işitilmemiş iyilikler için de olanaklar bulunan bir mekanizmadır. Bu olanaklardan hangisinin gerçekleşeceği, güc dengesi-

nin mekanizmasına değil, bu mekanizmayı kendi amaçları için kullanan manevî ve maddî güçlere bağlıdır.

B a r ı ş İ ç i n d e B i r a r a d a Y a ş a m a k

Daha önce kendisinden sözler aktarmış olduğumuz⁷ Fransız filozofu Fénélon XIV. Louis'nin oğluna verdiği öğütte çeşitli güc dengesi tiplerini anlatmaktadır. Bunların karşılıklı iyi ve zayıf taraflarından söz ederken güc dengesinin en mükemmel tipi olarak aynı derecede kuvvetli iki devletin birbirinin karşısında bulunmaları durumuna işaret etmiştir. Fénélon şöyle diyor :

Dördüncü sistem, bir diğeriyle aşağı yukarı eşit olan ve onu halkının güvenliği için dengede tutan bir devletin varlığıdır. Böyle bir durumda olup da bundan sizi vazgeçirecek bir hırsı olmamak. İşte bir devlet için en akıllıca ve mutlu durum budur. Siz ortak yargıcsınızdır; bütün komşularınız dostunuzdur, dost olmayanlar da bu yüzden bütün diğerlerinin kuşkusunu üzerlerine çekerler. Kendi halkınız için olduğu kadar komşularınız için de yapılmış gibi görünmeyen hiçbirşey yapmazsınız. Her geçen gün daha güçlenirsiniz; eğer sizi kıskanan devletten daha fazla güçlenmeyi ve ittifak yapmayı başırırsanız, ki bu, akıllı politikanız sayesinde uzun devrede aşağı yukarı muhakkaktır, size dengeyi ve ortak güvenliği sağlamaya sınırlayan bu akıllı ılımlılığa gittikçe daha fazla sarılmalısınız. İnsan daima devletin büyük fetihleri için içeride ve dışarıda ödemesi gereken zararları, bu fetihlerin bir meyva vermediğini, beraberlerinde taşıdıkları riskleri ve en son olarak da büyük imparatorlukların ne kadar boşuna, ne kadar yararsız, ne kadar kısa yaşadıklarını ve çökerken etrafı nasıl yakıp yıktıklarını hatırlamalıdır.

Fakat insan bütün diğerlerine üstün bir devletin aradan çok geçmeden bu üstünlükten yararlanmak yoluna gitmiyeceğini umut edemediği için, akıllı ve adil bir hükümdar kendisinden daha az ılımlı görünen haleflerine fazla belirgin bir üstünlüğün sürekli ve şiddetli baştan

(7) Bknz. sayfa 282.

çıkarmasını miras bırakmayı asla istememelidir. Bizzat haleflerinin ve halkının iyiliği için kendini bir tür eşitlikle sınırlamalıdır.⁸

Fénelon'ın şekilde sözünü ettiği güç dağılımı Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki güç dağılımına açık bir şekilde benzetilmektedir. Dengeyi ılımlı bir rekabetle sürdüren iki bağımsız devlet arasındaki dengenin potansiyel olarak sağlayacağı yararlar söz ederken Fransız filozofu tarihin gözlemlenmesinden esinlenmişti. Biz bugün aynı konuda çağdaş tecrübelerden esinleniyoruz. Bununla birlikte gücün iki kutupluluğu ile siyasal düzenlilik arasındaki ilişki modern bir buluş değildir. Eskiler bunu biliyor ve anayasal düzenlemelerle yapay yoldan yaratmak istiyorlardı. Böylece İsparta eşit güçte iki kiral, Roma Cumhuriyeti de iki konşül tarafından yönetiliyorlardı. Benzer bir ilişkiye Iroquois Konfederasyonunun iki askeri başkanı ve Orta Çağ'ın Augsburg kentinin iki sivil başkanı arasında rastlamaktayız.⁹

Böyle bir denge daima içinde saklı olan kararsızlığın tehdidi altında bulunur. Bu kararsızlık güç kazanmak için yapılan mücadelenin dinamizminin sonucudur. Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki iki kutuplu dengenin sürekli olarak karşı karşıya olduğu tehdit budur. Bu tehdit, milliyetçi evrenselciliğin ve modern teknolojinin baskısıyla gerçekten evrimleşmiş olan modern savaşın niteliği tarafından büyütülmektedir. Yirminci yüzyıl ortasındaki dünya politikası ile daha önceki devirlerin uluslararası politikasını ayırdeden temel değişikliklerden sonuncusunu işte burada bulmaktayız.

(8) *Oeuvres* (Paris, 1870), Vol. III, pp. 349-350.

(9) Bkz. Kurt H. Wolff, ed., *The Sociology of Georg Simmel* (Glencoe: the Free Press, 1950), pp. 138. v.d.

TOPTAN SAVAŞ

Günümüzde savaşın dört değişik bakımdan toptan hale geldiğini daha önce söylemiştik : 1) kendi ülkesinin savaşlarıyla duyguları ve inançları bakımından tam olarak özdeşleşmiş nüfus parçası bakımından, 2) savaşa katılan nüfus parçası bakımından, 3) savaş tarafından etkilenen nüfus bölümü bakımından ve 4) savaşın güttüğü amaç bakımından. Fénelon onsekizinci yüzyılın başında yapıtlarını yazarken, savaş bütün bu bakımlardan sınırlı olup, bu durum modern devlet sisteminin başından beri sürüp gelmekteydi.

Bu sınırlı savaş tipine aşırı bir örnek olarak ondördüncü ve onbeşinci yüzyıl İtalyan savaşlarını alalım. Bu savaşlar, çıkarları başlıca malî olan ve bu yüzden çarpışmada ölmeye veya çok fazla düşman öldürerek bu riske girmeye hevesli olmayan paralı askerler tarafından yapılıyordu. Bundan başka, *condottieri*'ler —yani çarpışan orduların başkanları— sermayeleri demek olan askerlerini feda etmeye pek yanaşmıyorlardı, ve işlerin iyi gitmesini istiyorlardı. Ayrıca *condottieri*'ler fazla düşman askeri öldürmek de istemezlerdi, zira bunlar tutsak olarak alınırlarsa fidye karşılığı satılabilir veya kendi ordusunda asker olarak işe alınabilirdi. Halbuki öldükten sonra bir kazanç getirmiyorlardı. *Condottieri*'ler kesin çarpışma ve yoketme savaşlarına da pek ilgi duymuyorlardı, çünkü savaş ve düşman olmadan iş çıkmıyordu. Sonuç olarak bu İtalyan savaşları büyük bir ölçüde, düşmanı yerini bırakıp geri çekilmeye zorlayacak ustalıkli manevralardan ibaret olup amaç yaralı ve ölüden ziyade tutsak vermektir.¹ Makyevelli'nin anlattığına

(1) Bknz. Sir Charles Oman, *A History of the Art of War in the Middle Ages* (London : Methuen and Company, Ltd., 1924), Vol. II, p. 304 : «Savaşçılar arasında ulusal, dinsel hatta genellikle kişisel nefret bile

göre bazıları büyük tarihsel önem taşıyan onbeşinci yüzyıl savaşlarında ya hiç kimse, ya da sadece bir tek kişi, o da kendi kendine atından düşerek ölmüştür.

Makyavelli'nin sözleri abartılmış olabilir, fakat anlamlı istisnalar olan Din Savaşları ve Napolyon Savaşları dışarıda bırakılacak olursa, bu savaşlar² bütün modern tarih boyunca Birinci Dünya Savaşına dek olan devrede egemen olan sınırlı savaş tipinin örnekleridir. Onsekizinci yüzyılın büyük askeri liderlerinden biri olan Saxe Mareşali şu sözleriyle ondört ve onbeşinci yüzyıllarda *condottieri*'leri yönelten aynı savaş ilkelerini dile getirmektedir : «Ben hiç de çarpışma yanlısı değilim, hele savaşın başında. Şuna inanıyorum ki, usta bir general bütün yaşamı boyunca bir tek çarpışmaya bile girmek zorunda kalmadan savaşabilir». Bu yüzyılın sonunda Daniel Defoe şöyle bir gözlem yapıyordu : «Şimdi artık ellibin kişilik orduları burun buruna getirmek ve bütün seferi kaçamakla, yahut kibar deyişle birbirini gözlemekle geçirip sonra da kışlık karargâhlara yürümek adet oldu».³ 12 Ocak 1757 tarihinde oğluna yazdığı mektupta Earl of Chesterfield kendi zamanının savaşlarını şöyle anlatıyor :

yoktu; sadece bazı *condottieri*'ler diğerlerini kıskanmakta ve onlara karşı hainlik ve hakaret yüzünden eski kinler beslemekteydiler. Fakat askerler durmadan patron değiştirdikleri için, şu anda karşılarda bulunan düşmanlarıyla büyük olasılıkla on kere omuz omuza döğüşmüş bulunmaktaydılar. Mızrak salladıkları belirli bir müfrezeyle genellikle eski dost bulunmaktaydılar. Durum böyle olmasa bile, bütün paralı askerler azçok silâh arkadaşı olup kendilerine para veren tiran veya burjuvaziden nefret ediyorlardı. Bundan başka, bir ölü hiçbir şey ödeyemezken, bir tutsak kendisini yakalayan için yalnız atı ve zırhı bakımından değil, getireceği fidye bakımından da bir gelir kaynağı demektir. Bu yüzden, tutsak olmak para kaybından daha fazla bir anlama gelmediği için taktik bakımdan yenilen bir ordu kaçmak için fazla bir çaba göstermiyor, zaferler maskara bir hale geliyordu. Bu arada kazanan tarafın tutsakları kendi yanına alması olasılığı da vardı; bu durumda tutsaklar at ve silâhlarını bile yitirmiyorlardı».

- (2) O zamanlar savaşlar «iyi» ve «kötü» olarak ikiye ayrılıyordu. Birincisi metinde sözü edilen savaş tipi, ikincisi ise İsviçreli'lerin özellikle Alman *landskechts*'leriyle olan savaşlarda yaptıkları ve ayrıca gördükleri zulümler için kullanılmıştır.
- (3) Kaynak : John U. Nef, «Limited Warfare and the Progress of European Civilisation, 1640-1740,» *The Review of Politics*, Vol. 6 (July 1944), s. 277.

...Bu yozlaşmış devirde savaş bile korkakça yapılır hale geldi; karargâh veriliyor, kentler alınıyor, ve halk esirgeniyor : bir kaleye yapılan bir saldırıda bile kadınlar tecavüze uğramanın zevkine varamıyorlar.⁴

Diğer yandan, bu sınırlı savaş devri sonuna yaklaştığı zaman Mareşal Foch 1917'de Fransız Savaş Akademisinde verdiği konferanslarda eski ve yeni —toptan— savaş tiplerini şöyle özetlemiştir:

Artık yeni bir devir başlamış bulunmaktadır. Ülkenin bütün kaynaklarını mücadeleye kullanacak ve sadece hanedanın çıkarlarına değil bir ilin fethedilmesine veya ele geçirilmesine değil, önce felsefi fikirlerin, sonra da bağımsızlık ilkelerinin, birliğin ve çeşitli manevî avantajların savunulmasına veya yayılmasına yönelmiş bir devirdir bu. Bu fikirler şimdiye kadar bir güc ögesi olarak ele alınmamış olan bu duygu ve ihtiraslardan her askerin yararlanma yetenek ve ilgililerini ortaya çıkarmaya yönelmiştir. Bir yanda : Kuvvetli duygularla ateşlenmiş insan kitlelerinin yoğun bir şekilde kullanılması, toplumun her eylemini bunun için kullanma, sistemin kaleler, donatım, zemin kullanımı, konaklamalar gibi maddî taraflarını yeni gereksinmelere uydurmak. Diğer yanda, yani onsekizinci yüzyıl tarafında : bu maddî yanların düzenli ve metodik kullanımı. Bu maddî taraflar zamanla değişmekle birlikte, daima, hükümdarın mülkiyetinde olan orduyu korumak için askerlerin kullanımını denetlemeye yönelmektedir. Askerler uğruna savaştıkları nedenlere aldırmamakta, fakat bir takım profesyonel niteliklere, özellikle askerî ruh ve geleneğe sahip bulunmaktadır.⁵

Fénelon'un onsekizinci yüzyılın başında din savaşlarının çarpışmalarını nitelemek için kullandığı deyim —«ya yenersin, yahut da yenilirsin»— Foch'un yirminci yüzyılın yeni toptan savaşlarını nitelemesinde yeniden ortaya çıkması bu çerçeve içinde anlamlıdır :

(4) Charles Strachey, editor, *The Letters of the Earl of Chesterfield to His Son*, New York : G. P. Putnams 1901), Vol. II, p. 321.

(5) Ferdinand Foch, *The Principles of War*, translated by J. de Morinni (New York : H. K. Fly, 1918), pp. 31-32.

...Eğer yenilen taraf anlaşmaya tartışma yolları kalmadığı zaman yanaşmışsa, amaç onun tartışma yollarını ortadan kaldırmak olmalıdır. Ancak silâhların kararı, yani yeneni ve yenileni ortaya çıkaran bu geçerli tek karar tarafların karşılıklı durumlarını değiştirebilir; böylece biri eylem bakımından bağımsız olurken diğeri rakibinin iradesine bağlı kalmaya devam eder.⁶

Tüm Nüfusun Savaşı

Yeni savaş çağında kişisel vatandaşın kendini tam olarak ülkesinin girdiği savaşla özdeşleştirmesi, biri manevî diğeri deneysel iki öge tarafından çarpıcı bir şekilde gösterilmektedir.

Manevî öge, yirminci yüzyılda haklı savaş doktrininin canlandırılmasıdır. Bu doktrine göre savaşan taraflar 1) savaşa katılmaları ahlâk ve hukuk tarafından doğrulananlar, 2) savaşmaya hukuksal ve ahlâkî yönden hakkı olmayanlar, diye ikiye ayrılmaktadır. Doktrin bütün Orta Çağda egemen olmuş, fakat modern devlet sisteminin gelişmesiyle ortadan kalkacak hale gelmiştir. Profesör Ballis doktrinin onaltıncı yüzyıldaki gelişmesi hakkında şöyle söylemektedir: «Orta Çağ bilim adamının kafasındaki haklı savaş kavramı —bir yanda suç, diğer yanda haklılık— artık ortadan kalkmıştır. Bunun yerine hükümdar'ın hem savcı hem de yargıç olarak savaş yapabilecek kişi olduğu fikri yerleşmiştir.» Sonuç olarak, yeni doktrin hileli mantık yoluyla herhangi bir çeşit savaş haklı yapma olanaklarını genişletmiştir.⁷

Bütün sınırlı savaş dönemi boyunca haklı ve haksız savaş arasındaki ayırım karışık bir anlam gösterdi ve sonunda, ondokuzuncu yüzyılda terkedildi. Artık savaşın yürütülmesinin belirli ahlâkî ve hukuksal kurallara bağlı, fakat devletlerin hepsinin de istedikleri gibi kullanabilecekleri bir hak olduğu kabul edilmiştir. Bu durumda, savaş, hükûmetin gerekli göreceği üzere diplomasiyle birlikte veya ayrı olarak uygulanan ulusal, daha doğrusu bir hanedana ait politikaydı.

(6) *Ibid.*, pp. 39, 42-43.

(7) William Ballis, *The Legal Position of War: Changes in Its Practice and Theory from Plato to Vattel* (The Hague: Nijhoff, 1937), pp. 102-103.

Halk kitlelerinin kendilerini böyle bir savaşla özdeşleştirmeleri açıkça olanaksızdı. Böyle bir özdeşleşmenin olabilmesi için savaş ile savunmaları veya çıkarları sağlanacak olanlar için manevî bir tatmin gerekiyordu. Diğer bir deyimle, insanların kendi davaları için manevî bir heyecan ve düşmana karşı da düşmanca bir ihtiras duyabilmeleri için savaşın bir taraf için haklı ve düşman tarafı için de haksız olması gerekiyordu. Bu meşrulaştırma (justification) olmaksızın belki maceracı askerler veya bu işi para için yapanlar canlarını verebilirlerdi ama asker vatandaşlar vermezlerdi. Ondokuzuncu yüzyılın Napolyon savaşlarındaki ve Alman ve İtalyan ulusal birlik savaşlarındaki milliyetçilik ögesi ile yirminci yüzyılın iki dünya savaşlarındaki milliyetçi evrenselcilik ögesi bu sözünü ettiğimiz haklılık ilkesini getirmekte ve bunun yanında savaşan insan kitlelerine bir fikir için fethetmek ve ölmek için gerekli ihtiras ve heyecanı vermektedir.

Milliyetçilik ve milliyetçi evrenselcilik fikirlerinin zafere ulaşmak için kullandığı araç zorunlu askerlik yoluyla herkese askerlik yaptırmaktı. Paralı askerlerin, askere sevk edilmiş ayak takımının, kandırılıp orduya sokulmuş iyi insanların oluşturduğu sınırlı savaş dengesi ordularının alt kademelerinin bu manevî ve ideal dürtülerden esinlenecekleri beklenemezdi. Bunların asıl ilgilendikleri çarpışmadan kaçınmak ve sağ kalmak istekleri, aynı zamanda savaşları silâhlı çatışmadan ziyade manevrayla kazanarak mali yatırımları ve riskleri azaltmaya çalışan liderlerin arzularıyla uyuyordu. Büyük Frederik zamanında Prusya ordusunun üçte ikisi paralı askerlerden oluşuyordu. 1792'de Fransız Devrimi Ordularına karşı koyan Prusya ordusunun üçte biri gene paralı askerlerden oluşmaktaydı. Bu ordunun başlıca amacı savaşa yan çizmek olan ahmakça manevraları, kime karşı döğüşüklerini bilmeyen askerlerin durumunu iyice anlatıyordu. «Fransız sistemi zorunlu askerlik», diyordu Wellington Dükü o zamanın Fransız ve İngiliz ordularından söz ederken, «bütün sınıfların güzel bir örneğini ortaya koymakta; bizim ordu ise ayak takımından meydana gelmiş! Bal gibi ayak takımından!»

Sınırlı savaş devrinde yalnız kişilerin değil, askeri birliklerin tümüyle savaştan kaçtıkları her zaman rastlanan olaylardandı. Bir paralı asker veya paralı askerler ordusu ilkbaharda bir işverene, sonbaharda bir diğerine hizmet eder, kazanmayı umduğu paraya göre yer değiştirirdi. Eğer kontratı yalnızca bir savaş mevsimi için

olup da, eski efendisinin emrindeki ücret ve çalışma koşullarından memnun değil idiyse, yenisinin yanında kalmaya devam ederdi.

İş ilişkilerinde, bir paralı askerler birliğinin bir çarpışma veya kale kuşatması sırasında yeni bir işveren aramaya başlaması özellikle etkili oluyordu. Örneğin 1521'de Parma kuşatmasında üçbin İtalyan, Fransız ordusunu bırakarak karşı tarafa geçmişlerdi. 1521 Ekiminde İtalya'daki Fransız ordusunda bulunan İsviçreli askerler birer ikişer kaçarak birkaç hafta içinde yirmi binden altı bin kişiye inmişlerdi. Bunu izleyen baharda, yeni İsviçreli askerler Bicocca muharebesinden birgün önce greve gittiler ve böylece Fransız savaş plânının altüst olmasından sonra sonuçta İsviçrelilerin saldırısı geri püskürtüldü, muharebe de yitirildi. Aynı çarpışmada karşı taraf ordusunda bulunan Alman paralı askerler bir karşı saldırı yapmak için çift ücret istediler. 1525 Pavia muharebesinden birkaç gün önce altı bin İsviçreli ve iki bin İtalyan ücretlerini tam olarak almalarına rağmen Fransız ordusunu terkettiler. Bu durumda Fransız ordusu aşağı yukarı üçte birini yitirmiş oluyordu.

Onaltıncı ve onyedinci yüzyıllardaki din savaşlarında bütün bir ordunun buradan karşı tarafa, karşı taraftan buraya geçtikleri görülürdü. Onsekizinci yüzyılda orduların savaştan önce yitirdikleri asker sayısı savaşta yitirdiklerinden daha fazlaydı. Bu iş o denli yaygındı ki, ordulara etrafı kapalı olan yerlerden başka yerlerde, civarın kolayca görülmediği yerlerde konak veya manevra yaptırmazlardı. Sefer sırasında yeterince adam toplayabilmek için Büyük Frederik, birliklerine altı ay içinde geri dönen kaçaklara ödül vermek zorunda kalmıştı.

Askere alma, işlenen suçların cezalandırılması için sık sık başvurulan bir usuldü. Alman prenslerinden Landgrave of Hesse, örneğin ölüm cezasına karşı olduğu için bu cezayı giyenleri askere yollardı. Borcunu ödeyemeyenlere ise mahkûmiyetlerini çekmek veya orduya yazılmak alternatiflerinden biri seçtirilirdi. Bu tür ordulara duyulan nefret, ordunun moraliyle de uygun düşüyordu. Bu askerler, Büyük Frederik'in bir çağdaşının dediği gibi, «ne vatanseverlik ne de hükümdarlarına karşı bağlılık gibi bir ruhi» taşıyorlardı. Ordular ancak demir gibi bir disiplin ve ödüllerin verileceği vaatleriyle birarada tutulabiliyordu. Bunların toplumsal

kökeni, toplumsal prestijleri ve katıldıkları savaşların niteliği gözönüne alınınca bu da zaten başka türlü olamazdı.⁸

Bir savaşın çıkış nedeni ile kendini tam olarak özdeşleştirecek bir orduya sahip olabilmek için, arkasında insan kitlelerini birleştirecek bir davaya sahip olmak ve homogen bir birlik meydana getirecek insanları biraraya toplamak gerekiyordu. Katolikler ve Protestanlar kimin dininin üstün geleceği konusunda birbirleriyle döğüşükleri zaman birleştirici dava ve bu dava altında birleşebilen insan kitlesi ortaya çıkmıştır. Sınırlı savaş devresinde tahta geçmek için savaşlar yapıldığında bir ilin veya kentin elde bulundurulması, yahut hükümdarın şanı gibi iki önkoşul, hükümdara askerî hizmette bulunmayı kimsenin değil de kendi kalıtsal (irsi) ayrıcalığı sayan asillerde mevcuttu. Fransız vatandaşları devrimin getirdiği özgürlükleri yabancı saldırısına karşı korurken homogen bir ordu meydana gelmiş ve kendisine bağlanılacak ve uğrunda ölünecek bir dava ortaya çıkmıştı. 1793'de Fransa'da çıkarılan ve bütün 18'le 25 yaş arasındaki eli ayağı sağlam erkekleri zorunlu olarak askere alan kanun, savaşın bu yeni niteliğinin ilk defa yasal olarak tanınmasıydı.

Herkesin katıldığı bir ordu bile, yaptığı savaşın davasıyla kendini özdeşleştirmek konusunda başarısızlığa uğrayabilecekse de, kural olarak rahatça şu söylenebilir ki, ancak böyle kurulmuş bir ordu bu özdeşleşmeyi başarabilecek yetenektedir. Bundan do-

(8) İngilizlerin ustası olduğu başka bir tür sınırlı savaş, *Edinburg Review* dergisinde anonim bir yazar tarafından iyi bir şekilde anlatılmaktadır. Vol. I, January 1803), p. 357: «Savaşta ençok zarar gören devletler, aynı zamanda fazla stok bakımından en zengin olanlarıdır. Bunlar askerlik bedeline benzer birtakım parasal savaş bedelleri koymuşlardır. Böylece her zaman hazır ordulara sahip olmuşlardır. Şöyle ki, kendileri kadar gönenç içinde olmayan müttefiklerine para vererek kendi davaları için savaşmalarını sağlamışlar ve çatışmaları kapılarının önünden uzaklaştırmışlardır. Savaş işlemleri bu şekilde zarsız hale sokulmakta, yavaş yavaş ortadan kalkmaları için bir temel hazırlanmaktadır. İşe yaramıyan birkaç milyon para, ve gene hiçbir işe yaramıyan birkaç milyon hayat feda edilmiştir; savaş sanatları gelişmeye devam ederler, bazen gönençleri daha da artar; uzakdaki yenilgiyi kendi ülkesindeki bir zafere tercih etme -kendi ülkesinde en şahane zaferleri kazanmaktansa müttefiklerine yenilmeleri için para vermek- durumu güvenlik, artan kaynaklar, ve durumdan güçlenme sonucunu doğurmaktadır. Bütün bunlar barışın getirdiği avantajların bir sonucudur».

layı, sınırlı savaş devresinin, tek birleştirici gücü macera ve para dürtüsü ve aşkı olan katışıklı (heterogen) ordular tarafından yürütülen ve manevî değerlere uzak bir savaş kavramı ile aynı zamana rastlaması, kazara olmuş birşey değildir. Diğer yandan toptan savaş da, yapmakta olduğu savaşın haklı olduğu inancıyla dolmuş bir milletin varlığı ile çağdaş olmuştur.

Napolyon devrinden sonra Bourbon'ların tekrar başa geçmesiyle ve gene bir hanedan dış politikasının uygulanmaya başlamasıyla birlikte, zorunlu askerlik Fransa'da kaldırılmış ve ancak Üçüncü Cumhuriyetle birlikte geri gelmiştir. 1793 yasaları Fransa için neyse, 1807 yasaları da Prusya için aynı şey olmuştur. Bu yasalar paralı askerlerin tutulmasını yasaklamış, yabancıların askere alınmalarını ortadan kaldırmış, ülkesini savunmayı her vatandaşın görevi kılan 1814 yasasıyla da bu gidişin en yüksek noktasına ulaşılmıştır. Hem devrim Fransası ve hem de Kurtuluş Savaşı Prusyası zorunlu askerliği yabancı saldırısına karşı ulusal ruhun aracı olarak ele almışlar; birincisi bunu, *ancien régime* (eski rejim) Prusyası'na, ikincisi ise Napolyon emperyalizmi Fransasına karşı kullanmıştır.

Tüm Nüfusun Katıldığı Savaş

Yirminci yüzyılda savaşın niteliği yeniden değişip de amacı ulusal kurtuluş ve birlikten milliyetçi evrenselciliğe doğru kayınca, nüfusun savaşa katılması buna paralel olarak genişlemiştir. Bugünkü totaliter ülkelerde yalnız gücü olan erkekler değil, kadın ve çocuklar da askere alınmaktadır. Totaliter olmayan ülkelerde kadının yardımcı hizmetlerde gönüllü olarak çalışması istenmektedir. Heryerde ülkenin bütün üretici güçleri savaş amaçlarına göre düzenlenmiştir. Sınırlı savaş devresinde geniş nüfusların pek ilgilendirilmemelerine ve bunun etkisini ancak artan vergilerden görmelelerine karşılık; yirminci yüzyılın savaşları yalnız milliyetçi bir özdeşleşme bakımından değil, aynı zamanda askerî veya ekonomik katılma bakımından da herkesi ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir.

Bu gelişmeden iki öge sorumludur: orduların büyümesi ve savaşın makinalaşması. Yirminci yüzyılda ordular toplam nüfusa oranla hem salt, hem de orantılı olarak büyümüş bulunmaktadır. Onaltı, onyedı ve ondekizinci yüzyıllarda ordular sürekli olarak

çoğalmalarına rağmen, onbinlerle sayılıyorlardı. Napolyon savaşlarında bazı ordular birkaç yüzbin kişiye eriştiler. Birinci Dünya Savaşında ordular ilk kez olarak milyonu geçtiler ve İkinci Dünya Savaşında askerî kuruluşlar on milyonu aştılar. Modern tarihin çeşitli devrelerinde askere alman nüfusun oranı kabaca bu salt rakamlar kadardır. Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda nüfusun yüzde 1'ini askerî amaçlar için seferber etmek, pek seyrek başarılabilen muazzam bir işti; bu dönemde ortalama olarak bu yüzde 1'in üçte birinden fazlası seferber edilememiştir. Birinci Dünya Savaşında büyük Avrupa ülkeleri nüfuslarının yüzde 14'ünü askere çağırmışlardır. İkinci Dünya Savaşında savaşan belli başlı ülkeler için bu rakam daha küçüktü. Sadece Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği ve Almanya'da yüzde 10 aşılabilmektedir. Bu azalma savaşın muazzam ölçüde makinalaşmasıyla ilgilidir.

Sayısız büyümenin yanında (yüzde 10 bile olsa gene de önceki yüzyılların en büyük rakamından 10 kat fazladır) silâhların, donatımın ve haberleşmenin makinalaşması, askerî mekanizmanın savaşa devam edebilmesi için çalışan toplam nüfusun bütün üretici gücünün harekete geçirilmesi gereğini doğurmuştur. Bir tek askerî cephede tutmak için en aşağı bir düzine insanın üretici çabalarının gerektiği hesaplanmıştır. İkinci Dünya Savaşında Almanya, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği gibi büyük devletlerin silahlı güçleri on milyonu aşmıştır. Bu kuvvetlerin ancak bir kısmının cephede çarpıştığı ve çoğunluğunun geri hizmette kullanıldığı hesaba katılacak olsa bile, bütün bu insanlara silâh, nakliye, haberleşme, giysi ve yiyecek yetiştiren sivil nüfusun, çalışan nüfusun ezici çoğunluğunu kapsaması gerekecektir. Böylece, modern savaş gerçekten toplam nüfusun katıldığı bir savaş haline gelmiş bulunmaktadır.

Tüm Nüfusa Karşı Savaş

Savaş, yalnız herkesin savaşa katılacak bir aday olması bakımından değil, aynı zamanda herkesin savaşın kurbanı olmaya aday olması bakımından da toptan hale gelmiştir. Karşılaştırmalı savaş kayıpları rakamları ayrıntı bakımından ne denli güvenilir olmazlarsa olsunlar, bu bakımdan önemlidirler. Modern tarihin düzenli bir şekilde bütün büyük savaşlarına girmiş bir ülkesi olan Fransa'yı ele alalım. Bu ülkede 1630'dan 1919'a dek savaşta yaralanan veya ölen Fransız nüfusunun yüzdesini inceleyelim: 1630 yılından

Fransız devriminin çıktığı 1789 yılına dek maksimum rakam yüzde 0.58 minimum ise yüzde 0.01 dir. 1790 ile 1819 arasında ise, ki bu devre kabaca Napolyon savaşlarına rastlar, rakamlar onar yıllık devrelerde birdenbire yüzde 1.48'e, 1.19'a ve 1.54'e çıkmaktadır. Hanedan dış politikasına bir dönüş olan 1820-1829 devresinde bu rakamlar yüzde 0.001'e kadar düşmüştür. Ondokuzuncu yüzyılın geri kalan kısmında rakamlar bütün bu devrenin rakamlarından bir değişiklik göstermemekte; buna karşılık yirminci yüzyılın ikinci on yıllık devresinde yüzde 15'e çıkmaktadır. Şurası da anlamlıdır ki bütün 1630-1829 devresi içinde savaş kaybı göstermeyen sadece bir tek on yıllık devre bulunmasına karşılık (1720-29), sömürgelere yayılma devri olan sadece ondokuzuncu yüzyılda böyle beş tane on yıllık devre vardır.

Askerdeki ölümleri yüzyıllar hesabıyla ele aldığımızda, buna benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. İngiltere için rakamlar ondokuzuncu yüzyılda alçalan ve yirminci yüzyılda birdenbire yükselen tipik bir eğri meydana getirmektedir. Büyük Britanya'da onyedinci yüzyılda toplam nüfusta bin ölüme karşılık askerlikte onbeş ölüm olayı görülmüş; bu rakam onsekizinci yüzyılda ondört, ondokuzuncu yüzyılda altı, yirminci yüzyılda (1930 yılına kadar) kırksekiz olmuştur. Aynı nitelikteki rakamlar Fransa'da onsekizinci yüzyılda çok büyük bir artış göstermekte, fakat sınırlı savaş döneminin Napolyon savaşlarıyla kesilmesi yüzünden ondokuzuncu yüzyılda bir düşüş görülmemektedir. Bu ülkedeki toplam nüfusun verdiği bin ölüme karşılık askerdeki ölüm olaylarının sayısı onyedinci yüzyılda onbir, onsekizinci yüzyılda yirmiyedi, ondokuzuncu yüzyılda otuz, 1930'a varıncaya kadar yirminci yüzyılda da altmış üç olmuştur. Modern savaşın bu rakamlarla görülen yıkıcılığı, geçen yüzyıllarda ölümlerin silâhlı çatışmadan çok hastalıklardan ileri geldiği düşünülecek olursa, daha da çarpıcı olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, askerî eylemler sonucu meydana gelen ölümler yirminci yüzyılda hem salt hem de görelî (izafî) olarak çok büyük ölçüde artma göstermiştir. Savaşların sonundan bu yana sivil nüfusun askerî eylemlerden zarar görmesi olayı yirminci yüzyıl savaşlarında görülmemiş derecede artmıştır. İkinci Dünya Savaşının sebep olduğu sivil zararların toplamının askerî zararlarından fazla olduğuna kuşku yoktur. Almanlar tarafından sadece ortadan kaldırma tedbirleriyle öldürülen sivillerin sayısının oniki milyona yakın olduğu hesaplanmış bulunmaktadır. Birinci Dünya

Savaşında toplam nüfusunun yüzde 15'i ölen veya yaralanan Fransa İkinci Dünya Savaşında hiçbir şekilde buna benzer bir kayba uğramadığı halde, sivil nüfusun toplam kayıplardaki payı büyük ölçüde artmıştır. Aynı durum İkinci Dünya Savaşında ölü ve yaralı olarak toplam nüfusun yüzde 10'unu yitirmiş bulunan Sovyetler Birliği için de doğrudur.⁹ Böylece, siviller bakımından modern savaşın yıkıcılığının muazzam ölçüde artması olayı devam etmiştir. Bundan önceki büyük savaşlarda ya hiç kullanılmamış olan —mikrop savaşı gibi— ya da az ölçüde kullanılmış olan —zehirli gaz ve çekirdeksel silâhlar gibi— yeni tahrip yöntemlerinin bulunması, bu trendin hem siviller ve hem de askerler için devam etmesini ve hızlanmasını garantilemektedir.

Savaşın Makinalaşması

Hem siviller hem savaşanlar için yirminci yüzyıl savaşlarının yıkıcılığının muazzam ölçüde artması, savaşın makinalaşmasının sonucudur. Bu açıdan, savaşın makinalaşmasının etkileri ikili bir durum gösterir: bir silâhın bir tek veya hızlandırılmış olarak çok kereler kullanılmasıyla şimdiyedek görülmemiş sayıda düşmanı ortadan kaldırma yeteneği, ve onu uzak mesafelerden yapabilme olanağı. Heriki gelişme de ondördüncü yüzyılda top barutunun bulunup topçuluğa uygulanmasıyla başladı. Fakat ancak ondokuzuncu yüzyılda bu gelişmeler büyük bir hız kazandı ve ancak zamanımızda bu gidişin savaş teknolojisinde bir devrim yapacak kadar hızlanmasına tanık olunabildi.

Silâhların Makinalaşması

Bu gelişmelerin başladıktan sonra altı yüzyıl son derece yavaş bir şekilde gitmeleri ve yedincide birdenbire büyük bir hıza erişmeleri, topçuluğun tarihiyle anlatılabilir. Türklerin 1453'de Konstantinoplu almak için kullandıkları toplar sekizyüz libre* ağırlığındaki güllerleri bir mil öteye fırlatabiliyor ve gündüzleri yedi, geceleri de bir atış yapabiliyordu. 1650 yılında dokuz librelik

(9) Rus kayıplarının çelişen rakamları için bknz. Dudley Kirk, *Europe's Population in the Interwar Years* (Series of League of Nations Publications. II. Economic and Financial, 1946, II. A. 8), p. 69, note 24, p. 70, note 28; *The World Almanac* (1946), p. 44; (1947), p. 521; (1948), p. 55; (1949), p. 326. Bu metindeki rakam bu kaynakların miktarları geniş tutan hesaplarından alınmıştır.

(*) 1 libre = yaklaşık olarak 0,5 kg. (ç.n.)

gölleyi 175 yarıdaya * atabilen toplar yapılırken, ikiyüzyıl sonra yivsiz bir İngiliz topu aynı gölleyi ancak 300 yarıdaya savurabiliyordu. Onsekizinci yüzyılın sonunda, Fransa dışında birçok ÷lkelere topçuluk halâ asil bir kimsenin uğraşmadığı, ikinci derecede ve yakışksız bir silâh sayılıyordu. Büyük Frederik bile topçuluğun neye yaradığını ve iyi nişan almada ne sanat olduğunu, aşağı gören bir ifadeyle soruyordu. Bununla birlikte aradan uzun süre geçmeden Napolyon «savaş topla yapılır» diyebiliyordu. Bu sözden sonraki yüzyılda topçuluğun etkinliğinin on misli arttığı hesaplanmıştır.

Bu en etkili olan ve tüfikle birlikte, savaşın makinalaşmasının tek temsilcisi olan bu silâhın pek tutulmaması Prusya ordusunda geleneksel bir hal almıştı. Bu aşağı görme, onsekizinci yüzyılda silâhı doldurmadaki yavaşlık, atışın isabetsizliği ve etki alanının kısalığı (en fazla 200 yarıda) gözönüne alındığında pek de boşuna sayılmazdı. Fakat ondokuzuncu yüzyılda, yirminci yüzyıl devrimini gölgeye düşürecek derecede ateşli silâhların ateş etme hızı ve menzilinde bir gelişme oldu. Örneğin, 1850 yılında yivsiz bir ağızdan dolma tüfikle bin asker bir dakikada 500 atış yapabiliyor ve bu tüfeklerin menzili onaltımcı, onyedinci ve ondekisizinci yüzyıl tüfeklerinin aynı, yani 300 yarıdaya yakın iken; bu rakamlar ığneli tüfekte 1000 atış ve 2200 yarıda menzil; 1866 modeli tüfekte 2000 atış ve 2700 yarıda menzil; 1886 modelinde 6000 atış ve 3800 yarıda menzil; 1913 modeli şarjörlü çok atış yapabilen tüfekte ise 10.000 atış ve 4.400 yarıdaya kadar yükseldi. 1850 ile 1913 arasında atış hızı yirmi, atış menzili ise onaltı kere artmıştı. 1913 yılında bir asker 10.000 atış yapabilirken, bugün elimizde dakikada 1000 mermi atabilen makinalı tüfekler, hatta Garand gibi dakikada 100 atış yapabilen, yani 1913 tipi silâhların en hızlısından on misli güçlü olan yarı otomatik tüfekler bulunmaktadır.¹

1850 ile 1913 arasındaki gelişmenin ne kadar büyük olduğu ve 1913 ile 1938 arasındaki gelişmenin bunu da aştığını, 1550 ile 1850 arasındaki gelişmeyle karşılaştırılırsa kolayca anlayabiliriz. Onaltıncı yüzyılın ortasında bir el topunun menzili yaklaşık olarak yüz

(*) 1 yarıda = 0,91 m. (ç.n.)

(1) Bu rakamlar ideal koşullarda ulaşılabilcek en iyi atışı gözönüne aldıkları için kuramsal rakamlardır. Savaş koşulları altında bunların çok daha düşük olacakları kuşkusuzdur; bununla birlikte ilişki kuramsal koşullar altında olduğunun aşağı yukarı aynı kalacaktır.

yarda, atış gücü de en mükemmel olarak iki dakikada bir atıştı. Birinci Dünya Savaşında ağır topçunun maksimum menzili 76 mil-den fazla olmayıp, bu da ancak 18,4 inçlik * Alman topu tarafından erişilebiliyordu. Ayrıca toplar en fazla otuz atıştan sonra kullanılmaz hale geliyordu. Buna karşılık günümüzün güdümlü mermileri —yani kendi güçleriyle yol alan patlayıcı madde taşıyıcılar— sınırsız bir menzile sahiptirler. Görevini yerine getirdikten sonra üssüne dönen tam yüklü bir bombardıman uçağının menzili İkinci Dünya Savaşının sonunda 1500 mil civarında iken bu menzil o zamandan bu yana 6000 mili çok aşmıştır. Geçen yüzyılın sonunda bir ülkenin düşman toprağı içinde saldıracağı nokta birkaç mili aşmazken, bu mesafe Birinci Dünya Savaşında topçu için 76 mile, etkisiz ve hafif yüklü bir uçak için de birkaç yüz mile çıkmıştı. Bu rakamlar İkinci Dünya Savaşında 1500 mile çıktı, bugün ise bunların menzili sınırsızdır. Böylece, yirminci yüzyılın ortasında savaş, devrin teknolojik araçlarıyla donanmış herhangi bir ülke bütün dünyayı eylem alanı haline getirebileceğı için toptan bir duruma gelmiş bulunmaktadır.

Savaş araçları dizisinin bütün dünyaya uzamasının modern savaşın niteliğı ve bunun çağdaş dünya politikasına etkisi bakımından az veya büyük önem taşıması durumu, savaşın yıkıcılığının artmasının silâhların menzilinin artmasına ayak uydurup uydurmadığına bağlı birşeydir. Bu yüzyılda ve özellikle yüzyılın beşinci on yıllık devresi içinde yıkıcılığın muazzam bir şekilde artması üzerine modern savaş, silahların olanaklarını toptan savaş olasılığı haline getirmiştir.

Topun bulunuşuna kadar, deniz savaşları dışarıda tutulacak olursa, bir tek askerin hareketi ilke olarak ancak bir tek düşmanı ortadan kaldırılabiliyordu. Bir kılıç vuruşu, bir mızrak dürtüşü, bir tüfek atışı en iyi durumda birtek düşmanı önleyebiliyordu. Top barutu savaşta kullanılmaya başladığı zaman Orta Çağın sonunda makinalaşmaya doğru atılan ilk adım askerî işlem ile öldürülen düşman arasındaki bire/bir orantısını hemen artırmadı, ilkin tüfeklerin doldurulması ve ateşlenmesi, örneğın, altmış çeşit hareketi gerektiriyor ve bu hareketler için genellikle bir kişiden fazla adam kullanılıyordu. Ayrıca nişanlama durumu o kadar elverişsizdi ki, edilen ateşlerin ancak ufak bir yüzdesi hedefi buluyor ve bir

(*) 1 inç = 2,54 cm (ç.n.)

kişiyi öldürebiliyordu. Toplara gelince, bunları istenilen duruma getirmek ve doldurmak için çok fazla sayıda adam gerekiyor, ayrıca bu aletin nişan almaya elverişsiz oluşu bu ortak çabanın etkisinin çoğunu ortadan kaldırıyordu. Yapılan atış hedefi bulunduğu zaman da, düştüğü yerden başka tarafa zarar vermiyordu.

Durum ancak ondokuzuncu yüzyılın son yarısında makinalı tüfeğin bulunmasıyla hızla değişti. Bu silâhla bir kişi bir kerede etkin bir şekilde yüzlerce atış yapabiliyor ve şimdiye kadar ulaşılmamış bu koşullar altında aşağı yukarı edilen ateş sayısı kadar düşman öldürülebiliyordu. Aşağı yukarı bu sıralarda başlayan topluluğun geliştirilmesi işi ve bunu izleyen hava ve zehirli gaz savaşındaki gelişmeler, savaşta birtek veya pek az kişi tarafından yapılan bir tek hareketle öldürülebilen düşman sayısında çok büyük bir artmaya yol açtı. Birinci Dünya Savaşında bu sayı halâ ancak yüzlerle ölçülüyor ve bu da özellikle saldıran piyade üzerine ateş eden makinalı tüfek sayesinde elde ediliyordu. Bütün İkinci Dünya Savaşı sırasında bile tam yerine rastlayan bomba bile ancak bin kişiyi öldürebiliyordu. Bu savaşta uçaklar tarafından atılan bomba sayısının yaklaşık olarak hava saldırılarında ölenlerin sayısına eşit olduğu hesaplanmıştır.

Çekirdeksel savaş ve bir olasılık olarak da mikrop savaşı bu bakımdan, çok daha büyük ölçüde olmakla birlikte, bir süre önce makinalı tüfeğin yapmış olduğu devrime benzer bir durum yaratmış bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşının sonunda birkaç kişi attığı bir atom bombası ile çok fazla düşmanı sakat bırakmıştır. Atom bombalarının gücü böyle muazzam bir hızla arttıkça ve savunma gücü şu andaki gibi aciz kalınca, yoğun bir nüfusun bulunduğu bir bölgeye atılacak olan bir çekirdeksel bombanın kurbanları milyonlarla sayılacaktır. En etkili çekirdeksel bombaların birkaçının yıkıcı gücü, İkinci Dünya Savaşında atılan bombaların tümünün gücüne eşit bulunmaktadır. Mikrobik savaşın olanakları ise en güçlü çekirdeksel bombalarinkini geçmekte olup, bir veya birkaç önemli yere yerleştirilecek mikrop bombaları sınırsız sayıda insanı kapsayacak salgın hastalıkların çıkmasına sebep olacaktır.

Fakat dünyanın herhangi bir yerinde milyonlarca insanı ortadan kaldıracabilecek olan silâhlar bundan başka bir işe yaramayacak olup, askerî ve siyasal şemada bu bakımdan olumsuz bir yer

tutmaktadırlar. Bu silâhlar düşmanın direnme gücünü kırabilirler; fakat kendi kendilerine biryeri fethedemezler ve fethedilmiş yeri elde tutamazlar. Toptan savaşın meyvalarını toplamak ve bunları sürekli siyasal kazançlar haline koymak için nakliyat ve haberleşmenin makinalaştırılması gerekmektedir.

N a k l i y a t v e H a b e r l e ş m e n i n M a k i n a l a ş m a s ı

Son birkaç on yıllık devredeki mekanik ilerleme hiçbir alanda nakliyat ve haberleşmenin kazanmış olduğu kolaylık ve hız kadar şaşırtıcı olmamıştır. Bu konuda yirminci yüzyılın ilk yarısında görülen ilerlemenin şimdiye kadar olan bütün tarih boyunca ilerlemeden daha büyük olduğu rahatça söylenebilir. Şu göze çarpmaktadır ki, 1834 yılında Sir Robert Peel'in bir kabine toplantısında bulunmak amacıyla Roma'dan Londra'ya koşuşmak için harcamış olduğu onüç günlük zaman, onyedinci yüzyıl önce bir Romalı devlet adamının aynı yolu aşmak için harcadığı zamanın tıpatıp aynıdır. Aşağı yukarı ondokuzuncu yüzyılın ortasına kadar denizde ve karada ulaşıldığı saptanan en büyük hız saatte on mildir, ve karada bu hız seyrek olarak elde edilebilmiştir. Yirminci yüzyılın başında demiryolları kara yolculuğunu saatta altmışbeş millik bir hıza erdirmişti. Bu hız bütün tarih boyunca elde edilebilen en yüksek hızın altıbuçuk mislidir: Buharlı gemiler saatta otuzaltı mil, yani şimdiye kadar elde edilebilenden üçbuçuk misli hıza ulaşmışlardır. Günümüzde yolcu uçaklarının hızı saatte altıyüz mili aşmaktadır; bu demektir ki bugün artık, kırk yıl öncesinin deniz ulaşımının on, kara ulaşımının yirmi misli hız elde edilmektedir. Bu hız yüz yıldan biraz daha fazla öncesi ile karşılaştırılacak olursa, altmış misli hız artışı sağlanmış olduğu ortaya çıkacaktır.

1790 yılında en iyi mevsimde iki yüz küsur millik Boston - New York arası dört günde aşılabiliyordu. Bugün mevsim söz konusu olmaksızın, aynı süre içinde dünya turu yapılabilmektedir. Ulaşım hızı bakımından bugün Moskova, New York'a birbuçuk yüzyıl önceki Filadelfiya'dan daha yakındır. Bugün bütün dünya, Amerika Birleşik Devletlerini kurmuş olan onüç devletin topraklarından daha küçüktür. Bu gelişmenin özellikle son birkaç yıl içinde ne denli hızlı olduğu, uzman gözlemcilerin tahminlerini nasıl geride bıraktığını, Profesör Staley'in bu sorunları tartışırken 1939'da sor-

muş olduğu şu soru çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır : «Saatte üçyüz mil hız, bir yolcu taşıt aracı için yirmi beş yıl içinde ulaşılamiyacak bir hız mıdır?»² 1960 yılında en hızlı yolcu uçağının hızı, Profesör Staley'in 1964'de ulaşılacağını tahmin ettiği hızın iki mislinden fazlaydı. General Motors şirketi 1939 yılında yaptığı tahminde 1960 yılına varıldığında 38 milyon otomobilin yollar-da dolaşmakta olacağını söylemişti; bu sayı 1960 yılında iki mislinden fazlaya ulaşmıştır.

Yolcu ulaşımının kaydettiği mekanik gelişmenin anlamı mal ulaşımı için de aynıdır, çünkü her iki durumda da mekanik araçlar bir aynılık göstermektedir. Aradaki tek fark, kara mal ulaşımının mekanik gelişmesinin daha da hızlı oluşunda bulunabilir. Bunun da nedeni bu ulaşımın başlangıç noktasının önceleri düşük olmuş olmasındadır. Bugün mallar tıpkı insanlar gibi hızlı bir şekilde taşınabiliyorso da, demiryolunun bulunmasından önce yer ve güc sorunları insan ulaşımından çok malların ulaşımını sınırlamaktaydı. Ondokuzuncu yüzyılın ortasına varmadan demiryolunun Almanya'ya girmesi malların ulaşım hızını sekiz misli artırmakla birlikte, insan ulaşımındaki hız ancak beş katına çıkabilmiştir.

Bu gelişmeler yazılı ve sözlü haberleşme alanında bunlarla karşılaştırılmayacak kadar hızlı olmuştur. Bu alandaki mekanik gelişme insan ve mal ulaşımındaki çok geçmiştir. Ondokuzuncu yüzyılda telgrafın, telefon ve denizaltı kablolarının bulunmasından önce yazılı ve sözlü haberleşme hızı seyahat hızının aynı olmuştur. Yani uzaktan görülebilen işaretler dışında bu çeşit haberleşmenin tek yolu normal ulaşma araçları olmuştur. Ondokuzuncu yüzyıl buluşları bu tür haberleşmeler için gerekli olan zamanı günler ve haftalardan saatlere indirmiştir. Radyo ve televizyon, haberleri ağızdan çıktığı anda dinleyenlere ulaştırmaktadır.

Mutlak Sonuçlu Savaş

Bu mekanik gelişmeler dünyanın fethini ve bu fethedilmiş dünyayı elde tutmayı teknik bakımdan olanaklı kılmaktadırlar. Bundan önce büyük imparatorlukların yaşamış olduğu doğrudur. Makedonya İmparatorluğu Adriyatikten İndus nehrine kadar, Ro-

(2) Eugene Staley, *World Economy in Transition* (New York : Council on Foreign Relations, 1939), p. 13.

ma İmparatorluğu İngiliz adalarından Kafkaslara kadar, Napolyonun fetihleri de Cebelitarık kıyılarından Moskova'ya kadar uzanıyordu. Bununla birlikte bu imparatorluklar ya uzun sürmemişler, ya da kendileriyle diğerleri arasındaki çok büyük uygarlık, teknolojik ve diğer farklar yüzünden ayakta kalabilmişlerdir. Roma İmparatorluğunun genişlemesi bu noktayı belirtmektedir. Bu imparatorluğun eylemlerinden çoğu birinci sınıf rakiplerle boy ölçüşme şeklinde değil, daha çok, siyasal bakımdan boş alanlara olan sömürge yayılımını andırmaktadır. Bu arada diğer imparatorluklar, yaşamlarını sürdürememiş ve çok geniş topraklar üzerine yayılmış bulunan büyük insan kitlelerini boyun eğdirerek sürekli bir denetim altında tutmak için gerekli teknolojik kaynaklardan yoksun oldukları için siyasal dünyanın bilinen yerlerinin hepsini fethetmeyi başaramamışlardır.

Dengeli bir dünya imparatorluğu için gerekli olan ön koşulların sayısı üçtür: 1) imparatorluğun uyruklarının kafaları üzerinde merkezileşmiş bir denetim uygulanması yoluyla etkili bir toplumsal bütünleşme sağlamak, 2) imparatorluk içinde herhangi bir çözülme noktasının ortaya çıkması olasılığına karşı üstün bir örgütlü kuvvet, 3) bütün imparatorlukta bu denetim ve uygulama araçlarının sürekli olarak ve her noktada sağlanması. Bu siyasal ve askerî önkoşulların hiçbirisi geçmişte sağlanamamıştır; fakat bunlar artık zamanımızda olanaklı durumda bulunmaktadır.

O zamanlar ya haberleşme araçları makinalaşmamış bulunuyordu, ya da makinalaşmış olsa bile sıkı bir şekilde bireyleşmiş olduğu için merkezileşmemiş bir durum içindeydi. Haberler ve fikirler yalnız sözle, mektupla yahut her bireyin kendi evinde çalıştırdığı bir baskı makinasıyla yayılıyordu. Bu yüzden, dünyayı fethetmek kalkışacak olan bu konuda sonsuz sayıda rakiple aşağı yukarı eşit bir ortamda boy ölçüşmek zorunda kalıyordu. Bu durumda, dünyayı fethetmek isteyecek olan rakiplerini bilirse ve yakalayabilirse onları hapse veya ölüme mahkûm edebiliyor fakat bunları haber, basın, radyo ve sinema yapım ve yayımı tekeli aracılığıyla susturamıyordu. Ondokuz yüzyıl önce Sen Pol kentten kente dolaşıp, Korentlilere ve Romalılara mektuplar yazıp İncil'i yayıyordu. Zaten Roma İmparatorluğunun dininin temsilcileri de kendi dinlerini ancak bu kadar yayabiliyorlardı. Sen Pol öldürüldüğünde arkasında kendi yaptığını daha etkili ve devletin temsilcileriyle daha geniş bir rekabet içinde yapan binlerce kişi bırakmıştı. Acaba söy-

leyeceklerini yazacak bir gazete veya dergiden, vaazlarını yayacak bir radyo şebekesinden, kendini halka tanıtacak bir haber filmin-den ve televizyondan, büyük olasılıkla mektuplarını taşıyacak bir postaneden ve hiç kuşkusuz ulusal sınırları aşmasına yarayacak bir belgeden yoksun bir Sen Pol'ün elinden yarının dünya imparatorluğunda ne gelirdi ki?.

Daha önce görmüş olduğumuz gibi, şiddet araçları eskiden geniş bir ölçüde makinalaşmamış idi ve her zaman da bireyleşmiş bir durumda bulunup merkezileşmemiş bir hal göstermekteydi. Bu konuda da, dünya imparatoru olmaya kalkışanın, uyruğu olacak kimselerle aşağı yukarı eşitlik içinde boy ölçüşmesi gerekiyordu. Her iki taraf da kesecek, dürtükleyecek ve ateş edecek aynı silâhlara sahip bulunuyordu. Fethe girişecek olan, imparatorluğunu korumak için her tarafta herhangi bir başkaldırmaya karşı koymak için üstün bir örgütlü kuvvet kurmak gibi olanaksız bir işin hakkından gelmek zorundaydı. 3 Mayıs 1808 tarihinde Madrit halkı Fransız fatihlerine karşı aynı silâhları kaldırabiliyor ve onları kentten dışarı sürebiliyordu. Bugün ise bir dünya imparatorluğunun hükûmeti böyle bir durumdan radyo ile haberdar olarak, başkaldıran kente birkaç saat içinde tekeline veya aşağı yukarı teke-line sahip bulunduğu bir bombardıman filosu ve paraşütçü, havan topu ve tank yüklü araçlar yollayarak ayaklanmayı kolaylıkla bastıracaktır. Bir anlık buyruk üzerine her yerde her an saldırıya hazır bir üstün kuvvetin işe karışacağı tehdidi bile isyan fikrini yıldırmaya yetecektir.

Son olarak, ulaşımın makinalaşması, bir dünya imparatorluğu kurmaya kalkışacak olan kişiyi, Napolyonun başarısızlığına sebep olan ve daha az dinamik ve ihtiraslı liderlerin dünya imparatorluğu fikrine kapılmalarını bile önleyen bir iyi iklim ve coğrafî duruma bağlı olma zorunluluğundan kurtarmış bulunmaktadır. Bu bakımdan dünyayı ele geçirmeye engel olan en büyük nedenlerden biri de, ondokuzuncu yüzyıla kadar süren bir zorunluluktur. Bu zorunluluk kendini, sonbahar sonu kış ve ilkbahar başında orduyu iklim koşullarına karşı koruyamama ve gerekli araç ve gereçleri kendisine sağlayamama durumu yüzünden savaşmayı durdurma şeklinde gösteriyordu. Eğer düşman, bir tek seferle kendini toplamayacak şekilde hırpalanmamışsa, gelecek döğüşme mevsimi için yeniden hazırlanmak olanağını elde etmiş oluyordu. Böylece savaş, her raund arasında zayıf olanın eğer nakavt olmamışsa ken-

dine gelebileceği kadar ara bulunan bir boks maçına benziyordu. Bu koşullar altında, bir döğüşme mevsiminde yapılan fethin gelecek mevsimde geniş olarak yeniden yapılmak zorunluluğu bulunduğu için, dünyayı ele geçirmeyi düşünmek apaçık delilikti. Zafer, fetih ve düşmanı yok etmekten çok yenilenin yenene oranla daha çok hırpalanması demek olduğuna göre, zaferi kazanan taraf bile dünyayı ele geçirinceye kadar her ilkbahar yeni yeni düşmanlara saldırmak için gerekli olan kaynakları elinde bulundurmaktan uzak bulunuyordu.

Dünya fethine girişecek olan, bu işe başlayacak bile olsa fazla ileri gidemiyecekti. Ele geçirdiği toprakların her yerinde askeri gücün bu üstünlüğünü her an tutamayacağı için, zamanında karşı koyamayacağı başkaldırmalarla sürekli olarak karşı karşıya kalması kaçınılmaz olacaktı. Haberleşmenin yavaşlığı ve ulaşmanın teknik zorluklar göstermesi, dünyayı fethetmek isteyen ele geçireceği yerlerdeki durumunu sağlamlaştırmak olanağını ortadan kaldıracaktı. Kendisi imparatorluğunun sınırlarını genişlettikçe, sonunun yaklaşma olasılığı o denli büyüyecekti. Napolyon imparatorluğu 1812 yılında gücünün doruğuna ulaştığında, ayni zamanda dağılmasına en yakın noktada bulunuyordu. Napolyon ele geçirmiş olduğu yerlerin kenarlarında çarpışır ve bu sınırları her an gücünün Fransız kaynaklarından uzaklaştırırken, fetihlerinin kurbanları onun arkasında kurtuluş için hazırlanabiliyorlardı. Bu kurbanlar, Büyük Britanya ve Rusya'nın savaşa katılmamış ve ele geçmemiş kaynaklarının yardımıyla darbeyi indirince, Napolyon kuvvetlerinin büyük bir kısmı kış mevsimine rağmen ve büyük kayıplar vererek isyanların çıktığı yere geri getirilmişlerdir. Burada Napolyon kendi istediği değil, ülkelerini aldığı kimselerin seçtiği yerde çarpışmak zorunda kalmıştır.

Artık bugün, geleceğin dünya fatihi ele geçirdiği yerlerde düzeni sağlamak için görülmemiş teknik araçlara sahiptir, çünkü mevsim ve mesafe söz konusu olmaksızın, ele geçirdiği yerlerde buyruğu altında her an üstün bir örgütlü güce sahip bulunmaktadır. Hava kuvvetlerinin bulunduğu en yakın noktadan bin mil ilerde tomurcuklanmakta olan bir başkaldırma, Napolyon devri ulaşım teknolojisi açısından beş mil ilerde bulunmakta, hele gene Napolyon devri haberleşme teknolojisi açısından hemen köşeyi dönünce oracıkta vuku bulmaktadır. Diğer bir deyimle, fethi yapan, zarar görenleri herhangi bir girişimden vazgeçirmek için kitle pro-

pagandasının tüm modern tekniklerini hemen hemen o anda harekete geçirmek olanağına sahiptir. Kendisi birkaç saat içinde örgütlenmiş gücüyle başkaldıranlara üstünlük kurabilecek durumdadır.³

Böylece Hükûmetin falsoları, dış müdahale veya imparatorluğun içinden çıkabilecek siyasal ve askerî olaylar hariç tutulduğu zaman; bir kez ele geçirilen yer artık elde kalmaktadır. Bu niteliklerin sonucu olarak, bir zamanlar yenilmiş ve ülkesi ele geçirilmiş bir halk, başkaldırma olanakları kalmadığı ve üstün gelen taraf haberleşme araçlarının denetim tekeli elinde bulundurarak kendisini başkaldırma iradesinden yoksun bırakacağı için, artık yenilmiş ve ülkesi ele geçirilmiş bir halk olarak kalacaktır. Edmund Burke'ün dediği gibi: «Herhangi bir kimseyi bırakın size on iki ay boyunca sabah akşam kendi öyküsünü anlatsın, sonra bir de bakarsınız ki efendiniz olmuş».⁴

Bugün, diğerlerinin efendisi olan devlet teknolojik bakımdan önde olma üstünlüğünü elinde bulundurabiliyorsa, bir dünya imparatorluğu kurması bakımından önünde teknolojik hiçbir engel bulunmamaktadır. Çekirdeksel silâhların ve belli başlı ulaşım ve haberleşme araçlarının tekeli elinde bulunduran ve bu tekeli ve denetimi elinde tutabilen bir ülke dünyayı fethedebilecek ve elinde tutabilecektir. Herşeyden önce bu devlet, elinde bulunduracağı dünya imparatorluğunun vatandaşlarının kafalarını uysal, baş eğcek bir şekilde biçimlendirmek olanağına sahip olacaktır. Yakın geçmişin ve günümüzün totaliter toplumları bu biçimlendirmenin iyi örneklerini vermiş bulunmaktadırlar. Oldukça etkin bir hükûmetin başta bulunduğu varsayıldığında, başkaldırma isteği sonunda dağılacak, en aşağısından siyasal ve askeri anlamdan yoksun olacaktır. İkinci olarak, herhangi bir başkaldırma girişimi üstün

-
- (3) 1944'de Hitler'e yapılan suikastın başarısızlığa uğraması, olayı, silâhlı kuvvetlerin bir kısmı tarafından yapılsa bile, hükûmetin başkaldırma girişimleri karşısındaki büyük üstünlüğünü iyi bir şekilde göstermektedir. Özellikle hükûmet tarafından denetlenen modern kitle haberleşmelerinin büyük önemi bu olayda iyice ortaya çıkmaktadır. Radyolarda halka ve başkaldırmanın bazı liderlerine seslenen Hitler'in sesidir ki aslında bu olayın hükûmetin lehine sonuçlanmasına yol açmıştır. Bunun çok iyi bir anlatımı için Bknz.: Allen W. Dulles, *Germany's Underground* (New York: The Macmillan Company, 1947).
- (4) «Thoughts on French Affairs», *Works*, Vol. IV (Boston: Little, Brown, and Company, 1889) p. 328.

gücün hızlı tepkisiyle karşılaşacak ve başından beri başarısızlığa mahkûm olmuş olacaktır. Son olarak da, modern teknoloji kafa-ların denetim altında bulundurulması işinin coğrafya ve mevsim koşulları söz konusu olmaksızın dünyanın her yerinde yürütülebil-mesini olanaklı kılmıştır.

Toptan Makinalaşma, Toptan Savaş ve Toptan Hükmetme

Eğer Batı kültürünün bir tüm olarak makinalaşması gözönü-ne alınmazsa bu tüm olarak makinalaşmanın ancak özel bir gö-rüntüsü olan modern savaşın ve bunun askerî ve siyasal sonuçla-rının yukarıda yapılan analizi tam sayılamaz. Zira modern ülkele-rin bu toptan makinalaşması olmasaydı, bu devletler hiçbir za-man kitle halinde orduları ortaya koyamayacaklar ve bunları er-zak ve silâhla donatmayacaklardı. Toptan savaş toptan makinalaş-mayı gerektirmektedir ve savaş ancak savaşı yapan ülkelerin ma-kinalaşmasının toptan olması sayesinde toptan olabilir.

Tarihin başlangıcından Amerikan İç Savaşına ve 1870 Fran-sız - Prusya savaşıma varıncaya kadar bütün askerî eylemler kol kuvvetiyle yapılmıyordu. Askerler kendilerini ve savaş araç gereçle-rini taşımayı kendi kol güçleri veya hayvanlar aracılığıyla başarı-yorlardı. Bütün askerî eylemler, silâhların boyutları ve nitelikleri, elde bulunan insan ve hayvan gücünün doğal nitelik ve nicelikleri ile sınırlı bulunuyordu. Bir ulaştırma aracı olarak demiryolları Amerikan İç Savaşında birkaç kez kullanıldıktan sonra ilk defa sistematik olarak Alman ordusu tarafından 1870'de uygulanmaya konuldu. Almanlar bu suretle Fransızlar üzerinde çok büyük bir stratejik ve taktik avantaj sağlamış oluyorlardı.

1899'da, Boer savaşı sırasında beş inçlik bir topu çekmek için tam otuz iki tane öküz kullanılmıştı. Hareketin yavaşlığı, hiçbir insan gücünün çare bulamadığı bir engel olan sayıların doğal sı-nırlaması, ve hayvan yemi sağlama ve taşıma güçlükleri savaşı ağır ve hantal bir duruma sokuyordu. Barış ve savaşta insanın verim-liliğini birçok katına çıkaracak olan kol gücü değil, buhar makina-sı şeklinde kömür, su ve petrol, türbin, elektrik motoru, ve içten yanmalı motor idi. Profesör Fairgrieve, özellikle İngiltere'yi ele alarak kömürün bu gelişmeye olan katkısını şöyle anlatıyor :

Ve birgün, bir kaç limanı, kentleri ve küçük pazar şehirleri olan bu tarım ve çayır dünyasına Endüstri

Devriminin başlangıcı ulaştı. O ana dek yalnız ev işlerinde kullanılmış bulunan kömür bir insan veya hayvandan, hatta birkaç insan ve hayvandan daha çok iş çıkartabilen makinaları harekete geçirmekte kullanılmaya başladı. İnsan, bundan önce kendi kol gücüyle yapmak zorunda olduğu işlere kendi dışındaki enerjiyi koşturmaya başladı. Besinden elde edilen enerjiyle hiç ilgisi olmayan bu muazzam enerji deposu ile daha önce yapılamıyan şeyler yapılmaya başladı. Bu artık çok geniş bir çapta kullanılıyordu... Giyecekler son ilmiğine kadar makineler tarafından yapılmaya başlanınca evde giyim eşyası yapımı son derece azaldı. İnsanın yiyeceği çok büyük bir ölçüde sofrasına hazır gelmeye başlayınca sonuç olarak evde yemek gittikçe daha az hazırlanmaya başladı; büyük kentlerde yiyecek yapımı öylesine büyük bir endüstri haline geldi ki, insanlar günün veya gecenin herhangi bir saatında cüzdanına veya zevkine uygun yemek bulabiliyordu...

Kömürün bütün diğer kullanımları dışarda tutulmak şartıyla, yalnızca fabrikalarımızda kullanılan kömürün iyi çalışan 175.000.000 insanın enerjisine eşit bir enerjiyi bu insanların asla vermeyi başaramıyacakları kadar iyi bir şekilde verdiği hesaplanmıştır. Eski Yunan'ın insanın ilerlemesinin her yönünde sağlamış olduğu büyük başarıların başlıca temeli köle sınıf tarafından yapılan işlerdi. Ortalama olarak her özgür Yunanlı, her Yunan ailesi beş tane helot'a sahipti. Biz bugün Yunanlılardan söz ederken Yunan enerjisinin büyük bir kısmını meydana getiren bu insanları aklımıza bile getirmeyiz. İngiltere'de, şöyle söyleyebiliriz ki, her aile yiyecek, giyecek istemeyen, sızlanmayan, köle oluşundan dolayı yüksünmeyen yirmiden fazla helot'a sahip bulunmaktadır. Erkek, kadın ve çocuk 45 milyonluk İngiltere'nin fabrikalarında 175 milyon kişi fazladan çalışmaktadır. Tamamen mekanik bir şekilde çalışan makinalara sağlanan enerjinin yanında 20 milyondan az erkek ve kadın tarafından sağlanan fizik enerji pek sönük kalmaktadır. Büyük toplumsal makinanın pürüzsüz ve olağan olduğu kadar kolayca çalışması için düğmelere ba-

san, kaldıraçları harekete geçiren, yağlayan ve paket yapan bir mühendisler ülkesi haline gelmiş bulunuyoruz. Cansız helot'lar tahılımızı öğütmekte, giysilerimizi yapmakta, dünyanın öbür ucundan yiyeceğimizi alıp getirmekte, bizi şurada burada işe ve eğlenceye taşımakta, haberlerimizi ve bilim kitaplarımızı basmakta, ve Yunanlıların hiçbir zaman aklına gelmiyen işleri yapmaktadırlar... Birleşik Amerikada her erkek, kadın ve çocuk elli tane cansız köleye sahiptir.⁵

Bu makinalaşma sayesinde sağlanan işgücü tutumu muazzamdır. Gene Profesör Fairgrieve'e kulak verirsek : «Ortalama bir kile mısır buğdayının üretilmesi için gerekli insangücü çalışma süresi 1855 ile 1894 arasında dörtbuçuk saatten üç çeyrek saatin altına indirilmişti. 1830 ile 1896 arasında bir kile buğday üretimi için gerekli olan insangücü çalışma süresi üç saatten on dakikaya indirilmiş bulunuyordu». ⁶ Amerikan çiftlik üretimi 1952 yılında tarihte en yüksek miktara ulaştığında aynı yıl içinde tarımla uğraşanların sayısı seksen yıl içindeki en düşük sayısına ulaşmış bulunuyordu. Teknolojik bakımdan geri kalmış ülkelerde nüfuzun yüzde 90'ı tarımda çalışırken, Birleşik Amerika'da tarımda çalışan toplam nüfusun yüzdesi 1870 yılında yüzde elliden 1940 yılında yüzde yirmiden aşağıya düşmüştü. 1910 ile 1914 arasında Birleşik Amerika'da çiftçilikle uğraşanlar toplam nüfusun aşağı yukarı üçte birini oluştururken ulusal gelirin yüzde 12,4'ünü üretiyorlardı. 1914'de nüfusun yüzde 22,7'si ulusal gelirin yüzde 7,8'ini, 1952 yılında nüfusun yüzde 15,9'u ulusal gelirin yüzde 6,4'ünü, 1964 yılında da nüfusun yüzde 6,8'i ulusal gelirin yüzde 2,5 ini üretmekteydi.

Profesör Hornell Hart aynı trendi endüstride gösteren örnekler vermektedir.

1730'a varıncaya dek, örneğin yün eğirme elle yapılmaktaydı. Eğiren yavaş ve zahmetli çalışıyor ve her seferinde bir tek iplik ele alıyordu. Son ikiyüz yıl içinde makinalar bu süreci öylesine bir devrime uğratmış

(5) *Geography and World Power* (8th ed.: London: University of London Press, Ltd., 1941) pp. 314-17, 326. (Reprinted by permission of the publisher).

(6) *Ibid.*, pp. 324-4.

bulunmaktadırlar ki, bir işçi herbiri dakikada 10.000 ke-re dönen 125 tane iğle meşgul olmaktadır. Endüstrinin halâ eskiden olduğu gibi insan gücüyle işlediği Filipinlerde bir kuru Hindistancevizi yükü 200-300 hamal tarafından yüklenmektedir; makina çağı ekonomisinde bulunan San Fransisco'da ise bu gemiyi yüklemek için gerekli olan zamanın dörtte biri kadar süre içinde 16 adam gemiyi boşaltmaktadırlar. Makina gücüyle çalışan etkinliği, insan gücüyle çalışan yükleyicilerinkinin elli katıdır. Bir buhar küreği 200 niteliksiz işçinin işini görmekte; bir cam üfleme makinası 600 usta işçinin yerini doldurmakta; bir otomatik elektrik ampulü yapma makinası eskiden 2300 işçinin yaptığını yapabilmektedir.⁷

Ondokuzuncu yüzyılın ortasında Birleşik Amerika'da vücutça yapılan çalışmanın yüzde 22'si insan tarafından, yüzde 51'i hayvanlar tarafından, yüzde 27'si de makinalar tarafından yapılmaktaydı. 1900 yılında bu rakamlar yüzde 15, 33 ve 48'e çıktı. 1948'de insanlar fiziki çalışmanın yüzde 4'ünü, hayvanlar yüzde ikisini, ve makinalar da yüzde 94'ünü yapıyordu. Bu mekanik devrimin bir sonucu olarak, insan-saat başına mallar çıktısı (output) bu süre içinde beş katından fazlaya ulaştı. 1966 yılında bir insan-saat'lik bir çiftlik çalışması 1920'dekinden beş kat fazla besin üretmekte ve bir çiftlik işçisi 1945'de on iki insanı beslerken, 1966'da otuz iki kişiyi beslemektedir.

Bir takım endüstriyel süreçler insan çalışmasını tamamen ortadan kaldırmış bulunmaktadırlar. Makinalaşma buralarda otomasyon durumuna ulaşmıştır. Bu durum özellikle bir tek işçinin bile çalışmadığı ve otomatik elektrik sinyalleriyle denetleme yapılan hidroelektrik güc üretiminde doğrudur. Kâğıt hamurundan kâğıt elde etme işlemi de, sıvı kâğıt hamurunun makinaya verilmesinden makinanın öbür ucundan rulo kâğıt çıkıncaya kadar tamamen otomatikleşmiş bulunmaktadır. Gene aynı durum gazetelerin basımı için geçerlidir. Makinanın bir ucundan boş kâğıt verilmekte, diğer ucundan son ürün, yani basılmış gazete alınmaktadır. Yayıncı (sunı) ipek ve ipek, çelik ve otomobil, besin konserveleri ve

(7) *The Technique of Social Progress* (New York: Henry Holt and Company, 1931) p. 134. (Reprinted by permission of the publisher).

özellikle un üretimi gibi alanlarda makinalaşmaya gidilmiş ve bunun verimliliğin artması ve kol gücünün yerinden edilmesi gibi etkileri olmuştur.

Birçok üretim süreçlerindeki düşük makinalaşma seviyesi yüzünden, makinalaşmanın kapsamlı sonuçları bu harikulâde örneklerin gösterdiğinden çok daha az etkileyici olmakla birlikte, üretimin en önemli alanlarındaki trent o denli genel ve köklüdür ki bunu insanlığın üretim süreçleri içinde bir devrim —tarihteki en büyük devrim— diye nitelendirmek mümkündür.

Modern çağın üretim süreçlerindeki bu devrimdir ki toptan savaşı ve dünyaya hükmetmeyi olanaklı kılmıştır. Bundan önce savaş teknolojik bakımlardan sınırlanmış bulunuyordu. Bir ülkenin verimliliği, geniş orduları beslemeye, giydirmeye, barındırmaya ve donatmaya uzun zaman yetmiyordu. Daha da önemli olarak, ülkenin varlığını tehlikeye sokmadan silâhlı kuvvetlerin ulusal üretimden aldığı payı artırmak olanaksız olmaktadır, zira böylesine kısıtlı bir durumda bulunan ulusal ekonomiler ancak geçinebilecek bir seviye tutturmabilmektedirler. Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda ulusal bütçenin üçte ikisini veya bundan fazlasını askerî amaçlar için kullanmak görülmeyen birşey değildi. Bu devirde birkaç kez askerî harcamalar hükûmetin toplam harcamalarının yüzde 90'ından fazlasını alıp götürmüştür. Bu dönemde askerî harcamalar bütün diğer harcamalardan daha önce gelmektedir ve ulusal üretim diğer amaçlar için de vergilendirilmek için fazla düşüktür. Bundan dolayı, ondokuzuncu yüzyıldan önce yapılan bütün herkesi askere alma çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır, çünkü ulusal üretimin sürüp gidebilmesi için üretici sınıfların askerlikten bağışık tutulması gerekmiştir. Yalnızca bu üretici eylemlere giremeyen ayak takımı ve girmek istemeyen aileler askere alınabilmişlerdir.

Endüstriyel devrimin, ve daha özellikle, yirminci yüzyılda tarımsal ve endüstriyel sürecin makinalaşması savaşın ve uluslararası ilişkilerin niteliği üzerine üçlü bir etkide bulunmuştur. Böylece büyük sanayi ülkelerinin toplam verimliliği artmış, üretim süreci içinde insan çalışmasının görece payı büyük ölçüde azalmış, son olarak da tıp ve sağlık bakımındaki yeni tekniklerle birlikte bütün ülkelerin nüfusları görülmemiş ölçüde artmıştır. Verimlilikte böylece sağlanan artış, daha yükselen yaşam seviyesi ve tüketici sayısının artması karşısında ulusal üretim üzerine baskı-

da bulunmaya başlayan istemleri (talep) çok aşmış bulunmaktadır. Verimlilikteki fazlalık bu durumda yeni amaçlara yönetilebilmekte ve toptan savaşa giden kanallara aktarılabilmektedir. Makina tarafından yaratılan yeni enerji ve birbuçuk yüzyıl öncesinde hayatta kalabilme kavgasına harcanan insan enerjisinin çoğu artık askerlik yoluyla doğrudan doğruya veya sanayi üretimi yoluyla dolaylı olarak askerî amaçlar için kullanılabilmektedir.

Savaşta kullanılan insan enerjisi artık yalnızca kol enerjisi değildir. Birbuçuk yüzyıl öncesinde birçok insanın yaşamsal enerjilerini emen birtakım eylemler, yani insanın kendine ve bakmak zorunda olduklarına yiyecek, giyecek sağlamak ve doğa kuvvetlerinden korunmak ve etrafındakileri korumak gibi entellektüel ve manevî görevler, makina çağında büyük bir ölçüde hafifletilmiştir. Bundan başka, makina çağı çoğu erkek ve kadına daha önce bilmedikleri bir boş zaman sağlamıştır. Bununla birlikte, çelişkin olarak makina çağı, bunları sağlayarak muazzam ölçüde entellektüel ve manevi enerjiyi serbest bırakmış ve bunların daha iyi bir dünyanın kurulması için harcanmasını sağlamıştır, fakat bu enerjiler aynı zamanda toptan savaşların hazırlanmasına ve yapılmasına da gitmiştir. Makina çağı tarafından serbest bırakılan ve yaratılan insanî ve maddî güçlerin bu zincirleme birbirini izlemesi, savaşa toptan olma niteliğini vermiş bulunmaktadır.

Bu zincirleme oluşum, aynı zamanda toptan savaşa, dünyaya hükmetmeden başka hiçbir şeyle tatmin olmayan bu korkutucu, herşeyi sarıcı şiddeti kazandırmıştır. Artık entellektüel ve manevî enerjileri bu yaşamla birinci derecede ilgili olmayan ve artık öteki dünyayla ilgilenmeye de razı edilemeyen modern insan fetihler aramakta, doğaya ve diğer insanlara hükmetmek istemektedir. İnsanın kendine yeterli kafasından çıkan makina çağı modern insana, kendi çabalarıyla bu dünyada kendini kurtarabileceği inancını damla damla akıtmıştır. Böylece, bu insanı reddeden ve ilâhi müdahaleye dayanan geleneksel dinler cansız, ölü bir hale gelmişlerdir. Modern insanın entellektüel ve manevî kanı, bilim, devrim yahut milliyetçiliğin kutsal savaşı yoluyla kurtulma vadeden siyasal dinlere doğru akmaktadır. Makina çağı kendi zaferlerini kendisi doğurmakta ve ileriye doğru atılan bir adım, teknolojik ilerleme yolunda atılacak olan iki adımı arkasından sürüklemektedir. Aynı zamanda siyasal ve askeri zaferlerini de kendi yaratmakta-

dır; çünkü dünyayı fethetme ve elinde tutabilme yeteneği ile birlikte onu fethetmek isteğini de birlikte getirmektedir.

Bununla birlikte makina çağı aynı zamanda kendi yıkımını da doğurmakta olabilir. Çağımızın güc dengesinin koşulları altında, toptan amaçlar için toptan nüfuslarca yapılacak toptan savaşlar ya dünyanın ele geçirilmesiyle ya da iki tarafın birden yok olmasıyla veya her ikisinin birden gerçekleşmesiyle son bulacaktır. Zira ya dünyayı ele geçirmeye çalışan iki taraftan biri az bir zararla amacına ulaşabilecek; ya birbirlerini ortadan kaldıracaklar ve hiçbirisi amacına ulaşamayacak; yahut da ikisinden en az zarar görmüş olanı amacına ulaşacak fakat elinde yakılıp yıkılmış bir evrenden başka birşey kalmayacaktır. Yirminci yüzyılın son yarısında dünya politikasını karartan geleceğin görünüşleri bunlardır.

Böylece turumuzu tamamlamış oluyoruz. Önce çağdaş dünya politikasının sürükleyici ögesi olarak milliyetçi evrenselciliğin yeni manevî gücünü gördük. Bükülmez iki blok arasında işleyen basit bir güc dengesinin büyük bir iyiliğin veya büyük bir kötülüğün habercisi olduğunu anladık. Toptan savaş olasılığında kötülüğün tehdidini tanıdık. Bununla birlikte toptan savaşı olası kılan ögenin —yani modern yaşamın makinalaşmasının— toplam savaş aracılığıyla dünya egemenliğini ele geçirmeye yönelen manevi gücü de olanaklı kılmaktadır. Çağımızın üç büyük devrimi —manevî, siyasal, ve teknik— ortak bir noktaya sahip bulunmaktadır: bunlar birbirlerini desteklemekte, güçlendirmekte ve aynı yöne —evrensel bir yangına— doğru gitmektedirler. Bunların aynı zamanda oluşmaları ve birbirine paralel olarak gelişmeleri, herbirinin Batı uygarlığı için taşımakta oldukları tehlikeyi artırmaktadır.

Bu devrimler zincirlemesinin üç tane önemli sonucu olmuştur: siyasal dünyanın merkezi olarak Avrupa'nın sürekli olarak kuvvetten düşmesi, karşı koyulmaz bir üstünlükle iki süperdevletin ortaya çıkması, ve Asyanın bağımsız bir siyasal ve manevî güç olarak belirmesi. Nasıl Asya'nın Avrupa'dan siyasal özgürlüğünü kazanması olayı, Asya'nın Batı'ya manevî bir karşı koymayı başlatmasıyla birlikte aynı anda olmuşsa, Washington ve Moskova'nın dünyanın siyasal merkezleri olarak ortaya çıkmaları da bunların evrensel siyasal dinler haline gelmeleriyle aynı anda olmuştur. Dünyanın siyasal, manevî ve teknolojik merkezi olarak Avrupa'nın çökmesi olayı; modern devlet sisteminin duyarlıklı toplumsal mekanizmasının bozulmasının, Avrupa'dan dünyanın dört bir yanı-

na modern teknoloji yayılmasının, ve Avrupa'nın manevî fikirlerinin Asya'da zafer kazanmasının açıkça bir yan ürünüdür. Avrupa bütün dünyaya siyasal, teknolojik ve manevî başarılarını vermiş, dünya da bunları Avrupa'nın üstünlüğüne bir son vermede kullanmıştır.

Çağdaş dünya politikasının ve bunun olanaklarının bu karanlık görünümüne karşıt olarak zamanımızın en önde gelen sorununu inceleyelim : barış sorunu.

AYRIM SEKİZ

**YİRMİNCİ YÜZYIL ORTASINDA
BARIŞ SORUNU :**

**SINIRLAMA YOLUYLA
BARIŞ**

SİLÂHSİZLANMA

Bir kuşak boyunca yaşanan iki dünya savaşı ve devamlı bir çekirdeksel savaş olasılığı yüzünden günümüz Batı dünyası için en önemli sorun, uluslararası düzenin kurulması ve uluslararası barışın korunması olmuştur. Savaş her zaman için elim bir şey olarak tel'in edilegelmiştir. Avrupa'da ülke devletleri yükselip de Kutsal Roma İmparatorluğunu Hristiyanlığın fiilî örgütü olmaktan çıkarıp boş bir kabuk ve hukukî bir fiksiyon haline getirdikten sonra, yazarlar ve devlet adamları yitirilen Batı dünyası birliği yerine durmadan ve peşpeşe başka şeyler ikame etmeye çalışmışlardır. Onaltıncı yüzyılda Erasmus; onyedinci yüzyılda Sully, Eméric Crucé, Hugo Grotius, ve William Penn; onsekizinci yüzyılda Abbé de Saint-Pierre, Rousseau, Bentham, ve Kant ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda uluslararası düzen ve barışla ilgili sorunları çözmek için yapılan pratik çalışmaların öncüleri olan büyük düşünürlerdir.

Kutsal İttifak, 1899 ve 1907 La Haye Barış Konferansları, Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler bu çalışmaların ve girişimlerin en önemlileridir. Bu kuruluşlar ve konferansların, ve barış içinde bir dünya kurmak için yapılmış fakat bunlar kadar parlak olmayan diğer girişimlerin gerçekleşmesi dört faktör yüzünden mümkün olmuştur — siyasal, moral, entellektüel, ve ruhsal. Bu faktörler ondokuzuncu yüzyılın başında oluşmaya başlamışlar, ve iki dünya savaşı arasındaki dönemde uluslararası ilişkilerde hâkim pratik ve teori alanında ağırlık kazanmışlardır.

Stoacılar ve ilk Hristiyanlardan beri Batı uygarlığında insanlığın moral birliğinden yana bir duygu beslenmiş, ve buna uygun düşecek bir siyasal kuruluşa erişilmek istenmiştir. Roma İmparatorluğu evrensel çapta böyle bir kuruluştur. Yıkılışından son-

ra da Roma İmparatorluğu çağlar boyunca Batı Dünyasının birliğini hatırlatan bir simge olmuş, Şarlman'ın en yüce amacı ve hareketlerini değerlendirmede kullandığı ölçüsü, en az Napolyon için olduğu kadar, bu simge olmuş; din savaşlarının başlangıcına kadar da Kutsal Roma İmparatorluğunun politikasını bu simge belirlemiştir. 1806'da Kutsal Roma İmparatorluğunun dağılmasından sonra, bunu yeniden canlandırmak için Napolyon'un ortaya çıkması ve on yıla az kala, modern tarihte yeni bir dönemin açılması ve bu dönemin en büyük amaçlarından birinin uluslararası düzenin restorasyonu olması düpedüz bir rastlantı sayılmamalıdır.

İstikrarlı ve barışçı bir uluslararası düzen kurmak için yapılan bu girişimlerin manevî kökenleri Batı dünyasının son yüzyıllarda tanıdığı olduğu insansal ilişkilerdeki uygarlaşma ve insanîleşmenin artışıyla bulunabilir. Aydınlanma felsefesi ve liberalizmin siyasal kuramı insan hayatına saygı ve insan esenliğinin geliştirilmesini amaç edinmişlerdi. Ondokuzuncu ve yirminci yüzyılların büyük siyasal ve toplumsal reformları bu postülâtlardan esinlenmiştir. Hukukun, barışın ve düzenin etkinliğini uluslararası alana kadar yaygınlaştırmak, o zamanlar modern çağın çözümlemek zorunda olduğu temel sorunlardan biriydi.

Bu gelişmelere güc sağlayan entellektüel öge, önce sosyal sonra da siyasal önem kazanan ticaret sınıflarının yükselişi ile ilintiliydi. Bu sınıflar gelişip yükseldikçe ticaret ve bilim yanlısı bir anlayış ortalığa egemen olmaya başlamış; bu anlayış savaşı ve uluslararası anarşiyi uluslararası piyasanın işleyiş ilkelerini altüst eden akıl-dışı felâketler olarak saymıştır. «Aralarında ticarî ilişkiler olan ulusların ortasında patlak veren bir savaş,» diyordu Fransız filozofu Diderot, «hepsine de zarar verecek olan bir yangındır. Savaş büyük bir tacirin bile şansını tehdit eden, borçlularının ise benzini solduran bir süreçtir.»¹ Kant'a göre ise, «ticaret anlayışı savaş ile birarada bulunamaz» idi² Kısacası, onsekizinci yüzyılın sonlarına doğru yaygın kanı; savaşın iğrenç, kötü ve insanlığın ortaklaşa girişeceği rasyonel bir çaba ile nisbeten kolay bir şekilde yeryüzünden söküp atabileceği bir eski alışkanlık olduğu şeklindeydi.

(1) «Fragments politiques.» *Oeuvres complètes* C. IV (Paris : Garnier Frères, 1875), s. 42.

(2) *Perpetual Peace* (New York : The Macmillan Company, 1917), s. 157.

Ne var ki, Napolyon Savaşlarının sarsıntıları uluslararası düzen ve barışa ilişkin kuramsal düşünce ve isteklerin pratik tedbirlerle desteklenmesi gerektiğini göstermiştir. Napolyon Savaşları bu bakımdan ikili bir önem taşırlar. Napolyon Savaşları güçler dengesini yıkmışlar ve geçici olarak da olsa bunun yerine bir dünya imparatorluğu getirme tehdidinde bulunmuşlardır. Bu faktör 1815'de Napolyon'un kesin yenilgisiyle geçirilmişse de, diğer ikinci faktör modern devlet sisteminin istikrarlılığını yüzelli yıl kadar süreyle tehdit etmiş ve bugün de bütünüyle ortadan kalkmamıştır. Bu ikinci faktör milliyetçiliktir. Fransız Devriminin yarattığı ve Napolyon'un fetihleriyle Avrupa ülkelerine ulaştırılan milliyetçilik fikri, modern devlet sisteminin kurucu ilkesi olmuş bulunan, ve daha sonra 1815 barış anlaşmalarının temelini teşkil eden hanedânların meşruiyetine de karşı gelmiş, meydan okumuştur.

Ondokuzuncu yüzyılın başlangıcında bu dört yaşantı tecrübesinin birlikte oluşumu, ve Napolyon Savaşlarının sarsıntısıyla birlikte dinamik bir şekilde bunların siyasal arenaya girişleri, yüzelli yıldan beri birikmekte olan entellektüel ve manevî enerjiyi savaşa ve uluslararası anarşiye alternatif aramaya yöneltmişti. Düşünceler, umutlar ve istekler durumunda çıkıp da uluslararası nitelikte fiilî tedbirler ve kurumlar şeklinde maddeleşen bu arayış, birbirinden ayrı üç araçla ortaya konulmuştur: (1) uluslararası politikanın yıkıcı ve anarşik eğilimlerinin kısıtlanması, (2) yıkıcı ve anarşik eğilimlerinin ayıklanıp temizlenmesiyle uluslararası politikanın bütünüyle biçim değişikliğinden geçirilmesi, ve (3) uluslararası politikanın yıkıcı ve anarşik eğilimlerine son vererek uluslararasıdaki zıt çıkarları kendi rasyonel amaçlarına göre aralarında uyumlaştırmak.

Sınırlamalar yoluyla barışa erişmek için yapılan bu girişimlerin en güçlüsü ve kalıcısı, silâhsızlanma olmuştur.

Silâhsızlanmanın Tarihçesi

Silâhsızlanma, silâhlanma yarışına son verme amacıyla belirli veya tüm silâhların azaltılması veya elimine edilmesidir. İnani, uluslararası sahnedeki güç mücadelesinin tipik belirtilerinden birini teşkil eden silâhlanma yarışının ortadan kaldırılmasıyla bu mücadelenin tipik etkilerinden birinin de ortadan kaldırılabilceği olmuştur: uluslararası anarşi ve savaş.

Burada akılda tutulması gereken temel üç fark vardır : Silâhsızlanma ile silâh kontrolü arasındaki fark, genel ve yerel silâhsızlanma arasındaki fark, ve niteliksel olanla niceliksel olan silâhsızlanma arasındaki fark. Silâhsızlanmanın silâhlanmayı azaltmak veya ortadan kaldırmak olmasına karşılık, silâh kontrolü askerî istikrar tedbiri teşkil etmek üzere silâhlanma yarışını düzenlemek ister. Genel silâhsızlanmayla ifâde edilen ise, bu işe katılan tüm devletlerin hepsinin uyduğu silâhsızlanmadır. Bütün büyük denizci devletlerce imzalanan 1922 Washington Deniz Silâhlarının Kısıtlanması Sözleşmesi, ve Milletler Cemiyetinin hemen hepsinin temsil edildiği 1932 Dünya Silâhsızlanma Konferansı bu konuda örnek verilebilir. Sadece sınırlı sayıda ulusları bağlayan durumlarda ise yerel silâhsızlanmadan söz etmekteyiz. 1817'de Amerika ve Kanada arasında yapılan Rush-Bagot anlaşması buna örnektir. Niceliksel silâhsızlanma tüm veya çoğu tip silâhların toptan azaltılmasıdır. 1932'de çoğu ulusların temsil edildiği Dünya Silâhsızlanma Konferansının amacı buydu. Niteliksel silâhsızlanma, 1932 Dünya Silâhsızlanma Konferansında İngilterenin kanun dışı saydırmaya çalıştığı saldırgan silâhlar, veya Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Komisyonunca kısıtlanması tartışılmakta olan atom silâhları gibi belirli tipteki silâhların azaltılmasını veya toptan kaldırılmasını amaçlayan silâhsızlanmadır.

S i l â h s ı z l a n m a n ı n U ğ r a d ı ğ ı B a ş a r ı s ı z l ı k l a r

Genel barış havası için atılan ilk pratik adım³ uluslararası yeni bir dönemin başlangıcına denk gelmektedir. Bu dönem, devlet adamlarının uluslararası barışın ve düzenin kurulması yolunda herzamankinden büyük çabalar harcamaya başladığı bir dönemdir. 1816'da Rus Çarı, «her türlü silâhlı kuvvetlerin derhal indirime tâbi tutulması» konusunda İngiltere hükümetine teklifte bulunmuştur. İngiltere, Rusya'nın bu teklifine verdiği cevapta bütün devletlerin askerî temsilcilerinin katılacağı uluslararası bir konferansta her devletin ordularının nisbî güçlerinin belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Avusturya ve Fransa da bu teklife yakınlık göstermişler, fakat hiçbiri de bu teklif üzerinde ciddiyetle durmamış, ve pratik bir sonuca ulaşamamıştır. 1831'de, Fransa

(3) Onsekizinci yüzyılda yerel silâhsızlanma yönünde alınan yol birkaç adımda kalmıştır.

hükümeti büyük devletlerin temsilcilerine benzer teklifte bulunmuştur. Bu teklife de devletler yakınlık göstermişler, fakat bundan da bir sonuç çıkmamıştır. 1863, 1867, ve 1869'da III. Napolyon'un silâhlarda genel bir indirim yapılması için devletlere yaptığı teklifler için de aynı şey söylenebilir. 1870'de, Fransa-Prusya savaşının patlak vermesinden hemen sonra, Fransa'nın ricaları üzerine harekete geçen İngiltere Prusya'ya iki kere teklifte bulunarak silâhlarda indirim yapılmasını önermiş, fakat başarı kazanamamıştır. Buna benzer bir başka girişim 1877'de İtalya tarafından yapılmış, ve aynı şekilde Almanya tarafından reddedilmiştir. 1899 Birinci La Haye Barış Konferansının ana amaçlarından biri silâhların ve askerî bütçelerin kısıtlanması olmuştur. Bu konferansa, aralarında bütün büyük devletlerin de bulunduğu yirmi-sekiz devletin temsilcisi katılmıştır. Konferansın amaçları ve bunlar için gösterilen çabaların sonuçları varılan iki kararda anlatımını bulmuştur. Kararları hazırlayan komite, «bugün dünyanın omuzlarında ağır bir yük olan askerî masrafların azaltılmasının insanlığın maddi ve manevi refahını arttırmak için arzuya değer olduğu kanaatında bulunduğunu» bildirmiştir.⁴ Bu kararı onaylayan ve kabul eden Konferansın tamamı ise, «kara, ve deniz kuvvetlerinde, ve savaş bütçelerinde indirim yapma olanaklarını araştırmak için devletlerin harekete geçmeleri ve bu yönde Konferansca yapılmış teklifler üzerinde düşünmeleri isteğini» açıklamıştır.

1907'de İkinci La Haye Barış Konferansına ise, kırk-dört devlet katılmış; genel kurul, 1899 Konferansının askerî masrafların kısıtlanmasına ilişkin kararını doğruladığını; o zamandan beri geçen süre içinde askerî masrafların önemli derecede arttığını, ve devletlerin bu sorun üzerinde durmalarının çok ciddi önem taşıdığını belirtmiştir.⁵ Konferansın Başkanı olan Rus delegesi her iki Konferansın da silâhsızlanmayla ilgili amaçlarını özetlemiş ve bunun için kararı şöyle yorumlamıştır: «1899'da belki mesele tam olgunlaşmamıştı, fakat bugün, 1907'de de fazla bir değişme yoktur. Bu yönde fazla birşeyler yapmak mümkün olmamıştır, ve Konferans 1899'daki gibi bu sorunlar karşısında kendisini fazla hazırlıklı hissetmemektedir».⁶

(4) James Brown Scott, *The Proceedings of the Hague Peace Conference. The Conference of 1899* (New York: Oxford University Press, 1920), s. 390.

(5) Ibid., *The Conference of 1907*, C. I, s. 89, 90.

(6) Ibid., s. 92.

Versailles Anlaşması «bütün ulusların silâhsızlandırılmasına bir başlangıç olmak ve bunu olanaklı kılmak üzere» Almanyayı ciddi ölçülerde silâhsızlandırma yoluna gitmiş ve bunu genel barış için bir araç saymıştır.⁷ Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin 8. Maddesi ise «barışın korunması ve devam ettirilmesinin ulusal silâhlanma düzeyini ulusal güvenlik sınırına kadar indirmeyi ve uluslararası yükümlülüklerin ortak eylemlerle uygulanmalarını gerektirdiğini» çok açık bir dille belirtmiştir. Sözleşme, Milletler Cemiyeti Konseyini bu yöndeki indirimler için formüller ve plânlar hazırlamakla yükümlü görmüştür. Bu amaç için Konsey 1925 yılında bir Silâhsızlanma Konferansı Hazırlık Komisyonu kurmuştur. Bunun tespit ettiği noksan ve hazırlık mahiyetindeki hükümler 1932'de Cenevre'de toplanan Dünya Silâhsızlanma Konferansı'na sunulmuştur. 1933'de Almanya'nın bu Konferansdan çekilmesi üzerine Konferans doğmadan ölmüştür. Konferansın genel komisyonu 1934'de son toplantısını yapmıştır. Dünya Silâhsızlanma Konferansı tam anlamıyla başarısızlıkla sonuçlanmış ve hiçbir resmi görüş birliğine varılamamıştır.

Bu genel silâhsızlanma çabaları İkinci Dünya Savaşı ile başarısızlığa uğramıştır. Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin yerine, daha sonra, Birleşmiş Milletler Anayasası getirilmiştir. Anayasanın 11. Maddesinin 1. paragrafına göre, «Genel Kurul, silâhsızlanmayı ve silâhlanmanın düzenlenmesini yöneten ilkeler de dahil olmak üzere, uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda yapılacak işbirliğine ait ilkeler üzerinde çalışmak, ve bu ilkeler hakkında Üyelere veya Güvenlik Konseyine veya herikisine de tavsiyelerde bulunmakla» yetkili kılınmıştır. Anayasanın 26. Maddesi ise, «dünyanın beşerî ve ekonomik kaynaklarının mümkün olduğu kadar azının silâhlanmaya gitmesi için uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve sürdürülmesi amacıyla Güvenlik Konseyi... silâhlanmanın düzenlenmesi için bir sistem tesisi amacıyla... Birleşmiş Milletler Üyelerine sunulmak üzere plânlar hazırlamak sorumluluğundadır» demiştir.

Bu hükümleri yerine getirmek için, Genel Kurul, 24 Ocak 1946 tarihli kararı ile bir Atom Enerjisi Komisyonu kurmuş, «atom enerjisini, sadece barışçı amaçlar için kullanılmasını mümkün kılacak sınırdaki tutacak bir kontrol kurulması için; atom silâhları-

(7) Versailles Andlaşmasının Bölüm V'indeki Giriş.

nın ve bütün kitlesel tahriplerde kullanılabilecek diğer büyük silâhların ulusal silâhlanmalardan elimine edilmesi için» belirli teklifler sunma görevini buna vermiştir.⁸ «Konvansiyonel» denilen silâhlar konusunda ise, Genel Kurul 14 Aralık 1946'da «Silâhlanmanın Yönetimi ve İndirimine İlişkin İlkeler» konusunda bir karar tesbit etmiştir.⁹ Bu kararda Genel Kurul, «silâhlanmanın ve silâhlı kuvvetlerin biran önce düzenlenmesi ve indiriminin bir ihtiyaç olduğunu» belirtmiş, ve bu konuda pratik tedbirler alınabilmesi için Güvenlik Konseyini durumu görüşmeye çağırmıştır. Neticede, 13 Şubat 1947'de Güvenlik Konseyi bir karar çıkarmış, bununla Konvansiyonel Silâhlanma Komisyonunu kurmuştur. Bu Komisyonun amaçları, (a) silâhlanmanın ve silâhlı kuvvetlerin genel anlamda düzenlenmesi ve indirimi için, (b) silâhlanmanın genel düzenlenmesi ve indirimine ilişkin pratik ve etkin güvence getirmek için teklifler hazırlamak»¹⁰ şeklinde saptanmıştır.

Atom silâhlarıyla konvansiyonel silâhlar arasında bu farklılaştırmaya giderken, Birleşmiş Milletler, atom silâhlarında silâhsızlanmanın ayrı olarak gerçekleştirilmesinin konvansiyonel silâhlardaki silâhsızlanmayı da kolaylaştıracağı düşüncesiyle hareket etmiştir. Fakat ne Konvansiyonel Silâhsızlanma ve ne de Atomik Silâhsızlanma Komisyonları önlerindeki önemli sorunlar üzerinde bir anlaşmaya varabilmişlerdir. Bu yüzden Genel Kurul 11 Ocak 1952'de bu iki Komisyonu biraraya getirerek yeni bir Silâhsızlanma Komisyonu kurmuş, Kanada ve Güvenlik Konseyi üyeleri bunda yer almıştır. Fakat bir görüş birliğine varılamayınca, bu da dağıtılmış, yerine bir alt-komite kurulmuş; Çin, Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği, ve Birleşik Devletler üye olmuş; 28 Kasım 1953'de alınan ve «ilgili büyük devletler» arasında görüşmeleri öngören Genel Kurul kararı yönünde çalışmalara başlamıştır. Bu alt-komite, Sovyetler Birliğinin itirazına rağmen, 29 Ağustos 1957'de bir silâhsızlanma anlaşması taslağı hazırlamış, bunu 14 Kasım 1957'de Genel Kurul kabul etmiştir. Sovyetler Birliği, Silâhsızlanma Komisyonunun veya buna bağlı alt-komitenin görüşmelerine katılmayı reddetmiş ve tüm Birleşmiş Milletler üyelerinin yer alacağı bir Silâhsızlanma Komisyonu kurulması için çağrıda bulun-

(8) Genel Kurul Kararı, *Atomic Energy Commission Official Records, Supplement*, No. 1; keza *U.N. doc. Al 64*, s. 9.

(9) *Journal of the United Nations*, No. 75, Supp. A, 64, add. 1, s. 827.

(10) *U.N. doc. S/PV. 105*.

muştur. Bir teklifte bulunmuş olmak için Genel Kurul 19 Kasım 1957'de Komisyon üyeliklerinin sayısını 25'e çıkarmıştır. Yeni Komisyon hiçbir iş yapmadan kalmış, ve 1958'in başından beri silâhsızlanma görüşmeleri -başlıca, çekirdeksel denemelerin geçici süreye durdurulması ve sürpriz saldırılarının önlenmesi konularını incelemiştir- Birleşmiş Milletlerin dışında Arnavutluk, Kanada, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere, İtalya, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği ve Amerika arasında yapılmıştır. 1959'da, bu ülkeler gene Birleşmiş Milletlerin dışında yeni bir silâhsızlanma komisyonu kurmuşlar, silâhsızlanmayı ilişkin bütün genel sorunları incelemeye başlamışlar, Mart 1960'da ise Arnavutluğun yerine Bulgaristan üyeliğe alınmıştır. Hiçbir sonuç vermeyen tartışmalardan sonra Sovyet bloku aynı yılın Haziranında konferansdan çekilmiştir. Mart 1962'de, Birleşmiş Milletler himâyesinde ve onsekiz üyeli bir genel silâhsızlanma konferansı toplanmıştır. Bu ise, zaman zaman, dışardan Fransa tarafından boykot edilmiş ve hiçbir sonuç elde etmeksizin zaman zaman toplantılar düzenlemiştir.

S i l â h s ı z l a n m a n ı n S a ğ l a d ı ğ ı B a ş a r ı l a r

Ondokuzuncu yüzyılda yapılan başarılı tek silâhsızlanma anlaşması Kanada ile Birleşik Devletler arasındaki sınır hakkındaki 1817 Rush-Bagot Anlaşmasıdır. Anlaşma Büyük Göllerdeki deniz güçlerini heriki ulus için de tonaj ve silâh bakımından eşit üç gemiyle kayıtlamıştır. İkinci Dünya Savaşında Mihver Devletlerine karşı kullanılmak üzere Kanada'nın Büyük Göllerde gemi inşa edebilmesi için savaş öncesinde yeniden düzenlenen anlaşma bugüne kadar yürürlükte kalmıştır.¹¹

Başarılar ve başarısızlıklarla dolu silâhsızlanma çalışmalarına bir başka örnek Deniz Silâhlarının Kısıtlanmasına ilişkin 1922 Washington Anlaşmasıdır. Bu anlaşma İngiltere İmparatorluğu ile Birleşik Devletler arasında yaklaşık olarak büyük gemilerde eşitlik esasını getirmiş, Japonya, Fransa, ve İtalya ile İngilizce-konuşan ülkeleri de bu düzene sokmak istemiştir. Sonuçta, İngiltere İmparatorluğu, Japonya, ve Birleşik Amerika büyük gemilerdeki kapasitelerini yüzde 40 oranlarında indirmişlerdir. Ayrıca,

(11) Anlaşmanın devamlı ihlalleri için, bakınız, James Eayrs, «Arms Control on the Great Lakes,» Disarmament and Arms Control, C. II, No. 4, (Sonbahar 1964), s. 372 ve ardı.

1931'de başlamak ve 1942'de tamamlanmak üzere, İngiltere İmparatorluğu, Birleşik Amerika, Japonya, Fransa, ve İtalya için sırayla 5; 5; 3; 1,67; 1,67 oranları saptanmıştır. En büyük askerî gemiler alanındaki bu anlaşmanın dışında, kruvazör, destroyer, ve denizaltı gibi gemilerde herhangi bir anlaşma sağlanamamıştır.

1927 tarihli Cenevre Denizcilik Konferansına sadece İngiltere, Japonya, ve Birleşik Amerika katılmış, bu konferans da aynı şekilde başarısızlıkla kapanmıştır. Nihayet, 1930 Londra Denizcilik Konferansında, Birleşik Devletler, İngiltere, ve Japonya, Amerika ve İngiltere ile Japonya arasında kruvazör, destroyer, ve denizaltılar için İngiltere ve Amerika'ya üç, Japonya'ya iki birim tanıyan bir parite üzerinde anlaşmışlardır. Fransa ve İtalya bu sözleşmeye girememişlerdir, zira İtalya kendisine Fransayla aynı parite uygulanmasını istemiş, Fransa ise bunu kabul etmemiştir.

Aralık 1934'de Japonya, 1922 Washington Anlaşmasının uzatılması için gerekli ön-süre içinde müracaatını yapmıştır. 1935-36 Londra Denizcilik Konferansına isteklerini sunan Japonya'nın bütün savaş gemisi tiplerinde bir parite talebi Birleşik Amerika ve İngiltere tarafından reddedilmiştir. Sonunda Japonya hareket serbestisi kazanmıştır. Konferansın denizgücü silâhsızlanmasının çapı hakkında önem taşıyan tek sonucu Birleşik Amerika, İngiltere, ve Fransa arasında yapılan, ve 1937'de Almanya ve Sovyetler Birliğinin de katıldığı anlaşma olmuş; deniz araçlarının maksimum büyüklükleri saptanarak hiçbir ulusun bu maksimumu aşmaması kararlaştırılmıştır. 1935'de ayrı olarak İngiltere-Almanya sözleşmesi aktedilmiş, Alman denizgücü İngiltere'ninkinin yüzde 35'ini aşmamak üzere Almanya'nın denizaltı gücünün İngiltere'ninkine eşit olmasına izin verilmiştir.

Silâhsızlanmanın Dört Sorunu

Çoğunlukla başarısızlık dolu, başarıları ise az olan bu tarihçe, ortaya, temel dört sorun çıkarmaktadır. Silâhsızlanma konusunda belirli bir girişimin başarısı veya başarısızlığı şu sorulara verilecek cevaplara bağlı bulunmaktadır :

- (a) Değişik ulusların silâhsızlanmasında oran ne olmalıdır?
- (b) Bu oran içinde, değişik uluslara verilecek silâhlanmanın tiplerini ve niteliklerini belirleyecek standartlar nedir?

(c) Bu iki soru cevaplandırıldıktan sonra, bu cevapların istenen silâhlanma indirimleri açısından etkileri ne olacaktır?

(d) Silâhsızlanmanın uluslararası düzen ve barış üzerinde etkisi nedir?

O r a n

Silâhlanma ve silâhlanma yarışı uluslararası sahnedeki güç mücadelesinin ortaya çıkış şekli—hem de en önemlisidir. Silâhsızlanma konusundaki teknik iddialar, teklifler, karşı-teklifler, ve anlaşamamazlıklar işte bu temel sorun açısından önem kazanmaktadır. Uluslar kendilerini diğer uluslara karşı savunmak için olduğu gibi diğer uluslara saldırmak için de silâhlanırlar. Siyasal yönden aktif bütün uluslar uluslararası güç mücadelesiyle ve bunun ayrılmaz bir bölümü olan silâhlanmayla tanımları gereği ilgilenmek zorundadırlar. Bunun için de, siyasal yönden aktif bütün uluslar ellerinden geldiğince ve mümkün olduğu kadar silâhlanmaya çalışırlar. Kendisini silâhca A ülkesinden geri hisseden B ülkesi en az onun durumuna gelmek ve mümkünse onu geçmek ister. Diğer yandan, A ülkesi durumunu daha da geliştirmek mümkün olmazsa, hiç değilse mevcut üstünlüğünü sürdürmek ister. Daha önce de gördüğümüz gibi,¹² silâhlanma konusunda güç dengesinin zorunlu ve kaçınılmaz etkileri bu şekildedir.

A ve B ülkeleri arasındaki silâhlanma yarışında esas canalcı nokta her iki ulusun silâhlanma oranıdır. A ve B silâhlanmalarında eşit mi olacak, veya tersi mi olacak, ve eğer böyle olacaksa, ne ölçüde olacaktır? Bu sorun herşeyden önce silâhsızlanma komisyonu veya konferansının gündeminde yeralacaktır. Bu soruna doyurucu bir cevap bulunabilmesi ancak alternatif üç koşul altında olabilir: (a) ilgili devletler diğer uluslar karşısında onlarla güç mücadelesine girişmemişlerse; (b) bir ulusun veya uluslar topluluğunun diğer ulus veya uluslar topluluğuna kendi yararına bir oranı zorla kabul ettirecek kadar ezici üstünlüğe sahip olması halinde bulunuluyorsa; (c) iki veya daha çok ulus içinde bulundukları dönemde serbest değil de düzenlenmiş bir güç rekabetini kendileri için daha avantajlı buluyorlar ve askerî gücün arttırılması konusunda vahşi bir silâhlanma yarışı yerine taraflarca görüş birliğine varılmış sınırlar içinde yapılacak bir yarışmayı daha uygun buluyorlarsa.

(12) Bakınız : s. 234, 235.

Açıktır ki bu alternatiflerin gerçekleşmeleri sadece yerel silâhsızlanma şartlarında mümkün görünmektedir. Zira, sadece bu şartlar altındadır ki güc rekabeti bütünüyle ortadan kaldırabilir veya düzenlenmiş ve nisbeten istikrarlı bir biçime sokulabilir. Bu, silâhlanmanın oranlara bağlanmasında yansır. Silâhsızlanma konusundaki çalışmaların pek azını teşkil eden başarıları fiilen hep yerel türdendir.

RUSH-BAGOT SÖZLEŞMESİ,
WASHINGTON ANLAŞMASI, ve
İNGİLİZ - ALMAN DENİZCİLİK SÖZLEŞMESİ

Birleşik Devletlerle Kanada arasındaki Rush-Bagot Sözleşmesi (a) biçiminin klâsik örneğidir. Bu iki ülke arasında herikisinin de ülke - toprakları için girişilecek bir silâhlı çatışmaya yol açabilecek güc rekabeti bulunmuyordu. Bu silâhlı çatışma olasılığının yokluğu yüzündendir ki 3800 millik Kanada - Amerika sınırı dünyanın en uzun silâhsız sınırıydı. Keza, Büyük Göller'deki denizgücü silâhsızlanmasının devamlı başarısını da bu mümkün kılıyordu.

1922 Washington Anlaşması Birleşik Amerika ile İngiltere ilişkileri yönünden (a) biçimine, ve Birleşik Amerika ve İngiltere ile bunların karşısındaki Japonya arasındaki ilişkiler bakımından da (b) biçimine örnek teşkil ediyordu.

Birleşik Devletler kendisiyle İngiltere arasında savaş gücü bakımından bir parite saptanmasını istiyordu. Bunu, üstün ve askerî yönden yükümlüğü olmayan endüstriyel kaynakları sebebiyle nasıl olsa elde edecekti. Tek sorun bu pariteyi sert ve pahalı bir rekabetle mi yoksa karşılıklı bir anlaşmayla mı elde edeceğiydi. İki ülke arasında böyle bir rekabeti haklı kılacak siyasal hiçbir anlaşmazlık olmadığı için heriki ülke de pratik olarak özdeş maksimum savaş tonajı üzerinde anlaşmaya varmışlardı.

Üstelik, Birinci Dünya Savaşı sonunda Japonya Uzak Doğu'da en büyük denizgücü haline gelmiş, Birleşik Devletlerin ve İngilterenin bu bölgedeki çıkarlarını tehdit etmeye başlamış; bu yüzden de bu iki ülkeyi (Japonya ile) denizlerde bir silâhlanma yarışına girişmek zorunda bırakmıştı. Fakat, malî ve psikolojik nedenler yüzünden Birleşik Devletler böyle bir yarıştan kaçınmak istiyor ve bu yarıştan endişe duyuyordu. İngiltere, diğer yandan, askerî bir ittifak ile Japonya'ya bağlıydı. Daha da önemlisi İngilterenin

dominyonları Japonya ile Amerika arasında bir çatışma halinde kendilerini Japonya'nın yanında bulmaları olasılığından ürküntü duyuyorlardı. Kısacası, İngiltere ve Amerika, sadece, aralarında savaşa yol açacak siyasal bir anlaşmazlığa sahip olmamakla kalmıyorlar; fakat Japonya ile bir savaşa tutuşmaktan kaçınmakta da ortak çıkarlara sahip bulunuyorlardı. Japonya ile ittifakını bozarak Amerika ile gücünün yeteceği bir parite üzerinde anlaşmakla İngiltere deniz gücü alanında silâhlanma konusundaki siyasî-askerî sorunlarını da çözmüş, ucuz ve kolayca bir parite üzerinde anlaşma işini halleden Amerika ise bu konuda istediğini elde etmiş oluyordu.

Amerika ile İngiltere arasındaki bu anlayış havası sadece Japonyayı soyutlamakla kalmamış fakat denizgücü bakımından bu ülkeyi umutsuz denecek kadar kötü duruma düşürmüştü; Japonya geri kalmıştı. Güc ve olanaklarını aşacak bir silâhlanma yarışına girmek istemeyen Japonya, kazanma şansı olmayan bir yarış yerine bu aşağılatıcı durumun ve koşulların karşısında ehveni şeri seçerek bu aşağı statüyü geçici bir zaman için kabul etmiş; kendisine uygun görülen düşük oranı kabullenmişti. 1930'ların başında Japonya'nın Çin'i işgâl etmesi karşısında Uzak Doğu politikasında birleşik bir cephe tutan İngiltere ve Amerikanın durumu, aynı nedenlerle mümkün kılınmış bulunan 1922 Washington Anlaşmasının fiiliyatta bir hüküm ifade etmediğini ortaya koymuş; Japonya biranda bu anlaşmanın bağlarından kurtuluvermişti. Washington Anlaşması, İngiltere - Amerika'nın denizgücü üstünlüğü yüzünden, silâhsızlanma konusu itibarıyla özel koşulların bir sonucuydu. Ancak, bu özel koşulların sonucu olan anlaşmanın bu şartları devam ettirmesi beklenemezdi.

İngiliz - Alman 1935 Denizcilik Anlaşması (c) biçimine verilebilecek tipik bir örnektir. O zamanlar, Dünya Silâhsızlanma Konferansının dağılmış olması, ve Almanya'nın politikası Almanya'yı diğer büyük askerî güc sahibi devletlerle «eşitlik» denen duruma yükseltmekte kararlı olduğunu gösteriyordu. İngiltere için Almanya'nın yeniden silâhlanmasının anlamı küçük teknelerde yeterli güce ulaşarak İngiltere'nin büyük savaş gemilerindeki üstünlüğüne erişmektir. Diğer yandan, İngiltere hükümeti Almanya'nın denizcilikteki silâhlanmasına paralel olarak kendi üstün statüsünü devam ettirecek bir politika izlememekte kararlıydı. Böyle bir politika Almanya ile savaş tehlikesi yaratacak, hiç değilse kontrol dışı

şı bir silâhlanma yarışına yol açacak, ve Almanya'nın zararına Avrupa'da Fransa ve Rusya'nın nüfuzunun güçlenmesini gerektirecekti. Bu durumda İngiltere hükümetinin karşısındaki sorun Almanya'nın yeniden silâhlanmasını önlemek değil, fakat İngiltereye bedeli yüksek bir yeniden silâhlanma programı kabûlünü gerektirmeden, İngiltere'nin bu üstünlüğünü Almanya'nın artan gücüne rağmen sürdürmekti.

1935 Alman - İngiliz Denizcilik Anlaşması bu karşılıklı çıkarları düzenleyen bir metindi. İngiltere, Almanya'nın denizgücünü tonaj sınırı içinde, kendisi için emin bir mesafede tutuyordu. İhtiyaç halinde İngiltere bu mesafeyi kendi tonajını arttırarak daha da açabilir, İngiltere'nin toplam tonajının yüzde 35'ile dondurulan üst sınıra erişmek için kaynaklarını seferber eden, ama yarışa geç başlayan Almanya'yı dilediği kadar ve dilediği hızla geride bırakabilirdi. Almanya ise, saptanan bu sınırlar içinde de olsa yeniden silâhlanma hakkını elde etmiş oluyordu ve zaten yakın bir gelecekte kendi kaynakları ve askerî bağıntıları açısından bunu aşmayı da bekleyemezdi. Asıl önemli olanı, anlaşma Almanya'ya, toplam tonajı ve vurucu gücü itibarıyla çok daha büyük bir donanmaya karşı Almanya'nın stratejik pozisyonu bakımından savunmada ve saldırıda en iyi deniz silâhı olan denizaltı konusunda bir parite kazandırıyordu. 1939 ilkbaharında hiç yanılmaya yer bırakmayacak bir açıklıkla anlaşıldı ki İngiltere ve Almanya yaklaşan zorunlu savaş yüzünden açıktan açığa silâhlanmaya başlamışlardır. Siyasal durumdaki bu değişmeyi izlemek içindir ki Nisan 1939'da Almanya 1935 Anlaşmasını tek yanlı feshetmiş, ve siyasî durumunun gerektirdiği şekilde, hareket serbestisi elde etmiştir.

Belirtilmek gerekir ki bütün bu durumlarda silâhsızlanma konusunda görüş birliğine varılması iki veya belli sayıdaki ülke arasında olmuş ve yerel nitelikte kalmıştır. Gene belirtmek gerekir ki tesbit edilen oran ya taraflar arasında bir güc rekabetinin bulunmadığını, ya taraflardan birinin ezici ağırlığa sahip olduğunu ve bunun ozaman için karşı konulmaz bir ağırlık olduğunu, ya da şu veya bu tarafın silâhlanma yarışı görünümündeki düzenlenmiş bir güc rekabetini düzenlenmemişine tercih etmiş olduğunu göstermektedir.

O halde, çoğu veya tüm büyük devletlerin genel bir silâhsızlanma istemeleri durumunda, bu devletler bir yandan da kendi güc

mücadelelerini yürütmeyi istiyorlarsa bir silâhlanma oranının tesbiti için tanınabilecek şans ne olabilir? Kestirmeden söylenecek olursa, şans yoktur. Heriki La Haye Konferansı, 1932 Cenevre Konferansı, Birleşmiş Milletler silâhsızlanma komisyonları, ve son yüzelli yılın yerel çalışmalarının çoğu gibi genel silâhsızlanma konusundaki bütün girişimler, sadece, hazırlıkların yetersizliği, personel yetersizliği, veya şanssızlık yüzünden başarısızlığa uğramış değildir. Bunlar, en iyi koşullar altında bile olsa başarı kazanamazlardı; zira, ilgili devletler arasındaki güç mücadelesinin devamı silâhlanma oranlarının tesbiti konusunda anlaşmayı imkânsızlaştırıyordu. Bu noktayı göstermek için iki örnek verelim: 1932'de, Fransa ve Almanya arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden Dünya Silâhsızlanma Konferansının başarısızlığı, ve Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Komisyonunda Sovyet - Amerikan çatışması.

DÜNYA SİLÂHSİZLANMA KONFERANSI

Birinci Dünya Savaşı Fransa'yı Avrupa'nın ve dünyanın önemli askerî gücü haline getirmişti. Almanya I. Dünya Savaşı sonunda dünyanın birinci sınıf askerî güc sahibi devletlerle, hatta sadece Fransa ile bile savaşamayacak duruma düşürülmüştü. Kâğıt üzerinde saptanan bu ilke, gerçekte Almanya'nın gizlice silâhlanması ile ve Fransız ordusunun teknoloji ve stratejide geri kalmasıyla değişmiş; güç dağılımı da değişmeye başlamıştı. 1932 Dünya Silâhsızlanma Konferansı tam bu döneme rastlar. Almanya'nın Konferanstaki asıl amacı bu güç dağılımını değiştirmektir. Fransa'nın asıl maksadı üstünlüğünü korumaktır. Almanya kendisiyle Fransa arasında «haklar eşitliği» ilkesinin tanınmasına çalıştı; bu, gelecek yıllar içinde tedricen fiilî silâhlanma eşitliği haline girecekti. Diğer yandan, Fransa, Almanya'nın eşitlik ilkesine karşılık güvenlik ilkesini ileri sürerek kendi amacını savunuyordu. Pratikte Fransızlara göre güvenlik demek, Almanya'nın silâhsızlanmasındaki her artışa karşılık Fransa'nın silâhlanmasında da artış demekti. Oysa Fransa askerî alanda zaten olanaklarının verebileceğinin son noktasına gelmek üzereydi. Almanya ise nüfuz ve endüstri potansiyelini tam olarak harekete bile geçirmemiş bulunuyordu. Almanya'nın bu konuda Fransa karşısındaki en önemli ve ciddi üstünlüğü bu iki noktada da kalmıyordu.

Bu koşullar altında, potansiyel olarak daha güçlü durumdaki Almanya'ya karşı kendi «güvenliğini» korumak isteyen Fransa,

kendi gücüne yapabileceği katkıları gözönünde bulundurmak zorundaydı. Fransa bu katkıları üç öğeye bağlamıştı: Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya'nın meydana getirdiği Küçük Antant devletleriyle ittifakta bulunmak; Versailles Antlaşmasındaki toprak *status quo*'suna dair yeni güvenceler konulması; ve uluslararası tüm anlaşmazlıkların Versailles Antlaşmasıyla tesbit edilen devletler hukuku esaslarına göre hukukî çözüme kavuşturulmasının zorunlu kılınması. Konferans Fransız tekliflerini kabul etmiş olsaydı, Alman askerî gücündeki artışlar nötralize edilecek ve Almanya'nın lehinde siyasal etkiler yaratamayacaktı. Bu durum, Versailles *status quo*'sunu koruyan ve bütün ülkeleri bu düzeni sürdürmeye iten yargısal kararlarla pekleştirilecekti. Bu nedenle Fransız tekliflerinin kabul edilme şansı yoktu. Diğer yandan, Konferans Almanya'nın tekliflerini kabul etmiş olsaydı, Birinci Dünya Savaşında Müttefiklerce kurulan *status quo* ve Versailles ile kararlaştırılan uluslararası düzen tedricen, ama düzeltilmez şekilde, Almanya askerî potansiyel alanındaki fiilî üstünlüğü ile, savaşın mağlubu olmaktan çıkıp galibi durumuna yükselineceye kadar baştan başa değişecekti.

Bu nedenle, Almanya ile Fransa arasındaki silâhlanma oranı anlaşmazlığı aslında bir güc dağılımı anlaşmazlığı idi. Delegelerin Silâhsızlanma Konferansında eşitliğe karşı güvenlik şeklinde ideolojik terimlerle ifâde ettikleri görüşlerinin arkasında, geriye dönük bir analizle, uluslararası politikanın hareket ettirici gücünün olduğu görülmektedir: bir yanda, *status quo* politikası biçiminde, mevcut güc dağılımını sürdürmek isteği; bir yanda da, emperyalizm politikası şeklinde beliren, mevcut güc dağılımını alt-üst etmek ve yıkmak isteği. Bu bakımdan, Almanya ile Fransa'nın kendi aralarındaki silâhlanma durumlarını bir orana göre saptayacak anlaşmaya varmalarını beklemek bu iki devletin kendi aralarındaki güc dağılımı konusunda anlaşmaya varmalarını beklemek gibi hiç olmayacak birşeydi. Fransa'nın fiilî, Almanya'nın ise potansiyel üstünlüğü arasında bir telifte bulunarak bu güc dağılımı konusunda anlaşmaya varılması —çok kuşkulu olmakla beraber— belki 1920'lerde mümkün olabilirdi. Fakat Hitler'in iktidara gelişine beş dakika kala ne güc dağılımı, ve de silâhsızlanma oranı sorunu anlaşmaya varılabilir sorunlardı.

Almanya için silâhlanmada eşitlikten vazgeçmek güc alanında da aşağı durumda bulunmayı kabul etmek ve bunu hukukî (meş-

ru) ve daimî saymak; Avrupa'da yeniden önde gelen bir devlet olma isteğini inkâr etmek olacaktı. Fransa için güvenlik talebinden vazgeçmek, üstünlüğünden vazgeçmek ve Almanya'nın birinci-sınıf devlet olmasına boyun eğmek olacaktı. O yüzden, Almanya ve Fransa arasında silâhlanmışlık oranı konusundaki anlaşmazlık silâhsızlanma çerçevesi ve anlayışı içinde çözümlenebilecek bir sorun değildi. Sorun, iki ülke arasında bir önderlik ve güçlülük sorununu olduğu için, ancak, iki ülke arasındaki genel güç dağılımının çözümü çerçevesinde ve bir bütün olarak çözümlenebilirdi.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDAN BERİ SİLÂHSİZLANMA GÖRÜŞMELERİ

Birleşmiş Milletler içinde kurulan birkaç komisyonun ve bunların ardılları olan Birleşmiş Milletler dışı komisyonların tanıklık ettiği silâhsızlanma görüşmeleri yeni ve daha basit konumlar içinde Dünya Silâhsızlanma Konferansının engellerine ve güçlüklerine yeniden ortaya çıkma olanağı vermiştir. Heriki taraf da —yani, esas olarak Birleşik Amerika ve Sovyetler— ya kendi lehlerine olan askerî güç dağılımını istikrarlandırmak ya da kendi lehlerine değiştirmek için önerilerde bulunmaktadır. Konvensiyonel silâhlar alanında, Sovyetler Birliği, kendi üstün durumunu sürdüreceği için, her iki tarafta da eşit oranlarda bir indirimi önermekte, Batılı devletler ise bu üstünlüğü ciddi şekilde azaltmak veya ortadan kaldırmak amacıyla tekliflerde bulunmaktadır.

Çekirdeksel silâhsızlanma alanında ise sorun yasaklama ve denetlemenin ilişkisi ve denetlemenin niteliği etrafında toplanmaktadır. Sovyetler Birliği denetlemeye değil, şu veya bu yolla yasaklamaya; kontrol konusunda da ulusal egemenliğe öncelik vermektedir. Bu plân Sovyetler Birliğinin askerî durumunu kuvvetlendireceği için, sırf bu nedenle Batılılarca kabul edilememiştir. Zira çekirdeksel silâhların yasaklanması, tüm ilgili devletlerin sadakâtla uygulamaları halinde, Batılı müttefikleri Rusya'nın konvensiyonel silâh üstünlüğünü dengeleyecek tek araçtan da yoksun bırakacaktır. Kontrol sisteminin işleyişi ve sonuçları, son durumda, bizzat Sovyetler tarafından kontrol edilecekti, ve çekirdeksel silâhların yapımı ve bu silâhlardan edinilmesi konusundaki gizliliği —ki Sovyet askerî gücünün temel faktörlerinden birisidir— sürdürecekti; ve araştırılıp ortaya çıkartılamayan çekirdeksel silâhlanmalar

Sovyetler Birliğine durumu tâyin edici ciddi bir askerî avantaj sağlayacak, hükümet biçimlerinin ve toplumlarının demokratik niteliği gereği Batılı müttefikler bununla pek başedemeyeceklerdi.

Diğer yandan, Batılı müttefikler etkin —yani, tamamen uluslarüstü— bir kontrol sistemi olmadan çekirdeksel silâhsızlanma görüşünü reddetmişlerdir. Sovyetlerin gizli tesislerini ve çalışmalarını yabancı gözlemcilerin gözleri önüne serecek böyle bir sistem, Batılı müttefiklere muazzam bir askerî avantaj temin edecekti. Bu avantaj tedricî çekirdeksel silâhsızlanmanın ilk aşamalarında, Batılı devletlerin çekirdeksel silâhlara ve bunların fırlatımı sistemlerine sahip olmaya devam edecekleri bu dönemde çok büyük önem kazanabilecekti.

1930'un ilk yıllarının Fransa ve Almanyası arasındaki gibi, Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki çatışma, bu nedenle, iki düzeyde bir mücadeleyi gerektiriyordu: silâhsızlanma denen yapay bir düzeyde, ve güç mücadelesi denen temel bir düzeyde. Silâhsızlanma düzeyinde, çatışma iki kuramsal anlayış tartışmasına vararak çözümlenmektedir: önce güvenlik, sonra silâhsızlanma ve önce silâhsızlanma, sonra güvenlik. Güç mücadelesi düzeyinde, çatışma askerî avantaj rekabetine girmiş; kötü olan yanı, her iki taraf da, mevcut güç dağılımını devam ettirmeyi, ve daha iyisi, kendi lehine çevirmeyi hedef almıştır. Bu rekabetin çekirdeksel silâhsızlanmaya ilişkin tartışma kısmı sadece bir dış görünüm olup, tıpkı alçıdan dökülen bir kalıbın modelin kendi görünümünü taşıması gibi, esas çatışmanın kendisini içermektedir. Kalıp, modelin kendisi değişmeden değişmeyeceği için, çekirdeksel silâhsızlanma sorunu da, ancak, bu sorunun ortaya çıktığı ortam olan güç çatışmasının bir çözüme ulaştırılmasıyla çözümlenebilir.

P a y S t a n d a r d l a r ı

Çeşitli ulusların silâhlanma oranları bir silâhsızlanma girişiminin çözmesi gereken en önemli sorundur. Bu çözüldükten sonra bir başka soruna cevap bulmak gerekmektedir. Bu, oran sorunu bir başka soruna cevap bulmak değil, fakat ulusların güç ilişkilerine ilişkin pratik güçlüklerle dolu ve bunları yansıtan bir sorundur. Bu sorun, taraflarca anlaşmaya varılarak saptanan silâhlanma oranlarına göre her ulusa hangi tip silâhtan ne nicelikte bir pay tanınacağı sorunudur. Cenevre Hazırlık ve Dünya Silâhsızlan-

ma Konferansları bu sorunla defalarca karşılaşmışlardır. Bu konferansların ciltler tutan literatürü bu sorunu kendisini yaratan koşullar altında çözmeye kalkışmanın umutsuzluğunu ve boşluğunu (nafileliğini) ortaya koymaktadır.

Dünya Silâhsızlanma Konferansında, gördüğümüz gibi, Almanya Fransa ile silâhlanma eşitliği istiyordu. Fransa soyut bir ilke olarak bu oranı kabul ediyordu, ancak güvenlik sorunu da Fransa açısından tatminkâr bir şekilde çözülmek şartıyla. Bununla beraber, soyut bir çerçeve içinde bir oran kabul edildikten sonra, eşitlik somut olarak ne anlama gelecek; silâhlı muvazzaflar, yetiştirilmiş yedekler, ağır topçular, uçak toplam sayısı ve tipi gibi somut görünüm içinde ne ifâde edecekti?

Açıktır ki, uygulanacak standard iki ülkenin askerî ihtiyaçları çerçevesi içinde aranıp bulunmak gerekirdi. Bu askerî ihtiyaçlar savunma çerçevesi içinde tanımlanacaklardı. Savunma, ama kime karşı? Açık ve örtük şekilde verilen cevap şuydu : öncelikle, birbirilerine karşı savunma. Bu tanımın kaçınılmaz sonucu olarak da iki ülkenin askerî ihtiyaçları özdeş olamazlardı. İki ülkenin farklı stratejik pozisyonları —bu noktada, birçok nokta içinden birini işaret edelim— nitelik ve nicelikçe farklı savunma silâhlanmalarını gerektiriyordu. Silâhlanmada eşitlik, bu yüzden, Fransa ve Almanya muvazzaf asker, yetiştirilmiş yedek, topçu birliği, ve hava kuvvetleri gibi her dalda nitelik ve nicelikçe eşit olsun anlamında matematik bir eşitlik demek değildi. Eşitlik, sadece, bu iki ülkenin ikisinin de yabancı saldırganına karşı savunma pozisyonlarında eşitlikleri anlamındaydı.

Bu nedenle, Dünya Silâhsızlanma Konferansının görüşüp nitelendirmesi gereken ilk sorun, her iki ülkeye karşı yabancı saldırı tehlikesi; ikincisi, silâhlanmadan çok, coğrafi yerleşim, yiyecek ve hammadde kendine yeterlik, endüstriyel kapasite, nüfusun miktarı ve niteliği gibi savunma araçları; üçüncüsü de, diğer iki faktör açısından silâhlanma ihtiyacıydı. Bu üç yönlü iş, Konferansın karşısına çözümlenmesi güç olduğu anlaşılan üç sorun çıkarılmış bulunuyordu.

Birincisi, sorunun bir ulusun gücünü diğer ulusların gücüne oranlayarak değerlendirmeden çözümlenmesi olanaksızdı. Bu kitapta daha önce¹³ böyle karşılaştırmalı bir değerlendirmenin ne kadar

(13) Bakınız : Bölüm 10.

güç, spekülatif, ve bazı konularda, hemen hemen imkânsız olduğunu göstermiş bulunuyoruz. Böyle bir değerlendirmedeki bilgiler silâhlanma payları şeklindeki standarda dökülecek olursa, bu standardlar oldukça sübjektif kalmak, ve bu yüzden de, bir görüş birliğine varılmasını kolaylaştırmak şöyle dursun görüş ayrılığını daha da arttırmak durumunda kalacaktır.

İkincisi, sorun, ilgili devletlerin siyasal niyetlerini de bilmiş olmayı gerektirmektedir. Her ulus için, daima barışçı niyetler taşıdığını söylemek bir alışkanlıktır. Ama diğer yandan, gene her ulus kendisini saldırılara karşı savunmak mecburiyetinde olduğunu, ve saldırganca niyetlerin kendisinde değil diğer uluslarda aranması gerektiğini söyler. Biribirine karşı kendilerini savunmak durumunda olan devletler arasında görüş birliğine varılması, bu iki devletin arasındaki anlaşmazlığın doğası gereği olanaksızdır.

Son olarak, ve en önemlisi, bu sorunlarda ortaya çıkacak görüş ayrılıkları, kaçınılmaz şekilde, ilgili devletlerin fiilî ve bekle-niş hâlindeki siyasetlerini yansıtacaktır. Diğerine karşı saldırganca niyetler besleyen veya diğerinden saldırgan niyetlerinden ötürü korku duyan ulus —ki tüm uluslar bu sonuncu kategoridendir— kendi öz - yararları açısından kendi savunma ihtiyaçlarını mümkün olduğu kadar yüksek göstermek ve rakiplerininkini de mümkün olan en düşük noktaya indirmek zorundadırlar. Diğer bir deyişle, değişik ulusların kendi dış politikalarıyla elde etmek istedik-leri —kendi güçlerini pekiştirmek ve büyütme, rakiplerini ise sınırlayıp engellemek ve küçültme— şey, bu ulusların kendileri-nin ve diğer ulusların askerî ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde ileri sürülen rakamlarla da belirmektedir. Uyguladıkları standard-lar da, nesnel ölçütlerle (objektif kriterler) değil, kendi siyasal amaçlarınca belirlenmektedir. Bu yüzden, söz konusu standardlar, ancak, ilgili devletler arasındaki siyasal sorunlar üzerinde bir çö-züme vardıktan sonra serbestçe yapılacak anlaşmalarla belirlene-bilir. O yüzden, silâhlanma payı, tıpkı oran sorunundaki çerçeve içinde de belirmektedir: siyasal çözüm silâhsızlanmaya ön-gelmelidir. Siyasal çözüm olmaksızın, silâhsızlanmaya hiçbir başa-rı şansı tanınamaz.

Siyasal çözüm ile silâhlanmışlık payı standardları arasındaki bu ilişkinin en belirgin örneği gene Fransa ve Almanya arasında ve Dünya Silâhsızlanma Konferansında çıkan anlaşmazlıktır. Ver-

ma Konferansları bu sorunla defalarca karşılaşmışlardır. Bu konferansların ciltler tutan literatürü bu sorunu kendisini yaratan koşullar altında çözmeye kalkışmanın umutsuzluğunu ve boşluğunu (nafileliğini) ortaya koymaktadır.

Dünya Silâhsızlanma Konferansında, gördüğümüz gibi, Almanya Fransa ile silâhlanma eşitliği istiyordu. Fransa soyut bir ilke olarak bu oranı kabul ediyordu, ancak güvenlik sorunu da Fransa açısından tatminkâr bir şekilde çözülmek şartıyla. Bununla beraber, soyut bir çerçeve içinde bir oran kabul edildikten sonra, eşitlik somut olarak ne anlama gelecek; silâhlı muvazzaflar, yetiştirilmiş yedekler, ağır topçular, uçak toplam sayısı ve tipi gibi somut görünüm içinde ne ifâde edecekti?

Açıktır ki, uygulanacak standard iki ülkenin askerî ihtiyaçları çerçevesi içinde aranıp bulunmak gerekirdi. Bu askerî ihtiyaçlar savunma çerçevesi içinde tanımlanacaklardı. Savunma, ama kime karşı? Açık ve örtük şekilde verilen cevap şuydu: öncelikle, birbirilerine karşı savunma. Bu tanımın kaçınılmaz sonucu olarak da iki ülkenin askerî ihtiyaçları özdeş olamazlardı. İki ülkenin farklı stratejik pozisyonları —bu noktada, birçok nokta içinden birini işaret edelim— nitelik ve nicelikçe farklı savunma silâhlanmalarını gerektiriyordu. Silâhlanmada eşitlik, bu yüzden, Fransa ve Almanya muvazzaf asker, yetiştirilmiş yedek, topçu birliği, ve hava kuvvetleri gibi her dalda nitelik ve nicelikçe eşit olsun anlamında matematik bir eşitlik demek değildi. Eşitlik, sadece, bu iki ülkenin ikisinin de yabancı saldırganına karşı savunma pozisyonlarında eşitlikleri anlamındaydı.

Bu nedenle, Dünya Silâhsızlanma Konferansının görüşüp nitelendirmesi gereken ilk sorun, her iki ülkeye karşı yabancı saldırı tehlikesi; ikincisi, silâhlanmadan çok, coğrafî yerleşim, yiyecek ve hammaddece kendine yeterlik, endüstriyel kapasite, nüfusun miktarı ve niteliği gibi savunma araçları; üçüncüsü de, diğer iki faktör açısından silâhlanma ihtiyacıydı. Bu üç yönlü iş, Konferansın karşısına çözümlenmesi güç olduğu anlaşılan üç sorun çıkarılmış bulunuyordu.

Birincisi, sorunun bir ulusun gücünü diğer ulusların gücüne oranlayarak değerlendirmeden çözülmesi olanaksızdı. Bu kitapta daha önce¹³ böyle karşılaştırmalı bir değerlendirmenin ne kadar

(13) Bakınız : Bölüm 10.

güç, spekülâtif, ve bazı konularda, hemen hemen imkânsız olduğunu göstermiş bulunuyoruz. Böyle bir değerlendirmedeki bilgiler silâhlanma payları şeklindeki standarda dökülecek olursa, bu standardlar oldukça sübjektif kalmak, ve bu yüzden de, bir görüş birliğine varılmasını kolaylaştırmak şöyle dursun görüş ayrılığını daha da arttırmak durumunda kalacaktır.

İkincisi, sorun, ilgili devletlerin siyasal niyetlerini de bilmiş olmayı gerektirmektedir. Her ulus için, daima barışçı niyetler taşıdığını söylemek bir alışkanlıktır. Ama diğer yandan, gene her ulus kendisini saldırılara karşı savunmak mecburiyetinde olduğunu, ve saldırganca niyetlerin kendisinde değil diğer uluslarda aranması gerektiğini söyler. Biribirine karşı kendilerini savunmak durumunda olan devletler arasında görüş birliğine varılması, bu iki devletin arasındaki anlaşmazlığın doğası gereği olanaksızdır.

Son olarak, ve en önemlisi, bu sorunlarda ortaya çıkacak görüş ayrılıkları, kaçınılmaz şekilde, ilgili devletlerin fiilî ve bekle-niş hâlindeki siyasetlerini yansıtacaktır. Diğerine karşı saldırganca niyetler besleyen veya diğerinden saldırgan niyetlerinden ötürü korku duyan ulus —ki tüm uluslar bu sonuncu kategoridendir— kendi öz - yararları açısından kendi savunma ihtiyaçlarını mümkün olduğu kadar yüksek göstermek ve rakiplerinininkini de mümkün olan en düşük noktaya indirmek zorundadırlar. Diğer bir deyişle, değişik ulusların kendi dış politikalarıyla elde etmek istedik-leri —kendi güçlerini pekiştirmek ve büyütmek, rakiplerini ise sınırlayıp engellemek ve küçültmek— şey, bu ulusların kendileri-nin ve diğer ulusların askerî ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde ileri sürülen rakamlarla da belirlemektedir. Uyguladıkları standard-lar da, nesnel ölçütlerle (objektif kriterler) değil, kendi siyasal amaçlarınca belirlenmektedir. Bu yüzden, söz konusu standardlar, ancak, ilgili devletler arasındaki siyasal sorunlar üzerinde bir çö-züme vardıktan sonra serbestçe yapılacak anlaşmalarla belirlenebilir. O yüzden, silâhlanma payı, tıpkı oran sorunundaki çerçeve içinde de belirlemektedir: siyasal çözüm silâhsızlanmaya ön-gelmelidir. Siyasal çözüm olmaksızın, silâhsızlanmaya hiçbir başa-rı şansı tanınamaz.

Siyasal çözüm ile silâhlanmışlık payı standardları arasındaki bu ilişkinin en belirgin örneği gene Fransa ve Almanya arasında ve Dünya Silâhsızlanma Konferansında çıkan anlaşmazlıktır. Ver-

sailles *status quo*'su sorununda aralarındaki çözülmemiş görüş ayrılığı açısından, Fransa soyut eşitlik oranını kendi üstünlüğünü devam ettirecek gibi görünen fiilî silâhlanma standartları olarak açıklanmıştır. Diğer yandan, Almanya bu oranı somut standartlarla ifade etmiş, bunlar etkinlik kazanınca, Fransa üzerinde askerî üstünlük kazanmayı düşünmüştür. Kısacası, Fransa, Almanya'nın daha büyük nüfusu ve daha yüksek nüfus artış oranı yüzünden kendisinin daha büyük bir orduya ihtiyacı olduğunda ısrar etmiştir. Almanya ise bu görüşe karşı Fransa'nın eğitilmiş yedekleri ve Fransız sömürge imparatorluğundaki maddî ve insansal kaynakları itibarıyla üstün olduğunu ileri sürmüştür. Almanya, potansiyel olarak kendisinin düşmanı olan ülkelerle etrafının çevrildiğini söyleyerek belli miktarda uçak ve topçu birliği istemiştir. Fransa, Almanya ile arasında doğal sınırlar olmaması yüzünden ortaya çıkan özel savunma ihtiyaçlarını ileri sürerek, ve Konferans heyetine bu noktayla birlikte, bir yüzyıl içinde Fransa'nın üç kere Alman istilâsına uğramış bulunduğunu hatırlatarak Almanya'nın bu ihtiyacını reddetmiştir. Dünya Silâhsızlanma Konferansının tarihçesinin Fransa ile Almanya arasındaki güç çatışmasının tarihi olarak yazılması mümkündür. Bu, küçük teknik ayrıntılara bile öngelen bir çatışmaydı. Birbirleriyle rekabet hâlinde bulunan ulusların birbirleriyle çelişen güç iddiaları bu aynı ulusların silâhlanma konusundaki iddialarında da anlatımını bulmuş oluyordu.

Fransa ile Almanya'daki siyasal sorundan ayrı olarak ele alınan karşılaştırmalı değerlendirme sorunu Dünya Silâhsızlanma Konferansının ortadan kaldırmak için boş yere uğraştığı bir engel meydana getiriyordu. Fransa'nın elinde bulundurduğu 100.000 kişilik eğitilmiş yedekler Alman Ordusundaki muvazzaflardan kaç asker ederdi? Neydi; 50 bin, 60 bin, 80 bin, 100 bin, veya belki de 120 bin miydi? Fransızlara ait tank, top, ve uçak sayısı karşısında Alman endüstriyel üstünlüğünün sınırı neydi? Fransız nüfusunun azlığını dengeleme bakımından; fazla her Alman nüfus sömürge insanlarından kaçına denk sayılacaktı? Veya daha yakın bir örnek alacak olursak, kaç Sovyet piyade tümeni kaç Amerikan atom füzesine denk sayılacaktır? Açıkça görülüyor ki, Dünya Silâhsızlanma Konferansı için, bu gibi sorular matematik bir tamlik içinde cevap verilebilecek sorular olamazdı. Bu gibi sorulara bulunabilecek cevaplar siyasal pazarlıklar ve diplomatik telif yollarıyla bulunmak gerekir. Tarihî örnek içinde inceleyince, bu gibi yöntemle-

rin kullanılabilmesinin ise siyasal anlaşmazlığın daha önceden çözülmüş olmasını gerektirdiğini gördük. Bu tür anlaşmazlığın devamı, Fransa ile Almanya'nın diplomatik teknikler kullanarak değişik tip ve nicelikteki silâhlardan taraflara tanınacak payların saptanmasında kullanılacak standartlar üzerinde anlaşmalarını olanaksız kılmıştır.

Görülüyor ki, sorun ister çeşitli ulusların silâhlanmaları konusundaki genel oran sorunu, isterse çeşitli tip ve nicelikten silâh paylarının tesbitinde uygulanacak standard sorunu olsun, bu gibi sorunlar, bu sorunları yaratan güc çatışması bir çözüme ulaşmadan durdukça, kendi çerçeveleri içinde bir çözüm getirmek yeteneğinden yoksundurlar.

S i l â h s ı z l a n m a , S i l â h l a n m a n ı n A z a l t ı l m a s ı A n l a m ı n a G e l i r m i ?

Su sorunların fiilen çözüldüğü ve bir silâhlanma payının ve oranının saptanabildiği az sayıdaki birkaç örnek çerçevesinden bakarak, kendimize bunları sağlayan bu gibi anlaşmaların ilgili ulusların silâhlanmalarının nitelik ve nicelikleri üzerindeki etkilerinin ne olduğunu soralım. Bu konuda incelenmesi gereken üç anlaşma vardır : 1922 Washington Anlaşması, 1930 Londra Anlaşması, ve 1935 İngiliz - Alman Anlaşması.

Washington Anlaşması sayesinde Amerikan, İngiliz, ve Japon deniz güçleri büyük tekneler bakımından yüzde 40 oranında indirilmiştir. Böylece, anlaşmayı imzalayan devletler yetmiş kadar büyük savaş gemisini saf dışı tutmuşlardır. Bu bakımdan Washington Anlaşması genel bir silâhsızlanma getirmiştir. Bununla beraber, iki faktörün belirtilmesi gerekir. Bir kere, bu indirim geçiciydi. Anlaşma, taraf olan beş devletin 1931'den itibaren 5; 5; 3; 1,67; 1,67 katsayılarına göre gemi yapımına başlayabileceklerini ve 1942'de bu oranlara erişileceğini kabul ediyordu. 1931'de büyük savaş gemileri alanındaki silâhlanma indirimi sona ermiş ve düzenli bir silâhlanma yarışı dönemine geçilmişti.

Diğer yandan, savaş teknolojisindeki hızlı gelişme yüzünden —özellikle ateşgücü ve uçaklarda— Birinci Dünya Savaşında kullanılan türden ağır zırhlılar demode olmuş, uçaklar hariç, daha hızlı silâhlar bunların yerini almıştı. Birinci Dünya Savaşından alınan dersler sonunda askerî uzmanların çoğu bu tür gemiler ara-

sı çarpışmaların zamanının geçtiği, bunun düpedüz para ziyanı olduğu, ve geleceğin savaş gemilerinin hafif, hızlı, fakat vurucu ateş-gücü yüksek gemiler olduğu hükmüne varmıştı. Washington Anlaşmasında imzası olan devletlerin, bu düşüncelerle hareket ettiği hesaba katılacak olursa, anlaşmadaki ağır zırhlı gücünün indirimi ağır zırhlıların bir savaş silâhı olarak önemlerini kaybetmiş olmalarının teslimi anlamına gelecektir. Zira, imza sahibi devletler bu tür gemilerini nasıl olsa önemli miktarda indirecek olduklarına göre, düzensiz ve plânsız yapacakları bu işi düzenli ve plânlı bir şekilde de yapabilirlerdi.

Washington Anlaşması, adeta bu yukarki düşünceyi doğrular gibi, anlaşmada zikredilmeyen kruvazör, destroyer, ve denizaltılarda açık bir silâhlanma yarışının ilk işaretçisi oluyordu. Bunlar, ozamanlar deniz savaşları için en önemli araçlardı. Bu bakımdan, hiç değilse etkileri itibarıyla, Washington Anlaşması artık önem kazanacağı benzemeyen bir denizgücü silâhlanma tarzını nötrali-ze etmiş oluyordu. Aynı düşünceyle, anlaşmanın, denizci devletler arasında asıl keskinleşecek deniz araçları rekabetinde bunların kaynak ve enerjilerini daha geniş ve rahat bir şekilde kullanmalarını sağlamış olduğu söylenebilir.

İmzacı devletlerin dürtüleri ve anlaşmanın etkileri ne olursa olsun, Washington Anlaşması fiilen belirli bazı deniz silâhlarını indirme tâbi tutmuştur. Aynı şey, 1930 Londra Anlaşması için, veya 1935 İngiliz-Alman Sözleşmesi için söylenemez. Londra Anlaşmasının temel sonucu Birleşik Devletler, İngiltere, ve Japonya arasında varılan görüş birliği ile kruvazör, destroyer, ve denizaltıların tonajlarını karara bağlamak olmuştur. Londra Anlaşması ilgili devletlerin deniz güçlerini bu kategorilerdeki gemiler çerçevesinde kısıtlamak istemiştir. Gerçekte ise, anlaşma, Amerika'nın ve Japonya'nın İngiltere'nin bu kategori gemilerini esas alan maksimum güc düzeyine çıkacak kadar silâhlanmalarını sağlamıştır.

Anlaşma Amerika ve İngiltere ile Japonya arasında 3 ve 2 diye bir parite saptamıştı. Böyle yapmakla, Anlaşma açıkca İngiltere'nin, kruvazörler başta olmak üzere, denizgücü üstünlüğünü meşrulaştırmış ve bu üstünlüğü tüm pratik amaçlar için muhafaza etmişti. Zira, anlaşmanın müsaade ettiği tonaj öylesine yüksekti ki buna Japonya hiç erişemeyecek, Amerika ise (o zamanlar Amerikan kamu oyunun ağır yük saydığı) beş yıl içinde bir milyar do-

lar harcayarak erişebilecekti. Diğer bir deyişle, Anlaşma, Amerika'ya, eğer isterse, üç kategori savaş gemisinde İngiltere'ninkine erişme olanağı veriyordu, fakat bunun için büyük paralar harcamak gerekiyordu ve bu yüzden Amerika böyle birşey istemedi.¹⁴ Anlaşma, gücü yeterse, Japonya'ya İngiltere ve Amerika'nın denizgücünün üçte ikisine kadar çıkma serbestisi getiriyordu. Japonya'nın böyle bir donanma yapımına gücünün yetmeyeceği açıktı. Bu bakımdan, Londra Anlaşmasının silâhsızlanma konusundaki tek katkısı imzacı devletlerden hiçbirinin aşamayacakları ve Amerika ile Japonya'nın zaten güc yetiremeyecekleri bir maksimum saptanmasından ibaret kalmıştır. Kısacası, Anlaşma silâhlanmayı azaltmak şöyle dursun belli sınırlar içinde silâhlanmanın arttırılmasına izin veriyordu.

Üstelik, anlaşmanın maksimum tonaj hükmü bile Fransa'nın ve İtalya'nın devam eden serbestilerince düzenlenme durumundaydı. Anlaşmayı imzalamayan bu iki devlet söz konusu gemi kategorilerinde kendi iradelerince arttırım yapabiliyorlardı. Anlaşmayı imzalamış olan devletlere, özellikle Akdenizdeki İngiliz varlığına bu devletlerden gelebilecek tehdidi karşılayabilmek için, anlaşma, imzacı devletlerden birinin fikrinde İtalya ve Fransa'nın yeni gemi yapımı bu devletin ulusal güvenliği için bir tehlike arz ediyorsa o devlete gemi inşa etme tonajını artırabilme ve, Anlaşma sınırlarını aşabilme olanağını tanıyor, diğer imzacı iki devletin ise bu imzacı devleti Anlaşmanın eski oranları içinde tonaj arttırarak izlemesini öngörüyordu. Böylesi hükümler içinde Londra Anlaşmasının getirebileceği şey, gelişme hızı büyük denizci devletlerden biri veya diğerince belirlenen bir ritim içinde devam eden bir silâhlanma yarışı oluyordu.

1935 İngiliz-Alman Denizcilik Sözleşmesi için de bunların dışında söylenebilecek birşey yoktur. Kısıtlama çerçevesi içinde kalemeye alınan bu sözleşmenin silâhsızlanmayla ilgili yanı yoktu. Anlaşma, Almanya'ya, Almanya'nın ozaman için aşamayacağı ve aşmak istemeyeceği bir denizgücü silâhlanması sınırı getiriyordu. Gene ayni anlaşma, İngiltere'nin Almanya'yı önleyemeyeceği bir cinsten savaş konusunda ise (denizaltı) serbest bırakıyordu.

(14) Amerika 1931-35 döneminde her tür gemi yapımı için 324 milyonu aşkın dolar harcamıştır. Bu miktar bir milyar doların üçte biridir. (*The World Almanac*, yıl 1947, s. 812).

SİLÂHSİZLANMA BARİŞ ANLAMINA GELİR Mİ?

Silâhsızlanma sadece olağanüstü koşullar altında gerçekleştirilebilmiştir. Hatta gerçekleştirildi sanıldığı hallerde bile, çoğu ke-re, silâhsızlanma indirimden çok silâhlanmanın artmaması anlamına gelmiştir. Sorunun bu gibi yanları, bizim tartışma konumuzun esası için sadece bir başlangıç olarak önem taşımaktadır. Silâhsızlanmanın uluslararası düzen ve barış sorunları üzerinde etkileri ve ağırlığı nedir? Dünya ulusları nitelikce ve nicelikce bir silâhsızlanma üzerinde anlaşmışlar ve bu anlaşmalarına uygun olarak silâhsızlanmış olsalar, tüm veya belirli türden silâhlardaki indirimin uluslararası düzen ve barış üzerindeki etkileri neler olabilir?

Silâhlanma konusundaki modern felsefe insanların silâhları olduğu için savaştıkları varsayımından hareket etmektedir. Bu varsayımından ise zorunlu olarak çıkan mantıki sonuç, silâhlar bir tarafa terk edilecek olursa tüm savaşların olanak dışı edileceğidir. Uluslararası politikada bu düşünceyi ciddiye alan tek devlet Sovyetler Birliğidir. Sovyetler Birliği bu düşünceyle —bunun gerçekten ciddi olup olmadığı bir soru teşkil etmektedir— 1932’de Dünya Silâhsızlanma Konferansına, ve 1959’da Birleşmiş Milletlere tam ve evrensel bir silâhsızlanma önerisinde bulunmuştur (polis görevi için hafif silâhların muhafazası kaydıyla). Günümüzde Sovyetlerin atom silâhsızlanması sorunundaki tutumu da bazı bakımlardan bu tutumu devam ettirmektedir. 12 Haziran 1953’de Birleşmiş Milletler Silâhsızlanma Komisyonundaki Birleşik Devletler Temsilci Yardımcısının Başkana sunduğu raporda ifâde edilen silâhsızlanma felsefesi de aynı olmuştur :

... Bir silâhsızlanma programının hedefi savaşta kullanılan silâhları düzenlemek değil, fakat savaşı önlemek olmalıdır. Bizler, Birleşik Devletlerin savaşı kaçınılmaz saymadıklarını açıkca görülür kılmaya çalıştık ve yapılacak işin, hiçbir ulusun başarılı bir silâhlı saldırıya girecek araçlara sahip olmamasını sağlayarak savaş olasılıklarını azaltmak olduğunu göstermeye çalıştık. Amaç, savaş ve silâhlı saldırı olanağını savaş olasılığını azaltarak zayıflatmaktır.

Fakat aşırı sayılmayacak en yumuşak başlı sonuçların çıkarıldığı zamanda bile, silâhlara sahip olma ile, veya en azından be-

lirli türden ve belirli miktarda silâhlara sahip olma ile savaş ve barış sorunu arasında dolaysız bir ilişki olduğu öncelikle kabul edilmektedir.

Böyle bir ilişki gerçekten varsa da, ilişki, işin aslında silâhsızlanma görüşünü savunanların söylediğinin tam tersi bir ilişkidir. İnsanlar döğüşüyorlarsa bu insanların elinde silâh bulunduğu için değildir. İnsanlar silâhlara sahipse, bu, insanların savaş için silâhı yararlı ve gerekli bulmasındandır. Bu silâhları ellerinden alacak olursanız ya yumruk yumruğa döğüşeceklerdir ya da ellerine döğüşecek yeni silâhlar alacaklardır. Savaşın nedeni insanların kafalarındaki koşulların savaş ehveni şer haline getirmesi, öyle göstermesidir. Bu koşullar altındadır ki silâhlara sahip olmak arzusu ve silâh edinmek bir hastalık gibi ortaya çıkmaktadır. Silâhlar bu hastalığın değil, bu hastalık silâhların varlığına sebep olmaktadır. İnsanlar biribirileri üzerinde egemen olmak istedikçe, biribirilerinin ellerindekini almak istedikçe, ve biribirilerine karşı nefret ve korku duydukça; içlerindeki kendi arzularını tatmine ve gerginlik yaratan duygularını dindirmeye çalışacaklardır. Bu tutku ve duyguların belirtilerini şiddet - dışı kanallara yöneltecek yetenek ve güçte bir otoritenin bulunduğu yerde, insanlar bu amaçlarına sadece şiddet - dışı yol ve araçlarla varmaya çalışırlar. Bununla beraber, egemen ve bağımsız uluslardan kurulmuş bir toplulukta, —ki, kendi ülke - topraklarında bunların herbiri en yüksek otoritedirler— bu arzuların tatmini ve bu duyguların yarattığı gerginliğin dindirilmesi için içinde bulunulan günün teknolojisinin sağladığı her araç ve öğünkü edim ve davranış kurallarının müsaade ettiği her yol kullanılacaktır. Bu araçlar, tarihin çeşitli dönemlerinde, ok ve kılıç, silâh ve bombalar, gaz ve güdümlü roketler, bakteri ve çekirdeksel silâhlar olabilecektir.

Belli bir dönemde silâhların niceliğini indirmek fiilî veya potansiyel bir olanaksa da savaş olasılığı üzerinde bunun hiçbir etkisi yoktur; bu, sadece savaşın tarzını etkileyebilir. Silâh ve insan niceliğince sınırlanmış bulunan uluslar tüm enerjilerini ellerinde bulunan silâh ve insanların niteliklerini arttırmak konusuna yöneltilirler. Ayrıca, bunun yanı sıra, nicelikce geriliklerini giderecek ve rakipleri karşısında kendilerine üstünlük kazandıracak yeni silâhlar ararlar.

Belli tipteki silâhların bütünüyle ortadan kaldırılması savaş teknolojisini etkiler, ve bu yolla, düşmanlıkların edime dönüşüm

biçimleri üzerinde etkide bulunur. Bunun savaşları nasıl azaltabileceğini veya savaşları nasıl hepten ortadan kaldırabileceğini anlamak zordur. Diyelim ki bu mümkündür; örneğin, çekirdeksel silâhların yapımı ve kullanımı yasaklanmış olsun. Böyle bir yasaklamanın, evrensel bir denetimi de sağlansa, ne etkisi olacaktır? Etkisi, savaş teknolojisini 16 Temmuz 1945 öncesi, yani New Mexico'daki ilk atom bombası infilâkinin öncesindeki koşullara indirgemek olacaktır. Yasaklamaya uyan devletler bütün çabalarıyla çekirdeksel silâhlar dışında yeni silâhlar bulmak ve geliştirmek için çalışacaklar; bu amaçla insansal ve maddi tüm kaynaklarını seferber edecekler; bunlar da, az ya da çok yıkıcı silâhlar olacaklardır. Savaş teknolojisi değişecek fakat savaş olasılığı azalmayacaktır. Kaldı ki rahatlıkla şu da söylenebilir : atom çağında genel bir savaşın çıkmasını önleyen en önemli tek öge, toptan bir çekirdeksel savaş tehlike ve tehdidinin varlığı olmaktadır. Çekirdeksel silâhsızlanma ile bir tehdidin ortadan kalkması savaş tehlikesini arttıracak; hem de, göreceğimiz gibi, savaşa giren ve savaşın başında çekirdeksel olmayan silâhlar kullanan devletlerin savaş boyunca çekirdeksel silâhlar kullanmayacaklarına dair bir güvence de getirmeyecektir.

İngiltere'nin Dünya Silâhsızlanma Konferansı sırasında vakitinden önce yaptığı zamansız bir girişimle, savunmacı silâhlara karşılık saldırgan amaçlara yarayacak silâhların yasaklanmasını teklif etmiş olması sorunun niteliksel silâhsızlanma yoluyla çözülmesinin olanaksızlığını ortaya koymuştur. İngiltere, saldırgan bir savaşa girişme yeteneğini saldırganlıkta kullanılabilecek silâhlara sahip olmanın bir sonucu saymıştır. Bundan sonra varılan sonuç ise, saldırgan amaçlarda kullanılabilecek silâhlara sahip olunmaması halinde saldırganca bir savaşın meydana gelemeyeceğiydi. Önceki varsayımla beraber sonuçtaki hüküm de çökmüştür. Silâhların kendi doğaları ne saldırgandır ne de savunma eğilimli. Böyle olmaları veya olmamaları, kimin elinde iseler hizmet ettikleri amaca bağlıdır. Bir kılıç bile, makinalı tüfek veya bir tank kadar, kim kullanıyorsa o'nun niyetlerine göre bir saldırı veya savunma aracı olabilir. Bir bıçak et kesmek için kullanılabilir, cerrahî bir işlem için kullanılabilir, mertçe ve göğüs göğüse girişilecek bir döğüşte kullanılabilir, veya birisini arkasından vurmak için kullanılabilir. Bir uçak yük ve yolcu taşımakta kullanılabilir, düşman mevzilerinin konumlarının keşfinde kullanılabilir, savunmasız şe-

hirlere saldırmakta, veya saldırıya hazırlanmak üzere toplanan düşman birliklerini dağıtmak için kullanılabilir.

İngiltere'nin teklifleri gerçekten, *status quo*'yu korumak ve bu amaçla da *status quo*'yu yıkmakta kullanılabilecek silâhları kanun dışı yapmayı yeterli sayıyordu. Bu teklifler siyasal sorunu, bu sorunu şiddet yolundan çözecek olan bazı araçlar üzerinde değişiklik yaparak halletmeye çalışmışlardır. Saldırgan silâhların nitelikleri konusunda bir görüş birliğine varılmış olsaydı bile, siyasal sorun, elde hangi silâhlar kalmışsa onlarla kendini ifade olanağı bulacaktı. Kaldı ki, bu konuda bile bir anlaşmaya varmak mümkün değildi. Zira, İngiltere'nin saldırgan diye nitelediği silâhlar *anti-status-quo*'cu devletlerin kendi siyasal amaçlarını elde etmek konusunda güvendikleri esas silâhlar oluyordu. Örneğin, İngiltere büyük zırhlı gemilerin savunma amaçlı, denizaltıların ise saldırgan niyetli silâhlar olduklarını söylüyordu. Donanmaları İngiltere kadar büyük hacimde olmayan devletler ise bunun tersini düşünüyordu. Çelişmelerle dolu ve boşuna girilmiş bir iş olan Dünya Silâhsızlanma Konferansının bir bölümü olan İngiltere'nin niteliksel silâhsızlanma konusundaki teklifleri, bir dereceye kadar, konferansı hiç de şanlı sayılmayacak bir sonla kapanmak zorunda bırakan siyasal saflığın ve basiretsizliğin izlerini taşımaktaydı.

Ve nihayet, bir de, bugünkü muvazzaf orduların ve çekirdeksel silâhların toptan kanun dışı edildiklerini ve bunun sonucu olarak ortadan kalktıklarını varsayalım. Savaş konusunda böyle bir yasaklanmanın olası tek etkisi savaşın sınırlı ve ilkel bir şekilde başlaması olacaktır. Düşman devletler arasındaki silâhlanma yarışı, bu durumda, düşmanlığın kendisi ile beraber oluşan ve bu düşmanlığın içinde çığlaşan bir iş değil de, düşmanca hareketlerin başlangıcına kadar ertelenmiş bir iş olmaktadır. Bu nedenle, savaş ilânı savaşan devletler için kendi insansal ve maddî kaynaklarını hızla harekete geçirmek, özellikle, kendi teknolojik yeteneklerinin mümkün kıldığı her çeşit silâh yapımını hızlandırmak için bir işaret yerine geçmektedir. Gerçekten, çekirdeksel silâhların yasaklanması mümkündür, ama bunların yapımını sağlayan teknolojik bilgi ve yeteneğin yasaklanması mümkün değildir. Bu açık nedendir ki belirli bazı silâhların yasaklanması genellikle savaş konusunda etkin olmamaktadır. Bu yasaklama, örneğin, patlayıcı veya yanıcı maddeler taşıyan hafif çapta mermilerin kullanılması,

uçaklarla sivillerin bombalanması, ve tahditsiz denizaltı savaşları gibi konularda bile başarısızlığa uğramıştır.¹⁵

Savaşan devletlerin gözünde en önemli sorun, zaferdir. Bu devletler savaş kurbanları konusunda bazı kurallara uyabilirler; ama kendi teknolojilerinin yapabildiği her tür silâhı kullanmaktan da vazgeçmeyebilirler. İkinci Dünya Savaşında zehirli gaz kullanılmamasına riayet edilmiş olması sadece bir istisnadır. Savaşı büyük devletlerin hepsi de, zehirli gaz kullanmanın kendileri için avantajlı olacağı an için, bu silâhı imâl etmişler, bunu kullanacak ve buna karşı savunmayı yürütecek birlikler kurup eğitmişlerdir. Savaşan devletler hep birlikte sahip oldukları bu aynı silâhı, gerektiğinde kullanmak düşüncesiyle, kullanmaktan kaçınmışlardır.

Niteliksel ve niceliksel silâhsızlanmanın savaş olasılığını değil de, sadece, savaş teknolojisini ve stratejisini etkileyebileceği, Versailles Antlaşmasıyla Almanya'ya empoze ettirilen silâhsızlanmanın sonuçları ile açıkça ortaya çıkmıştır. Bu silâhsızlanma hem niceliksel hem de niteliksel olup, Almanya'nın I. Dünya Savaşındaki benzer yeni bir savaşa girişmemesi gibi iddialı bir silâhsızlandırmaydı. Amaç bu idiyse (yani Birinci Dünya Savaşına benzeyen bir savaşa girişmek), hedefe ulaşılmış sayılabilir. Ama, amaç, Almanya'yı ne tür olursa olsun bir savaşa girişme gücünden yoksun kılmak idiyse —ki gerçek amaç buydu— Versailles Antlaşmasının öngördüğü tedbir ve hükümler tam bir baaşrısızlığa uğramışlardır. Bu hükümler, Alman Genel Kurmayını Birinci Dünya Savaşında hakim olan savaş yöntemlerini bir kenara bırakmaya ve Birinci Dünya Savaşında fazla bilinip kullanılmayan veya hiç bilinip kullanılmayan ve bu yüzden Versailles Antlaşmasının yasaklamadığı yeni savaş yöntemleri üzerinde düşünmeye zorlamış; Almanlar bu konuda tüm zekâlarını kullanmışlardır. Görülüyor ki Versailles Antlaşması —Almanyayı yeniden savaş çıkarmak gücünden yoksun kılmak şöyle dursun— gerçekte Almanyayı birincisinin tekrarına hazırlanan Fransa'nın tersine ikinci (değişik) bir savaş için hazırlanmaya zorlamıştır. Bu nedenle, Birinci Dünya Savaşı çerçevesi ve anlayışındaki savaş teknolojisi ve stratejisine uygun bir silâhsızlanma Almanya için fiiliyatta iyi birşeydi. Bu silâhsızlanma zoruna, Almanya geçmişin değil de geleceğin koşullarına göre kendi askerî siyasetini yenilemek zorunda kalmıştır.

(15) Bu konudaki sözleşmeler için, bakınız : s. 310, 311.

Silâhsızlanmanın, tek başına savaşı ortadan kaldıramasa da, kolaylıkla savaşa yol açabilecek siyasal gerginlikleri azaltacağı ileri sürülmüştür. Özellikle, düzene ve bir kayda bağlanmamış silâhlanma yarışı —ki, korku yaratan, bu korkuları besleyen, ve dayanılmaz malî yük doğuran birşeydir— öylesine çekilmez bir duruma yol açmış olabilir ki silâhlanma yarışına katılanların hepsi veya bazıları, savaş tehlikesi pahasına da olsa ne yolla olursa olsun, bu ne zaman biteceği belli olmayan yarışa bir son vermek isteyebilirler.

Silâhsızlanma veya en azından silâhlanmanın bir düzene bağlanması uluslararası anlaşmazlıklardaki genel çözümler içinde ayrılmaz ve zorunlu bir adımdır. Bununla beraber, ilk adım yerine alınamaz. Silâhlanma yarışı, güc rekabetini yansıtır ve bu rekabetin aracıdır. Uluslar çelişkin iddialarının ardında güc rekabetini sürdürdükçe, aynı uluslar bu rekabetin mantığı gereği, silâhlanma konusunda da çelişkin iddialarda bulunacaklardır. Bu yüzden, güc rekabeti konusunda karşılıklı olarak tatminkâr bulunacak bir çözüm, silâhsızlanma için bir önkoşuldur. Bu durumda ilgili uluslar kendi aralarındaki güc dağılımı konusunda karşılıklı olarak tatminkâr bir çözüme yarinca, kendi silâhlanmalarını azaltma ve kısıtlama konusunda da birşeyler yapabilecek duruma gelmektedirler. Bunun sonunda, silâhsızlanma ortalığının genel olarak sakinleştirilmesine büyük katkıda bulunabilmektedir. Zira ulusların silâhsızlanma sorununu çözebilme yeteneklerinin derecesi aynı ulusların gerçekleştirebilecekleri siyasal anlayış konusunda da ölçü teşkil etmektedir.

Silâhsızlanma, en az silâhlanma yarışı kadar, ilgili devletlerin aralarındaki güc ilişkilerinin bir yansımasıdır. Gene silâhsızlanma, en az silâhlanma yarışı kadar, kendisini yaratan güc ilişkileri üzerinde de etkilerde bulunur. Silâhlanma yarışı nasıl yarattığı korku ve getirdiği yükler yüzünden güc mücadelesini yoğunlaştırırsa, aynı şekilde, silâhsızlanma da siyasal gerginliği azaltarak ve ilgili devletlerin niyetleri konusunda emniyet duyulmasını sağlayarak siyasal durumun iyileşmesine yardımcı olur ve katkıda bulunur. Uluslararası düzenin kurulmasında ve uluslararası barışın korunmasında silâhsızlanmanın bulunabileceği katkı budur. Bu önemli bir katkı olmakla birlikte, açıktır ki uluslararası düzen ve barış sorununa bir cevap oluşturmaz.

Silâhların Denetimi

Askerî alanda istikrarı koruyarak uluslararası barışı güçlendirmek amacı güden silâhların kontrolü teşebbüslerinin çekirdeksel silâhlanma konusunda başarı kazanmasının bir nedeni vardır. Bu tür girişimlerin sadece çekirdeksel alanla kısıtlı kalmaları sadece bir rastlantı sonucu değildir. Çünkü, sınırsız bir çekirdeksel silâhlanma yarışı diğer bütün silâhlanma yarışları gibi sadece barışı tehlikeye düşürmekle kalmayacaktır. Konvensiyonel silâhların tersine çekirdeksel silâhların kısıtlanmaksızın büyük hacimlerde biriktirilmiş olması, belli bir miktar yıkıcı çekirdeksel silâh birikim noktasına ulaştıktan sonra askerî açıdan hiçbir ulusa birşey kazandırmayacağı için akılsızca bir iş olacaktır. Bu konudaki silâhsızlanmayı başarılı kılan neden, olası düşmanın askerî tesislerini, sanayi merkezlerini ve büyük kentlerini yok edecek kadar yeterli sayıda çekirdeksel silâh başlığının ve gerekli fırlatma sistemlerinin zaten fazlasıyla elde mevcut oluşudur denilebilir. Bu yeteneğe sahip bir devlet gerek önleyici olarak gerekse fiilî bir çekirdeksel savaşa girişebilme olanağı olarak çekirdeksel alanda maksimum askerî güc elde etmiş bulunmaktadır. Yeni yeni ve daha da fazla sayıda çekirdeksel silâh başlıkları yapımı ve yeni ilâve fırlatma sistemleri kurulması, bunlar söz konusu devletin askerî gücüne birşey katmayacağı için, boşuna para harcamaktır.

Rakip devletler çekirdeksel silâh doygunluğuna eriştikten sonra —Amerika ve Sovyetler gibi— çekirdeksel silâhlanma yarışını düzenleyerek bir istikrara kavuşturmakta ortak çıkara sahip olmaktadır. Bunu üç farklı yoldan gerçekleştirebilmektedirler. Birincisi, tek yanlı olarak çekirdeksel silâhların ve fırlatma sistemlerinin yapımını durdurabilirler. Bu durumdaki devlet önleme ve girişme yönünden çekirdeksel savaş konusunda kendine yeterli olan miktarı kendisi seçmiş olur. Birleşik Devletler bazı belli tipteki füzelerin ve uçakların yapımını durdurarak veya bunların yapımından vazgeçerek bu yola girmiştir, ve Sovyetler Birliğinin de aym yola girdiği söylenebilir. İkincisi, uluslar biribirlerinin silâhlanmalarını zımnî anlaşmalarla kontrol edebilirler; bir tarafın eylemi veya eylemden kaçınması diğer tarafça taklit edilebilir, böylece anlaşabilirler. Bu esasa dayanarak, Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği 1958'den 1961'e kadar atmosferde çekirdeksel silâh denemesi yapmaya karar vermişler ve 1964'de de bulaşıcı (radyasyon bulaştırıcı) maddeler yapımında indirim kararı aldıklarını

açıklamışlardır. Üçüncüsü, devletler resmî anlaşmalarla da silâhlanmalarını kontrol edebilirler. İngiltere, Sovyetler Birliği, ve Birleşik Devletler arasında imzalanan atom denemelerini durduran kısmî anlaşma bu konuda örnektir. Anlaşma yerüstünde ve sualtında çekirdeksel silâh ve araçların denenmesini yasaklamakta, fakat yeraltı denemelerinin devamını kararlaştırmış bulunmaktadır. Bu bakımdan anlaşma, çekirdeksel silâhlar teknolojisini, bu teknolojinin gelişmesi atmosferdeki ve sualtındaki denemelere ne derece bağlıysa o derecede bir istikrara kavuşturmuş olmaktadır.

Silâh denetiminin çekirdeksel silâhlar alanında ılımlı bir başarı kazanması, buna karşılık konvansiyonel silâhlar alanında hemen bütünüyle yetersiz kalmasının sebebi nedir? Sonuncu konudaki başarısızlığın nedeni silâhsızlanma konusundakinin aynıdır. Konvansiyonel silâhlara sahip oluş ve bu tip silâhların miktarı, askerî güc dağılımı üzerinde dolaysız bir etkiye sahiptir. Aralarında askerî avantaj için yarışmaya girişmiş bulunan ulusların bu durumu karşısında, konvansiyonel silâhların denetimi konusunda bir anlaşmaya varılması bu yarışmanın sona erdiği anlamına gelecektir. Oysa, askerî rekabetin ortadan kaldırılması başlıca siyasal sorunların çözülmüş olmalarına bağlıdır.

Çekirdeksel silâhların kontrolü çekirdeksel teknolojinin istikrarı için bir önkoşuldur; zira ilgili devletlerin aralarındaki rekabet konusunda ısrardan vazgeçebilmeleri ancak bu varsayımın olanağı kazanmaktadır. Bunun içindir ki, büyük çekirdeksel silâh sahibi devletler atmosferdeki ve sualtındaki denemelerin ertelenmesi konusunda aralarında görüş birliğine varabilmişlerse bunun nedeni, hiçbirinin de bu ortamlarda yapılacak denemelerin teknolojik gelişmeler sağlamasını beklememesidir. Nitekim, aynı devletler yeraltı denemelerine devam etmekte, araştırma ve deneylerini sürdürmekte; özellikle uzay konusunda çalışarak mevcut silâh teknolojilerini geliştirmek ve yeni silâhlar icad etmek istemektedirler. Çekirdeksel silâhların denetimi, bu işin teknolojik istikrara bağımlılığı açısından, hem sınırlı hem de gelip-geçici gibi görünmektedir. Askerî rekabeti yaratan siyasal güdüler varlıklarını sürdürdükçe, silâhsızlanma olanaksız, silâhların denetimi ise, en iyimser bir değerlendirme ile, güvenilmez ve güçsüz bir tedbirdir.

Silâhların Denetimi

Askerî alanda istikrarı koruyarak uluslararası barışı güçlendirmek amacı güden silâhların kontrolü teşebbüslerinin çekirdeksel silâhlanma konusunda başarı kazanmasının bir nedeni vardır. Bu tür girişimlerin sadece çekirdeksel alanla kısıtlı kalmaları sadece bir rastlantı sonucu değildir. Çünkü, sınırsız bir çekirdeksel silâhlanma yarışı diğer bütün silâhlanma yarışları gibi sadece barışı tehlikeye düşürmekle kalmayacaktır. Konvensiyonel silâhların tersine çekirdeksel silâhların kısıtlanmaksızın büyük hacimlerde biriktirilmiş olması, belli bir miktar yıkıcı çekirdeksel silâh birikim noktasına ulaştıktan sonra askerî açıdan hiçbir ulusa birşey kazandırmayacağı için akılsızca bir iş olacaktır. Bu konudaki silâhsızlanmayı başarılı kılan neden, olası düşmanın askerî tesislerini, sanayi merkezlerini ve büyük kentlerini yok edecek kadar yeterli sayıda çekirdeksel silâh başlığının ve gerekli fırlatma sistemlerinin zaten fazlasıyla elde mevcut oluşudur denilebilir. Bu yeteneğe sahip bir devlet gerek önleyici olarak gerekse fiilî bir çekirdeksel savaşa girişebilme olanağı olarak çekirdeksel alanda maksimum askerî güc elde etmiş bulunmaktadır. Yeni yeni ve daha da fazla sayıda çekirdeksel silâh başlıkları yapımı ve yeni ilâve fırlatma sistemleri kurulması, bunlar söz konusu devletin askerî gücüne birşey katmayacağı için, boşuna para harcamaktır.

Rakip devletler çekirdeksel silâh doygunluğuna eriştikten sonra —Amerika ve Sovyetler gibi— çekirdeksel silâhlanma yarışını düzenleyerek bir istikrara kavuşturmakta ortak çıkara sahip olmaktadır. Bunu üç farklı yoldan gerçekleştirebilmektedirler. Birincisi, tek yanlı olarak çekirdeksel silâhların ve fırlatma sistemlerinin yapımını durdurabilirler. Bu durumdaki devlet önleme ve girişme yönünden çekirdeksel savaş konusunda kendine yeterli olan miktarı kendisi seçmiş olur. Birleşik Devletler bazı belli tipteki füzelerin ve uçakların yapımını durdurarak veya bunların yapımından vazgeçerek bu yola girmiştir, ve Sovyetler Birliğinin de aynı yola girdiği söylenebilir. İkincisi, uluslar biribirlerinin silâhlanmalarını zımnî anlaşmalarla kontrol edebilirler; bir tarafın eylemi veya eylemden kaçınması diğer tarafça taklit edilebilir, böylece anlaşabilirler. Bu esasa dayanarak, Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği 1958'den 1961'e kadar atmosferde çekirdeksel silâh denemesi yapmaya karar vermişler ve 1964'de de bulaşıcı (radyasyon bulaştırıcı) maddeler yapımında indirim kararı aldıklarını

açıklamışlardır. Üçüncüsü, devletler resmî anlaşmalarla da silâhlanmalarını kontrol edebilirler. İngiltere, Sovyetler Birliği, ve Birleşik Devletler arasında imzalanan atom denemelerini durduran kısmî anlaşma bu konuda örnektir. Anlaşma yerüstünde ve sualtında çekirdeksel silâh ve araçların denenmesini yasaklamakta, fakat yeraltı denemelerinin devamını kararlaştırmış bulunmaktadır. Bu bakımdan anlaşma, çekirdeksel silâhlar teknolojisini, bu teknolojinin gelişmesi atmosferdeki ve sualtındaki denemelere ne derece bağlıysa o derecede bir istikrara kavuşturmuş olmaktadır.

Silâh denetiminin çekirdeksel silâhlar alanında ılımlı bir başarı kazanması, buna karşılık konvansiyonel silâhlar alanında hemen bütünüyle yetersiz kalmasının sebebi nedir? Sonuncu konudaki başarısızlığın nedeni silâhsızlanma konusundakinin aynıdır. Konvansiyonel silâhlara sahip oluş ve bu tip silâhların miktarı, askerî güc dağılımı üzerinde dolaysız bir etkiye sahiptir. Aralarında askerî avantaj için yarışmaya girişmiş bulunan ulusların bu durumu karşısında, konvansiyonel silâhların denetimi konusunda bir anlaşmaya varılması bu yarışmanın sona erdiği anlamına gelecektir. Oysa, askerî rekabetin ortadan kaldırılması başlıca siyasal sorunların çözülmüş olmalarına bağlıdır.

Çekirdeksel silâhların kontrolü çekirdeksel teknolojinin istikrarı için bir önkoşuldur; zira ilgili devletlerin aralarındaki rekabet konusunda ısrardan vazgeçebilmeleri ancak bu varsayım ile olanak kazanmaktadır. Bunun içindir ki, büyük çekirdeksel silâh sahibi devletler atmosferdeki ve sualtındaki denemelerin ertelenmesi konusunda aralarında görüş birliğine varabilmişlerse bunun nedeni, hiçbirinin de bu ortamlarda yapılacak denemelerin teknolojik gelişmeler sağlamasını beklememesidir. Nitekim, aynı devletler yeraltı denemelerine devam etmekte, araştırma ve deneylerini sürdürmekte; özellikle uzay konusunda çalışarak mevcut silâh teknolojilerini geliştirmek ve yeni silâhlar icad etmek istemektedirler. Çekirdeksel silâhların denetimi, bu işin teknolojik istikrara bağımlılığı açısından, hem sınırlı hem de gelip-geçici gibi görünmektedir. Askerî rekabeti yaratan siyasal güdüler varlıklarını sürdürdükçe, silâhsızlanma olanaksız, silâhların denetimi ise, en iyimser bir değerlendirme ile, güvenilmez ve güçsüz bir tedbirdir.

BÖLÜM 24

GÜVENLİK

Daha düşünceli olan gözlemciler silâhsızlanma sorununun çözümünün bizzat silâhsızlanmanın içinde olmadığını farketmişlerdir. Bu gözlemciler çözüm yolunu güvenlikte bulmuşlardır. Silâhlanmalar birtakım psikolojik öğelerin sonucudur. Bu öğeler yerinde kaldıkça, devletlerin kendilerini silâhlandırma kararları da yerinde kalacak ve bu karar da silâhsızlanmayı olanaksız duruma getirecektir. Silâhlanmaya genellikle neden olarak kabul edilen ve en sık adı geçen öğe, saldırıya uğramak korkusudur; yani bir güvensizlik duygusudur. Bu yüzden, yeni bir yol bularak devletleri gerçekten saldırıya karşı korumanın ve böylece onlara bir güvenlik duygusu sağlamanın aranan çözüm yolu olduğu tartışılmıştır. Silâhlanma için duyulan gereksinme ve bunun harekete geçirici, dürtücü gücü ortadan kalkmış olacaktır; çünkü devletler bu şekilde, eskiden silâhlanmada aradıkları güvenliği bulmuş olacaklardır. Birinci Dünya Savaşının sonundan beri siyasal bakımdan aktif olan bütün ülkeler şu veya bu zamanda iki çözüm yolunu ele almışlardır : ortaklaşa güvenlik ve uluslararası polis gücü.

Ortaklaşa Güvenlik

Toplumsal güvenliği daha önce, Milletler Cemiyeti Misakının 16. maddesi ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII. bölümü ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun «Barış İçin Birleşme» kararındaki görünümleriyle hukuksal açıdan ele almıştık.¹ Geriye, uluslararası düzen ve barış sorununa özellikle değinerek, ortaklaşa güvenliğin ortaya çıkardığı sorunların incelenmesi kalmaktadır.

(1) Bknz. sayfa : 386 v.d.

İşleyen bir ortak güvenlik sisteminde, güvenlik sorunu artık bireysel ülkenin sorunu olmayıp, silâhlanma ve ulusal gücün diğer öğeleri tarafından ele alınması gereken bir konudur. Güvenlik, bütün ülkelerin ilgilendiği bir konu haline gelmekte ve bu ülkeler kendi güvenlikleri tehlikede imişcesine birbirlerinin güvenliğini ortak bir şekilde korumaktadırlar. Eğer A devleti B devletinin güvenliğini tehdit ederse, hemen C, D, E, F, G, N, I, J, ve K devletleri sanki kendileri de tehdit edilmişlercesine A'ya karşı ve B adına tedbirler alacaklardır, veya bunun tersi olacaktır.² «Bir kişi herkes için ve herkes bir kişi için» sözü ortak güvenliğin parolasıdır. İngiliz büyükelçisi Lord Loftus'un İngiliz Dışişleri Bakanı Earl of Clarendon'a 17 Nisan 1869 tarihinde gönderdiği rapora göre, Bismarck kendisine 12 Nisan 1969'da şöyle demiştir: «Eğer Avrupa Barışını bozacak olan herhangi bir devlete İngiltere'nin ortak bir düşman gözüyle bakacağını ilân edecek olursanız, biz de hemen buna katılırız. Böyle bir hareket tarzı diğer devletler tarafından da desteklenirse, Avrupa Barışı için en emin güvence sağlanmış olacaktır».

Daha önce, uluslararası sahnede kendini gösteren koşullar altında işletilebildiği takdirde, ortak güvenliğin mantığının kusursuz olduğunu söylemiştik.³ Ortak güvenliğin savaşı önleyecek bir tedbir olarak işleyebilmesi için üç varsayım gerçekleşmelidir: 1) Ortak sistem öyle bir üstün güce sahip bulunmalıdır ki, herhangi bir saldırgan veya saldırganlar grubu, ortak sistem tarafından savunulan düzene karşı çıkmaya cesaret edemesin; 2) sistemi kuracak olan devletler savunacak oldukları güvenlik konusunda ortak bir kavramda birleşsinler; 3) bu devletler, çatışan siyasal çıkarlarından önce, bütün üye devletlerin ortak güvenliği terimiyle tanımlanan ortak çıkarı gözetmeye istekli bulunsunlar.

Belirli bir durumda bütün bu varsayımların gerçekleşebileceği düşünülebilir. Bununla birlikte böyle bir olasılığın gerçekleşme şansı çok düşüktür. Geçmiş tecrübelerde ve uluslararası politikanın genel doğasında böyle bir durumun gerçekleşebileceğine dair hiçbir belirti yoktur. Aslında, geçmişte olduğu gibi bugünkü savaş koşulları altında da hiçbir devletin diğer bütün devletlerin birleşmesine başarıyla karşı koyabilme gücü olmadığı doğrudur. Fa-

(2) Sayfa 531'deki diyagrama bakınız.

(3) Bknz. sayfa: 386.

kat bugünkü durumda yalnızca bir tek devletin saldırgan durumunda bulunmayacağı pek kolay tahmin edilebilen bir haldir. Genellikle birden fazla ülke ortaklaşa güvenliğin tanımlamaya çalıştığı düzene aktif bir şekilde karşı çıkacak ve diğer devletler bu karşı çıkmayı destekler bir tavır takınacaklardır.

Bu durumun nedeni, ortak güvenlik tarafından savunulan düzenin niteliğinde yatmaktadır. Bu düzen, ister istemez, belirli bir andaki *status quo*'dur. Nitekim Milletler Cemiyetinin ortak güvenliği, bu örgütün kurulmuş olduğu 1919 yılındaki toprak *status quo*'sunu korumak amacını gütmektedir. Fakat daha 1919 yılında birtakım devletler, savaşta yenilmiş olanlar ve kendini zaferin vadedilmiş bazı meyvalarından yoksun kalmış gören İtalya bu toprak *status quo*'suna şiddetle karşı bulunmaktaydı. Diğer devletler, örneğin Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği bu düzene karşı kayıtsız kalmaktaydılar. 1919 *status quo*'sundan başlıca yararlananlar olan ve onu ortaklaşa güvenlik tedbirleriyle savunmaya en fazla hevesli bulunanlar için ortak güvenlik demek, Avrupa kıtası üzerinde üstünlüklerinin devamının ve 1919 barış antlaşmaları ile çizmiş oldukları sınırların korunması demekti. Avrupa'nın tatmin olmamış ülkeleri için güvenlik sözcüğü bunun tam aksi bir anlamı belirtiyordu: bunlar, bu sınırların düzeltilmesini ve Fransa ve müttefiklerine oranla güçlerinin genel olarak artırılmasını istiyorlardı. Kurulu düzenin (*status quo*'nun) lehinde ve aleyhinde olmak üzere devletlerin gruplaşması, Birinci Dünya Savaşını izleyen devre için hiç de özel bir durum değildi. Bu durum, bildiğimiz gibi, uluslararası politikanın temel modelidir. Bunun örneklerine bütün tarih devirleri boyunca rastlanabilir. Bu durum, kurulu düzen yanlısı ülkelerle emperyalist ülkeler arasındaki zıtlık aracılığıyla, tarihsel sürecin dinamiğini oluşturur. Adı geçen zıtlık ya uzlaşmaya varmakla, ya da savaşa gitmekle çözümlenecektir. Ancak, uluslararası politikanın dürtücü gücü olarak kuvvet mücadelesinin yatışacağı veya yerinin daha yüksek bir ilke tarafından alınacağı varsayımı gerçekleşebilirse, ortak güvenliğin bir başarı şansı olabilir. Halbuki uluslararası ilişkilerde gerçek hiç de buna benzemediği için, ortak güvenlik tedbirleriyle belirli bir kurulu düzeni dondurma çabaları uzun vadede başarısızlığa uğrayacaktır. Kısa devrede ise ortak güvenlik; kendisine karşı çıkanların geçici zayıflıkları yüzünden belirli bir kurulu düzeni koruma çabasında başarıya ulaşabilecektir. Uzun devrede başarısızlığa uğraması, yukarıda

söylediğimiz ve ortaklaşa güvenliğin başarısını kendisine bağlı kıldığımız üçüncü varsayımın olmayışından dolayıdır.

Tarihsel tecrübenin ve uluslararası politikanın bugünkü niteliğinin ışığı altında diyebiliriz ki, çıkar çatışmaları uluslararası sahnede sürüp gidecektir. Ne kadar güçlü ve uluslararası hukuka bağlı olursa olsun, hiçbir ülke veya ülkeler birliği nereden geldiği veya kime yöneltildiğine bakmaksızın herhangi bir andaki bir saldırıya ortak güvenlik tedbirleriyle karşı koyamayacaktır. Birleşik Amerika ve Birleşik Milletler, saldırıya uğradığında Güney Kore'ye 1950'de yardım etmişlerdir, çünkü bunu yapacak gücü kendilerinde bulmuşlar ve çıkarları da bunu gerektirmiştir. Acaba yarın Endonezya, Şili veya Mısır bir saldırıya kurban gitseler, Birleşik Amerika ve B. Milletler gene ortak güvenliğin şampiyonluğunu yapacaklar mıdır? İki ayrı saldırgan aynı anda yürümeye başlasalar, bunlar ne yapacaktır? Her iki saldırgana da ayırım yapmadan ve ilgili çıkar ve güçleri hesaba katmadan karşı koyacaklar mıdır, ve ortak güvenliğin ilkelerini çiğnemeyi reddederek ya en tehlikeli ya da en zayıf olan bir tanesiyle uğraşmaktan kaçınacaklar mıdır? Ya eğer yarın Güney Kore durumu tersine çevirip Kuzey Kore veya Komünist Çin'e karşı bir saldırıya girişirse, Birleşik Amerika ve Birleşmiş Milletler arkalarına dönüp Güney Kore ile savaşıacaklar mıdır?

Bunlara verilebilecek cevap ya son kuramsal duruma olduğu gibi «Hayır» demek, ya da bir soru işareti koymak olacaktır. Halbuki ortaklaşa güvenlik ilkelerine göre cevabın hiç beklenmeden bir «Evet» olması gerekmektedir. Bu ilkeler güc ve çıkar durumlarına bakmaksızın, ortak tedbirlerin bütün saldırılara karşı alınmasını öngörmektedirler. Dış politika ilkeleri, güc ve çıkar durumlarına göre çeşitli saldırı durumları ve saldırganlar arasında fark gözetilmesini gerektirmektedir. İdeal bakımdan ortak güvenlik soyut olarak bütün saldırılara karşı yönelmiştir; halbuki dış politika ancak belirli bir somut saldırgana karşı işleyebilmektedir. Ortak güvenlik ancak «Saldırıyı kim yaptı?» sorusunu sorabilmektedir. Dış politika ise şu soruyu sormaktan kendini alamamaktadır: «Bu belirli bir saldırgana karşı koymakta ne gibi bir çıkarım var ve ona hangi güçle karşı koyabilirim?»

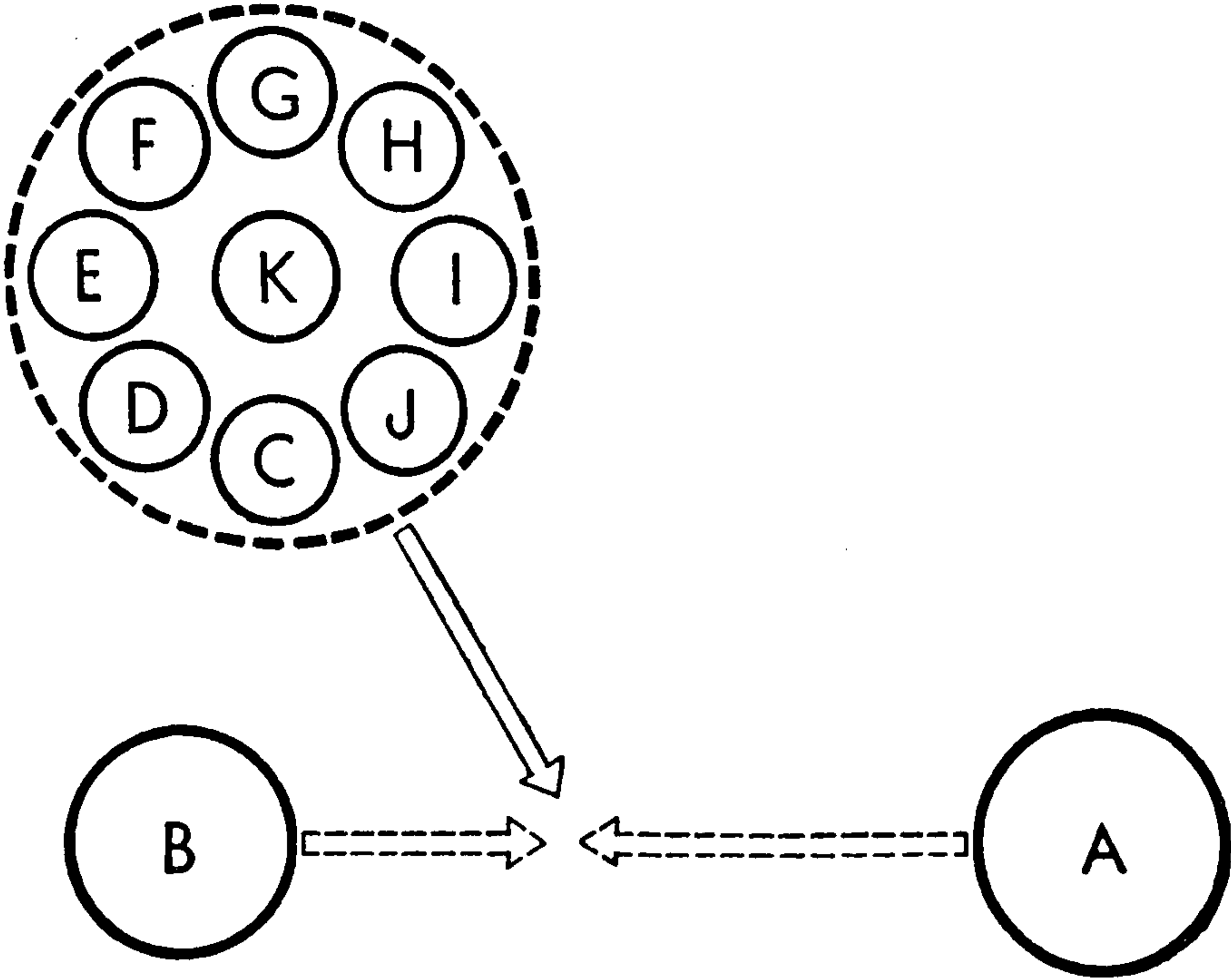
Öyleyse, ortaklaşa güvenlik ancak, bütün devletler belirli bir devletin güvenliğine bağlı olarak tehdit edilen kurulu düzeni savaş pahasına bile, böyle bir politikayı kendi bireysel çıkarlarıyla bağ-

daştırıp bağdaştıramıyacaklarına bakmadan koruyacakları varsayımının gerçekleşmesi sayesinde başarıya ulaşabilir. Diğer bir deyimle/ortak güvenliğin bireysel devletlerden istediği, ulusal benicilikler ve bunlara hizmet eden ulusal politikalardan vazgeçmektir. Ortak güvenlik, bireysel devletlerin politikalarının, karşılıklı yardım idealinden ve gerektiğinde savaş gibi yüce bir fedakârlıktan kaçınmayacak bir kendini harcama ruhundan esinlenmelerini istemektedir.

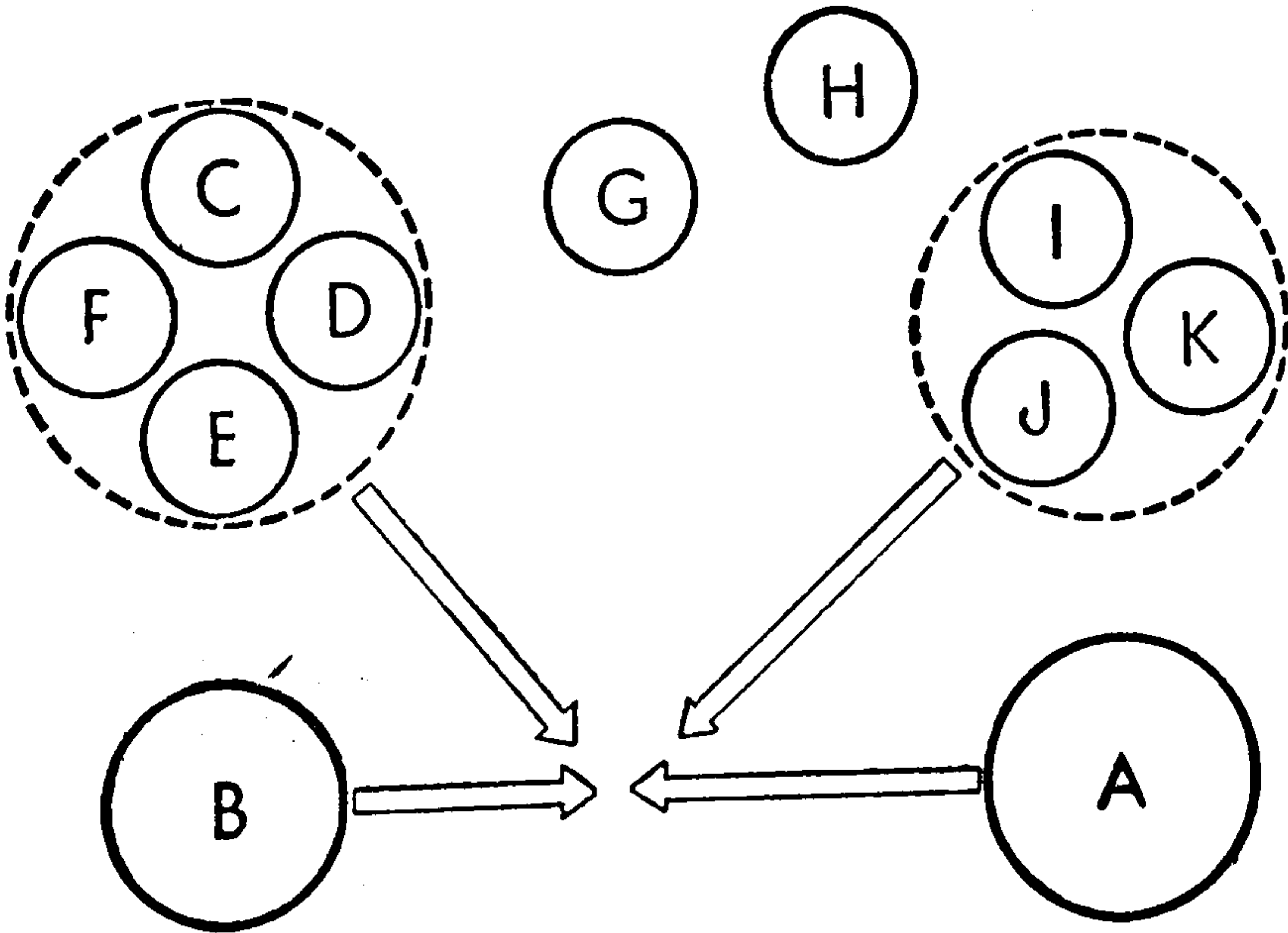
Bu üçüncü varsayım, Batı uygarlığı tarihinde şimdiye kadar görülmüş olan ahlâki değişikliklerden ölçülmeyecek kadar daha temel bir ahlâki devrimin olduğu varsayımıyla gerçekten aynı anlama gelmektedir. Bu, yalnız ülkelerini temsil eden devlet adamlarının eylemlerinde değil, bunların vatandaşlarının eylemlerinde de görülecek bir ahlâki devrimdir. Bu vatandaşlardan sadece bazan ülkenin çıkarlarına karşı işleyecek bir ulusal politikayı desteklemeleri istenmeyecek, bunlardan ayrıca dünyanın herhangi bir yerindeki bir ülkenin güvenliği için hayatlarını vermeye ve çekirdeksel savaşta toptan yokolmaya hazır olmaları da istenecektir. Her yerde insanlar bu duygular altında olup böyle hareket etmiş olsalar bütün insanların hayatlarının ebediyen güvenlik altında olacağı söylenebilir. Bu sonucun gerçekliği, tıpkı durumun kuramsallığı gibi su götürmez bir niteliğe sahiptir.

İnsanlar genellikle, bireyler olarak kendi aralarında veya diğer ülkeler karşısında kendi ülkelerinin vatandaşları olarak, ortaklaşa güvenlik başarıya ulaşmış olsaydı, düşünmeler ve hareket etmeleri gerekecek olduğu gibi düşünmez ve hareket etmezler. Ve, göstermeye çalıştığımız gibi,⁴ eğer kendi ülkelerinin zarar görmesi söz konusu olacak ise, devletlerüstü nitelik taşıyan ahlâkî buyrukları yerine getirmeleri, insanlardan beklenemez. Bu yerine getirme durumu tarihin hiçbir devresinde bugünkü kadar zayıf olmamıştır. Bireysel devletlerin üzerinde hiçbir hukuk uygulayıcı makam bulunmamakta, ve devletlerin boyun eğecekleri üstün ahlâkî ve toplumsal baskılar söz konusu olmamaktadır. Bu yüzden devletler kendi ulusal çıkarları saydıklarına yönelmek eğilimindedirler. Ortak güvenliğin gerçekleştirilmesinde ortaya çıkacak akla gelebilen herhangi bir koşul altında, hiç olmazsa bazı devletler için, ulusal ve devletlerüstü çıkar ve ahlâkîliğin çatışması kaçınılmazdır. Bu ülkeler böyle bir çatışmayı kendi bireysel çıkarlarını kayı-

(4) Bknz. sayfa 318 v.d.

Ortaklaşa Güvenliğin İdeal Şekli

Ortaklaşa Güvenliğin Gerçek Şekli

rır bir şekilde çözümleyerek ortak güvenlik sisteminin işlemlerini felce uğratmaktan kendilerini alamayacaklardır.

Bu tartışmanın ışığı altında, şu sonuca varmamız gerekiyor ki, ortak güvenlik, kendi ideal varsayımlarına göre çalıştığı gibi

çağdaş dünyada çalıştırılmamaktadır. Bununla birlikte şu da ortak güvenliğin büyük paradoksudur ki, bu sistem ideal mükemmellikten daha eksik bir durumda işletilmeye çalışılırsa, kendisinden beklenenin tam aksi sonucu vermektedir. Ortak güvenliğin amacı, hiçbir devletin düzeni değiştirmek için kuvvete başvurmayaya cesaret edemiyeceği kadar üstün bir güçle, kurulu düzeni koruyarak savaşı olanaksız duruma getirmektir. Fakat ortak güvenliğin işlemesi için gerekli koşullar ne denli az ideal olursa kurulu düzeni koruyacak olan ülkelerin birleşik güçleri de o denli az üstün olacaktır. Eğer hatırı sayılır sayıda ülke kurulu düzene karşı çıkıyorsa ve bunlar ortak güvenlik tarafından tanımlandığı şekliyle ortak çıkara öncelik vermeye yanaşmıyorlarsa, düzen ve karşı-düzen yanlısı olan ülkeler arasındaki güç dağılımı artık birincilerin lehine olmayacaktır. Yahut da güç dağılımı halâ düzen yanlısı olanların lehine olabilecek bir güç dengesine dönüşebilecektir, fakat bu yeni durum hiçbir zaman düzene karşı koyanlar üzerinde kesinlikle caydırıcı bir etki yapacak bir nitelikte olmayacaktır.

Böyle koşullar altında ortak güvenliği uygulamaya koyma girişimleri —ki bildiğimiz gibi ortak güvenliğin altında uygulanabileceği başka koşul da yoktur— barışı korumayacak, fakat savaşı kaçınılmaz duruma getirecektir. Ve yalnız savaşı kaçınılmaz duruma getirmekle kalmayacak, yöreselleştirilmiş savaşları olanaksız kılarak savaşı evrensel bir hale getirecektir. Çünkü, çağdaş koşullarda işleyecek olan ortak güvenlik rejimi altında, eğer A devleti B devletine saldırırsa, C, D, E ve F devletleri ortak yükümlülüklerinin hükümlerine uyarak B'nin yardımına koşabilecekler, bu arada G ve H devletleri bir kenara çekilirken I, J ve K devletleri de A'nın saldırısını destekleyebileceklerdir. Eğer ortak güvenlik sistemi olmasaydı A devleti B devletine saldırır, bunun sonuçları da yalnız A ve B'yi etkiler ve diğer hiçbir ülke savaşa katılmazdı. Tam ideal olmayan koşullar altında işleyen bir ortak güvenlik sisteminde A ve B arasındaki veya herhangi bir diğer iki ülke arasındaki savaş, zorunlu olarak dünyanın bütün yahut en aşağısından birçok ülkeleri arasında bir savaş çıkması olasılığını ortaya çıkarcaktır.

Modern devlet sisteminin başından Birinci Dünya Savaşına dek, diplomasinin başlıca ilgilendiği konu, iki ülke arasında çıkan veya çıkabilecek bir çatışmayı diğer ülkelere sıçramasına meydan vermeden çevrelemek olmuştur. 1914 yazında Avusturya ve Sırbis-

tan arasmdaki çatışmayı yalnız bu ülkelere sınırlamaya çalışan İngiliz diplomasisinin gösterdiği çabalar, bunun etkileyici, fakat başarısız bir örneğidir. Varsayımlarının mantığına göre, ortak güvenlik diplomasisi bütün yöresel çatışmaları uluslararası çatışma haline getirmeye yönelmelidir. Eğer ortak güvenlik bir barış dünyası meydana getiremezse, ister istemez bir savaş dünyası meydana getirecektir. Barış bölünmez olduğuna göre, savaşın da bölünmez olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, ortak güvenliğin varsayımları altında, dünyanın herhangi bir yerindeki bir savaş, potansiyel olarak bir dünya savaşıdır. Böylece, savaşı olanaksız kılmaya yönelen bir araç, savaşı evrensel kılacak bir sonuç doğurmaktadır. Çağdaş dünyadaki işleyişiyle ortak güvenlik, iki ülke arasında barışı koruyacak yerde, bütün ülkeler arasmdaki barışı yıkabilecektir.⁵

Ortak güvenliğin barışı koruyacak pratik bir çözüm yolu olarak kullanılması üzerindeki bu tartışmalar, ortak güvenlik sistemini somut iki olaya uygulama girişiminin getirdiği tecrübelerden doğmaktadır. Bu iki olay Milletler Cemiyetinin 1935-36'da İtalya'ya karşı yaptırımlar uygulaması ve Birleşmiş Milletlerin 1950-53 arası Güney Kore'nin toprak bütünlüğünü savunmak için müdahale etmesidir.

İ t a l y a - H a b e ş i s t a n S a v a ş ı

İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasından sonra, Milletler Cemiyeti, Misakın 16. maddesindeki ortak güvenlik mekanizmasını harekete geçirdi. Aradan çok geçmeden anlaşıldı ki, ortak güvenliğin başarı kazanması için gerçekleşmesi gereken varsayımlardan hiçbiri ortada yoktur, ve bunların dünyanın o günkü durumu içinde ortada bulunmalarına da olanak yoktur.

Birleşik Amerika, Almanya ve Japonya Milletler Cemiyetinin ortak güvenlik sistemine dahil olmayıp, ayrıca sempati besledikleri devletler bakımından da bölünmüş durumdaydılar. Almanya zaten daha önce Avrupa'daki kurulu düzeni değiştirme politikasına açıkça girişmiş bulunuyordu. Bu arada Japonya da aynı işi Uzak Doğu'da yapmakla uğraşıyordu. Bu yüzden her ikisi de *status quo*'-

(5) Ortak güvenliğin bölgesel seviyede -yani bir büyük devletin gölgesinde- nasıl başarıyla işleyebileceği için bknz. Sayfa: 227 v.d. Ayrıca sayfa: 669 v.d.

yu ayak altında olmayan bir bölgeye atarak, kurulu düzenin Avrupa ve Uzak Doğu'da korunmasında başlıca çıkar sahipleri olan İngiltere ve Fransa'nın durumlarını zayıflatacak girişimleri özlemle bekliyorlardı. Diğer yandan Birleşik Amerika kurulu düzenin korunması çabalarını onaylıyor, fakat kamu oyunun tutumu ülkeyi işe aktif bir şekilde karışmaktan alıkoyuyordu. Cemiyet deneyinin başarıya ulaşabilmesi için herşeyi yapmaya hazır olan devletler ise etkili olabilmek için ya İskandinav ülkeleri örneğinde olduğu gibi çok zayıf, ya da Sovyetler Birliği örneğinde olduğu gibi açığa vurulamamış niyetleri kuşku uyandıran cinsten devletlerdi. Bundan başka, Sovyetler Birliği çok önemli olan deniz gücü bakımından zayıf olup, birtakım devletlerin yardımı olmadan önemli işlerin döndüğü yerlere çıkışı yoktu.

Bu yüzden, ortak güvenlik ile İtalya arasındaki bu sorun aslında Büyük Britanya ve Fransa ile İtalya arasında geçen bir olaydı. Hiçbir devletin aşık atmaya cesaret edemeyeceği üstünlükte bir güc kurma gibi ideal bir önkoşul böylece gerçekleşmekten çok uzak kalmıştı. Hiç kuşkusuz, İngiltere ile Fransa'nın ortak gücünün İtalya'yı ezmeye yeteceği doğrudur. Bununla birlikte, Büyük Britanya ve Fransa yalnız Cemiyet'in ortak güvenlik sisteminin üyeleri değillerdi, kendilerinin başka manevi, hukuksal ve siyasal bağlantıları vardı. Bu devletler kurulu düzeni yalnız İtalya'ya karşı koruma durumunda da değillerdi. Dünya çapında girişmiş oldukları kuvvet mücadelesinde İtalya ile olan çatışmaları, bu mücadelenin —en önemli olmayan— bir parçasından ibaretti. Ayrıca, İtalya'nın kurulu düzene karşı giriştiği saldırılara karşı koyarken, diğer yandan da Japonya'nın ilerleyen saldırısını ve Ren nehrinin doğusunda ilerleyen saldırı hazırlıklarını gözden kaçırmamak zorundaydılar. Son olarak da bu iki ülke Sovyetler Birliğine karşı olan politikalarını, kendi ülkelerinin içindeki kurulu düzeni tehdit eden bir devrimci hareket olarak gördükleri komünizm korkusundan ayıramamaktaydılar. Büyük Britanya ve Fransa'nın kendi ulusal çıkarları olarak gördükleri, ortak güvenliğin onlardan istediği şeylerle çatışıyordu. Daha önemli olarak, bu iki devlet Habeşistanı korumak işinde İtalya ile savaşa girmeyi gerektirecek kadar ileri gitmemeyi kararlaştırdılar ve bu kararlarını da ortaya koydular. Sir Winston Churchill'in sözleriyle : «İlk önce Başbakan yaptırımlar uygulamanın savaş demek olacağını söyledi; ikinci olarak savaşa girişilmemesi gerektiği kanısına vardı; ve son olarak da kendisi, yaptırımların uygulanmasına karar verdi. Bu üç koşu-

lu yerine getirmenin olanaksız olduğu açıktı».⁶ Ulusal çıkarlarını ortak güvenliğin gerektirdiklerine oranla ikinci derecede bırakmak istemeyen Büyük Britanya ve Fransa, bu çıkarlarını ortak güvenliği hiç gözönüne almadan gütmek de istemiyorlardı. İngiliz ve Fransız dış politikasının çok büyük hatası da burada oldu. Her iki davayı da yarım ağızla ve kararsız bir şekilde güttükleri için ikisinde de başarısızlığa uğradılar. Yalnız Doğu Afrika'da kurulu düzeni kurtaramamakla kalmadılar, aynı zamanda İtalya'yı Almanya'nın kucağına da itmiş oldular. Hem Milletler Cemiyetinin ortak güvenlik sistemini, hem de kurulu düzenin koruyucusu olarak kendi prestijlerini yıktılar. 1930'ların son yıllarında kurulu düzene karşı olan güçlerin gittikçe artan ve bir saldırı savaşına doğru giden cesaretlerinin nedenleri arasında bu prestij yitirmesi önemli bir yer tutar.

Habeşistana karşı İtalyan saldırısı dolayısıyla ortak güvenliğin bu birden çöküşü bize iki tane ders vermiştir. Bu olay, kusursuz bir ideal reform şeması ile bu şemanın başarıya ulaşması için gerekli olan öğelerden yoksun bir siyasal gerçek arasındaki çelişkiyi göstermektedir. İkinci olarak bu olay, ulusal çıkarını mı güdeceğine, yoksa ülkeler topluluğunun ortak çıkarı sayılan devletlerüstü bir ilkeyi mi uygulayacağına bir türlü karar veremeyen bir dış politikanın vahim hatasını yansıtmaktadır.

K o r e S a v a ş ı

Ortak güvenliğin kuramsal tahlilinden ve İtalya-Habeşistan savaşının tecrübesinden alınacak dersler Kore Savaşı tarafından tamamen doğrulanmıştır.

Kuzey Kore'nin 25 Haziran 1950 yılında Güney Kore'ye saldırması ve yeni yılın Kasım ayında Komünist Çin'in ona katılması olayı olabileceği kadar açık bir saldırı hareketiydi. Olayın hukuksal özüyle ilgili en küçük bir kuşkunun olmaması durumunda, ortak güvenlik sistemi Birleşmiş Milletlerin bütün üyelerinin saldırı kurbanı Güney Kore'nin yardımına koşmalarını gerektirmektedir. Saldırının doğası ve askerî sonuçları gözönüne alındığında bu yardımın etkili olabilmesi için silâhlı kuvvetlerin cepheye sevk edilmesi lâzımdır. Halbuki Birleşmiş Milletlerin altmış üyesinden yalnız on altısı çeşitli cinslerden silâhlı kuvvetler göndermişler

(6) *London Evening Standard*, 26 Haziran 1936

ve bunlardan da Birleşik Amerika, Kanada, Büyük Britanya ve Türkiye dışında kalanlar sembolik bir miktar katkıyla yetinmişlerdir. En yakından ilgili ülke olan Güney Kore ve bir de Birleşik Amerika, Kore'de savaşılan kuvvetlerin aşağı yukarı yüzde doksanını karşılamışlardır. Savaş sırasında bir büyük devlet, Komünist Çin de aktif bir şekilde saldırıya katılarak saldırgan devletin yanında yer almıştır. Birleşmiş Milletlerin Arjantin, Brezilya, Çekoslovakya, Hindistan, Meksika ve Polanya bakımından askerî bakımdan yetenekli olan birtakım üyeleri bir kenarda kalmışlar ve taraflardan hiçbirinin yanında askerî işlemlere aktif olarak katılmamışlardır. Böylece, Kore Savaşında uygulanan şekliyle ortak güvenliğin gerçeği, yukarıda belirtilen modele aynen uymaktadır. Çağdaş uluslararası politikanın koşulları gözönüne alındığında bunun başka türlü olmasına olanak olmadığı anlaşılabacaktır.

Kore Savaşına karşı çeşitli ülkeler tarafından takınılan çeşitli tavırları anlamak için, ülkeler üzerine ortak güvenlik sistemi tarafından getirilen yükümlülüklerle ilgili olan hukuksal metinleri incelemek ne yeterli, ne de gereklidir. Buna karşılık, bu devletlerin çıkarlarını ve bu çıkarları gerçekleştirmek için kendilerinde bulunan gücü incelemek yeterli ve mutlaka gereklidir.

Yukarıda söylendiği gibi,⁷ Kore'nin özerk bir devlet olarak varlığı, hem Koreyi denetleyen ve koruyan bir devletin üstünlüğü bakımından, hem de Kore yarımadasında çarpışan ve orada genellikle kısa süren pek kararsız bir denge kuran rakip emperyalizmler bakımından, iki bin yılı aşkın bir zamandır Uzak Doğu'da bir güc dengesi görevi görmüştür. Denetleyici ve koruyucu devlet geleneksel olarak Çin olmuş; zaman zaman Japonya da ortaya çıkmıştır. Yüzyılın sonuna doğru, Kore'nin denetlenmesi işinde Çin'in Japonya karşısındaki yeri Rusya tarafından alınmıştır. İkinci Dünya Savaşının sonunda Kore konusundaki tarihsel fonksiyonlarını yerine getirmek için çok zayıf olan Japonya'nın yerini Birleşik Amerika Çin'in yerini de SSCB almıştır. Ne Birleşik Amerika ne de Sovyetler Birliği birbirlerine bütün Kore'yi denetleme olanağını tanımamışlardır. Hem Birleşik Amerika için korunması büyük önem taşıyan Japonya'nın üstünlüğü, hem de Sovyetler Birliğinin, daha da özellikle Çin'in üstünlüğü bakımından potansiyel olarak düşman ellerde bulunan bir Kore kendilerine çekilmiş bir hançer gi-

(7) Bknz. sayfa 230.

bidir. Bundan dolayı İkinci Dünya Savaşının sonunda Kore'nin Amerikan ve Rus bölgelerine ayrılması, hem adı geçen bu iki ülkenin çıkarlarının, hem de bunların bu çıkarlarını gerçekleştirebilmek için ellerindeki gücün bir belirtisidir. Zira o anda her iki devletin ikisi de Kore'nin tümünün denetimi için büyük bir çatışmaya girmeyi göze alabilecek bir durumda değildir.

Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Kuzey Kore Güney Kore'ye saldırdığında, bu ülkenin tümünün denetim altına alınması sorunu gene ortaya çıktı. Birleşik Amerika'nın Güney Kore'yi kayıtsız şartsız desteklemesi, bu ülkenin Japonya'nın ve Uzak Doğu'nun genel düzenine gösterdiği ilginin bir sonucuydu. Kanada ve Büyük Britanya'nın yaşamsal bir önem taşıyan desteğinin nedeni ise gene Uzak Doğu'nun düzenine gösterdikleri ilgiye dayanıyordu. Avusturya, Belçika, Kolombiya, Fransa, Lüksemburg ve Türkiye gibi sembolik katkılarda bulunmuş diğer ülkelerin katılmaları ya aynı ilgiden ya da Birleşik Amerika'nın iyi niyetine özel bir şekilde bağlı olmalarından ileri geliyordu. Birçok ülkenin hiçbir katkıda bulunmaması, ya çıkarları bulunmamasından, ya güçsüz olmalarından, ya da her ikisinden birden ötürüydü.

Birleşmiş Milletler üyelerinin toplam askerî gücüyle karşılaştırıldığı zaman ufak olan bu destek bile Kuzey Kore'nin saldırısının püskürtülmesi için yeterliydi. Diğer bir deyimle, ortaklaşa güvenlik, Komünist Çin'in ise karışmasından önceki ideal olmayan koşullar altında bile başarıyla işleyebilirdi. Bu müdahale Kore Savaşının niteliğini tamamen değiştirmiştir. Bundan önce savaş halâ bir ortaklaşa güvenlik savaşı veya saldırgana karşı çıkan üstün askerî gücün bir polis eylemi olarak görülebiliirdi. Bu müdahale sonucu, çatışma, aşağı yukarı aynı güçte iki ittifakın birbirine karşı çıktığı bir geleneksel savaş görünümünü kaazndı. Etrafa bulaşmasına az kalan çatışmada, Güney Kore'nin Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin yardımıyla Kuzey Kore'yi bozguna uğratmış olabileceği gibi, hiçbir tarafın diğerini yenmesi söz konusu olamazdı. Büyük bir devletin saldırgana katıldığı andan beri ancak saldırının büyüklüğü ile boy ölçüşebilen bir ortaklaşa güvenlik çabası —yani bir büyük devlete karşı tam bir savaş açılması— saldırganları bozguna uğratabilirdi. Kısacası ortaklaşa güvenlik, kurulu düzenin barışçı tedbirlerle korunmasının bir aracı olarak anlaşıldığı zaman önceden açıklanmış olan amacından sıyrılıp, eğer saldırgan bir büyük devlet ise toptan bir savaşın aracı haline gelmektedir.

Kore savaşı ortak güvenliğin paradoksunu tam anlamıyla sınamamıştır, çünkü bu olayla ilgilenen büyük devletlerin çıkarları savaşı Kore yarımadasıyla sınırlı tutmuştur. Komünist Çin de Birleşmiş Milletlerin Kuzey Kore'ye ilerlemesine aynı nedenle, birleşmiş bir Kore'nin potansiyel bakımdan düşman ellere düşeceği korkusuyla müdahale etmiştir. Ortaklaşa güvenlik yalnız saldırının o anda püskürtülmesini değil, fakat aynı zamanda gelecek için de güvenliğin kurulmasını gerektirmektedir. Bu ereğin gerçekleştirilmesi ise ancak Komünist Çin'in gerçek bir savaş sonucu yenilebilmesine bağlı bir durumdur. Gene buna benzer şekilde, Kore yarımadası üzerinde geleneksel bir Çin denetiminin kurulması işi de Birleşik Amerika'nın bir savaşta yenilmesine bağlı bulunmaktadır. Ne Birleşik Amerika ne de Çin böylesine bir girişimin getireceği yükü ve riski üzerlerine almak istemişlerdir. Böylece her iki devlet de Kore'nin Uzak Doğu'daki güc dengesini yansıtır bir biçimde ve ne denli güvenilmez ve kararsız olursa olsun, iki etki alanına bölünme durumunun geçici olarak devam etmesiyle tatmin olmuşlardır.

Daha önce tartışılan açılardan olduğu gibi bu bakımdan da, bir ortaklaşa güvenlik eylemi olarak kabul edilen Kore Savaşının ortaya çıkardığı çıkmazlar ve çelişkiler, ortaklaşa güvenlik çağdaş dünyanın siyasal koşulları altında uygulamaya konduğu zaman, bu sistemin zaten içinde saklı bulunan çelişkilerden doğmuştur.

Uluslararası Bir Polis Gücü

Bir uluslararası polis gücü fikri, ortaklaşa güvenlik fikrinin bir adım daha ötesine gitmektedir. Şöyle ki, kurallara karşı çıkan bir devlete karşı ortak kuvvet uygulanması artık bireysel devletlerin denetimi altında bulunmamaktadır. Uluslararası polis uluslararası bir makamın buyruğunda olacak ve bu gücün ne zaman ve nasıl kullanılacağına bu makam karar verecektir. Şimdiye dek böyle bir polis gücü sürekli bir uluslararası örgüt olarak ortaya çıkmış değildir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler üyeleri Antlaşmanın 42. maddesi ve bunu izleyen diğer maddeler gereğince böyle bir kuvveti Birleşmiş Milletler Silâhlı Gücü şekli altında kurmak yükümlülüğü altındadırlar. Bu yükümlülüğü yerine getirmek bakımından hiçbir gelişme kaydedilmemiştir.

Birinci Dünya Savaşından beri bir uluslararası polis gücünün kurulmasıyla ilgili olan barışı koruma ümitleri, her ülkenin ken-

di toplumlarında polisin barışı (düzeni) korumak için yapmakta olduğu görevlerden esinlenerek ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu örnekseme (analoji) üç bakımdan yanlış yola sürükleyicidir.

Ulusal toplumlar, normal olarak ancak pek az bir bölümü yasaları çiğnemekte olan milyonlarca üyeden kurulmuştur. Bu toplumlarda güc dağılımı bir aşırılık gösterir, çünkü güçlü ve çok zayıf üyeler vardır. Bununla birlikte yasalara uyan vatandaşların bileşik gücü en kuvvetli yasa çiğneyicilerin güçlerinin toplamından normal olarak çok daha üstün olacaktır. Yasalara uyan çoğunluğun örgütlenmiş bir makamı olan polis, hukuk ve düzene gelebilecek herhangi bir tehditle başa çıkabilmek için görece olarak küçük boyutları aşmak zorunda kalmaz.

Bu üç bakımdan uluslararası durum anlamlı bir şekilde değişiktir. Uluslararası toplum oldukça küçük sayıda, 130 egemen ülkeyi aşmayan üyelerden kuruludur. Bunların arasında Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği gibi devler ve Lüksemburg ve Nikaragua gibi de cücüler bulunmaktadır. Daha önemli olan şey, bu devlerden herhangi birinin gücü, devletler topluluğunun toplam gücünün çok büyük bir parçasını oluşturmaktadır. Bir veya iki tane ikinci sınıf ülkeyle ve birkaç tane küçük devletle birleşecek olan bir dev, geri kalan ülkelerin toplamından kolayca daha güçlü olabilmektedir. Böylesine muazzam bir potansiyel karşı koyma karşısında, eğer hukuk ve düzenin çiğnenmesi, her polis eylemini tam anlamıyla bir savaşa çevirmeden bastırılmak isteniyorsa, gerçekten dev boyutlarda bir polis gücü gerekecektir. Daha küçük ölçüde olmak şartıyla, aynı durum genel silâhsızlanmanın bireysel devletlerin silâhlı güçlerini şiddetle azalttığı takdirde ortaya çıkabilecektir. Çünkü uluslararası polis bu durumda da büyük devletlerin askerî anlayış ve talimine, endüstriyel kapasitelerine, stratejik avantajlarına, kısacası bir çatışma anında kolayca askerî güc haline getirilebilecek olan potansiyel güçlerine üstün bir karşı ağırlık meydana getirmek zorunda kalacaktır.

Tamamen kuramsal olan bir varsayım, yani devletlerin kendi çıkarlarını gütmek ve korumak için kullandıkları araçları bir uluslararası polis gücüne terketmeye razı olacakları varsayımı gerçekleştiği takdirde, böyle bir uluslararası polis gücü nasıl oluşacaktır? Uluslararası toplumun şu andaki doğası bu soruya doyurucu bir cevap verilmesini önlemektedir.

Ulusal toplumlardaki polis gücü doğal olarak, kurulu düzen ve hukukla kendilerini özdeşleştirmiş olan üyelerden kurulmuş-

tur. Fakat bunların arasından kurulu düzene karşı olanlar çıktığını ve bunların sayısının toplam nüfusun gene kurulu düzene karşı çıkan parçasına oranlı olduğunu varsayalım. Bu durumda düzene karşı çıkanların sayısı çok az ve polisin üstün gücünü etkilemekten yoksun bir durumda olacaktır. Uluslararası bir polis kuvveti zorunlu olarak çeşitli ülkelerin vatandaşlarından eşit veya orantılı bir şekilde oluşacaktır. Bununla birlikte bu ülkeler, görmüş olduğumuz gibi, daima kurulu düzenin taraftarları ve aleyhtarları olarak bölünmüş bir durumdadırlar. Bu bakımdan, uluslararası polis gücünün üyeleri, bu ülkelerin vatandaşları olarak ulusal tercihlerden kendilerini sıyıramayacaklardır. Bunlar acaba kendi ülkelerinin bir üyesi olarak karşı çıktıkları bir düzenin koruyucu olarak kendi ülkelerine karşı savaşmaya girişecekler midir? Ulusal ve uluslararası sadakat anlayışlarının birbirine oranla ne denli güçlü oldukları ortadayken, bir çatışma çıktığı anda ulusal sadakat anlayışı uluslararası polis gücündeki kendi vatandaşlarını birer mıknatıs gibi çekecek ve kurulu düzene meydan okuyana karşı çıkamadan uluslararası polis gücü çözülecektir.

Uluslararası topluma ve özellikle bunun en güçlü üyelerine bir bütün olarak uygulanan bu genel düşünceler, ilgili ülkelerin hepsinin de bunda çıkarı olması şartıyla uluslararası polisin kesin bir şekilde sınırlanmış yöresel hukuk ihlallerinde çıkan çatışmaları önlemesi istisnası tarafından doğrulanmamaktadır. Bu olasılığın tek örneği, 1956'daki Süveyş işgalinden beri Gazze şeridi etrafında Mısır ile İsrail'in sınırlarını koruyan ve Tiran boğazlarının askerden arınmasını uygulayan Birleşmiş Milletler Hazır Gücüdür.

Egemen devletlerin bulunduğu bir toplumda bir uluslararası polis gücünün bulunması terimlerde bir çelişme meydana getirir. Dünya devletini incelerken bunu daha geniş olarak ele alacağız. Eğer uluslararası polis gücü sorunu çözümlenecekse, bu iş ancak üyelerinin sonsuz bir sadakatini kendisinde toplamış ve üyelerinin güvenini kazanmış bir adalet anlayışını geliştirebilmiş bir dünya toplumu çerçevesi içinde olabilecektir.⁸

(8) Daha fazla ayrıntı için bkz. Hans J. Morgenthau, «The Political Conditions for an International Police Force,» *International Organization*, Vol XVII, No 2 (Spring, 1963), p. 393 v.d. Ayrıca: «The Impartiality of the International Police,» Salo Engel ve B.A. Métall'in *Law, State, and International Legal Order. Essays in Honor of Hans Kelsen*. (Knoxville: The University of Tennessee Press, 1964), p. 209 adlı yapıtına bkz.

BÖLÜM 25

YARGISAL ÇÖZÜM

Yargısal Görevin Doğası

Ülkeler arasında çatışmaların bulunması uluslararası barışın silâhsızlanma, ortaklaşa güvenlik, ve uluslararası bir polis gücü yollarıyla gerçekleştirilmesini olanaksız kılmaktadır. A devleti, B devletinden bu sonuncunun vermeğe razı gelmediği bir şeyi istemektedir. Sonuç olarak, A ve B arasında silâhlı bir rekabetin çıkması her zaman beklenebilecektir. Eğer bu çatışmanın barışçı yollardan çözülmesi için her ikisinin de kabul edeceği bir yol olabilseydi, devletler arasındaki çatışmaların son hakemi olarak savaş ortadan kalkardı. Gene burada ulusal toplum ile bir örnek-seme yapmak isteği kendini göstermektedir.

İlkel toplumlarda bireyler çatışan isteklerini genellikle çarpışma yoluyla sonuca ulaştırırlar. Bu tür şiddetli araçlarla bir çözüm yolu aramaktan, ancak tarafsız yargıçların otoriter kararları kendilerinin silâha sarılmalarının yerine geçiyor ise vazgeçeceklerdir. Buradan açıkça şu sonuç çıkarılabilir ki eğer uluslararası çatışmaların çözümünde otoriter kararlar verebilecek böyle tarafsız yargıçlar bulunabilseydi, savaşın başlıca nedeni ortadan kaldırılmış olurdu.

Ondokuzuncu yüzyılın ortasından beri birçok hümanist ve devlet adamlarının gittikçe artan bir şekilde çıkardıkları sonuç budur. Bu yüzyılın sonuna doğru, temel ilkesi bütün uluslararası çatışmaların zorunlu olarak uluslararası mahkemelerce çözüme bağlanması olan Hakemlik Hareketi muazzam bir kitlenin desteğini ve bağlarını kazandı. Bu hareketin halka yaptığı etki daha sonra ümitlerini Milletler Cemiyetine, Birleşmiş Milletlere ve bir

dünya devletine bağlayan kitle hareketlerinin etkilerine benzetilebilirdi. Başka türlü olursa savaşa gidebilecek uluslararası çatışmaların barışçı çözümü için uluslararası mahkemelerin zorunlu yargısını kurmak amacını güden başarısız girişimlerin tarihini daha önce yansıtmıştık.¹ Geriye, birçok ülkelerin, özellikle büyük devletlerin bu uluslararası mahkemelerin zorunlu yargısını kabul etme nedenlerini incelemek kalmaktadır. Bu başarısızlığın sorumluları olarak devlet adamlarının veya devletlerin aptallığı veya kötülüğünü değil, bunların içinde olduğu uluslararası politika ve toplumun doğasını görmek gerekmektedir.

Ulusal mahkemelerin uzlaştırmacı etkisiyle, uluslararası mahkemelerden umulan buna benzer bir etki arasında kurulacak örnekseme yanlışır. Mahkemeler çatışmalar hakkında yasalarda nasıl yazılıysa öyle karar verirler. Yasa, davacı ve davalının karşılaştığı ortak bir ortam yaratır. Bunların her ikisi de ortada bulunan yasanın kendi davalarını desteklediğini, kendi yanlarında olduğunu savunurlar ve mahkemenin buna göre karar vermesini isterler. Olayın ne olduğunun dışında, bu tarafların mahkemeden karara bağlanmasını istedikleri çatışmalar davacı ile davalı tarafından değişik şekillerde yorumlanmakta olan yasayı ilgilendirir.

Ulusal ve uluslararası mahkemelerin karşısındaki temel sorun budur ve uluslararası mahkemelerin önüne gelmiş olan bütün davaların doğası da aynı şeydir. Fakat devletleri ölümcül bir çatışmayla birbirine kırdıran ve savaş tehlikesi taşıyan konular bunlar değildir. Bu uluslararası çatışmalarda tehlike olan, haklı olarak «siyasal» diye anılan ve bütün başlıca savaşların nedeni olan dâvâ yasanın ne olduğu değil, ne olması gerektiğidir. Burada sorun, taraflarca hiç olmazsa dâvânın amaçları için meşru olduğu kabul edilen yasanın ve hukukun yorumu değil, değişme isteminin karşısında ortadaki kuralın meşruluğudur.

Birkaç örnek verelim: Herkes 1938 yılında Çekoslovakya bakımından yasal durumun ne olduğunu biliyordu. Hiç kimsenin 1939'da uluslararası hukukun Danzig'in statüsü ve Alman-Polonya sınırı konusunda ne söylediği hakkında bir kuşkusu yoktu. Bugün Boğazlar konusunda Sovyetler Birliği ve Türkiye'nin hak ve yükümlülükleri hakkındaki uluslararası hukuk kuralları üzerinde hiçbir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Bütün ve tehlike taşıyan ça-

(1) Bknz. sayfa 273 v.d.

tışmalarda sorun uluslararası hukukun uygulanması ve yorumlanması değil, ortadaki hukuk düzeninin meşruluğu ve bunun değişmesi için yapılan istemin meşrulaştırılmasıdır. Almanya'nın Çekoslovakya, Danzig ve Polonya; Sovyetler Birliğinin Boğazlar açısından karşı çıktıkları şey, bu konularla ilgili uluslararası hukukun özel bir yorumu değil, fakat kurulu hukuk düzenidir. Almanya'nın istemiş olduğu ve Sovyetler Birliğinin istemekte olduğu, eski yasal düzeni yenisiyle değiştirmektir Almanya olayında Büyük Britanya ve Fransa'nın karşı çıktıkları bu istektir. Yeni bir hukuk düzeni istemi ile eskisinin savunulması arasındaki bağdaşmazlık İkinci Dünya Savaşını doğurmuştur. Günümüzde uluslararası atmosferi zehirleyen ve savaş tehlikesini getiren gene Sovyetler Birliğinin ileri sürdüğü aynı istek ve Batılı devletlerin buna direnmeleridir.

Siyasal deyimlerle söylemek gerekirse, kurulu yasal düzen ile bunu değiştirme istemi arasındaki bu çatışmalar *status quo* ile emperyalizm arasındaki zıtlığın başka bir görünümünden başka birşey değildir. Herhangi belli bir güç dağılımı bir kez belirli bir kararlılık derecesine erişti mi, yasal bir düzen şeklinde kemikleşir. Bu yasal düzen yalnız yeni *status quo*'ya ideolojik gizlenme araçları ve ahlâki meşrulaştırmalar sağlamakla kalmaz; aynı zamanda yeni düzeni yasal siperlerle sağlamlaştırır. Bunların çiğnenmesi de hukukun uygulama mekanizmasını harekete geçirecektir. Mahkemelerin görevi, incelenmekte olan somut olayın böyle bir eylemi kurulu yasal düzen bakımından haklı çıkarıp çıkarmadığına karar vererek uygulama eylemini harekete geçirmektir. Böylece her kurulu hukuk düzeni, kurulu düzenin zorunlu olarak bir müttefikidir, ve mahkemeler bu düzenin koruyucuları olmak zorundadırlar. Bu durum ulusal sahnede olduğu gibi uluslararası alanda da böyledir.

Sorun ne zaman kurulu düzenin genellikle kabul edilen çerçevesi içinde hakların saptanması veya çıkarların uzlaştırılması sorunu olursa, yerine göre ya davacı ya da davalı haklı çıkacaktır. Fakat ne zaman sorun kurulu düzenin korunması veya temel bir değişikliğe uğratılması sorunu olursa, mahkemenin cevabı daha soru sorulmadan bellidir: bu durumda mahkemeler kurulu düzenin lehinde karar vermek ve değişme isteklerini reddetmek zorundadırlar. Ne 1970 Fransa'sının mahkemeleri feodal monarşiyi yıkarak ülkeyi bir orta sınıf cumhuriyetine çevirebileceklerdir, ne de 1800 yılının uluslararası mahkemesi Napolyon'u Avrupa'da egemen

kılacaktır. Uluslararası bir mahkemenin 1938 Çekoslovakya, 1939 Danzig ve Polonya olaylarında Almanya'nın; 1950 Güney Kore olayında ise Kuzey Kore'nin aleyhine karar verecek olduğu kuşkusuzdur. Eldeki yasalar aslında kurulu düzenin yasal terimlerle anlatımı olduğuna göre, bu yasalar kurulu düzeni tutacaklar ve mahkemeler eldeki yasaları söz konusu olaya uygulamaktan başka birşey yapamıyacaklardır.

Kurulu düzen içinde hakların saptanması ve çıkarların uyuşturulması değil de, kurulu düzenin bizzat varlığının söz konusu olduğu bunalımlarda uluslararası hukuk ve uluslararası mahkemele-ri söz konusu etmek, *status quo* devletlerinin pek hoşlandıkları bir yoldur. Uluslararası hukuk ve uluslararası mahkemeler bu devletlerin doğal müttefikleridirler. Emperyalist devletler kaçınılmaz olarak kurulu düzene ve onun yasal düzenine karşıdırlar ve söz konusu sorunu uluslararası bir mahkemenin kesin kararına sunmayı akıllarından geçirmezler. Çünkü mahkeme, kendi otoritesinin dayandığı temeli yıkmadan bunların istemlerini karşılayamaz.

Uluslararası Çatışmaların Doğası : Gerilimler ve Mücadeleler

Kurulu düzeni değiştirmek konusundaki tartışma konuları yalnız mahkemelere götürülmemekle kalmayacak, mahkemelerin yetkisine girmek için şart olan hukuksal terimlerle bile ifade edilmeyecektir. 1938 Eylülünde Almanya ve Çekoslovakya arasındaki asıl sorun Südetler üzerinde kimin egemen olacağı değil, Orta Avrupa'nın askerî ve siyasal bakımdan ele geçirilmesidir. Südetler üzerindeki mücadele bu sorunun birçok belirtileri arasında yalnızca bir tanesidir. Bu belirtilerin en önemlileri, Almanya'nın 1938 Martında Avusturya'yı topraklarına katması olayı üzerine en yüksek derecesine varan Alman - Avusturya mücadelesi ve bir de gene Almanya'nın Çekoslovakya üzerinde himaye kurması sorunundan ortaya çıkan Alman - Çekoslovak mücadelesidir.

Bütün bu belirtilerin altında yatan, tanınan bir kurulu düzen çerçevesi içinde toprak ödünlerinde (taviz) bulunmak ve hukuksal ayarlamalar yapmak değil; kurulu düzenin yaşayıp yaşamamasını, genel güc dağılımını ve herşeyden önce de Orta Avrupa'da üstünlüğün ele geçirilmesini ilgilendiren nedenlerdi. Kuvvet çatışmasının belirtileri olan mücadeleler iddialar, karşı iddialar ve yalan-

lamalar şeklinde hukuksal olarak formüle edilebilir ve bu durumda bir mahkeme tarafından kabul veya reddedilebilirlerdi. Temelde yatan neden, hukuksal terimlerle ifade edilemiyordu, çünkü değişme isteğiyle varlığı tehdit edilen yasal düzenin değil bu isteği tatmin etmesi, bunu ifade etmek için bir hukuk kavramına sahip olması bile olanaksızdı.

Savaş tehlikesi taşıyan mücadelelerin altında eldeki güç dağılımını korumak ile bundan kurtulmak isteği arasında bir gerilim yatmaktadır. Bu çatışan istekler, yukarıda tartışılan nedenlerle,² pek seyrek olarak kendi terimleriyle —güç terimleriyle— ifade edilirler. Bunlar daha çok ahlâkî ve hukuksal terimlerle anılırlar. Devletlerin temsilcilerinin hep sözünü ettikleri, ahlâkî ilkeler ve hukuksal iddialardır. Anlatmak istedikleri güç çatışmalarıdır. Biz burada ifade edilmemiş güç çatışmalarına «gerilim (tension), hukuksal terimlerle ifade edilmiş olan çatışmalara da «mücadele» (dispute) adını vereceğiz. Gerilimler ve mücadeleler arasındaki tipik ilişkilerin bir tartışması, uluslararası mahkemelerin uluslararası barışı korumak için yerine getirebilecekleri görevleri aydınlatacaktır. Bu konuda üç tane tipik ilişkiden söz edilebilir.

S ı r f M ü c a d e l e l e r

İki ülke arasında bazan hiç gerilim bulunmaz, fakat gene de mücadele vardır. Yahut da bazı zamanlar bir gerilimin bulunmasına rağmen, mücadele gerilimle ilgili değildir. Bu durumda «Sırf mücadele» den (pure dispute) söz edeceğiz.

Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'nin diplomatik personelin dolar ve ruble değiştirmesi konusunda bir mücadeleye giriştiklerini düşünelim. Bu iki ülke arasındaki gerilime rağmen, böyle bir mücadelenin her iki tarafca bir uluslararası mahkemenin kesin kararına götürülebileceği akla yakın gelen bir husustur. Böylece, sırf mücadeleler yargı yoluna gitmeye uygundurlar.

B i r G e r i l i m Ö z ü T a ş ı y a n M ü c a d e l e l e r

Bununla birlikte, bir gerilim ile bir mücadele arasında ilişki bulunabilir. Böyle bir ilişki iki değişik türde olabilir. Mücadelenin konusu olan olay gerilimin konusu olan olayın belirli bir parça-

(2) Bknz. Bölüm 7.

sıyla özdeş olabilir. Gerilim, asıl parçası suyun altında iken tepesi suyun üstünde görünen bir buzdağına benzetilebilir. Gerilimin bu ufak parçası hukuksal terimlerle ifade edilebilir ve bir mücadele konusu haline getirilebilir. Bu türe de «bir gerilim özü taşıyan mücadeleler» diyoruz.

Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki belli başlı gerilim konularından biri Avrupa'daki güc dağılımıdır. Potsdam Anlaşması bu konunun Almanya'nın müttefikler tarafından işgali ve yönetilmesi ile ilgili olan taraflarını çözmeye çalışan bir hukuk belgesidir. Bu durumda Potsdam Anlaşmasının konusu, Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki gerilimin konusunun bir parçası ile özdeştir. Potsdam Anlaşmasının yorumu konusunda çıkacak bir mücadele, bu iki ülke arasındaki genel güc ilişkileri üzerinde doğrudan bir etki yapabilecektir. Bir devletin lehinde olan bir yorum bir yana ne kadar güc katarsa, öteki yandan da o kadar güc eksiltecektir, çünkü bu konu iki devlet arasındaki güc rekabetinin en önemli saydığı konulardan biridir.

Böyle bir mücadelenin uluslararası bir mahkemenin kesin kararına önceden bırakılması demek, mücadelenin konusu ne olursa olsun, güc rekabetindeki denetimi elden bırakmak demek olacaktır. Şimdiye kadar hiçbir ülke bu denli ileriye gitmek istememiştir. Bir mahkeme, hukuksal terimlerle ifade edilmiş olan kurulu düzenin ister istemez bir savunucusu olacağına göre, bu mahkemenin kararı büyük olasılıkla hukuksal belgenin kurulu düzenin lehinde olan yorumu yönünde olacaktır. Bunu yaptığı anda, mahkeme mücadele noktasını bulabilmekte, fakat gerilim noktasını kaçırmaktadır. Gerilimle ilgili olarak, Potsdam Anlaşması gibi bir hukuk belgesinin yorumu, konusu eldeki hukukun yorumu değil, hukukun varlığının doğruluğu olan bir rekabetin yalnızca bir evresidir.

Eldeki hukukun bir ürünü ve sözcüsü olan bir mahkeme, konusu aynı zamanda bir gerilimin konusu olan bir mücadelenin gerçek sorunu hakkında karar verebilecek durumda değildir. Bir mahkeme, bir anlamda böyle bir mücadelenin taraflarından biridir. Böylece kurulu düzen ve onu temsil eden yasayla özdeşleşen bir mahkeme, kurulu düzenin savunulması ve değişme isteği arasındaki çatışmanın üzerine çıkmak için, bir karar ölçüsüne sahip değildir. Bu çatışmayı çözemez. Elinden ancak taraf tutmak gelir.

Gerçek sorunun çözümlenmesi maskesi altında, bir mahkeme görünürdeki sorunu kurulu düzenin lehinde çözmek zorunda gibidir. Bir mahkemenin kendi kökeninin ve görevlerinin sınırlarını aşamayan bu yeteneksizliğinin içinde bu mahkemenin, kurulu düzen ile yeni güç dağılımının göreceli değerleri arasında karar vermek konusundaki yeteneksizliği yatmaktadır.

Bir Gerilimi Temsil Eden Mücadeleler

Gerilimlerle ilişkisi olan bir mücadele tipi de bu tartışma bakımından en önemli olanıdır. Bu tür mücadelelere «bir gerilimi temsil eden mücadeleler» diyoruz. Yüzeiden bakılırsa, bu tür mücadeleler sırf mücadelelere benzerler. Gerçekten, sırf mücadeleler çoğunlukla bir gerilimi temsil eden mücadelelere dönüşürler, bunun aksi de olabilir. Bu mücadelenin konusunun gerilimin konusu ile hiçbir ilişkisi yoktur. Gerilimle mücadele arasındaki ilişki ancak temsili ve sembolik bir fonksiyon taşır.

Gene Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki dolar-ruble sorununu ele alalım. Görmüş olduğumuz gibi, bu mücadelenin iki ülke arasındaki gerilimle hiçbir ilişkisi yoktur. Fakat bu durumda, gücün genel dağılımı üzerinde bir rekabete girişmiş olan bu iki ülkenin, bu mücadeleyi ele alıp bunu birbirlerinin kuvvetini deneyecek bir somut olay haline getirmeleri de olanaklıdır.

Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliğini ayıran temel sorun —dünyadaki genel güç dağılımı— daha önce belirttiğimiz ahlâkî ve ideolojik nedenler yüzünden³ iddia ve karşı iddialar şeklinde akılcı terimlerle formüle edilemez. Modern psikolojinin bir terimini kullanmak gerekirse, bu temel sorun «bastırılmıştır». İki ülke arasındaki ilişkilerin oturmamış temelini sanki taşıyormuş gibi, çalkantılı dalgalanışını herhangi bir çeşit ve önemdeki bir mücadeleye geçirebilir. Bu bir kez gerçekleşti mi, mücadele iki ülke arasındaki ilişkilerde gerilimin yerini alır.

Devletlerin güç rekabetinde yoğun etkisini ve uzlaşmak bilmez sertliğini barış sırasında duydukları ve savaşta buna göre hareket ettikleri gerilim, mücadeleye dönüşmüştür.

Devletler barış sırasında gerilimler bakımından yapamadıklarını artık mücadeleler bakımından yapmaktadırlar. Mücadele, dev-

(3) Bknz. Bölüm 7.

letlerin karşılıklı güç durumlarını temsil ve sembolize eden iddia ve karşı iddiaların bir testi haline gelmektedir. Burada ödünler söz konusu değildir. Bir iddiayı ileri süren tarafın mücadele konusundan örneğin onda birini ödün olarak vermesi, genel güç durumunda aynı oranda bir zayıflamaya yol açacaktır. Karşı tarafın tamamen kaybetmesi düşünülmeyen bir durumdur. Mücadele konusunun yitirilmesi, kesin bir çarpışma veya savaşın yitirilmesinin sembolik olarak aynıdır. Bu durum, güç kazanma çabası mücadele seviyesine çıkarıldığı ölçüde bu çabanın genel alanda yitirilmesi demektir. Bundan dolayı, her devlet sanki ulusal varlığı tehlikede imişcesine bir usul veya prestij sorunu üzerinde ödün vermez bir inatla kapışacaktır. Zaten sembolik anlamda, ulusal varlık gerçekten tehlikeydedir.

Ulu olmak hakkıyla,
Değildir ses etmeden iş görmek,
Ulu olmak odur ki,
Onur için döğüşmek.⁴

Her ne zaman bir mücadele gerilimle böylesine bir temsili ilişki halinde bulunursa, mücadelenin terimleri içinde bir uzlaşmaya varmak açıkça olanaksızdır. Bu durum ister istemez karşılıklı ödün verme usulüyle işlemekte olan diplomatik görüşmelerde geçerlidir. Bir gerilimi temsil eden mücadelelere ilgili devletler tıpkı bunlar birer gerilim imişcesine bakarlar. Buna benzer olarak, böyle bir mücadele hakkında verilen yargısal karar, bunun gerilim üzerine yapacağı etkinin terimleri içinde değerlendirilecektir. Hiçbir devlet, özellikle hiçbir *status quo* devleti daha önce öne sürülmüş olan madenlerle, bu tür bir mücadeleyi ve bu yolla bizzat gerilimi bir mahkemenin kesin kararına sunma riskine girmeyecektir.

Yargısal Görevin Sınırlandırılması

Böylece, siyasal mücadelelerin —yani bir gerilimle ilgili olan ve bu yüzden iki ülke arasındaki genel güç dağılımını tehlikeye sokan mücadelelerin— yargısal yöntemlerle çözülemeyeceği sonucuna varmış bulunuyoruz. Analiz yoluyla vardığımız bu sonuç, devletlerin davranışlarından doğmaktadır. Daha önce devletlerin

(4) *Hamlet*, Perde IV. Sahne IV.

mücadeleleri uluslararası mahkemelere sunmak yükümlülüklerini nasıl sonsuz bir ihtiyatla tanımladıklarına ve nitelediklerine değinmiştik.⁵ Devletler bunu, kendi mücadele konularına uygulanacak olan çözüm şekli üzerinde kesin denetimi ellerinde tutmak için yaparlar. Başbakan Nehru'nun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir sorununu hakemliğe devretmek isteyen kararını reddederken söylediği gibi : «Büyük siyasal sorunlar —ve bu da büyük bir siyasal sorundur— bu şekilde yabancı ülkelerden veya herhangi bir ülkeden hakemlerin eline bırakılamazlar».⁶

Şurası anlamlıdır ki, hiçbir şart koşmadan hakemlik antlaşmaları yapmış yani türlü mücadele konularını yargısal çözüme sunmuş olan devletler, hep aralarında genel güc dağılımı çatışması, dolayısıyla siyasal mücadele olasılığı olmayan devletlerdir. Bu tür antlaşmalar örneğin Kolombiya ve El Salvador, Peru ve Bolivya, Danimarka ve Hollanda, Danimarka ve İtalya, Danimarka ve Portekiz, Hollanda ve Çin, Hollanda ve İtalya, Avusturya ve Macaristan, Fransa ve Lüksemburg, Belçika ve İsveç, ve İtalya ve İsviçre arasında imzalanmıştır. Pek fazla uzak olmayan bir gelecekte birbirleri ile siyasal çatışmaya girme olasılıkları pek az olan hiçbir iki devlet, siyasal mücadele konularını yargısal çözüm yoluna götürmeye kendilerini zorlayacak hiçbir hukuksal yükümlülük altına girmemişlerdir.

Bundan başka, Daimi Hakemlik Mahkemesi tarafından verilmiş bulunan yirmi karardan hiçbiri siyasal sayılacak nitelik taşımamaktadır. Uluslararası Daimi Adalet Divanı tarafından verilen otuz karar ve yirmi yedi istişarî mütalâadan⁷ ancak biri siyasal olarak anılacak niteliktedir : Avusturya-Alman Gümrük Birliği davasında verilen istişarî mütalâa. Bu durumda mahkemenin yetkisi, Milletler Cemiyeti Misakının 14. maddesinin Cemiyet Konseyine verdiği Divan'dan istişarî mütalâa isteme hakkından doğmaktadır.⁸ İstişarî mahiyette olduğu için, karar Konseyi bağlamamış ve onu, davayı kendi hukuksal ve siyasal değerlendirmesinin ışığında istediği gibi hareket etmekte serbest bırakmıştır. Cemiyet

(5) Bknz. Sayfa 370 v.d.

(6) *London Times*, Ağustos 8, 1957, s. 4.

(7) Çeşitli yazarlar çeşitli rakamlar kullanmaktadırlar. Biz Oppenheim-Lauterpacht'a uyuyoruz : *op. cit.*, (7. baskı, 1952), Vol II, s. 80-88.

(8) Bknz. Sayfa : 374.

Konseyi bu davada kurulu düzenin bir organı gibi davranmıştır. Hem bileşimi ve hem de Milletlerarası Cemiyeti'nin siyasal yürütme organı olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu görevi bakımından Konseyin bu rolü oynaması kaçınılmaz idi.

Bu istişarî mütalâa istemi Divan'ı kendi yargısal tarihinin en büyük entellektüel yenilgisine uğratmıştır. Bu konuda Divan'da dört çeşitli görüş bulunması ve onbeş yargıçtan yedi tanesinin birbirini destekleyen iki görüşü desteklemeleri ve yedisinin muhalefet şerhi vermesi bu karışıklıklığın ne denli büyük olduğunu göstermektedir. Entellektüel yenilginin derecesi ancak bu mütalâaların okunmasıyla anlaşılabilir. Böyle yüksek derecede yetenekli bir mahkemenin Avusturya - Alman Gümrük Birliği davasının yeterince hakkından gelememesi, davanın doğasının kaçınılmaz sonucu olmuştur.

Önerilen Gümrük Birliği ile, Almanya ve Avusturya 1919 kurulu düzenine meydan okumuşlardır. Uluslararası Daimi Adalet Divanı entellektüel olarak kurulu düzenin çerçevesi içinde çıkacak herhangi bir dava ile uğraşmaya kendini hazırlamış bulunmaktadır. *Status quo*'nun hukuksal düzeni onu bu görevi yapacak entellektüel araçlarla donatmıştır. Kurulu düzene karşı yapılan bir meydan okuma ile karşılaşan Divan, tarafların isteklerinin üzerinde iddia ve karşı iddiaları tartacak bir ortam bulamama olanaksızlığı içinde dengesini yitirmiştir. Kurulu düzenin bir organı olan ve bu düzenin meşruluğunu peşin olarak kabul eden bir tarzda görev yapmak zorunda bulunan Divan, kendini hiçbir mahkemenin yapmayı başaramayacağı bir görevle karşı karşıya bulmuştur: Avusturya - Alman Gümrük Birliği projesinin yasallığına karar vererek kurulu düzenin meşruluğunu belirtmek.

Yargıç Anzilotti parlak ve esaslı olumlu mütalâasında Divanın karşısında bulunan ve temelde siyasal olan soruna ve ayrıca Divan'ın buna elindeki yargısal araçlarla çözüm yolu bulamayacağına parmak basmıştır. «Her şey, cevabın tam olarak olmasa bile çoğunlukla siyasal ve ekonomik nedenlere dayandığı gerçeğine işaret etmektedir. Bu yüzden, Konsey'in Divanın mütalâasını gerçekten almak isteyip istemediği ve Divan'ın bununla uğraşmak zorunda olup olmadığı sorulabilir... Ben, Divan'ın bir mahkeme olarak hareketlerini düzenleyen temel kurullardan kendisini sapmaya zorlayan bir mütalâyı vermeyi reddedebileceğini kabul ediyο-

rum».⁹ Divan mütalâa vermeyi reddetmedi ve kurulu düzen ile değişme isteği arasındaki çatışmada karar vermeye çalışarak «çalışmasını yöneten temel kurallardan saptı».

Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Daimi Adalet Divanı'nın düştüğü bu tuzağı atlatmıştır. 1951'de Büyük Britanya Anglo-İranian Petrol Şirketi davasını önüne getirdiğinde karar vermeyi reddetmiştir. İran hükümeti eldeki antlaşmaları açıkca çiğneyerek Anglo-İranian Petrol Şirketinin mülkiyetindeki yerleri millileştirmiştir. İran ve Büyük Britanya arasındaki mücadele konusu eldeki yasaların uygulanması değil, eldeki yasalara yansımış bulunan kurulu düzenin meşruluğudur. Bu meşruluk, yeni bir hukuksal düzenin meşrulaşmasına engel olmaktadır. Görmüş olduğumuz gibi, bir mahkemenin görevi, kurulu hukuksal düzenin meşruluğunu kabul etmek ve onu vereceği kararlarla savunmaktır. Bundan dolayı, kurulu düzenin korunmasını isteyen Büyük Britanya'nın Uluslararası Adalet Divanı'na başvurması ve kurulu düzenin değişmesini isteyen İran'ın Divan'ın yetkisini reddetmesi tamamen mantıksal bir tutumdur. Divan karar verdiği anda, davanın asıl sorununu göz önüne almadan Büyük Britanya'nın yanını tutmuş olacaktır. Divan, teknik nedenlerle karar almayı reddederek burada sözünü ettiğimiz yargısal görevin sınırlandırılmasını ima kabilinden tanımıştır.

Son olarak, belki de yukarıdaki tahlilin en etkileyici deneysel örneği Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasında İkinci Dünya Savaşından beri sürüp gelen ilişkilerdir. Bu iki devleti ayırmış olan temel sorunu tanımlamanın çok zor olduğu hakkında çok söz söylenmiştir. Bu sorun ne Almanya, ne Küba, ne Kore ve ne de Viyetnamdır. Ne de bu ayrı ayrı sorunların bir toplamıdır. Bu temel sorun birbirine zıt iki felsefe ve hükümet sisteminin arasındaki çatışmanın terimleriyle de tanımlanamaz, zira bu çatışma bugün tanık olduğumuz uluslararası alandaki yankılar hiç ortaya çıkmadan tam yirmibeş yıldır sürüp gelmiştir. Yukarıdaki sorunlar birer birer veya birleşik olarak, iki devlet arasındaki çatışmaların ve bunları barışçı yollardan çözme girişimlerindeki başarısızlıkların derinliğinin ve şiddetinin hesabını vermekten acizdir.

Bütün dünyayı elinde tutan bir gerilimin varlığı, bireysel çatışmaların bu özelliklerini izah edebilir. Bu gerilim, küçük veya

(9) *P.C.I.J. Series A/B*, No. 41 s. 18-69.

büyük, Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki bütün sorunların temelinde yatan ve bu iki devlete aynı rengi, aynı ateşi, ve aynı özellikleri veren nedendir. Bu iki ülke arasında dünyadaki güç dağılımı üzerindeki anlaşmazlık, iki dev arasındaki herhangi bir anlaşmazlığın çözümüne engel olmaktadır. Aynı şekilde, bu tür mücadele konularının da yargısal çözümüne engel olmaktadır.

Tahlilci ve deneysel tartışmalardan sonra, savaşa gitme olasılıkları büyük olan mücadele konularının yargısal yöntemlerle çözülemeyeceği sonucuna varmış bulunuyoruz. Bu mücadeleler bir gerilimin dalları ve sembolik temsilcileri olduklarına göre, asıl sorun : kurulu düzen ile bu düzenin yıkılması arasındaki çarpışmadır. Ulusal veya uluslararası hiçbir mahkeme bu sorunu çözmek için donatılmamıştır. Bu sorunun ulusal alanda normal olarak nasıl çözüldüğü, başka bir açıdan, ulusal ve uluslararası mahkemelelerin uzlaştırıcı görevleri arasındaki örneksemenin aldaticılığını göstermektedir.

BARIŞÇI DEĞİŞME

Ülke İçinde Barışçı Değişme

Gerilimler, toplumsal yaşamın evrensel bir görüngüsüdürler (fenomen). Uluslararası alanda olduğu gibi ulusal alanda da görülürler. Ulusal alanda da belli bir dengeli, ve hukuksal sistemle sürekli kılınmış bir *status quo* vardır. Bu kurulu düzene düşman olan toplumsal güçler ortaya çıkarlar ve onu, hukuksal sistemi değiştirerek yıkmak isterler. Bu sorunda söz sahibi olan makam, mahkeme değildir. Mahkemeler kurulu düzenin araçları olarak iş görmek zorundadırlar. Değişme isteği ile kurulu düzen arasındaki mücadelede, değişmenin tarafını yasama meclisleri, bazan da yürütme gücü tutar. Böylece, kurulu düzen ile değişme isteği arasındaki gerilim, ulusal alanda, kurulu düzenin savunucuları olarak mahkemeler ve değişmenin şampiyonu olarak da yasama meclisleri arasında bir çözüm yoluna ulaşır.

Bu durum, gerilimlerin kendisini gösterdiği modern tarihin büyük tartışma konularında görülür. Örneğin, feodalizmin kurulu düzeni ile orta sınıfların değişme istekleri arasındaki gerilim kendisini ondokuzuncu yüzyıl İngilteresinde mahkemeler ve Parlâmento arasındaki rekabette göstermiştir. Entellektüel alanda bu rekabet kendini önce, yasama yolu ile reformun havarisi Bentham'ın, *common law* ve mahkemelerinin tutucu savunucusu Blackstone'a karşı yaptığı polemiklerde gösterdi. Benzer bir çatışma Birleşik Amerika'da yirminci yüzyılın ilk birkaç on yılı içinde *laissez-faire*'in kurulu düzeni mahkemelerce toplumsal ve düzenleyici yasamaya karşı korunduğunda ortaya çıktı. Her iki durumda da değişme isteği kazandı ve mahkemeler yeni kurulu düzenin savunucuları oldular.

Bu barışçı değişmeyi olanaklı kılan üç tane öge vardır : 1) kamu oyunun fikrini özgürce belirtebilme yeteneği, 2) toplumsal ve siyasal kurumların kamu oyunun baskısını emebilme yeteneği, ve 3) devletin yeni kurulu düzeni şiddetli değişmeye karşı koruyabilme yeteneği.

Ondokuzuncu yüzyıl İngilteresi ile yirminci yüzyılın Amerika'sının ikisinde de, kamu oyu değişme isteğini sözlü ve yazılı sözler, örgütlü çabalar, kendiliğinden oluşuveren tepkilerle belirtti. Bu fikrini belirtişlerin baskısı altında, topluluğun manevî ortamı değişmiş ve böylece değişme isteği üzerine onay damgasını vurarak kurulu düzeni ve savunucularını değerden düşürmüştür. Hiçbir toplumsal ve siyasal makam bu manevî ortamın her yana yayılan etkisinden kurtulamamıştır. Manevî değerlendirmelerin bu dokunulmaz değişiminde kurulu düzenin değişmesini sağlayan en temel gücü buluyoruz.

Kamu oyu yalnız kendisinin değişme isteğini belirtmekle kalmamış, aynı zamanda kurulu düzenin savunucuları ile, *status quo*'yu ya destekleyecek ya da değiştirecek hukuksal kurallar koyarak yarışmak şansına da sahip olmuştur. Bu yarışma ya yasama organlarına yapılan seçimler ya da bu organların bünyesi içinde bazı yasama belgeleri için yapılan kampanyalar şeklinde ortaya çıkmıştır. Böylece değişme isteyen toplumsal güçler parlamenter kurumlara doğru kanalize edilmiştir. Bu güçler burada barışçı değişmenin karşısına çıkanlarla karşılaşmışlar ve kimin kazandığı, önceden herkese kabul edilmiş olan çoğunluk oyunun nesnel ölçüleri içinde saptanmıştır. Böylece, bu iki önemli durumda kurulu düzen, hukuksal sürecin sürekliliğini bozmadan ve toplumun barış ve düzenini tehlikeye sokmadan değişikliğe uğratılmıştır.

Son olarak, devletin yetkisi ve gücü, toplumsal gruplar ve siyasal partiler arasındaki yarışmadan doğacak herhangi bir hukuksal düzeni yürütmeye hazır bulunmuş, bunun için de bu hukuksal düzenin, kamu kurumlarının tüm yapısının dayanmakta olduğu manevî katılmanın gerektirdiği minumum koşullara uyması gerekmiştir. Devletin bu hazır bulunuşu ve karşı konmaz üstünlüğü azınlık grupların kurulu düzene şiddet yollarıyla karşı çıkacak olan bir muhalefeti yalnız caydırmakla kalmamakta, aynı zamanda kamu oyuna iki önemli kısıtlama getirmektedir. Bu kısıtlamalardan birincisi kamu oyunun etkin bölümlerinin diğer etkin bö-

lümlerce kabul edilemeyecek, dolayısıyla devletce ancak silâhlı direnmeyle karşılaşmak pahasına uygulanabilecek kadar aşırı istekler ileri sürmesinin önlenmesidir. İkincisine gelince, bu da devletin gücünü ve kısıtlamalarını gören yasama organlarının uzlaşmaya varmaları için bir kuvvetli dürtü meydana gelmesidir. Zira devlet kendi manevî düzeninin minumum gereklerini hor görmeyen yasaları uygulayabilir ve uygulayacaktır; fakat devlet bu minimum gereklere karşı çıkan yasaları, kendi çatısının anarşi veya iç savaş içinde yıkıldığını görmek riskine girmeden uygulayamaz.

Özgür bir toplumda toplumsal değişmenin normal süreci budur. Bu sürecin, normal görevlerini yerine getiren herhangi bir organ tarafından yürütülmediği açıktır. Gereksinmelerini adalet ilkeleri haline yükselten toplumsal güçler, kamu oyunu ellerine geçirirler. Uzun devrede mahkemelerin ve yürütme gücünün ah-lâkî değerlendirmelerini ve hukuksal kararlarını saptadığı gibi yasama organlarının de saptayan, kamu oyunun bu her yana sı-zan etkisidir. Yasama, yargı ve yürütme organları kamu oyunun araçlarıdır. Hepsi de kamu oyu için aynı görevi görürler: kamu oyunun istemlerinde ve sunulmasında barışçı ve düzenli kanallar açarlar, herkesce paylaşılan ilkelerin ışığı altında bunların değerlendirmesine yardım ederler, meşru olarak tanınanların da gerçekleştirilmesini sağlarlar.

Yasama organlarının bu değişme sürecine katkısı, başlıca, daha önce örgütlenmemiş bir toplum tarafından yapılan bir seçimin onanması ve birbirinden ayrılan görüşlerin halka sunulması için bir forum oluşturmaktır. Her ne zaman kurulu düzen ile değişme arasında bir sorun ortaya çıktığı zaman bunun hemen yasama organına sunulmakla ve bir yasa çıkarılmakla veya çıkarılmanın reddedilmesiyle çözüleceğini sanmak saflık olur. Bu barışçı değişme süreci içinde yasama meclisleri vazgeçilmez, fakat ikinci derecede bir rol oynarlar.

Mahkemelerin bir kurulu düzenden diğerine geçişte barışçı değişme sürecine yapacakları katkı, Meclis odalarına, Beyaz Saray'a ve sokaktaki vatandaşın evlerine olduğu kadar Adalet Sarayı koridorlarına da sinmiş olan manevî ortam tarafından işlenir. Görmüş olduğumuz gibi, mahkemeler yasayı ancak olduğu gibi uygulayabileceklerinden, kurulu düzenin araçları olmaktan başka birşey yapamazlar. Bununla birlikte yasama meclisi bir kez yeni

Bu barışçı değişmeyi olanaklı kılan üç tane öge vardır : 1) kamu oyunun fikrini özgürce belirtebilme yeteneği, 2) toplumsal ve siyasal kurumların kamu oyunun baskısını emebilme yeteneği, ve 3) devletin yeni kurulu düzeni şiddetli değişmeye karşı koruyabilme yeteneği.

Ondokuzuncu yüzyıl İngilteresi ile yirminci yüzyılın Amerika'sının ikisinde de, kamu oyu değişme isteğini sözlü ve yazılı sözler, örgütlü çabalar, kendiliğinden oluşuveren tepkilerle belirtti. Bu fikrini belirtişlerin baskısı altında, topluluğun manevî ortamı değişmiş ve böylece değişme isteği üzerine onay damgasını vurarak kurulu düzeni ve savunucularını değerden düşürmüştür. Hiçbir toplumsal ve siyasal makam bu manevî ortamın her yana yayılan etkisinden kurtulamamıştır. Manevî değerlendirmelerin bu dokunulmaz değişiminde kurulu düzenin değişmesini sağlayan en temel gücü buluyoruz.

Kamu oyu yalnız kendisinin değişme isteğini belirtmekle kalmamış, aynı zamanda kurulu düzenin savunucuları ile, *status quo*'yu ya destekleyecek ya da değiştirecek hukuksal kurallar koyarak yarışmak şansına da sahip olmuştur. Bu yarışma ya yasama organlarına yapılan seçimler ya da bu organların bünyesi içinde bazı yasama belgeleri için yapılan kampanyalar şeklinde ortaya çıkmıştır. Böylece değişme isteyen toplumsal güçler parlamenter kurumlara doğru kanalize edilmiştir. Bu güçler burada barışçı değişmenin karşısına çıkanlarla karşılaşmışlar ve kimin kazandığı, önceden herkese kabul edilmiş olan çoğunluk oyunun nesnel ölçüleri içinde saptanmıştır. Böylece, bu iki önemli durumda kurulu düzen, hukuksal sürecin sürekliliğini bozmadan ve toplumun barış ve düzenini tehlikeye sokmadan değişikliğe uğratılmıştır.

Son olarak, devletin yetkisi ve gücü, toplumsal gruplar ve siyasal partiler arasındaki yarışmadan doğacak herhangi bir hukuksal düzeni yürütmeye hazır bulunmuş, bunun için de bu hukuksal düzenin, kamu kurumlarının tüm yapısının dayanmakta olduğu manevî katılmanın gerektirdiği minimum koşullara uyması gerekmiştir. Devletin bu hazır bulunuşu ve karşı konmaz üstünlüğü azınlık gruplarını kurulu düzene şiddet yollarıyla karşı çıkacak olan bir muhalefeti yalnız caydırmakla kalmamakta, aynı zamanda kamu oyuna iki önemli kısıtlama getirmektedir. Bu kısıtlamalardan birincisi kamu oyunun etkin bölümlerinin diğer etkin bö-

lümlerce kabul edilemeyecek, dolayısıyla devletce ancak silâhlı direnmeyle karşılaşmak pahasına uygulanabilecek kadar aşırı istekler ileri sürmesinin önlenmesidir. İkincisine gelince, bu da devletin gücünü ve kısıtlamalarını gören yasama organlarının uzlaşmaya varmaları için bir kuvvetli dürtü meydana gelmesidir. Zira devlet kendi manevî düzeninin minimum gereklerini hor görmeyen yasaları uygulayabilir ve uygulayacaktır; fakat devlet bu minimum gereklere karşı çıkan yasaları, kendi çatısının anarşi veya iç savaş içinde yıkıldığını görmek riskine girmeden uygulayamaz.

Özgür bir toplumda toplumsal değişimin normal süreci budur. Bu sürecin, normal görevlerini yerine getiren herhangi bir organ tarafından yürütülmediği açıktır. Gereksinmelerini adalet ilkeleri haline yükselten toplumsal güçler, kamu oyunu ellerine geçirirler. Uzun devrede mahkemelerin ve yürütme gücünün ah-lâkî değerlendirmelerini ve hukuksal kararlarını saptadığı gibi yasama organlarınınkini de saptayan, kamu oyunun bu her yana sı-zan etkisidir. Yasama, yargı ve yürütme organları kamu oyunun araçlarıdır. Hepsi de kamu oyu için aynı görevi görürler: kamu oyunun istemlerinde ve sunulmasında barışçı ve düzenli kanallar açarlar, herkesce paylaşılan ilkelerin ışığı altında bunların değerlendirmesine yardım ederler, meşru olarak tanınanların da gerçekleştirilmesini sağlarlar.

Yasama organlarının bu değişme sürecine katkısı, başlıca, daha önce örgütlenmemiş bir toplum tarafından yapılan bir seçimin onanması ve birbirinden ayrılan görüşlerin halka sunulması için bir forum oluşturmaktır. Her ne zaman kurulu düzen ile değişme arasında bir sorun ortaya çıktığı zaman bunun hemen yasama organına sunulmakla ve bir yasa çıkarılmakla veya çıkarılmanın reddedilmesiyle çözüleceğini sanmak saflık olur. Bu barışçı değişme süreci içinde yasama meclisleri vazgeçilmez, fakat ikinci derecede bir rol oynarlar.

Mahkemelerin bir kurulu düzenden diğerine geçişte barışçı değişme sürecine yapacakları katkı, Meclis odalarına, Beyaz Saray'a ve sokaktaki vatandaşın evlerine olduğu kadar Adalet Sarayı koridorlarına da sinmiş olan manevî ortam tarafından işlenir. Görmüş olduğumuz gibi, mahkemeler yasayı ancak olduğu gibi uygulayabileceklerinden, kurulu düzenin araçları olmaktan başka birşey yapamazlar. Bununla birlikte yasama meclisi bir kez yeni

bir düzen kuran yeni bir yasa yaptığı zaman, mahkemeler bir düzenden diğerine geçişi hızlandırıp kolaylaştırabilirler veya bunu geciktirerek sürecin barışçı ve düzenli ilerlemesini tehlikeye düşürebilirler. Diğer bir deyimle, mahkemeler kaçınılmaz olan bir değişmeye direnebilirler, veya onun barışçı ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olabilirler. Mahkemelerin bu rollerden hangisini oynayacağı, mahkemelerin kamu oyuna açıklığına olduğu kadar, kamu oyunun gücü ve doğru düşünürlüğüne de bağlıdır.

Bir demokraside hükümetin yürütme kanadı kamu oyunu etkileyebilir, yönetebilir ve hükümetin diğer organlarına baskı yapabilir. Kendi bağımsız çabalarıyla büyük değişiklikler meydana getiremez. Onun belli başlı görevi diğer kanatların aldığı kararları uygulamaktır. Bununla birlikte bir diktatörlükte hükümetin bütün görevleri hem karar veren ve hem de uygulayan yürütmenin elinde toplanmıştır. Fakat diktatörün kamu oyunu dikkate almadan karar verebildiğine inanmak yanlış olur. Kendisi aslında, tekelini elinde bulundurduğu haberleşme kanallarının etkin bir kullanımı yoluyla kamu oyunu hünerle işlemek olanağına sahiptir, fakat bu propagandanın etkin olabilmesi için yönetilen kişilerin yaşam tecrübelerinden fazla değişik olmaması gereklidir. Bu durumda diktatör ya bu tecrübeleri propagandası yoluyla törpüleyecek, ya da propagandasını bu tecrübelere adapte edecektir. Her iki durumda da, diktatör bile ne tam olarak şekilde verebildiği ne de görmemezlikten gelebildiği kamu oyunun etkilerine maruzdur.

İşte genel hatlarıyla ulusal toplumda barışçı değişme süreçleri böyledir. Bu sayede, gerilimler kendilerini şiddetli kavgalar yerine halk seviyesindeki tartışmalar, seçim kampanyaları, parlamentodaki tartışmalar ve hükümet bunalımları şeklinde gösterebilirler. Bununla birlikte bu süreçler işlemez veya kötü işlerlerse, ulusal durumun hali uluslararası alandaki koşullara benzeyecektir. Değişme istemleri kendilerini pazar yerinin rekabetinde, seçim ve yasama yarışmasında ortaya koymak olanağını bulamayınca sanki yeraltına girerler. Kurulu düzen ile değişme istemi arasındaki tartışma, uluslararası alanda gördüğümüz gibi, mücadelelere etki yapan bir gerilim haline gelir. Bu durumda ulusal toplum bir devrim öncesi veya devrim evresine girer. Kendilerini kurulu düzen veya değişme istemi ile özdeşleştiren gruplar iki silâhlı ordu gibi birbirlerine karşı çıkarlar ve çoğunluk oyunun veya

adaletin ölçülerine hakemlik için başvuramadıkları için çözüm yolunu ekonomik veya askerî savaşta ararlar.

Böyle bir durumun gerçekten devrim ve iç savaşa dönüşüp dönüşmemesi ulusal toplumdaki güc dağılımına bağlı olacaktır. Başka bir başlık altında modern savaş teknolojisi ve haberleşmenin halk devrimlerini son derece zorlaştırdığını söylemiştik.¹ Hükümet darbesi şeklinde şiddet hareketlerinin şansı son derece daha fazladır. Nüfusun bir bölümünün başka bir bölümü tarafından desteklenerek hükümete başkaldırması yerine, hükümet mekanizmasının bir parçası, özellikle silâhlı güçlerin bir parçası hükümeti ele geçirmek isteyecektir.

Buradaki tartışmamız bakımından önemli olan, başka türlü olursa devrim veya iç savaşa gidebilecek olan mücadeleleri barışçı yollardan çözen organın ulusal mahkemeler olmadığını anlamaktır. Esirciliğin yayılmasının söz konusu olduğu Dred Scott davası Amerikan Yüce Mahkemesine geldiği zaman, mahkeme kurulu düzen lehinde karar vermiştir. Bununla birlikte karar hiçbir şeyi çözmemiştir. Aslında hiçbir mahkeme Dred Scott davasının özünü çözemeyecektir. Tüm olarak toplum bile kurulu düzen ile değişme isteği arasındaki çatışmayı barışçı yollardan çözebilecek durumda değildir. Çünkü çatışma yalnız Kuzey ve Güney arasındaki güc dağılımına meydan okumakla kalmamakta, esaret, ve federal hükümet ile eyalet hükümetleri arasındaki ilişkiler gibi sorunlar yoluyla Birleşik Amerika'nın temelini oluşturan siyasal yapının içeriği (mühtevası) sorununu tekrar ortaya atmaktadır. Bu soru bir mahkemeye değil, bir yasaya meclisine değil, bir tüm olarak topluma sorulmuştur. Ve Amerikan toplumu iki bağdaşmaz cevap vermiştir. Bu cevaplar çatışmayı «bastırılmaz» bir duruma sokmuşlardır.

Bir devlet içindeki barışçı değişme yaşamsal görevi, soyutlanmış herhangi bir belirli organ tarafından değil, bütünleşmiş bir bütün olan ulusal toplum tarafından yapılmaktadır. Hükümetin yetkisi ve maddî gücü tarafından desteklenen toplumun manevî rıza birliği (*moral concensus*) bütün toplumsal ve siyasal organlara kendi adalet anlayışına uygun bir durum meydana getirmeleri için yardım edecektir. Bu barışçı değişme sürecinde, yasama organları demokratik toplumlarda özgür kurumlar oldukları için

(1) Bknz. s. 479 v.d.

özellikle önemli rol oynayacaklardır. Fakat yasama meclisleri de bir tüm olan toplumun birer aracından başka birşey değildir. Toplumun desteği olmadan, bu organların yaptıkları yasalar istenen değişikliği meydana getiremezler. Yasama tarihi, anti tröst yasaları gibi, yasama organı tarafından çıkarılan ve kitaplarda olan, fakat toplumun manevî rızasının desteğini kazanamadıkları için amaçlarına ulaşmayan yasalarla doludur. Bundan dolayı yasama organları, eski bir kurulu düzen yerine sadece teknik görevlerini yerine getirerek barışçı yollarla bir yenisini getirmek bakımından mahkemelerden daha yetenekli değildir. Diğer bir deyimle, toplum en büyük sorunuyla karşı karşıya kaldığı zaman yasama organı yargıdan daha yeterli değildir. Toplumun bu en büyük sorunu şudur: toplumun gönencinin dayandığı düzenli ve barışçı süreci tehlikeye düşürmeden toplum içindeki güc dağılımını değiştirmek.

Uluslararası İlişkilerde Barışçı Değişme

Ulusal ve uluslararası toplumlardaki hukuksal süreç arasındaki örneksmeden önemli bir ders alınabilir. Fakat uluslararası mücadelelerin yargısal çözümü taraftarlarının aldıkları ders bu değildir. Ulusal mahkemeler yargısal çözüm taraftarlarının kendilerine yakıştırdıkları görevi yapmazlar ve de yapamazlar. Başka türlü olursa şiddetli bir çatışmaya dönüşecek olan mücadeleleri barışçı yollardan çözmezler ve de çözemezler. Ulusal toplumda bu görevi gören güçler ve kurumlar uluslararası sahnede bulunmamaktadırlar.

Daha önce görmüş olduğumuz gibi,² çatışan devletlerin anlaşmazlıklarının çözülmesi amacıyla ortak bir adalet ölçüsü almak için başvuracakları bir uluslararası manevî rıza yoktur. Bu kavramın yokluğu, birçok hakemlik antlaşmalarında ve bu arada Uluslararası Adalet Divanı Statüsünde bulunan ve bazı koşullarda uluslararası mahkemelerin yalnızca uluslararası hukuk değil aynı zamanda *ex aequo et bono* ilkesine, yani genel eşitlik ve adalet ilkelerine göre de karar alabilmelerini olanaklı kılan hükümlerin gerçekleştirilmesine engel olmuştur. Bu tür hükümler, uluslararası hukukun eldeki kurallarının temel olacağı bir yargısal çözüme gelmeyen mücadele konularının varlığını kabul etmeleri bakımından sağlam hükümlerdir. Bununla birlikte bu tür hükümler, bu

(2) Bknz. sayfa 318 v.d.

mücadele konularının ortaya koyduğu sorunların, mahkemelere uluslararası hukukun eldeki kurallarından ayrılıp genel eşitlik ve adalet kurallarına başvurmak yetkisini verivermekle çözüleceğini sanmaları açısından sağlam değildir. Uluslararası mahkemeler bu ilkelere başvurabilirler, eğer bu ilkeler ortada var ise. Yoksa, onları icat edemezler, onlara *deus ex machina*, gökten zembille inmiş ve uluslararası mahkemenin kurulu düzenle değişme isteği arasında her sıkışıp kaldığında işe karışacak bir kurtarıcı gibi başvuramazlar. Uluslararası toplum, kurulu düzeni savunmanın ve ona saldırmanın karşılıklı değerlerini saptamaya aracı olacak, herkes tarafından kabul edilmiş adalet ölçülerine gereksinme duymaktadır. Bir mahkemeye bu ölçüleri kullanma yetkisi vermek, eğer bu ölçüler diye birşey ortada yoksa bir işe yaramayacaktır.

Uluslararası toplum ayrıca, ulusal toplumda yasama kurumlarının gördüğü görevlere benzer şekilde barışçı çözüm sürecini yerine getirebilecek yasama organlarından da yoksundur. Milletler Cemiyeti Misakının 19. maddesi ve Birleşmiş Milletler Anayasasının 10. ve 14. maddeleri barışçı değişme için bir yol bulmaya çalışmışlardır. Misakın 19. maddesi şöyle demektedir: «Meclis, zaman zaman, Cemiyet Üyelerini uygulanmaz bir hal almış olan anlaşmaları ve sürdürülmesi dünya barışını tehlikeye sokabilecek olan uluslararası durumları yeniden gözden geçirmeye çağırabilir». Antlaşmanın 10. maddesi ise: «Genel Kurul, işbu Antlaşma çerçevesine giren... her türlü sorun veya işleri görüşebilir ve... işbu sorun veya işler hakkında, Birleşmiş Milletler Örgütü Üyelerine, Güvenlik Meclisine veya Örgüt Üyeleri ile birlikte Güvenlik Meclisine tavsiyede bulunabilir». Antlaşmanın 14. maddesi daha özel bir durumu zikretmektedir: «Genel Kurulca ummun iyiliğine zarar verecek veya milletler arasındaki dostane ilişkileri tehlikeye koyacak mahiyette görülen, kökeni ne olursa olsun, herhangi bir durumun, barış yoluyla düzeltilmesini temin edebilecek tedbirler tavsiye olunabilir».

M i l l e t l e r C e m i y e t i M i s a k ı n ı n 19. M a d d e s i

Profesör Frederick S. Dunn haklı olarak Milletler Cemiyeti Misakının 19. maddesinin «başlangıcından beri ölü» olduğunu söylemiştir.³ Bu maddeye resmen ancak bir kez, 1920 yılında Şili'ye

(3) *Peaceful Change* (New York: Council on Foreign Relations, 1937), p. 111.

karşı Bolivya tarafından başvurulmuştur. Milletler Cemiyeti meclisince atanan bir hukukçular komitesinin aleyhinde karar alması üzerine Bolivya müracaatını geri almış ve 1929'a dek Cemiyetin herhangi bir eylemine katılmamıştır.

Hukukçular komitesi raporunda iki önemli noktaya değinmiştir: bunlardan biri açıktır, diğeri ise 19. maddenin uygulanabilirliğini ciddi bir şekilde kısıtlamaktadır. 19. madde Meclisin bağlayıcı olan antlaşmaları değiştirmek yetkisi olmadığını söylüyordu. Rapor, maddenin söylediği gibi, böylece bir değiştirmenin ancak imzacı tarafların yetkisinde olduğunu ve Meclisin Cemiyet Üyelerine ancak tavsiyede bulunabileceğini belirtti. Böyle bir tavsiyenin yapılabilmesi de, antlaşmaların uygulanamaz duruma gelmiş olması koşuluna bağlanmıştı. Komite, antlaşmaların uygulanamazlığını, «bunların uygulanmasını normal bir şekilde olanaklı olmaktan çıkaracak» köklü maddî ve manevî değişikliklerin işe karışması olarak tanımladı.⁴ Kurulu düzenin bu kadar açık bir insafsızlıkla sürdürüldüğü bir durum daha bulmak gerçekten zordur.

Bununla birlikte, Meclisin ilgili üyelere bir antlaşmayı gözden geçirmeleri veya barışı tehdit eden bir durumu gözönüne almaları için tavsiyede bulunduğu varsayalım. Taraflar bu tavsiyeyi kabul veya reddetmekte serbesttirler. Eğer bu iki devlet tavsiyeyi isteyerek kabul etmiş olsalardı, söz konusu olan çıkarların yaşamsal bir önem taşıdığından ve herhangi bir dış baskı, teşvik veya onur kurtarıcı tedbirin onları antlaşmanın gözden geçirilmesine veya durumun tekrar gözönüne alınmasına ittiğinden kuşku lanmak yerinde olurdu. Bununla birlikte gözönüne almak razı olmak demek değildir. İlgili taraflar antlaşmayı ve durumu gözden geçirip Genel Kurulun tavsiyesini tutmuş olacaklardır. Fakat bir çözüm yolu üzerinde halâ anlaşmaya varmamış da olabileceklerdir. 19. madde bu sorunun çözülmesi için taraflara bir yol empoze etme yetkisini Meclise vermemiştir.

Meclisin 19. maddeye göre yapacağı tavsiyenin oybirliği mi gerektireceği, yoksa bir çoğunluk oyunun yeterli mi olacağı sorusu tartışmaya açıktır. Oybirliğinin gerekli olacağı varsayılırsa, bir tek devletin bile karşı olması halinde Meclisin tavsiye yapamayacağı ortadadır. Çıkarları düzenin değişmesiyle bozulacak olan

(4) *Journal of the Second Assembly of the League of Nations*, 1921, p. 218.

devlet büyük olasılıkla olumsuz oy verecektir. Diğer yandan, eğer ilgili taraflar kurulu düzenin gözden geçirilmesine razı olmuş olsalardı, bu konuda bir tavsiyeye gerek olmayacak ve 19. maddenin hükümlerinin de amacı ortadan kalkacaktı.

Bununla birlikte sadece çoğunluk oyu yeterli olsaydı, durum, ortaklaşa güvenliğin işleyişini uygulamada bozan duruma benzer bir hal alacaktı.⁵ Kurulu düzenin tehlikede olacağı her durumda devletler topluluğunun iki düşman kampa bölünmesi açıktı. Bu grup kurulu düzenin sürüp gitmesini, diğeri ise yıkılmasını isteyecekti. Hangi grubun çoğunluğu teşkil edeceği açıkca yersiz bir sorudur. Bir egemen devletler toplumunda tek önemli olan şey, güc üstünlüğünün nerede olduğudur. Büyük devletlerden meydana gelen bir azınlık hiç kuşkusuz küçük ve orta kuvvette birtakım ülkelerden meydana gelen bir çoğunluğun tavsiyesine aldırmayacaktır, fakat üstün bir güc kullanmaya hazır bir çoğunluğun tavsiyesi azınlık tarafından dinlenecektir. Gerçekte ise birbirinden güc bakımından fazla farklı olmayan iki blokun birbirinin karşısına dikilmeleri daha olası bir durumdur. Böyle bir olasılıkta sorun Milletler Cemiyetinde çoğunluğa sahip olan düzene - karşı devletlerin tavsiyesiyle çözümlenemeyecektir.

G e n e l K u r u l u n K a r a r l a r ı

Milletler Cemiyeti Misakının 19. maddesi hakkındaki bu spekülâtif düşünceler, Birleşmiş Milletlerin organlarının çalışmalarıyla deneyden geçirilmiştir. Anayasanın 18. maddesinin 2. fıkrası Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun madde 10 ve 14'e dayanarak ve hazır bulunan ve oy veren üyelerin üçte iki çoğunluğu ile tavsiyeler yapabileceğini hüküm altına almaktadır. Misak'ın 19. maddesinin formüle ediliş şeklinden daha geniş ve az açık olan 10. ve 14. maddeler Birleşmiş Milletler bakımından, 19. maddenin Cemiyet bakımından yaptığını yapmaya yönelmişlerdir: amaç barışçı çözüm için bir hukuk yolu açmaktır. Birleşmiş Milletlerin Genel Kurulu bu yetkiden çok sık bir şekilde yararlanmak ve tavsiyeler yapmak yoluna gitmiştir. Bu tavsiyelerden çoğunun barışçı değişme ile ilgisi bulunmamakta yahut da barışın korunması veya geri getirilmesi yollarıyla kurulu düzenin sürdürülmesine yönelmiş bu-

(5) Bknz. sayfa 526 v.d.

lunmaktadırlar. Genel Kurul'a sunulan birtakım davalar, bununla birlikte, barışçı değişme sorununu ortaya atmışlardır.

FİLİSTİN

Genel Kurul'un Filistin'in paylaşılmasını tavsiye eden 29 Kasım 1947 tarihli kararı barışçı çözüm girişimleri içinde en ayrıntılı ve siyasal bakımdan en önemli olanıydı.⁶ Ereği Orta Doğu'da kurulu düzenin barışçı yollardan değişmesi ve bu bölgede yeni bir güc dağılımını sağlamaktı. Genel Kurul'un incelediği kurulu düzen temel bakımlardan ele alınırsa göze üç tane gerçek çarpıyordu: 1) Filistin toprağında Büyük Britanya'nın üstünlüğü, 2) Filistin'in Arap ve Yahudi nüfusunun bu üstünlüğe karşı çıkması, 3) Arap ve Yahudilerin üstünlüğü kapmak için mücadeleleri. Genel Kurul'un tavsiyeleri İngiliz denetiminin sona ermesini ve biri Arap, diğeri Yahudi, üçüncüsü de Birleşmiş Milletlerin egemenliği altında olmak üzere Filistin'in üç parçaya bölünmesini öngörmekteydi.

İngiliz denetiminin sona ermesinde genel olarak anlaşılmıştı. Fakat paylaşmayı tavsiye eden karar on üyenin çekimser kalması üzerine otuz üçe karşı on üç oyla alınmıştı. Afganistan, Küba, Mısır, Yunanistan, Hindistan, İran, Irak, Lübnan, Pakistan, Suudi Arabistan, Suriye, Türkiye ve Yemen tasarıya olumsuz oy verdiler. Arjantin, Şili, Çin, Kolombiya, El Salvador, Habeşistan, Büyük Britanya, Honduras, Meksika ve Yugoslavya oy vermekten kaçındılar. Tavsiye edilen yeni güc dağılımı tarafından doğrudan etkilenen devletlerden hiçbirinin tasarıya olumlu oy vermediği; bunların ya çekimser kaldığı (İngiltere) yahut da olumsuz oy verdiği (Arap ülkeleri) önemli bir noktadır.

Arap ülkelerinin sözleri ve eylemleri Filistin içindeki ve dışındaki Arapların paylaşmaya silâh gücüyle karşı koyacaklarına kuşku bırakmamıştı. Büyük Britanya hem Araplarca ve hem de Yahudilerce kabul edilmeyen hiçbir plâna katılmayacağını birçok ke-reler ilân etti. Arap muhalefetin açısından bu sözler Büyük Britan-

(6) Milletler Cemiyetinin 1921 yılında Yukarı Silezya'yı paylaşırması burada örnek olamaz: Cemiyet bu kararı verirken Versay antlaşmasının galip devletler tarafından konulmuş bir hükmünü yerine getirmiştir.

ya'nın Genel Kurulun tavsiyelerinin yerine getirilmesinde hiçbir şekilde işbirliği yapmayacağını söylemesiyle birdi. Bununla birlikte, Büyük Britanya Arapların silâhlı direnmesine yardım ederek ve Genel Kurul kararlarının uygulanmasını olanaksız duruma getirmek için başka girişimlerde de bulunarak işbirliği yapmamanın da ötesine gitti.

Silâhlı direnme hareketiyle karşı karşıya kalınca, Genel Kurul 29 Kasım 1947 tarihli kararında Güvenlik Konseyinin «Antlaşmanın 39. maddesi gereğince bu kararla getirilen çözüm yolunu kuvvet aracılığıyla değiştirmek isteyen herhangi bir girişimi barışı tehdit, barışın bozulması yahut bir saldırı fiili olarak saymasını» istedi.⁷ Bundan başka Genel Kurul, Güvenlik Konseyinden, bu sonuncu organ böyle bir karara varacak olursa, «Anayasanın 39. ve 41. maddeleri uyarınca, Birleşmiş Milletler Komisyonunun bu kararda belirtildiğince, Filistin'de bir geçici hükümet görevi yapabilmesi için tedbirler» almasını istedi.

Bu istekler Milletler Cemiyeti Misakının 19. maddesi hakkında yapmış olduğumuz tahlili doğrulamaktadır. Bir yandan, ilgili bütün taraflarca kabul edilebilecek bir düzeni değiştirme tavsiyesi gereksizdir; bunun kabulü, taraflar arasında bulunabilecek herhangi bir anlaşmazlığın, bunların arasındaki genel güc dağılımını etkilemediğini, fakat sadece bütün ilgili tarafların rıza gösterdikleri bir genel güc dağılımının içinde yapılan ayarlamaları etkilediğini göstermektedir. Diğer yandan, ilgili taraflardan birinin karşı çıktığı bir düzeni değiştirme tavsiyesi ya ölü doğacak yahut da uygulanması gerekecektir. Bu yüzden tavsiye etkili olabilmek için, güc ile desteklenen bir karar haline gelmek zorundadır. Genel Kurul'un isteklerinin amacı, bu tavsiyeden karara dönüşmenin Birleşmiş Milletlerin Antlaşmacı kuvvet kullanmaya tek yetkili organı, Güvenlik Konseyi tarafından yapılmasını sağlamaktır. Aşağıda görüleceği gibi, Güvenlik Konseyi güc kullanmak yeteneğinden yoksun olunca, Genel Kurul'un tavsiyesi ölü kalmıştır.

Aynı kader daha özel bir durumda, Kudüs'ün uluslararası bir bölge durumuna sokulmasında başa gelmiştir. 29 Kasım 1947 kararı «Kudüs kentinin uluslararası bir rejim altında bir **corpus separatum** haline sokulacağını ve Birleşmiş Milletler tarafından yönetileceğini» hüküm altına almıştır. Birbirini izleyen tasarılar bu

(7) U.N. doc. A/516.

kararı tekrarlamıştır. 9 Aralık 1949'da Genel Kurul Vesayet Meclisine «Kudüs'ün Statüsünün hazırlanmasını tamamlamak ve derhal uygulamak» direktifini vermiştir. Vesayet Meclisi «kendisini Kudüs'ün Statüsünü hazırlamak ve uygulamaktan saptıracak herhangi bir hareket yapmaktan ilgili hükümet ve hükümetleri men» edecektir. Vesayet Meclisi, bir yarar sağlayamadan, İsrail'den «bazı bakanlıkların ve idarî bölümlerin Kudüs'ten kaldırılmasını ve uluslararası bir rejimin kurulmasını engelleyecek herhangi bir fiilden kaçınmasını» istemiştir. Vesayet Meclisi, ayrıca bir statü meydana getirmiş ve İsrail ile Ürdün'e sunmuştur. Kente fiilî olarak sahip bulunan bu iki ülkenin muhalefeti karşısında statü yürürlüğe ancak zorla konulabilecektir. Bu yüzden Vesayet Meclisi bir eylemde bulunmayı reddetmiş ve sorunu Genel Kurul'a geri göndermiş, bu organ da başka hiçbir karara varamamıştır.

Filistin olayında barışçı çözümün fiyasko vermesi, deneysel olarak, bizim başka bir şekilde Milletler Cemiyeti Misakının 19. maddesinin tahlilinde göstermeye çalıştığımız şeyi isbatlamaktadır. İlgili tarafların rıza göstermemeleri halinde barışçı değişme ancak üstün bir gücün muhalif tarafa zorla durumu kabul ettirdiği ortaklaşa güvenliğin ideal koşullarında olanaklıdır. Görmüş olduğumuz gibi, bu koşulların gerçekleştirilmesi çok uzak bir olasılık olduğuna göre, modern uluslararası örgütler tarafından ortaya konan barışçı değişme mekanizması genel olarak işlemez bir durumda bulunacaktır. Eğer bunlar çalıştırılabilirse, ya bir değişme olmayacak, yahut da meydana gelecek değişiklik barışçı koşullar altında olmayacaktır. Diğer bir deyimle, ya değişme tavsiyeleri uygulanmayacak, ya da değişmeye taraftar ve aleyhtar olan devletler arasında bir savaş patlayarak sorunu çözecektir. Bir egemen devletler toplumunda bu başka türlü olamaz. Zira egemen devletler ancak ulusal çıkarları olarak gördükleri durumlarda harekete gelirler, devletler toplumunda ortak bir adalet ölçüsü olarak bulunmayan ortak bir çıkar kavramına sadakat göstermek ve bunun gerçekleştirilmesi için harekete geçmek, devletlerin yerine getirmekten kaçındıkları bir husustur.

KORE

Kore bakımından barışçı değişme, ülkenin demokratik yoldan seçilmiş bir yönetim altında birleştirilmesiydi. Sorun 1947 yılında

Genel Kurul'a getirildiğinde, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği 1945 Aralığında toplanmış bulunan Moskova Konferansının yükümlülüklerini yerine getirmediler. Konferans kararları bir «Geçici Demokratik Kore Hükümeti» kurmayı, bu hükümet aracılığıyla bağımsızlık için tedbirler almayı, ve beş yıllık bir devre için Kore'yi dört devletin vesayeti altına koymayı öngörüyordu. Bunların yerine getirilmemesi sonucu Kore halâ işgal altında bulunuyor, otuz sekizinci paralel de bölgeleri birbirinden ayırıyordu.

Genel Kurul 14 Kasım 1947 tarihinde, görevi 31 Mart 1948'den önce yapılması gereken ulusal meclis seçimlerini çabuklaştırmak ve gözlemlemek olan bir Geçici Kore Komisyonu kurdu. Ulusal meclis bir ulusal hükümet kuracak, bu da ülkenin yönetimini Kuzey ve Güney askerî ve sivil makamlarından devir alacak ve olanağı olursa, işgal güçlerinin doksan gün içinde çekilmelerini sağlayacaktı. Sovyet bloku oylamaya katılmadı ve Geçici Komisyonunun Kuzey Kore'ye girmesi reddedildi. Komisyon, aldığı talimatlar gereğince Kore'nin girebildiği yerinde, yani Güney Kore'de 10 Mayıs 1948'de yapılan seçim kampanyası ve seçimi denetledi. Genel Kurul, Komisyonun raporunu aldıktan sonra, 12 Aralık 1948'de, Kore'nin girilebilen yerlerinde oy verenlerin özgür iradesini ifade ve tüm Kore halkının büyük çoğunluğunu temsil eden yasal bir hükümetin kurulmuş bulunduğunu ve bu hükümetin Kore'de geçerli tek hükümet olduğunu ilân etti. Genel Kurul, üye olan ve olmayan ülkelere yaptığı çağrıda Kore Hükümetiyle ilişkiler kurarken bu bildiriye dikkate almalarını istedi; ayrıca işgalci devletin en kısa zamanda çekilmeleri de isteniyordu.

Ülkenin birleşmesine ve demokratik hükümetin gelişmesine yardımcı olmak üzere bir Kore Komisyonu kurulmuştu. Bu Komisyon 28 Temmuz 1949 tarihinde ülkenin birleştirilmesi konusunda bir gelişme görülmediğini ve durumun iyileşmekten çok kötüye doğru gittiğini bildirdi. Komisyon, Genel Kurul kararının uygulanabilmesinin, Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasında Kore'nin geleceği konusunda varılacak bir anlaşmaya bağlı olduğu sonucuna varmıştı. Genel Kurul 1949 sonbaharında tekrar toplandığında, bir Kuzey Kore hükümetinin kurulmuş olması, birleşme şanslarını daha da azaltmış bulunuyordu. 21 Ekim 1949'da Genel Kurul yeni bir karara varıncaya kadar Komisyonun görevine devam etmesi istendi. 25 Haziran 1950'deki Kuzey Kore saldırısı ise bu barışçı değişme girişimlerine son verdi. 26 Haziran 1953'de

vesi içinde rapor vermesini istiyordu. Genel Sekreter ise 30 Kasım 1956 ve 5 Ocak 1957 tarihli raporlarında elindeki bilgilerin bir rapor vermeye yetecek kadar olmadığını bildirdi. Komisyon raporunu 20 Şubat 1957'de verdi. Raporda bilgilerin Macaristan dışında toplandığı, bunlara göre Macaristan isyanının spontane bir halk ayaklanması olduğu, Macaristan hükümetinin Sovyetler Birliğini çağırmadığı, müdahale sonucu yeni hükümetin halk tarafından desteklendiğine dair bir belirti bulunmadığı ve Macar halkının temel siyasal haklarının sert bir şekilde çiğnenmiş olduğu anlaşıyordu.

Genel Kurul başka bir girişimde bulunmadı.

Diğer Başarısızlıklar

Barışçı değişme Tunus, Fas, Cezayir, Batı İrian,* Kıbrıs, ve Formoza olaylarında söz konusu oldular ve Genel Kurula getirildiler. Bütün bu olaylarda Genel Kurul taraflara hitaben anlaşmazlığın B. M. Antlaşmasına göre çözümlenmesini isteyen ve bir barışçı çözüm yolunun bulunacağı umudunu belirten kararlar almıştır. Tunus, Fas ve Kıbrıs olaylarında ortaya konulan barışçı çözüm, Birleşmiş Milletlerin dışında, ilgili tarafların arasında yapılan görüşmelerle elde edilmiştir.

Genel Kurul bu durumlarda baştan savma olmakla birlikte bazı girişimlerde bulunmuştur. Bulunabilmiştir, çünkü bu sorunlar zehirlerini bütün dünya politikasına saçabilecek nitelikte olaylar olmamıştır. Fakat 20 Eylül 1950'de Birleşik Amerika Genel Kurula başvurarak Formoza'nın genel durumunu ele almasını ve girişilecek hareket için tavsiyede bulunmasını istediğinde durum böyle değildi. Bu olayda Genel Kurul herhangi bir eyleme girişememiştir. Olayla yükümlü olan Birinci Komite 7 Şubat 1951'de bir toplantı tarihi saptamadan dağılmıştır.

SÜVEYŞ KANALI 9

Genel Kurul 2 Kasım 1956'da ateş - kes isteyen, bütün yabancı kuvvetlerin Mısır topraklarından çekilmesini dileyen ve Kanal'ın

(*) Endonezya ile Hollanda arasında çatışma konusu olan bir bölge (ç.n).

(9) Bu sorunun daha öncesi için bkz. sayfa 576-77.

açılması için çağrıda bulunan bir karar tasarısı kabul etti. Mısır karara uyacağını bildirmekle birlikte, Büyük Britanya, Fransa ve İsrail, rızalarını, Mısır ile İsrail arasında bir kesin çözüm yolu bulununcaya kadar bir Birleşmiş Milletler gücünün kurulmasının Birleşmiş Milletler tarafından garanti edilmesi şartına bağladılar. 5 Kasım günü Genel Kurul «çatışmaların kesilmesini sağlamak ve denetlemek» için bir Birleşmiş Milletler Hazır Gücü kurulmasını öngören bir karar tasarısı kabul etti. Aynı gün İsrail kayıtsız şartsız ateş kesti ve geri çekilmek için Birleşmiş Milletler'in Mısır'ın başka savaştan eylemlerini önlemesini şart olarak koştı. Diğer yandan Mısır da Kanal'ı açmak için İsrail'in çekilmesini istedi. 21 Aralıkta Büyük Britanya ve Fransa Birleşmiş Milletler Hazır Gücünün gelmesinden sonra kuvvetlerinden bir kısmını çektiklerini bildirdiler, ve bu ülkeler çekilmelerini 22 Kasım'da tamamladılar. İsrail de kuvvetlerini çekmeye 24 Kasım'da başladı ve bu işlemi, Gazze şeridinin Birleşmiş Milletler Gücü tarafından yönetileceğine ve Tiran boğazlarından gemi geçirme serbestliğinin korunacağına dair garantiler aldıktan sonra 8 Mart 1957 tarihinde tamamladı. Aynı tarihte Genel Sekreter İsrail'in Genel Kurul kararlarına uyduğunu ve Birleşmiş Milletlerin 1949 mütarekesinin ciddi bir şekilde gözetilmesini isteyen 2 Şubat 1957 tarihli Genel Kurul kararını uygulayacağını bildirdi.

Genel Kurul çarpışmaların çıkmasını önleyememişti ama barışçı bir çözüm yolu bulunmasına gerçek bir katkıda bulunmuştu. Bu kısmî başarı iki öğeden ileri gelmekteydi : Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika'nın birlikte umulmaz bir şekilde Büyük Britanya, Fransa, ve İsrail'e karşı çıkmaları, ve bir de gerçekten çok hırpalanmış olan Mısır'ın İsrail'in tekrar karşılık vermesinden çekinmesi. Birleşmiş Milletler Hazır Gücü İsrail'i gerilla savaşından ve Mısır'ın Tiran boğazlarını kapamasından korumakta, aynı zamanda askerî bakımdan çok zayıflayan Mısır'a şu anda başlatmaya niyetli olmadığı bir çatışmadan kaçınma olanağı vermektedir.

ÜRDÜN VE LÜBNAN

1958 yazında Ürdün ve Lübnan'ın bağımsızlıkları dışarıdan tehdit edilir gibi olunca bu ülkelerden birincisi İngiltere, ikincisi Amerikan kuvvetleri tarafından kendi hükümetlerinin çağrısı üzerine geçici olarak işgal edildiler. Güvenlik Konseyinin 11 Haziran

1958 tarihli kararı üzerine Birleşmiş Milletler Lübnan'a gözlemciler gönderdi. Güvenlik Konseyi «sürekli üyelerinin oybirliğine varamaması» üzerine «uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki birinci derecedeki sorumluluğunu» yerine getirmediği gerekçesiyle Genel Kurul'u 7 Ağustos'ta özel bir oturuma çağırdı. 21 Ağustos'ta Genel Kurul bütün üye devletleri «biribirinin toprak bütünlüğü ve egemenliğine karşılıklı saygı gösterme ve; saldırmazlık ve biribirinin iç işlerine kesin olarak karışmamazlık yolunda yürümeye» çağırdı. Ayrıca Genel Sekreterin «bugünkü durumda Ürdün ve Lübnan olaylarıyla ilgili olarak B. M. Antlaşmasının amaç ve ilkelerini üstün tutmak ve böylece bu iki ülkeden yabancı birliklerin çekilmesini kolaylaştırmak için gerekli pratik tedbirleri alması» isteniyordu. Böylece Ürdün ve Lübnan'ın bağımsızlığı korunmuş oldu ve Lübnan'da anayasaya uygun bir şekilde yeni bir Başkan seçildi ve yeni bir kabine kuruldu. Bu gelişmelerin Birleşmiş Milletler eylemlerinden çok yabancı birliklerin varlığı sonucu meydana geldiği ortadadır. Lübnan'dan Amerikan birliklerinin çekilmesi 25 Ekim 1958 tarihinde, Ürdün'den de İngiliz birliklerinin çekilmesi 2 Kasım 1958 tarihinde tamamlandı.

İTALYAN SÖMÜRGELERİ

İtalyan sömürgeleri olan Libya, Somali ve Eritre sorunu uluslararası bir örgütlemenin söz konusu olduğu bir barışçı değişme bakımından tamamen ayrı bir nitelik gösterir. Burada iki büyük devleti veya devletler topluluğunu ayıran hiçbir önemli çıkar çatışması söz konusu olmamıştır. Getirilecek hiçbir çözüm yolu herhangi bir büyük devletin siyasal çıkarlarını önemli bir şekilde etkilemeyecektir. Genel Kurul'un karşılaştığı sorun, hiçbir ülke için yaşamsal olmayan çıkarların sık rastlanmayan bir şekilde bölünmesiydi.

1947 İtalyan barış antlaşmasının 23. maddesinde İtalya'nın bütün haklarından vazgeçtiği sömürgelerin ne olacağının Fransa, Büyük Britanya, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği tarafından saptanacağı söylenmekteydi. Adı geçen devletler bir anlaşmaya varamadıkları için sorun 1948 yılında Genel Kurul'a getirildi. Hiçbir devlet bu sömürgeleri ele geçirmeye niyetli değildi; birçokları kesin amaç olarak bu sömürgelerin bağımsızlığa kavuşturulması için görüş birliğine varmış bulunuyordu, tartışma bağımsızlığa geçiş

döneminin uzunluğu ve şekli üzerinde yapılıyordu. Genel Kurul'un görevi önemli ulusal çıkarları bağdaştırmaktan çok, verilmiş olan sayısız öneriler arasından üyelerin üçte ikisinin desteğini sağlayacak uygun bir çözüm yolu bulmaktı. Genel Kurul bu görevi başardı. Libya'nın 1 Ocak 1952'den önce bağımsız bir devlet olmasına karar verdi : Somali, İtalya tarafından yönetilecek on yıllık bir vesalet devresinden sonra bağımsızlığını kazanacak, Eritre ise kısa bir geçiş döneminden sonra, Habeşistan'la federasyon kurarak özerk bir devlet haline gelecekti.

Barışçı değişme sorununu aydınlatan bu başarı birbirine bağlı üç ögeyle ilgilidir. Bunların arasından birinci ve en önemli ögeyi, yani büyük devletlerin herhangi bir çözüm yolunda kuvvetli bir siyasal çıkarları bulunmayışını daha önce tartışmıştık. Bu öge ikincisini doğurmaktadır : bu da Genel Kurul daha karar vermeden Fransa, Büyük Britanya, Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika'nın bu kararı desteklemeleridir. Bu dört ülke bakımından İtalyan sömürgeleriyle ilgili olan Genel Kurul kararları, her üye devletin kendi isteğine kalmış bir şekilde uyup uymayacağı basit bir tavsiye olmaktan başka, uluslararası hukukun bağlayıcı gücüne sahip olan ve muhalif üyelerin de uyması gereken bir kural niteliğine sahipti. Son olarak, muhalif üyelerin hiçbirisi gerek coğrafî konumları, gerekse askerî bakımdan zayıf oluşları dolayısıyla, Genel Kurul'un bulduğu çözüm yolunu etkili bir şekilde önleyecek durumda değillerdi. Hiç kuşkusuz bunlar gerek tek tek, gerekse birleşik olarak ayıksı (istisnaî) durumlar olup barışçı değişmenin yukarılarda geliştirilmiş olan kuramsal ilkelerini doğrulamaktadır.

G ü v e n l i k K o n s e y i n i n K a r a r l a r ı

Güvenlik Konseyinin barışçı değişmeye katkıları da bu tahlin doğruluğunu gösterir. Barışçı çözümün söz konusu olduğu yedi sorunun ikisi Güvenlik Konseyi tarafından başarıyla çözümlenmiş, Konsey diğerlerinde başarısızlığa uğramıştır. Endonezya'nın sömürge statüsünden bağımsızlığa uzun bir savaş olmadan geçmesinin ve 1956 Süveyş Kanalı bunalımı sırasında Mısır, İsrail sınırında barışı sağlayıp çatışmaların kısa sürmesini sağlamıştır. Konsey Filistin ve Keşmir, 1947 İngiliz - Mısır çatışması, ve Berlin ablukası sorunlarında başarısız kalmıştır. Başarısızlığın nedeni bakımından Filistin ve Keşmir bir kategoriye, Berlin ablukası diğer kategoriye girer.

FİLİSTİN VE KEŞMİR

Genel Kurul'un Filistin'in paylaşılmasına barışçı yollarla çözüm getiremediğini, zira önerilen çözüm yolunun bazı bakımlardan taraflardan ancak birince kabul edilebilir olduğunu, bazı bakımlardan da taraflardan hiçbirisi tarafından kabul edilmediğini görmüştük. Aynı zorluk Güvenlik Kurulunun çalışmalarını da çelmelemiştir. Genel Kurul tarafından o zaman önerilen çözüm yolu ancak kuvvet yoluyla uygulanabilecektir, halbuki başlıca Birleşik Amerika'nın teşvikiyle, Güvenlik Konseyi bu yola başvurmayı reddetmiştir.

Genel Kurulun önerilen çözüm yolunu uygulamâ isteğinin konu edildiği Güvenlik Konseyi tartışma ve kararlarında bir ege-men devletler toplumunda barışçı değişme çıkmazı önce görüşülmüştür. Bazıları Genel Kurulun önde gelen üyeleri olan Güvenlik Konseyi üyeleri artık kimsenin kendisini bağlı saymadığı ve aldırmadığı bir tavsiyeyle uğraşmamışlardır. Güvenlik Konseyi üyeleri hem kendileri, hem de ilgili taraflar üzerinde bağlayıcı olan bir karar almak zorunda kalmışlardır. Bu karar Güvenlik Konseyinin en az birkaç üyesinin çıkar ve güçlerini bağlayacaktır.

Bu noktada, bireysel ülkelerin ulusal çıkarları tekrar ortaya çıktılar ve Genel Kurul'un 29 Kasım 1947 tarihinde belirtilen barışçı değişme gereksinmesini, yani ortak çıkarı bastırdılar. Arap ülkelerinin Güvenlik Konseyindeki temsilcisi Suriye'nin ve bir de Büyük Britanya'nın dışında birtakım ülkeler ve bu arada Birleşik Amerika, zorla uygulanacak bir paylaşmanın kendi ulusal çıkarlarına karşı olduğuna inanmış bulunuyorlardı. Güvenlik Konseyi üyelerinden hiçbirisi kendi ulusal çıkarının zorla paylaşma yapılmasını gerektirdiği kanısında değildi. Bundan dolayı, Genel Kurulun 29 Kasım 1947 tarihli kararını görüşmek için Güvenlik Konseyi 24 Eylül 1948'de toplandığında zorla yapılacak paylaşma, bu arada barışçı yoldan yapılacak bir paylaşma da ölmüştü.

Geriye, sorunun savaşıyla çözümlenmesi kalmıştı. Bu yüzden Arap - İsrail savaşının sonunda varılan sınır anlaşması, savaşın sonunda İsrail'in lehinde olan bir askerî güc dağılımını yansıtıyordu. Bu anlaşma, Güvenlik Konseyinin kararlarını ancak savaşın çabuk bitirilerek İsrail'in askerî üstünlüğünü sonuna kadar sö-

mürmemesini sağladığı ölçüde yansıtmaktaydı. Bu tür Güvenlik Konseyi eylemine tekrar döneceğiz.¹

Aynı çıkmaz Güvenlik Konseyinin karşısına Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir'in statüsü üzerindeki mücadeleleri konusunda da çıktı. Sorun, Hindistan'ın kendisinin olduğunu savunduğu, Pakistan'ın ise bir statü saptanabilmesi için plebisit istediği Keşmir bölgesinin denetimidir. Güvenlik Konseyi tarafından yapılan öneriler taraflardan ya biri ya ikisi tarafından kabul görmemekte, Konsey de güc kullanmak yoluyla bir çözüm yolu empoze etmeye yanaşmamaktadır. Bu yüzden Güvenlik Konseyi, 23 Aralık 1952'de verdiği ve Hindistanla Pakistan'ı Birleşmiş Milletler temsilcisinin nezaretinde derhal görüşmelere başlayarak durumu Güvenlik Konseyine bildirmeye çağıran bir kararla yetinmek zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletlerin Temsilcisi görüşmelere girişmiş ve 27 Mart 1953'de Güvenlik Meclisi başkanına bu durumda görüşmelere devam ortamı bulunmadığını rapor etmiştir. 24 Ocak 1957 tarihinde Güvenlik Konseyi Pakistan'ın şikayeti üzerine Keşmir Kurucu Meclisi tarafından bu bölgenin Hindistanla birleştirilmesinin «da ha önce verilen kararlarda belirtilen ilkelere uygun bir durum olmadığını» bildirdi. Keşmir 26 Ocak 1957'de Hindistanla bilfil birleştirilmişti. Güvenlik Konseyi, 21 Şubat 1957'de verdiği bir kararda Başkanının Keşmir'i ziyaret edeceğini ve dönüşünde bir rapor vereceğini karar altına aldı. Başkan 29 Nisan 1957 tarihinde verdiği raporunda, tarafların almış oldukları tutum karşısında sorunun çözümü için bir öneride bulunmasının olanaksız olduğunu bildirdi. 2 Aralık 1957'de Güvenlik Konseyi her iki tarafın da Keşmir'in askerlikten arınmasında işbirliği içinde ve iyi niyetli davranmasını isteyen bir karar ilân etti. Bu karardan sonra hiçbir girişim yapılmadı.

1965 yılında Hindistan ve Pakistan arasında Keşmir sorunu üzerinde çatışma başlayınca, Güvenlik Konseyi bir ateşkes anlaşmasına varılmasını ve birliklerin geri çekilmesini isteyen 20 Eylül 1965 tarihli kararında «çatışmanın temelindeki siyasal sorunların çözümüne doğru hangi adımların atılabileceğinin araştırılmasını ve iki hükümete bu amaçlar için bütün barışçı yolları kullanmaları hakkında çağrı yapılmasını» istedi. Güvenlik Meclisi ayrıca Genel Sekreterden «bu kararı etkili kılmak, barışçı bir çözüm yo-

(1) Bknz. sayfa 628.

lu aramak, ve bu konuda Güvenlik Meclisine rapor vermek için olanaklı bütün çabaları harcamasını» istedi. Ateş-kes'in ve birliklerin çekilmesinin denetlenmesinin dışında bu kararlar ilgili olarak hiçbir girişim yapılmadı.

1947 İNGİLİZ - MISIR ÇATIŞMASI VE BERLİN ABLUKASI

Mısır topraklarındaki İngiliz birlikleriyle ilgili olarak Mısır'ın yaptığı şikâyetin konusu olan barışçı değişme sorununda da Güvenlik Meclisi hiçbir katkıda bulunamadı. Mısır 8 Haziran 1947'de Güvenlik Konseyinden İngiliz birliklerinin derhal ve tam olarak boşaltılmasını ve Sudan'daki İngiliz yönetim rejiminin sona erdirilmesini istedi. Bir tanesi meseleye taraf olan bir sürekli üyesi tarafından verilmiş olan üç karar tasarısı üzerinde bir karara varamayan Güvenlik Konseyi 10 Eylül 1947'de sorunu gündeminde tutmaya ve görüşmeye Konseyin bir üyesinin veya ilgili taraflardan birisinin isteği üzerine tekrar başlamaya karar verdi. Böyle bir müracaat da olmadı. Mısır ve İngiltere, 27 Temmuz 1957'de ikili görüşmelerden sonra İngiliz birliklerinin çekilmesini kararlaştırdılar.

Çatışmanın bütün taraflarının sürekli üyeler olması üzerine, Güvenlik Konseyi Berlin ablukasından doğan barışçı değişme sorununa da bir çözüm yolu bulmaktan aciz kaldı. 1948 Haziranında Sovyetler Birliği açıkca Batılı devletlerin Berlin'i boşaltmalarını sağlamak amacıyla Berlin'in Batılı devletler tarafından işgal edilmiş olan bölgesiyle Batı Almanya arasındaki kara bağlantılarını kopardı. Sorun 29 Eylül 1948 tarihinde Fransa, Büyük Britanya ve Birleşik Amerika tarafından Güvenlik Meclisinin önüne getirildi. Burada görüşülen tasarı 9 devletçe kabul ve Sovyetler Birliği'nce veto edildi. Sonunda, Birleşmiş Milletler'in katılmadığı ve Sovyetler Birliği ile Birleşik Amerika temsilcileri arasında yapılan uzun ve gizli görüşmelerden sonra bir uzlaşmaya varıldı ve abluka kaldırıldı. 4 Mayıs 1949'da üç şikâyetçi devlet Genel Sekreterden varılan anlaşmayı Güvenlik Meclisine bildirmesini istediler.

TRIESTE

1947 İtalyan barış antlaşması Trieste serbest bölgesinin «bağımsızlık ve bütünlüğünü» sağlamak ve buraya bir vali atamak gö-

revlerinden Güvenlik Konseyini sorumlu tutmuştu. Konsey bu konuda da bir eyleme girişememiştir. Sorun 1954 Ekiminde Birleşmiş Milletler dışında Büyük Britanya, İtalya, Birleşik Amerika ve Yugoslavya arasında yapılan görüşmeler sonunda bu bölgenin İtalya ve Yugoslavya arasında bölünmesi kararlaştırıldı.

ENDONEZYA

Buna karşılık, Güvenlik Konseyi Endonezya sorununu çözümlemekte sınırlı bir başarı gösterdi. Bu sorunun özü, sömürge statüsünde yaşayan bir halkın kendisine karşı çıkan kolonici devlete rağmen bağımsızlığını kazanmak istediği. Güvenlik Konseyi bu olayda başarılı olmuştur, çünkü barışçı çözümün başarısı için gerekli saydığımız koşullar burada mevcuttur: büyük devletler varılmak istenen çözümü desteklemişler, karşı koyan devlet olan Hollanda da bu desteğe karşı çıkmak için ne kararlı görünmüş, ne de bu iş için yeterince güçlü olmuştur. Güvenlik Meclisi Endonezya ve Hollanda arasında ne çatışmaların başlamasını önleyebilmiş, ne de bu organın tarafları çatışmaları durdurmaya çağıran kararları her zaman dinlenmiştir. Fakat Konseyin çabalarının yalnız çatışmaların son bulmasına değil, aynı zamanda ve daha önemli olarak Endonezya Cumhuriyetinin egemen bir devlet olarak kurulmasına katkıda bulunduğu kuşku götürmez.

1 Ağustos 1947 tarihinde Güvenlik Konseyi her iki tarafa da çatışmaların bir son bulması için çağrıda bulundu ve taraflar buna uydular. Konsey 25 Ağustos 1947'de tarafların siyasal bir çözüm yolu bulmaları için görüşmeler yapmalarına yardımcı olmak üzere bir Arabulma Komitesi kurdu. Bu görüşmelerin sonunda taraflar 17 Ocak 1948 tarihinde Amerikan savaş gemisi Renville'de Renville Anlaşması olarak anılan ve bir mütareke ile birlikte siyasal çözüm için on sekiz maddelik bir ilkeler listesi getiren bir uzlaşmaya vardılar. Siyasal görüşmeler Arabulma Komitesinin çabalarına rağmen bir başarıya ulaşmadı ve 18 Aralık 1948'de Hollanda Renville Anlaşmasını reddederek askerî eylemlere girişti.

24 Aralık 1948 ve 28 Ocak 1949'da Güvenlik Konseyi taraflara çağrıda bulunarak çarpışmalara derhal son vermelerini istedi: Hollanda'nın da bütün siyasal tutukluları serbest bırakılması isteniyordu. Bu isteklerden hiçbiri hemen yerine getirilmedi. Güvenlik Konseyi ayrıca bağımsız bir Endonezya Birleşik Devletleri'nin

1 Ocak 1950'den geç olmamak üzere kurulması için tavsiyede bulundu ve Arabulma Komitesini bu kararın uygulanmasında taraflara yardım etme yetkisiyle bir Birleşmiş Milletler Endonezya Komitesine çevirdi. 2 Mart 1949'da Hollanda Endonezyalı liderlerin hareket özgürlüğünün geri verildiğini bildirdi ve egemenliğin devrini sağlamak için bir Yuvarlak Masa Konferansı önerdi.

Taraflar Birleşmiş Milletler Komisyonu ile birlikte üçbuçuk ay boyunca toplantılar yaptılar ve bir çözüm yoluna varmaya uğraştılar. Ağustos ortalarına varıldığında çatışmalar durmuş ve Hollanda birlikleri Birleşmiş Milletler askerî temsilcilerinin gözlemi altında çekilmiş bulunuyordu. Birleşmiş Milletler Komisyonunun katıldığı Yuvarlak Masa Konferansı, Endonezyanın Hollanda - Endonezya Birliği'nin bir üyesi olarak yeni statüsünü ve egemenliğin transferini öngören anayasal belgeleri hazırladı. Egemenlik 27 Aralık 1949'da fiilen el değiştirdi. Bu değişikliğin barışçı olmaktan uzak olduğu söylenebilir, ve Birleşmiş Milletlerin buna yapmış olduğu katkıyı kesin olarak hesaplamak olanaksızdır, fakat Birleşmiş Milletler bu olayda değişmeyi kolaylaştırmış ve şiddet kullanılmasını sınırlamıştır.-

SÜVEYŞ KANALI

Mısır Süveyş Kanalını 26 Temmuz 1956'da millileştirdikten ve belli başlı kullanıcılar ile Mısır arasındaki görüşmeler kesildikten sonra, Büyük Britanya ve Fransa 13 Eylül'de Mısır'ın reddinin «barışı açıkça tehdit» anlamına geldiğinden Güvenlik Konseyini haberdar ettiler. 15 Eylül'de Sovyetler Birliği, İngiltere ve Fransa tarafından yapılan ve Birleşik Amerika tarafından desteklenen askerî hazırlıkların «kendi güvenliğine zarar vermekten geri kalmayacağını» Güvenlik Konseyi'ne bildirdi. Güvenlik Konseyi 13 Ekim'de Mısır'ın Kanalı işletmesiyle ilgili altı genel ilkenin içinde yer aldığı bir karar aldı. Bunu izleyen hafta içinde, Genel Sekreter bu kararın uygulanması için Mısır'la başarısız kalan bir görüşme yaptı. İsrail Mısır'ı 29 Ekim'de işgal ettikten sonra, Büyük Britanya ve Fransa çatışmaların derhal durması için çağrıda bulundular ve Mısır'dan Kanal Bölgesinin stratejik noktalarını işgal etme izni istediler. Mısır bu istekleri reddetti. İsrailin birliklerini Mısır toprağından çekmesi ve diğer devletlerin bu bölgede kuvvet kullanmaması için çağrıda bulunan Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği

tasarıları Büyük Britanya ve Fransa tarafından veto edildi. Mısır'ın bu ülkeler tarafından işgalinden sonra, Güvenlik Konseyi bu sorunu 31 Ekim tarihinde Barış İçin Birleşme Kararı gereğince Genel Kurul'a gönderdi. 5 Kasım'da Sovyetler Birliği derhal ateş kesilmesi ve geri çekilme çağrısında bulunan bir karar tasarısı sundu; ayrıca bu tasarıda Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika'nın askerî müdahale tehdidi de söz konusu edilmekteydi. Büyük Britanya ve Fransa ateş-kes'e uyup ve Mısır bu bölgede Birleşmiş Milletler gücünün bulunmasını kabul ettikten ve Kanal'ın işletilmesini sağlayacak tedbirleri aldıktan hemen sonra çekilmeyi tamamlamaya söz verdikten sonra, bu tasarı reddedildi. 24 Nisan 1957'de Mısır Genel Sekretere Kanalın açıldığını bildirdi ve kendisine Süveyş Kanalı ve İşlemesi İçin Düzenlemeler Hakkında Bir Bildiri verdi. Güvenlik Meclisi de bu bildirinin 13 Ekim 1956 kararının altı ilkesine uygun olduğunu söyledi.

Güvenlik Meclisinin bu Süveyş Kanalı ve Mısır-İsrail ilişkileri sorununda barışçı değişmeye yapmış olduğu katkıları tam olarak belirtmek olanaksız olsa da, yapmış olduğu müdahalenin çarpışmaları kısaltmış ve barışçı çözüme katkıda bulunmuş olduğu pek kuşku götürmeyecek bir gerçektir.

BÖLÜM 27

ULUSLARARASI YÖNETİM

Buraya dek uluslararası anarşi ve savaş için gösterilmiş bulunan çözüm yolları hep yüzeyde kalan çarelerdir. Bu çözüm yolları, uluslararası düzenin eksik ve savaşa doğru bir eğilimin var olduğu belirli bir sorunu ele alırlar ve uluslararası düzen ve barış genel sorununu bu belirli soruna bir çözüm yolu bulmak suretiyle halletmeye çalışırlar. Uluslararası yönetim varlığını, barış ve düzen kavramlarının belirli bir sorunun çözüm yolu olan belli bir çarenin değil, ortak bir otorite ve ortak bir adalet kavramı altında birleşmiş ve sütulaşmış bir toplumu birleştiren ortak bağın ürünleri olmasına borçludur. Böyle bir otoritenin bir egemen devletler toplumunda nasıl bulunabileceği ve böyle bir adalet kavramının nasıl yaratılabileceği, uluslararası yönetim kurmaya girişecek her çabanın çözümlemesi gereken sorunlar olacaktır.

Geçen bir - buçuk yüzyılın üç dünya savaşının arkasından bir uluslararası yönetim kurma girişimleri yapılmıştır. Uluslararası düzen ve barışı koruma çabalarının tümünün başarısızlığa uğraması, bu kavramların korunması için olağanüstü girişimlerin yapılmasını gerektirmiştir. Kutsal İttifak Napolyon Savaşlarını; Milletler Cemiyeti Birinci Dünya Savaşını; Birleşmiş Milletler de İkinci Dünya Savaşını izlemiştir. Uluslararası bir yönetim kurmaya çabalayan bu girişimler hakkında üç soru sorulması gerekir : 1) Yönetici, otorite kim olacaktır, veya kim yönetecektir, 2) Yönetim ne gibi bir adalet ilkesi gözetecektir, veya yönetimce gerçekleştirilecek olan ortak çıkar kavramı nedir?, 3) Yönetim barış ve düzeni sağlamada ne dereceye kadar başarı sağlamıştır?

Kutsal İttifak

T a r i h ç e s i

Kutsal İttifak adı altında andığımız uluslararası yönetim üç antlaşmaya dayanıyordu : 9 Mart 1814 tarihli Chaumont Antlaşma-

sı, Paris'te 20 Kasım 1815'de imzalanan Dörtlü İttifak, ve 26 Eylül 1815 tarihli Kutsal İttifak Antlaşması. Chaumont Antlaşmasıyla Avusturya, Büyük Britanya, Prusya ve Rusya Napolyon sülâlesinin Fransa'ya dönmesine engel olmak ve Napolyon'a karşı yapılmakta olan savaşın sonunda varılacak olan sınır anlaşmasını garanti etmek için yirmi yıllık bir ittifak yapıyorlardı. Dörtlü İttifak, Chaumont Antlaşmasının hükümlerini tekrar ediyor ve VI. maddesiyle «parlâmento yönetimi» veya «konferans diplomasisi» diye anılan usulün ilkelerini koyuyordu.¹

Uluslararası yönetiminin bir bakıma anayasa hukukunu ortaya koyan Dörtlü İttifakın aksine, uluslararası yönetime adını veren Kutsal İttifak Antlaşmasının kendisi yönetimle ilgili hiçbir ilke taşımamaktadır. Antlaşma, katılan bütün hükümdarların Hristiyanlık ilkelerine bağlılığını ve dünyanın gerçek hükümdarının Tanrı olduğunu belirtmektedir. «Karşılıklı hizmet», «değişmez iyi niyet», «karşılıklı şevkat», «Hristiyan merhameti», «bozulmaz kardeşlik», gibi deyimlerle doludur. Başlangıçta Avusturya, Prusya, ve Rusya hükümdarları tarafından imzalanmış bulunan Kutsal İttifaka sonradan Papa ve Osmanlı Sultanı dışında bütün Avrupa hükümdarları da katıldılar.² Rus Çarı I. Aleksandr'ın çabasıyla ortaya çıkan antlaşma Avrupa'nın manevî birliğini doğruluyordu. Ülkeler arasındaki manevî rızanın belirtilmesi Kutsal İttifakın başlıca göreviydi.

Kutsal İttifak Antlaşması, kendi adını taşıyan uluslararası yönetimin yaptığı işlemler için bir anlam taşıyordu. İlkelerine Çar zaman zaman başvuruyor, diğer devletler ise bunları sözle kabul edip eylemleriyle savuşturuyorlardı. Antlaşmanın yapıldığı sırada İngiliz Dışişleri Bakam bulunan Castlereagh belgeyi «Harikulâde bir mistisizm ve saçmalık örneği» diye anıyor, Avusturya Şansöl-

(1) Madde VI şöyle demektedir: «İşbu Antlaşmanın yerine getirilmesini kolaylaştırmak ve garantilemek ve bugün 4 hükümdarı dünyanın iyiliği için birleştiren yakın ilişkileri sağlamlaştırmak için Yüce İmzacı Taraflar belirli devrelerde, gerek Hükümdarların bizzat kendilerinin himayelerinde, gerek karşılıklı elçileri aracılığıyla, yüce çıkarlara ve bu devrelerden herhangi birinde halkların güveni ve gönenci ve Devletin düzeninin korunması için en hayırlı sayılacak tedbirlerin incelenmesine tahsis edilecek toplantılar yenilemeye karar vermişlerdir».

(2) İngiliz Hükümdarı anayasal nedenlerle resmen katılamadığı için Başbakan gayri resmî olarak gelmiştir.

yesi Metternich ise bu konuda birtakım kaba espiriler yapmaktan geri kalmıyordu. Bununla birlikte antlaşma üç imzacı devletin ortaya koydukları adalet ilkelerinin ve bu ilkeleri gerçekleştirmek için uyguladıkları siyasetin manevî meşrulaştırılmasıydı. Bu yüzden Kutsal İttifak Antlaşması aynı zamanda ideolojik bir görev de yaptı ve bütün bu uluslararası ilişkiler devrinin simgesi oldu.

1818 yılında Dörtlü İttifakın dört imzacı devleti Fransa'yı bundan böyle antlaşmanın VI. maddesi gereğince yapılacak bütün toplantılara beşinci üye olarak katılmak üzere aralarına aldılar. 1820 yılında Troppau Kongresinde Avusturya, Prusya ve Rusya kendi krallarının gücünü hiçbir kimsenin sınırlayamayacağını kabul ettiler. Bu sözleşme Yeni Kutsal İttifak olarak tanınır. Castle-reagh aynı yılın tarihini taşıyan iki mektupta amacı başka ülkelerin içişlerine zorla karışmak olan politikalara karışmayı reddediyordu. Onun halefi George Canning, İngiltere'nin katıldığı kongrelerin sonuncusu olan 1822 Verona Kongresinde aynı ilkeyi savundu.

Verona Kongresinin başarısızlık haberi kendisine ulaştığı zaman Canning İngiliz diplomatı Bagot'ya gönderdiği 3 Ocak 1823 tarihli mektubunda kongreler yoluyla uluslararası yönetimin sonunu haber veriyor ve büyük bir şiddetle Kutsal İttifakın dinsel ilkesini anarak —«Her ülke kendisi için, Tanrı da hepimiz için»— İngiltere bakımından yeni bir devrin başlangıcını selâmlıyordu. İngiltere ayağını kestikten sonra, konferanslar yoluyla uluslararası yönetim, işlerini yürütemedi. Boşuna yapılan iki girişimden sonra —biri İspanya sömürgeleriyle, diğeri Yunanistan ve Türkiye ile ilgili— 1825 tarihinde son buldu.

Dörtlü İttifakın VI. maddesiyle ortaya konulan uluslararası yönetim sistemi on yıl bile dayanmadı. Büyükelçiler arası konferanslar yoluyla özel sorunların çözülmesi sistemi ise daha da kısa sürdü. Bu sistem de 1815 Antlaşmalarıyla kurulmuş olup, üç makamı vardı: Avusturya, Büyük Britanya, Prusya ve Rusya'nın Fransa büyükelçileri esas olarak Fransayla yapılan barış antlaşmalarının ortaya çıkardığı sorunlarla uğraşıyorlardı, fakat genel olarak Dörtlü İttifakın en yüce yürütme organı olarak hareket ediyorlardı. İkinci makam büyük devletlerin köle ticaretinin ortadan kaldırılmasını örgütlemek için Londra'da toplanan büyükelçilerinden, üçüncüsü de Alman sorunlarının tartışılması için Frank-

furtta toplanan büyükelçiler konferansından oluşuyordu. Bütün bu organlar 1818'de dağıldılar.

B ü y ü k D e v l e t l e r Y ö n e t i m i

Kutsal ittifakın uluslararası yönetimi, bir büyük devletler yönetimi idi. Avusturyalı devlet adamı ve yazar Friedrich Gentz bunun genel niteliğini şöyle anlatıyor :

Avrupa'da 1814 ve 1815'den sonra kurulan sistem dünya tarihinde eşi duyulmamış bir görüngü idi. Avrupa üç yüzyıldır yöneten, sık sık karıştıran ve kana bulayan bir denge ilkesinin, yahut daha iyi bir deyimle söyleyelim, belirli ittifaklarla kurulan karşı dengeler ilkesinin yeri, büyük devletlerin yönetimi altında bütün devletleri bir federasyon şeklinde toplayan genel bir birlik ilkesi tarafından alınmıştı... İkinci, —üçüncü—, ve dördüncü sınıf devletler sessizce ve büyük devletlerce alınan kararlara önceden hiçbir şart koşmadan boyun eğmekte; ve Avrupa sonunda, kendi yarattığı bir *areopagus*'un * himayesinde bir büyük siyasal aile meydana getirmişe benzemektedir.³

Ülkeler arasındaki aşırı güç farklarına dikkati çeken bir siyasal gerçek olarak büyük ve küçük ülkeler arasında yapılan ayırım hiç kuşkusuz uluslararası politikanın temel tecrübelerinden birini oluşturur. Hukuksal statüsünde farklılıklar taşıyan bir uluslararası politika ve örgütlenme kurumu olarak Castlereagh'in kafasından çıkmış ve 1815'de kabul edilen şemanın temeli olmuştur. 15 Kasım 1818 Aix-la-Chapelle Kongresinin ayrıca : «Avrupa'nın diğer devletlerini özel olarak ilgilendiren sorunları görüşecek olan toplantılar ancak bu devletlerin resmi bir çağrısı sonucu ve bunların doğrudan veya özel elçileriyle katılmaları şartıyla yapılabilecektir.» şeklinde bir şart koştuğu da doğrudur. Fakat bu şart Kutsal ve Yeni Kutsal İttifakın politikaları üzerinde önemli bir etkide bulunamamıştır.

(*) Atina Akropol'ünün yanındaki bir tepede toplanan bir yüksek hukukî meclis. (ç. n.)

(3) Friedrich Gentz, *Dépêches Inédites du Chevalier de Gentz. aux Hospodors de Valachie* (Paris : E. Plon, 1876), Vol. I, p. 354. İngilizce çevirisi yazarı tarafından sağlanmıştır.

Kurulu Düzenin İkili Anlamı

Kutsal İttifaka hangi adalet ilkesinin öneyaklık ettiğı sorusuna verilecek cevap açıktır: kurulu düzeni temel alan bir barışın korunması ilkesi. Bu ilke en açık bir şekilde beş büyük devletin 15 Kasım 1818 Aix-la-Chapelle bildirisinde belirtilmiştir: «Bu Birliğin amacı ulu ve hayırlı olduğı kadar da basittir. Herhangi bir yeni siyasal kombinezona —yürürlükteki Antlaşmalarla onaylanan ilişkilere bir değışiklik getirmeye — yönelmemektedir. Usulleri ağırbaşlı ve düzenli olan bu Birlik, Barışın ve Barışın temelini oluşturan ve sağlamlaştıran işlemlerin sürüdürülmesinden başka bir amaç taşımamaktadır».

Bununla birlikte, daha da ileri gidilerek kurulu düzen (*status quo*) sözüyle ne anlaşıldığı sorulduğunda bu cevap birçok anlam-lara gelebilmektedir. Tâ işin başından beri Büyük Britanya'nın kurulu düzenden anladığının Rusya'nın anladığıyla hiç ilgisi yoktur ve Yeni Kutsal İttifakın politikasını yönelten kurulu düzen kavramı Castlereagh ve Canning politikalarının gerisindeki kavramla taban tabana zıttır. İngiltere'nin Kutsal İttifakı kullanarak korumak istediğı kurulu düzen, Fransa bakımından Napolyon savaşlarının sonundaki siyasal durumla sıkı sıkıya sınırlıdır. İngiliz devlet adamlarının açısından, Napolyon'un İngiliz adalarını içine attığı ölümcül tehlike, Napolyon İmparatorluğundan ortaya çıkan Avrupa güc dengesinin tehdidiyle aynı şeydir. Büyük Britanya, amacı Fransa'dan yeni bir fatih çıkmasını önlemek olacak bir uluslararası yönetimi desteklemeye hazırdır. İngiltere'nin kurulu düzen kavramından anladığı, 1815 sınır düzenlemesi ve Fransız tahtından Napolyon ailesinin bir üyesinin atılmasında takılıp kalmaktadır. Bu açıdan Castlereagh ve Canning politikaları arasında bir fark olmamıştır.

Rusyanın politikasını başından beri, Avusturya, Prusya ve Fransa'nın politikalarını ondokuzuncu yüzyılın ilk yirmi yılının sonlarından itibaren saptamış olan kurulu düzen kavramı toprak bakımından sınırsızdır. O zamanın siyasal koşullarının anlamaya olanak verdiğinden daha uzlaşmaz terimlerle formüle edilmiş bulunan bu kavrama göre, Kutsal İttifak'ın uluslararası yönetiminin amacı dünyanın her yerinde 1815 kurulu düzenini ve mutlak monarşinin anayasal statüsünü sürdürmektir. İkinci amacın gerçekleştirilmesinde kullanılacak araç, mutlak monarşi kurumunun tehlikede görüldüğü bütün ülkelerin içişlerine karışmak olacaktır.

Böyle bir müdahalenin kaçınılmaz yan ürünü, müdahaleci devletlerin gücünün artmasıydı. Ulusal ve liberal eylemler genişledikçe, müdahaleci devlet veya devletler grubunun kendi gücünü artırmak, genişlemek ve böylece güc dengesini bozmak şansları da artıyordu. Bu gelişmeden en kârlı çıkacak herhalde Rusya olacaktı. Büyük Britanya ile Rusya'nın dostlukları bu noktada bitiyordu. İngiltere hemen hemen çeyrek yüzyıldır, Fransız Devriminin dinamizmi ile beslenmiş olan Napolyon imparatorluğu ile savaşmamış ve onu evrensel kardeşlik ve mutlakiyetçi yönetimin dinsel mistisizmiyle esinlenen bir Rus İmparatorluğuna değişmemişti. Ulusal ve liberal hareketlerin yayılması Yeni Kutsal İttifaka kendi genel müdahale ilkelerini denemek fırsatını verdikçe, Büyük Britanya kendini bundan uzak tuttu ve bu siyasete karşı koydu. Rusya 1818'de Amerika'daki sömürgelerine karşı savaşmak için İspanya'ya bir müttefik ordusu göndermeyi önerince Büyük Britanya bu plânının uygulanmasını önledi. Bununla birlikte, 1820 yılında Napoli, Piyemonte, ve Portekiz'de devrimler patlayınca Avusturya, Yeni Kutsal İttifak adına Napoli ve Piyemonte mutlak monarşilerini silâh gücüyle tahtlarına oturttu. 1820'de İspanya'da bir devrim patlak verdi. Bunun sonucunda kurulan anayasal rejime karşı Fransa 1823'de kendi adına, fakat Avusturya, Prusya ve Rusya'nın manevî desteğiyle silâhlı bir müdahalede bulundu.

B a r ı ş , D ü z e n v e U l u s a l Ç ı k a r

Kutsal İttifakın bu eylemleri iki gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi, bu durumlarda ciddi bir savaş tehlikesinin olmayışıdır. Müdahaleci devlet ile müdahale edilen yerdeki güçler —bunlar yalnız kendi içlerindeki karşı devrimci güçlerle değil, ayrıca bir de yabancı bir orduyla uğraşmak zorundadırlar— arasındaki güc eşitsizliği o derecedir ki, müdahale bir savaştan çok cezalandırıcı bir sefer niteliğine bürünmektedir.

Diğer gerçek, devrin diplomasisinin dili her ne kadar Rus Çarının mistik eğilimlerine ödünler vermişse de, bütün ülkelerin politikalarının ulusal çıkarları tarafından saptandığı gerçeğidir. Bu durum Büyük Britanya'nın eylemlerinde en açık bir şekilde belirir. Ne Castlereagh, ne de bu açıdan özellikle açık sözlü olan Canning ancak barış ve güvenliğin genel çıkarı tarafından sınırlandırılabilen İngiltere'nin ulusal çıkarı ile hareket ettiklerini saklama zahmetine katlanmışlardır. Hem Avusturya'nın İtalya'ya, hem

de Fransa'nın İspanya'ya müdahalesi geleneksel ulusal çıkarlar tarafından yöneltilmiştir. Bunun isbatı, Avusturya ve Fransa'nın güney komşularına müdahale politikalarının Kutsal İttifaktan sonra daha yarım yüzyıl sürmüş olmasıdır.

Tartışmamız bakımından, ulusal çıkarlarla Kutsal İttifakın genel ilkelerinin çatışması halinde birincilerin üste çıkmaları olayı çok daha önemlidir. Bu durum iki kez, 1820 ve 1822 yıllarında meydana gelmiştir. Her iki durumda da Rusya, İttifakın bütün üyeleri adına ortak bir müdahale önerisinde bulunmuş ve bu amaç için büyük bir Rus ordusunu Orta ve Batı Avrupa'ya göndermeyi teklif etmiştir. İngiltere'nin geleneksel güc dengesi politikasına dönüşü hakkında söylenmiş olanlardan bu devletin böyle öneriye karşı çıkacağı kolayca anlaşılabilir. Büyük Britanya'nın bu karşı çıkışında Yeni Kutsal İttifakın öteki temel direği olan Avusturya'dan destek görmesi Kutsal İttifakın ilkelerinin ideolojik niteliğini ortaya koyar. Bu ilkeler ulusal çıkar tarafından dikte edilen politikaları ahlâkî bakımdan meşrulaştırır göründükleri zaman hatırlanmışlardır, fakat kendilerinden ulusal çıkara bir yarar yoksa bir tarafa bırakılmışlardır.

1821'de Yunanlılar Türklere karşı isyan ettiklerinde devletlerin aldıkları tutum bu açıdan öğretici bir nitelik taşır. Kutsal İttifak devrindeki olaylar arasında bir genel savaş tohumları taşıyan ve sonraki yüzyılda zaman zaman dünyayı bir savaşın eşiğine kadar götüren tek olay budur. Yeni Kutsal İttifakın ilkeleri meşru bir hükümete karşı çıkarılan ulusal bir isyana karşı bir tek hareket tarzı bırakmaktadır: meşru hükümet aktif bir şekilde desteklenmelidir. Fakat en çok ilgili olan devletlerin ulusal çıkarları aynı cevabı vermemişlerdir.

Rusya, Osmanlı İmparatorluğunun Ortodoks uyruklarının geleneksel koruyucusu olmuştur. Konstantinopl'un alınması Moskova hükümdarlarının yüzyıllardır süren bir rüyasıdır. Bundan dolayı, Rus Çarı, Yeni Kutsal İttifakın ilkelerinin tamamen aksine Türkiye'ye savaş açmağa eğilim göstermiştir. Diğer yandan Avusturya ve Büyük Britanya Rus gücünün Balkanlarda yayılmasını ve Rusya'nın Akdenize doğru yürümesini bundan önce ve bir yüzyıl sonra olduğu gibi korkuyla hissetmişlerdir. Bu yüzden, Kutsal İttifakın aleyhtarı olan Castlereagh ve ateşli destekleyicisi olan Avusturya Şansölyesi Metternich, Rusya'yı başkaldıran Yunanlıla-

ra aktif bir destek sağlamaması için ikna etmek konusunda el ele vermişlerdir. Bu iki devletin Yeni Kutsal İttifakın ilkelerini bu ilkelerin babasına karşı başarıyla kullanması olayı, ulusal çıkarın açık bir şekilde tanınması üzerine değil de soyut ilkeler üzerine kurulmuş bir dış politikanın karşısına çıkacak olan bir cilvedir. Castlereagh'in güzel bir şekilde söylediği gibi, uluslararası ilişkilerde «çatışan devletler arasında» dengeyi kurmak zordur, fakat «çatışan ilkeler arasında» bu dengeyi kurmak bir kat daha zor bir haline gelmektedir.

En sonunda 1826 yılında Rusya ile Türkiye arasında savaş tehlikesi vahim bir hale geldiğinde, savaşı önleyen ölü bir Kutsal İttifak değil, Canning'in cüretli bir şekilde işe karışarak Rusyanın bundan bir avantaj sağlamaması şartıyla Türkiye'yi Yunanlılara ödünler vermeye zorlamak konusunda Rusya ile anlaşması olmuştur. Canning'in ölümünden sonra bu devlet adamının önlemeye muvaffak olduğu olay meydana geldi : Rusya 1828 yılında tek başına Türkiye'ye savaş açtı ve böylece bu devletten istediğini elde etti. Bu savaşın patlak vermesi bir bakıma Canning'in ölümünden sonra İngiliz devlet adamlığının zayıflamış olmasında aranmalıdır. Bu olayın Kutsal İttifakın uluslararası yönetiminin ortada bulunmayışıyla hiçbir ilgisi olmamıştır.

Böylece, Kutsal İttifak uluslararası barışın korunmasına hiçbir katkıda bulunmayan kısa ömürlü bir tecrübe olmuştur. Etkisini kendi nüfuz alanı üzerinde duyuran bir uluslararası yönetim olarak zoru zoruna beş yıllık bir süre boyunca dayanabilmiştir. İttifak en güçlü olduğu 1818 yılında, kurucularından biri ve en önde gelen filozofu olan Friedrich Gentz bu kuruluşun doğuştan gelen zayıflıklarına parmak basmaktaydı :

Bugünkü sisteme yapılan en güçlü itiraz, sistemin kurulu olduğu değişik öğelerin bileşimini uzun zaman sürdürmek konusunda açıkca ortaya çıkan zorluktur. En çelişkin çıkarlar, en birbirine zıt eğilimler, en çelişmeli kehanetler, görüşler, ve gizli düşünceler şimdilik, belirli ve sürekli çıkarlara dayanan gerçek bir ittifaktan çok olağanüstü bir amaç için kurulmuş bir koalisyon benzeyen bir birliğin ortak eylemi içinde batmış, kaybolmuş bir durumdadır. Böyle bir birliğin ortaya çıkması için özel koşullar gerekmiştir; ve bunun, her-

biri kendi niteliği ve hareket plânı gereğince çeşitli durum, çıkar ve fikirlerin birtakım bağımsız devletleri zorladığı mücadele ve karşı koymaya fazla uzun bir zaman dayanabilmesi insanın ve eşyanın doğasına aykırı olacaktır.⁴

Doğuştan gelen iki sakatlık Kutsal İttifakın erkenden yerinden olmasına yol açtı. Bunlardan birincisi, İttifakın iki önemli üyesi arasında çıkan, ve daha önce soyut olarak yol gösterici adalet ilkesi olarak hep birlikte saptamış oldukları kurulu düzenin savunulması kavramından somut siyasal deyimlerde ne anlaşılması gerektiği konusundaki çatışmaydı. Bu anlam bireysel ülkelerin ulusal çıkarları tarafından saptanıyordu. Bu çıkarlar bir kez birleştiği takdirde, İttifak ortak bir organ gibi tek bir ağızdan hareket edebiliyordu. Eğer bu çıkarlar, Büyük Britanya ve Rusya arasında durmadan olduğu gibi zaman zaman çatallaşırlarsa İttifak işleyemez duruma geliyordu.

Kutsal İttifakın diğer sakatlığı, Rusya, Prusya ve Avusturya hükümetleri arasında somut siyasal eylemin yol göstericisi olarak kararlaştırılan adalet ilkesi ile Kutsal İttifakın yönetiminde yaşayan kişilerin çoğunluğunun kabul etmiş oldukları adalet ilkesi arasındaki karşıtlıktır. Meşru hükümetin ilkeleri ile milliyetçilik ve liberalizm ilkeleri arasındaki çatışma, mutlak monarşilerin ve bunların bütün dünyadaki çıkarlarının korunması ve eski haline getirilmesi için, birinci ilkeler üstüne kurulmuş bir uluslararası yönetimin sürekli olarak silâh gücüne dayanmasını gerektirmiştir.

Bütün üyeleri Rus Çarı I. Aleksandr'ın şevkine ve inançlarına sahip olmuş olsalardı böyle bir görevi görecektir olan bir uluslararası yönetimin ne kadar dayanabilecek olduğu bir tahmin konusudur. Kutsal İttifak bazı üyelerinin ve yönetimi altındaki halkların karşı koymasına engel olamamıştır. Castlereagh zamanında bu ikili karşı koyma, Castlereagh Yeni Kutsal İttifakın politikasıyla aktif bir şekilde işbirliği yapmaktan çekindiği için, birleşmeden biribirine paralel olarak gelişmiştir. Canning'in ulusal ve liberal hareketlerin gittikçe artan gücüyle desteklenen ve selefi Palmerston tarafından mükemmelleştirilen büyük buluşu sayesinde ki, bu hareketleri İngiliz politikasını destekler bir şekilde, yani güç dengesinin terazisindeki ağırlıklar olarak kullanmak olarak kazanmış-

(4) Ibid., s. 355.

tır. Bu buluşun sonucunda Canning İngiliz Politikasını Avrupa kıtasına sokmuş ve bu politika kıtada bütün ondokuzuncu yüzyıl boyunca üstün durumunu korumuştur.

Kutsal İttifakın uluslararası yönetimi herhangi bir sürekli örgütten yoksun olup, yukarıda adı geçen geçici büyükelçi komitelerinin dışında günlük uluslararası sorunları çözümlmek amacını güden birtakım uluslararası kongrelerden oluşuyordu. Yine de Kutsal terimin gerçek anlamında bir uluslararası yönetim idi. Aix-la-Chapelle Kongresinin gündeminin bir kısmına atacağımız bir göz Kutsal İttifakın yönetsel eylemlerini ortaya sermektedir: ülkeleri bazı koşullar altında ilhak edilmiş Alman prenslerinin yeni hükümdarlarının kötü hareketlerine karşı getirdikleri iddialar, Hesse Elektörünün * kendi ünvanının krallık katına yükseltilmesi için yaptığı başvurma, Napolyon'un anası tarafından oğlunun serbest bırakılması için yapılan müracaat, Monaco halkının prenslerine karşı yaptıkları şikâyetler, Baden tahtı için Bavaria ve Hochberg Sülâlesinin yaptıkları iddialar, Oldenburg Dükünün ve Bentinck Kontunun Knupenhaussen Lordluğu için çatışmaları, Prusya ve Avusturya'daki Yahudilerin durumu, diplomatik temsilcilerin rütbeleri, köle ticaretinin ve Berberistan korsanlarının ortadan kaldırılması, ve İspanya sömürgeleri sorunu.

A v r u p a . A h e n g i (The Concert of Europe)

Kutsal İttifakın geniş yönetsel eylemlerine karşılık, bunu izleyen yüzyılda bu açıdan bir gerileme görülür. Dünya sorunları hakkında yukarıda oturup karar veren büyük devlet yönetimi 1919'da Milletler Cemiyeti Konseyi Kutsal İttifakın oynamış olduğu rolü üzerine alıncaya kadar ortalarda gözükmeydi. Bununla birlikte Kutsal İttifakla Milletler Cemiyeti arasındaki devir, büyük devletlerin birlikte hareketleri yoluyla uluslararası sorunları çözümlmek için girişilen *ad hoc* (özel) çabalardan da yoksun değildir. Kutsal İttifakın ortadan kalkışından sonra, büyük devletler böyle yapılmadığı takdirde savaşa yol açabilecek olan siyasal sorunları çözümlmek sorumluluğunu yüklenmeye devam ettiler. Bu sorumluluk barışı tehdit eden birtakım sorunların incelenmesi için toplanan birtakım konferanslarla yerine getiriliyordu. Örne-

(*) Elektör: Orta Çağda Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunda İmparatorun seçimine katılma hakkı olan prens. (ç.n.)

ğin 1830'larda ortaya çıkan Belçika sorunu, 1850'lerin başında ve sonra da 1878'de beliren Doğu Sorunu, ve yirminci yüzyılın başındaki Afrika sorunları bunlardandır. Büyük devletlerin dünya barışını sağlamak için yüklenerek, *ad hoc* konferanslar yoluyla yürüttükleri ve Avrupa Ahengi diye anılan sorumluluğadır ki Birinci Dünya Savaşının arefesinde Sir Edward Grey boşuna bel bağlamıştır.

Avrupa Ahengi gerçek bir uluslararası yönetimden iki bakımdan farklıydı. İlk önce, kurumlaşmış değildi. Büyük devletler arasında düzenli bir şekilde toplanmak için veya sadece toplanmak için varılmış bir anlaşma yoktu. Büyük devletler, uluslararası durum ne zaman ortak bir eylem gerektirirse o zaman toplanıyorlardı. Diğer yandan, daha önce söylendiği, gibi,⁵ Avrupa Ahengi çatışmaları yatıştıracak ve ortak karar ve eylem için ölçüler sağlayacak bir manevî rıza birliğinden yoksundu. Fransız Devriminin açmış olduğu milliyetçilikle meşruluk arasındaki yarık bütün on dokuzuncu yüzyıl boyunca açık kalmıştır. Bu yarık zaman zaman daralmış ve genişlemiş, fakat kapanmamıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşının sonunda ulusal ilke zafere ulaşmış ve Orta ve Doğu Avrupa monarşilerinin sonunu da getirmiştir.

Bununla birlikte, güçlü bir manevî rıza birliğinden, örgütlenmişlik bir yana, konferanslarla yürüyen kurumlaşmış bir yönetimden yoksun olan Avrupa Ahengi yaşamını sürdürdüğü on dokuz yıl boyunca genel barışı korumakta büyük başarı göstermiştir. Bu devre içinde dünyanın geçirmiş olduğu tek büyük savaş, 1854 - 1856 Kırım Savaşı olup bu da bir dizi kazaların sonucudur. Bu kazalardan herhangi bir tanesi olmamış olsaydı, savaş herhalde gerçekleşmemiş olacaktır. Bu olayda Avrupa Ahengi bir barış formülü üzerinde anlaşmaya varmıştır, fakat formülün bildirilmesindeki yirmi dört saatlik bir gecikme sonucu bütün oyun değişivermiştir.

Avrupa Ahenginin genel savaşları önlemesinin sırrı nerededir? Burada üç öğeden söz etmek gerek. Tarihin bu devrinde Avrupa topluluğunun zayıf olan manevî rıza birliği, zamanın hümanist manevî ortamı tarafından güçlendirilmekteydi. Görmüş olduğumuz gibi⁶ siyasal durum çatışan çıkarların arasında uyuşma sağlanma-

(5) Bknz. sayfa 323 v.d.

(6) Bknz. sayfa 452 v.d.

sıyla genişlemenin siyasal bakımdan boş olan alanlara doğru kaydırılması şeklindeydi. Bununla birlikte son ve en önemli olarak, tarihin bu devri birbiri arkasından nasıl barış yapılacağını, nasıl barışın korunacağını, ve savaşların nasıl kısa ve kapsam bakımından sınırlı tutulacağını bilen parlak diplomatlar ve devlet adamları yetiştirmiştir. Bunların hayret verici yapıtlarının çağımıza verdiği dersler bu kitabın daha ilerideki kısımlarında tartışılacaktır.

Milletler Cemiyeti

Birinci Dünya Savaşının sonu ile, uluslararası yönetim tarihinde yeni bir devir başladı. Milletler Cemiyeti görevleri bakımından Kutsal İttifakla büyük benzerlikler gösteriyordu. Bununla birlikte, Milletler Cemiyeti örgütlenmesi bakımından bir yüzyıl önce geçirilmiş olan tecrübeden köklü bir sapma yapmıştır.

M i l l e t l e r C e m i y e t i n i n Ö r g ü t l e n m e s i

Milletler Cemiyeti, Kutsal İttifakın aksine, hukuksal kişiliği ve kendine özgü organlarıyla gerçek bir örgüttü. Siyasal organları Meclis, Konsey ve Daimi Sekreteryası idi. Meclis, bütün üye devletlerin temsilcilerinden oluşuyordu. Konsey'de olduğu gibi Meclis'te de her üyenin bir tek oyu olup, savaşın önlenmesi sorunu dahil, bütün siyasal kararlarda hazır bulunan üyelerin oybirliği gerekliydi.⁷ 15. maddenin 10. fıkrası⁸ ve uluslararası çatışmaların çözümlenmesiyle ilgili kararlarda bu çatışmaya taraf olan dev-

(7) Uluslararası Daimi Adalet Divanı'nın Lozan Antlaşmasının 3. maddesinin 2. fıkrası (Türkiye ve Irak arasındaki sınır) dolayısıyla verdiği *İstişarî Mütalâada* oybirliği kuralının üzerine getirdiği vurgu ile karşılaştırınız: «Dünya barışını etkileyen veya Cemiyetin eylem alanı içine giren, herhangi bir konu ile uğraşması gereken bir organda oybirliği kuralı doğal ve zorunlu olarak gözetilir. Konseyin kararları ancak onu meydana getiren devletlerin tümünün desteğini sağladığı takdirde sahip olmaları gereken yetke derecesine kavuşurlar: bu konuda açık hüküm olmadığı takdirde, önemli sorunlar hakkındaki kararların oy çoğunluğu ile alınabileceği kabul edildiğinde Cemiyetin prestiji tehlikeye düşebilecektir. Bu yüzden, dünya barışını etkileyen sorunlar üzerindeki kararların, azınlık oldukları halde siyasal durumları dolayısıyla sorumlulukların büyük kısmını ve bunlardan çıkacak sonuçları yüklenmek zorunda kalacak olan Konsey üyelerinin isteklerine rağmen kabul edilebileceği akla pek yakın görünmemektedir». (P.C.I.J. Séries B, No. 12, p. 29).

(8) Metin için bknz. sayfa 591, dipnotu 9.

letlerin oylarının sayılmayacağı kuralı, bunun belli başlı istisnalarıdır.

Konsej, sürekli ve geçici olmak üzere iki tür üyeden oluşuyordu. Belirli bir zamanda Cemiyete üye olan bütün büyük devletler, yani başlangıçta Fransa, Büyük Britanya, İtalya, ve Japonya, ve sonradan bunlara katılan Almanya ve Sovyetler Birliği, Cemiyet Konseyinin sürekli üyeleri idi. Geçici üyeler başında dört tane idiler. Bunların sayıları 1936 yılında onbir olana dek sürekli olarak arttı. Başlangıçta sürekli ve geçici üyeler sayıca eşittiler. 1922'den sonra geçici üyelerin sayısı gittikçe artarak sürekli üyelerin yanında çoğunluğu almışlardır. 1939 yılında Almanya, İtalya ve Japonya çekilip, Sovyetler Birliği de atıldıktan sonra Konseyde iki sürekli (Fransa ve Büyük Britanya) ile onbir geçici üye kalmıştır.

Büyük ve küçük ülkeler arasındaki güç dağılımı bakımından önemli olan bunların sayıca ilişkileri değil, Konseyde büyük devletlerin sürekli üye olmaları idi. Oybirliği kuralı ile birleşen bu sürekli üyelik dolayısıyla, büyük devletler Konseyin kendi rızalarını birer birer almadan hiçbir karar alamayacağından emin olabiliyorlardı. Bundan başka, uluslararası bir organdaki oy verme gücünün dağılımı işin bütün cephelerini ortaya koymaz. Hiç bir büyük devlet belirli bir tedbirin lehinde veya aleyhinde oy verdiğinde yalnız kalmak istemediği takdirde tek başına kalmayacaktır. Hiçbir büyük devletler grubu belli bir sorun üzerinde azınlıkta kalmak istemiyorsa oylamayı kaybetmek riskine katlanmak zorunda kalmayacaktır. Küçük ve orta büyüklükteki devletlerin çoğu ekonomik, askerî, ve siyasal bakımdan büyük bir devletin desteğine bakar durumdadırlar. Böyle bir devlet kendisine tavsiyesini dinlemesini ima eden büyük devlete karşı kolay kolay oy kullanmayacaktır. Böylece her büyük devlet, Cemiyetin küçük ve orta büyüklükteki devletlerinin oylarını denetimi altına almıştır. Örneğin Fransa herhangi bir önemli konuda Belçika, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya —ve on yıldan fazla bir zaman için— Polanya'dan emin olmuştur. Büyük Britanya dominyonların, İskandinav ülkelerinin ve Portekiz'in oylarından emin bulunmaktadır.

Örgütün hukuksal yapısına bakmaksızın, büyük devletlerin bu denetleyici etkisi Milletler Cemiyetinde birtakım küçük ve orta büyüklükteki devletlerin temsilcilerinin parlak entellektüel liderliğiyle yanyana bulunmuştur. Bu temsilciler Milletler Cemiyeti-

nin çalışmasına, temsil etmekte oldukları ülkelerle orantısız ve ilgisiz derecede büyük bir etkide bulunmuşlardır. Bu liderliğin sahnesi başlıca Meclis olmuştur. Birleşmiş Milletlerin Genel Kuruluna karşıt olarak, Milletler Cemiyetinin Meclisi sadece günlük ve ikinci derecedeki konular üzerinde değil, barış koruyucu tedbirler gibi siyasal sorunları ilgilendiren konular üzerinde de bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahiptir.⁹ Bu bakımdan Milletler Cemiyetinin Meclisi, liderliğin çoğu zaman devletin gücü ve hatta bazan çıkarı söz konusu olmaksızın en değerli temsilciye düştüğü gerçek bir parlamento rolünü oynamıştır.

Fakat bu liderlik büyük devletlerin yaşamsal çıkarlarının başladığı yerde durmuştur. Cemiyetin büyük bunalımları sırasında büyük devletler liderliklerini ortaya koymuşlardır. İtalyan - Habeşistan savaşı veya İspanya İç savaşı gibi birinci sınıf siyasal önem taşıyan çatışmalarda bazı küçük ve büyük devletlerin tutumları birbirinden farklı olduğu zaman büyük devletlerin politikaları ağır basmıştır. Çünkü, büyük ekonomik örgütlerin ulusal toplumdaki üstünlükleri nasıl bir gerçekse büyük devletlerin üstünlüğü de uluslararası alanda öyle gerçek bir durumdur. Bizzat bu kuvvet üstünlüğünü ortadan kaldıramayacak hiçbir hukuksal düzenleme ve örgütsel tedbir bu güc orantısızlığının siyasal sonuçlarını ortadan kaldıramayacaktır. Böylece, Cemiyet içinde küçük devletler etki yapmak ve bağımsız hareket etmek konusunda modern zamanlardan önce ve sonra gördükleri en büyük fırsata kavuşmuşlardır. Fakat Milletler Cemiyetinin uluslararası yönetimi, hiç olmazsa büyük politika alanında, bir büyük devletler yönetimi olmuştur.

(9) Bknz. Misakın 3. maddesinin 3. paragrafı: «Meclis faaliyet alanına giren veya dünya barışını ilgilendiren her soruna bakmaya yetkilidir». Ayrıca bknz. 15. madde, 9. ve 10. fıkralar: «İşbu maddede derpiş olunan bütün durumlarda, Konsey anlaşmazlığı Kurula havale edebilir. Taraflardan birinin talebi üzerine de Meclis, bu talep anlaşmazlığın Meclise tevdi edildiğinden itibaren ondört gün içinde yapılmış olmak şartıyla, anlaşmazlığa bakacaktır». «Meclise havale edilmiş her sorunda, Konseyin faaliyetine ve yetkilerine dair işbu maddenin ve 12. maddenin hükümleri Meclisin faaliyet ve yetkilerine de uygulanır. Meclis her sorunda Tarafların Temsilcileri hariç olmak üzere, Konseyde temsil edilen bütün Cemiyet Üyelerinin çoğunluğunun onaylaması ile hazırlanmış olan rapor, Konseyde Tarafların Temsilcileri hariç olmak üzere Üyelerin oybirliği ile hazırlanmış olan rapor gibi hükmü haizdir».

Kurulu Düzenin İkili Anlamı :
Fransa'ya Karşı Büyük Britanya

Milletler Cemiyetinin uluslararası yönetiminin gerçekleştirmesi gereken adalet ilkeleri nelerdi? Bu soru, Milletler Cemiyeti Misakının ilk yirmialtı maddesinin Birinci Dünya Savaşının sorunlarını çözümleyen barış antlaşmalarının ilk yirmialtı maddesiyle aynı şey olduğu gerçeğinde simgesel bir cevap bulmaktadır. Milletler Cemiyeti ile 1919 kurulu düzeni arasındaki yakın ilişki başlangıçtan beri açıkça ortaya konmuş bulunmaktadır. Misakın hükümleri bu ilişkiyi kesin hukuksal terimlerle belirtmektedir. Giriş bölümü «uluslararası hukukun hükümetler arasında mevcut hareket kuralı» oluşundan ve «tüm antlaşma yükümlülüklerine titizlikle saygı gösterme» zorunluluğundan söz etmektedir. 10. madde, üyelerin hukuksal olarak «Cemiyetin bütün üyelerinin toprak bütünlüğünü ve halihazırdaki bağımsızlığını dış saldırılara karşı korumak ve buna saygı göstermek» le yükümlü olduğunu belirterek Milletler Cemiyetini 1919 kurulu düzeninin savunucusu yapmaktadır. Çatışmaların çözümü ve bunun uygulanmasıyla ilgili olan bütün biribirini izleyen hükümler 10. madde hükmünün ışığında okunmalıdır. Bu hüküm, devletlerin iddia ve eylemlerini değerlendirmede ve barışa yapılacak tehditlere tedbirler bulmak konusunda Cemiyet organlarının kullanacak olduğu ölçüleri ortaya koymaktadır.

Misakı yapanların Cemiyeti tamamen 1919 kurulu düzeniyle özdeş tutulma lekesinden kurtarmaya çalıştıkları bir gerçektir. Bu amaç için 19. madde ile barışçı değişmeyi getirmişlerdir. Başından beri ölü kalan bu hükmün gerçek zayıf noktasına daha önce dokunmuş bulunuyoruz. Fakat esas bozukluklarının dışında; Misakın yapısı içinde bir yetim gibi yalnız başına bırakılmış olması bakımından ve bir yandan 10. maddenin 1919 barış antlaşmalarıyla olan organik bağı, diğer yandan Misakın barışı koruyucu ve hukuk uygulayıcı hükümleri olan 11-16. maddelerle karşılaştırıldığı zaman, 19. madde anlaşmazlık içine yuvarlanmaktadır. Bu durumda 19. madde yadsınmaz (inkâr edilmez) bir gerçek olan değişmeye sözle verilen bir ödünden biraz daha ileri bir anlam taşımaktadır. Kökeni 1919 barış antlaşmalarıyla özdeş olan temel hukuku dolaısıyla Cemiyet uluslararası yönetimin işleyen bir örgütü olarak kurulu düzenin bir savunucusu olarak karar vermek ve hareket etmek zorundadır.

1919 kurulu düzeninin temelinde iki ilke yatar : Almanya'nın sürekli bir şekilde, savaş edemeyecek durumda bulunması, ve ulusal geleceğini saptama (self-determination) ilkesi. Fakat işin başından beri, Cemiyetin siyasetinden başlıca sorumlu olan iki devlet, Fransa ve Büyük Britanya bu iki ilkeyi açıkça değişik şekillerde yorumlamışlar ve Cemiyetin siyasetini bu farklı yorumlara göre biçimlendirmeye çalışmışlardır. Fransa'ya göre, Almanya'nın sürekli olarak, savaş yapamayacak durumda bulunması Fransa'nın Avrupa kıtası üzerinde sürekli olarak üstün durumda bulunmasıyla eş anlamdadır. Büyük Britanya'ya göre Almanya'nın savaş yapma konusunda sürekli olarak eli kolu bağlı bulunuşu Avrupa kıtası üzerinde hiç olmazsa güç dengesine benzer bir durumun yeniden oluşabilmesi için Almanya'nın denetlenmekte olan sınırlar içinde tekrar büyük bir devlet olarak ortaya çıkması ile bağdaşması güç birşey değildir.

Fransa Milletler Cemiyetini, esas olarak, 1919 *status quo*'sunun korunması için, gücünü Fransa'nın askerî gücüne katacak bir çeşit «şerif» gibi anlamıştı. İngiltere ise Milletler Cemiyetini, esas olarak, dünya devlet adamlarının ortak sorunlarını tartışmak ve uzlaşma yoluyla anlaşılmaya varmak için toplandıkları bir çeşit alış-veriş yeri şeklinde anlamaktadır. Son olarak da Fransa ulusal geleceğini saptama ilkesini Doğu Avrupa'daki müttefiklerini Almanya'ya karşı güçlendirecek olan siyasal bir silâh gibi kullanmıştır. Aynı ilkeyi İngiltere, evrensel olarak uygulanacak, ve hiç olmazsa Avrupa kıtasında Fransa'nın müttefiklerinin aleyhine olarak Almanya'nın güçlendirilmesinde kullanılabilecek bir ilke olarak görmektedir.

Bütün bu adalet ölçülerinin ve siyasal ilkelerinin farklı yorumlarının altında, gene, uluslararası politikanın temel modelini buluyoruz. Fransa tüm politikasını Milletler Cemiyetinin uluslararası yönetiminin lider üyelerinden biri olarak, herşeyden önce, 1919 kurulu düzenini koruma isteği emrine koymuştur. Bu düzen Fransa'nın Avrupa kıtasındaki egemenliğiyle özdeştir. İngiltere 19. yüzyıl boyunca Avrupa işleri üzerindeki denetimci etkisini yeniden kazanabileceğini ummuştu. Bu amaca varmak için bu devirdeki gücün görünüşünü eski yerine koymayı; yani, Avrupa kıtası üzerinde İngiltere'nin «yapıcısı» olduğu bir güç dengesi kurmayı denemiştir. Böylece, cemiyetin uluslararası yönetiminin önde gelen diğer üyesi olarak, İngiltere'nin bütün politikası, istediği gibi

ayarlayacağını umduğu bir biçim içinde 1919 kurulu düzeninin ayakta kalmasını kaydırmaya yönelmiştir. İngiliz dış politikasının bu ereği ancak Fransıyı zayıflatarak gerçekleşebilecektir.

Bununla birlikte, İngiltere ile Rusya arasındaki çatışmanın Kutsal İttifak'ı yıktığı gibi, İngiltere ve Fransa'nın anlayış ve politikaları arasındaki çatışma Milletler Cemiyetini yıkmamıştır. Daha çok, cemiyetin siyasal eylemlerinin felce uğramasına ve uluslararası düzene ve barışa karşı olan tehditlere kararlı bir şekilde karşı çıkamamasına sebep olmuştur. Sonunda, İngiltere'nin kurulu düzen anlayışı Fransa'ninkine üstün gelmiştir; zira, iki ülke arasındaki güç dağılımı da bunu gerektirmekteydi.

Fransa'nın üstünlüğü yirminci yüzyılın ortalarında Almanya'nın gücünü önceleri yavaş ve belli belirsiz, sonra da Hitler'in iktidara gelişinin ardından, gittikçe artan bir hızla büyümesi ile orantılı olarak azalmaya başlamıştır. 1919 yılında Fransa Ren nehrinin Batı yakasının Almanya'dan ayrılmasını ve Britanya ile Birleşik Amerika'nın kendileri ile barış yapmalarını istemiştir. İkisini de elde edememiştir. Alman gücünün olanakları karşısında kendisinin eskiden beri sürüp gelen zayıflığını ancak örtebilecek iki fırsat elde ederek askerî gücünü artırmaktan başka bir şey yapamamıştır. Bunlardan birincisi, Polonya, Çekoslovakya, ve Romanya ile yaptığı ittifaklar, ve bir de Yugoslavya ile imzaladığı dostluk antlaşması idi. Fakat bu müttefikler en fazlasından orta büyüklükte devletlerdi. Hepsi olmasa bile bazıları askerî bakımdan şişirilmiş olup, ortak bir hareket için her zaman güvenilemeyecek ülkelerdi. İkincisi ise Fransız Alman sınırını İngiltere ve İtalya'nın garantisi altına koyan 1925 Locarno Antlaşmalarıydı. Fakat Fransa ne Almanya-Polonya sınırı için aynı garantiyi alabilmiş ne de Milletler Cemiyeti Misakının bıraktığı gedikleri kapayacak bir otomatik ortak güvenlik sistemi için İngiliz desteğini elde edebilmişti.¹

Egemen gücün kısa vadedeki bu koşulları ve uzun vadedeki onulmaz zayıflığı karşısında Fransa, yirminci yüzyılın ortalarında politikasında İngilizlerin izinden, önceleri kuşkulu, 1936'da ise elinde başka bir alternatif olmadan yürümeye başlamıştı.² Çünkü,

(1) Bknz. sayfa 599, 600.

(2) Bu trend bir kez, 1934'de Fransız dışişleri bakanı Barthou Sovyetlerle yapılacak bir askerî ittifak hazırlığına başlayınca kısa bir süre

artık o sıralarda Fransa kendi kararsızlığı ve ortaya çıkan zayıflığı nedeniyle cemiyetin, savaşın önlenmesi ve uluslararası düzenin korunması için uluslararası bir yönetim rolü oynamasını sağlayacak Misak hükümlerinin uygulanmasını isteyemez olmuştur. Fransa kendi gücü ile Cemiyetin bu rolü yüklenmesini sağlayamamıştır. İngiltere'nin ise bunu sağlamakta bir çıkarı bulunmamaktaydı. Zira, bu sayede, Avrupa kıtası üzerinde Fransa'nın tartışılmaz üstünlüğü iyice yerleşmiş olacaktır ki, İngiltere bunu ortadan kaldırmaya karardır. Böylece, İngiliz anlayış politikası Milletler Cemiyetinin yönetsel eylemlerinin üzerine kendi damgasını basmıştır.

Milletler Cemiyetinin Üç Zayıf Noktası

Fakat bu demek değildir ki, Milletler Cemiyeti önemli yönetsel görevler yerine getirmemiştir. Milletler Cemiyeti iki toprak parçasını kendisi yönetmiştir: Saar havzası ve Danzig şehri. Misakın 22. maddesine göre, cemiyet *manda* altındaki yerleri doğrudan doğruya değil de dolaylı olarak yönetmektedir.³ Bununla bir-

için durmuştur. Bununla birlikte, Barthou'dan sonra gelenlerin hiçbiri bunu tamamlamaya cesaret edememiştir. Bu devirde Laval'in izlediği İngiliz aleyhtarı kuvvetli bir mihverle anlaşmaya varma yanlısı olan politika, 1919 kurulu düzeninin temellerini bombalamak konusunda İngiltere'ninki ile aynı işi görmüştür.

- (3) Madde 22'nin aşağıdaki hükümleri ile karşılaştırınız: «Savaştan sonra, evvelce kendilerini yöneten devletlerin egemenliklerine tabi olmaktan çıkmış ve modern dünyanın özellikle zor koşulları içinde kendi kendilerini yönetmekten aciz halklarla meskûn sömürgelere ve ülkelere şu ilkeler uygulanır: Bu halkların esenlikleri ve gelişmeleri kutsal bir uygarlık görevidir, ve bu görevin yerine getirilmesi için işbu Misak'a özel bir güvence konmak gerekir.

«Bu ilkenin gerçekleştirilmesi için en iyi usûl bu halkların vesayeti ni, servet kaynakları ve tecrübeleri veya coğrafî durumları bakımından bu sorumluluğu yüklenmeye en elverişli bulunan ve bunu kabul razı olan gelişmiş milletlere emanet etmektir. Bunlar, bu vesayeti Mandater sıfatı ile ve Cemiyet adına uygulayacaktır...

«Bütün durumlarda, mandater, yönetimini üzerine aldığı ülke hakkında meclise yıllık bir rapor gönderecektir.

«Mandaterin icra edeceği otoritenin, denetimin veya yönetimin derecesi, cemiyet üyeleri arasında önceden bir sözleşme konusu olmamış ise, konsey tarafından açık bir şekilde düzenlenecektir.

«Mandaterlerin yıllık raporlarını almak incelemek ve vekâletlerin icrasına ilişkin bütün sorunlar hakkında konseye mütalâada bulunmakla görevli sürekli bir komisyon kurulacaktır».

likte uluslararası düzenin sürdürülmesi ve barışın eski haline getirilmesi ve korunması söz konusu olunca, cemiyet ya üyeleri arasında bulunan büyük devletlerin çıkarları bundan zarar görmediği durumlarda ya da en etkili üyelerinin bazı ortak çıkarları bunu böyle gerektirdiği ender durumlarda yönetim faaliyetinde bulunmuştur.

1920 yılında Polonya Lithuanyanın eski başkenti Vilna'yı eline geçirdiği zaman Milletler Cemiyeti uluslararası bir yönetim gibi hareket etmemiştir. Zira, uluslararası hukuk Fransa'nın en güçlü müttefiki tarafından çiğnenmiş olup cemiyetin müdahalesi Sovyetler Birliğince engellenmiştir. Fakat 1925 yılında Bulgaristan ve Yunanistan arasında başlamakta olan savaş, Cemiyet konseyi başkanının taraflara çatışmaları derhal durdurmak konusunda gönderdiği telgrafla kolayca durdurulabilmiştir. Başkan bu olayda Fransa ve İngiltere tarafından aktif bir şekilde desteklenmiştir ve bu iki devlet birlikte hareket ederek nüfuzlarını, özellikle, Yunanistan'ın saldırıya geçmesini önlemekte kullanmışlardır.

Milletler Cemiyeti 1925'de İtalya Yunan adası Korfuyu işgal ettiği zaman harekete geçmeyi reddetmiştir. Japonya 1931'de Manchurya'yı, sonra da 1937'de Çin'i işgal ettiği zaman Cemiyet hiçbir zorlama tedbiri almamıştır. Aynı şekilde, Bolivya ve Paraguay arasında 1932 - 35 yıllarında patlayan Chaco savaşını önlemek ve durdurmak için hiçbir çaba göstermemiş, sadece bir silâh ambargosu tavsiye etmekle yetinmiştir. Cemiyet 1935'den sonra yetkisini Danzig bölgesinde sürdürmek için etkin hiçbir eyleme girişmemiş ve Almanya'nın Versailles Antlaşmasını sürekli bir şekilde çiğnemesi karşısında hiçbir şey yapmamıştır. İtalya'nın Habeşistan'a saldırması üzerine 1935 - 36'da Cemiyetin aldığı tedbirlerin, görmüş olduğumuz gibi⁴, etkileri bakımından varlıkları ile yoklukları bir olmuştur. 1936 - 39 arasında Cemiyet İspanya İç Savaşında hiçbir denetim sağlayamamıştır. Bununla birlikte, 1939 Aralığında Cemiyet, Finlandiya'ya saldırmaktan ötürü Sovyetler Birliğini örgütten atmıştır. Bu olay, İtalya'ya karşı uygulanan yaptırımlar dışında Cemiyetin son ve en kesin siyasal eylemi olmuştur.

Milletler Cemiyeti hiçbir önemli savaşı önleyememiş ve uluslararası düzeni sürdürmekte etkisiz olmuştur. İngiltere'nin kurulu düzen anlayışının Fransa'ninkine üstün gelmesi bir yana, bu başa-

(4) Bknz : sayfa 533, 534.

rısızlığın anayasal, yapısal, ve siyasal olmak üzere üç nedeni vardır.

ANAYASAL ZAYIFLIK *

Milletler Cemiyeti Misakı savaşı yasaklamamıştır. Cemiyet üyeleri bazı koşullarda savaşa gidemiyorlardı; yani, bu koşulların bulunmaması halinde savaşa gidebiliyorlardı. Misakın girişi (Dibaçesi, *preamble*) «savaşa başvurmamak hususunda ödevler⁵ kabul etmek» şartını koşturmaktadır. Madde 12, üyelerin «hakemlerin hüküm vermesinden üç ay sonrasına kadar savaşa başvuramaları» gerektiğini karar altına almaktadır. Madde 13'ün 4. fıkrası gereğince üyeler bir çatışmanın yargısal çözümüne uyan herhangi üyeye karşı savaşa gitmemeye razı olmaktadır. Son olarak da, madde 15'in altıncı fıkrasına göre, «Eğer bir konsey raporu, çatışmaya taraf olanlar dışında kalan üyelerin oybirliğini sağlarsa, Cemiyet üyeleri, bu raporun tavsiyesine uyan tarafla savaşma yoluna gitmemeye rıza gösterirler.»

Sadece son iki hüküm savaşa gitmeyi tamamen önleyici niteliktedir. Jean Ray'in demiş olduğu gibi: «Misak'ın yazarlarının bu çekingenliğinin ciddi sonuçları olduğu ve ortaya çıkarmaya çalıştıkları yeni sistemi tehlikeye düşürdüğü kanısındayız. Gerçekten, aksi fikir belirtilmediği için, savaşın uluslararası çatışmalarda bir çözüm yolu, normal bir çözüm olduğu zımnen kabul edilmiştir. Bu ödevler sadece birer istisna gibi sunulmaktadır; zımnî kural savaşa gitmektir».⁶ Üyeler Misak'ın hükümlerini yerine getireseler bile Cemiyetin esas yasasında bazı savaşları önlemek, bazılarını da yasallaştırmak için bir araç bulup ortaya çıkarabileceklerdir.

YAPISAL ZAYIFLIK

Bununla birlikte bu anayasal zayıflık cemiyetin işlemlerini etkilemedi; çünkü, cemiyet, anayasasına uygun bir şekilde iş görmü-

(*) Burada «anayasal» derken, bir örgütün (Milletler Cemiyeti) kuruluşunu belgeleyen yasanın, sözleşmenin, vb. kastedildiği açıktır. (ç.n.)

(5) «Yükümlülük» sözcüğünün aksine olarak söylenmiştir. Fransızca metinde geçen deyim (bazı yükümlülükler-certaines obligations) bu bakımdan daha etkili bir sözdü.

(6) *Commentaire du Pacte de la Société des Nations* (Paris : Sirey, 1930), pp. 73-4.

yordu. Diğer yandan cemiyetin yapısal zayıflığı, kendi yetkisinin içine giren savaşları önleme bakımından gösterdiği başarısızlık üzerinde büyük çapta etkili olmuştur. Bu zayıflık Cemiyet içindeki güc dağılımı ile dünyadaki güc dağılımı arasındaki karşıtlıktan ileri geliyordu.

Uluslararası politikanın belli başlı öğeleri artık Avrupa üstünlüğü altında olmaktan çıktığı bir zaman Cemiyetin yapısında bir Avrupa üstünlüğü göze çarpıyordu. Ona sırayla egemen olan devletler, Fransa ve İngiltere, Avrupa ülkeleriydi. Cemiyetin Avrupalı olmayan tek büyük devleti Japonya idi. 1920 ve 30'larda potansiyel bakımdan dünyanın en güçlü iki ülkesinden biri, Birleşik Amerika üye değildi; diğeri, yani Sovyetler Birliği ise Cemiyetin çökmeye başladığı yıllarda, 1934-39 arası üye olmuştu.

Bu arada, başlangıçtan beri üye olan otuz iki devletten ancak on tanesinin, sonradan katılan on üç devletten de sadece yedisinin Avrupalı oldukları da doğrudur. Fakat gene burada, sayılar işin içyüzünü söylemekten uzaktırlar. Amacı uluslararası düzenin ve barışın korunması olan bir uluslararası örgütün evrensel olması için dünyanın bütün ülkelerinin kendisine üye olmalarına gerek yoktur; fakat dünya barışını bozabilecek olan bütün güçlü devletleri çatısı altında toplaması gerekir.

Misakın 17. maddesi Cemiyetin yetkisini üyeliğe bakmaksızın evrensel kılmak amacını gütmektedir. Madde, biri ve her ikisi örgüte üye olmayan devletler arasında çıkacak anlaşmazlıklarda, üye olmayan devletleri «Konseyin gerekli göreceği koşullar altında Cemiyet üyeliğinin gerektirdiği yükümlülükleri kabul etmeye» çağırma yetkisini Cemiyete vermektedir. Eğer böylece kendisine çağrı yapılan devlet, üyelerine karşı savaşa başvurursa, 16. maddenin yaptırımları bu devlete karşı uygulanabilecektir. «Çatışmaya taraf olan her iki devlet de üyeliğin yükümlülüklerini kabul etmeyi reddederlerse, Konsey çatışmaları önleyecek ve anlaşmazlığın çözülmesini sağlayacak tedbirler alabilir ve tavsiyelerde bulunabilir».

17. maddenin bu son fıkrası Milletler Cemiyetini barışı koruma amacıyla bir dünya hükümeti haline getirmeye çalışmaktadır. Böyle bir yönetimin mümkün olup olmayacağı gene, birlikte hareket edecek olan Cemiyet üyeleri ile yönetim tedbirlerine hedef olacak olan devletler arasındaki güc dağılımına bağlı olacaktır.

Cemiyet, iradesini iki küçük veya orta büyüklükteki devlet üzerinde kabul ettirmekte güçlük çekmeyecektir. Bununla birlikte, bir Cemiyet üyesi ile Birleşik Amerika veya Sovyetler Birliği veya her ikisi birden arasında meydana gelecek; yahut da bu iki devlet arasında 1919-34 devresinde ikisi de örgüte üye olmadıkları zaman patlak verecek bir anlaşmazlık düşünelim. Bu koşullar altında, Cemiyetin iradesini Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği veya her ikisine birden kabul ettirmeye çalışmak Cemiyetin üyeleri ile bu devletler arasında bir dünya savaşına yol açacak ve bu arada üye olmayan bir takım ülkeler ya bu ikisine katılacak, ya da tarafsız kalacaklardır. Evrensel çapta bir barışı korumaya çalışmak evrensel bir savaşa yol açacaktır.⁷ Böylece bazı büyük devletlerin üye olup bazılarının olmaması Cemiyetin dünya ölçüsünde bir barışı korumak konusunda elini kolunu bağlamıştır.

Büyük devletlerin üye olmamasından gelen bu evrensellik eksikliği iki dünya savaşı arasında Fransız ve İngiliz politikalarının başarısızlığının temel nedenini de ortaya koymaktadır. Her iki ülkenin de politikaları anakronik, yani zamana uymayan bir durum göstermişlerdir. Fransız politikası belki XIV. Louis çağında başarılı olabilecektir. O zamanlar güç dengesinin esas ağırlığı Orta ve Batı Avrupa'da olup, Fransa'nın 1919'da kazanmış olduğu gibi bir üstünlük, kendisinin sürekli egemenliğini kıtada kurması için gerçek bir fırsat vermiş olabilecektir. Fakat Rusya'nın güç dengesinin başlıca öğelerinden biri olmasından sonra, Napolyon, Doğu Avrupa'nın ve Asya'nın güçlü tarafının tarafsız veya düşman olması durumunda Avrupa kıtasında egemenlik kurmanın pek bir anlama gelmeyeceğini öğrenmek zorunda kalmıştır. Bu ders parlak Fransız diplomatları tarafından anlaşılmış ve bunlar birinci Dünya Savaşından önceki yirmi yıl içinde Fransız dış politikasını Rusya ile yakın bağlar meydana getirmek temeli üzerine kurmuşlardır. Bu diplomatların halefleri iki dünya savaşı arasında umutlarını Doğu ve Güneydoğunun balkanlaştırılmış * ülkeleri ile yaptığı bir ittifaklar sistemine bağlamış bulunmaktadır ki, Rusya ile olan «büyük ittifak» ın yerine geçmek için fazla zayıf bir çözüm

(7) Okuyucu bu durumun ortak güvenlik uygulamasından ortaya çıkan durum ile aynı şey olduğunu hatırlayacaktır.

(*) Balkanlaştırmak, bir ülkeyi birbirine düşman ufak devletlere bölerek parçalamak demektir ki, Batılı büyük devletlerin Avusturya, Osmanlı İmparatorluğu gibi ülkeler için Balkanlarda izlemiş olduğu politikadan esinlenerek ortaya atılmış bir deyimdir. (ç.n.)

yoludur. Bu gibi diplomatlar 1789 yıllarının Fransız aristokratları gibi bir devrim korkusuna kapılmış oldukları için yeni bir uluslararası durumun mantığına uymaktansa, memleketi uçuruma atmaya hazır bulunmuşlardır.

Bu devrede İngiliz politikası da Fransızlarınkı kadar anakroniktir. Büyük Britanya aslında Avrupa kıtası karşısında, Fransa'nın Almanya karşısında olduğu gibi zayıf olan bir ülkedir. Rusya'nın Fransa bakımından oynadığı rol, Birleşik Amerika'nın ve daha küçük ölçüde olmak üzere Japonya'nın Büyük Britanya bakımından oynadığı role benzemektedir. Disraeli zamanında halâ başarı kazanabilen bir politika Stanley Baldwin zamanında başarısızlığa mahkûm kalabilmektedir. Bütün ondokuzuncu yüzyıl boyunca Büyük Britanya'nın arkası emin olmuştur; İngiliz donanması denizleri rakip tanımaksızın denetlemiştir. 1930'larda ise, biri potansiyel bakımdan dünyanın en güçlü devleti olan büyük denizci devletler türemiştir. Bundan başka olarak, uçak denilen araç İngiliz adalarını şimdiye dek görülmemiş derecede kıtayla kaynaştırmıştır. Bu koşullar İngiliz dış politikasına ancak iki alternatif bırakmış bulunmaktadır. Ya ağırlığını güc dengesinin, İngiltere'nin uzun vadedeki çıkarlarının en emin görüldüğü kefesine sürekli olarak koyacak, ya da Avrupa'da Amerikan politikasının öncüsü haline gelecektir.⁸ İngiltere'nin yapamayacağı bir tek şey kalmıştır, o da «şahane yalnızlık» politikasına devam etmektir. Halbuki o bunu yürütmeye devam etmiştir.

Fransa ve İngiltere'nin Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika tarafından izlenmekte olan politika karşısında başka bir tutum izleyip izleyemeyeceği daima tartışma konusu olacak bir sorudur. Bununla birlikte, lider ülkelerinin isteyerek veya zorunluluk yüzünden dünyadaki güc dağılımına bu denli uygunsuz düşen bir politika izlemeleri karşısında bir uluslararası yönetimin hiçbir şansının olamayacağı kuşkusuzdur.

SİYASAL ZAYIFLIK

Bu zayıflık, Milletler Cemiyetinin büyük ölçüde bir savaş tehdidi karşısında birlik olarak hareket edebilmiş olduğu varsayılmış

(8) İkinci Dünya Savaşının sonundan bu yana İngiltere'nin bu iki politikayı birbiri arkasından izlediğine dikkati çekmek önemlidir.

olsa bile mevcut olacaktır. Gerçekte ise bu varsayım hiç gerçekleşmemiştir. Büyük devletler tarafından izlenen birbirinden farklı çıkarların kurulu düzenin terimleriyle düşünülmekte olan Milletler Cemiyeti adalet ilkelerine üstün gelmiştir. 1921'de Birinci Dünya Savaşından hemen sonra Cemiyet Konseyinin dört sürekli üyesi halâ Finlandiya ve İsveç arasında anlaşmazlık konusu olan Aaland adaları ve Almanya ve Polonya arasında çekişmeye sebep olan Yukarı Silezya gibi oldukça önemli siyasal sorunlarda ağız birliği edebilmektedirler. Bu umut verici başlangıçlardan sonra, Cemiyetin büyük önem taşıyan konularda elinin kolunun bağlanmasına sebep olan Fransa ve İngiltere arasındaki anlaşmazlık değil, büyük devletlerin farklı ve genellikle birbirine karşı olan politikalarıdır.

Almanya 1925 yılında Cemiyete katıldığında, Versailles kurulu düzenini torpilleyecek bir politika izlemiş ve sınırların kurulu düzeninin temellerini yıkmak için ulusal geleceğini saptama ilkesini bir dinamit gibi kullanmıştır. Bu politika Fransa ve Doğu müttefiklerinin politikaları ile ters yönde olup, önce el altından, sonra açıkca bu ülkelerin Avrupa kıtası üzerindeki üstünlüklerinin sona erdirilmesini amaç edinmiştir. Ulusal geleceğini saptama ilkesine ek olarak, Almanya, Batılı ülkelerin gözünün önünden gitmeyen bir bolşevik devrimi ve Rus emperyalizmi korkusunu kendi durumunu güçlendirecek bir silâh gibi kullanmıştır. Zaman zaman kendini bolşevizme karşı bir kalkan gibi sunarak, bazan da Sovyetler Birliği ile ittifak yapmak tehdidinde bulunarak Almanya Batılı devletlerden ödünler koparmayı, Polonya'yı Fransa'dan ayırmayı ve Cemiyeti felce uğratmayı başarmıştır.

İtalya da, kendi açısından, 1920'lerde İngiltere'ninkini andırır bir politika izlemiştir. İtalya, Almanya'nın eski durumuna kavuşmasını; Fransayı ve Doğudaki müttefiklerini, özellikle Yugoslavya'yı zayıflatmak gibi bazı sınırlar dahilinde memnunlukla karşılamıştır. 1930 yıllarında Cemiyetin güçsüz olduğu açıkca ortaya çıkınca, İtalya Almanya'yı, tıpkı Almanya'nın Sovyetler Birliğini kullandığı gibi kullandı: bu devletten sırayla ortak bir tehdit ve adı açıklanmayan bir müttefik olarak yararlandı; ayrıca Akdenizin egemenlik altına alınması konusunda Büyük Britanya ve Fransa ile açıkca pazarlığa girişti.

Sovyetler Birliği Cemiyetin içinde, tıpkı dışında olduğu gibi yalnız bulunuyordu. Kendisinin bir devlet olarak potansiyel gücü

ve dünya devriminin manevî babası oluşu Batılı ülkeler için ikili bir tehdit oluşturunuyordu. İtalya'ya karşı uygulanan yaptırımlar dışında 1934 ile 1939 arasındaki büyük bunalımların hiçbirinde Fransa, Büyük Britanya ve Sovyetler Birliğinin ortak bir hareket için birleşmeleri olanaklı olamamıştır. Bütün bu bunalımlarda Batılı devletler ve Sovyetler Birliği biribirlerini ayrı cephelerde bulmuşlardır. 1939'da Almanya hem Sovyetler Birliğini, hem de Batılı devletleri savaşla tehdit ettiğinde, bu ülkeler ortak bir önleme hareketi üzerinde anlaşmaktan aciz kalmışlardır. Böyle yapacak yerde, her iki taraf da şimşegin diğer tarafa yönelmesine çalışmışlardır. Bunların kendilerine rağmen müttefik olmaları, Hitlerin her ikisiyle birden aynı zamanda savaşmak deliliği sayesinde gerçekleşmiştir.

Son olarak, Japonya 1922 antlaşmalarının kendisini aşağılamış olmasının vermiş olduğu acılık içinde, Uzak Doğu'da egemenliğini kuracağı an için kendini hazırlamıştır. Japonya bunu ancak Büyük Britanya ve Birleşik Amerika'yı Uzak Doğu'daki yerlerinden ederek ve bu iki devletin geleneksel bir politika olarak bütün devletler için açık kalması için ısrar ettikleri Çin'in «kapısını kapayarak» gerçekleştirebilecektir. Bu yüzden Japonya 1931'de Manchurya'yı işgal ederek Uzak Doğu imparatorluğunun ilk adımını attığı zaman Fransa ve Büyük Britanya ile, Cemiyetin bu iki lider üyesi ile ister istemez çatışmıştır. Japonya'nın, egemenliğini kurarken, Fransa ve Büyük Britanya'yı Cemiyetin egemen olmaya götürmüş olan ulusal geleceğini saptama ilkesini kullanmış olması acı bir gülümsemeyle karşılanacak bir olaydır. Bu ilke böylece, Uzak Doğu'nun renkli halklarını Cemiyet liderlerinin sömürgeciliğine karşı birleştirmede kullanılmış olmaktadır. Bununla birlikte ne Japonya'nın Cemiyet üyesi olduğu ne de 1932'de ayrıldığı zaman, Büyük Britanya, Cemiyeti Japonya'nın Çin'e saldırıda bulunmasını durduracak etkin bir ortak eyleme götürecek gücü kendinde bulabilmiştir.

Milletler Cemiyetinin savaşı önleme yeteneği üyelerinin, ve özellikle büyük devletlerin sırtına yüklenmiştir. Oybirliği kuralı gereğince çatışmaya taraf olanlar dışında her üye harekete geçme tasarısının aleyhinde oy vererek kararı veto edebilecektir. Cemiyetin belli başlı üyeleri tarafından izlenen karşıt politikalar göz önüne alındığında, büyük olasılıkla kesin bir ortak eylem girişimlerinin bile veto edileceği ortadadır. Ancak hak çiğneyici bir ada-

let ilkesi böyle bir eylemi olanaklı kılacaktır. Görmüş olduğumuz gibi bu tür adalet ilkeleri Birinci Dünya Savaşında yenilmiş olan devletlere karşı kurulu düzenin ortak savunulması olarak ve ulusal geleceğini saptama olarak soyut alanda mevcuttur.

Somut eylem isteyen siyasal durumlarla karşılaştığında, bu soyut ilkeler bireysel devletler tarafından izlenen farklı politikaları ideolojik bakımdan meşrulaştırmak için değişmeye uğramışlardır. Böylece bu soyut adalet ilkeleri, ortak karar verme şekilleri sağlamak ve ortak eylem için kılavuzlar meydana getirmekten uzak olarak, bireysel devletlerin karşıt politikalarını güçlendirmek suretiyle uluslararası anarşiyi kuvvetlendirmişlerdir. Böylece, Milletler Cemiyetinin uluslararası düzen ve barışı korumak konusundaki yeteneksizliği, egemen devletlerin ahlâk ve politikalarının Milletler Cemiyetinin uluslararası yönetiminin ahlâk ve siyasal ereklерinden önce tutulmasının kaçınılmaz sonucu olmaktadır.

BÖLÜM 28

ULUSLARARASI HÜKÜMET : BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Birleşmiş Milletlerin anayasal görevlerini ve yaptığı işlemleri anlayabilmek için; Antlaşmanın Anayasal hükümleri ile, Birleşmiş Milletlerin organlarının, görünmez siyasal koşulların etkisiyle, Antlaşmada gösterilen görevlerini yerine getiriş tarzları arasında kesin bir ayırım yapmak gerekir. Birleşik Amerika'nın yönetimi gibi, Birleşmiş Milletlerin yönetimi de ancak anayasanın hükümlerini siyasal uygulamanın gerçekleri ile karşılaştırmak suretiyle anlaşılabilir. Anayasal fonksiyon ile görülen işin bu ayrı ayrı tahlilleri; yalnız Birleşmiş Milletlerin organları tarafından görülen belli fonksiyonların içinde değil, fakat aynı zamanda bizzat bir örgüt olarak Birleşmiş Milletlerin niteliklerinin içinde olup biten birtakım anlamlı değişmelere dikkati çekmektedir.

Antlaşmaya Göre Birleşmiş Milletler

B ü y ü k D e v l e t l e r i n Y ö n e t i m i

Anayasal örgütü bakımından Birleşik Milletler, Milletler Cemiyetine benzer. Onun da üç tane siyasal organı vardır : Birleşmiş Milletlerin bütün üyelerinden oluşan Genel Kurul, örgütün siyasal yürütme organı olan Güvenlik Konseyi, ve Sekreterlik. Bununla birlikte Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi arasındaki işlev (fonksiyon) dağılımı, Milletler Cemiyetinin Konseyi ve Meclisi arasındaki işlev dağılımından açıkca farklıdır. Milletler Cemiyetinde apaçık bir şekilde bulunan bir büyük devletler yönetimine doğru eğilim, Birleşmiş Milletlerdeki işlev dağılımını tamamen eline almıştır. Bu eğilim kendini Antlaşmanın üç anayasal tedbirinde göstermektedir : Genel Kurulun siyasal sorunlarda kararlar alamaması, oybirliği gerekliliğinin yalnız Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerine sınırlanması, ve anlaşmazlığa taraf olanların kendilerine karşı alınan zorlama tedbirlerini veto etmek hakları.

Görmüş olduğumuz gibi, Milletler Cemiyetinin Meclisi kendi başına veya Konsey ile rekabet halinde olarak siyasal konularda eyleme girişebilen gerçek bir uluslararası parlamento idi. Anayasanın 10 - 14. maddelerine göre, Genel Kurul siyasal konularda ilgili taraflara veya Güvenlik Konseyine sadece tavsiyeler yapabilmektedir. Uluslararası barış ve güvenlik konularında tartışma, soruşturma yapılabilir, tavsiye verebilir, fakat eyleme geçemez.

Bu alçakgönüllü işlevler bile Anayasanın 12. maddesiyle nitelendirilmiş olup Genel Kurul, Güvenlik Konseyinin gündeminde olan sorunlar hakkında tavsiyede bile bulunamamaktadır. Milletler Cemiyetinin bir özelliği olan Konseyin ve Meclisin karar vermesi ve aynı yetkiye sahip olması durumu, Birleşmiş Milletlerde değişmiş ve Güvenlik Meclisi karar verir, Genel Kurul tavsiye yapar bir duruma getirilerek yetkileri değişik tutulmuştur. Güvenlik Konseyi bir konuyla meşgul olurken Genel Kurul bu konuyu tartışabilmekte, fakat bir tavsiyede bulunamamaktadır.

Bu tedbir, Güvenlik Meclisinin siyasal önem taşıyan konularda Genel Kurulun işlevlerini dolaylı olarak denetleyebilmesini sağlar. Sadece bir konuyu gündemine almakla, Güvenlik Konseyi Genel Kurulu, konu üzerindeki ortak fikrini belirtmek hakkı bile olmayan bir tartışma toplantısı haline sokabilir.

Genel Kurulun işlevlerinin sınırlandırılması, Birleşmiş Milletlere ikili bir kişilik getirmiştir. Genel Kurul üçte iki çoğunlukla Güvenlik Konseyine uluslararası bir sorunun çözümünü tavsiye edebilir ve Güvenlik Meclisi buna isterse uymaz. Eğer Genel Kurul dünyanın aşağı yukarı bütün devletlerinin temsilî bir kuruluşu olmayıp da üyeliği sınırlı istişarî bir kuruluş olmuş olsa, Güvenlik Konseyinin bu istediğini yapabilmesi durumu bir önem arzetsin. Şu andaki durumuyla Güvenlik Konseyi ile Genel Kurul arasındaki işlev dağılımı bir anayasal biçimsizliktir. Birleşmiş Milletler aynı konu hakkında iki ağızdan konuşabilir ve bunların arasında canlı bir bağ bulunmaz. Birleşmiş Milletlerin tüm üyelerinin üçte ikisi veya daha fazlası bir yol tavsiye edebilir, Güvenlik Konseyinin on - bir üyesinden yedisi * tavsiyeye aldirmayıp başka bir karara varabilirler.

(*) Güvenlik Konseyinin üye sayısı 15'e, karar alabilme için yeterli oy sayısı da 9'a çıkmış bulunmaktadır. (Ç.N.)

Kutsal İttifak ve Milletler Cemiyetinde de rastladığımız anayasal düzenlemenin bu kötülüğünün nedeni, büyük devletlerin üstünlüğünde aranamaz. Kutsal İttifak açıkça büyük devletlerin uluslararası bir yönetimi olmuştur. Milletler Cemiyeti bütün üye devletlerin rızasını almak şartıyla büyük devletlerin uluslararası bir yönetimidir. Bu üye devletler oybirliği kuralı dolayısıyla ve Misakın 15. maddesinin 10. fıkrası dışarda tutulacak olursa,¹ uluslararası yönetimi eyleme geçmekten alıkoyabilmektedir. Birleşmiş Milletler Anayasal düzenlemeler bakımından Kutsal İttifaka, gösteriş bakımından da Milletler Cemiyetine benzeyen bir büyük devletler uluslararası yönetimidir. Birleşmiş Milletlerin anayasal hükümlerini niteleyen şey; gösteriş ile anayasal gerçek, Anayasanın metninin canlandırdığı demokratik idealler ile işlevlerin uygulanmadaki yani dağılımın zorbaca uygulanması arasındaki karşıtlıktır.

Böylece, Birleşmiş Milletlerin uluslararası yönetimi, Güvenlik Meclisinin uluslararası yönetimi ile özdeş olmaktadır. Güvenlik Meclisi de çağımız Kutsal İttifakı gibi ortaya çıkmaktadır. Güvenlik Meclisinin üstünlüğü böylece yerleşince, Antlaşma bu sefer Güvenlik Meclisi içinde büyük devletlerin üstünlüğünü kurmak için harekete geçmektedir. Zira uygulamada yönetim işlevlerini yerine getirecek olanlar bu beş büyük devlettir. Oybirliği ilkesinin bütün Güvenlik Konseyi kararları için zorunlu olmaktan çıkarılarak yalnızca öz ile ilgili sorunlarla sınırlı tutulduğunu ve bu sorunlarda gerekli dokuz oy içerisinde beş sürekli üyenin de oyunun bulunması gerektiğini görmüştük. Beş sürekli üyenin (Çin, Fransa, Büyük Britanya, Sovyetler Birliği, Birleşik Amerika) üstün etkisi gözönüne alındığında bunların oybirliğiyle katıldıkları bir kararın hiç olmazsa dört oy daha alacağını da düşünmek gerekir.

Böylece, Birleşmiş Milletlerin işlemesi, beş büyük üyenin oybirliğinin sürekli olarak sağlanması ile olanak kazanacaktır. Anayasa şeması içinde bu beş üye dünya federasyonunun çekirdeği, diğer bir deyimle, Kutsal İttifak içinde bir Kutsal İttifaktır. Anayasa, oybirliği ilkesini onlara sınırlı tutarak bu beş devleti Birleşmiş Milletlerin uluslararası hükümeti haline getirmiştir. Bundan şu sonuç çıkar ki, sürekli üyelere biri olumsuz oy verdiği

(1) Metin için bkz. sayfa 388.

taktirde Birleşmiş Milletlerin uluslararası hükümeti diye birşey mevcut olamaz.

Yönetim eylemlerinin böyle bir büyük devlet tekelinde olması durumu, 27. maddenin 3. paragrafının getirdiği hükümle daha da koyulaşmaktadır. Fıkraya göre, bir anlaşmazlığa taraf olan devlet yalnızca Antlaşmanın VI. Bölümünün söz konusu ettiği anlaşmaların barışçı çözümü konusunda oy vermekten alıkonulur. Diğer bir deyişle büyük devlet vetosu VII. Bölümde zorlama tedbirlerine uygulanır. Bir büyük devlet bir anlaşmazlığa taraf olduğu zaman Güvenlik Konseyi 27. maddenin 3. fıkrası gereğince, bu büyük devletin tutumuna aldırmadan bir karara varabilir. Güvenlik Konseyi bu kararı uygulamaya giriştiği takdirde ise, anlaşmazlığa taraf olsa bile büyük devletlerden herhangi birinin karşı çıkması, uygulama eyleminin karşısına hukuksal bir engel dikiverecektir. Böyle bir olasılık karşısında Güvenlik Konseyinin kararı ölü olarak kalacaktır.

Bununla birlikte uygulamada Birleşmiş Milletlerin uluslararası yönetimi, yukarıda yapılan tahlilde belirtilenden çok daha büyük ölçüde bir büyük devletler yönetimidir. Güvenlik Konseyinin beş sürekli üyesinden ancak ikisi, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği gerçekten büyük devletlerdir. Büyük Britanya ve Fransa orta sınıfa giren, Çin ise ancak potansiyel olarak bir büyük devlettir; Çin devletini temsil eden Formoza hükümeti ise açıkçası bir ülke parçacıdır. Dünya politikasının bugünkü koşulları altında sürekli olanlar dahil Güvenlik Meclisinin çoğu üyeleri gerektiği takdirde Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika'nın politikasını desteklemeye zorlanabileceklerdir. Hukuksal süslerinden sıyrıldığı takdirde, Birleşmiş Milletlerin uluslararası yönetimi, aslında, birlikte hareket edecek olan Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'nin uluslararası yönetimidir. Bu iki ülke birlik oldukları takdirde, düzeni koruma ve savaşı önleme amacıyla dünyanın geri kalan kısmını yönetebilecekler, birleşemedikleri takdirde ortada uluslararası yönetim diye birşey mevcut olamayacaktır.

İdeal olarak Birleşmiş Milletler, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliğinin ortaklaşa gücü yoluyla dünyayı yönetme aracıdır. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Anayasası, Birleşmiş Milletlerin Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika arasındaki ilişkilerde düzeni kurmak ve sürdürmek ve bu ikisi arasında savaşı önlemek ama-

cını güden bir uluslararası yönetim olması olanağını gözönüne almamıştır. Veto Mekanizması Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliğinin kendi iradelerine rağmen uluslararası bir yönetime boyun eğmeleri gibi bir amacı ortadan kaldırmaktadır.

T a n ı m l a n m a m ı ş A d a l e t İ l k e l e r i

Birleşmiş Milletlerin organlarının karar ve eylemlerini yönlendirecek olan adalet ölçüleri üç ayrı yerde bulunmaktadır: Giriş (dibace) bölümünde, Amaç ve İlkeleri belirten 1. Bölümde ve bütün Anayasa'da serpiştirilmiş bir durumda. Kutsal İttifak ve Milletler Cemiyeti'nin temel ilkelerine karşıt olarak, Birleşmiş Milletlerin dayandığı adalet ilkeleri, içlerinde iki tür çelişki taşımaktadır. Birincisi, Birleşmiş Milletlerin yapacağı eylemlerin şekli, ikincisi ise bu eylemlerin yapılma nedenidir.

Giriş bölümü «küçük ve büyük bütün devletlerin eşit haklarına olan inanç»¹ tekrarlamakta, 2. maddenin 1. fıkrası örgütün «bütün devletlerin egemen eşitlikleri ilkesi» üzerine kurulduğunu belirtmektedir. Bu ilke «özü itibarıyla herhangi bir devletin ulusal yetkisi içine giren konuları», VII. bölümün kapsamına giren zorlama tedbirleri hariç olmak üzere, dışarda bırakan 2. maddenin 7. fıkrası tarafından kuvvetlendirilmektedir.² Bununla birlikte, Birleşmiş Milletlerin bütün yapısı, Antlaşmanın bütününde ortaya konduğu şekliyle, paradoksal olarak üyelerin «egemen eşitsizliği» üzerine kurulmuştur. Birleşmiş Milletlerin Antlaşmada belirtildiği gibi işlemesi halinde bu örgütün Güvenlik Meclisine üye olmayan bütün üyelerinin egemenliklerini yitirecekleri ve ancak sözde ve şekilde egemen kalacakları gerçeğine deha önce değinmiştik.³ Bundan dolayı Antlaşmanın giriş hükümleri tarafından ileri sürülen egemen eşitlik ilkesi bizzat Antlaşmanın ortaya koyduğu işlevlerin uygulamadaki dağılımı ile çelişmektedir.

Giriş bölümü ve I. bölüm beş tane siyasal eylem amacı formüle etmektedir. 1) uluslararası barış ve güvenliğin korunması, 2) ortak güvenlik, 3) «herhangi bir devletin toprak üstünlüğü veya siyasal bağımsızlığına karşı» güc kullanmanın yasaklanması ve kuvvetin ancak Antlaşmada tanımlanan «ortak çıkarlar» için kulla-

(2) Ulusal Yetki'nin uluslararası ilişkiler üzerinde yaptığı yıkıcı etki hakkında daha önce söylenmiş olanlara bakınız. s. 373, 374.

(3) Bknz. 416, 417.

nılması, 4) «Antlaşmaların ve uluslararası hukukun diğer kaynaklarının getirdiği yükümlüler için adalet ve saygı, 5) ulusal geleceğini saptama (national self-determination).

Beş amaçtan ilk ikisi genel ve yardımcı nitelikleridir. Birleşmiş Milletlerin yaptığı bütün hareketlerde ortak güvenlik ilkelerine ve barışçılığa uyması gerektiğini ilân etmektedirler. Diğer üç ilke özel ve somut bir nitelik taşımaktadır. Birleşmiş Milletler bazı koşullarda güc kullanabilecek, bazılarında kullanamayacaktır; adil, ve uluslararası hukukun kuralları ile ulusal geleceğini saptama ilkesine uygun olarak hareket edecektir.

Antlaşmanın ilk iki amacı ortaya koymak ve kullanmak konusundaki kesinliği ve açıklığı, ve geri kalan üç tanesi üzerinde ise hiç birşey söylememesi anlamlıdır. 2. maddenin 1. fıkrası ve 24. maddenin 2. fıkrası Genel Kurul ve Güvenlik Konseyinin tartışma ve eylemlerinde kullanacakları kılavuzlar olarak Amaçlar ve İlkeler bölümünü göstermektedirler. Adalet, uluslararası hukuka saygı, ve ulusal geleceğini saptama hakkı gibi kavramların somut anlamları apaçık şeyler olmayıp, her zaman ve her yerde aynı olan kavramlar ve anlamlar da değildir. Soyut anlamda herkes bu terimlerin tanımı üzerinde bir anlaşmaya varabilecektir. Bu somut anlamı veren ve bunları insanların yargılarını ve eylemlerini yöneltmeye sevkeden şey, somut siyasal durumlar olmaktadır. Antlaşmanın bütünü boyunca hiçbir yerde adaletin özüne ilişkin bir tanım veya bir atıf yoktur. Bu soyut kavramlara kuşkulu olmayan bir kapsam verebilecek başka hiçbir kaynak da yoktur.

T a n ı m l a n m a m ı ş K u r u l u D ü z e n

Kutsal İttifak ve Milletler Cemiyeti kurulduğu zaman, bir kurulu düzen, uluslararası yönetimin belli başlı üyeleri tarafından üzerinde karar birliğine varılmış belirli bir güc dağılımı vardı. Bu siyasal düzen uluslararası yönetimin temeli ve onun adalet ilkelere somut anlamlarını veren durumdu. Bu kurulu düzenin ve daha sonra gösterdiği gelişmenin yorumlanması konusunda değişik fikirler ortaya çıktı. Ortak bir düşmana karşı ortak bir zaferle kazanılmış ve barış antlaşmalarında tanımlanmış olan kurulu düzenin bizzat kendisi, bütün ilgili taraflar için ortak olan bir çıkış noktasıydı. İkinci dünya savaşından sonra, sözde barış babaları sırayı değiştirdiler. Önce kurulu düzeni sürdürmek amacı ile bir

uluslararası yönetim kurdular, bundan sonra da kurulu düzen üzerinde anlaşmayı önerdiler. Bugüne kadar böyle bir anlaşmaya varılamamıştır.

Geleneksel sıranın bu ters-yüz edilişinin ustaca yapılmış bir iç politika oyunu olduğu ve Milletler Cemiyeti Misakının Birleşik Amerika Senatosu elinde uğradığı akibetin Birleşmiş Milletler Antlaşmasının da başına gelmemesi amacını güttüğü söylenmiştir. Versailles antlaşmasının ayrılmaz bir parçası olduğu için, Misak da antlaşma ile birlikte ortadan kaybolup gitmiştir. Kendi başına bir metin olan B. M. Antlaşması İkinci Dünya Savaşının sonuçlandırılma biçimine yapılan eleştirilerden etkilenmemiştir.

Ne olursa olsun, hiçbir şekilde siyasal bir temel olamayacağını göstermiş bir esas üzerine bir uluslararası yönetim yapısı çıkılması bir başarısızlık örneği olmuş ve bu başarısızlık bir çığ gibi yuvarlanarak barışı yıkıntıları içinde mahvetme tehdidinde bulunmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler, ikinci katın plânları için anlaşmaya varıp, birinci katı ortaklaşa nasıl yapacakları hakkında ayrı ayrı fikirlere sahip bulunan iki mimarın modelini çizdiği bir bina gibidir. Bu mimarlardan herbiri, birinci katın kendi tarafına düşen yönünü kendi işine geldiği gibi inşa etmekte ve diğerinin çabalarını engellemek için elinden geleni ardına koymamaktadır. Sonuç olarak, yalnız birinci kat oturulmaz bir mesken haline gelmekle kalmamakta, bütün bir yapı dağılmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin siyasal temelini oluşturan kurulu düzen hem anlaşma dolayısıyla geçicidir, hem de doğal olarak oturmamış bir nitelik gösterir. İkinci Dünya Savaşının sonundan beri sürüp gelen yeni sınır *status quo*'su esas olarak askerî, yani geçici bir düzendir. Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkiler bakımından bu düzen 1945 yılında üzerinde anlaşmaya varılan askerî sınırlardır. Taraflardan biri bu sınırın geçici niteliği üzerinde ısrar ederken, diğer taraf buna kesin şekil almış gözüyle bakmaktadır. Almanya'nın bizzat geleceği kuşku içerisindedir. Almanyanın doğu sınırları konusunda hem Sovyetler Birliği ile Polonya, hem de Sovyetler Birliği ile Batılı devletler arasında anlaşmazlık vardır. Polonya bu sınırların kesin olarak 1945 Potsdam Anlaşması ile saptandığını, Batılı devletler ise bu sınırların geçici olup kesin olarak bir barış konferansı ile saptanması gerektiğini savunmaktadırlar. Yalnız Avrupa'daki sı-

nır kurulu düzeni geçici olmakla kalmamakta, fakat bu geçici oluşun görünürdeki nedeni, Sovyetler Birliği ile Batılı devletler arasında kesin bir düzenin ne olması gerektiği konusundaki düzelmez anlaşmazlık olarak ortaya çıkmaktadır. Sovyetler Birliği Birleşik Amerika'nın Batı Avrupa'dan çekilmesini istemekte; Birleşik Amerika Kızıl Ordu'nun Sovyetler Birliği sınırları içine dönmesini görmeyi dilemektedir.

Avrupa için doğru olan tartışmalar büyük bir ölçüde Asya için de doğrudur. Vietnam ve Kore'de Doğu ve Batı arasındaki sınır, geçici bir askeri sınırdır. Formoza'nın statüsü tümüyle geçicidir, ve ülkeler topluluğu dışında Komünist Çin'in durumu aynı şekilde geçici olacağı benzenmektedir. Bu duruma Afrika'nın yeni ülkelerinin çoğunun tarafsız durumlarını ve Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği ve Çin'in kendi taraflarına çekmek için uğraştıkları birçok Asya ve Lâtin Amerika ülkelerinin kendi içlerinde oturmamış oluşlarını ekleyiniz, Birleşmiş Milletlerin dayandığı kurulu düzenin içindeki dengesizliğin derecesi ortaya çıkacaktır.

Stettin'den Mukden'e * kadar kurulu düzen oturmamış bir durumdadır. Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği ve Çin hep birbirini hesaba katmayan çözümler ileri sürmektedirler. Bununla birlikte kurulu düzenin ne olacağı ve nasıl uygulanacağı konusundaki kararlarıyla Birleşmiş Milletlerin uluslararası yönetimini oluşturan devletler bu devletlerdir. Birleşmiş Milletler bu anlaşmanın yapılmasını sağlayamamakta, onu yapılmış farzetmektedir. Birleşmiş Milletlerin kısa yaşamı boyunca böyle bir anlaşma ortada gözükmediği için, Birleşmiş Milletlerin uluslararası yönetimi, anlaşmayla belirtildiği şekliyle ölü kalmıştır.

Birleşmiş Milletler — Siyasal Gerçek Yönü

Genel Kurulun Yükselişi Ve Kuvvetten Düşmesi

Birleşmiş Milletlerin anayasal şeması üç siyasal varsayım üzerine kurulmuştur. Birincisi : Büyük devletler hep birlikte, kaynağına bakmaksızın barışa yapılan herhangi bir tehdide karşı çıkacaklardır. İkincisi : Bunların ortak gücü ve yetenekleri bütün bu

(*) Stettin : Prusya'da bir liman kenti. Mukden : Güney Mançurya'da bir kent. (ç.n.)

tehditlerle savaşa başvurmadan başetmeye yeterli olacaktır. Üçüncüsü : böyle bir tehdit büyük devletlerden birinden gelmeyecektir. Bu varsayımlar tecrübenin testinden geçememişlerdir. Büyük devletler karşıt çıkarları tehlikede olduğu zamanlar birlikte hareket edememişler, diğer bir deyimle ancak ender ve ayıksı durumlarda birlikte hareket edebilmişlerdir. Ayrıca dünya barış ve güvenliğine yapılan esas tehdit büyük devletlerin bizzat kendilerinden gelmektedir. Antlaşmanın anayasal şemasına savaş sonrası dünyanın siyasal gerçeği meydan okumuştur.

Anayasal olarak düşünülenlerle siyasal gerçek arasındaki karşıtlık Birleşmiş Milletleri istenilenden değişik bir oluşum haline getirmiştir; bu iki öge arasındaki dinamik değişiklikler göz önünde tutulduğunda, bu değişimde üç evre görülebilir. Kabaca söylersek, ilk on yıllık devre Güvenlik Konseyinin kuvvetten düşmesine ve Genel Kurulun yükselişine tanık oldu. İkinci on yıllık devrede, Güvenlik Konseyi ve Genel Kuruldan yetki alan Genel Sekreter gücünü artırdı. 1964'de ortaya çıkan anayasal bunalım Genel Kurul ve Genel Sekreterin kuvvetten düşmekte olduklarını ortaya çıkardı, böylece Güvenlik Konseyi Anayasal otoritesini tekrar ortaya koydu.

Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulun görece önemlerindeki bu değişiklikler, iki organın eylemlerindeki nicesel değişikliklerde grafik olarak görülebilir, Ele aldığı siyasal sorunların sayısına bakılırsa, Güvenlik Konseyi, anayasanın da isteğine uygun olarak, Birleşmiş Milletlerin önde gelen siyasal organı olarak işe başlamıştır. Bununla birlikte 1 Temmuz 1948'den sonra bu organın eylemleri, mutlak terimlerle inişli çıkışlı bir durum göstermekle birlikte, Genel Kurulunkilere oranla sürekli olarak geri kalmıştır.

Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki çatışma ve Komünist Çin'in yokluğu Birleşmiş Milletlerin, anayasanın istediği şekilde bir büyük devlet uluslararası yönetimi olmasını önlemiştir. Bu çatışma Güvenlik Konseyini uluslararası bir organ gibi hareket edebildiği birkaç olayda, ya Kore savaşının başında olduğu gibi Sovyetler Birliğinin kaza eseri ve geçici olarak toplantıda bulunmamasından, ya da Endonezya, Keşmir, ve Süveyş konularında olduğu gibi, çıkarların rastlantısal (tesadüfî) ve ayıksı bir şekilde birleşmelerinden yararlanmıştır.

**1 Ocak 1946 ile 30 Haziran 1964 arasında
Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi Tarafından Ele Alınan Siyasal
Sorunlar**

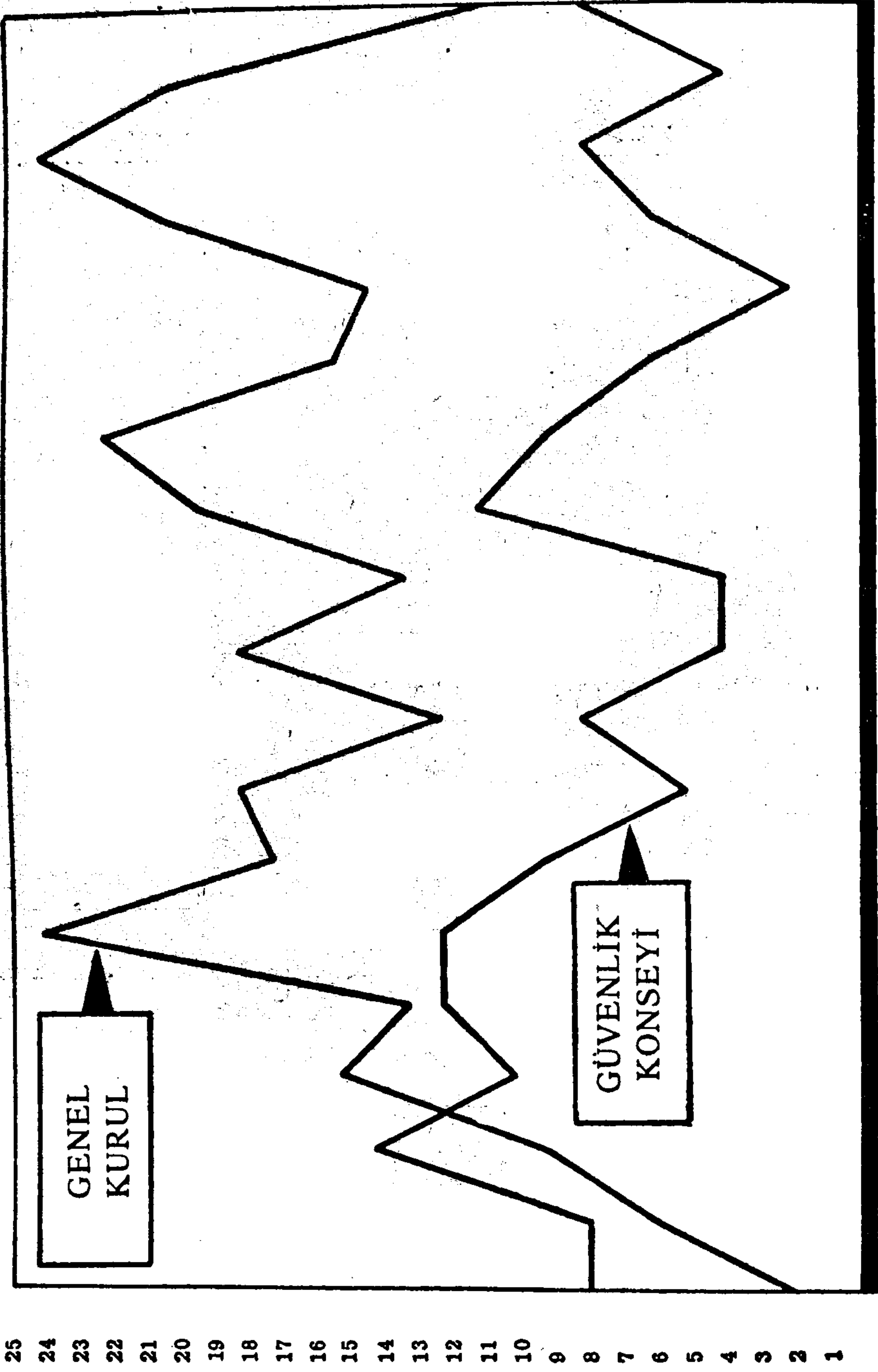
Dönem		Genel Kurul	Güvenlik Konseyi
1 Ocak	1946 - 30 Haziran 1946	2	8
1 Temmuz	1946 - 30 Haziran 1947	6	8
1 Temmuz	1947 - 30 Haziran 1948	9	14
1 Temmuz	1948 - 30 Haziran 1949	15	10
1 Temmuz	1949 - 30 Haziran 1950	13	12
1 Temmuz	1950 - 30 Haziran 1951	24	12
1 Temmuz	1951 - 30 Haziran 1952	17	9
1 Temmuz	1952 - 30 Haziran 1953	18	5
1 Temmuz	1953 - 30 Haziran 1954	12	8
1 Temmuz	1954 - 30 Haziran 1955	18	4
1 Temmuz	1955 - 30 Haziran 1956	13	4
1 Temmuz	1956 - 30 Haziran 1957	19	11
1 Temmuz	1957 - 30 Haziran 1958	22	9
1 Temmuz	1958 - 30 Haziran 1959	15	6
1 Temmuz	1959 - 30 Haziran 1960	14	2
1 Temmuz	1960 - 30 Haziran 1961	20	6
1 Temmuz	1961 - 30 Haziran 1962	24	8
1 Temmuz	1962 - 30 Haziran 1963	15	4
1 Temmuz	1963 - 30 Haziran 1964	11	8
Toplam		286	147

Güvenlik Konseyinin toplantı sayısındaki değişiklikler de bu kurulun Birleşmiş Milletlerin önde gelen siyasal oyunu alma bakımından geçirdiği değişiklikleri göstermektedir.

Güvenlik Konseyinin Toplantı Sayısı

1946 88	1956 51
1947 137	1957 48
1948 168	1958 36
1949 62	1959 5
1950 73	1960 71
1951 39	1961 68
1952 42	1962 38
1953 43	1963 58
1954 32	1964 86
1955 23	

Sorunların
sayısı

1946- 1947- 1948- 1949- 1950- 1951- 1952- 1953- 1954- 1955- 1956- 1957- 1958- 1959- 1960- 1961- 1962- 1963-
1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964

Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika'nın dünya çapındaki çıkarları ve yükümlülükleri, Güvenlik Konseyi önüne gelmiş ve gelecek olan hemen hemen her sorunun, bu iki süperdevletin çıkar ve yükümlülüklerini şu veya bu şekilde ilgilendirmekte olmasını kaçınılmaz duruma getirmektedir. Bu durum anlaşılabilmeyi genellikle olanaksız hale getirmekte ve Güvenlik Konseyindeki oy vermelerde genellikle Sovyetler Birliği bir yanda, çoğunluk diğer yanda bulunmaktadır. Böylece, azınlıkta kalan büyük devlet, veto sayesinde ki çoğunluğa karşı çıkabilmekte ve kendi çıkarlarını kendisine karşı duran bir çoğunluğun önünde koruyabilmektedir.

Genel Kurulun, Birleşmiş Milletlerin uluslararası yönetiminin en etkin organı olarak yükselmesine neden olarak iki öge göze çarpmaktadır. Genel Kuruldaki çoğunluk tarafından beş anayasal tedbirin kullanılması ve çağdaş dünya politikasının niteliği.

Genel Kurulun, bir uluslararası yönetimin organı olarak izlediği anayasal uygulamalar, Güvenlik Konseyinin yetkisini azaltıp Genel Kurulunkileri arttırmak eğiliminde olmuştur. Herşeyden önce, Antlaşmanın 12. maddesinin 1. fıkrasıyla Güvenlik Meclisine verilmiş olan Genel Kurulun eylemlerini denetleme yetkisi, iki anayasal tedbir tarafından etkisiz hale getirilmektedir.

Bazı konular sadece basit çoğunluk aranarak, çıkmaza girmiş olan Güvenlik Konseyinden Genel Kurula gönderilmiştir. Böyle durumlarda bu eylemin, 27. maddesinin 3. fıkrasına göre bütün sürekli üyelerin oybirliğini gerektirmeyen bir usul meselesi olduğu varsayılmıştır. Diğer bir deyişle, Güvenlik Konseyi, bir sorunu Güvenlik Konseyinden alıp Genel Kurula göndermek şeklinde oy çokluğuyla alınan bir karara veto uygulanmadığı varsayımından hareket etmiştir.

Bundan başka, Genel Kurul 12. maddenin 1. fıkrasını da geniş bir şekilde yorumlamış ve aynı anda Güvenlik Konseyinin gündeminde olan konular hakkında tavsiyelerde bulunmuştur. Bu duruma Filistin ve Kore olaylarında rastlıyoruz. Bu usul, Genel Kurulun, Güvenlik Konseyinin ilgilendiği sorunun başka bir yönünü ele almakta olduğunu öne süren hukuksal bir nedenle de meşrulaştırılmıştır. Bu hususun 12. maddenin 1. fıkrasını zayıflattığı, ve sonuç olarak, Genel Kurulun kendi önüne getirilen her konu üzerinde sınırsız bir yetkiye sahip olacağı varsayımına kapıyı alabildiğine açık tuttuğu ortadadır.

Üçüncü olarak, Genel Kurul, 24. maddenin 1. fıkrası gereğince Güvenlik Konseyinin birinci derecede sorumluluğunda bulunan barışın ve güvenliğin korunması konusundaki sorumluluğu üzerine alarak daha da ileriye gitmiştir. Genel Kurul bu sonuca, bir ortak tedbirler Komitesi kuran ve buna barış ve güvenliğin korunması için geniş istişarî görevler yükleyen Barış İçin Birleşme Kararı yoluyla varmıştır. Sovyetler Birliği bu kararın yasa dışı olduğunu ilân etmekle fazla ileri gitmiştir, fakat Ortak Tedbirler Komitesi'nin Güvenlik Konseyini «atlatmak» amacını güttüğünü söylerken pek de yanılmamıştır. Zira Ortak Tedbirler Komitesi varlığını, bütün devletlerin karşıt çıkarlarının karıştığı herhangi bir sorunda Güvenlik Konseyinin, uluslararası yönetimin bir organı olarak hareket etmekte aciz göstermesine borçludur.

Antlaşmanın metni gözönünde tutulduğunda, Genel Kurulun hiçbir konuda Güvenlik Konseyinin yerine geçememesi gerekmektedir. Zira Antlaşma, yalnız Güvenlik Konseyine hukuksal olarak bağlayıcı kararlar almak yetkisini vererek ve Genel Kurulun tavsiyeden başka bir karar çıkarmasına izin vermeyerek, işlevlerin zorla edinilmesine karşı aşılmaz gibi gözüken bir engel çıkarmaktadır. Güvenlik Konseyinin bir karara varmakta gösterdiği aciz, iki organın karşılıklı güçlerinde incelikli bir değişme meydana getirmiştir. Bu değişme Genel Kurulun tavsiyelerine, hiç olmazsa bazı konularda ve bazı sınırlar içinde⁵ bağlayıcı kararlarınkine benzeyen bir otorite sağlamıştır. Birleşmiş Milletler üyelerinin önemli bir çoğunluğu açıkça şu gereksinmeyi duymuşlardır: Birleşmiş Milletler bazı konularda eyleme girişmelidir; fakat Güvenlik Konseyi bir karar alma yeteneğinden yoksun olduğu için, bu durumda Genel Kurul, Güvenlik Konseyi eğer mümkün olabilseydi nasıl karar alacak idiyse öyle karar almak zorundadır. Böylece, Genel Kurul sadece tavsiye yapabilirken, üyelerin önemli bir çoğunluğu bazı sınırlar içinde bazı konularda, bu tavsiyeleri sanki hukuksal olarak bağlayıcı kararlar imişcesine gözönüne alma eğilimi göstermişlerdir.⁶

(5) Bu niteliklerin özellikleri için bknz. s. 625 v.d.

(6) Burada, soyutlanmış ve bazı bakımlardan tek olan bir durumda -İtalyan sömürgeleri olayında- Fransa, Büyük Britanya, Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika'nın Genel Kurul Kararını bağlayıcı olarak kabul edeceklerini önceden bildirdiklerini hatırlamaya değer. Olayın tahlili için bknz. s. 570, 571.

Genel Kurulun, Birleşmiş Milletlerin siyasal bakımdan en önemli organı haline dönüşümü ancak üyelerin üçte ikisinin katılımıyla olanak kazanmıştır. Zira eğer Genel Kurula sunulan tavsiyeleri üyelerin en az üçte ikisi desteklemezse, bu değişme olmayacaktır. Bu değişmeyi ortaya çıkaran, destek sağladığı müddetçe sürdüren, ve onun kapsamını ve gücünü saptayan bu üçte iki çoğunluktur. Bu değişmenin karakteri de bu çoğunluğun bileşimine bağlıdır.

Genel Kurulun tavsiyelerini destekleyen çoğunluğun bileşimi, 1955-56 döneminde yeni üyelerin katılmasıyla büyük bir değişiklik geçirmiştir. Bu dönem Birleşmiş Milletlerin tarihinde bir evreyi kapayıp bir diğerini açarak bir dönem noktası meydana getirmiştir. Hatta denebilir ki bu tarihten sonraki Birleşmiş Milletler, önceki Birleşmiş Milletlerden daha değişik bir uluslararası yönetim olup birincinin yerine getirmiş olduğu işlevlerden daha değişik işlevler başarmıştır. Birleşmiş Milletlerin geçirdiği değişme, siyasal kararın merkezinin Güvenlik Konseyinden Genel Kurula kaymasıyla durmamıştır. Bizzat Genel Kurulun içinde farklı iki çoğunluk üzerine kurulmuş iki değişik tipte uluslararası örgüt yaratmıştır.

1956'nın sonuna dek Genel Kurulda tavsiyeleri çıkartan ve otuz dokuz oy toplayan çoğunluğun çekirdeği Birleşik Amerika, Batı Avrupa ülkeleri, İngiliz Commonwealth'inin çoğu üyeleri, ve Latin Amerika ülkelerinden oluşuyordu. Bu çekirdek etrafında bazan çoğunlukla oy veren, bazan ona karşı çıkan, bazan da çekimser kalarak durmadan şekil değiştiren bazı devletler gruplaşmış bulunuyordu. Bu çoğunluktan kesin olarak ayrı bulunan ve beş oya sahip olan bir Sovyet Bloku vardı. Bu Birleşmiş Milletler yalnız Sovyet Blokunun katılması olmaksızın sürdürülen bir uluslararası yönetim değildi, Sovyet Bloku örgüte karşı çıktığı gibi örgüt de ona karşı çıkıyordu. Örgüt varlığını ve siyasal ve askerî amacını bu karşı çıkışla buluyordu. Hatta amacı bakımdan Birleşmiş Milletler Sovyetler Blokuna karşı yapılmış büyük bir ittifak olarak anılabilirdi.

Kaynağı ne olursa olsun saldırılara karşı bir büyük devlet yönetimi aracı olarak düşünülen Birleşmiş Milletler, siyasal gereksinmelerin zorlamasıyla, belli olmayan bir kaynaktan gelen gerçek ve potansiyel saldırılara karşı, büyük ve küçük birçok devletlerin

aracı haline gelmiştir. Antlaşmasına göre Birleşmiş Milletler soyut anlamda saldırıya, her yerdeki herhangi bir saldırıya karşı bir silâh olarak düşünülmüştür. Siyasal çıkarın mantığı sonucu, bireysel saldırganlara karşı kullanılan bir silâh haline gelmiştir. Böylece, 1953 Martında Genel Kuruldaki Rus delegesi Ortak Tedbirler Komitesinin raporu tartışılırken Barış İçin Birleşme Kararının ve Komitenin yaptığı işin, Birleşik Amerika'nın Sovyetler Birliğine karşı bulduğu bir hile olduğunu ilân ederken, Birleşmiş Milletlerin yapı ve amaçlarındaki temel değişikliğe demogojik bir dille değiniyordu. Kararın ve Komitenin yaptığı işin «kimseye» karşı değil, saldırıya karşı olduğunu söyleyerek cevap veren Amerikan delegesi Anayasayı uluslararası politikanın siyasal gerçeğini gizlemek için ideolojik bir örtü gibi kullanarak, siyasal gerçekten çok Anayasanın esprisini lâfzî olarak dile getirmekteydi.

Birleşmiş Milletlerin üye sayısının başlangıçtaki elli üyeden 118'e* yükselmesi Genel Kuruldaki oyverme gücünün dağılımını ve bu arada Birleşmiş Milletlerin Genel Kurul aracılığıyla yerine getirdiği siyasal işlevleri büyük değişikliğe uğratmıştır. Üyelerin artması oyların dağılımında üç anlamlı değişikliğe yol açmıştır. Batı Bloku, Sovyet Blokuna karşı olan kararların desteklenmesinde her zaman üçte iki oy sağlayabilme yeteneğini yitirmiştir. Batı bloku bu desteği arasına, Macaristandaki koşullarla ilgili olan kararlarda olduğu gibi, bulabilmektedir; fakat bu blokun politikasını sürekli olarak desteklemesi muhakkak olan devletlerin sayısı toplam üye sayısının üçte birinden fazla olmakla birlikte üçte ikisinden azdır. Sonuç olarak, Birleşik Amerika'nın düzenli olarak umabileceği en iyi durum, kendisini destekleyenlerin bazı kararlara oy vermelerini önleyerek bu kararlar üzerine bir veto koymaktır. Birleşik Amerika halâ olumsuz bir iş yapabilecek durumdadır: Birleşmiş Milletlerin kendi çıkarlarına karşı kullanılmasını önleyebilecektir. Fakat Birleşmiş Milletleri kendi çıkarlarını sağlamak için harekete geçirmek gibi olumlu bir işte başarı sağlayamayacaktır.

Birleşmiş Milletler içinde Birleşik Amerika'nın etkisi büyük ölçüde azalırken, Sovyet Blokununki artmıştır. Savaşın sonraki ilk on yıllık devrede Sovyetler Birliği hem Güvenlik Konseyinde, hem de Genel Kurulda gerçekten büyük bir azınlıktadır. Görmüş olduğumuz gibi bu ülke, Güvenlik Konseyinde sürekli olarak oyla-

(*) Birleşmiş Milletler Üyelerinin son sayısı 126'dır. (ç.n.)

maları kaybetmekten veto sayesinde kurtulmuştur. Genel Kurulda ise, kural olarak, kendisi için sakıncalı olan kararların geçmesini önleyememekte, zira bu organda üyelerin ancak üçte birinden daha azının oylarından emin bulunmaktadır. Bugün, Sovyetler Birliği, Birleşik Amerika kadar olmamakla birlikte, kendi blokunun üyelerinin oylarına birtakım başka ülkelerin oylarını da katmak şansına sahiptir. Bu oyların toplamı üye oylarının üçte birinden fazlası edecek ve Sovyetler Birliği kendisi için sakıncalı olan kararların çıkmasını önleyebilecek bir duruma gelebilecektir.

Oyverme gücünün dağılımındaki bu değişme, Birleşmiş Milletlerin üye sayısında meydana gelen büyük artmanın birinci derecede Afrika - Asya denilen grubu güçlendirmiş olduğu gerçeğinin bir sonucudur. Bu Grup Birleşmiş Milletler üyelerinin aşağı yukarı üçte birini oluşturmaktadır. Yani bu grup birlikte hareket edebildiği taktirde ya kendi çıkarlarına karşı olan herhangi bir tasarıyı vetoya uğratabilmekte, yahut da Amerika veya Sovyet blokuyla birleşerek üçte ikilik bir çoğunluğun çekirdeğini oluşturabilmektedir. Halbuki gerçekte Afrika - Asya grubu çok ender durumlarda birlik olarak oy kullanmıştır. Bazı üyeleri Amerikan, diğerleri Sovyet blokuyla birlikte oy kullanmış, çok büyük bir çoğunluğu da çekimser kalmıştır. Sonuç olarak, Birleşmiş Milletlerin Genel Kurul yoluyla siyasal işleyişi bakımından Afrika - Asya grubu şimdiye dek olumsuz işlev görmüştür.

Oyunu bu iki blok arasında bölerek, Amerikan ve Sovyet bloklarının, üyelerin üçte birinden fazlasının meydana getireceği basit çoğunluğu ekarte edebilme gücünü artırmıştır. Sonuç olarak, Genel Kurul, sömürgeciliğin kalıntılarını temizleme, savaşan tarafları ateş kesmeye, bir çözüm yolu bulmak için görüşmeye çağırma ve Genel Sekretere araştırma, gözlem yapması, rapor vermesi, arabuluculuk etmesi, barışı koruma güçleri meydana getirmesi ve barış ve düzeni korumak için ne gerekirse yapması için yetki verme gibi durumlardan daha belirli bir esasa ait politikalar gerektiren kararlar almaktan aciz olduğunu göstermiştir. Böylece, Genel Kurulun belirli bir esasla ilgili politikalar konusunda anlaşmaya varamaması, Genel Sekreterin Birleşmiş Milletlerin geçici olarak en yüksek yürütme yetkisine sahip ögesi olarak ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.

Antlaşma, Genel Sekreterin «örgütün baş yönetim sorumlusu» olmasını öngörmektedir. Kendisi, «kendi fikrinde uluslararası ba-

riş ve güvenliği tehdit edebilecek herhangi bir konuda Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilir». Genel Sekreter ayrıca Birleşmiş Milletler «organlarınca kendisine verilen görevleri yerine getirecektir». Antlaşmanın bu hükmündendir ki Genel Sekreterin, Birleşmiş Milletlerin belli başlı siyasal organı olarak yeni işlevleri ortaya çıkmaktadır.

Genel Kurulun üzerine almış olduğu eylem sorumluluğu nasıl Güvenlik Konseyinin âcizliğine yakından bağlıysa, Genel Sekreterin bu yeni işlevleri de Genel Kurulun acizliğine aynı şekilde yakından bağlıdır. Hatta daha ileri gidilerek söylenebilir ki bir bütün olarak Birleşmiş Milletlerin uğraşmakta olduğu siyasal sorunların çözümlenmesi konusu, doğrudan ilgili devletlerin, özellikle büyük devletlerin bu sorunları bizzat kendi aralarında çözmekte gösterdikleri acizliğin bir yan ürünüdür. Bu devletler bundan dolayı Birleşmiş Milletleri bir çözüm yolu bulmakla görevlendirmektedirler. Felce uğramış olan Güvenlik Kurulunun yerini alan Genel Kurulun üyeleri bireysel ülkeler olarak hareket etmiş olsalardı alacak oldukları sonuçtan daha iyisini ortak olarak bir çözüm yolu aradıkları zaman bulamamaktadırlar. Bu yüzden Genel Sekreteri bir karar vermekle yükümlü tutmaktadırlar.

Böylece Genel Sekreter Birleşmiş Milletlerin bir nevi Başbakanı durumuna gelmiştir. Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulun genellikle belirsiz bir şekilde terkettiği yetkiler dolayısıyla, Genel Sekreterlik makamı bu iki organın yapmaları gereken fakat yapamadıkları işlevleri üzerine almış bulunmaktadır. Bu yetki değişikliği, 1953'den 1961'e dek Genel Sekreterlik yapan Dag Hammarskjöld'ün yetenek ve girişkenliğine çok şey borçludur. Bu genel Sekreter kendi deyimiyle, «bir tarafta yeni bir yürütme sorumluluğu yaratmak...» ve «barış ve güvenliğin korunmasında antlaşmada ve geleneksel diplomasi sistemlerinde meydana gelebilecek herhangi bir boşluğu doldurmak için» harekete geçmiştir. Hatta Hammarskjöld, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyinden almış olduğu vekâleti geniş bir şekilde yorumlamanın da ilerisine gitmiş ve bazan hiçbir vekâlet almış olmaksızın ve Birleşmiş Milletlerin üyelerinden birinin kesin muhalefetine karşı hareket etmiştir. Böylece, Sovyetler Birliğinin önceden karşı çıkarak Laos'a gitmemesini ve özellikle orada bir Birleşmiş Milletler temsilcisi bırakmamasını istemesine rağmen 1959 yılında Laos'ta Birleşmiş Milletlerin varlığını sağlamıştır. Gene böylece, 1958 yılında, Lübnan'daki Bir-

leşmiş Milletler gözlem heyetini genişletmek yolundaki Amerikan teklifini ve heyetin tam yetkili kılınmasını öneren Japon teklifini Sovyetler Birliğinin veto etmiş olmasına rağmen, Lübnan'daki heyeti genişletmiştir.

Genel Sekreterlik makamının böylece devletlerüstü bir siyasal organa yaklaşan bir duruma gelecek şekilde yayılması, yalnız Genel Sekreter tarafından alınan bazı tedbirlere bazı devletler tarafından karşı çıkılması sonucunu doğurmakla kalmamış, aynı zamanda, bütün uluslararası örgütleri felce uğratmış bulunan iç çelişkiyi kesin bir biçimde ortaya koymuştur: bu çelişki ulusal egemenlik ile uluslararası bir örgütün etkinliği arasındaki çelişkidir. Sovyetler Birliği ulusal egemenliği uluslararası antlaşmaların ve örgütlerin saldırılarına karşı sürekli olarak korumuş ve Dag Hammarskjöld ve selefi Trygvie Lie'nin yönetimlerine, Birleşmiş Milletlerin devletlerüstü bir duruma gelme arzusunun bir görüntüsü olarak daima karşı koymuştur. Charles De Gaulle 1958'de iktidara geldiğinde, Sovyetler Birliği, yanında Fransayı da bulmuştur. Sovyetler Birliği, Genel Sekreterin gücünü «troyka» denilen sistem yoluyla kırmak istemiştir. Bu sisteme göre bir Genel Sekreter yerine, birlikte hareket ederek ve eşit güce sahip olan üç yetkili bulunacak; bunlardan biri bağlantısız ülkeleri, biri Sovyet blokunu, öteki de Batı blokunu temsil edecektir. Bu önerinin kabul edilmesi halinde Genel Sekreterlik makamı vetoya tabi olacak ve tıpkı vetonun Güvenlik Kurulunu felce uğrattığı gibi bu makam da eli kolu bağlanmış bir duruma gelecektir. Öneri başarısızlığa uğradığında, Sovyetler Birliği, Fransa ve bunları destekleyen devletler Birleşmiş Milletlerin devletlerüstü gidişini durdurmak ve tersine çevirmek için başka bir araç buldular. Bu araç da, Genel Kurul tarafından tavsiye edilen barışı koruma tedbirlerinin malî bakımından desteklenmesi konusuydu.

Antlaşmanın 19. maddesi şöyle bir hüküm getirmektedir: «Örgüt giderlerine iştirak hissesinin ödenmesinde geciken bir Birleşmiş Milletler üyesi, gecikmiş ödemelerinin tutarı, geçen tam iki senelik hissesine eşit veya bundan fazla ise, Genel Kurulda oya katılamaz». Sovyetler Birliği 1 Aralık 1964'de, Fransa ve bazı küçük devletler 1 Ocak 1965'de bu durumda bulunmaktadırlar. Uluslararası Adalet Divanının aksi yöndeki istişarî mütalâasına rağmen Sovyetler Birliği ve Fransa, Genel Kurulun karar vermiş olduğu barışı koruma işlevlerinin yerine getirilmesi için para vermek zo-

runda olmadıklarını bildirmişlerdir. Bunlara göre, Genel Kurulun üçte iki çoğunlukla almış olduğu Gazze Şeridi ve Kongo harekâtı gibi barışı koruma tedbirleri ancak kendilerinin büyük devlet vetosuyla korunmakta oldukları Güvenlik Konseyince alınabilmektedir.

Antlaşmanın hükümleri uygulanmış olsa, Sovyetler Birliği 1964 döneminin sonunda, Fransa ve diğer ihmalci ülkeler 1 Ocak 1965'den sonra otomatik olarak oy vermekten yoksun olacaklardır. Böylece Birleşmiş Milletler yetkisini üyeleri olan büyük devletlere karşı bile duyurmuş olacaktır. Bu durumda Birleşmiş Milletler, safları arasında çatlaklar meydana gelmesi ve hatta üyelerinden bazılarının ayrılması riskine girecektir.

Birtakım devletler bu riske girmeye niyetli değildi. 19. maddesi uygulama konusundaki kararını şiddetli kelimelerle belirten Birleşik Amerika bile Birleşmiş Milletlerin yetkisini kullanarak konuyu açığa çıkarmak istememiştir. Oy verme yerine, Genel Kurul «itirazsız rıza» (unanimous concensus) yoluyla iş görmüştür; yani ancak itiraz söz konusu olmadan herkesin rızasını belirtecek olduğu konularda harekete geçmiş ve bu rıza da Genel Kurul salonunda resmen oy verme şeklinde değil, koridorlarda varılan gayri resmi anlaşmalar şeklinde ortaya çıkmıştır. Dönemin son günü, Arnavutluk Genel Kurulun normal oy verme usulüne dönmesini önererek konuyu ortaya koymak istediğinde, teklif reddedilmiştir. Bu oylamaya 19. maddenin ancak öz ile ilgili konulara uygulanacağı, usul oylamaları için geçerli olmadığı gibi hukuksal olarak kabulü olanaksız bir gerekçeyle, ihmalci üyeler de katılmışlardır.

Bu hukuksal durum alış ve iddialar, Birleşmiş Milletlerin bizzat temelinde bulunan bir çatışmanın yüzeyde görünen belirtilerinden başka birşey değildir. Bu çatışma, ulusal egemenlik ile etkin uluslararası örgütün çatışmasıdır. Görmüş olduğumuz gibi,⁷ bu ikisi kuram ve uygulamada bağdaşmaz kavramlardır. Uluslararası örgüt etkin olduğu ölçüde, üyelerin eylem özgürlüğünü kısıtlamak eğiliminde olacak; üye devletler de eylem özgürlüklerini ortaya koydukları ölçüde, uluslararası örgütün etkinliğini azaltmış olacaklardır. Antlaşma da, bir yandan bütün üye devletlerin «egemen eşitliğini» ileri sürerek, diğer yandan da Güvenlik Konseyinin sü-

(7) Bknz. sayfa 416 v.d.

rekli üyelerini sınırlı bir dünya hükümeti derecesinde ayrıcalıklı bir duruma getirerek bu çatışmaya tanıklık etmektedir.

Ulusal egemenliğin savunucuları ve güçlü bir Birleşmiş Milletlerin karşısında olanlar, 1965 yılında Genel Kurul Antlaşmanın 19. maddesinin uygulanması konusunda Birleşmiş Milletlerin barışı koruma tedbirlerine gönüllü katkı yapma ilkesini getirince, kesin bir zafer kazanmışlardır. Bu zafer, yukarıda sözü edilen anayasa - dışı gelişmelerden ortaya çıkmış olan Birleşmiş Milletlere karşı gerçek bir karşı - devrim niteliğindedir. Genel Kurulun aldığı bu karar aşağı yukarı yirmi yıldır sürüp gelmekte olan bu anayasa - dışı gelişmeleri sıfıra indirmiş, Birleşmiş Milletleri Antlaşmanın vermek istediği ilk şekle dönüştürmüştür.

Uygulamada bu gelişme, Güvenlik Konseyinin gene veto ve üyeliğinin genişlemesi ile tehdit edilen belli başlı yürütme organı durumuna gelmesi, Genel Kurulun esas olarak bir tartışma salonuna çevrilmesi ve Genel Sekreterin Genel Kuruldan almış olduğu yürütme gücünden yoksun kalmış olması anlamına gelmektedir. Yani bu şu demektir ki, Güvenlik Konseyi güçsüzdür, Genel Kurul güçsüzdür, Genel Sekreter güçsüzdür. Birleşmiş Milletler artık etkin bir uluslararası örgüt olmaktan çıkmıştır. Genel Sekreter U Thant'ın 22 Mart 1965 tarihli konuşmasında dediği gibi :

Bana öyle geliyor ki, bugün, Birleşmiş Milletlerin dünya dengesi ve barışını gerçekleştirmeye doğru yapmış olduğu yavaş gelişmenin kesin olarak tersine dönmesine tanık olmaktayız. Bu yoldaki birikim durdurulmadığı takdirde, büyük umutlar devri kapanacak ve dünya örgütünün bir tartışma forumundan başka bir anlam taşımayacağı yeni bir devir açılacaktır.

Birleşmiş Milletlerin Antlaşmaya uygun olarak işlemesinde Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerinin yeterince bir ortak çıkarı olup olmadığı ve güçlü bir Birleşmiş Milletlerin Genel Kurula bir zamanlar sahip olmuş olduğu gücü geri vermesi konusunda Genel Kurul üyeleri arasında bu üyelerin çıkarları açısından yeterli bir uyanma olup olmadığı ancak ileride anlaşılabilecektir.

Gene aynı şekilde 1 Ocak 1966'dan bu yana uygulamaya konulan Güvenlik Konseyi üyeliğinin onbirden onbeşe çıkarılması suretiyle genişletilmesi değişikliğinin bu organın işlevlerini yerine

getirme yeteneğine nasıl bir etki yapmış olduğu ileride ortaya çıkacak bir husustur. Bu genişletme, Afrika - Asya ülkelerinin temsil edilmesini artırmakta ve böylece Güvenlik Konseyi üyeliğini, hiç olmazsa bir dereceye kadar, Genel Kurulun yeni bileşimine benzetmektedir. Yeni üyelerin bu akınının Güvenlik Konseyi üzerinde, tıpkı Genel Kurul üzerinde olduğu gibi parçalayıcı bir etki yapması ve veto göz önüne alınmadan bile Batılılar tarafından olsun, Sovyet bloku veya bağlantısız ülkeler tarafından olsun, önemli konularda getirilecek tasarılar gerekli olan dokuz oyun biraraya getirilmesinin gittikçe zorlaşması olasıdır.

Genel Sekreterin yetkilerinin zayıflamış olması, sözünü etmiş olduğumuz ve Birleşmiş Milletlerin içinden yapılan karşı koymanın değil, aynı zamanda kendi makamının doğal zayıflığının da bir sonucudur. Siyasal bir anlaşmazlığa taraf olanlar, bu anlaşmazlığın dışında kalanlar tarafından, sırayla veya aynı anda kullanılacak olan dört yöntemle barışçı çözüm yoluna gitmeye razı edilebilirler: anlaşmazlığın sürüp gitmesinden doğacak dezavantajların, elde edecekleri avantajlardan daha fazla olacağı şeklinde tehdit edilebilirler; çatışmanın başarılı bir sonuca ulaşmasından elde edebileceklerinden daha fazla avantaj kendilerine vaadedilebilir; bu devletler, akılcı gerekçelerle beklenen avantaj ve dezavantajlar gözönüne alınarak ve diğer tarafın ve ilgili üçüncü tarafların niyet ve yeteneklerinden söz açılarak ikna edilebilirler; onur kurtarıcı ve teknik bakımından tatmin edici bir formülün bulunmasıyla zaten esas olarak ortaya çıkmış bir çözüm yolunun tamamen erdirilmesi yolunda son bir ufak adım atmaları için kendilerine yardım edilebilir. Bu dört yoldan ilk ikisi, esas olarak yardımcı işlevler yerine getiren diğer ikisinden daha önemlidir. Genel Sekreterin en önemli uzlaştırma araçlarının ikisinden, yani tehdit ve vaatten aşağı yukarı tamamen yoksun olması ve kendisinin ancak akılcı bir şekilde ikna etmeyi ve zaten daha önce esas olarak varılmış bulunan anlaşmaların formüle edilmesini başarabilmesi, bu makamın siyasal bir organ olarak ne denli zayıf olduğunu göstermektedir.

Şu andaki bileşimiyle Genel Kurulun zayıflığı, böylece, Genel Sekreterin zayıflığıyla yansımaktadır. Her ikisi de konuşabilmekte, açıklama yapabilmekte ve formüle edebilmektedirler; fakat şu anda hiçbirisi, siyasal eylemin kalbi olan tehdit ve vaat manivelâsına el atamamaktadır. Genel Sekreterin geçici olarak üstünlük kazanma-

sı, Genel Kurulun bir eyleme girişmesi gerekip de aciz kalmasının bir sonucu olmuştur. Genel Kurula yapılan bu eylem çağırısı da, çözümlenmeden kaldıkça savaş tehlikesi taşıyan sorunları büyük devletlerin kendi aralarında çözümlemekten aciz kalmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Genel Kurulun kararları gibi, Genel Sekreterin eylemleri de, sorunun genel nedeni bunlarda gizli olduğu için, sorunu bütünüyle kaldırmak şöyle dursun, iyileşmesi yolunda bir belirti dahi teşkil etmemektedir. Bu eylemler, gerilmiş sinirler için yatıştırıcı ve birtakım yaraların daha da açılması için ilâç görevi görebilirler. Birleşmiş Milletlerin bugünkü durumda uluslararası anlaşmazlıkların barışçı çözümlerine yapabildiği katkı da zaten budur.

Genel Kurul, hiç olmazsa şimdilik, Güvenlik Konseyinin en baştan beri içinde bulunmuş olduğu durumda bulunmaktadır: Antlaşma ile gerekli görülen çoğunluk bulunmadığı için Genel Kurul bir iş çıkartamamaktadır. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi işin başından beri, Sovyetler Birliğinin önceden tahmin edilebilen ve aşağı yukarı otomatik olan vetosu yüzünden felce uğramış olduğu halde, Genel Kurulun felce uğraması, üç evreye bölünebilen dinamik bir sürecin sonucu olmuştur: birincisi, Birleşik Amerika tarafından yönetilen üçte iki çoğunluğun dağılması; ikincisi, iki süper devletin kendi politikaları için üçte iki bir çoğunluk sağlamak yolunda harcadıkları boşuna çaba; karşı tarafın oyverme gücünü en aşağı seviyesinde tutmak için her iki süper devletin çaba göstermesi. Oy, yahut hiç olmazsa çekimser oy sağlamak için gösterilen bu sürekli çabalar, büyük devletlerin Genel Kurulda başlıca üzerine eğildikleri sorun haline gelmiştir. Buradan, iki anlamlı yeni bir diplomatik usul doğmuştur. Birinci olarak bu usul, büyük devletleri, hiç olmazsa politikalarını formüle etmeleri bakımından, küçük üye devletlerin tercihlerine uymaya zorlamakta ve böylece uluslararası çatışmanın sivri uçlarını körletmektedir. İkinci olarak, ilgili devletlere sevimsiz kararların görünüşteki sorumluluğunu Birleşmiş Milletlere devretmek fırsatını sağlamakta ve böylece onur kurtarıcı ve çatışma önleyici bir araç olarak işe yaramaktadır.

Y e n i U s u l l e r

Politikasının başarılı bir sonuca ulaşması için küçük devletlerin desteğine gereksinme duyan bir büyük devlet, bir veya iki

eylem yolu izliyebilir. Birincisi, diplomasinin geleneksel yöntemlerine başvurur ve üstün gücünü doğrudan doğruya kendisine daha zayıf olan devletler üzerinde duyurur. Bu şekilde bağımlılık durumları meydana gelir ve ittifaklar kurulur. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yoluyla politikasına destek bulmaya çalışan bir büyük devlet yalnızca kendi üstün gücüne güvenemeyecektir. Eğer bu devlet kendi politikası için gerekli olan oy sayısını sağlayamazsa, üstün güc hiçbir işe yaramayacaktır. Bu usuller ve bunlardan doğan yeni Birleşmiş Milletler diplomasisi büyük ve küçük devletler arasındaki farkı azaltmaya yönelmektedir, zira bütün bu devletlerin ancak bir tek oyu vardır.

Eğer bir büyük devletin geleneksel diplomasi teknikleriyle bir ittifak kurması gerekseydi, bu devlet müttefiklerini seçerken, özellikle bunların ittifaka katabilecekleri gücü göz önüne alması lâzım gelecektir. Fakat yeni Birleşmiş Milletler diplomasisinin görevi, maksimum bir oyverme gücüne sahip bir çoğunluk meydana getirecek şekilde siyasal ve askerî bakımdan maksimum güce sahip bir ittifak kurmak değildir. Genel Kurulda Hindistan'ın oyu Nicaragua'nınki, Burma'nın oyu da Büyük Britanya'nınki ile aynı değerdedir. Bir ittifakın en güçlü üyesi güçleri hiç önemli olmayan küçük devletlerin tercihlerine aldırmadan yalnızca önemli olan devletlere ödün verebilir. Oluşma halindeki bir çoğunluğun en güçlü üyesi ise, oyu gerekli olan en zayıf ülkenin bile isteklerini gözönüne almak zorundadır. Küçük devletin zayıflığı gibi büyük devletin de gücünün halâ hissedildiği doğrudur; zira büyük devlet, gücünün ikna edici sesiyle konuşmasına karşılık, küçük devlet zayıflığının fısıltısıyla cevap vermektedir. Yeni Birleşmiş Milletler diplomasisinde güc ve zayıflık öğeleri halâ geçerli olmakla birlikte, bu öğeler geleneksel diplomasideki yerlerini yitirmişlerdir. Geleneksel diplomasinin ve yeni Birleşmiş Milletler diplomasisinin teknikleri arasındaki önemli fark burada yatmaktadır: birincisi aldırma-yabilirken, ikincisi ikna etmek zorundadır. Böylece, büyük devlet, oylanacak olan konuları oyları gerekli olan üyelerce kabul edilebilecek bir tarzda sunmak zorundadır. Bu zorunluluk, kabul edilecek konu sadece büyük devletin çıkarlarına hizmet edecek olsaydı kullanılacak olan yolun ikili bir değişmeye uğramasını gerektirmektedir.

Her şeyden önce, öneri, belli bir ülkenin veya sınırlı bir ülkeler topluluğunun değil, üçte iki çoğunluğu meydana getirmesi

beklenen devletlerin ortak çıkarlarının yansıması şeklinde formüle edilerek sunulmak zorundadır. Çoğu zamanlar sözlerdeki bu değişiklik, ulusal politikaların ülkelerüstü terimlerle ideoloji bakımından doğrulanmasından ve rasyonalize edilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Bununla birlikte, belirli bir terminolojinin, yalnızca propaganda amaçları için değil, siyasal işlemlerin alış verişinde de kullanılması, bizzat bu işlemlerin özü üzerinde inceden inceye bir etki yapabilecektir. Zira sürekli olarak kullanılan dil, işlemlere katılan devletlerde birtakım umutlar yaratacak ve işlemler bu umutlara ya uymak zorunda kalacaklar, ya da, en azından bunlardan tamamen sapamayacaklardır.

Böylece, belirli bir devletin veya devletler grubunun tamamen kendisiyle özdeş olduğu ve başarıya ulaşması için Genel Kurulun üçte ikisinin geniş desteğine gerek duyduğu bir politika, eğer böyle geniş bir desteği sağlamak için sürekli olarak devletlerüstü terimlerle sunulursa, inceden inceye bir değişiklik geçirebilir. Böyle bir değişiklik pek de ulusal politikanın düşündüğü erek ve yöntemlere karşı çıkacak bir duruma gelecek kadar ileri gidemez. Fakat, ulusal politikanın sivri uçlarını körletebilir, fazla ileri gitmesine engel olabilir, tasarının dilinde ifade edilen devletlerüstü ilkelerin ışığı altında tekrar formüle edilmiş bir durumun kabul edilmesi sonucunu doğurabilir.

Aynı sonuç, tasarının desteklenmesi için gerekli olan üçte iki çoğunluğun desteğini sağlamak için yapılan görüşmeler sırasında da doğrudan doğruya ve kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkacaktır. Destekleri istenen üyeler arasındaki çıkar, yetenek ve görüş açısı farkları ortak bir payda aranmasını gerektirmekte ve bu ortak payda da, ister istemez, ulusal politikasını yürütmek isteyen devletin istediği maksimum seviyenin altında olacaktır. Genel Kurul tarafından alınacak kararın bu maksimumun ne kadar altında olacağı, kısmen çeşitli ülkelerin Birleşmiş Milletler diplomasisinin yeni yöntemlerini kullanma konusundaki ustalıklarına bağlı olacaktır. Bunun birlikte, geniş ölçüde, bir politika için destek sağlamak isteyen ülkeler ile desteği istenen ülkeler arasındaki maddî güc dağılımı, birincilerin bu desteği sağlamak için verecekleri ödünlerin kapsamını saptayacaktır. Zira bu ödünleri verebilecek olan devletler, güçlerini ödünler kazanmak ve ödünler vermekten kurtulmak için bir araç olarak kullanacaklardır. Eski ve yeni diplomasiinin birleştiği yer de burasıdır.

Bununla birlikte Birleşmiş Milletler, hiç olmazsa politikaların formüle edilmesinde ödün verilmesi için iki büyük neden sunmaktadır : bu örgüt bugünkü durumda eyleme geçecek güçte olmayıp; büyük devletlerden değişik olduğunu iddia ettiği, böyle görünen ve bazı sınırlar içinde büyük devletlerinkinden gerçekten değişik olan bir durum içindedir. Bundan dolayı, birbiriyle anlaşmazlığa düşen ülkeler, birbirlerine karşı yapamayacaklarını sandıkları bazı şeyleri Birleşmiş Milletler karşısında yapabilmektedirler —yani politikalarının özünde olmasa bile formüle edilişinde, onurlarının kırılması tehlikesi olmadan bir takım ödümler verebilmektedirler. Eğer onur kurtarıcı formül «tarafsız» bir ülke veya ülkeler topluluğu tarafından sunulmuş ise, bu durum özellikle doğrudur. Zira anlaşmazlığa taraf olan devletler sanki birbirlerine değil de, «tarafsız» ülkelerin ağzında dile gelen Genel Kurul çoğunluğuna ödün veriyorlarmış gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Karşıt olarak, bu durumlarda bir devletin ödün vermeye yanaşmaması artık düşmana karşı kendi haklı durumunu savunmak şeklinde değil, «bizat insanlığın siyasal sesine» meydan okumak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Genel Kurulun bir organ olarak varlığı nedeniyle üzerine almış olduğu bu etkiler ne denli tutulup tartılacak cinsten olmasalar da, gene de ortada mevcutturlar ve ilgili ülkelere dikkate alınmaktadır.

Onur kurtarıcı formülün yapıcısı olan Genel Sekreter, hem «tarafsız» ülkeleri, hem de «insanlığın siyasal sesini» kişiliğinde temsil etmekte ve bunların Genel Kurulda yaptıkları etkiye katılmaktadır. Bununla birlikte, kendisinin elinin altında uluslararası çatışmaları uygun koşullarda yatıştıracak iki tedbir daha bulunmaktadır. Birincisi kendi makamının bir işlevidir ve elindeki biricik baskı aracıdır. İsteksiz tarafı, durumu uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit olarak Genel Kurulun dikkatine sunacağı ve kabahatı hangi tarafta görüyorsa o tarafa yükleyeceği şeklinde uyarabilir. Böylece, sözünü etmiş olduğumuz arabulucu ve uzlaştırıcı rolü Genel Kurulun oynayabilmesini sağlayan etkileri harekete geçirmek tehdidini savurmuş olmaktadır.

Genel Sekreterin elinin altında bulunan diğer araç kendi kişiliğinin bir işlevi olup, tam anlamıyla ikna alanına girer. Merhum Genel Sekreter Hammarskjöld'ün bu makamdaki tutumu, Genel Sekreterin barışı koruyucu işlevlerinin bu makamı işgal eden kişinin manevî ve entellektüel niteliklerine ne denli bağlı olduğunu

açık bir şekilde göstermektedir. Ancak Hammarskjöld kişiliğinde bir adam onun bu konuda yapmaya çalıştığını yapmaya çabalayabilir ve onun başardığını başarabilirdi.

Çözümlemeden kalmış sorunların azameti karşısında kendisinin başardıkları epey az sayılabilir ve bu hüküm Birleşmiş Milletlerin tümü için de geçerlidir. Fakat, çözülmeden kalmış sorunların yalnız bireysel devletleri değil, aynı zamanda bizzat uygarlığın kendisini tehdit eden sonuçları karşısında, Birleşmiş Milletler tarafından kazanılan ufak başarıların hiç yoktan iyi olduğunu söylemek gerekecektir.

Birleşmiş Milletler ve Barış Sorunu

Antlaşmasında düşünüldüğü şekilde Birleşmiş Milletler, büyük devletler arasındaki birliği bir veri olarak saymakta ve barışın orta ve küçük devletler arasında büyük devlet yönetimi aracılığıyla korunmasıyla ilgilenmektedir. Yeni Birleşmiş Milletler iki süperdevlet arasındaki bölünmeyi bir veri olarak almakta ve Soğuk Savaşın etkin bir şekilde yapılabilmesi için üyeleri arasında kaynak ve politikaların eşgüdümünü sağlamakla uğraşmaktadır. Antlaşmanın anladığı şekliyle Birleşmiş Milletler, büyük devletler arasındaki barışın sağlanmış olduğu kuruntusundan doğmuştur; yeni Birleşmiş Milletler ise varlığını Soğuk Savaş gerçeğine borçlu bulunmaktadır. Antlaşmanın anladığı Birleşmiş Milletler, zaten kurulmuş olan bir barışı koruyacağını düşünmüştür; yeni Birleşmiş Milletler ancak bir dilek ve bir kuruntu olarak var olan bir barışı yaratmak zorundadır.

Yeni Birleşmiş Milletlerin barışın korunmasına yapabileceği katkı, demek ki, Antlaşmanın anladığı anlamdaki Birleşmiş Milletlerin yapması gereken katkıdan kökten farklıdır. Birleşmiş Milletlerin herhangi bir savaşı önlemiş olduğuna dair bir belirti yoktur. Bununla birlikte, bu örgütün dört savaşın kısaltılmasına mad-den katkıda bulunmuş olduğuna dair kesin belirti vardır: 1949'da Endonezya'da, 1949'da Filistin'de, 1956'da Mısır'da, ve 1965'de Keşmir'de. Birleşmiş Milletler bu sonuçlara ulaşabilmiştir, çünkü Antlaşmada yazılı olduğu gibi, büyük devletlerin bu savaşları kısaltmada ortak bir çıkarları vardır; hiç olmazsa içlerinden hiçbirinin bunları uzatmakta bir çıkarı olmamıştır. Benzer durumlarda Birleşmiş Milletler gene buna benzer şekilde savaşın süresini kısaltmak gibi bir işlev yerine getirebilirler.

Batı ittifakının halâ Sovyet blokuyla birlikte Antlaşmanın kurduğu boş çatı altında oturduğu gerçeği, Birleşmiş Milletlerin barışın korunmasına katkı yapması bakımından anlamdan yoksun değildir. Zira iki blok aynı uluslararası örgüt içinde bir arada bulundukça ve bağlantısız devletler bunların arasında bir oraya bir buraya gidip geldikçe, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının evrensellik ve barışın büyük küçük bütün ülkeler arasında korunması iddiaları halâ canlı demektir. Ayrıca çatışmaların çözümü ve uzlaşma için sakıncasız olarak kullanılabilecek bir öge olarak, Doğu ile Batı temsilcileri arasındaki kişisel ilişkiler de mevcuttur.

Bu fırsat, Doğu ile Batı arasındaki olağan diplomatik görüşmelerin Soğuk Savaş öncesinde olduğu gibi gün be gün değil de ender ve heyecan uyandırıcı birer işlem olarak yürütüldüğü bir devirde küçümsenmemelidir. Böylece, Birleşmiş Milletlerin barışın korunmasına yapabileceği katkı, iki blokun aynı uluslararası örgüt içinde birarada yaşamasının geleneksel diplomasi tekniklerinin sakıncasız olarak yeniden ele alınması bakımından yarattığı fırsattan yararlanmak olacaktır. Böylece, Birleşmiş Milletler, eski diplomasi tekniklerinin yeni bir düzenlemesidir denebilir. Genel Sekreterin 1955'deki Yıllık Raporunda demiş olduğu gibi :

Birleşmiş Milletlerin gerilimlerin rahatlaması, kuşku ve yanlış anlamaların azalması, ve yeni ortak alan ve çıkarların bulunması için en temsili araç olarak yeni olanaklarını daha yeni kullanmaya başlamış bulunuyoruz... Konferans diplomasisi, gerek Üye Hükümetlerin temsilcileri arasında veya Genel Sekreter ile Üye Hükümetler arasındaki ilişkiler şeklinde sessiz diplomasi tarafından yararlı bir şekilde tamamlanmalıdır... Antlaşmanın çerçevesi içinde çeşitli uygulamalar için henüz keşfedilmemiş birçok olanaklar mevcuttur. Gelecek yıllarda yeni ilişki şekilleri, yeni görüşme yöntemleri ve yeni uzlaşma teknikleri bulma konusunda sağlam gelişmeler olacağını umuyorum. Sadece ufak bir-iki düzeltme yapmak suretiyle Birleşmiş Milletlerin dışında yapılan önemli konuların tartışılması işi ekseriya örgütün içine sokulabilir ve böylece bundan hem dünya örgütü, hem de bu konular güc kazanır.

«En büyük ihtiyaç», diyor Genel Sekreterin 1957 Yıllık Raporu,

... günümüzde devletler arasındaki çatışmanın uçlarını sivriltmek değil, köreltmektir. Eğer gerektiği gibi kullanılırsa, Birleşmiş Milletler, uzlaştırma diplomasisine üye devletlerin kullanabilecekleri diğer araçlardan daha fazla yarar sağlayabilir. Dünyanın bütün çeşitli çıkarları ve arzuları bu örgütün Antlaşma ile çizilmiş sınırları içinde biraraya gelirler. Üzerinde anlaşmaya varılmış bir çözüm yolu bulunamadan anlaşmazlıklar sürüp gidebilir ve devlet grupları özel ve bölgesel çıkarları aktif bir şekilde savunabilirler. Bununla birlikte, ve sert gerilimlerin etkisi altında aksi yönde yürüyen geçici gelişmelere rağmen, Birleşmiş Milletlerin içindeki eğilim, farkları aşındırmak veya ortadan kaldırmak ve böylece Antlaşmanın ilkelerinin uygulanmasına olanak vermek ve ortak çıkarlara yaklaşmak yönündedir.

Yeni Birleşmiş Milletler, Soğuk Savaşın Doğu ile Batı arasındaki çatışmadan doğmuş bir çocuğudur. Antlaşmanın anladığı Birleşmiş Milletler ise, Doğu ile Batı arasındaki çatışma tarafından harabedilmiş bir yıkıntıdır. Kutsal İttifak içinde Büyük Britanya ve Rusya arasındaki çatışma gibi, Birleşmiş Milletler içinde Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki çatışma da karar ve eylem ölçütlerinin tamamen aksi yönünde kendi kendine çözülmeye başlamakta ve bu durum uluslararası örgütün siyasal konularda karar almasını tamamen engellemektedir.

Birleşmiş Milletleri süperdevletlerden birini anlaşmayı zorlama aracı olarak kullanmanın boşuna olduğunu ve bunun ancak anlaşmazlığı daha sertleştirerek savaş tehlikesini artırdığını tecrübe göstermiştir. Antlaşma, Birleşmiş Milletleri —yani birlikte hareket eden Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliğini— diğer devletler arasında çıkacak savaşları önleyebilecek bir duruma getirmektedir. Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'nin birlik olarak hareket etmeleri üzerine kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Antlaşması, anayasal olarak, bu ikisi arasındaki savaşı önlemekten aciz olup; yeni Birleşmiş Milletler de bu savaşın önlenmesi için olsa olsa alçak gönüllü bir katkı yapabilmekten ileri gidemeyecektir. Bununla birlikte böyle bir savaş Birleşik Amerika'yı, Sovyetler Birliği'ni ve bütün insanlığı tehdit etmektedir. Bunun önlenmesi için de Birleşmiş Milletlerden başka bir yere bakmamız gerekiyor.

AYRIM DOKUZ

**YIRMİNCİ YÜZYIL ORTASINDA
BARIŞ SORUNU :**

**BIÇIM DEĞİŞMESİ YOLUYLA
BARIŞ**

DÜNYA DEVLETİ

Uluslararası barış konusunda yaptığımız inceleme bizim iki sonuca ulaşmamıza yol açmıştır: güç elde etme konusundaki ulusal istekleri kısıtlayarak uluslararası barış sorununu çözme girişimlerinden hiçbirisi başarı kazanamamıştır, ve bunların hiçbirisi de modern devlet sistemi şartları altında başarılı olamamıştır. O halde, devletler arasındaki ilişkilerde barışın ve düzenin istikrarı nelerle bağlı bulunmaktadır, ve bunların her devletin kendi içindeki nisbî istikrarını belirleyen nelerdir? Diğer bir deyişle, ulusal toplumlar içinde varolan, ama uluslararası sahnede görülmeyen barış ve düzene vücut veren öğeler nelerdir? Cevap çok açıktır —bu faktör devletin bizatihi kendisidir.

Ulusal toplumlar içbarış ve düzenlerini kendi içlerindeki devletin varlığına borçludurlar. Devlet ulusal ülke toprağı içinde yüce iktidarı elinde tutar, ve barış ve düzeni korur. Bu gerçekten Hobbes'un doktrinine uygun bir görüştür. Hobbes, devletin olmaması halinde ulusal toplumların uluslararası sahneyi andırır bir hale gireceklerini ve «herkesin herkesle» savaş durumunun insanlık için evrensel bir koşul olacağını ileri sürmüştür.¹ Bu öncülden yola çıkılınca, mantık gereği, uluslar arasında barış ve düzenin, ancak, bütün dünya uluslarını içeren bir dünya devletinin çerçevesi içinde sağlanabileceği hükmüne varılmaktadır. Orta Çağda evrensel düzenin yıkılışından beri, bu hükme uygun düşünceler zaman zaman ileri sürülmüştür.²

(1) *Leviathan*, Bölüm XIII.

(2) Bu konuda referans için s. 495 ve sonrakilere bakınız.

Çeyrek yüzyıl içinde iki dünya savaşından birden geçilmiş olması ve üçüncüsünün çekirdeksel silâhlarla yapılacak bir savaş olarak görünmesi dünya devleti fikrini beklenmedik ölçüde âcilleştirmiştir. Dünyayı mahvolmaktan kurtarmak için, demektedir bu iddialar, gerekli olan sadece uluslararası yükümlülükler ve kurumlar aracılığı ile ulusal egemenliğin (devletlerin) icrasını kısıtlamak değil, bireysel devletlerin egemenliklerinin bir dünya otoritesine devri gerekir. Bu otorite bireysel devletler üzerinde, bu devletlerin kendi ülke topraklarındaki insanlar üzerindeki egemenliklerine denk bir egemenliğe sahip olacaktır. Uluslararası toplum içindeki reformlar başarısızlığa uğramışlardır ve başarısızlığa uğramaya mahkûmdurlar. O yüzden, gerekli olan, mevcut egemen devletlerin meydana getirdiği uluslararası topluluğun köklü bir değişiklikle uluslarüstü bireyler topluluğu hâline dönüştürülmesidir.

Bu iddia ulusal topluluklarla yapılan bir benzetmeye dayanmaktadır. Bu yüzden, bize düşen ilk iş de barış ve düzenin ulusal sınırlar içinde nasıl korunabildiğini incelemek olmaktadır.

İc Barışın Koşulları

Ulus içindeki toplumsal gruplar arasındaki barış iki temele dayanır: üye bireylerin barışı bozmaya eğilimli olmamaları, ve böyle bir eğilime kapılacak olurlarsa da barışı bozacak yeteneğe sahip bulunmamaları. Bireyler, eğer çoğunluk böyle bir şeyi cesaret edilmeyecek hâle sokmuşsa, barışı bozamazlar. Bireyleri barışı bozmaktan kaçınmaya zorlayan iki koşul vardır. Birincisi, bireyler, toplumun kendisine toplumun herhangi bir bölümüne karşı beslenmekte olduklarını aşacak derecede sadakât beslemek zorundadırlar. Diğer yandan, bireyler, kendi isteklerinin bir miktar tatmini ile belirli bir adalet beklerler. Bu üç koşulun önceden varlığı —ezici bir güç, bölümlerüstü sadakâtın varlığı, ve adalet umulması— uluslar içinde barışı mümkün kılmaktadır. Uluslararası sahnede bu şartların mevcut olmayışı ortaya savaş tehlikesini çıkarmaktadır.

Bu şartların var olmasını sağlayan öğeler nelerdir? Ve bu bakımdan devlet ne rol oynar? Ulus içinde barışın varlığını sağlayan sosyal kuvvetlerin aralarındaki ilişkileşmelerin daha yakından incelenmesi bu sorulara cevap bulmamızı kolaylaştıracaktır.

B ö l ü m l e r ü s t ü S a d a k a t *

Ulusal toplumlar birçok sosyal gruplardan meydana gelirler. Bu grupların bazıları birbirilerine karşıt durumdadırlar ve karşılıklı iddiaları birbirilerinininkine hayat hakkı tanımak istemez. Zıt iddiaların bu durumu özellikle ekonomik alanda açıkça görülmektedir. Ekonomik alanda bir grup üretimden bir pay ister, diğer grup ise bu payı vermeyi reddeder. Ekonomik ürünlerin üleşilmesi sorunu karmaşık ve anlaşılması zor bir toplumsal olgunun tipik bir örneğidir. Siyasal partiler, din toplulukları, ırk grupları, bölgeler, ve mahallî birimler arasında da aynı rekabet vardır. Bu tür rekabetler şiddete dönüşerek yozlaşmaktan nasıl alakonulmaktadır?

Herşeyden önce, yurttaş A, yurttaş B'ye kendisi E_1 ekonomik grubunun üyesi iken diğeri E_2 ekonomik grubunun üyesi olduğu için karşı çıkmakta, fakat kendisini E_1 grubu ile de tam olarak özdeş saymamakta ve o'na bölünmez bir sadakat sunmamakta, gösterememektedir. Bunu üç nedenden dolayı yapamamaktadır.

A sadece E_1 grubunun değil, R dinsel grubunun, P politik grubunun, ve C etnik ve kültürel grubunun da üyesi bulunmaktadır. Bütün bu gruplar kendisinden sadakat beklemektedir; ve hepsine âdil davranacaksa hiçbirine tam sadakat göstermeme zorundadır. Bir yandan E_1 grubunun üyesi olarak hareket ederken, R grubuna karşı da sorumlulukları olduğunu hatırlamak mecburiyetindedir. Bir yandan P grubunun amaçlar için mücadeleye katılırken, bir yandan da C grubunun neler borçlu olduğunu unutmamak durumundadır. Ülke - içi gruplaşmaların ve çatışmaların çokluluğu (pluralism), bu yüzden, bu gruplaşma ve çatışmalarda yeralan bireylerin çıkarlarını ve sadakatlarını nisbîleştirmekte ve çeşitli gruplar arasındaki sert çatışmaların çıkmasını önlemekte; bunları yumuşatmaktadır. Bu çokluluk, bu niteliği gereği, özdeşleşme yoğunluğunda bir ekonominin ortaya çıkışını sağlamakta, ve bu, her gruba ve her çatışmaya kendi payını verecek kadar genişleyip yayılmaktadır.

Üstelik, E_1 grubunun üyesi olarak A bir başka grub olan E_2 'nin üyesi bulunan B'ye karşı olsa da, bir başka yönden B ile aynı safda yer alabilir; herikisi de P grubunun üyesi olabilirler. Diğer bir

(*) Suprasectional Loyalty

deyişle A ve B ekonomik alanda düşman, fakat P denen politika alanında dost olabilirler. Ekonomik olarak birbirinden ayrıldıkları halde politika alanında birleşmişlerdir. A ve B, ayrıca, dinsel, etnik, bölgesel, ve daha birçok gruplara üye olabilirler, ve herikisi de birçok sayıda başka üye ile bu şekilde dostluk veya düşmanlık ilişkisi içinde bulunabilir. Bu yüzden, A sadece farklı sosyal grupların çokluğu ile özdeşleşmekle kalmamakta, fakat kezâ, bu farklı grupların üyesi olarak birçok tanıdıklarının durup dururken dostu veya düşmanı olmaktadır. Yeter ki, bu tanıdıkları, kendisinin taraftarı veya karşıtı bulunduğu grupların üyesi olmuş olsunlar.

A'nın etrafındaki insanlara karşı oynadığı bu çoklu dost veya düşman rolleri kendisi üzerinde hem dost hem de düşman olarak bazı kısıtlamalar getirir. Kendisini, ekonomik çıkarları için giriştiği mücadelede yenik düşmeyi göze almadan, siyasal alanda dost olduğu kimselerle kolaylıkla özdeşleştiremez. Siyasal grubun üyesi olması nedeniyle, ekonomik çıkarları uğruna diğer çıkarlarını savunduğu siyasal grubun üyelerinin desteğini kaybedecek kadar onlarla ekonomik konuda mücadeleye girişemez. A hem ekonomik yönden düşman hem de siyasal yönden dost olmak istiyorsa, bunların herikisini de diğerini ortadan kaldırmayacak bir çizgi içinde yürütmek zorundadır. Bu şekilde, toplumun çeşitli üyelerinin oynadıkları bu sosyal rollerin çeşitliliği ve içiçeliği sayesinde toplumdaki çatışmalar nötralize edilmekte; toplum üyeleri, bu rollerinin hepsini aynı anda oynayabilecekleri bir sınır içinde kalmaya zorlanmış olmaktadır.

Nihayet, A ve B sadece çatışan ekonomik grupların, ve uyuşan siyasal grupların üyesi olmakla, hattâ diğer sosyal grupların üyesi olmakla da kalmamakta, fakat tanımlı gereği bir de ulusal toplumun üyesi bulunmaktadırlar. Aynı dili, aynı âdetleri, aynı tarihi, aynı temel toplumsal ve siyasal felsefeyi, aynı ulusal simgeleri paylaşmış bulunmaktadırlar. Aynı gazeteleri okumakta, radyoyu dinlemekte, aynı tatil günlerini paylaşmakta, aynı kahramanları yüceltmektedirler. [Ve asıl önemlisi, kendi ulusları ile diğer ulusları karşılaştırdıklarında, kendi uluslarından insanlarla nasıl ortaklık ve benzerlik içinde bulunduklarını görmekte-dirler. Kaldı ki, diğer uluslara baktıklarında, kendi ulusal karakteristiklerinin, özellikle ahlâk alanındaki özelliklerinin onlarinkinden ne denli yüce olduklarına hepbirlikte inanç beslemektedirler. Böyle-

ce A ve B sadece aynı ulusa ait olduklarını hissetmekle kalmamakta, fakat çok değerli, ve kendilerini diğer dışarlıklı kişilere oranla «daha iyi» kılan ortak şeylere sahip olduklarına da inanmaktadırlar.

A ve B'nin kendi kişiliklerine saygıları, ve kezâ herbirinin diğerine atfettiği değer aynı ulusal topluluğa üye olmalarıyla yakından ilintilidir. Entellektüel inançları ve manevî değerleri hep bu aynı üyelikten kök almaktadır. Bu üyelikleri kendilerine, kuvvet güdülleri yönünden ne gibi tatminler sağlamaktadır, bunu daha önce görmüştük. Kendilerinin sadakât gösterdikleri ulusa olan bağlılıkları, üyesi olmakla edindikleri yararların karşılığı salt bir «bedel» sayılamaz. Bu sadakat bundan ötürü duyulan şükrandan daha fazla birşeydir. Bu sadakat göstermekle, ulusu dünyevî değer ve şeylerin kaynağı saymakla, kendini ulusla özdeş saymaktır ki insan ulusun üyesi olmakla sahip olunan kişisel güvene, ulusal gururun hazzına, diğer uluslar karşısında Anavatanın zaferlerine katılmaya hak kazanır. Bu nedenle, ulusun dıştan veya içten gelecek kuvvetler tarafından yıkılmasını engellemek tüm yurttaşların en önemli görevleri ve yükümlülükleridir. Ulusun varlığını tehdit eden hiçbir şey hoşgörü ile karşılanamaz. Ulusal birliğe uymayacak, zıt düşecek çıkarlar, idealler, ve sadakatlar buna boyun eğmek zorundadırlar.

Bu nokta, A ile B'yi ayıran sorunlara ne derece müsaade edileceğini ve A ve B'nin biribirilerine karşı bu sorunlar uğruna giştikleri mücadelede kullanacakları yöntemleri de belirler ve kısıtlar. Aralarındaki mücadele ne uğruna olursa olsun, ulusal birliği tehlikeye atma noktasına kadar gelmemek zorundadırlar. A ve B hangi yöntemleri kullanırlarsa kullansınlar, aralarındaki anlaşmazlığı çözümleyeceğiz diye, ulusal birliği tehlikeye sokacak yöntemlere başvuramazlar. Bir ulus içindeki bütün çatışmalar, bu bakımdan, izlenen amaçlar ve kullanılan araçlar yönünden sınırlı ve kısıtlıdır. Bütün bunların hepsi sıkıca dokunmuş bulunan ulusal topluluk dokusu içinde birlikte yeralırlar. Çokluluk (pluralism) ve bölümsel (sectional) sadakatların ağır basması ile de ilintili olmak üzere, ulus içinde barışı yaratan üç faktörden birincisini, bu ulusal sadakatın kısıtlayıcı ve sınırlandırıcı etkisi meydana getirmektedir.

(3) Bakınız : s. 129 ve sonrası.

A d a l e t B e k l e m e

Ulusal toplumlar, biribirilerine karşı olan sosyal gruplara, kendi istek ve iddialarının bütün bütüne görmezlikten gelinmeyeceği, fakat bunlara en azından kısmî bir tatmin sağlanacağı yolunda nasıl umut vermekte; bu umudu nasıl yaratmaktadırlar? Biri-birileriyle çatışan ve mücadele eden farklı sosyal gruplar, üyesi oldukları ulusal toplumdan nasıl oluyor da, en azından, (istediklerince olmasa da) bir miktar adalet bekleyebilmektedirler?

[Ulusal toplumlarda adalet sorunu iki düzeyde görünmektedir. Biri, bir bütün olarak toplumun paylaştığı genel ilkeler düzeyi; diğeri ise belirli gruplarca ileri sürülen belirli iddialar düzeyidir. Birinci düzeyde barışa yönelen hiç bir tehlike söz konusu değildir; zira, herkes toplumun genel ve ortak esenliğine ilişkin ilkelere anlaşılmış, ve bu ilkeler tanımlanmıştır. Toplumun ortak çabalarında izlenen nihaî hedefi tanımlayan soyutlamalar biçiminde kaldıkça demokrasi, sosyal adalet, eşitlik, ve fikir özgürlüğü gibi ilkeler toplumun barışını (düzenini) tehlikeye sokacak çatışmalara yol açamazlar.

[Bununla beraber, bazı gruplar bu ilkeleri kendilerinin kılmışlar ve kendi davalarını bu ilkelerin yerine koymuşlarsa, ozaman, aynı ilkeler sosyal çatışmalarda kullanılan çok güçlü silâhlar hâline gelmektedirler. Bu tür iddialar topluma karşı girişilecek meydan okumanın en büyüğüdür. Toplum, küçük veya zayıf grupların iddialarını, kendi içbarışını tehlikeye atmaksızın, kaale almayabilir. [Toplumun sosyal tutunumu (cohesion) ve örgütlü şiddet tekelili bu tür küçük ve zayıf grupların huzursuzluk ve hoşnutsuzluklarının açıkça topluma karşı vaziyet almasını önlemeye yetecek durumdadır. Oysa, büyük ve potansiyel olarak güçlü grupların adalet talepleri karşısında toplum, bir ihtilâl veya iç savaş tehlikesini göze almadan; yani, bütünleşmiş bir birim olarak hayatının devamını ve içbarışını tehlikeye atmadan kulaklarını tıkayıp oturmaz.

[Barışçı değişimin karmaşık mekanizması işte burada işin içine girmekte ve çeşitli sosyal gruplara kendi adalet taleplerini kamu oyuna duyurma, seçimler, parlamenter oylama, sınav sistemleri ve bunlara benzer olanaklar tanımaktadır. Okuyucuya bu mekanizmaların işleyişinden, bir başka işlem içinde, özetle söz-

miş ve buna atıfta bulunmuştuk.⁴ Bu mekanizmalar sosyal grupların iddialarını, bu iddialara kendilerini işittirmek ve hepsinin bağlı bulunduğu ilkeler içinde (toplum tarafından) tanınma konusunda yarışabilmek şansı kazandırarak, barışçı kanallara yöneltirler. Bu yarışma koşulları altında, uzun süreler boyunca hiçbir grup kendine diğerlerinin önünde bir yer kazanmış olamaz; bütün gruplar (kendi izledikleri) adalete doğru, şu veya bu zamanda, bir adım daha ilerleyebilme şansları olduğuna güvenirler.

Üstün İktidar

Ulusal toplumlar içinde barışı korumaktaki üçüncü faktör, barışı bozacak yöndeki herhangi bir girişimi daha belirme anında toplumun yok etmesini sağlayan üstün iktidardır. Bu üstün iktidar ayrı iki yolla ortaya çıkar: örgütlenmiş şiddet tekeli olarak maddî güç şeklinde, ve karşı konulmaz bir sosyal baskı biçimi içinde.

Örgütlü şiddet tekeli biçiminde toplumun sahip olduğu iktidar, özellikle uluslararası alanda gördüğümüz başta gelmek üzere, diğer her türlü şiddetten iki özellik bakımından ayrılır.

Ulusal toplumların sahip oldukları örgütlenmiş şiddet, bir ölçüye kadar, sosyal grupların farklı istek ve iddiaları karşısında tarafsız bir durumdadır; yeter ki, bu iddialar hukuk çerçevesi içinde kalsın ve barışçı araçlar ve yollar dışına çıkmasın. Ondokuzuncu yüzyılın liberal doktrini, toplumun örgütlenmiş şiddetini tarafsız, çatışan çıkarlar karşısında bunların hepsinin yücesinde, ve hukuku kim çiğnerse ona karşı kanunu uygulamaya hazır bir güç olarak saymıştır. Bu doktrine karşı Marxism, örgütlenmiş şiddetin (devlet gücünün), egemen sınıfın sömürülen halk kitleleri üzerindeki yönetimini sürdürmesine yarayan bir silâhtan başka bir şey olmadığı görüşünü savunmuştur. Gerçekten de, toplumun zor örgütü tam da tarafsız kalamamakta; gördüğümüz gibi,⁵ bu örgütlenmiş şiddetin zorladığı yasal düzen tam tarafsız olmamakta, ve kendi varlığının yaratıcı - hikmeti olan *status quo*'dan yana olmaktan edememektedir. Tehlike ile karşılaştığında, *status quo*'nun destek ve yardımına başvuracağı, işte toplumun bu zor örgütü olmaktadır.

(4) Bakınız : s. 553 ve ardı.

(5) Bakınız : s. 538 ve sonrası.

Bununla beraber, toplumun zor örgütünün belirgin özelliği, kurulu düzen yanlısı olmakla beraber, bir belli kurulu düzen, tarafgirliği gütmemesidir. Amerikan toplumunun zor örgütü 1800, 1900, 1932, ve 1940'daki *status quo*'ları korumuştur. İngiltere toplumun zor örgütü feodalizm, kapitalizm, ve sosyalizm dönemlerinin *status quo*'sunu korumuştur. Oysa, bir belli *status quo* nüfusun büyükçe bir bölümünün temel manevî inançlarının ve yaşamsal çıkarlarının çiğnenmesi anlamına gelebilir, ve hatta *status quo* yanlısı zor gücünün uygulayıcısı durumundaki görevlerin önemlice bir kısmı, *status quo*'ya telif kabul etmez biçimde karşı olan gruplara sempati besleyebilirler. Böyle bir durumda, *status quo*'yu besleyen ve yaşatan yasal düzen artık zor gücüyle uygulanamaz olur. Birleşik Devletlerde, İç Savaşın anayasal zemini ve yasaklama kararının başına gelenler buna örnek gösterilebilir.

Toplumun zor örgütünün bir başka karakteristik özelliği ortaklaşa eyleminin enderliğidir. Kural, ulusal toplumun zor örgütünün barışı ve düzeni sadece bireysel kanunsuzlara karşı korumadır. Toplumun zor örgütünün bir kollektif birim şeklinde eyleme geçerek toplumun barışını bozan bir başka kollektif birime karşı çıkması enderdir. İşçi meselelerinde bu tür zor kullanımı bunun en seçkin örneğidir. Normal olarak, toplumun elinde örgütlenmiş bir şiddet tekelinin bulunması; bu zor örgütünün ihtiyaç hâlinde duruma müdahale etmeye hazır olması iç barışın kollektif eylemlerle bozulmasını peşinen önlemektedir. Bizatihî bu zor örgütünün varlığıdır ki toplumun zor örgütünün böyle bir eylemde bulunmasına lüzum bırakmamaktadır.

Bu faktörün dışında ve belki de önemce bundan ileri olan faktör, toplumun barışı korumak ve sürdürmek yönünde bireyler üzerinde icra ettiği sınırsız örgütlenmemiş baskıdan kaçmak için, belli bir grubun bizzat bu aynı toplum çerçevesi içinde kendisi için bir sosyal yapı kurması; bu yapının toplumdan daha da bütünleşmiş, daha zorlayıcı olması, ulusal toplumunkinden daha yüce sadakatlar emredebilmesi gerekir. Günümüzde, milliyetçiliğin yoğunluğu, milliyetçiliğin siyasal bir din ve milliyetçi evrenselcilik hâline gelmiş bulunması, modern kitle haberleşme araçlarının toplumun ve insan hayatının her noktasında yer alması, ve haberleşme araçlarının dar ve oldukça homojen bir grubun elinde ve denetiminde bulunması ulusal toplumlarda muhalif grupları düzenin yasaları ve barışı içinde tutma eğilimindeki sosyal baskıların hacmini ve yoğunluğunu arttırmış bulunmaktadır.

D e v l e t i n R o l ü

İç barışın sürdürülmesinde devletin katkısı nedir? «Devlet» denen, toplumun düzeni ve barışı korumak için elindeki örgütlenmiş şiddet tekeli kullanmasının şartlarını belirleyen yasal düzene veya zor örgütüne verilmiş bir ikinci isimden başka şey değildir. Bundan önceki sayfalarda toplumun zor örgütünden ve yasal düzeninden söz ederken gerçekte devletten söz etmiş bulunuyoruz. İç barışın sürdürülmesinde devletin üçlü bir görevi vardır: (1) Devlet ulusal topluluğun hukuksal devamlılığını sağlar. Bu sayede, bireyler ulusu zaman ve mekânca devamlı, insanların o'nun adına hareket ettiği, insanlardan kendisine hizmet etmelerini isteyen ve insanlara yararlar sunan, aile ve kilise dışında insanların pek az toplumsal gruba duydukları cinsten bir sadakat besledikleri bir varlık olarak görürler. (2) Devlet, toplumsal değişme süreçlerinin ve kurumlaşmış araçlarının (agencies) çoğunu içinde barındırır. (3) Devlet, toplumun yasalarının uygulanması için gerekli araçları sağlar.

Devletin iç barışa katkısının ne denli önemli olduğunu saptamak bize düşmektedir. Bu soruya ikili bir cevap verilebilir. İç barışa devletin yaptığı katkı barışın varlığı için elzem, fakat tek başına yetersizdir. Devletin katkısı olmaksızın iç barış olmayacağı gibi, sadece devletin katkısı ile de iç barış olmaz.

Devlet olmadan iç barışın olmayacağı daha önce üzerinde durduğumuz güc, güc dengesi, ve egemenlik sorunları hakkında söylediklerimizle zaten açıklanmış bulunuyor. Birbirinin karşısında olan toplumsal gruplar kendileri için yaşamsal olan hedeflere erişmek için ellerindeki bütün olanak ve yollardan yararlanmak isterler. Böylesi toplumsal gruplar, bu grupların karşılıklı ilişkilerinde devletin elinde bulundurduğuna benzer fizikî şiddet araçlarının denetimini ellerinde bulundurmuş olsalardı, bunu birbirilerine karşı farklı iki yolda kullanmış olacaktı. Ya kendilerine üstünlük kazandıracağını sandıkları birşeyle hasımları üzerinde baskıda bulunacaktı, ya da bu ellerindeki şeyi hasımlarının fizikî şiddet araçlarını yoketmekte kullanacaktı. Heriki alternatifte de fizik şiddetin amacı, karşısındakinin isteklere direnme azmini kırmaktır.

Ulusal toplumların tarihi göstermektedir ki, çok büyük bir riske girmeyeceğini aklı kestiği zaman hiçbir siyasal, dinsel, eko-

nomik, veya bölgesel grup kendi davasını şiddet yoluyla savunma hevesine fazla karşı koyamamıştır. Barışın varlığını destekleyen diğer toplumsal öğeler ne denli güçlü olursa olsunlar, zor kullanmanın zorbaya kazandıracağı hızlı ve kesin bir zaferin ümidiyle başedememişlerdir. Bu yüzdendir ki, her ne zaman devlet örgütlenmiş şiddet tekelini elinde bulunduramayacak, ve barışın devamı ve kendi varlığını sürdürmek için, elindeki şiddet araçlarını etkin bir şekilde kullanamayacak duruma düşmüşse, ulusal toplumlar da, geçici veya sürekli olarak parçalanıp dağılmışlar, çok sayıda birimler şeklinde ufalanmışlardır.

Şiddet kullanma yeteneğinde olanlar şiddet kullanımını haklı gördüklerinde bu yola girebilecekleri için, bunu önleyecek güçte bir toplumsal kurumun olması gerekir. Toplum yasal birliğin yerine ikame etmek için devleti bulmuştur. Devlet, zaman ve mekân içinde bu yasal birliği temsil eder. Devlet ise, toplumun sosyal değişim sürecinin dinamikleri için bulduğu araçları kullanır ve bu süreci düzenler. Toplum bizatihî varlığıyla, bütün yarışmacı grupların tepesinden bakışıyla, tüm çatışmaları barışçı sınırlar içinde tutan Leviathan'ın yerine ikame edecek birşey bulabilmiş değildir.

Hobbes felsefesinin söylediği, özetle, iç barışın sürdürülmesi için devletin vazgeçilmez bir öge olduğudur. Fakat tek başına devlet de iç barışı sürdüremez, ve Hobbes felsefesinin büyük ihmâli de budur. Yani devletin iktidar ve gücü esas ise de yeterli değildir. Ulusal toplumların iç barışını korumakta bunun böyle olduğu, tarihteki iç savaş tecrübelerinden anlaşılmış bulunmaktadır. Eğer tarihte birkaç istisna olmuşsa bunlar kuralı bozmaz; ve hesaba katılmayabilirler. Oysa, 1480'den 1941'e kadarki 278 savaşın yetmiş sekizi, yani yüzde 28'i iç savaş olmuştur. 1840-1941 döneminde iç ve uluslararası savaşlar oranı 18'e 60 idi; yani, yaklaşık olarak bire-üç. 1800-1941 dönemi için rakam 28 iç, 85 uluslararası savaş; yani, hemen nerdeyse tam tamına bire-üç.⁶ İç savaşların bedelleri yönünden Profesör Quincy Wright şu gözlemi yapmaktadır: «Onaltıncı yüzyıldaki Fransız Huguenot savaşları, onbeşinci yüzyılda İngiltere'deki Güller Savaşı ve onyedinci yüzyıldaki İç Savaş, Almanya açısından Otuz Yıl Savaşları, İspanya açısından Yarımada Savaşı, Amerikan İç Savaşı, ve Çin'deki Tai-ping İsyanı gerek can ve gerekse ekonomik kayıplar bakımından

(6) Quincy Wright, *A Study of War* (Chicago: University of Chicago Press, 1942), C. I, s. 651.

günümüzdeki uluslararası savaşlardan çok daha yüksek bedellere mal olmuşlardır».⁷

İç savaşların sıklığı ve yıkıcılığı gösteriyor ki, devletin varlığı iç savaşın korunması için bir güvence oluşturmamaktadır. Bunun nedeni, devletin kendi doğasında yeralmiş bulunmaktadır. Devlet anayasal kuruluş anlaşmasının yapay bir ürünü, bazı soyut yönetim ilkeleri olarak görülebilen, ve nasıl bir toplum olursa olsun her topluma uygulanabilen bir soyut görüntü değildir. Tersine, devlet hangi toplumda ortaya çıkmışsa o toplumun bir kısmıdır, ve toplumun esenliğiyle veya gerilemesiyle birlikte esenliği artar veya geriler. Devlet, toplumdan ayrı bir varlık olmak şöyle dursun, toplumun yarattığı birşeydir.

Gruplararası çatışmaların sınırlandırılmadığı, kısıtlanmadığı ve daha ağır basan sadakatlarla nötralize edilmediği, toplumsal değişme sürecinin büyük toplumsal grupların adalet ümitlerini yaşatamaz olduğu, ayrıca örgütlenmemiş zorlayıcı kuvvetlerin bu gibi grupların uyum sağlamasına güç yetiremediği bir toplumda iç barış, ne denli güçlü olursa olsun, sadece devletçe korunup sürdürülemez. Toplum içinde (*status quo*'yu) yıkıcı güçler sınıf, ırk grubu, din grupları, bölgesel gruplar şeklinde ortaya çıkabilecekleri gibi, devrimler, hükümet darbeleri, ve iç savaşlar şeklinde tamamen siyasal mücadele görünümünde de ortaya çıkabilirler. Devlet, bu yangınlarda, yangının dışında, ve yangın çıkar çıkmaz yangını söndürmeye hazır bekleyen bir itfaiye örgütü değildir. Devlet bu ortak yangında, iki yönden, sorunla ister istemez ilgili ve ilintilidir. Bir yandan, devlet ihtilâlin temel hedefidir ve elindeki şiddeti kullanarak kendisini ihtilâle karşı korumak zorundadır. Diğer yandan, toplumun içinde belirecek parçalayıcı görüş ayrılıkları, ister istemez, toplumun zorlayıcı örgütü olan devleti de parçalanmaya iter. Bu durumda devlet, ya tek bir yapı gibi işlemek, devletin uyum sağlayamayan parçaları toplumdaki çatışan grupların bazıları ile birleşmek ve devletin birliği iş savaş yüzünden bozulmak zorundadır, ya da —ki, modern teknolojinin devlete kazandırdığı etkin güç tekeline belirlenen ve günümüzde en olası olanı budur— halkı parçalanmaya iten sorunlar, halkın tümünün katıldığı bir mücadeleyle değil, hükümet darbesi, bozgunculuk, ve temizlik (*purges*) hareketleri şeklinde devlet örgütü içinde ortaya

(7) Ibid., s. 247.

çıkan birtakım öldürücü yollarla mücadele ederek çözülmeye çalışılacaktır.⁸

Dünya Devleti Sorunu

İç barış konusunda tahlillerimiz dünya devletini savunanların iddialarının cevaplandırılması olanaksız olduğunu göstermiştir. Bütün siyasal dünyayı içine alan bir devlet mevcut bulunmadıkça daimi bir uluslararası barış olamaz. Şimdi dikkatimize konu yapmamız gereken sorun bir dünya devletinin nasıl yaratılabileceğidir.

İ k i D ü ş ü n c e O k u l u

Temsilî Hükümet Üzerine Düşünceler isimli eserinde, John Stuart Mill, kitabın ilk bölümünde hükümetlerin belirli siyasal biçimlerine ilişkin olmak üzere, bu sorunu incelemiştir. Ele aldığı konudaki bütün tartışma ve görüşlere zemin teşkil ettiğine Mill'in inandığı «siyasal kurumların ne oldukları konusunda farklı anlayışlar»ın mevcudiyeti bir dünya devletinin nasıl kurulabildiğini de belirlemektedir. Düşünce okullarından birisince,

... hükümet (devlet), hiçbir soruna yol açmayan, sadece araçlar ve amaçla ilgili sorunlar olarak ele alınan, tamamen pratik bir san'at gibi düşünülmektedir. Hükümet biçimleri beşerî nesnelerin elde edilmesi için girişilen diğer çabalarda da özümlemişlerdir. Bunlar bütün bütüne birer yenilik (bulgu) ve yeni özel cihazlar sorunu sayılmaktadırlar. İnsan eseri olduklarından, insanın bunları yapıp yapmamakta, nasıl ve hangi biçime göre yapmakta tercih hakkı olduğu farzedilmektedir. En iyi hükümet biçimini bulmak; bunun en iyi olduğuna başkalarını ikna etmek; ve böyle yaparak, başkalarını ısrarla bu biçim hükümeti istemeye yöneltmek, bu siyasal felsefeyi görüşlerine temel almış bulunanların kafalarındaki idea'ların emridir. Bunlar bir anayasaya da aynı ışık altında (başka, farklı bir ölçek-skala- içinde olabilir), tıpkı bir harman makinasına veya buharlı pulluğa bakarlarmışcasına bakmaktadırlar.

(8) Günümüzde halk ihtilâllerinin görülmemesi konusunda, bakınız: s. 481 ve sonrası.

Bir başka düşünce okulu ise hükümeti şöyle anlamaktadır :

... kendiliğinden bir ürün olarak, ve hükümet etme sanatını (tâbir caizse) tabiat bilgisinin bir dalı (saymaktadır). Bunlara göre, hükümetin (devletin) biçimi bir tercih meselesi değildir. Gerçekteki haliyle, nasıl bulduysak öyle almak zorundayız. Hükümetler önceden tasarlanmış plânlarla inşa edilemezler. «Yapılmaz, büyürler.» ... Bir halkın temel siyasal kurumları bu tarafından tabiatın ve bu halkın hayatının bir çeşit organik büyümesinin ürünü : alışkanlıklarının, güdülerinin, bilinç - dışı arzu ve isteklerinin, ve pek az da bilinçli amaçlarının ürünü sayılır. Bu konuda halkın iradesine yek yoktur, (önemli olan) ulusal hissiyata ve karaktere yeterince uygunluk gösteriyorsa birlikte hayatlarını sürdürürler, ve gittikçe birikerek, bunlara sahip olan halka uygun bir model teşkil eder, fakat doğası ve koşulları kendiliğinden bunları gerektirmeyen herhangi bir ulusa kabul ettirilmek istenmeleri boşunadır.

Mill, bu iki aşırı doktrinden, kendisince «herikisindeki gerçekleri derleyen» bir orta - yolu tercih etmektedir. Bir yandan,

... siyasal kurumlar ... insanların emeklerinin sonucudur; kökenlerini ve varlıklarını insan iradesine borçludurlar ... Diğer yandan, akılda tutulmalıdır ki, siyasal mekanizmalar kendi başına eylemde bulunmazlar. Tıpkı başta insan tarafından yapıldığı gibi, işlemesi de insan, hatta sıradan insan tarafından yapılmak gerekir. İnsanın aktif bir şekilde katılmasını gerektirirler; ve elde bulunan insanların kapasite ve kalitelerine göre ayarlanmak durumundadırlar. Bu ise üç koşulu gerektirir. Kendileri için bir belli hükümet biçimi sunulan halk bunu kabule istekli olmalıdır; veya hiç değilse, kuruluşunu engelleyecek kadar isteksizlik göstermemelidir. Devamı için ne gerekliyse bunları yapmakta istekli ve yetenekli olmalıdır. Ve amaçlarının yerine getirilmesi için halktan neler istiyorsa halk onları yapmakta istekli ve yetenekli olmalıdır... Halk, gerek kurulu yönetim şeklinin korunması ve varlığının devamı için, veya gerekse bunun amaçlarına erişmesi için gerekli eylem şartlarını,

ve kendi kendini kısıtlama koşullarını, tavsiye ettiği formların gereklerini yerine getirmeye yetenekli olmasıdır.

Bu koşullardan herhangi birinin yerine getirilmesi, hangi öncülden yola çıkılmış olursa olsun, sözkonusu duruma uygunsuz bir hükümet biçimini getirir.

H a l k D e s t e ğ i n i n Ü ç l ü S ı n a n m a s ı

Belirli hükümet (devlet) biçimleri için saptanan bu üçlü sınama dünya devleti için de uygulanabilir. Dünya ulusları bir dünya hükümetini (devletini) kabule hazır mı, veya hiç değilse, bunun kurulmasını engelleyecek kadar isteksizlik içinde bulunmama durumunda mı? Dünya devletinin varolabilmesi için gerekli şeyleri yapmaya istekli ve yetenekli mi? Kendi amaçlarını yerine getirmek için dünya devletinin gerektireceği şeyleri yapmakta veya yapmaktan kaçınmakta istekli ve yetenekli mi? Bu soruların cevapları, yukarlarda, milliyetçilik, milliyetçi evrenselcilik, uluslararası ahlâk, ve dünya kamu oyu konularında söylediklerimiz sırasında görülmüş olsa gerektir.⁹ Cevap, iç barışın sürdürülmesi konusunda söylediklerimiz sırasında da ortaya çıkmış olsa gerekir. Cevaplar, olumsuz olmak zorunda.

Dünya devleti çapında hiçbir toplumun var olduğu söylene-
mez. Bugün var olan, egemen uluslardan kurulu uluslararası bir toplumdur. Bütün ulusların üye bireylerini içeren uluslarüstü bir toplum; yani, siyasetten örgütlenmiş insanlıkla özdeş bir toplum yoktur. Zamanımızda en geniş toplum, en çok insanın yaşadığı ve eylemde bulunduğu toplum ulusal toplumdur. Ulus, gördüğümüz gibi, insanın din - dışı en yüce sadakatlarının muhatabıdır. Bunun dışında başka uluslar vardır, ama insanın kendi ulusunun çıkarları saydığı şeyleri hesaba katmaksızın onun için isteğiyle eylemde bulunacağı bir başka topluluk bulunmamaktadır. İnsanlar, ihtiyacı olanlara, ne milletten olduğuna bakmaksızın giyecek, yiyecek, ve para verebilirler. Fakat, fakir ve güçsüz düşmüşlerin mutlu ve yararlı yurttaşlar haline gelebilecekleri yerlere gitmelerini değil de, fakir olarak nerede bulunuyorlarsa orada bıraktırılmalarını tercih ederler. Zira, uluslararası yardımların ulusal çıkarlara karşıt alternatif oldukları söylenirse de, fakirlerin (yardım veren in-

(9) Bakınız : özellikle, Bölüm 17.

sanların ülkesine) gelmelerine izin verilmez. Bugünün mevcut ah-lâk koşulları altında, kendi anlayışlarınca ulusal çıkarları farklı bir yol izlemeyi gerektirdiğinde, dünya devletinden yana bir eylemde bulunacaklar çok az olacaktır. Tersine, ezici bir çoğunluk kendi uluslarının esenliğini, dünya devletinin çıkarları da dahil herşeyin üstünde sayacaktır. Diğer bir deyişle, dünya hakları dünya devletini kabule hazır olmayıp, uluslarına olan hâkim sadakatları dünya devletinin kurulması yolunda önleyici bir engel teşkil etmektedir.

Kezâ, dünya halkları dünya devletinin devamı ve işleyişine gerekli şeyleri yapmaya da istekli ve yetenekli değildir. Zira, tüm değerler konusunda böyle bir yeniden-değerlendirmeye, tahminleri aşacak olan bir moral ve siyasal devrime —ki, bu, taht'ın sahibi görünen ulusu buradan kaldırıp taht'a tüm insanlığın siyasal örgütünü getirecek bir devrimdir— insanlar hazır değildir. Bugünün insanları, ancak ulusal devletlerini ayakta tutmak için fedakârlık yapmaya ve ölmeye hazır ve yeteneklidir.

Bugünün dünyasında herşey okadar ulusdan yanadır ki, dünya devletinin varlığı uğruna fedakârlık yapmaya istekli ve yetenekli kimseler bugün böyle bir iş için gerekli fırsattan bile yoksundurlar. İnsanlık ve insanlığın (dünya) devleti uğruna kendi ulusunun çıkarlarına ve politikasına karşı koyacak olan kişi bu eylemiyle, kendi ulusunun ölümcül bir mücadeleye girişmiş bulunduğu bir diğer ulusun durumunu güçlendirmiş olur. Böyle bir eylemle, yapabileceği en büyük iş, kendi ulusunun hainler için verdiği cezaya çarpılmaya katlanarak inancı uğruna bir canını verme örneği göstermektir. Dünya devleti türünden birşey için gerekli sosyal ve moral önkoşulların bulunmayışını hiçbir şey, dünya devleti yurttaşı olarak hareket etmek istediği halde bugünün dünya koşulları yüzünden diğer ulusun partizanı ve kendi ulusu için bir hain olmak zorunda kalan bireyin içinde bulunacağı moral paradoks kadar açıkca ortaya koyamaz. Zira, insanın kendi ulusunun üstünde, onun adına eylemde bulunabileceği, diğer uluslardan başka birşey yoktur. Bunlar, insanın kendi ulusunun dışındaki uluslardır.

Nihayet, insanlar, kendi amaçlarına erişmek için dünya devletinin gerekli göreceği şeyleri yapmakta istekli ve yetenekli bulunmamaktadırlar. Bir dünya devletinin temel amacı dünya barışının

sürdürülmesi olacaktır. Bu amaç için, dünya devleti üç fonksiyon icra edecektir: (1) insan soyunun birliğini görünür kılmak üzere insanlığa yasal bir kişilik kazandıracaktır; (2) çatışan istek ve iddialarının hiç olmazsa bir ölçüde tatmini umudu vermek üzere, insanlığın bütün gruplarının birşeyler bekleyebileceği bir dünya çapında toplumsal değişme için gerekli atılım organlarını kuracaktır; (3) barışa yönelecek bir tehdidi ezici bir güçle karşılamak üzere zorlayıcı organlar kuracaktır. Burada, yapılan bazı kamu oyu yoklamalarından —yukarda bahsedildi—¹⁰ anlaşıldığına göre, dünya insanların bir dünya devletini (1) nolu fonksiyonu yönünden destekleyebilecekleri düşünülebilir. Fonksiyon (3) için, yeterince söz etmiş bulunuyoruz.¹¹ Şimdi, kısaca, herhangi bir devlet için de en önemli görev olan barışın korunması görevi yönünden; yani, fonksiyon (2) yönünden dünya devletini destekleyen dünya halklarının destekleme olasılığını inceleyelim.

Dünyanın çeşitli ve farklı halklarının sosyal değişme için kurulacak olan yasama organlarında ne şekilde temsil edilecekleri sorununun derinliklerine girmeyeceğiz. Sayısal temsilin beyaz ırk tarafından kabul edilmeyeceği, zira bunun dünyayı renkli ırkların egemenliğine koyacağı açıktır. Çoğunluk ilkesine ters düşen her çeşit temsil tarzı dünyada beyaz ırkın egemenliğini sürdürecektir, fakat bu durumda ebediyen aşağı bir durumda tutulmak istenecek olan renkli ırkların bu türe karşı çıkması gerekecektir. Kezâ, kurulması mümkün olsa bile, bu tür yasama organlarına işlerlik kazandırmak sorununun derinliklerine de girmeyeceğiz. Amerikalılar, Çinliler, ve Ruslar gibi farklı moral inançlara, siyasal çıkarlara, ve kendini-yönetme yeteneğine sahip halkları temsil eden bir parlâmentonun bu farklılıklardan işlerlikli bir bütün yaratması epey zor olacaktır. Böyle bir yasama organında kurucu parçalardan hiçbiri de çoğunluk oyuna boyun eğmeyecektir. Bu gibi kurumlar, moral ve siyasal bir rıza-birliğinden yoksun kalacakları için, her zaman bir iç savaş tehdidi ve gerçeği ile karşı karşıya bulunacaklardır.

Burada, değişik ulusların eskiden beri çatışma geleneğindeki iddialarından iki somut örneği ele alalım: göçmen kabul etmek ve ticaret. Bir dünya devleti, tıpkı federal devletler gibi, kendini

(10) Bakınız: s. 425, not 6.

(11) Bakınız: s. 425, 426.

oluşturan devletlerin fedaral devlet üyeleri devletlere göçmenliği ve bu devletlerle yapılacak ticareti kendi başlarına düzenlemelerine göz yumamaz. Bunları, dünya devleti kendisi düzenlemek durumundadır. Dünya Devletinin bu iki konudaki yetkileri bir dünya (devleti) anayasasınca sıkı sıkıya belirtilmiş olsa bile, Amerikan halkının bir dünya hükümetinin emrine uyarak kendi sınırlarını her yıl, söz gelişi, 100 bin Rusun, 250 bin Çinlinin, ve 200 bin de Hindlinin Amerika'ya güç etmesi için açması beklenebilir mi? Ve aynı şekilde Sovyet hükümetinin de, diyelim heryıl 10.600 Rus'un Amerikaya göç etmesine izin vereceği söylenebilir mi? Amerikan halkı kendi ülkesinin ürünleriyle eşit şartlarla rekabet etmek üzere yabancı ülkelerin tarım ürünlerinin ithâline rıza gösterir mi? Rusların, kendi plânlı ekonomilerinde sarsıntı yaratacak ve kendi siyasal sistemlerinin itibarını kırarak ucuz tüketim malları ithaline izin vermesi ne derece beklenebilir? Bu sorulara, hemen anlaşılaacağı üzere, verilecek cevaplar olumsuz olacaksa, bir dünya devletinin hükümet etmesini beklemek nasıl mümkün olacak; bu dünya devleti, dünya ulusları arasında görülen ve dünya barışını tehdit eden gerilimleri nasıl azaltabilecektir?

Bir dünya devleti olmazsa uluslararası barışın sürekli olamayacağı, ve dünyanın bugünkü moral, sosyal, ve siyasal şartları altında bir dünya devletinin kurulamayacağı hükmüne varmak kolayca kaçmak sayılmamalıdır. Bu kitapta şimdiye kadar söylenenlerin ışığında, modern tarihin hiçbir döneminde uygarlık dünyasının bugünkü kadar devamlı bir barış, ve aynı şekilde, bir dünya devleti ihtiyacı içinde olmadığını, ve gene tarihin hiçbir döneminde moral, sosyal, ve siyasal koşulların daha az elverişli olmadığını söylemek de, hiçbir şekilde, kolayca kaçma sayılmamalıdır. Nihayet, kendisini desteklemek istek ve yeteneğinde bir toplum olmadıkça hiçbir devletin var olamayacağı, ve kendisini destekleme istek ve yeteneğinde bir dünya topluluğu olmadıkça bir dünya devletinin var olamayacağı sonucuna varmak da, hiçbir şekilde, kolayca kaçmak sayılamaz.

İki Yanlış Çözüm Yolu

Öyleyse, bir dünya devleti nasıl kurulabilir? Bu konuda iki çözüm yolu önerilmektedir: dünyanın fethi, ve İsviçre ile 1787 Anayasal Sözleşmesi ile Birleşik Devletlerin kurulması örnekleri.

D ü n y a n ı n F e t h i

Dünya devletine benzeyen tarihî bütün siyasal yapılarda ortak bir özellik vardır: bunları kuvvetli bir devletin, o zamanın siyasal dünyasındaki diğer devletleri fethederek kurmuş olması. Bu dünya devletlerinin çoğunun ortak bir yanı daha vardır: Kurucuların sağlığını aşacak kadar bile uzun ömürlü olamamaları.]

[Batı dünyasında bunun tek istisnası Roma İmparatorluğudur. Bu dünya devleti bütün şeklindeki uzun hayatietini ve ömrünü olağan - dışı iki biçim değiştirmeye borçludur. Romalı fatihler fethettikleri ülkelerin halklarını ya onları Roma vatandaşı olarak başat Roma uygarlığına kabul etmişler ya da kendi ulusal uygarlıklarından söküp kopararak ve köleleştirirerek gene Roma uygarlığına massetmişlerdir.] Ayrıca, özellikle Hellen dünyasında, Romalı fatihler, kendi uygarlıklarını fethettikleri uygarlıkların görünümü içinde, yeniden şekillendirerek, kendilerini bile değişiklikten geçirmişlerdir. Bu ikili karmaşımlaşma (amalgamation) süreci yoluyla, Roma, bu Roma fütuhatı ile birlikte varolabilme ve yeni devlete istikrar kazandırabilmeye yetenekli yeni bir moral ve siyasal topluluk yaratmıştır. Bu iki biçim - değişmesine katılması gereken başka şartlar ise Akdeniz dünyasının fethinden sonra Roma İmparatorluğunun siyasal bakımdan boş alanlarda genişlediği, buraların barbarların oturduğu yerler olduğu, ve bu topraklardaki gevşekce örgütlenmiş uygarlıkların fütuhatçıların cezbedici ve üstün uygarlığının etkisiyle dağılıp parçalanmış bulunduğu.

[Diğer dünya devletlerinin çoğu fetihle kurulduktan hemen sonra parçalanmışlardır. Zira, kuvvet zoruyla kurulan askerî ve siyasî üstyapının ardında, ulusal toplumların herbiri, kendi moral değerleri ve siyasal çıkarları ile yaşamaya devam edebilmiş; herbiri heran fütuhatçı devletin zaaf ânını kollamaya devam edebilmiştir. Bu tür dünya devletleri, kendileriyle birlikte varolabilecek bir dünya topluluğunun doğal bir ürünü olmamışlar, fakat bu yönde arzu duymayan çok sayıdaki ulusal toplumlar üzerinde kuvvet zoruyla yapay olarak kurulmuşlardır.] Napolyon'un müstakbel dünya devletinin Büyük Britanya'nın ve Rusya'nın başta kullanılmamış rezervleri sayesinde yıkıldığı, tabiatıyla, doğrudur. Bununla birlikte, 1812'de, büyük bir genişleme ve yayılma işi sırasında başarı kazanamayan imparatorluğun askerî yönden zayıf olduğu ilk kez ortaya çıktığında, imparatorluğu meydana getiren ulusal toplumların

tekrar bağımsızlık elde ettikleri ve imparatorluğa son vermek için Büyük Britanya ve Rusya ile birleştikleri de bir gerçektir.

Daha küçük çapta, ve fetheden halkla saldırıya uğrayan halkı yeni bir topluluk içinde birleştirmek yeteneğine sahip olmayan fetihler için ihtilâl ve parçalanma eğilimleri ile karşılaşmak olasılığı daha azdır. İrlanda ile Büyük Britanya, ve Doğu Avrupa ile Rusya arasındaki ilişkiler buna örnektir. Fatih, ezici bir kuvvete sahip bulunuyorsa, aynı devlet içinde yaşayan ve birbirileriyle çatışkın durumdaki iki ulusal toplumun bu çatışmasından barış için bir tehlikenin meydana gelmesi söz konusu olamaz. Buna karşılık, fethedilen halkın kuvveti fetheden ulusunkinin karşısında çok önemsiz bulunacak kadar az değilse, fetheden ile fethedilen arasında potansiyel olarak ortaya çıkan iç savaş durumu devletin gücünü sarsacak; hatta modern savaş koşulları altında bile bunun varlığı bir tehlike ile karşılaşmış olmayacaktır.¹²

Sınırlı ve kendisi ile birlikte - varolan yeni bir topluluk yaratamayan fütuhatin olası sonuçları bunlardır. Bundan çıkan, fetih yoluyla kurulmuş fakat dünya topluluğunun desteğinden yoksun bir dünya devletinin kendi sınırları içinde barışı sürdürebilme şansının, isteksiz bir insanlık üzerinde kendi yönetimini uygulamak için lüzumlu milyonlarca asker ve polis kuvvetleri kurmak ve bunların tam bir disipline ve sadakata sahip kılmak şartına bağlı olduğudur. Böyle bir dünya devleti çürük bir zemin üzerine dikilmiş, ve düşünülmesi bile insanı ürküten totaliter bir canavar olacaktır.

İsviçre ve Birleşik Amerika Örnekleri

Dünya devletinden umulanlar İsviçre tarafından bugün sağlanmış ve gerçekleştirilmiş gibidir; kendi dillerine, kültürlerine, tarihlerine, sadakat bağlarına, ve siyasetlerine sahip egemen devletlerden kurulu yeni bir federal devlet yaratmak. İsviçre, dört ayrı dil konuşan yirmi iki egemen devleti tek bir siyasal örgüt içinde birleştirmeyi başarmıştır. Aynı şeyi dünyanın 120 ulusu niçin yapmasın? Bunlar da İsviçreninki gibi federal bir anayasa alsalar, bunlar da birbirilerine karşı İsviçre devletlerinin davrandığı gibi davransalar, ozaman dünya devleti problemi de çözülmüş olur. Bu iddialar epeyce inandırıcı gibi görünmektedir, ve halk arasın-

(12) Bu noktada, bakınız : s. 479 ve sonrası.

daki tartışmalarda sık sık sözü edilmekte olan iddialardır. Fakat, İsviçrenin tarihi incelenecek olursa, bu iddialar da sağlamlığını yitirmekte, göçmektedir.

Herşeyden önce, İsviçre'nin birleşmesi 1848'e rastlamaktadır. Bu tarihten önce İsviçre devletleri, birleşik bir devletten çok, başarılı bir Milletler Cemiyetine veya Birleşmiş Milletlere benzeyen bir konfederasyondur. Bu konfederasyon 14. yüzyıl süresince Orman Kantonları ile bazı Kent Kantonları arasında yapılan birçok daimî ittifak anlaşmalarıyla meydana gelmiştir. Bu ittifak anlaşmaları ise, devletleri ortak tehlikelere karşı bir araya gelmek zorunda bırakan özdeş ve tamamlayıcı çıkarların sonucuydular. Bu ittifakların, kendilerini yaratan özel durumlardan sonra da varlıklarını sürdürmeleri ve hatta konfederasyon üyelerini, ortak bir devlet çatısı altında, aralarındaki bağları daha da sıkılaştırmaya zorlamalarının sebebi neydi? Bu soruya verilecek cevap İsviçre olgusunu da açıklamış olacaktır.

(1) İlk Konfederasyonun onüç üyesi birbirini tamamlayan bir ülke - toprağına sahipti, ve Cermen İmparatorluğına ve Habsburg'lara karşı birleşmişlerdi. Bunlar, Cermen İmparatorluğına ve Habsburg'lara tâbi olmuşlar ve bu bağımlılıktan ortaklaşa mücadele vererek kurtulmuşlar, Cermen İmparatorluğı ve Habsburg'lar hepsinin hürriyet ve bağımsızlıklarının ortak düşmanları olarak kalmıştı. (2) Ondördüncü ve onbeşinci yüzyılda İsviçre ordularının şövalyelere karşı kazandığı ünlü zaferler ikili bir etkide bulunmuşlardı. Bu zaferler, yüzyıllarca süreyle İsviçrelilere Avrupa'nın en yenilmez askerleri diye ün kazandırmış; ilk Konfederasyonun çekirdeği olan dağlık vâdilere yabancıların dokunamamasını sağlamıştır. (3) İsviçre'ye karşı girişilecek askerî bir saldırının getireceği tehlikeye oranla zaferin sağlayabileceği yararlar fazla çekici görünmemiştir. Bu vâdilerin doğal kaynaklar yönünden fakir olmasına karşılık, apayrı bir çekicilikleri vardı; yani, buraları, Kuzey Avrupa ile İtalya'yı bağlayan Alplerdeki bazı geçitleri denetleme bakımından stratejik önem taşıyordu. Buna rağmen, sadece birtek Napolyon Savaşları hariç, dört yüzyıl boyunca İsviçre'ye bitişik büyük rakip devletler İsviçreyi fethetmektense, Alp geçitlerini hepsine karşı korumakla görevlendirmeyi kendileri için daha yararlı bulmuşlardır. Bununla beraber, bu koruyucu etkiyi yaratan güc dengesinin, sadece, İsviçrenin güçlü komşuları arasındaki rekabet sürdükçe mevcut olduğunu belirtmek gerekir.

İtalya'da Napolyonun kazandığı zaferlerden hemen sonra bu koruyucu etki ortadan kalkmış, ve 1798'den itibaren İsviçre çatışan orduların ayakları altında talihsiz bir ülke hâline düşmüştür. Kezâ, Üçlü İttifakta Avusturya - Almanya - İtalyanın birleştikleri sırada da, İtalyan genel kurmayının Fransaya karşı ortak bir genel taarruz için Alman genel kurmayına altı kere İsviçre'den aşağı inmeyi tavsiye ettiğini hatırlatmak gerekir.

Bu bakımdan İsviçre örneği sadece anayasal bir düzenleme ile ifadesini bulmuş iradî bir eylem olmayıp, birçok özel, ve kendine özgü bütünlüğe sahip koşulların bir sonucudur. İsviçrenin meydana gelişi ve varlığını sürdürebilmesi bu koşullar sayesinde olmuştur. Bu şartlar İsviçreye, komşuları olan güçlü devletler arasında varlığını sürdürme olanağı verdiği hâlde, kendisini meydana getiren devletler arasında barışı sürdürmesini sağlayamamıştır. Üçyüz yılı az aşan bir süre içinde İsviçre devletleri aralarında sayısız küçük savaşlar yapmış; çoğunun veya hepsinin katıldığı beş büyük din savaşından geçmişlerdir. Bunların sonuncusu 1847 gibi yakın bir tarihte olmuştur. İç kavgalar arasında, ayrıca, çok sayıda ihtilâller ve hükümet darbeleri de yer almış bulunmaktadır.

O hâlde, İsviçre tarihi dünya devleti problemine nasıl bir ışık tutabilir? Bu konuda, İsviçrenin bir konfederasyon olarak sadece sınırlı bir ulusal güvenliğe sahip olabildiğini, bunun «bu rejimin kendisine de yabancı özel koşullar sayesinde» olduğunu, «..... beş yüzyıllık ortaklaşa güvenlik tecrübesiyle İsviçrenin bugünkü kuşaklara verdiği bir ders varsa, bunun açıkça olumsuz olduğunu» söyleyen Profesör Rappard'ın görüşlerine katılabiliriz. Profesör Rappard'a göre «İsviçre örneği, kezâ, en yakın geçmişten yapılan gözlemleri ve basit sağduyunun öğrettiği bilgileri de doğrulamaktadır. Uluslararası toplumun güvenliği sadece tam olarak egemen devletlerin serbest işbirliğine dayandığı sürece, zayıf ve cılız kalmak durumundadır.»¹³ Görülüyor ki, İsviçre denemesi bizim varığımız barışın sınırlandırmayla kurulmasının güçsüzlüğü konusundaki hükümlerimizi doğrulamakta, aynı zamanda da ulusal devletlerin üstünde bir devlet kurmanın hem gerekliliğine ve hem de zorluğuna vurguda bulunmaktadır.

Birleşik Devletlerin kuruluş tarzı da, sık sık, anayasal bir sözleşme yapılmasıyla derhal bir dünya devleti kurmanın mümkün

(13) William E. Rappard, *Cinq Siècles de Sécurité Collective* (1291-1798) (Paris: Librairie du Recueil Sirey, 1945), s. 594.

olduğuna dair bir örnek olarak ileri sürülmektedir. Gerçekte, Birleşik Devletler, sadece, tüm devletlerin katılmaları beklenecek ve önceden - mevcut bir moral ve siyasal topluluğun temel alınması gerektiğini göstermektedir.

1787'de Anayasal meclis toplandığında, onüç devlet siyasal bir gerçek olarak değil, lâfzen bağımsız devletlerdi. Bu onüç devletin oğünkü durumu tek bir devlet içine katılacak ayrı ayrı egemen onüç devletten farklıydı. 1776'da İngiltereye karşı bağımsızlıklarını ilân ettiklerinde egemenlik sahipsiz ve boşlukta kalmıştı. Birleşik Devletleri kurmakla bir egemenliği - yani İngiltere Tacını bırakıp bir diğerini kabullenmişlerdi. Ve, aynı şekilde, bir ortak sadakat yerine bir başkasını benimsemişlerdi. Bu arada, herşeye rağmen gene aynı ortak dile, ortak kültüre, aynı ulusal mirasa, ve tek bir komuta altında verilmiş ihtilâlcî bir savaşıla sınanmış aynı siyasal çıkarlara sahip olmaya devam etmişlerdi. Onüç koloni İngiliz Tacı altında manevî ve siyasal bir topluluk meydana getirmiş, İngiltereye karşı ortak mücadelelerinde bunun tam bilincine varmışlar, ve bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da bu topluluk hallerini sürdürmüşlerdi. John Jay'ın *The Federalist*'in Sayı 2'sinde ifade ettiği üzere :

... Cenabı Hak, aynı ataların soyundan gelme, aynı dili konuşan, aynı dine inanan, aynı yönetim ilkelerine bağlı, hâl ve hareketlerinde ve âdetlerinde tamamen birbirine benzeyen, ve ortak danışmanları, silâhları ve çabalarıyla uzun ve kanlı bir savaş yapmış, ve asil bir şekilde genel özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını kurmuş bulunan bu tek ve birleşik ulusa tek ve yekpâre ülkeyi vermekle kendi de hoşnutluk duymuştur...

Aramızdaki her cins ve rütbeden insanların arasında da bundan böyle aynı duygular yaşayacaktır. Bütün genel amaçlar için, birleşmiş tek bir ulus olmuş bulunuyoruz. Heryerde her yurttaş (birey olarak) aynı ulusal haklara, ayrıcalıklara, ve himayeye mazhar kılınmıştır. Bir ulus olarak, barışı da gördük, savaşı da : bir ulus olarak, ortak düşmanımızı mahvettik : bir ulus olarak, ittifaklara girdik ve antlaşmalar aktettik, yabancı devletlerle çeşitli sözleşmeler ve mütarekeler yaptık.

Philadelphia Konvansiyonunun yaptığı, aynı topluluğa bir anayasanın, bir egemenliğin, bir devletin yerine bir diğerini getirmek

olmuştur. Konvansiyon, kendinden önce herbiri ayrı ayrı egemen onüç devlet yerine tek bir devlet meydana getirmiş değildir. Birleşik Devletlerin kuruluşu bir anayasa metni üzerinde anlaşmaya varılarak bir devletin kurulabileceğini göstermek şöyle dursun, daha önce ileri sürülmüş iki önkoşulun gerekliliğini ispat etmektedir : Devletlerin arasında olduğu gibi devletlerin kendi içlerinde de savaşlar olabilmektedir, ve Birleşik Devletler Anayasanın yaratmadığı fakat zaten hazır ve mevcut olarak bulduğu manevî ve siyasal bir topluluk üzerinde kurulmuştur. Bir dünya toplumu nasıl dünya devletinden önce varolmuş olmak zorundaysa, Amerikan ulusu topluluğu da Amerikan devletine öngelmiş; ondan önce varolmuştur.

BÖLÜM 30

DÜNYA TOPLULUĞU¹

Vardığımız bu son sonuç - yani; bir dünya topluluğunun kurulması beklenen dünya devletine öngelme gereği- dünya topluluğunun oluşturulması konusunda başlıca iki çabaya yolaçmıştır: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, ve Kültür Örgütü (UNESCO), ve gene Birleşmiş Milletlerin diğer uzmanlık kuruluşları.

Kültürel Yaklaşım : Unesco

Unesco Kuruluş Yasasının 1. Maddesi şöyle der :

Kuruluşun amacı ırk, cins, dil ve din farkı gözetmeksizin Birleşmiş Milletler Anayasasında dünya milletlerine tanınan insan hakları ve esas özgürlüklerine, kanunlara ve adalete müşterek bir saygı yaratmak için, milletler arasındaki işbirliğine eğitim, bilim ve kültür yoluyla yardım ve böylelikle barış ve güvene hizmet etmektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için kuruluş :

- (a) Bütün kitle haberleşme araçlarından faydalanaarak milletlerin birbirilerini tanımalarını ve anlamalarını ilerletmek ödevinde işbirliği yapacak ve bu amaçla söz ve resimlerle fikirlerin serbest akışına yardım için gerekli olacak uluslararası anlaşmaları tavsiye edecektir.

(1) Bu bölümle ilgili olarak, Bölüm 7'de dünya kamu oyu konusunda söylediklerimize bakınız.

- (b) Eğitsel faaliyetlerin gelişmesi için arzu ettikleri takdirde üyelerle işbirliği yapmak, ırk ve cinse bakmaksızın, ekonomik veya sosyal hiçbir fark gözetmeksizin eğitim olanaklarının eşitliği ideali- ni ilerletmek amacıyla uluslararası işbirliği kur- mak, dünya çocuklarını özgür insanın sorumlulu- ğuna en iyi şekilde hazırlamak için en iyi eğitim yöntemlerini tavsiye etmek suretiyle halk eğitimi- ne ve kültürün yayılmasına yeni bir hız verecektir.
- (c) Dünyanın kitap, sanat eserleri, tarih ve bilim anıt- ları mirasının korunması ve varlığının sürdürül- mesini sağlayıp ilgili uluslara gerekli Uluslarara- sı Sözleşmeleri tavsiye ederek, eğitim, bilim ve kültür alanında faal şahısların uluslararası de ği- şimi ve yayım, sanat ve bilim bakımından ilgi de- ğer eşyalarla, diğer bilgi kaynakları da dahil oldu- ğu halde kültürel faaliyetlerin bütün kollarında uluslararası işbirliğini teşvik ederek,

Bütün ülkelerdeki uluslara, bu ülkelerin her- hangi birinde çıkan yayınlardan edinmek olana ğı- nı sağlayacak uluslararası işbirliği yöntemlerini gösterip öğreterek,

bilgiyi devam ettirmek, arttırmak ve yaymaktır.

Uluslararası barışa Unesco'nun yapabilecek durumda olduğu katkıyı değerlendirmek için, üç noktadaki farklılığa dikkat etmek gerekir :

(1) Burada ilgili konumuz Unesco'nun salt kültür ve eğiti- min yaygınlaşması şeklindeki kendi (düz) amacı gere ği yapabile- ce ği katkı değildir. (2) Burada ilgi konumuz Unesco'nun uluslar- arası işbirliği yoluyla uluslararası barışın korunmasına yapacağı katkı değildir; sorunun bu yanı bölümün son kesiminde ayrıca ele alınacaktır. (3) Burada ilgi konumuz, sadece, uluslararası an- layışı, eğitimi, ve genel kültürel faaliyetleri arttırıp geliştirerek Unesco'nun uluslararası barışın korunması konusunda neler ya- pabilecek durumda olduğudur.

Carnegie Uluslararası Barış Vakfının 1948 yılı Unesco progra- mına yaptığı yardım sırasında bildirdi ği gibi, Unesco'nun bütün faaliyetleri her ne kadar biribiriyle yakından ba ğıntılıysa da, «Her-

şeyden önce, Unesco'nun faaliyet konularının herbiri açıkça barışın ve güvenliğin korunmasıyla ilgili değildir.»² Bu noksanlık, Unesco'nun yürüttüğü programlardan sadece bazılarında görülen, ve sadece, barışın - korunması görevlerini daha iyi yerine getirmek için aralarındaki ilişkilerin sıkılaştırılmasıyla giderilebilecek bir noksanlık değildir. Tersine, örgütün kuruluş felsefesiyle birlikte ortaya çıkan ve örgütün bütün faaliyetlerinde varlığını sürdüren bir noksanlıktır. Bu yüzdendir ki, 17 Kasım 1952'de yapılan Unesco Genel Konferansındaki görüşmeleri özetleyecek şekilde konuşan zamanın değerli Genel Direktörü Jaime Torres Bodet yaptığı uyarda «Unesco'nun karşısında duran ve dikkat etmesi gereken en büyük tehlike, çabalarının dağıtılıp heder olmasıdır,» demiştir.

Unesco felsefesine göre eğitim (özellikle uluslararası anlayış amacı taşıyanı), kültürel alış - veriş, ve çeşitli ulusların üyeleri arasındaki temasları arttırma ve birbirilerini daha iyi anlamalarını sağlama eğilimindeki her türlü faaliyetler uluslararası bir topluluğun yaratılması ve barışın korunup devam ettirilmesi bakımından yararlıdır. Bu düşüncenin temelinde ise ulusların milliyetçi olduğu ve birbirleriyle savaşa girmelerinin sebebinin birbirilerini yeterince tanımamaları olduğu, bunun ise her ulusun farklı eğitim ve kültür düzeyinde faaliyette bulunmalarından ileri geldiği varsayımlarının yer aldığı açıktır. Bu varsayımların her ikisi de yanıltıcıdır.

Kültürel Gelişme ve Barış

Kurumlaşmış eğitimden tamamen yoksun bazı ilkel halkların genellikle barışsever oldukları ve yabancı kültürün etkisine intihar sınırına varana dek açık olduğu bilinmektedir. Buna karşılık, Almanlar gibi oldukça yüksek bir kültüre sahip bulunan ve klâsik kültürde ilerlemeyi başarmış halklar tarihleri boyunca çoğunlukla milliyetçi ve savaşçı kalmışlardır. Pericles yönetimindeki Atinalıların ve Rönesans İtalyasının yarattığı kültürler ise Batı uygarlığının tarihinde bir eşine rastlanmadık kültürler olmuştur, fakat heriki ulus da bu devrelerde, bu devrelerden önce veya sonra ne denli milliyetçi ve savaşçılarsa o denli milliyetçi ve savaşçı olmaya devam etmişlerdir.

(2) *International Conciliation*, No. 438, Şubat 1948, s. 77.

Kaldı ki, İngilizler ve Fransızlar gibi bazı milletlerin tarihinde bazan milliyetçi ve savaşçı politikalar izlenmiş bazan da bunların yerine kozmopolit ve barışçı dönemlere geçilmiş, ve bu değişiklikler ile eğitim ve kültür gelişmesi arasında bir ilişki olmamıştır. Çin halkı diğer bütün uluslardan daha büyük bir saygıyla öğrenime değer vermiş olup, her ulustan daha köklü ve en az diğer uluslarındaki kadar yaratıcı bir kültür tarihine sahiptir.

Eğitim ve kültürdeki bu yüksek nitelikleri yüzünden Çinliler diğer ulusları nasıl hor görmüşlerse askerlik mesleğini de öyle hor görmüşler, ondokuzuncu yüzyılın başında bile askerleri Çin imparatorunun barbar ocakları saymışlardır. Buna rağmen, bütün bunlar Çin halkının diğer uluslardan daha az milliyetçi ve daha da çok barışçı olmalarını önleyememiştir. Sovyet eğitimi, günümüzde, özellikle teknik eğitim ve okur - yazarlık alanında tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar yüksek bir düzeye erişmiştir. Ama bu durum Sovyet halklarının yabancı fikirlerin ülkelerine girmelerini hoş görmelerini veya Sovyet devletinin dış politikasının bu yönde etkilenmesini kolaylaştırabilmiş değildir.

Rastgele alman bu örnekler göstermektedir ki eğitim ve kültürün niteliği ve niceliği ile dünya topluluğunun yaratılması sorunu arasında hiçbir ilinti yoktur. Bu tür sorunlar bilgi ve kültürel değerlerin geliştirilip benimsenmesiyle değil, akla sığmayacak boyutlarda moral ve siyasal değişmelerle ilinti olsa gerektir.

K ü l t ü r B i r l i ğ i v e B a r ı ş

Eğitim ve kültür hakkında söylenenler, çeşitli ulusal kültürlerin ürünleri konusunda alış - veriş amaç edinen eğitimsel ve kültürel faaliyetler için de doğrudur. Ulusal sınırları aşkın kişilerarası ilişkilerin genişce bir alanı kaplaması sorunumuz için bir cevap teşkil etmez. Daha da önemlisi, ulusal sınırları aşacak şekilde entellektüel ve estetik bağların varlığı da dünya topluluğu lehine bir delil teşkil etmez. Siyasal erkinliklere sahip bir dünya topluluğu entellektüel ve hissiyattan sayılacak şeyler üzerinde değil, manevî ölçütler ve siyasal eylem üzerinde kurulmak gerekir. Nitekim Birleşik Amerikada entellektüel seçkinler tabakası Rus müziğini ve edebiyatını sevmekte, Rusya'da ise Shakespeare'in yasaklanması düşünülmemektedir; çünkü, bizim sorunumuzla bunların bir ilgisi yoktur. Değişik ulusların üyesi olan bireylerin aynı estetik ve en-

tellektüel yaşantı tecrübelerini paylaşmayan farklı ulusların üyelerinin moral ve siyasal bakımdan bu yönde ilgili eylemlere girişmelerini sağlamaz.

Ayrıca hatırlanmalıdır ki, entellektüel ve estetik düzeyinin de üstünde, ve açıkca tanımlanmış eylem hedefiyle, Batı ulusları, Rusya da dahil, bin yılı aşkın bir süre aynı yaşantı tecrübelerini paylaşmışlar; aynı Tanrıya tapmışlar, yani temel dinsel inançlara bağlanmışlar, aynı ahlâk kurallarını benimsemişler, ve aynı dinsel simgeleri kullanmışlardır. Uluslarüstü entellektüel ve estetik yaşantı tecrübesinden çok daha fazla toplumlardaki bireylerin tüm kişiliğini birbirlerine bağlayan bu dinsel cemaat tecrübesi bir bakıma uluslararası bir topluluk yaratmışsa da, bu uluslararası topluluk bütünleşmiş bir dünya devleti yaratmaya gücü yetecek bir topluluk olmamıştır. Bu durumda Çaykovski'nin melodilerinden, Dostoevski'nin ender güzellikteki eserlerinden, The Federalist'in felsefesinden, ve bütün Amerikalıların ve Rusların sevebileceği *Moby Dick*'in hayâl âlemlerinden hassas bir duygu ve düşünce topluluğu değil de, mevcut bütün eski sadakat bağlarını söküp yerine yenilerini getirecek bir moral değerlendirmeler ve siyasal eylemler topluluğu yaratmalarını nasıl bekleyebiliriz?

Tarih bu soruyu yanılsız bir şekilde cevaplandırmaktadır. Unesco'nun plânlayacağından da gerçekleştireceğinden de çok daha yakın kültürel yakınlaşma ve birlikler tarihin akışı içinde daima savaşıla yanyana yaşayabilmişlerdir. Bu noktada kastettiğimiz, tanım gereği, aynı ulusal kültürün üyeleri arasında yapılan savaş olan iç savaşlar değildir. Yunan kent-devletleri arasındaki savaşlar, Orta Çağ Avrupasındaki savaşlar, Rönesans dönemi İtalyan savaşları, onaltıncı ve onyedinci yüzyılın din savaşları, ve hatta seçkinler açısından bakılacak olursa onsekizinci yüzyıldaki savaşlar hep homojen bir kültürel ortam içinde yapılmışlardır. Bu kültürel esas itibarıyla birbirinden farksız kültürlerdi; dil, din, eğitim, edebiyat, ve sanatta aynı temellere sahiptiler. Buna rağmen, gene de, bu kültürler birbirileriyle birlikte yaşayabilecek bir topluluk yaratamamış, yıkıcı eğilimleri denetim altına alıp onları barışçı yollara yönetmemiştir. Bu durumda, tarihteki geçmiş günlerde çok daha homojenken bugün bu niteliğini de yitirmiş kültürler arasındaki alış-veriş yoluyla böyle bir topluluğun yaratılabileceğini nasıl umabiliriz?

U l u s l a r a r a s ı A n l a y ı ş v e B a r ı ş

Unesco'nun uluslararası ilişkiler konusundaki anlayışında yarıldığı nokta da, işte, Unesco'nun üçüncü amacını teşkil eden uluslararası anlayışla ilgilidir. Bu inanca göre, uluslararası çatışmalar entellektüel yetersizliklerin, bilgisizliğin ve diğer ulusların nitelikleri hakkında değerlendirme yapacak durumda olmamanın sonucudur. Eğer Amerikalılar Rusları ve Ruslar da Amerikalıları sadece anlayabilmiş olsalardı birbirilerine ne kadar benzediklerini ve birbirleriyle döğüşmek için ortadaki sebebin ne kadar küçük olduğunu görecektlerdi. Bu görüş iki bakımdan yanıltıcıdır.

Bireysel yaşantı tecrübeleri -ki, bunları herkes dilediğinde tekrarlayabilir- göstermektedir ki arkadaşlığın artışı demek, ille de anlayışın da artışı demek değildir. Doğal olarak, bazan öyle örnekler olabilir ki A karşısındaki B'nin karakterini ve hareketlerine etki eden güdülerini yanlış anlayabilir ve bu yanlış anlama aralarındaki çatışmaların nedeni olmuş olabilir. Fakat buradaki örnek, A ve B'nin kendi yaşamsal çıkarlarından ötürü çatışmaları durumuna uymamaktadır. A ekonomik çıkarları için B'ye karşı döğüşmekteyse bunun sebebi B'nin niyetlerini yanlış anlamış olması değil; tam tersine B'nin niyetlerini gereğinden de fazla ve doğru anlamış olmasıdır. Amerika GI'larının* çoğu, pek de iyi tanımadığı Fransa'ya giderken, Fransız halkına karşı duygusal bir dostluk isteği doluydu. Fakat Fransa'yı tanıdıktan sonra fikir değiştirip, içlerinde bu dostluk duygusu kalmamıştır. Aynı duygu içinde Sovyetlere gidenlerin pekçoğunun tecrübeleri, üzerinde durmayı gerektiremeyecek kadar bilinen şeylerdir.

Nasyonal Sosyalist rejimin dış politika amaçlarına başlangıçtan beri ve bir savaş riskine rağmen en sert şekilde karşı çıkanlar Alman kültürünü çok iyi tanıyanlardan olmuştur. Bu insanların amansız şekilde Nasyonal Sosyalist rejimin düşmanı olmalarının sebebi de bu anlamışlıkları olmuştur. Aynı şekilde, Rusya tarihini ve kültürünü iyi bilenler, yani, Rusyayı ve Rusları gerçekten iyi tanıyanlar bir kural olarak ne Rusya - yanlısı ne de Rusya - karşıtı isterilerden fazla etkilenmişlerdir. Bunlar, Rusyanın genişlemesindeki geleneksel hedefleri ve kezâ Rus diplomasisinin geleneksel yöntemlerini bilen kimselerdir. Bu kimselerin bu biliş ve anlamışlık-

(*) *Government Issue* Kelimesinin Kısaltılmışı. Amerikan ordusunda er demektir. (ç.n.)

ları Batılı demokrasilerde izlenen dış politikalar üzerinde söz ve etki sahibi olmuş olaydı, bu dış politikalar bugünkünden çok daha akıllıca ve başarılı bir şekilde yürütülebilirdi. Bu anlayışın ve bilmenin Rusya ile daha gelişmiş bir yakınlık ilişkisi sağlayıp sağlamayacağı cevaplandırılması gereken bir sorudur. Başarılı ve akıllıca yürütülecek bir dış politika Rusların ve Amerikalıların biribirilerinin ne olduklarını ve ne istediklerini bilmelerine dayanmak durumundadır. Sovyetler Birliği ile Amerika arasındaki barış ise kesin tahlilde birinin ne olduğunun ve ne istediğinin diğerininikiyle bağdaşabilir olup olmadığına bağlıdır.

Bu yaptığımız gözlem ise Unesco'nun uluslararası ilişkiler hakkındaki düşüncesinin bir başka yanlış yanını ortaya koymaktadır. Uluslararası çatışmaların ulusların biribirilerini daha iyi anlamaları sayesinde giderilebileceği anlayışı açıkça görünmekte olan bir varsayıma dayanmaktadır: uluslararası çatışmaların konuları, yanlış anlamalardan meydana geldikleri için gerçekte bir ulusu diğeriyle döğüşmeye itecek değeri olmayan hayâli şeylerdir. Gerçekten bundan daha uzak bir düşünce olamaz. Tarihin seyrine biçim veren ve dünyanın siyasal haritasında değişiklikler yaratan bütün büyük savaşların temelinde, hayalî değil, gerçek meseleler yer almıştır. Bu tür büyük çatışmaların konuları arasında şunlar sayılabilir: kim yönetecek ve yönetilen taraf kim olacaktır, özgür taraf kim, köleleşen taraf kim olacaktır?

Greklerle Persler, Atinalılarla Makedonyalılar, Yahudilerle Romalılar, imparator ile papa, Orta Çağda İngilizlerle Fransızlar, Türklerle Avusturyalılar, Napolyon ile Avrupalılar, Hitler ile dünya arasındaki çatışmanın konusu sadece bir yanlış anlama mıydı? Sebeb, tarafların biribirilerinin kültürlerini, karakterlerini, ve niyetlerini yanlış anlamaları mıydı; bu yüzden bütün savaşlar asılsız ve uydurma gerekçelerle mi yapılmıştı? Yoksa, bunların çoğunda, daha ziyade, gelecekteki istilâcı tarafın kültürünün, karakterinin, ve niyetlerinin vaktinde tam olarak anlaşılmaması yüzünden mi, bu sayede bir süre devam eden barışa rağmen, bu sürenin sonunda bunların anlaşılması ile savaş kaçınılmaz birşey olmuştur? Atinalılar örneğinde de, Atinalılar Demostenes'in uyarmalarına kulak vermedikleri sürece savaş tehdidi örtük kalmıştır. Fakat, artık kurtuluşları için iş işten geçtikten sonra Makedonya İmparatorluğunun doğasını ve siyasetini anlayabildiklerinde de savaş kaçınılmaz olmuştu. Anlayışın derecesi ile çatışmanın kaçır-

nılmazlığı arasındaki ortak ilinti tarihin melânkoli dolu ibret derslerinden biridir : insan karşı tarafın pozisyonunu, karakterini, ve niyetlerini anladıkça çatışma da o kadar kaçınılmaz görünmeye başlamaktadır.

Kendi içinde taşıdığı değere ve erdeme uygun düşmeyecek şekilde, Unesco'nun programı da dünya topluluğu sorunuyla oldukça ilgisiz düşmektedir. Zira, dünya topluluğu sorununa baktığı çerçeveye ortaya çok yanıltıcı ve esastan uzak bir görüntü çıkarmaktadır. Dünya topluluğu sorunu entellektüel ve estetik değil moral ve siyasal bir sorundur. Dünya topluluğu entellektüel değerler ve estetik beğeniler değil, moral yargılar ve siyasal eylemler topluluğudur. Diyelim ki, Rus ve Amerikan eğitim ve kültürleri aynı mükemmellik derecesine getirilmiş, hatta tamamen karışdırılmış, ve Ruslar Mark Twain'i Amerikalılar da Gogol'ü kendilerinden bir yazar sayarcasına benimsemiş olsunlar. Bu böyle olsa bile, Orta Avrupayı kimin denetim altında tutacağı sorunu, bugün nasılsa o zaman da Rusya ile Amerika arasında bir sorun olmaya devam edecektir. İnsanlar uluslarüstü değil de ulusal standartlara ve sadakat bağlarına göre hareket ettiği sürece, dünya topluluğu gerçekleşmeyi bekleyen bir tasarı olarak kalmak zorundadır.

Fonksiyonel Yaklaşım

Birleşmiş Milletler Uzmanlık Kurumları

Standartlar ve sadakat bağlantıları konusunda böylesi bir biçim değişmesi nasıl oluşturulabilir? Birleşmiş Milletler Uzmanlık Kurumları bu konuda bir çıkar yol göstermektedir. Bu kurumlar özerk olup herbiri değişik üyelerden kurulmuştur. Bunların herbiri belli sayıda üye devletlerin aralarında yaptıkları belirli anlaşmalarla vücut bulmuştur. Bunları herbirinin kendi kuruluş yasaları, bütçeleri, karar mekanizmaları ve idarî kurumları vardır, ve herbiri ayrı üyeler topluluğuna sahiptir. Bu kurumlardan bazıları'nın adları, icra ettikleri fonksiyonu gösterici adlardır : Uluslararası Çalışma Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü, Uluslararası İmâr ve Gelişme Bankası, Uluslararası Para Fonu, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Evrensel Posta Birliği, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü, Unesco, Dünya Sağlık Örgütü.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının IX, ve X. Bölümleri uzmanlık kurumları ile Birleşmiş Milletler arasındaki örgütsel ve fonk-

siyonel ilişkileri belirtmiş ve çizmiştir. Antlaşma ulusal bağıntılara bakmaksızın, uluslararası örgütlenme tarihinin hiçbir döneminde görülmedik derecede insan hakları ve esenliği konusunda Birleşmiş Milletlere sorumluluk yüklemiştir. Ekonomik ve Sosyal Konsey ile bu sorumluluğun yerine getirilmesi için özel bir organ kurulmuştur. Ekonomik ve Sosyal Konsey -birçok defalar yaptığı gibi - ilgili kurumun «Birleşmiş Milletler ile nasıl ilişki kuracağının şartlarını tanımlayan»³ anlaşmalar akti için uzmanlık kurumları ile görüşmede bulunmak yetkisine sahiptir. Birleşmiş Milletler «uzmanlık kurumları siyasetleri ve faaliyetleri arasında eşgüdüm sağlamak için tavsiyelerde bulunabilir.»⁴ Ekonomik ve Sosyal Konsey uzmanlık kurumları olağan veya özel raporlar istemek için harekete geçebilir ve Birleşmiş Milletlerin veya uzmanlık kurumlarının talebi üzerine bu hizmeti icra edebilir.⁵

Uzmanlık kurumları yüklendikleri sosyal ve ekonomik faaliyetler ile Birleşmiş Milletlerin işbirliği esasının temelindeki felsefe nedir? Bu soru Profesör Mitrany tarafından çok inandırıcı ve parlak bir şekilde cevaplandırılmış bulunmaktadır :

Çatışmaların ve savaşın kötülüğü dünyanın parçalanmış ve rakip siyasal birimlere bölünmesinden ileri geliyorsa, bu bölünmenin şeklini azaltmak veya değiştirmekle belâ savuşturulmuş mu olacaktır? Ayrı birimlere yönelmiş herhangi bir siyasal reorganizasyon habercisi durumdaki herhangi bir uluslararası sistem itaat ettirici siyasal bölümün tersi bir etki meydana getirecektir. Gözün görebildiği kadarıyla, bu amaca ulaşmak için sadece iki yol vardır. Biri, zorla bütün siyasal bölünmeleri silip atacak bir dünya devletidir; diğeri bu sayfalarda tartışılan ve gitgide yaygınlaşan uluslararası faaliyetler ve kurumlar şebekesi ile -ki, bunlarda ve bunlar aracılığı ile bütün ulusların çıkarları ve hayatları bütünleştirilmiş olacaktır- siyasal bölünmelerin kaplanmasıdır. Bu, her etkin uluslararası sistemin şevk duyması ve katkıda bulunması gereken temel bir değişikliktir : uluslararası devleti uluslararası faaliyetlerle birarada yaşatmak ... Bunun aşikâr olan ortak ihtiyaçlara mümkün olduğu ka-

(3) Madde 63, paragraf 1.

(4) Madde 58; kezâ Madde 62, 63, paragraf 2.

(5) Madde 64, 66, paragraf 2.

dar dikkat etmesi, bir yandan da, hâlâ örtülü olarak duran ve hâlâ tanınmaya kavuşmamış bulunan sosyal birlik konusunda mümkün olduğu kadar az ısrar göstermesi gerekir. (Bu yolla) Topluluk kendisi yazılı bir inanç metniyle değil fakat aktif bir organik gelişmeyle yaşayan bir vücuda kavuşmuş olacaktır... Bu yönelim, (dünya) devletini belirli hedefler ve ihtiyaçlar çizmesinde, kendi çizgisinde, kendi zaman ve mekânlarına göre, ve haklar ve yetkiler konusunda bölüşülmüş alanları gösteren anayasal bir düzen temeline dayanan geleneksel organizasyonun yerine geçmek üzere örgütlemektir ... Fonksiyonel yaklaşım... sınır çizgilerini, ortak faaliyetlerin ve ortak idari organların doğal büyümeleri ile üzerlerinden aşip ulusların arasındaki sınırların anlamı kalmadığını göstererek böyle olumlu ve yapıcı bir ortak çalışmaların, ortak alışkanlıkların ve yararların gelişip artmasına yardımcı olacaktır.⁶

Bu yol gerçekten de toplulukların gelişim ve oluşumlarına, ve bu topluluklardan devletlerin oluşmasına uygun düşmektedir. Egemenliğin teori olmadan önce bir olgu olduğunu, ve Amerikan halkının da devlet kurmadan önce bir topluluk teşkil eder duruma gelmiş bulunduğunu işaret etmiştik. Bu durumda, ortada olmayan bir topluluk yoktan nasıl var edilebilir?

Profesör Mitrany'ye göre uluslararası bir topluluk çeşitli ulusların üyelerinin ortak ihtiyaçlarının tatmininden doğmalıdır. Ulusal sınırlara bakmaksızın dünyanın bütün halklarına hizmet eden Birleşmiş Milletler uzmanlık kurumları kendi varlıkları ve icra ettikleri işler sayesinde bir ortak çıkarlar, değerlendirmeler, ve eylemler topluluğu yaratabilir. Gerçekten de bu tür uluslararası kurumların yeter sayıda ve dünya uluslarının çoğunun en önemli isteklerini tatmin edebilecek durumda olmaları hâlinde bu kurumlara ve bu kurumların organı olduğu uluslararası topluluğa gösterecek sadakat bağları ayrı ayrı uluslara ve bunların kurumlarına olan sadakat bağlarından daha güçlü olacaktır. Bugünkü mevcut dünya koşulları altında böyle bir gelişmenin mümkün olabileceğini gösteren kanıt, Profesör Mitrany'ye göre, başlıca, İkinci Dünya

(6) David Mitrany, *A Working Peace System* (4. baskı; Londra: National Peace Council, 1946), s. 14, 15, 18, 28, 34, 35. (Yazarının izniyle yayınlanmıştır.

Savaşı sırasında Müttefiklerin kurdukları Anglo - Amerikan Ham Maddeler Teşkilâtı ve Orta Doğu Levazım Merkezi gibi fonksiyonel uluslararası kurumların varlığıdır. Bu örnekler fonksiyonel yaklaşımın ortaya koyduğu soruna kesin bir vurgu kazandırmaktadır.

Savaş koşullarında, ortak düşmana karşı kazanılacak zafer konusundaki ortak çıkarlara ve bununla ilgili ortak dâvaya beslenen sadakat duyguları tek tek ulusal sadakat duygularını aşar ve büyük önem taşıyan birtakım uluslararası fonksiyonel kurumların başarılı bir işlerlik kazanmalarını mümkün kılar. Barışta ise, ulusun bireye sağlayacağı yararlar, bireylerin uluslararası fonksiyonel kurumlardan sağlayabilecekleri yararları kat kat aşacak gibi görünür. Asıl önemlisi, ulusları birbirinden ayıran güc çatışmaları ve bunların yarattığı güvensizlik yüzünden bütün ulusların çoğu üyeleri kendilerini ulusları ile özdeşleştirmek zorunda kalmaktadır. Ulus bireylere himaye, kuvvet güdüllerine ise bireyin kendisi yerine ve adına tatmin sağlamakta, maddî ihtiyaçlarına ânında tatmin sunmaktadır. Bazı bireysel istisnalar dışında, hastalıklara karşı mücadelesiyle Dünya Sağlık Teşkilâtının yaptığı hizmetlerde görüldüğü gibi, Birleşmiş Milletler uzmanlık kurumları insanlara umut ve tatminler sunmakta; ancak bunlar sıradan insanın günlük hayatında somut bir yer alamamakta, çok sayıda ulusal bazı kurumların aracılığı ile uygulandıkları için, kökenindeki uluslararasılık özelliği gözlerden uzak kalmaktadır. Yabancı bir ülkeye mektup gönderdiğinde, bu işe yaptığı katkılardan ötürü Evrensel Posta Birliğine teşekkür etmek kimin aklından geçer?

Bu şekilde, uluslararası fonksiyonel kuruluşların bütün dünya uluslarının insanlarının esenliklerine yaptıkları katkılar arka plânda kalmakta; insanların gözüne çarpan, bugün için kendi varlıklarını olmasa bile, dünyanın büyük devletlerini birbirilerine düşüren ve yenik tarafın esenliğini tehdit eden ciddi siyasal çatışmalardan ibaret kalmaktadır. Bu, esas itibarıyla, bilgisizlikten ileri gelen bir yanlış vurgulama sorunu değil, daha çok, inkârı mümkün olmayan bir gerçeğin; yani, fonksiyonel açıdan ulusal devletin yaptıklarının ve yapmadıklarının bireysel taleplerin tatmini konusunda uluslararası bir kuruluşun yaptıklarından ve yapmadıklarından çok daha önemli olduğunun kabulünden ibarettir. Herşeyden daha önemli olan şey ulusal devletin dış saldırılara karşı yurdunu ve yurttaşlarını savunma ve ülkesi içinde barışı sürdürme ve sosyal değişme sürecini devam ettirme yeteneğidir. Ka-

munun uluslararası fonksiyonel kuruluşlara ihmâlkâr davranışı bu kuruluşların önemli uluslararası sorunlara çözüm getirme konusunda oynayabildikleri rolün önemsizliğinin abartılmış bir yansımasından başka birşey değildir.

Bu, belirli bir ulusun çıkarları ve amaçları ile uluslararası fonksiyonel bir kuruluşun hedefleri arasında bir çatışma olmadığı zaman doğrudur. Fakat böyle bir çatışmanın olması hâlinde ulusal çıkarlar uluslararası hedeflere karşı üstünlük kazanmaktadır. Bu bakımdan, günümüz siyasal dünyasındaki iki büyük rakipten biri olan Sovyetler Birliğinin geleneksel olarak yabancıların müdahalesinden korkması ve kendi ekonomik ve siyasal sisteminin bütünlüğü konusunda kıskançlık duyması anlamlıdır. Sovyetler Birliği yeni kurulan uzmanlık kuruluşlarından sadece üçüne -Dünya Çalışma Teşkilâtı, Unesco, ve Dünya Meteoroloji Teşkilâtı- üye olmuş, birisiyle - Dünya Sağlık Teşkilâtı- işbirliğini kabul etmiş, ve yüzyıldır faaliyet gösteren ve siyasal bir karakter taşımayan iki kuruluşta üye kalmıştır. Bunlar 1874'de kurulan Evrensel Posta Birliği, ve 1865 ve 1912'deki Uluslararası Telgraf ve Radyo-Telgraf Birliklerinin yerine kurulan Uluslararası Telekomünikasyon Birliğidir.

Fonksiyonel yaklaşımla bir dünya topluluğunun nasıl kurulabileceği sorusuna bulunabilecek cevap, bu bakımdan, uluslararası politika alanında aranmak zorundadır. Bu durum, üç ayrı türden fonksiyonel kuruluş örneği teşkil eden Nato, Avrupa Toplulukları, ve ekonomik ve teknik yardım kuruluşlarının bu alanda oynadıkları ve oynayabilecekleri rollerin tahlilinden de anlaşılmaktadır. Bütün bu kuruluşların ortak bir noktası vardır: üyelerinden hiçbirinin tek başına çözemeyeceği ortak bir sorunu uluslararası düzeyde teknik fonksiyonlar işbirliği ile çözmeye çalışmak. Bu amaca erişmek için hepsi birlikte yeni uluslararası yönetim süreçleri geliştirmektedirler. Bunlara yukarda dokunmuştuk.

Bu süreçler farklı iki bakımdan yeni sayılabilirler. Birleşmiş Milletler modeline uygun olarak, bunlar, izlenecek olan siyaset hakkında görüşmeler yapıp bir anlaşmaya vardıldıktan sonra bu siyasetlerinin icrasını merkezî bir yönetime bırakmaktadırlar. Bu yolla, üyelerin herhangi birinde veya kuruluşun kendi elinde bu-

(7) Bakınız : s. 625 ve sonrası.

lunan yetki ve kaynaklar üstünlüğünü biraraya getirmekte, üyelerin hepsine eşitlik hakkı tanınmaktadır.

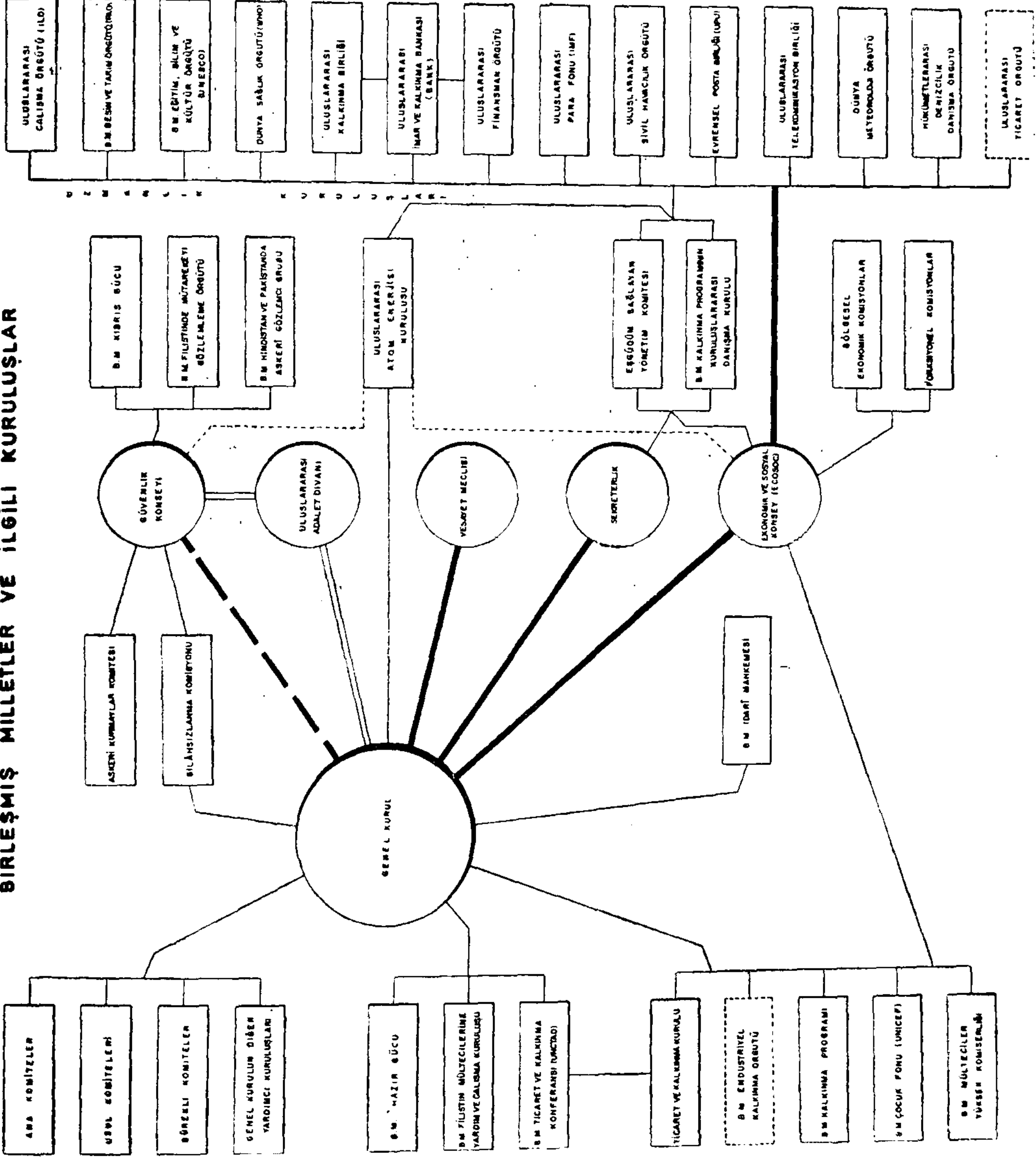
Bu süreçler bir ikinci bakımdan da yeni bu yönden Birleşmiş Milletleri de aşmaktadırlar : uluslararası ve iç işleri arasında eskiden beri muteber olan ayrılığa dikkat etmek, ve bu yolla, diğer ulusların iç işlerine müdahalede bulunmama konusundaki eskiden beri muteber görülen ilkeye uymak. Bu yeni süreçlerin sayesinde ki, bu gibi kuruluşlar, eskiden geleneksel olarak her ulusun tamamen kendi iç yetkisinde sayılan askerî hazırlık, endüstriyel verimlilik, fiyat ve gümrükler gibi konularda rol oynamaya başlamışlardır.

Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilâtı (NATO)

NATO'yu tesis eden antlaşma, 4 Nisan 1949'da, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İngiltere, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, ve Birleşik Devletler tarafından imzalanmış; Yunanistan ve Türkiye 1952'da, Almanya 1955'da buna katılmıştır. Antlaşma tüm üyeler için ortaklaşa savunma ilkesine dayanmıştır. Madde 5'e göre «Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da birine ve ya birden çoğuna silâhlı bir saldırı hepsine yapılmış sayılacak...,» ve hepsi birlikte direnecektir. Bu genel amaç NATO'nun alışılmış ittifaklardan farklılaşmasına yol açmamış; üyelerinin askerî güçlerini arttırma amacı da bu yönde bir fark yaratmamıştır. Fakat bununla beraber, NATO'nun bir başka amacı da üyeleri arasında ekonomik ve siyasal istikrarı sağlamak, üyeleri arasında yakın ilişkiler kurmak, ve bu amaçlara erişmek için çok-yönlü ve gelişkin bir çok - uluslu örgütlenmeden yararlanmaktadır. Bu örgütlenmenin hedefi, üyelerin kendi aralarında müzekere yoluyla varacakları kendi ekonomik ve askerî siyasetlerini merkezî yönetime bırakmaktır. Bu geniş kapsamlı hedefler ve bunları elde etmek için kullandığı tekniklerle NATO gerçekten de geleneksel ittifak tipinden uzaklaşarak yeni tip fonksiyonel bir örgüt haline gelmiş olmaktadır.

NATO örgütünün başında Kuzey Atlantik Konseyi vardır. Bu, üye devletlerin bakanlarından oluşur. Konsey NATO'nun en üstün yönetim organıdır; üyeler için üretim programlarını saptayan, bütçe gereklerini görüşüp tesbit eden, askerî katkıların (payların) nitelik ve miktarlarını v.b. belirleyen bu kuruldur. Konsey'e

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE İLGİLİ KURULUŞLAR

yardımcı olarak, Genel Sekreterin yönetiminde bir uluslararası kadro olan ve sadece örgüt için çalışanlar vardır. Bu da NATO'nun sivil bürokrasisini oluşturur.

Konseyn yönetimi altında çok sayıda sivil ve askerî kuruluşlar bulunur. NATO askerî örgütünün en üstünde üye devletlerin genel kurmay başkanlarından oluşan Askerî Komite vardır. Bu, Konseye askerî sorunlarda tavsiyelerde bulunur, ortak savunma konusunda askerî tedbirler plânlar, ve Askerî Komite İcra Heyetine rehberlikte bulunur. İcra Komitesi (Standing Group) Amerikan, İngiliz, ve Fransız genel kurmay başkanlarından kuruludur, ve Kuzey Atlantik savunması için genel stratejiden sorumlu olduğu gibi çeşitli NATO komutanlıklarına askerî talimat ve emirler hazırlamak görevlerini yükümlenmiştir. Bu komutanlıklar içinde Yüksek Karargâh (Suprême Headquarters), Müttefik Kuvvetler, ve Avrupa (SHAPE) en önemlisidir, Avrupa Yüksek Müttefik Komutanlığınca Batı Avrupanın bütünleştirilmiş ordu birliklerinin sevk ve idaresi görevi yüklenmiştir. SHAPE de gerçekten uluslararası bir kuruluştur ve yüksek memurları çeşitli uluslardan devşirilmiştir. Yüksek Komutanlık emirlerini İcra Komitesinden alırsa da üye ülkelerin Genel Kurmayları ve diğer yüksek rütbeli subaylarıyla direkt temas hâlinededir.

Üye ülkelerin askerî, ekonomik, ve malî politikalarını birbiriyle uyumlamaya çalışan NATO, yeni uluslararası yönetim biçimini ortak bir amaç için belirli teknik bir alana getirmeye çalışan en iddialı yeni fonksiyonel kuruluşlardan biridir. NATO'nun ilk eldeki askerî hedefine ve daha kapsamlı olan siyasal ve sosyal amaçlarına ulaşip ulaşamayacağını bu üç faktörün nisbî önemleri ve ilişkileri belirleyecektir. NATO üyeleri birleşik bir savunma sisteminin kurulmasında ne derece tezcanlı davranacak ve bunu ne denli âcil bir iş sayacaklardır? Böyle ortak bir askerî iş sırasında kendi ulusal çıkarları ne denli önem taşımaya devam edecektir? Ve son olarak, üye devletlerin bireysel çıkarları ile bu ortak askerî iş sırasında üye devletlerin izleyecekleri politikaları arasındaki ilişkilerde Amerika'nın gücü ne derece nüfuz kuracaktır? Diğer bir deyişle, üyeler bunlardan hangisine öncelik verecek, hangisini önemli bulacaktır?

NATO'nun kuruluş amaçlarına erişip erişmemesini, 1966'da Fransa'nın giriştiğine benzer ayrı ulusal çıkar gütmeye politikaları

ile ortak uluslarüstü çıkarlar arasındaki ilişki, ve bir de Amerika'nın gücü belirleyecektir. Bunlardan ilk iki faktör arasındaki karşılıklı - etkileşme sadece NATO'nun geleceği için değil, Avrupa uluslarını fonksiyonel bir temele göre birleştirmeye çalışan Avrupa Toplulukları gibi diğer plânların da başarısı veya başarısızlığı için de önem taşımaktadır

Avrupa Toplulukları

Avrupa Toplulukları arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar), ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) bulunmaktadır. Avrupa Kömür ve Çelik Birliği 25 Temmuz 1952'de kurulmuş, diğer ikisi ise 1 Ocak 1958'de çalışmaya başlamıştır. Hepsinin üyeleri aynıdır, ve Belçika, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Lüksemburg, İtalya, ve Hollandayı kapsarlar. Bunların hepsi de yapıcı birbirine benzer, ve ortaklaşa aynı kurumları vardır. Bu kurumlar da bir dereceye kadar benzer fonksiyonlar icra ederler.

Uluslarüstü öğeleri hepsininkinden daha iyi tanımlandığı için, ve diğerlerinden çok daha önemli fonksiyonlar icra ettiği için, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, kuruluş plânı yönünden hepsinden daha ileri duruma gelmiş bulunmaktadır. Bu topluluk yönetsel fonksiyonların merkezîleştirilmesinde sadece izlenen siyasetin icrası yönünden değil, fakat formasyonu bakımından da diğer iki topluluktan ilerdedir. NATO için başlıca özellik şeklinde gördüğümüz müzakere yoluyla siyaset tesbiti gereği, bu toplulukta sadece Yüksek Otorite ile Konsey arasındaki ilişkilerde anayasal bir gereklilik halinde kalmıştır.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, üyelerinin kömür ve çelik üretimleri için tek bir piyasa teşkili amacıyla kurulmuştur. Topluluğun beş organı vardır: Yüksek Otorite, Genel Kurul, Konsey, Adâlet Divanı, ve Ekonomik ve Sosyal Komite. Bu sonuncusunun sadece danışmanlık görevi vardır.

Yüksek Makam Topluluğun icra organıdır. Üye devletlerden hiçbirinden talimat almaksızın, «Topluluğun ortak çıkarlarında tam bir bağımsızlıkla hareket edeceği» varsayılan bu makam tam bir uluslarüstü kuruluştur. Kuruluş, kömür ve çelik fiyatları konusunda, vergilerde, çıkardığı emirnameleri dinlemeyenlere verdiği cezalarda, yatırımların yönetilmesinde, borçalma ve vermelerde

bağlayıcı kararlar almak yetkisine sahiptir. Genel Kurulda millî meclislerce veya genel oyla seçilen 78 üye vardır. Genel Kurul, Yüksek Makamın yıllık raporlarını onaylar, üçte-iki oyla üyelerini görevden azledebilir. Her üye ülkenin bir bakanından meydana gelen Bakanlar Kurulu üye devletlerle Yüksek Makam arasında bağlantıyı sağlar, aynı zamanda Yüksek Makamın alacağı önemli kararların çoğunun Konseyin onayından geçmesi gerektiği için bu Makamı da denetler. Adalet Divanı ise, Yüksek Makamın kararlarına yapılacak itirazları karara bağlar ve Ortak Meclis ile Bakanlar Kurulunun anayasaya aykırı kararlarını iptal eder.

Avrupa Topluluklarının fonksiyonel kuruluşlar olarak olgunluğu, bunların hizmet etmeyi düşündükleri siyasal amaçlar konusunda doruğuna çıkmaktadır. Avrupa Toplulukları çağlar-süren bir sorunun çözümü konusunda devrim mahiyetinde girişimlerdir. Sorun temel önemde iki olgu ile karakterize olmuş bulunmaktadır. Birincisi Avrupa ulusları arasında Almanya'nın doğal üstünlüğü; ikincisi, diğer Avrupa uluslarının Almanyanın bu doğal üstünlüğünü kabule isteksiz olmalarıdır. 1870'den beri Avrupa'da süren büyük karışıklık ve savaşlar, ve bunlara öngelen diplomatik hareketler hep bu iki temel olgu tarafından belirlenmiş ve yönetilmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşından önce ve sonra Fransa bu iki olguya karşı daha önceki yüzyıllarda uygulanan güçler dengesinin gereği olan yöntemleri kullanarak hareket etmek istemiştir. Bu niyetle, Almanyanın doğal üstünlüğünü dengelemek için bir ittifaklar sistemi kurarak kendi içsel zafiyetini gidermeye çalışmıştır. Bu girişimlerde Fransa başarısızlığa uğramıştır. Heriki Dünya Savaşında da Fransa kurtulmuşsa, bu ne kendisinin güçlü olmasından ne de kıt'adaki müttefiklerinin kuvvetli olmasındandı. Sebebi, İngiltere'nin, ve asıl önemlisi Birleşik Devletlerin duruma müdahale etmesiydi. Avrupa Topluluklarının gelecekleri yönünden ne denli şansa sahip olduklarını düşünürken bu başarısızlığın da başlıbaşına bir olgu olarak ele alınması gerekmektedir.

Bu Topluluklar, düşük güçteki devletlerin üstün güçtekileri dengelemek için uyguladıkları geleneksel yöntemlerden ihtilâlcî bir ayrılma örneği oluşturmaktadır. Örneğin, potansiyel olarak daha güçlü Almanya'yı bir ittifaklar sistemi aracılığı ile dengelemek yerine, bu kere, diğer Avrupa ulusları o'na kollarını açmakta, Alman-

ya'yı böylece silâhsızlandırmak ve gücünü zararsızlaştırmak istemektedirler. Diğer bir deyişle, Avrupa Toplulukları denemesi zayıf devletlerle kuvvetli ve üstün devletleri kaynaştırmak ve hep bir araya getirdikleri ortak güçleri üzerinde müşterek bir denetim sağlama girişimidir. Kısacası, Batı Avrupa ulusları üstün Alman gücünü düşmanca amaçlara, özellikle Avrupa kıtasında Almanya'nın yeni bir hegemonya kurmasına karşı kullanmayı başaracaklarını ummaktadırlar.

Avrupa Toplulukları, bu hedefe erişmek için gösterdikleri çabaların tarz ve üslûbu bakımından da aynı derecede ihtilâlcî girişimlerdir. Geçmiş dönemlerde, hele iki savaş arası dönemde, Avrupa'nın birleştirilmesi için yukardan aşağıya girişimlerde bulunulmuştur. Yani, herkesi - kapsayan bir hukukî organizasyon, tüm ulusları içerecek hukukî bir çerçeve tesisi, bütün bu eski dönemlerdeki girişimlerin çekirdeğini teşkil etmiştir. Bugün Avrupa Konseyi bu geleneği izlemektedir. Avrupa Toplulukları ise, başlangıçlarından beri, ters bir noktadan, yukardan ziyade alttan yola çıkmış bulunmaktadır. Bu Topluluklar sınırlı bir eylem alanı içinde fonksiyonel bir birlik yaratmak çabasındadırlar, ve bu birliğin bu sınırlı alanda başarıyla işlemesi sayesinde, herşeyden önce, gene bu sınırlı alanda bir çıkarlar topluluğunun tesisine yol açacağına, ve sonra bu örneğin diğer fonksiyonel alanlardan tarım, ulaştırma, elektrik, askerî kuvvetler gibi alanlara da yayılacağına inanmaktadırlar. Nihayet, bu bir seri fonksiyonel birleşmelerden organik olarak bir siyasal birliğin oluşacağı düşünülmektedir. Bütün bu düşünülen alanlarda fonksiyonel örgütler kurulduktan sonra, Avrupa ülkelerinde egemenlik tedricen, gerçekte ortak bir Avrupa devletine devredilmiş olacak; üye Avrupa ülkeleri bu birleşmenin seyrini fazla farketmeyecek, denilmektedir.

Bu düşünülen plânın başarı kazanması, hepsi de bireysel ulusların ulusal çıkarlarına ve aralarındaki güc dağılımına bağlı bulunan temel üç öğeye dayanmaktadır. Sorulmak gereken ilk soru şudur: Avrupa Topluluklarının çeşitli kuruluşlarının içinde ve aralarındaki içsel güc dağılımı nedir? Örneğin, Yüksek Makâmın ve Topluluklar Komisyonlarının bileşimleri nedir? Bu kuruluşlardaki teknisyenler, diyelim, kömür ve çelik üretimi ile dağıtımındaki temel inançlarıyla ve bağımsız bir şekilde hareket etmekte ve bu kuruluşlar adına iş görmekte midirler, yoksa bu personel, kendi bağlı oldukları ülkelerinden talimat almasa bile, uluslarının

ulusal çıkarlarını akıllarından çıkarmadıkları için, üye devletlerin temsilcisi gibi çalışmak durumunda mıdır?

Yüksek Makam veya Komisyon ile Genel Kurul, altı üye ulusun parlamenterizmi temsili arasında ne ilişki vardır? Ve Yüksek Makam veya Komisyon ile ilgili hükümetlerin temsilcilerinden oluşan Konsey arasındaki ilişki nedir? Divanın, hiç değilse kâğıt üzerindeki görünümüyle, sahip olduğu büyük yetkiler Yüksek Makamın veya Komisyonların, Genel Kurulun, ve Konseyin faaliyetleri konusunda ne etkinliğe sahiptir?

İkincisi, Toplulukların kuruluşları ile üye devletler arasındaki yetki ve güç dağılımı nedir? Kuruluş Yasasına göre, Yüksek Makam, Kömür ve Çelik Topluluğunun icra organı olarak, örneğin, başlıcası araştırmacı, soruşturucu ve dolaylı yetkilere sahiptir. Kurucu ülkelerin ülke - toprakları içinde, Topluluğun hiçbir dolaysız idarî yetkisi bulunmamaktadır. Temel yetkisi yatırımlar alanındadır ve buradaki yetkisi de esas itibarıyla olumsuz olup itaatsız üye ulusların yatırımlarını, kredilerini ve kredi teminatlarını alkoyma (vermeme) mahiyetindedir. Fakat, itaatsız üye böylesi istikrazlara muhtaç değilse, veya bunları başka yerlerden alabilecek durumda ise ne olacaktır?

Üçüncüsü, ekonomik, ve siyasal alanlarda üye uluslar ne derece birlik içindedirler? Diğer bir deyişle, kömür ve çelik, atom enerjisi, ticaret gibi alanlarda umulan çıkar birliği ile, üye ulusların fiilî ekonomik, askerî, ve siyasal çıkarları arasında ne gibi bir ilişki vardır? Örneğin, Almanya'nın ülkesini yeniden - birleştirmek konusundaki önleyici güç sahibi olma isteği Toplulukların işleyiş tarzına ne ölçüde etkide bulunacaktır? Fransa'nın ve Almanya'nın Topluluk içindeki ortak ekonomik çıkarları, kendilerinin gerçekleştirilememiş ulusal isteklerini dengeleyecek, hatta onları bastırarak kadar kuvvetli midir?

E k o n o m i k v e T e k n i k Y a r d ı m K u r u l u ş l a r ı

NATO olsun Avrupa Toplulukları olsun; amaç, faaliyet konusu, ve süreçleri yönünden nisbeten ilerleme sağlamış fonksiyonel kuruluşlardır. Buna rağmen bu kuruluşlar birçok fonksiyonel kuruluşlardan daha alt düzeyde, bu bakımdan daha az ilerlemişler, çünkü sadece bölgesel karakterde kalmışlardır. Başarılı olabilmeleri hâlinde, ülke devletinin engelleyici etkilerini de yenmeleri ge-

rekecektir. Bunların dünya topluluğuna yapacakları katkı, elân, uluslarüstü, bölgesel birimlerin dünyanın geri kalan kısmına karşı izleyecekleri politika tarafından cevaplandırılmak gereken soru olarak kalmaktadır.⁸ Çağdaş dünya politikasının şartları altında, bölgesel mahiyetteki fonksiyonel kuruluşlar şu veya bu taraftaki çözümlenmemiş siyasal çatışmalara sürüklenmekten kendilerini alakoyamazlar. Bu bakımdan, ulus devleti açısından birleştirici bir etki yapmalarına karşılık, bağlı oldukları nihaî hedefleri olan dünya topluluğu açısından, hiç değilse kısa sürede, bölücü kuvvetleri güçlendirirler.

Ekonomik ve teknik yardım kuruluşları, bunların sağladığı yardımların çoğu, hiç değilse potansiyel olarak, dünya çapında olduğu için bölgeciliğin çıkaracağı engelleri önemli derecede azaltabilecek durumdadırlar. Ne var ki faaliyet konularında, amaçlarında, ve usullerinde henüz açıklığa varmış değildirler. Bu nedenle de, fonksiyonel bir esas üzerinde dünyanın birleştirilmesi konusundaki etkileri, kısa vâde de, erişilmesi güç, bulanık, ve siyaseten etkisiz görünmektedir. Bu, bu tipten başlıca üç grup kuruluş için doğrudur : Birleşmiş Milletler uzmanlık kuruluşları ve Teknik Yardım Kurumu, Birleşik Devletler veya Sovyetler Birliği tarafından tek taraflı olarak kurulmuş bulunanlar, ve İngiliz Milletler Topluluğunun Colombo Plânı çatısı altında sağladıkları. Bu kuruluşların siyasal yönden en başarılı ve etkin olabildikleri zaman bu kuruluşların belli bir ulusun, örneğin Sovyetlerin, siyasal amaçlarıyla sıkı şekilde bağlantı içine alındığı süreler olmuştur. Bu yüzden, hiç değilse kısa vâdede, dünya topluluğu idealine sırt dönmektedirler.

Görülür açıklıktaki insancıl yanı bir tarafa, böyle bir ekonomik ve teknik yardım programının, bu denli açık ve görülür olmasa da, doğuracağı bazı siyasal sonuçlar vardır. Zira dünyanın en önemli azgelişmiş bölgeleri, ittifak ortaklıkları için Batının da Doğunun da rekabet ettiği bağlantısız uluslardır. Bu rekabette daha iyi bir yaşantı vaadi önemli bir silâh teşkil etmekte, ve daha iyi bir hayat için alınabilecek fiilî tedbirler elân çok daha büyük bir önem taşımaktadır.⁹

(8) Bölgeciliğin milliyetçiliğe üstün gelmesinin ortaya çıkardığı anlam bulanıklığı konusunda bkz. s. 430.

(9) İnsanların zihinlerini çelmek için yapılan mücadelenin bu yanı hakkında sayfa 432 ve sonrakilere bakınız.

Ne var ki, yardım gören tarafta yardım verene karşı bağlılık ve sadakat yaratan şey, yardım veya bu yardımın yararlı neticeleri değildir. Bir yandan yardım gören tarafın kafasında yardım ile yardımın yararlı sonuçları, bir yandan da yardım verenin siyasal felsefesi, siyasal sistemi, ve siyasal amaçları arasında olumlu bir ilinti bağının oluşmasına bakar bu bağlılığın doğması. Bu demektir ki, yardım gören taraf yardım yapan tarafın siyasal felsefesini, sistemini, ve siyasal amaçlarını onaylamaz ve uygun görmemeye devam ederse, verilen yardımların siyasal etkileri vücut bulamaz, etki yitirilir. Kezâ, yardım alan taraf, yapılan yardımların yardım veren tarafın siyasal felsefesinin, sisteminin, ve amaçlarının, kaçınılmaz olmasa bile, doğal bir belirtisi olduğunu düşünmüyorsa bu durumda da aynı şey söylenebilir Ekonomik ve teknik yardımlar, yardım gören taraf şu iki düşünceye saplandığı sürece siyaseten etkisiz kalmaya mahkûmdurlar : «Yardımın kendisi iyi, ama yardım veren tarafın siyaseti iyi bir siyaset değil»; veya : «Yardım iyi, fakat yardım veren tarafın siyasetinin iyi, kötü olması veya benim için birşey farketmemesi beni ilgilendirmez.»¹⁰

Yardım veren ile alıcı arasında etkin bir topluluk anlayışının oluşması için, yardımın veriliş sürecinin, ve bu sürecin uygulanmakta olduğu konunun yardım ile yardım veren tarafın siyaseti arasında bir ilinti tesis ettirmesi ve bu ilintinin de yardım veren tarafın siyasetine (yardım alanın gözünde) itibar kazandırması gerekir. Birleşmiş Milletlerin veya Batılılara ait yardım kuruluşlarının yardım politikalarında ender olarak böyle bir ilinti kurulmuş bulunuyorsa, bu belli bir çalışma plânının sonucunda değil tamamen rastlantıların sonucu olarak oluşmuştur; zira bugünkü durumları itibarıyla, ne yardım konuları ne de yardım usulleri böyle bir ilintinin oluşumunu sağlayacak inandırıcılıktadır.

Ekonomik ve teknik yardımın konusu eğitim ve sağlık gibi bireysel ihtiyaçlardan başlayıp kamu yönetimi ve hidroelektrik gücü gibi alanlara kadar çok çeşitli alanları kapsayabilir. Bu ça-

(10) Sorunu siyasal görünümünden ibaret özü ile ele alabilmek ve savımızı bu yönde basitleştirip kısıtlamak için ekonomik ve teknik yardımların, olağan olarak, yardım görenlerce «iyi» karşılanmakta olduğu varsayımıyla hareket ediyoruz. Gerçekte ise, bu tür yardımlar, yardım gören tarafın bünyesinde sosyal huzursuzluklar, psikolojik gerginlikler yaratabilir, kısa vâdede çözeceği sorunlardan çok yeni sorunlara yol açar, ve hoşnutlukla karşılanacağı yerde isteksizlik ve kırılganlıkla karşılanmış olabilirler.

ba gösterilmesi gereken konuların dal-budak salarcasına çok alana dağılmış olması, yardımlara yaygınlaşmış bir görüntü vermekte; bu yüzden, sadece yardım konuları itibariyle değil, fakat yardımların hangi ulusal veya uluslararası kaynaklardan sağlanmış olduğunun görülürlüğü itibariyle de zorlaştırıcı etkilerde bulunmaktadır. Bu durum, yardım alan tarafın yardım ile sağladığı yararı atfedecek köken olarak belirli bir uluslarüstü kaynağı görmesini güçleştirmekte; yardım alan ulusun bireyleri kendilerine sağlanan bu yarardan ötürü bu uluslarüstü kaynağı sembolleştirip ulusal devletlerinden üstün tutarak, devletlerine olan bağlılık ve sadakatlarını bu uluslarüstü kaynaklara yöneltememektedirler.

Ayrıca, bu ulusal sadakat bağlarının transferi yardım veren kuruluşların izledikleri süreçler tarafından da güçleştirilmektedir. Bu kuruluşlar, hemen sadece, yardım alan hükümetlerin talepleri üzerine yardım vermektedirler. Üstelik, yardımın amacı, türü, ve yardımın uygulanma tarzı da kuruluş ile ilgili hükümet arasındaki anlaşmalarla tesbit edilmektedir. Bu şartlar altında, yardım alan ve yardımdan yararlanan bireylerin gözünde yardım veren kuruluş kendi hükümetinin, bu hükümetin plânlarına, isteklerine ve inisiyatifine göre hareket eden organları gibi görünmektedir. Bu görünüm ise, uluslardaki bireylerin ulusal bağlılıklarını arttırmakta, aynı şekilde, bu bağlılıkların bir dünya topluluğuna temel teşkil edeceğini sandığımız uluslarüstü sembole transferi güçleşmiş olmaktadır. Bu bakımdan, ekonomik ve teknik yardımlar, bugünkü görünümeleri içinde, en iyimser bir düşünüşle uluslararası barış sorununu bugün bulunduğu yerden ileri götürmemekte, daha kötüsü, dünyanın azgelişmiş ülkelerle kaplı alanlarındaki bireylerin uluslarına olan bağlılıklarını arttırarak uluslararası çatışmaları daha da güç hâle sokar görünmektedirler.

Savaşa yol açabilecek uluslararası çatışmalarda barışçı çözümler bulmak için ilk adımın, bir dünya devletine temel teşkil edecek uluslararası topluluğun oluşturulması olduğu varsayımında bulunmuştuk. Oysa görüyoruz ki, uluslararası bir topluluğun oluşumu en azından uluslararası çatışmaların boyutça küçültülmelerini ve hafifletilmelerini; böylece çeşitli ulusları birleştiren çıkarların aynı ulusları birbirilerinden ayıran çıkarlardan ağır basmasını bir önşart olmak ortaya koymaktadır. Uluslararası çatışmalar nasıl hafifletilebilir, ve boyutça küçültülebilirler? Bu, incelememiz gereken en son konumuzdur.

AYRIM ON

**YİRMİNCİ YÜZYILIN ORTASINDA
BARIŞ SORUNU :**

UZLAŞMA YOLUYLA BARIŞ

DİPLOMASİ

Uluslararası barışın ulusal egemenliğin kısıtlanmasıyla korunamayacağını, ve bu başarısızlığın nedenlerinin de uluslar arasındaki ilişkilerin kendi doğasından doğduğunu görmüş bulunuyoruz. Bugünkü dünyanın moral, sosyal, ve siyasal şartları altında bugünün egemen uluslar topluluğunu bir dünya devletine dönüştürmekle uluslararası bir barışa kavuşmanın ise gerçekleştirilmesi olanaksız birşey olduğunu gördük. Bugünkü dünyamızda bir dünya devletine erişmek imkânsız birşeyse, ama gene bu dünyamızın selâmeti için vazgeçilmez bir çözüm yolu ise, o zaman, öyle şartlar yaratmak gerekir ki, bir dünya devletinin kurulması daha başlangıçtan olanaksız kılınmış olmasın. Bu tür koşullar için temel gerekirliğin ise, zamanımızda iki süper devleti birbirine karşı cephe almaya iten ve heran bir savaş ortamına yol açabilecek olan siyasal çatışmaların boyutlarının küçültülmesi ve hafifletilmesi olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Devamlı bir barışın kurulmasında kullanılacak olan bu yöntemi uzlaşma yoluyla barış diye adlandırıyoruz. Bu yönetim kullandığı araç, diplomasidir.

Diplomasinin Dört Görevi

Ulusal gücün bir ögesi olarak diplomasinin taşıdığı olağanüstü önem üzerinde yukarlarda vurguda bulunmuştuk. Uluslararası barışın korunması konusunda diplomasinin taşıdığı önem ise bu genel fonksiyonun sadece bir özel görünümüdür. Zira savaşla neticelenen bir diplomasi en önemli amacı bakımından başarısız çıkmış demektir : ulusal çıkarların barışçı yol ve araçlarla sağlanması. Bu her zaman böyle olmuştur ve toptan savaşın yıkıcı gücü bakımından da böyledir.

Dış politikanın her yönünü içerecek şekilde en geniş anlamda alacak olursa, diplomasının dörtlü bir görevi vardır: (1) Diplomasi hedef ve amaçlarını, bu hedef ve amaçlara ulaşmakta fiilen ve potansiyel olarak elde bulundurulabilecek güç ışığında tâyin etmelidir. (2) Diplomasi diğer ulusların amaç ve hedeflerinin, ve bunlara erişmek için ellerinde bulundurabilecekleri fiilî ve potansiyel güçlerin farkında olmalı, bilmelidir. (3) Diplomasi bu değişik hedef ve amaçların biribirileriyle ne derecede bağdaşabileceklerini tâyin etmek zorundadır. (4) Diplomasi, kendi amaç ve hedeflerine uygun düşecek olan araç ve yolları kullanmak zorundadır. Bu görevlerden herhangi birinde başarısızlık dış politikadaki başarıya zarar verir ve dünya barışını da tehlikeye sokar.

Elde etmeye yetecek gücü olmayan amaçlar ve hedeflere yönelmeye kalkışan bir ulus iki bakımdan savaş tehlikesiyle yüzyüze gelir. Böylece bir ulus muhtemelen kendi gücünü dağıtmış olacak, ve tahammüllerini aşan bir noktadan sonra, kendisine karşı harekete geçecek olan karşıt ulusların kendisine meydan okumasını önleyecek şekilde güçlenmiş de bulunmayacaktır. Bu durumda, böyle bir ulusun dış politikasının başarısızlığı kendisini geri çekilmeye ve amaçlarını fiilî gücüne göre yeniden tanımlamaya itecektir. Üstelik, bir kere kuvılcımlanmış bulunan kamu oyunun baskısı altında böyle bir ulus, elde edilmesi güç olan amaç yönünde bir adım daha atacak, bu amacın elde edilmesi için gerekli bütün kaynaklarını zora koşacak, nihayet ulusal çıkarı ile bu amacı aynı şey sanmaya başlayacak, ve barışçı yollarla çözümlenmek bilmeyen bu soruna savaş yoluyla çözüm aramak zorunda kalacaktır.

Bir ulus, izlediği diplomasisi diğer ulusların amaç ve hedeflerini ve bu ulusların ellerindeki gücü doğru hesaplayamadığı zaman da savaşı dâvet etmiş olur. *Status quo*'cu bir siyasetin emperyalizm, emperyalistçe bir siyasetin ise *status quo*'cu sanılması, ve emperyalizmin bir tarzının diğeriyle karıştırılması şeklindeki hatâlara işaret etmiş bulunuyoruz.¹ Emperyalist bir politikayı *status quo*'cu bir politika sanan bir ulus, karşısındaki ulusun bu politikası yüzünden, bizzat kendi varlığına yönelen tehdit karşısında hazırlıksız yakalanmak durumundadır. Zayıf durumu ile saldırıyı dâvet edecek ve savaş kaçınılmaz kılacaktır. *Status quo*'cu bir dış politikayı emperyalist bir politika sanan bir ulus ise

(1) Bakınız: s. 79 ve sonrası., s. 117 ve sonrası.

kaçınmaya çalıştığı savaş tehlikesine karşı orantısız ve aşırı bir tepkide ve savaş tahrikinde bulunmuş olur. Zira A nasıl B'nin dış politikasını emperyalizm sanarak yanlış hesap yaparsa, B de A'nın savunma amaçlı bu politikasını emperyalizm sanma hatâsına düşmüş olacaktır. Herbiri karşı tarafın hayâli saldırganlığına karşı çıkmak endişesinde olan bu iki ulus, böylece, bir anda silâhlanmaya başlayacaklardır. Aynı şekilde, bir tip emperyalizmin bir başka tip emperyalizm ile karıştırılması da orantısız tepkilere yol açar, ve bu yüzden, savaş tehlikesi yaratır.

Diğer ulusların güçlerini değerlendirme konusunda ise, bu ulusların güçlerini fazla büyütmek olsun gereğinden küçük sanmak olsun barış davâsı için eşit derecede vahim hatâlardır. Ulusunun gücünü gereğinden fazla büyütmekle A ulusu, B'nin taleplerine, en sonunda en elverişsiz şartlar altında kendi özvarlığını korumak için mücadeleye zorlanıncaya kadar, boyun eğmeyi tercih edebilir. B ulusunun gücünü olduğundan zayıf hesaplamakla A ulusu kendi varsayımsal üstünlüğüne gereğinden fazla güvenmeye başlayabilir. A, direnemeyecek kadar zayıf sandığı B ulusuna karşı taleplerde bulunmaya ve o'nu bazı şartları kabul etmeye zorlamaya kalkışır. B'nin fiilî ve gerçek gücü konusunda şüphe duymayı bile gereksiz bulan A, ya geri çekilmek ve yenik düşmek ya da ilerlemek ve savaş tehlikesini göze almak zorunda kalır.

Akıllı ve barışçı bir dış politika izleyecek bir ulus kendi amaçlarını ve başka ulusların amaçlarını, bunların birbirileriyle bağdaşabilirliği açısından, birlikte değerlendirmek ve karşılaştırmalar yapmayı ihmâl etmemelidir. Bu amaçlar bağdaşabilirse, ortaya bir sorun çıkmaz. Bağdaşabilir değillerse, A ulusu bu amaçlarının B'nin amaçlarıyla bağdaşmazlıklarına rağmen izlenmesi gerekecek kadar kendisi için yaşamsal önemde olup olmadığını tâyin etmek zorundadır. Eğer A ulusunun yaşamsal çıkarlarının bu amaçlar elde edilmeksizin korunabileceğine hükmedilmişse, bu amaçların terk olunmaları gerekecektir. Diğer yandan, A bu amaçların kendi yaşamsal çıkarları için temel önemde olduklarına hükmetmişse, bu durumda kendi kendine, B ulusunun A'ninkilerle bağdaşmaz amaçlarının B'nin yaşamsal çıkarları için temel önemde olup olmadığını düşünmek zorundadır. Eğer cevap olumsuz gibi görünüyorsa, A, B'ye karşı A'nın kendisi için yaşamsal önemde olmayan eşit şeylerden fedakârlık yaptığını göstererek, A'yı bu amaçlarından vazgeçmeye iknâya çalışmalıdır. Diğer bir deyiş-

le, diplomatik pazarlık yoluyla, uzlaşmacılığın al-ver'i sayesinde A ve B'nin çıkarlarını uzlaştıracak bir çözüm yolu aramak gerekir.

Nihayet, A ve B'nin bağdaşmaz amaçları heriki tarafa da yaşamsal önemde görünüyorsa, ozaman A ve B'nin yaşamsal çıkarlarının yeniden tanımlanması, uzlaştırılması, ve böylece bu iki tarafın amaçlarının bağdaştırılması yoluyla da bir çözüm yolu bulunabilir. Bu durumda—heriki taraf da akıllıca ve barışçı siyasetler bile izleseler—birlikte savaşa sürüklenmek tehlikesine yaklaşmış olacaktırlar.

Barışı korumak niyetinde olan akıllıca saptanmış bir dış politikanın son görevi ise, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için uygun yollar ve araçlar kullanmaktır. Diplomasinin bu alanda kullanabileceği üç yol vardır : iknâ, uzlaşma, ve kuvvet tehdidi. Sadece kuvvet tehdidine dayanan hiçbir diplomasi akıllıca ve barışçı bir diplomasi olma iddiasında bulunamaz. Herşeyi iknâ ve uzlaşma terk etmiş hiçbir diplomasiye de akıllıca saptanmıştır denemez. Büyük bir devletin dış politikasının uygulanmasında diğerlerini dışarda tutarak bu yöntemlerden sadece birine dayanılmasını haklı kılan durumlar pek enderdir. Genellikle, hem kendi ülkesinin çıkarlarına hem de barışın çıkarlarına hizmetle görevli olan bir büyük devletin diplomatları aynı anda hem iknâ yolunu kullanmak, hem uzlaşmacılığın avantajlarından yararlanmak, hem de karşı tarafı ülkesinin askerî gücü ile etki altında bulundurmak zorundadır.

Diplomasi sanatı belirli bir zamanda, elde bulundurulmakta olan bu üç yolun herbirine doğru ve yerinde ağırlık ve önem vermesini bilmekten ibarettir. Durumun şartları herşeyden önce al-ver'e dayanan uzlaşımı gerektirdiği bir sırada ikna yöntemine ağırlık vermeye devam eden bir diplomasi kolaylıkla diğer fonksiyonlarını bir kenara bırakarak ulusal çıkarların savunulmasında ve barışın korunması işinde başarısızlığa sürüklenmiş olabilir. Durum, ulusun askerî gücünün kullanılmasını gerektirdiği bir sırada hesaplarını uzlaşmacılık esasına dayandıran bir diplomasi, veya siyasal durumun iknâ ve uzlaşma yolunu önemli kıldığı bir sırada askerî güce önem ve ağırlık veren bir diplomasinin ikisi de aynı şekilde başarısız kalabilir.

Diplomasinin Araçları

Diplomasinin bu dört görevi her yerde ve her zaman dış politikanın içeriği durumunda bulunan temel öğelerdir. Hatta denilebilir ki, bir ilkel kabile reisi dahi komşu kabilelerle siyasal ilişkilerini yürütürken başarılı olmak ve diğer yandan barışı da korumak için bu dört temel fonksiyonu icra eder. Bu temel fonksiyonların yerine getirilmesine duyulan ihtiyaç uluslararası politikanın kendisi kadar yaygın ve eskidir. Yeni olan, sadece, bu fonksiyonların örgütlenmiş kuruluşlar eliyle icrasıdır.

Diplomasinin örgütlü araçları iki tanedir : başkentlerindeki dışişleri bakanlıkları ve dışişleri bakanlıklarının yabancı ülkelerin başkentlerine gönderdikleri diplomatik temsilcilikler. Dışişleri bakanlığı siyaset plânlama dairesi, dış dünyadan izlenimlerin alınıp derlendiği ve değerlendirildiği beyin, dış politikanın formüle edildiği yer, ve diplomatik temsilciliklerin fiilî dış politika şekline dönüştürdükleri yanıtların çıktığı düşünce sisteminin merkezidir. Dışişleri bakanlığı dış politikanın beyni, diplomatik temsilcilikler ise dış politikanın gözü, kulağı, ağzı, parmak uçları, ve dış politikanın somut görüntüsüdür. Diplomat ise devleti adına üç temel fonksiyon yüklenmiştir - sembolik, hukukî, ve siyasal olmak üzere.

S e m b o l i k T e m s i l

Diplomat herşeyden önce ülkesinin sembolik temsilcisidir. Bu özelliğiyle, devamlı olarak sembolik fonksiyonlar icra etmek ve başka diplomatların ve akredite olduğu yabancı devletin icra ettiği sembolik fonksiyonlara muhatap olmak zorundadır. Bu fonksiyonlar, bir yandan, diplomatın kendi devletinin dış ülkelerde uyardığı saygının, bir yandan da kendi ulusunun diplomati akredite ettirdiği devlete atfettiği prestijin sınanmasına hizmet ederler. Örneğin, Londra'daki Amerikan büyük elçisi, kendisinin verdiği veya çağrıldığı resepsiyonlar, resmî ziyafetler, ve benzeri gibi resmî görev ve işlemlerde Birleşik Devletler Başkanını temsil eder. İlgili ulusun mutluluk veya elemle kutladığı veya andığı belirli günlerde tebrikte bulunmak ve üzüntülerini belirtmek, kezâ aynı şekilde kendi ulusunun bu gibi günlerinde tebrik ve üzüntüleri kabul etmek de büyük elçinin görevlerindendir.²

(2) Bakınız : s. 93 ve ardı.

Diplomasinin sembolik fonksiyonu için gösterilen en bilinen örnek, çoğu diplomatik misyonların cansıkıcı bir iş saydıkları, diplomatların akredite oldukları devletin hükümet üyelerine, o başkentteki diğer diplomatlara, ve başkent yüksek sosyetesine, bol, bol, eğlendirici toplantılar veya özel programlar düzenlemek külfetidir. Demokratik ülkelerde tamamen karşıt şekilde yorumlanan bu âdet, sadece diplomatların şahıslarının bir lüks iptilâsı değil, diplomatik temsilciliğin ödevleri arasında özel bir yeri olan ve belirli bir işe yarayan birşeydir.

Bu eğlendirici ve dinlendirici toplantılarda dahi diplomat bir birey olarak hareket etmez, fakat ülkesinin sembolik temsilcisi olarak hareket etmeye devam eder. Ekim 1917 Devriminin yıldönümünü kutlamak için düzenlenen böyle bir toplantıya dâvet sahibi Sovyet büyük elçisidir. Fakat elçinin şahsında (o'nun şahsiyetinin bu sembolik amaçla bağlantılı olması gerekmez), eğlentinin sahibi, eğlenen, kutluyan, ve kendi zenginliği ve çömertliği ile konukların - ve kezâ, kasıtlı olarak böyle bir kutlama törenine çağrılmayanların - üzerinde olumlu intiba bırakmaya çalışan hep Sovyetler Birliğidir. 1930'larda, Sovyetler Birliğinin yeniden önem kazandığı, ama uluslar topluluğu arasında emin bir pozisyon edinemediği dönemde bütün dünya ülkelerindeki Sovyet elçiliklerinin verdikleri partilerin çokluğu ve bu partilerdeki yiyecek ve içeceklerin bolluk ve nefasetleriyle ün kazanmaları sebebsiz değildir. Bunların amacı Batılı ülkelerin burjuvalarına Rus halkının ne kadar iyi bir halk olduğunu göstermek değildi. Amaç, Sovyetler Birliğinin içinden çıkmış bulunduğu ve yeniden dönmekten korktuğu siyasal aşağılanmışlığı silip atmaktır. Kendilerine, bu gibi toplantılarda, diğer uluslardan olan meslekdaşlarından daha iyi olmasa bile en az onlarla eşit şekilde davranmaları söylenmiş bulunan Sovyet diplomatları aracılığı ile Sovyetler Birliği, kendisinin sosyeteye yeni girmiş bir türedi olmayıp, en az diğer uluslar kadar iyi bir ulus olduğunu sembolik bir şekilde göstermek istemiştir

H u k u k î T e m s i l

Diplomat, kezâ, hükümetinin hukukî temsilcisi olarak hareket eder. Diplomat, merkezi Wilmington'da, Delaware'de bulunan fakat diğer eyâletlerde ve kentlerdeki hukukî acentaları aracılığı ile temsil olunan bir şirket gibi, hükümetinin ve devletinin hukukî temsilcisi ve görevlisidir. Şirket acentaları şirket dediğimiz hu-

kukî fiksiyon adına hareket eder, o'nu bağlayıcı bildirimlerde bulunur, şirketi yükümlendirici sözleşmeler imzalar, ve sanki şirket kendileriymiş gibi şirketin kuruluş sözleşmesine uygun sınırdaki Anayasanın, Birleşik Devletler kanunlarının, ve hükümet karar-namelerinin kendisine müsaade ettiği sınırlar içinde benzeri hukukî fonksiyonlar icra eder. Büyük elçi bir antlaşma imzalamaya veya yeni imzalanmış bulunan bir andlaşmanın uygulanmaya aktarılması için gerekli onaylama belgelerini vermeye veya almaya yetkili kılınmış olabilir. Büyük elçi dışardaki Amerikan vatandaşlarına hukukî himâye sağlar. Uluslararası bir konferansta veya Birleşmiş Milletlerin bir kuruluşunda Birleşik Devletleri temsil edebilir, O'nun adına, ve hükümetinin talimatına göre oy verebilir.

Siyasal Temsil

Diplomat, dışişleri bakanlığı ile birlikte, ülkesinin dış politikasına biçim verir. Bu, diplomatın en önemli görevidir. Dışişleri bakanlığı dış politikanın sınır (duyum) merkezi ise, diplomatik temsilcilikler de merkez ile dışardaki dünya arasındaki ikili trafiğin işleyişini sağlayan dokulardır.

Yukarda zikredilen diplomasinin dört görevinden hiç değilse birisinin esas sorumluluğunu diplomatlar yüklenmek zorundadırlar: diğer ulusların hedef ve amaçlarını ve bunları gerçekleştirmek için fiilen ve potansiyel olarak sahip oldukları güç ve kuvveti kestirmek, öğrenmek, ve bilmek. Bu işi yapmak için, akredite oldukları devletin plânları hakkında ilgili hükümet görevlileri ve siyasal liderlerle direkt görüşmelerde, soruşturucu konuşmalarda bulunarak, ve basın ve diğer kamu oyunun sözcüsü durumundaki yayın ve organları tarayıp izleyerek bilgi ve enformasyon toplamakla görevlidirler. Ayrıca, hükümetin kendi içinde, siyasal partilerde, ve kamu oyunda resmî devlet politikasını ve siyasî tutumunu ters yönde etkileyebilecek fiilî ve potansiyel eğilimleri değerlendirmek zorundadırlar.

Washington'daki bir yabancı diplomat Birleşik Devletler hükümet mekanizmasının çeşitli dallarındaki, uluslararası ilişkiler alanındaki hâkim sorunlar hakkında mevcut ve gelecekteki olası tutumlardan kendi hükümetini devamlı olarak haberdar kılmak zorundadır. Hükümetteki ve siyasal partilerdeki çeşitli şahsiyetlerin dış politikanın gelişmeleri açısından taşıdıkları önemi kavramak ve sezmek zorundadır. Başkan adayları, dış politikanın

kesin şekilde belirginleşmemiş sorunları hakkında seçim çalışmalarında nasıl bir tutum takınacaklardır? Belli bir fıkra yazarının veya yorumcunun resmî politika ve kamu oyu üzerindeki etkisi nedir, ve böyle birinin belirttiği görüşler resmî görüşleri veya kamu oyundaki eğilimleri ne dereceye kadar temsil etmektedir? Bunlar diplomatın cevap bulması ve vermesi gereken sorulardandır. Hükümetinin dış politikasının başarısı veya başarısızlığı ve kezâ, barışı koruma konusundaki yetenekliliği diplomatın raporlarının güvenilirliğine ve vardığı yargıların sağlamlığına dayanacaktır.

Diplomatik misyon, bulunduğu ülkenin fiilî ve potansiyel gücünü değerlendirme ve öğrenme işinde çok «klâs» ve *sub rosa* * bir casusluk örgütü görünümündedir. Silâhlı kuvvetlerin yüksek rütbeli üyeleri kara, deniz, ve hava ataşeleri olarak görevlendirildikleri çeşitli diplomatik misyonlarda, elde mevcut ve yararlanılabilecek her yol ve vesile ile, bulundukları ülkenin fiilî ve potansiyel plânlanmış silâhlanmaları, yeni silâhları, askerî potansiyeli, askerî örgütü, ve savaş plânları hakkında bilgi toplamakla sorumludurlar. Askerî ataşeliklerin bu hizmetleri ticaret ataşeliklerince de takviye edilir. Bunlar da, özellikle askerî hazırlıklar açısından taşıdıkları önemleri yönünden; ekonomik eğilim ve akımlar, endüstriyel gelişmeler, ve endüstrilerin kuruluş yerleri hakkında enformasyon toplarlar. Bu ve saymakla bitmeyecek diğer bakımlardan, bir devletin dış ülkelerdeki diplomatik misyonlarından aldığı raporların ve bunlardaki enformasyonun sağlam ve gerçeğe uygun olma özellikleri kendisinin alacağı kararların doğruluğunun ve sağlamlığının vazgeçilmez bir parçasıdır.

Modern diplomasinin kökleri, özellikle, insanın kendi ulusunun dış politikasının temellerini teşkil edecek olan gizli enformasyon ve bilgi derleme ve sağlama fonksiyonunda yer almaktadır. Orta Çağda bir hükümdarın gönderdiği özel heyetler gittikleri ülkede casusluk görevi görürlerdi, ve bu bir bakıma teminat altına alınmıştır. Onbeşinci yüzyıl sırasında küçük İtalyan devletleri kendilerinden daha güçlü devletlerde daimî diplomatik temsilciler kullanmaya başladıklarında, amaçları herşeyden önce bu devletlerin saldırganca niyetlerinden vaktinde haberdar olabilmektir. Onaltıncı yüzyılda daimi diplomatik misyonların genelleştiği dönemde dahi, diplomatların geldikleri ülke için taciz edici bir yük

(*) Lâtince : El altından, gizli olarak (ç.n.)

olduklarına inanılırdı. Modern devletler hukukunun kurucusu Hugo Grotius onyedinci yüzyılın başlangıcında, diplomatik misyonların lağvını savunacak kadar ileri gitmiştir.

Diplomatik temsilciler, sadece, dış dünyanın olaylarını, alacağı kararların ham maddesi olarak, dış politikanın sinir merkezine bildiren göz ve kulak durumunda değildir. Diplomatik temsilciler, kezâ, aynı sinir merkezinden belirlenerek açığa vurulan yanıtları söz ve eylemlere dönüştüren dil ve el durumundadırlar. Aralarında yaşadıkları ülke insanlarının, ve özellikle o ülkedeki kamu oyunun sözcülerinin, kendilerinin temsil etmekte oldukları dış politikayı anlamalarını, ve eğer mümkünse onaylamalarını ve kabul etmelerini sağlamak görevinde ve zorundadırlar. Temsil ettiği dış politikayı «tezgâhlamak ve satışını sağlamak» görevi için diplomatın kişisel çekiciliği ve o ülke halkının psikolojisini anlayabilme yeteneği çok önemlidir.

İkna, müzakere, ve kuvvet tehdidi gibi yolların barış - koruyuculuğu fonksiyonlarının icrasında ise diplomatik temsilci çok önemli bir yer işgal eder. Diplomatik temsilcinin dışişleri bakanlığı izlenecek amaçlar ve kullanılacak araçlar hakkında talimat verebilir. Fakat bu talimatların uygulanmasında bakanlık diplomatik temsilcinin kendi yetenek ve yargılarına güvenmek ve dayanmak zorundadır. Dışişleri bakanlığı kendi temsilcisine iknâ yolunu, veya kuvvet tehdidinde bulunma yolunu, veya aynı anda bunlardan herikisinden de yararlanmayı söyleyebilir, fakat bütün bu taktiklerin nasıl ve ne zaman kullanılacağı konusundaki kararların alınışını temsilcisine bırakma durumundadır. Bir savın (argument) nedimli ikna edici olacağı, müzakere yoluyla varılacak bir anlaşmanın ne avantajlar sağlayacağı, kuvvet tehdidinin ne gibi izlenimlere yol açacağı, bu tekniklerden birine veya diğerine ne etkinlikle vurguda bulunacağı — bütün bunlar iyi bir dış politikayı heder etmek veya kötü bir dış politikanın daha da kötü olabilecek sonuçlarından sakınabilmek iktidarındaki diplomatın kendisine düşen işlerdir. Büyük diplomatların kendi uluslarının güç ve iktidarlarına yaptıkları seçkin ve önemli katkıları işaret etmiş bulunuyoruz.³ Bunların barış davâsına katkıları da daha az önemde değildir.

(3) Bakınız : s. 184, 185.

Diplomasinin Gerileyişi

Bugün diplomasi, Otuz Yıl Savaşlarının sonundan Birinci Dünya Savaşının başlangıcına kadarki dönemde olduğu gibi, çoğu zaman seçkin ve parlak ve her zaman önemli bulunan bir rol oynamamaktadır. Diplomasinin gerileyişi Birinci Dünya Savaşının bitimiyle tam olarak başlamıştır. 1920'lerde pek az sayıda seçkin diplomat kendi ülkelerinin dış politikalarına, hâlâ önemli katkılarda bulunabilme durumundaydı. İkinci Dünya Savaşının öncesindeki onyılda, dış politikanın biçimlendirilişinde diplomatlara düşen yer daha da küçülmüş, ve dış işlerinin yönetimi ve yürütülmesi için kullanılan bir teknik olarak diplomasinin gerileyişi gitgide daha belirgin bir hâl almıştır. İkinci Dünya Savaşının bitiminden beri diplomasi canlılığını yitirmiş, ve diplomasinin fonksiyonları modern devlet sistemi tarihinde şimdiye kadar eşi görülmedik derecede azalmış ve kaybolmuşlardır. Bu gerileyişe beş öge sebep olmuştur.

Haberleşmenin Gelişmesi

Bu faktörlerden en görülür olanı modern haberleşmenin gelişmesidir. Diplomasinin yükselişi de yeni ülke devletlerinin birbiriyle devamlı siyasal ilişkiler kurdukları dönemde hızlı bir haberleşmenin mevcut olmayışına denk gelmektedir. Diplomasinin gerilemesine de uçak, radyo, telgraf, teletyp, uzun-mesafe telefonu gibi hızlı ve düzenli haberleşme araçlarının gelişmesi sebep olmuştur.

Birinci Dünya Savaşından önceki dönemlerde Birleşik Devletler ve İngiltere hükümetleri müzakerede bulunmak istediğinde bu iki hükümet için Londra ve Washington'da daimi temsilcilikler bulundurmamak bir zorunluluktur. Büyük bir ketumluk içindeki bu daimi temsilcilikler müzakereleri yürütürdü. Bu daimi temsilciliklerin varlığı zorunluydu, zira ayrıntılı mesajların hızlı ve kesiksiz bir şekilde ulaştırılması zahmetliydi, ve hele bu iş için harcanan zaman yüzünden danışmada bulunmak için müzakerelerin kesilmesi gerekiyordu. Bugün ise *State Department*'in bir görevlisi için yapılacak iş, İngiliz Dışişleri Bakanlığındaki meslekdaşı olan İngiliz hariciyecisine bir telefon açmak, veya ertesi sabah İngiltere'de başlayacak müzakereler için o akşam okyanus seferi yapan bir uçağa binmekten ibarettir. Her ne zaman hükümetine direkt danışmada bulunması gerekirse, Atlantığı aşması ve tekrar dönmesi, hüküme-

tine en son gelişmeler hakkında bilgi vermesi, ve hükümetinden talimat alması için bütün ihtiyacı yirmi dört saatlık bir vakitten ibarettir.

Daha sadece yirmi beş yıl önce bile, Amerikan Dışişleri Bakanını için uluslararası bir konferansa katılmak veya yabancı bir başkenti ziyaret etmek için Washington'dan bir-iki haftalığına ayrılmak düşünülmesi imkânsız bir işti. Bugün ise Washington'dan ayrıldığı zaman da Bakanlığı ile telefon ve radyo sayesinde devamlı ilişkisini koruyabilmekte, âcil bir durum hâlinde bir gecelik bir yolculukla Washington'a dönebilmektedir. Bu nedenledir ki, bir kural olarak, önemli müzakereler diplomatik temsilciler aracılığı ile değil, dışişleri bakanlarının kendilerinin veya dışişleri bakanlığı yüksek memurlarının veya teknik uzmanların teşkil ettikleri özel delegasyonlarca yürütülmeye başlamıştır.

Diplomasinin Değerini Yitirmesi

Geleneksel diplomasi yöntemlerinin itibar kaybetmelerinin nedenleri sadece bu teknolojik gelişmeler değildir. Bu teknolojik yeniliklerin diplomasinin hizmetlerini gereksiz kılmasının yanısıra, bir de, bu hizmetlerin barış davâsına bir katkıda bulunmadıkları, tersine, fiilen barış davâsını tehlikeye attığı inancına yol açmış olması da ilâve edilmelidir. Bu inanç, güc politikasının istenirse elimine edilebilecek tarihsel bir rastlantı olduğunu savunan anlayışla aynı ortamda oluşmuş ve ortaya çıkmıştır.⁴

Bu inanç ve bu anlayışın herikisi de güc politikası ile diplomasinin fonksiyonları arasında yakın bir ilişki olduğunu kabul eder, ve bunda haklıdır. Diplomasinin bir kurum olarak belirmesi ulus devletinin ve bu bakımdan da modern anlamdaki uluslararası ilişkilerin ortaya çıkışına denk gelmiştir. Ne var ki, diplomasinin çağdaş görünümüyle ortaya çıkışı ile modern devlet sisteminin ortaya çıkışı arasında basit bir rastlantıyı aşan bir ilinti vardır. Uluslararası ilişkilerde hiç değilse cüzi miktarda bir düzen ve barışın temini için egemen ulusların aralarında bir ilişki olmak gerekiyorsa, bu ilişkinin daimî temsilcilikler eliyle gerçekleştirilmesi gerekir. O bakımdan, diplomasiye muhalefet ve diplomasinin değersiz görülmesi, modern devlet sistemine ve onun ürünü olan türden uluslararası politikaya karşıtlığın özel bir ifade tarzıdır.

(4) Bakınız : s. 36 ve ardı.

Gerçekten, diplomatların bütün bir modern tarih boyunca ahlâkî bakımdan fazla itibarlı bulunmadıkları, ve bunun sadece uluslararası sahneden güç mücadelesinin kolaylıkla elimine edileceğini savunanlara özgü bir düşünce olmadığı doğrudur. Diplomatların dürüst ve samimi olmadıkları yolundaki inanç diplomasinin kendisi kadar eskidir. Onyedinci yüzyılın başlangıcında İngiliz büyükelçilerinden Sir Henry Wotton'a atfedilen, «ülkesi uğruna yalan söylemesi için dışarıya gönderilen şerefli ve dürüst bir insan» şeklindeki diplomat tanımı çok meşhurdur. Metternich'e Viyana Kongresindeki Rusya büyükelçisinin öldüğü haber verildiğinde şöyle söylediği rivayet edilir : «Ah, gerçekten mi? Acaba ne maksatla ölmüş olabilir?»

Diplomasinin itibar yitirişinin modern versiyonlarından biri diplomatik tekniğin belli bir görünümüne özel bir önem atfetmektedir, yani diplomasinin gizliliğine Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaygınlaşan kanaata göre, diplomatların gizli entrikaları ve kumpasları savaşın baş sorumlusu olmasa bile, bu sorumluluğun büyük kısmını yüklenmesi gereken bir şeydi. Diplomatik müzakerelerin gizliliği ise aristokratik geçmişten kalma ve tehlikeli bir kalıntıydı. Barışsever bir kamu oyunun gözetimi altında yürütülecek uluslararası müzakerelerin ise barış davasına hizmet edeceğine inanç besleniyordu.

Bu yeni uluslararası işler felsefesinin en parlak sözcülerinden biri Woodrow Wilson idi. Ondört Nokta'sının Giriş kısmı ve birinci nokta bu yeni felsefenin klâsik bir anlatımıdır.

Ondört Nokta'nın Giriş'i şöyle der :

Arzumuz ve amacımız, barışa geçiş süreci başladığında bunun mutlak olarak açık olması, ve ne tür olursa olsun hiçbir gizli anlama müsaade etmemesi ve gerektirmemesi olacaktır. Fetih ve genişleme günleri geçmiş; aynı şekilde, kezâ, bazı hükümetlerin çıkarına uygun olan ve umulmadık bir anda dünya barışını altüst edecek gizli paktlar tarihe karışmıştır. Düşünceleri bugün ölmüş ve geçmiş bulunan bir çağa bağıntılı her kamu adamının açıkca görebildiği bu mutlu olgu sayesinde ki, amaçları adalet ve dünya barışı yönünde olan her ulus için, şimdi veya herhangi bir başka zaman, kendi görüşündeki objeleri itiraf edebilmek

mümkün olmuştur. İlk ilke (nokta) şöyle der : «Açık müzakereler sonunda varılmış, kendisinden sonra hiçbir türden hiçbir özel uluslararası anlaşmanın yapılmayacağı, diplomasinin ise her daim samimi ve kamu nezaretinde işleyeceği açık barış sözleşmeleri.»⁵

Parlemanter Usullerle Diplomasi

Bu yeni felsefeye hürmeten (in deference), Birinci Dünya Savaşından sonra dünyadaki devlet adamları alışılmış diplomasi kalıbını terk etmeye başlamışlardır. Devlet adamları Milletler Cemiyetinde ve daha sonra Birleşmiş Milletlerde yeni bir diplomatik temas biçimi geliştirmişlerdir : Parlemanter usullerle diplomasi. Çözüm bekleyen uluslararası sorunlar bu örgütlerin organlarının gündemine alınmaktadır. Değişik devletlerden gelen temsilciler bu sorunların önemlerini ve çeşitli yanlarını kamuya açık tartışma biçiminde ele alırlar. Örgütün kuruluş yasasına uygun olarak yapılan oylama meseleyi karara bağlar.

Bu yöntem, 1899 ve 1907 La Haye Barış Konferansları gibi bazı özel konferanslarca daha önceleri de kullanılmıştır. Uluslararası sorunlarda genel bir yöntem olarak ilk kullanılışı Milletler Cemiyetiyle olmuştur. Yalnız bu örgütçe kullanılışı, gerçek olmaktan ziyade görünüşte kalmıştır. Cemiyetin Konseyindeki ve Genel Kurulundaki kamuya açık müzakerelerin dikkatli provalardan geçirilip önceden hazırlanması, özellikle siyasal meselelerin incelendiği sıralarda, bir kural hâlini almış bulunuyordu. Kamuya açık oturumlardan önce, genellikle, herkesin kabul edebileceği bir çözümün geleneksel gizli müzakereler yoluyla sağlanmasına çalışılır ve sağlanırdı da. Sonraki açık görüşmeler ise, sadece, ilgili ulusların delegelerine, hem kamunun ihtiyacını karşılamak, hem de gizlice vardıkları anlaşmalarını Cemiyet Misakına uygun olarak açıkça yeniden belirtmek ve onaylamak olanağını verirdi.

Birleşmiş Milletler ise, tersine, diplomasi işlerinde parlemanter yöntemleri ciddi olarak almıştır. Birleşmiş Milletler kendine özgü yeni bir diplomasi geliştirmiştir. Bunun hedefi, Genel Kurula intikal eden her meselede Birleşmiş Milletler Anayasasının şar-

(5) *Selected Addresses and Public Papers of Woodrow Wilson*, derleyen Albert Bushell Hart (New York : Boni and Liveright, Inc., 1918), s 247-8.

tı olan üçte - iki çoğunluk esasına göre karara varmaktır.⁶ Genellikle söylenecek olursa, Birleşmiş Milletlerin yeni diplomasisinin amacı üyeler arasında görüş ayrılıklarına yol açan bir sorunu çözüme bağlamak değil, fakat karşı tarafı bastırmak üzere üçte - iki bir çoğunluğu meydana getirmektir. Bu, usulünün hedef aldığı ve yığımlandığı bir oylamadır.

Geleneksel diplomatik müzakereler yerine kamusal parlemantar usullere yönelik eğilim —ki Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun işleyişi bunun tipik örneğidir— kompozisyonu, meseleleri, ve amaçları itibarıyla ondokuzuncu yüzyılın ve yirminci yüzyılın ilk yıllarının diplomatik toplantılarına çok benzeyen savaş - sonrası uluslararası konferansları da etkilemiştir. Yirmibir ulusun katıldığı 1946 Paris Barış Konferansı tamamen kamuya açık olarak yapılmış ve Birleşmiş Milletlerin müzakere organlarında bu Konferansın tesis ettiği usul bir kalıp olarak aynen benimsenmiştir. Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği, ve Birleşik Amerika dışişleri bakanlarının katıldığı Dışişleri Bakanları Konferansları da, ya tamamen kamuya açık tartışma ve oylamalarla, ya da çeşitli delegasyonların basın muhabirlerine yaptıkları açıklamalar şeklinde, kamu oyunun müzakerelerdeki önemli noktaları izlemesine olanak veren yarı - gizli saydam bir perde ardındaki görüşmelerle yürütülmüştür.

Geleneksel diplomasi yöntemleri Sovyet bloku ve Batı bloku arasındaki daha belirgin olan müzakerelerde görülmez olmakla kalmamıştır. Aynı şey, bir yanda Birleşik Amerika ve diğer Batılı devletlerin, diğer yanda Sovyet blokunun diplomatik misyonlarının günlük işlemleri için de söz konusudur. Haberleşme kolaylıkları, gizli diplomasi'nin tel'ini, ve yeni parlemantar diplomasi faktörleri diplomasideki bu genel çözülümün sebeplerinin hepsini ifâde edememektedir. Diplomasi'nin gerilemesinden sorumlu tutulması gereken iki faktör daha vardır : iki süper - devletin uluslararası politika sorunlarına hiç alışılmamış ve geleneksel olmayan tarzda yaklaşımları, ve yirminci yüzyılın ortasındaki dünya politikasının bizzat kendi doğası.

(6) Birleşmiş Milletler diplomasisinin tartışılması konusunda, bakınız : s. 558 ve sonrası.

Süper - Devletler : Diplomasinin Yeni Öğeleri

Kuruluş yıllarında Birleşik Devletler olağanüstü başarılı diplomasinin hizmetlerinden yararlanmıştır. Jackson döneminden itibaren de Amerikan diplomasinin parlak nitelikleri bu niteliklere olan ihtiyaç ortadan kalktıkça, gözden kaybolmuştur. 1930'ların sonlarında aktif bir Amerikan dış politikasına olan ihtiyaç açıkça ortaya çıkınca, bu dış politikaya, vasat nitelikte bir dışişlerinden başka temel bulunamamış, güc politikasının ve gizli diplomasinin tel'ini yerine «saldırgan uluslar»ın, ve Amerika Kıt'asında eskiden beri geçer akçe olan sopa politikasının (Kaba kuvvet politikası) ahlâki yönden aşağılanmasına geçilmiştir. Sadece Franklin D. Roosevelt'in, çoğu kez uluslararası gerçekleri kavramadaki sezgisinin rehberliğinde aldığı geçici tedbirler sayesinde ki Amerikan dış politikası Amerikan çıkarlarıyla âhenk içinde kalabilmiştir.

Bu çok önemli ve belirleyici dönemde ne Dışişleri Bakanı ne Dışişlerinin yüksek uzmanları ve ne de dış ülkelerdeki diplomatik temsilciler Amerikan dış politikasının yürütülmesinde tâbi görevliler olmaktan öteye önemli bir nüfuz kuramamışlardır. Oniki yıl süreyle hemen tek başına Amerikan dış politikasına biçim veren Roosevelt sahneden çekildiğinde, geleneksel diplomasinin ulusal çıkarlara barışçı bir himâye ve ilerleme olanağı sağlaması için gerekli olan bu karmaşık ve ince mekanizmayı kuracak ve işletecek yetenekte bir adam veya bir grup bulunamamıştı. Kezâ, bir demokraside dış politikanın başarılı bir şekilde yürütülmesi ve yönetilmesinde gerekli olan akılcı ve karmaşık dış politika süreci için kamu desteğinin, ve halktaki anlayışa güvenme durumundaki bir dış politikanın nasıl bir şey olduğunu bilecek ehil ve işine düşkün devlet memurları da yoktu.

Tamamen farklı nedenler yüzünden —ki, bunların sayısı üçtür— Sovyetler Birliği de diplomatik temaslar için yeter nitelikte organlar kuramamıştır. 1917 Bolşevik Devrimi Rus diplomasisini yıkmıştı. Rus eski hariciyesi çok uzun bir geçmişe dayanıyor ve kendisine itibar kazandıran pekçok parlak başarılar kazanmış bulunuyordu. Devrimden sonra görevleri başında bırakılan tek-tük eski diplomatlar ve devrimcilerin arasından çıkan yetenekli bazı yeni diplomatlar kendilerini göstermek için fazla fırsat bulamamışlardı. Sovyetler pekçok ulus arasındaki düşmanlık ve Sovyetlerin

bunun neticesinde tecrit olunmaları normal diplomatik ilişkilerde bulunulmasını önlemiştir.

Üstelik, resmî Sovyet felsefesi bu tür ilişkileri, kapitalist devletlerle olan ilişkiler için normal ve sürekli bir usûl değil, sadece geçici bir iş sayıyordu. Sovyet felsefesi kapitalist devletlerin yıkılacağına kaçınılmazlığına inanmaktadır. Bu yıkılış, iddiaya göre, ya kendiliğinden ya da ihtilâlle olacaktır. Bu felsefenin yorumcusu olan Sovyet diplomatı herşeyden önce, yayılıp genişlemesine yardımcı olabileceği veya zorlaştıracacağı, fakat değiştirilmesi kendisinin gücünü aşan tarihsel bir sürecin aracıdır. Sovyet diplomatının görevi, yabancı ülkelerdeki önceden belirlenmiş bulunan tarih akışının bilincine varmış ve buna yardımcı olmak isteyen ihtilâlciler kuvvetleri desteklemektir.

Bu tür bir diplomat için, diplomasının geleneksel iş ve görevi, sosyalizm heryerde kurulduktan sonra, diplomasiyi yapan ve gereksiz kılacak olan tarihi süreç karşısında geçici bir iştir. Diplomatik çatışma hayatında o'nun için en iyisi bir *modus vivendi*'dir. Bunu o istemekte ve ummakta, meslekdaşı diğer diplomatlar ise bunun ebediyen devam etmeyeceğinden korkmaktadır. Böyle bir diplomasının elinde ikna, müzakere, ve kuvvet tehdidi olsa olsa geçici bir tedbirdir. Diplomasi, evrensel sosyalizm ve onun daimî barışıyla sonuçlanacak olan nihaî sarsıntıdan önceki geçiş döneminde kullanılabilecek arızî bir tedbirden ibarettir.

Rus diplomatı totaliter bir devletin görevlisidir. Bu, resmî talimat ve emirlerin yorumlanmasındaki başarısızlığı veya gereğinden fazla bir kişisel muhakemeyi dahi hiç değilse görevden azil şeklinde cezalandıran bir yönetimdir. Neticede, Devrimden sonraki dönemin Rus diplomatları—ve II. Dünya Savaşından sonra bu daha da artmıştır—kendilerini, diğer hükümetlere kendi hükümetlerinin teklif ve görüşlerini iletmekle görevli saymak geleneğine yönelmişlerdir. Müzakerelerde karşı-teklif ve diğer yeni öğeler için dışişleri bakanlığından yeni talimat isterler. Bu yeni önerilerdeki işlem de ilgili hükümetlere ulaştırılır. Bu öneriler de ilgili hükümetlerce red veya kabul edilebilir, ve bu iş taraflardan birinin veya hepsinin de sabrı tükeninceye kadar devam eder durur. Böyle bir süreç, yeni durumlara hızla uyum sağlama, psikolojik açılmadan akıllıca yararlanma, durum gereğince ilerlemek veya alttan almak, iknâ, pazarlığın *quid pro quo* niteliği gibi diploma-

tik görüşmelerin bütün yararlarını silip götürmektedir. Yeni Rus diplomasisince uygulanan diplomatik ilişkilerde bulunma tarzı, yüksek komutanlıktan —dışişleri bakanlığı— cephedeki kumandanlara — diplomatik temsilcilikler— gelen ve merkeze düşmanla yapılan anlaşmanın koşulları hakkında bilgi veren askerî buyruklardaki haberleşmeyi andırmaktadır.

Herşeyden çok, üstlerinin rıza ve onaylarını bekleyen bir diplomat, durumu, çoğunlukla, söyledikleri doğru olsun veya olmasın, üstlerinin işitmek isteyecekleri ve hoşlanacakları şekilde bildirir ve rapor eder. Gerçeği ve olguları dışişleri bakanlığının arzuları yönünde değiştirerek bildirimde bulunma eğilimi bütün diplomatlarda görülmektedir. Rus diplomatı için ise bu bir çeşit zorunluktur, zira bu görevinde hiç değilse geçici bir güven vermektedir.

Böylece, Amerikan diplomasisinin zayıflığı Rus diplomatik sisteminin kusurları ile birleşmektedir. Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasında normal diplomatik ilişkilerin gerçekte ortadan kaybolmasının nedeni bu iki olgunun yanyana gelmesiyle açıklanabilir.

Ç a ğ d a ş D ü n y a P o l i t i k a s ı n ı n D o ğ a s ı

Zamınımızda diplomasinin gerilemesi konusunda yapılan bu açıklama tarzının noksan yanını çağdaş dünya politikasının bizatihi kendi doğası karşılamaktadır. Milliyetçi evrenselciliğin yeni moral gücünün cihad anlayışı ile dolu, toptan bir savaşın olasılığı ile ürküntü içinde bulunan ve, dev gibi iki güc blokunun merkezi olan iki süper-devlet, birbirileriyle katı bir karşıtlık ilişkisi içinde yüz yüze gelmişlerdir. Her ikisi de kendisi için yaşamsal saydığı şeylerden vazgeçmedikçe geri çekilemeyecek durumdadır. Herikisi de, döğüşmeyi göze almadıkça ilerleyemeyecek durumdadır. Bu yüzden, iknâ hileyle aynı şey olmuş, uzaklaşmacılık hiyanet anlamına gelmeye başlamış, kuvvet tehdidi ise savaşa yol açar olmuştur.

Birleşik Devletlerle Sovyetler Birliği arasındaki güc ilişkilerinin mahiyeti, ve bu iki süper-devletin karşılıklı ilişkileri konusundaki düşünce tarzları yüzünden diplomasinin işlerliği için bir alan kalmamış ve diplomasi gereksizleşmiştir. Böylesi moral ve siyasal koşullar altında ulusların kaderine rehberlik etme görevi de diplomatların duyarlıklı, esnek, ve herşeye yatkın muhakeme tarzlarına değil, fakat sert, yumuşama bilmez ve tek yönlü cihad kafası-

na kalmıştır. «Cihad» kafasında ikna ve uzlaşma için yer yoktur. Onun bildiği sadece, ya zafer ya da yenilgidir.

Savaş kaçınılmaz birşey olmuş olaydı, bu kitabın burada bitmesi gerekirdi. Savaş kaçınılabılır birşey ise, diplomasının yeniden canlandırılması ve barışın hizmetinde başarılı bir işlerlik kazanması için gerekli koşulların da incelenmesi gerekmektedir.

B Ö L Ü M 32

DİPLOMASİNİN GELECEĞİ

Diplomasi Nasıl Yeniden Canlandırılabilir?

Diplomasinin yeniden canlandırılması için, geleneksel diplomatik uygulamaların gerilemesinden sorumlu olan faktörlerin, veya en azından bunların bazı sonuçlarının ortadan kaldırılmaları gerekir. Bu bakımdan diplomasinin ve onun zorunlu sonucu olan parlamenter usullerle diplomasinin itibar yitirişine öncelik vermek gerekir. Bu konudaki itibar kaybı güc politikasındaki itibar yitirmesinin bir sonucu olduğu için, bu ikincisi için söylediklerimizin birincisi için de yeterli olması gerekirdi.¹ Uğraştığı iş birçoklarına ahlâki yönden cazip görünmese de, diplomasi, birbirileri arasında düzenli ve barışçı ilişkiler kurmak ve bunları devam ettirmek isteyen egemen devletler arasındaki güc mücadelesinin bir belirtisidir. Eğer uluslararası sahneden güc mücadelesini silip atmanın bir yolu bulunmuş olsaydı, diplomasi de kendiliğinden ortadan kaybolacaktı. Düzen ve anarşi, barış ve savaş dünya ulusları için ilgi çekici konular olmasaydı diplomasisiz işlerini görebilirler, savaşa hazırlanırlar ve gerisini de tanrıya bırakırlardı. Kendi ülke topraklarında kendilerinden daha üstün biri bulunmayan uluslar kendi aralarındaki ilişkilerde barışı ve düzeni muhafaza etmek istiyorlarsa, birbirileriyle müzakerede bulunmak, birbirilerini iknaya çalışmak, ve birbirilerine baskıda bulunmak zorundadırlar. Kısacası, yani, diplomatik usullerle iş görmek, bunları kullanmak, geliştirmek, ve bunlara dayanmak zorundadırlar.

(1) Bakınız : s. 36 ve sonrası.

Yeni parlamenter diplomasi bu usuller yerine konulacak hiçbir şey getirmiş değildir. Tersine, uluslararası çatışma ve anlaşmazlıkları hafifletmemiş, ağırlaştırmış, ve barışın geleceği bakımından ufukları aydınlatmak bir yana, karartmıştır. Bu talihsiz sonuçlardan sorumlu tutulması gereken, yeni diplomasiğin üç niteliği: kamuya açıklığı, çoğunlukla karar alması ve uluslararası sorunları bütün olarak değil de parça parça ele alışıdır.

K a m u y a A ç ı k l ı ğ ı n K ö t ü Y a n ı

Gizli diplomasi konusundaki tartışmaların ortaya çıkardığı anlam bulanıklıklarının çoğunun nedeni, sorunun ayrı iki görünümünün birbirinden ayrılamaması; «açık sözleşmeler» ile «kamuya açık görüşmelerle varılmış sözleşmeler», yani diplomatik müzakerelerin sonuçlarının kamuya açık tutulması ile diplomatik görüşlerin kendilerinin açık yapılması arasındaki farkın anlaşıl-mamasıdır. Diplomatik müzakerelerin sonuçlarının açıklanması demokrasi ilkesinin gereğidir, zira onsuz dış politika üzerinde demokratik hiçbir denetimde bulunulamaz. Ne var ki, görüşmelerin kendilerinin açık tutulması demokrasinin bir gereği olmadığı gibi sağduyunun ve aklın gereklerine de ters düşmektedir. Günlük yaşıntıdaki tecrübelerden bile bilinmesi gerekir ki ilgili tarafların dışındakilerin huzurunda yapılan açık müzakerelerle hiçbir konunun ele alınmasına olanak yoktur. Bu olanaksızlık, müzakere denen şeyin kendi doğasından ve onun işlerlik gösterdiği toplumsal ortamdan doğmaktadır.

Müzakerelerin genel karakteristiği, tarafların herikisinin de maksimum talepler ileri sürerek başlaması, sonra ikna, pazarlık, ve baskı süreci içinde ilerlemesi, ve bunun, heriki taraf da başlangıçta istediğinden daha düşük bir noktada anlaşıncaya kadar böyle sürmesidir. Müzakerelerin kârlı tarafı, hiç değilse bir noktaya kadar, heriki tarafın taleplerini de tatmin etmesi, ve anlaşma eylemi aracılığı ile taraflara birbirilerini yaklaştıran özdeş veya tamamlayıcı çıkarların varlığını göstererek aralarındaki yakınlaşmayı güçlendirmesidir. Öte yandan bu sonuca varılmasını sağlayan süreç taraflara yakınlarınca hatırlanmasını istemeyecekleri bazı roller yükler. Yüksekte atmalar blöfler çekişe çekişe yapılan pazarlıklar, aldatmalar, gerçek güçsüzlükler ve güçlülük özen-tileri, ve atcanbazlığıyla pazarlık merakından başka birşey olmayan bu gibi işlerin herkesin gözü önünde yapılması kimseye fazla

itibar kazandırmayacaktır. Bu tür görüşmelerin kamuya açılması, ilgili tarafların ilerde başkalarıyla yapacakları görüşmelerde durumlarının zayıflamasına veya zarar görmesine yol açacaktır.

Zarar sadece tarafların pazarlık durum ve konumlarına gelmeyecektir. Tarafların sosyal statüleri, prestijleri, ve güçleri de bu müzakerelerin açık tutulması, zayıf yanlarının ortaya dökülmesi ve görünüşlerinin üstündeki örtünün kalkması yüzünden tamir kabul etmez biçimde zedelenenecektir. Müzakerede bulunan tarafların elde etmek istedikleri kazançlar için rekabet edenler görüşmelerin açık yapılmasından yararlanmak isteyeceklerdir. Bunlar, sadece, gelecekteki müzakerelerde bu durumdan yararlanmakla kalmayacak, fakat genel hesaplarında, plânlarında, ve bu konudaki rekabete katılan herkesin nitelik ve olanakları konusundaki diğer değerlendirmelerinde de görüşmelerin açıklığının kazandırdığı şeylerden yararlanacaklardır.

Bu nedenledir ki, serbest piyasada hiçbir satıcı alıcı taraf ile; hiçbir toprak sahibi toprağını kiralamak isteyen köylü ile; hiçbir üniversite de tutacağı öğretim üyesi ile herkesin gözü önünde pazarlık etmek istemez. Kamu görevlerinden sorumlu makamlara adaylığını koyan hiçkimse kendisini destekleyen kimselerle herkesin gözü önünde pazarlık etmez; hiçbir devlet memuru bir başka memurla; hiçbir politikacı bir başka politikacı ile başkalarının huzurunda pazarlık yapamaz. Öyleyse, nasıl olur da, bireylerin yapmadıkları ve yapmak istemedikleri birşeyi ulusların yapabileceklerini, yapmak isteyeceklerini düşünebiliriz?

Görüşmelerin açık yapılmasından ötürü müzakereci ulusların katlanacakları dezavantaj, açık görüşmelerden yarar sağlamak için durumu izleyenlerin sadece birkaç kişi değil bütün dünya ulusları olması nedeniyle daha da ciddileşmektedir. Asıl önemlisi, bu durumda, ilgili hükümetler kendi halklarının dikkatle açılmış gözleri önünde; hele demokratik olarak seçilmişlerse muhalefetin bakışları önünde birbirileriyle müzakerede bulunmak zorunda kalacaklardır. İktidarda kalmak, veya en azından halkın kendisine gösterdiği saygıyı devam ettirmek isteyen hiçbir hükümet işbaşına gelirken doğru ve gerekli dediği şeylerden vazgeçmeyi, başlangıçta takındığı bir tutumdan gerilemeyi, ve karşı tarafın isteklerine kısmen âdil bir şekilde davranmayı kabul etmeyi; hem de bütün bunları kamunun gözü önünde yapmayı istemez. Kamu oyunun

saygı gösterdiği ve ilâhlaştırdığı insanlar at cambazları değil, kahramanlardır. Kamu oyu, hem bir yandan savaştan korkar, hem de öte yandan kendi diplomatlarının bir savaş tehlikesine rağmen düşman karşısında boyun eğmeyen kahramanlar gibi hareket etmesini ister, ve barış uğruna fedakârlıkları karşı tarafla yarı yarıya paylaşmayı kabul edenleri bile iradesizlik ve hainlikle suçlar.

Üstelik, geleneksel diplomasiinin devlet işlerini çekip çevirmesi bu işin amacına uygun bir dil ve tarzda oluyordu. Ozamanlar diplomasiinin hedefi ulusal çıkarları ılımlılık içinde korumak ve arttırmak, ve görüşmeyle varılacak çözümler için gerekli uzlaşmalara, kapıyı açık bulundurmaktı. Bu iş için kullanılan ölçülü kelimeler ve formalize edilmiş anlatımlar konuşana işine geldiği şeyi söyleyebilme veya hiçbir şey söylemeksizin konuşma olanağı veriyordu. Bu anlatımlar ve formaliteler anlamca boş veya bulanık oldukları için, sonunda nasıl bir siyaset veya çözüm daha kârlı görünürse onu destekleyecek şekilde anlamlandırılmaya elverişliydi. Ayrıca kibar ve nazik bir üslûb taşıdıkları için, ulusları birbirinden ayıran sorunlar ne denli ciddi ve önemli olursa olsunlar, bu sözleri kullananların birbirilerine tahammül etmelerini, kızıp kızmamalarını sağlardı. Kısacası, ince fikirli, kurnaz, ihtiyatlı, ılımlı, ve uzlaşmacı müzakereciler için bunlar en uygun araçlardı.

Kamuya açık diplomasiye ve savunucularına göre ise bu gibi araçlar iğrenç ve aşağılık şeylerdir, ve bu düşünceleri yüzünden de, aristokratik snobluğun ve ahlâki aldırmazlığın geçip giden günlerinden arta kalmış şeylerdir. Gerçek uğruna açılmış cihad yalanlarının —günümüz diplomatları için örnek alınacak ideal diplomat tipidir— ise böyle konuşmaları beklenmemelidir. Dinleyicisi dünya olan yüksek bir kürsüye çıkan günümüz diplomatları birbirilerine değil dünyaya seslenmek, dünyaya söz söylemek durumundadırlar. Amaçları, ortak bir anlaşma zemini bulmak için birbirilerini iknâ etmek değil, fakat dünyayı ve özellikle uluslarını kendilerinin haklı ve doğru, karşı tarafın ise haksız ve yanlış olduğuna, ve kendilerinin hak ve gerçeğin yılmaz bekçileri ve savunucuları olduğuna inandırmaktır.

Dünyanın pür dikkat kesilmiş gözleri önünde böyle bir tutum takınmış hiçkimse karşı taraf ile, aptal, alçak, ve korkak görünmeyi göze almadan bir uzlaşmaya varamaz. Böyle bir kimse, görüşme ve uzlaşma yanlısı olmaktansa, günün (halka açık) diplomasiinin

çok sevdiği bir deyiş olan «prensip sahibi olmak» anlayışınca herkesin huzurunda ettiği lâftan caymamak ve bu konuda eğilip bükülmemek zorundadır. Kendisi, başlangıçtaki tutumunu savunmakta ısrar etmek durumundadır, ve karşı taraf da aynı koşullar altındadır. Heriki tarafın da geri çekilmek veya ilerlemek olanağının bulunmadığı bu durumda taraflar «yalancı savaş» içindedirler. Heriki taraf da, karşısındakinin ilerlemek veya gerilemek durumunda olmadığını bilerek sert ve bükülmez bir karşı koymaya girişirler. Kamuya karşı birşeyler yapıyor görünmek için havaya sıkılmış tâlim mermisi gibi gürültüden öte bir değer ifâde etmeyen ve hiçbir yeri hedef tutmayan bir söz düellosuna girişirler. Delegelerin kafaları, sadece, birbirilerine karşılıklı kötü ve galiz sözler söylemekle meşgûldür. Sonunda, delegeler toplantıyı terk edip birbirilerinden ayrıldıklarında, hayâl kırıklığı ve kırgınlık içinde, ne denli infial içinde olursa olsun, bir tek noktada görüş birliğine varmış olurlar: karşı taraf propaganda yapmaktan başka birşeyle meşgul olmamıştır. Gerçekten, bu öyle bir durumdur ki heriki tarafı da haklı bulmamak güçtür.

Bu nedenle, diplomatik temasların bir çeşit propaganda karşılaşmalarına dönüşecek şekilde dejenere olmaları da yeni diplomasinin kamuya açık oluşunun kaçınılmaz sonucudur. Bir anlaşma zemini sağlamakta veya hatta bu niyetle bir görüşmeye ortam hazırlamakta güçsüz kalan, sadece kamuya açık yürütülen diplomasi değildir. Uluslararası sorunlarda düzenlenen kamuya açık toplantıların hepsi de bu sorunları evvelkinden beter hâle sokup, kendi kaderleriyle başbaşa terk etmiştir. Zira, bu tür propaganda karşılaşmaları, tarafları teşkil eden delegelerin ve uluslarının karşı tarafın mutlak anlamda yanlış, kendilerinin ise mutlak anlamda doğru olduklarına inanmalarına yol açmakta ve tarafları birbirinden ayıran uçurum, diplomasinin geleneksel yöntemleriyle doldurulmayacak kadar derinleşmiş olmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin 1956 yılı raporunda zikredilen, 1959 raporunda da ayrıntılı olarak ele alınmış bulunan, «Birleşmiş Milletlerin, sorunların sadece tartışıldığı bir yer değil, fakat çözümünün görüldüğü bir yer olduğuna daha fazla önem vermek» çağrısında büyük bir sağduyunun izleri görülmektedir.

Ç o ğ u n l u k K a r a r ı n ı n K ö t ü Y a n ı

Diplomasinin kamuya açık tarzda yürütülmesinin yol açtığı mahzurlar sorunların oy çoğunluğu ile karara bağlanması yüzün-

den daha da artmaktadır. Bu yöntem, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda üçte iki çoğunluk şeklinde biçimlenmiş bulunmaktadır. Diplomasiye düşen bir işin bu şekilde yerine getirilmesinin tek bir önemli soruna bile barışçı bir çözüm getirmediği ve bu yönde bir katkıda bulunmadığı, ortadaki sonuçlardan da anlaşılmaktadır. Örneğin, Sovyet bloku Kore sorununda defalarca aleyhte bir oy çoğunluğu ile karşı karşıya bırakılmıştır. Ne var ki, Genel Kuruldaki çoğunluk oyunun Kore meselesinin çözümüne faydası, Batı blokunun oy gücünü göstermekten, böylece Batı blokunun siyasal gücünü arttırmaktan, ve Kore'de Birleşmiş Milletleri destekleyen ulusları Sovyet bloku karşısında birlikte hareket etmek olanağına kavuşturmaktan başka birşey olmamıştır. Bu dolaylı katkının dışında tarafların birinin gücünü arttırmak şeklinde, oylamanın Kore sorununun çözümüne bir yararı olmuş değildir. Bu sorun Genel Kurul salonunda değil savaş meydanında ve Doğu ile Batı arasında diplomatik müzakerelerle çözümlenmiştir. Müzakerelerde bulunmak için tesis edilen uluslararası kuruluşlarda karşı tarafın oy çoğunluğu ile altililmesinin belli bir grubun güçlendirilmesi için arada sırada kullanılması bir tarafa, yararsız ve hatta aldatıcı ve oyalayıcı bir yol oluşunun nedeni, uluslararası toplumun ulusal toplumlara ters düşen kendi doğasında bulunabilir.

Birleşik Devletler Kongresi bir azınlığa karşı oy çoğunluğu ile bir karar aldığıında, o meseleyi içinde bulunulan zaman için bir çözüme bağlamış olmaktadır. Kongre bunu dört nedenden ötürü yapma olanağına sahiptir. Bunların hiçbirisi de uluslararası sahne-
de görünmemektedir.

1. Parlemanter oy çoğunluğu, herbiri diğerini destekleyecek veya tamamlayacak, veya diğerlerini düzeltecek şekilde işleyen, ve hepsi de Anayasa tarafından kısıtlanmış ve eşgüdümlemiş bulunan barışçı değişme araç ve tedbirleri sisteminin bütünleyici bir kısmıdır. Kongredeki çoğunluk ve azınlık bütünleşmiş bir toplumdur. Çoğunluk oyu ile karar veren müzakere organlarından ayrı olarak, ulusal toplum, başkanlık vetosu ve yargısal temyiz gibi, çoğunluk kararının hükümsüz kılınabilmesine ve azınlığın anayasal olmayan ve kasden kötüye kullanılmış bulunan oy çoğunluğuna karşı korunmasına yarayan bir seri tedbirler getirmiştir. Yenik düşen azınlığın olduğu gibi, çoğunluk oyuyla ahnan kararın da ardından, çoğunluk kararını uygulamaya ve adaletsizliğe ve kötüye kullan-

maya hazır bulunan ulusal topluluğun moral ve siyasal iktidarı yer almıştır.

2. Ulusal topluluk içinde işleyen barışçı değişme araçları azınlığa gelecekte birgün çoğunluk olabilme şansı tanımakta ve vermektedir. Bu şans dönemsel seçimlerde ve durmadan yeni sıralanmalara ve güc dağılımlarına yol açan sosyal ilerlemenin dinamiğinin içinde bulunur. Bu dinamik sayesinde, müzakere organı olan bir kuruldaki azınlık, kurul için her önemli alanda da azınlık durumunda kalacak değildir. Gruplardan herhangi biri dinsel alanda azınlık durumuna düşebilir, fakat böyle bir konuda oy çoğunluğunu tutturamazsa, ekonomik konulardaki yasamayı belirleyen çoğunluk oyunun içinde yer alabilir.²

3. Azınlık ile çoğunluk arasındaki sayısal ilişki tüm nüfus içindeki fiilî güc ve çıkar dağılımına hiç değilse bir yaklaşım niteliğindedir. Örneğin Temsilciler Meclisinde diyelim 60'a karşı 270 oyla bir karar alındığında, gerçekleşmeyen karar teklifi ile Amerikan halkının ancak küçük bir azınlığının özdeş olduğu genellikle emin bir şekilde söylenebilir.

4. Kongrede her oy bir birim sayılırsa da, siyasî açıdan yanlışsız söylenebilir ki, oyların hepsi eşit ağırlıkta değildir. Kuvvetli bir komite başkanının, endüstricinin, çiftçinin, veya işçi liderinin kendi grubunun çıkarlarını etkileyen bir yasama eyleminde kullanacakları olumsuz oy, çoğunluğun söz konusu yasama eyleminin ortaya çıkarmasını istediği siyasal, ekonomik, veya toplumsal sonuçlar üzerinde oldukça önemli etkide bulunabilir. Ne var ki, en güçlüsü bile olsa, Kongredeki tek bir oy Amerikan halkının toplam iktidarının ancak küçük bir bölümünü temsil edebilir.

Çoğunluk oyunun barışçı iç değişmeye katkıda bulunmasını sağlayan bu dört faktörün hiçbirisi de uluslararası sahnede işlerliğe sahip değildir.

1. Birleşmiş Milletler çatısı altında zorunlu barışçı değişmenin tek ve biricik çaresi çoğunluk oyudur. Çoğunluğu kısıtlayan ve adaletsizliğe ve kötüye kullanmaya karşı azınlığı koruyan bir anayasa, bir başkanlık vetosu, zorunlu bir yargı denetimi, veya bir haklar bildirisi yoktur. Kezâ, çoğunluğun da azınlığın da üze-

(2) Kezâ, barışçı değişmenin genel olarak tartışılması için 553. sayfaya bakınız.

rinde aynı şekilde kısıtlayıcı manevi baskıda bulunan, ve oyunbozucu bir azınlığa karşı çoğunluğun kararını uygulama gücüne sahip bir topluluk da mevcut değildir. Çoğunluk seçtiği her konuda ve dilediği zaman azınlığı yenecek oy çoğunluğu teşkil edebilir, ve azınlık hükümsüz kılmak istediği herhangi bir çoğunluk kararı karşısında veto ile veya kendi gücü ile kendisini koruyabilir.

2. Özellikle bugünkü siyasal koşullar altında, Birleşmiş Milletlerdeki bir azınlığın devamlı olarak azınlık durumunda kalması olasılığı vardır. Aynı nedenle, bu azınlığın azınlık statüsü büyük önem taşıyan bütün sorunlara da uzanmak durumundadır. Günümüz dünya politikasına egemen iki-blok sistemi çizginin heriki yanında da daimî bir saf kurulmasına yol açmıştır. İki blok arasındaki gerginlik yüzünden her sorun siyasal bir mahiyet almaktadır. Bu gibi sorunların oylanmasına gelindiğinde, heriki bloğun üyeleri oylamalarında bu blokları ayıran saflar içinde yer almaktadır.

3. Ne Genel Kuruldaki bir azınlık ile üçte iki çoğunluk arasındaki sayısal ilişkinin Birleşmiş Milletler üyeleri arasındaki fiilî güc ve çıkar dağılımına mutlaka uyması, ne de en güçlü Genel Kurul üyelerinin oylarının dünya ulusal topluluğunun toplam güc ve iktidarının nisbeten küçük bir bölümünü temsil etmesi gereklidir. Afrika, Asya, Avrupa, ve Latin Amerikanın küçük uluslarını biraraya getiren ezici bir çoğunluk oyu, güc ve iktidar yönünden, Birleşik Devletlerin veya Sovyetler Birliğinin tek bir oyu ile bile mukayese edilemez.

Müzakere organı olma durumundaki uluslararası bir kurumda güçlü bir azınlığın aleyhine oy çoğunluğu teşkil etmenin alışkanlık hâline gelmesi, Soğuk Savaş için kuvvetli bir silâh ise de, barışın korunmasına herhangi bir katkıda bulunamaz. Zira azınlık çoğunluğun kararını kabul edememekte, ve çoğunluk savaş olmaksızın bu kararını zorla icra edememektedir. Parlemanter süreçler, en iyisinden, uluslararası sahnede herşeyi olduğu gibi bırakmaktan; problemleri çözümlenmemiş, sorunları bir çözüme ulaştırılmamış bir şekilde bırakmaktan öte iş görememektedirler. En kötüsü ise, bu usuller uluslararası havayı zehirlemekte ve savaş tohumlarıyla yüklü anlaşmazlıkların yoğunlaştırılmasına yol açmaktadırlar. Bu usuller her istediğinde ve herkesin gözü önünde azınlığı aşağılayabilecek ve tahkir edebilecek bir çoğunluğun oluşmasına yol açmışlardır. Egemen uluslar toplumu içindeki ço-

günlük oyunun zorunlu bir sonuç olan veto biçimi içinde ise, bu usuller azınlığa çoğunluğun iradesini hükümsüz kılacak ve uluslararası kuruluşun işlerliğine tamamen son verecek bir silâh temin etmektedirler. Ne çoğunluk ve ne de azınlık kendi kendilerini kısıtlamak veya uluslararası kuruluşa veya insanlığa karşı olan sorumluluklarını unutmama ihtiyacını duymaktadır; zira, heriki tarafın da aleyhte veya lehte vereceği oylar, bu durumda, olayların gidişini etkilememektedir. Bu yüzden, bir grup egemen ulusun diğer egemen uluslar grubunu oylamada alt etme alışkanlığı, uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümlenmesine hiçbir yararı olmayan, fakat insanlığın savaşa giden yola biraz daha sürüklenmesine yol açabilecek akılsızca ve çocukca bir oyundur.

Parça Parça Ele Alışın Kötü Yanı

Çoğunluk oyuna dayanan karar, geleneksel diplomatik uygulamaların yeniden canlandırılmasını engelleyen kötü yanlardan üçüncüsünün ortaya çıkışına yol açmaktadır: uluslararası sorunların birer bütün olarak değil de, parça parça ele alınışı. Çoğunluk kararı ile işleme tâbi tutulacak olursa hayatın olguları, kendilerine öngelen, kendilerine eşlik eden, ve kendilerini izleyen diğer olgulardan yapay olarak ayrılmış, ve çoğunluk kararı ile çözümlenmesi gereken bir hukuk «davâsı» veya bir siyaset «sorunu» hâline dönüşürler. Ülke içi alanlarda, bu sürecin ille de zararlı olması gerekmez. Bu durumda, müzakere organında alınacak olan çoğunluk kararları birbirilerini tamamlayan, destekleyen, veya denetleyen, ve barışçı değişme için tesis edilmiş bulunan bir seri karmaşık tedbirler sistemi içinde işlerliktedir. Bu tedbirler, duruma göre, birbirilerini desteklese, tamamlasa, veya denetlese bile herşeye rağmen bir dereceye kadar birbirileriyle uyumlandırılmış ve böylece alınan kararların herbirini diğerleriyle ve sistemin bütünüyle tutarlı kılacak duruma getirilmişlerdir.

Uluslararası sahnede ise, böyle bütünleştirici faktörler sistemi diye birşey yoktur. Bu yüzden de, her «davâyı» veya «sorunu» parça parça ve ayrı ayrı ele almak ve herbirini peşpeşe çoğunluk oyları ile karara bağlamak burada özellikle yetersiz bir iştir. Çin açıklarındaki adalar veya Berlin gibi bir davâ veya sorun her zaman için özel bir durum ve ayrıca daha geniş kapsamlı bir durumun belirtisidir. Böyle bir dâva veya sorun tarihsel geçmişe dayanmakta olup, şu andaki yerin dışına ve geleceğe doğru dal-budak sal-

mıştır. Tartışma konuları ile gerginlik konuları arasındaki ilişkiler hakkında yaptığımız tartışma, uluslararası çatışmaların yüzeydeki belirimi ile uluslararası hayatın günlük seyrinin yüzeysel görünümü altındaki derinliklere gömülü geniş ve tanımlanmamış problemler arasındaki yakın ilişkileri belirtmiş olsa gerektir.³ Ortaya çıkan sorunları ve davâları bunlar ortaya çıktıkça ele almak, ve bunları devletler hukukuna veya siyasal basirete göre çözümlemeye kalkışmak temeldeki problemleri ele almadan ve çözümlemeden bırakıp yüzeydeki fenomen ile uğraşmak demektir. Milletler Cemiyeti bu hatânın kurbanı olmuştur, ve Birleşmiş Milletler de Milletler Cemiyetinin başına gelenlerden fazla ders almışa benzememektedir.

Örneğin, hiç kuşkusuz, Finlandiya'ya saldırdığı için 1939'da Sovyetler Birliğini ihraç eden Milletler Cemiyeti devletler hukukuna göre haklıydı. Fakat, Sovyetler Birliği ile birlikte dünyanın karşı karşıya kaldığı siyasî ve askerî problemler ne Sovyetlerin Finlandiya'ya saldırısı ile başlamış bulunuyordu ne de bunlarla nihayete 'ermişti. Milletler Cemiyetinin davâyı bu görünümü ile, böyleymiş gibi ele alması ve bu çerçeve içinde karara bağlaması akıllıca bir hareket olmamıştır. Bu anlayışla alman kararın akılsızlığını tarih ispat etmiştir: çünkü, sadece İsveç'in Finlandiya'ya yardıma gidecek olan İngiliz ve Fransız askerî birliklerinin ülkesinden geçmesine izin vermemesi sayesinde ki Fransa ve İngiltere daha başlangıçtan itibaren aynı anda hem Sovyetler Birliği ve hem de Almanya ile savaşmak durumundan kurtulmuşlardır. Milletler Cemiyeti her ne zaman hukukî sorunlarda ortaya çıkan siyasal durumları ele almışsa, bunları sadece birbirilerinden soyutlanmış sorunlar olarak kabul edebilmiş ve devletler hukukunun uygulanması gereken hükümleriyle değerlendirebilmiş; bu sorunların politika san'atının kurallarına uygun genel bir çözümü gerektiren genel çapta siyasal bir durumun özel ve belli bir evresi olduklarını kavrayamamıştır. Bu yüzden, siyasal sorunlar hiçbir zaman çözümlenmemiş, bunlar üzerinde oyalanılmış, ve sonunda hukuk oyununun kurallarına uygun bir şekilde rafa kaldırılmakla yetinilmiştir.

Milletler Cemiyeti için doğru görünen şeylerin Birleşmiş Milletler için de geçerli olduğu ortaya çıkmış bulunmaktadır. Siyasal

(3) Bakınız : s. 544 ve sonrası.

kuruluşlarının önüne getirilen birçok sorunda Birleşmiş Milletlerin yaklaşımı Milletler Cemiyetince tesis edilen geleneği Birleşmiş Milletlerin de sadıkâne bir şekilde izlemekte olduğunu göstermektedir. Bu gibi durumlara parlemantar usul içinde rastlanma şansı vardır; ve safsatalarla uğraştığı için geleneksel diplomasiye yöneltilecek serzenişler de çoğu defa bunlardan ötürü olmuştur. Fakat bu gibi durumlar gerçek siyasal sorunların sadece yüzeydeki belirtisi oldukları hâlde temeldeki siyasal sorunlarla yüzyüze gelmeye pek ender hâllerde teşebbüs edilmiştir.

Savaş sonrası dönemin özel konferansları da Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletlerin tesis ettikleri parça parça ele alış kalıbını tekrarlamışlardır. Bunlar örneğin, Kore, Almanya'nın birleştirilmesi, ve silâhsızlanma konularını ele almışlardır. Bu konferansların hiçbirisi de bütün bu sorunların belli bir belirtisi ve evresini teşkil ettikleri ve bunların giderilmesi için önce kendisinin çözümlenmesi gereken temel problemi ele almamıştır: Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki genel çerçevedeki tüm ilişkiler. Bu konferanslar uluslararası politikanın temel problemini kavrayacağı için, dikkatlerini teksif ettikleri belli sorunlardan da hiçbirini çözümleyememişlerdir.

Günümüz diplomasisinin barışın devamı soruna temel teşkil eden problemi çözümlmek şöyle dursun, kavramakta bile gösterdiği bu yetersizlik, bu diplomasiinin kullandığı yöntemin kaçınılmaz bir sonucudur. Karşısındakini ikna için değil de, dünyaya yönelik bir propaganda amacıyla konuşan; kendisine, uzlaşmacı bir tutumla müzakerede bulunmayı değil de boş bir oy çoğunluğu ve hükümsüz kılıcı veto'larla ucuz başarıları hedef alan; ve esas problemle uğraşmak yerine ikinci dereceden sorunlarla uğraşmaktan tatmin bulan bir diplomasi barış davâsı için bir kuvvet değil bir engel durumundadır.

Günümüz diplomasisinin bu üç kusuru modern haberleşmenin kötüye kullanılmasıyla daha da ağırlaştırılmaktadır. Modern teknolojinin zamanı ve mekânı fethetmiş olması kaçınılmaz şekilde diplomatik temsilciliklerin önemini azaltmıştır. Fakat gene de, dışişleri bakanlığı ile diplomatik temsilcilerin fonksiyonları arasındaki karışıklıkların, bunlar günümüz diplomasisinin karakteristiğini teşkil etseler bile, olağan bulunması gerekmez. Bir dışişleri bakanı dilediği anda dilediği başkentle modern haberleşme araç-

ları aracılığı ile birkaç dakika içinde temas kurabilir, en fazla bir iki gün içinde buralara gidebilir. Bu yüzden, dışişlerinin yürütülmesinden sorumlu olan bu kişinin adeta, bir konferanstan diğerine koşuşan, iki konferans arasında kısa bir süre bakanlığına uğrayan ve bu gibi zamanlarını da yaklaştırmakta olan diğer konferanslara hazırlamakla harcayan gezici büyük elçi rolünü benimsemesi şeklindeki yeni eğilim artmış bulunmaktadır. Böylece, bir sinir sisteminin merkezi ve beyni olması beklenen adam, sonunda, sinir sisteminin sonul uçları görevini yüklenmektedir. Neticede, merkezde bir boşluk meydana gelmektedir. Merkezlerde uluslararası politikanın temel sorunlarını ele alacak, ve bunların gündelik tek tek belirtilerini sorunun genel çerçevesi içinde değerlendirebilecek kimse de bulunmamaktadır. Tersine, dışişleri bakanlıklarındaki uzman personel kendi uzmanlık alanına giren belli problemle ilgilenmekte, günümüz diplomasisi tekniklerinin neredeyse biricik dayanağı olan meseleleri bütünü içinde değil parça parça ele alma durumu dışişlerinin genel bir çerçeve içinden yönetilip yönetilmemesi yüzünden bir kat daha ağırlaşmış olmaktadır.

Diplomasinin Getirecekleri : Dokuz Kural ⁴

Son yıllarda kullanımı bile yararsız bir hâle sokan kusurlarından ayıklanabilir, ve çok eski zamanlardan beri ulusların karşılıklı ilişkilerini denetleyen teknikleri restore edebilirse, Diplomasi yeniden canlandırılabilir. Bunları yapmakla dahi, diplomasi, barışın korunması konusunda gerekli önkoşullardan sadece birini gerçekleştirmiş olacaktır. Yeniden canlandırılmış bir diplomasinin barış davâsına yapacağı katkı bu diplomasinin yöntem ve amaçlarına bağlı olacaktır. Bu kullanımları tartışmak bu kitap içinde bize düşen son görevdir.

Daha önce, ulusal çıkarı savunmak ve barışı korumak konusunda başarı kazanmak için bir dış politikanın üzerine düşen dört ana görevden söz etmiştik. Bu görevleri, çağdaş dünya politikasının diplomasiye yüklediği özel problemler ışığında formüle etmek bize düşüyor. Çağdaş dünya politikasının başat ve belirleyici ögesi olan ikikutuplu sistemin alabildiğine iyi ve alabildiğine kötü pekçok

(4) Burada diplomasi kurallarını uzun uzun ele alacak değiliz. Sadece, çağdaş durum bakımından önemli etkisi olanları tartışmayı öneriyoruz.

şeyi beraberinde getirdiğini görmüş bulunuyoruz. Fransız filozofu Fénelon'un yaklaşık olarak eşit güçteki iki devlet arasındaki karşıtlığın ideal güc dengesini teşkil ettiği şeklindeki sözlerini de aktarmıştık. Ayrıca Fénelon'un iki-kutuplu sistemden beklediği yararlı sonuçların Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği arasındaki çatışma konusunda gerçekleşemediğini görmüş bulunuyoruz.⁵

En son, bu çağdaş dünya politikasının tehdit edici görünümünün esas nedeninin modern savaşın karakterinde saklı bulunduğunu; modern savaşın milliyetçi evrenselcilik ve modern teknolojinin etkisi altında çok temel değişikliklere uğradığını belirtmiş bulunuyoruz. Modern teknolojinin etkileri silinemez, önlenemez. İradî düzenlemelerle etkimiz altına alınabilecek tek değişken, milliyetçi evrenselciliğin yeni moral gücüdür. Savaşa doğru bir yön tutturmuş bulunan eğilimi yeniden canlandırılmış bir diplomasi-nin teknikleriyle tersine döndürme çaba ve girişimleri işe bu olgu ile başlamalıdır. Olumsuz bir ifâde içinde, bunun anlamı, yeniden canlandırılmış bir diplomasi-nin barışı korumakta başarılı olmasının, sadece, bu diplomasi-nin evrensel bir egemenlik kurmak isteyen siyasal dinlerin aracı olarak kullanılmaması sayesinde mümkün olacaktır.

D ö r t T e m e l K u r a l

DİPLOMASİ «CİHAD» * ANLAYIŞINDAN AYIKLANMALIDIR

Bu, diplomasi-nin ancak savaş tehlikesi karşısında ihmâl edebileceği ilkelerin birincisidir. William Graham Sumner'ın sözleriyle :

İstedığınız savaş ise, bir doktrin çıkarıp besleyin. Doktrinler insanoğlunun şimdiye kadar tâbi olduğu en korkunç tiranlardır : çünkü insan düşüncesinin içine giren doktrinler insanı kendine karşı hiyanete sürükler. Uygarlaşmış insanlar en sert doktrin kavgacılarıdır. Kutsal Mezarın (Toprağın) yeniden fethi, «güc dengesi», «evrensel egemenliğe son vermek», «ticaret bayrağı izler», «karaları ele geçiren denizi de ele geçirir» «taç ve mihrap», devrim, imân (din)— bütün bunlar insanların uğrunda can verdikleri şeylerdir...

(5) Bakınız : s. 462, 463.

(*) Metindeki anlamı : «haçlı ruhu.» (ç.n.)

Şimdi herhangi bir doktrin bu otorite derecesine ulaştığında herhangi bir demagogun istediği zaman ve istediği herhangi bir vesile ile size sallayabileceği bir bir sopa durumuna gelmektedir. Bir doktrini tarif edebilmek için, yeniden teolojik bir dil konuşmak zorundayız. Doktrin bir imân aracıdır. İnanmak zorunda olduğunuz hem de doğruluğuna inanmak için rasyonel bir temele sahip olduğunuzdan değil, fakat şu veya bu türden bir kiliseye veya mezhebe mensub olduğunuzdan ötürü inanmakla yükümlü olduğunuz birşeydir... Bir devletin politikasını anlayabiliriz; örneğin onsekizinci yüzyılın sonunda, İspanya ile savaşmak bahasına da olsa Missisipi'nin ağzına kadar seyrüsefer serbestisi elde etmek Birleşik Devletlerin siyasetiydi. Bu siyasetin kendi içinde bir rasyoneli vardı ve haklıydı; olumlu bir biçime ve belirli bir hedefe sahipti. Bir doktrin ise soyut bir ilkedir; hedefi itibariyle kesin bir şekilde mutlak, ve koşulları itibarıyla da muğlaktır; metafizik bir iddiadır. Hiçbir şekilde gerçek olmak zorunda değildir çünkü mutlaktır, ve insanların işleri tamamen şartlandırılmış ve nisbîdir... Şimdi tekrar politikaya dönünüz, ve devlet yönetiminde soyut bir doktrinin nasıl bir kötü birşey olacağını şöyle bir düşünün. Herhangi bir politikacı veya editör, herhangi bir anda, buna yeni bir eklenti getirebilir. Halk, politikacılar ve editörler durmadan tekrarlıyor diye doktrine inanır ve alkış tutar, politikacılar ve editörler ise popüler olduğunu düşündükleri için doktrini tekrarlarlar. Ve doktrin böylece büyür, gelişir... Herhangi bir anda herhangi birşey ifâde edebilir, veya hiçbir anlam ifâde etmeyebilir, ve bunun nasıl olacağını kimse bilmez. Ne olması gerektiğine dair bulanık sınırlar içinde şu anda kabul edebilirsiniz; fakat yarın aynı isim hiç duymadığınız veya düşünmediğiniz birşey ifâde etmeye başladığında bu kere bu anlamıyla kabul etmek zorunda kalabilirsiniz. Siyasal bir ibarenin başıboş bir gidiş tutturmasına ve büyümesine izin verirsiniz, birgün uyandığınızda bakarsınız o söz sizin tepenize çıkmış, kaderiniz üzerinde sulta kurmuş, insanların aldanışlar karşısındaki âcizliği gibi, siz de o eski sözün karşısında âciz kalmışsınız...

Sağlam bir devlet yöneticiliği anlayışına ve sağduyuya, bugün için mevcut çıkarlarımızın hiçbirleriyle belirli bir ilgisi olmayan, fakat kendi içinde bugünden kestiremeyeceğimiz birçok güçlük ve karışıklıklara yol açabilme olanakları taşıyan, ve ortaya çıktıkları gün bizim için dert olacaklarına hiç şüphe bulunmayan soyut iddialara girişmekten daha ters düşecek ne olabilir!⁶

Birleşik Devletlerin koloni olduğu ilk zamanlarda, öz - çıkarlar ve cihad ruhu arasındaki bu çelişki açık şekilde fark edilmiş ve ilk Massachusetts valisi John Winthrop tarafından birincisi lehine bir çözüme varılmıştır. Profesör Edmund S. Morgan'ın sözleriyle :

İnsanın kendinin haklılığına, doğruluğuna, ve dürüstlüğüne mutlak inancının saplantı hâlini almasının iyi niyete nasıl yaşama hakkı bırakmadığını anlamak bakımından Winthrop'un başından çok şeyler geçmişti. Bu, kezâ, insanı gerçeklerin karşısında kör gibi yapıyordu. New England'm yeni ekonomisinde dış dünyaya dayanmak zorunda olduğunu bilir, ve putperest Roma Katoliklerinin iyi para verdikleri yerlerde satmak için New England morina balıkları ile dolu gemiler Boston'dan yola çıktığında her geminin ardından içi sevinçle bakardı. Kendisi, iyi bir dışişleri bakanının bilmesi gereken şeyleri de bilirdi; çevredeki köüülöklere karşı kör ve düşüncesiz bir meydan okumaya yol açtığında, kendinin haklılığına inançla hareket etmesi kendi toplumunu tehlikeye atabilirdi. Nitekim, meslekdaşları, Kızılderililere karşı Rhode Island'a yardım edilmesini reddettileri zaman, bunun, her ne kadar Rhode Island'lılar «umutsuz bir aldanma içinde bulunuyor ve kendi içlerinde başka şeylerle oyalanarak kendi felâketlerini hazırlamaktaysalar da, Kızılderililerin bunları yenmeleri hâlinde bunun Kızılderililer için büyük bir avantaj olacağı, ve bütün ülke için silâhlı bir tehlike teşkil edeceği, bunların birçok insan ve 120'den fazla aileye ait pekçok hayvan ve diğer mal kaybına yol açacağı... Veya, zaten yardım etmek için hazır bekleyen Hollandalıların himâ-

(6) «War». Essays of William Graham Sumner (New Haven: Yale University Press, 1934), C. I, s. 169 ve devamı.

Şimdi herhangi bir doktrin bu otorite derecesine ulaştığında herhangi bir demagogun istediği zaman ve istediği herhangi bir vesile ile size sallayabileceği bir sopa durumuna gelmektedir. Bir doktrini tarif edebilmek için, yeniden teolojik bir dil konuşmak zorundayız. Doktrin bir imân aracıdır. İnanmak zorunda olduğunuz hem de doğruluğuna inanmak için rasyonel bir temele sahip olduğunuzdan değil, fakat şu veya bu türden bir kiliseye veya mezhebe mensub olduğunuzdan ötürü inanmakla yükümlü olduğunuz birşeydir... Bir devletin politikasını anlayabiliriz; örneğin onsekizinci yüzyılın sonunda, İspanya ile savaşmak bahasına da olsa Missisipi'nin ağzına kadar seyrüsefer serbestisi elde etmek Birleşik Devletlerin siyasetiydi. Bu siyasetin kendi içinde bir rasyoneli vardı ve haklıydı; olumlu bir biçime ve belirli bir hedefe sahipti. Bir doktrin ise soyut bir ilkedir; hedefi itibariyle kesin bir şekilde mutlak, ve koşulları itibarıyla da muğlaktır; metafizik bir iddiadır. Hiçbir şekilde gerçek olmak zorunda değildir çünkü mutlaktır, ve insanların işleri tamamen şartlandırılmış ve nisbîdir... Şimdi tekrar politikaya dönünüz, ve devlet yönetiminde soyut bir doktrinin nasıl bir kötü birşey olacağını şöyle bir düşünün. Herhangi bir politikacı veya editör, herhangi bir anda, buna yeni bir eklenti getirebilir. Halk, politikacılar ve editörler durmadan tekrarlıyor diye doktrine inanır ve alkış tutar, politikacılar ve editörler ise popüler olduğunu düşündükleri için doktrini tekrarlarlar. Ve doktrin böylece büyür, gelişir... Herhangi bir anda herhangi birşey ifâde edebilir, veya hiçbir anlam ifâde etmeyebilir, ve bunun nasıl olacağını kimse bilmez. Ne olması gerektiğine dair bulanık sınırlar içinde şu anda kabul edebilirsiniz; fakat yarın aynı isim hiç duymadığınız veya düşünmediğiniz birşey ifâde etmeye başladığında bu kere bu anlamıyla kabul etmek zorunda kalabilirsiniz. Siyasal bir ibarenin başıboş bir gidiş tutturmasına ve büyümesine izin verirsiniz, birgün uyandığınızda bakarsınız o söz sizin tepenize çıkmış, kaderiniz üzerinde sulta kurmuş, insanların aldanışlar karşısındaki âcizliği gibi, siz de o eski sözün karşısında âciz kalmışsınız...

Sağlam bir devlet yöneticiliği anlayışına ve sağduyuya, bugün için mevcut çıkarlarımızın hiçbirisiyle belirli bir ilgisi olmayan, fakat kendi içinde bugünden kestiremeyeceğimiz birçok güçlük ve karışıklıklara yol açabilme olanakları taşıyan, ve ortaya çıktıkları gün bizim için dert olacaklarına hiç şüphe bulunmayan soyut iddialara girişmekten daha ters düşecek ne olabilir!⁶

Birleşik Devletlerin koloni olduğu ilk zamanlarda, öz - çıkarlar ve cihad ruhu arasındaki bu çelişki açık şekilde fark edilmiş ve ilk Massachusetts valisi John Winthrop tarafından birincisi lehine bir çözüme varılmıştır. Profesör Edmund S. Morgan'ın sözleriyle :

İnsanın kendinin haklılığına, doğruluğuna, ve dürüstlüğüne mutlak inancının saplantı hâlini almasının iyi niyete nasıl yaşama hakkı bırakmadığını anlamak bakımından Winthrop'un başından çok şeyler geçmişti. Bu, kezâ, insanı gerçeklerin karşısında kör gibi yapıyordu. New England'm yeni ekonomisinde dış dünyaya dayanmak zorunda olduğunu bilir, ve putperest Roma Katoliklerinin iyi para verdikleri yerlerde satmak için New England morina balıkları ile dolu gemiler Boston'dan yola çıktığında her geminin ardından içi sevinçle bakardı. Kendisi, iyi bir dışişleri bakanının bilmesi gereken şeyleri de bilirdi; çevredeki köiülöklere karşı kör ve düşüncesiz bir meydan okumaya yol açtığında; kendinin haklılığına inançla hareket etmesi kendi toplumunu tehlikeye atabilirdi. Nitekim, meslekdaşları, Kızılderililere karşı Rhode Island'a yardım edilmesini reddettileri zaman, bunun, her ne kadar Rhode Island'lılar «umutsuz bir aldanma içinde bulunuyor ve kendi içlerinde başka şeylerle oyalanarak kendi felâketlerini hazırlamaktaysalar da, Kızılderililerin bunları yenmeleri hâlinde bunun Kızılderililer için büyük bir avantaj olacağı, ve bütün ülke için silâhlı bir tehlike teşkil edeceği, bunların birçok insan ve 120'den fazla aileye ait pekçok hayvan ve diğer mal kaybına yol açacağı... Veya, zaten yardım etmek için hazır bekleyen Hollandalıların himâ-

(6) «War». Essays of William Graham Sumner (New Haven: Yale University Press, 1934), C. I, s. 169 ve devamı.

yesini talep etmek zorunda bırakılırlarsa, böyle bir toprağı çok güçlü olan yabancılara iktidarına terk etmenin hiç de uygun bir iş olmayacağı gerekçesiyle bunun devlet politikası bakımından bir hatâ teşkil edeceğini» belirtmiştir.⁷

Din savaşları göstermiştir ki insanın kendi dinini tek doğru din sayarak bunu bütün insanlığa kabul ettirmeye çalışması pahalı olduğu kadar nafile bir iştir. Hiç tahmin edilmedik ölçüde kanlı geçen barbarlık ve yıkımdan sonra savaşan iddiacı taraflar heriki dinin de karşılıklı hoşgörü içinde birarada yaşayabilecekleri inancına varmışlardır. Günümüzün iki büyük siyasal dini onaltıncı ve onyedinci yüzyıllardaki iki büyük Hristiyan mezhebinin yerini almış bulunmaktadır. Zamanımızın bu siyasal dinleri Otuz Yıl Savaşlarından ders almasını bilecekler mi, yoksa hiçbir netice vermeyecek ve kimseyi inandıracak durumda olmayan bir savaşa varması kaçınılmaz olan evrenselci ihtiraslar sırasında bunları görmezlikten gelecekler midir?

Bu soruya verilecek cevap barış davâsına da temel teşkil etmektedir. Zira ancak bu sorunun olumlu şekilde cevaplandırılabilmesi sayesinde ki, herkesin paylaştığı inançlardan ve ortak değerlerden —barışı koruyucu bir diplomasinin içinde gelişebileceği— moral bir rıza birliği oluşup gelişebilir. Diplomasi ise ancak o zaman, barışçı çözümleri gerektiren somut siyasal sorunları ele alabilme şansına sahip bulunacaktır. Bir dış politikanın amaçları dünyayı kapsayan siyasal bir din çerçevesi içinde tarif edilmemelidir deniliyorsa, bunlar neye göre tanımlanmalıdır? Milliyetçi evrenselciliğin «haçlı» anlayışındaki ihtiraslara son verildikten sonra çözümlenmesi gereken temel sorun bu olmaktadır.

DIŞ POLİTİKANIN HEDEFLERİ ULUSAL ÇIKAR AÇISINDAN TANIMLANMALI VE YETERLİ GÜÇLE DESTEKLENMELİDİR

Barışı koruyucu bir diplomasi için bu ikinci kuraldır. Barışsever bir ulusun ulusal çıkarı sadece ulusal güvenlik çerçevesinde tanımlanabilir, ve ulusal güvenliğin ise ulusal ülke - toprağının ve ulusal kurumların bütünlüğü şeklinde tanımlanması gerekir.⁸ Ulu-

(7) Edmund S. Morgan, *The Puritan Dilemma. The Story of John Winthrop* (Boston : Little, Brown and Co., 1958), s. 189, 190.

(8) Bu konudaki problemlerin daha geniş incelendiği yer için, bakınız: s. 526 vd.

sal güvenlik, bu bakımdan, diplomasinin savunmak zorunda olduğu en düşük minimumdur ve diplomasi bunu yeterli güçle hiç ödün vermeksizin savunmak zorundadır. Fakat diplomasi, çekirdek-sel çağın etkisi altında ulusal güvenliğin geçirdiği köklü değişiklik karşısında daima canlı bulunmalıdır. İçinde bulunduğumuz çağa gelinceye kadar, bir ülke diplomasisini, kendi güvenliğini bir başka ulusun sırtından sağlamak için kullanırdı. Bugün ise, atomik güc dengesinde belirli bir ulusun yararına radikal bir değişiklik yapamadığından, belli tek bir ulusu bile çekirdek-sel bir yıkım tehlikesine karşı güvenliğe kavuşturmak için, diplomasi, diğer bütün ulusları da aynı güvenliğe kavuşturmak zorundadır. Böyle kısıtlayıcı ve olağanüstü bir çerçevede tanımlanan bir ulusal çıkar kavramı karşısında diplomasi üçüncü kuralına uygun hareket etmek zorundadır.

DİPLOMASİ SİYASET SAHNESİNE DİĞER ULUSLAR AÇISINDAN BAKMALIDIR

«Bir ulus için aşırı bencillikten, ve başkalarının doğal olarak umud edeceği veya korkacağı şeyleri hiç hesaba katmamaktan daha yıkıcı birşey olamaz.»⁹ Ulusal çıkar açısından diğer ulusların ulusal çıkarları nedir, ve bunlar insanın kendi ulusunkilerle bağdaşabilir mi? Ulusal çıkarın ulusal güvenlik açısından tanımı kolaydır, ve herhangi bir başka güc dengesi içindekine göre iki - kutuplu bir güc dengesi sisteminde karşıt iki ulusun çıkarlarının birbirleriyle bağdaşma olasılığı daha fazladır. İki kutuplu sistem, gördüğümüz üzere, barış açısından bakılacak olursa, heriki blokun tüm dünya yüzeyinde rekabet ilişkileri içinde bulunduğu ve herikisinin de evrensel bir «misyon» anlayışının haçlı ruhu yüzünden ihtiraslarının yanıp tutuştuğu bir dönemde diğerlerinden çok daha fazla bir güvensizlik unsurudur. (Bu tehlikeli) durumun yakınlığı, ülkeler için doğal düşmanlar yaratır.»¹⁰

Fakat kendi ulusal çıkarlarını ulusal güvenlik çerçevesi içinde tanımladıktan sonra, karşı tarafın ulusal güvenlik ufkuna yakın veya bu ufkun sınırları içinde denecek kadar aşırı pozisyonlarından geri çekilip kendi ulusal güvenlik alanında ve kendi boyutları içinde yeralabilirler. Bu aşırı uzaklara taşan pozisyonlar ulusal güven-

(9) Edmund Burke, «*Remarks on the Policy of the Allies with Respect to France*» (1793), *Works*, C. IV (Boston: Little, Brown, and Company, 1889), s. 447.

(10) The Federalist, No. 6.

liğe hiçbir katkıda bulunmaz; savaş hâlindeyse muhafaza edilemeyecek pozisyonlar olduklarından gereksiz yük teşkil etmekten öte bir işe yaramazlar. Heriki blok da, herikisinin ulusal güvenlik sahalarını birbirinden ayıran mesafe ne kadar genişlerse okadar fazla güvenlik içinde olacaktır. Bu durumda heriki taraf da birbirinden uzak mesafede birer hat teşkil edecek, ve bu hat sayesinde karşı tarafa buna dokunmanın veya hatta yaklaşmanın savaş anlamına geleceğini anlatmış olacaktır. Böyle bir durumda iki tarafın sınır hatları arasında uzanan sahalar ne olacaktır? Bu konuda da diplomasiinin dördüncü kuralı uygulanacaktır.

ULUSLAR KENDİLERİ İÇİN YAŞAMSAL OLMAYAN BÜTÜN SORUNLARDA
UZLAŞMAYA İSTEKLİ OLMALIDIR

Her yönetim, insanların sağladığı bütün yararlar ve esenlikler, her türlü erdem ve bütün dürüst eylemler; karşılıklı uzlaşma ve alış-veriş temeli üzerine kurulurlar. Uygunsuzlukları dengeler; verdiğimiz göre alır; başkalarını mutlu kılmak için bazı haklarımızdan vazgeçeriz; ve uzlaşma bilmeyen kurnazlar olmaktansa mutlu yurttaşlar olmayı tercih ederiz. Toplum hayatının avantajlarından yararlanmak için bazı doğal özgürlüklerimizden nasıl vazgeçiyorsak, büyük bir imparatorluğun «camiasına» üye olmanın sağlayacağı avantajlardan yararlanmak için de bazı medenî özgürlüklerimizden fedakârlıkta bulunmamız gerekir. Fakat, bütün âdil işlerde, elde edilen (satın alınan) şey ödenen değer ile oranlı olmak durumundadır. Hiçkimse ruhunu bir alış-veriş metayı haline sokamaz.

Diplomasinin en güç işi buradadır. Siyasal bir dinin «haçlı» ruhuna bulanıp kararmamış ve heriki tarafın da ulusal çıkarlarını tarafsız bir şekilde görme yeteneğini yitirmemiş kafalar için bu yaşamsal çıkarların hududunun çizilmesi fazla güç olmasa gerekir. İkinci dereceden sorunlar üzerinde uzlaşmaya varmak başka bir meseledir. Burada yapılması gereken iş, kendi mahiyetleri itibariyle zaten birbirilerinden ayrılma ve tanımlanma eğiliminde bulunan çıkarları ayırma ve tanımlama değil, fakat herbiri pekçok noktalarda birbiriyle temas hâlinde bulunan ve ayrılma olanağı-

(11) Edmund Burke, «Speech on the Conciliation with America,» *loc. cit.*, C. II, s. 169.

nın da dışında biribirileriyle sarmaşımlaşmış bulunabilecek çıkarları dengede tutmaktır. Bu ara sahalarda karşı tarafın alanı içine massedilmesine müsaade etmeksizin, belli bir dereceye kadar nüfuzunu icra etmesine izin vermek, yapılması gereken çok büyük bir iştir. İnsanın kendi güvenlik bölgesine yakın olan yerlerde karşı tarafın nüfuzunu, bu yerleri kendi alanı içine massetmemek üzere, mümkün olduğu kadar küçük tutması işi ise bundan hiç de geri kalmayacak güçlüktedir. Bu iki işin yapılması için kullanılabilecek elde hazır hiçbir formül bulunmamaktadır. Ancak azimli ve kendine dur demesini bilen bir tutumla desteklenen devamlı bir adaptasyon süreci sayesinde ki, bu ikinci dereceden sorunlar üzerinde uzlaşma mümkün olabilir. Bununla beraber, uzlaşma siyasetini destekleyecek ve kolaylaştıracak olan bir yaklaşım ile zorlaştıracak bir yaklaşımın niteliği hakkında *a priori* olarak bazı şeyler söylenebilir.

Herşeyden önce, uzlaşmanın başarısının — yani, dördüncü kurala uymanın— ne derecede diğer üç kurala —ki, bunlar da aynı şekilde aralarında bağımlıdırlar— uyumlanmaya dayandığını belirtmek gerekir. İkinci kurala uymanın birinci kuralın gerçekleştirilmesine bağlı olması gibi, üçüncü kurala uyma da ikinci kurala uymanın gerçekleşmesini beklemek zorundadır. Bir ulus, ancak, siyasal bir akidenin yükleneceği «haçlı» ruhundan kendisini arındırdıktan sonradır ki kendi ulusal çıkarları konusunda rasyonel bir görüşe varabilir. Bir ulus, ancak, kendisi için ulusal çıkarlar saydığı şeyler üzerinde güvenliğe kavuştuktan sonradır ki karşı tarafın ulusal çıkarlarını tarafsız bir şekilde düşünmeye başlayabilir. Nedenli önemsiz olursa olsun, herhangi bir sorun üzerinde uzlaşma, heriki taraf da kendi ulusal çıkarları konusunda güvence içinde olmadıkça, olanaksızdır. Bu yüzden, diğer üç kuralda uzlaşmaya istekli değillerse, uluslar dördüncü yerine getirmeyi ümit edemezler. Hem ahlâk açısından, hem de tedbirlilik açısından bu dört temel kurala uymak gerekir.

Uymayı kabul etmek uzlaşmayı mümkün kılar, fakat uzlaşmanın başarısını garantilemez. İlk üç kurala uyma ile mümkün kılınmış uzlaşmaya devamlı olabilme şansı kazandırmak için beş kuralın daha göz önünde tutulması gerekir.

Uzlaşmanın Beş Öngereği

GERÇEK YARARIN ÖZÜ İÇİN DEĞERİ OLMAYAN HAKLARDAN VAZGEÇ

Propagandacı ve hukuka uygunluk taraftarı bir kafa ile düşününen bir diplomasi, hukuku bir metin olarak anlamakta ısrar ettiği gibi, bu ısrarının kendi ulusu ve insanlık için yol açacağı sonuçları da göremez. Ortada savunulması gereken haklar da olduğu için, bu tür diplomasi ele alınan sorunlarda uzlaşma olamayacağını zanneder. Oysa diplomatın karşı karşıya olduğu tercih, hukuka uygunluk ile hukuka uygunsuzluk değil, siyasal akıllılık ile siyasal akılsızlık arasında bir tercihtir. «Benim ilgilendiğim sorun,» demiştir Edmund Burke, «halkınızı yoksul ve mutsuz kılmaya hakkınız olup olmadığı değil, fakat halkınızı mutlu kılmanın sizin yararınıza olup olmadığıdır. (Bu), bir hukukçunun benim *yapabileceğim* şey olarak söylediği değil, fakat insanlığın, aklın, ve adaletin yapmam gerektiğini söylediğidir.¹²

KENDİNİZİ, HİÇBİR ZAMAN, İTİBARINIZI YİTİRMEDEN GERİ DÖNEMİYECEĞİNİZ VE BÜYÜK TEHLİKELERE GİRMEDEN İLERLEYEMEYECEĞİNİZ BİR DURUMA SOKMAYIN

Bu kuralın çiğnenemesi çoğu defa, bir öncekinin kaale alınmayışından ileri gelmektedir. Yasal bir hakkın gölgesi yüzünden siyasal bir avantajın gerçekliğini gözden kaçırarak bir diplomasi, kendi kendine, hukuken bir hakka sahip, fakat siyaseten yapacak bir işten yoksun duruma düşürür. Diğer bir deyişle, böyle bir ulus, bunu elinde bulundurma hakkına sahip olsun veya olmasın, kendisini bir belli pozisyona sokar ve bunun siyasal sonuçlarına bakmamış olur. Burada da uzlaşma zorlaşmış olur. Böyle bir pozisyondan, bu ulus, ciddi itibar yitirmesine katlanmadan gerileyemez. Böyle bir ulus, bu pozisyondan, hatta savaş tehlikesi de dahil, siyasal riskleri göze almadan ileri de gidemez. Elde tutulması güç pozisyonlara dikkatsizce ve hemen yönelivermek, ve asıl önemlisi, böyle yerlerden, zamanında çekilmemekte ısrar etmek yetersiz bir diplomasi tipik özelliğidir. Bunun en iyi örnekleri, 1870 Fransa - Prusya Savaşından önceki günlerde III. Napolyon'un siyaseti, ve Birinci Dünya Savaşının öncesinde Avusturya ve Almanya'nın izledikleri politikalardır. Bu örnekler bu kuralın

(12) «Speech on Conciliation with the Colonies» (1775), *The Works of Edmund Burke* (Boston: Little, Brown, and Company, 1865), C. II, s. 140.

dinlenmemesi ile savaş tehlikesi arasında ne kadar yakın bir ilişki olduğunu da göstermektedir.

HİÇBİR ZAMAN ZAYIF BİR MÜTTEFİKİNİZİN SİZİN ADINIZA KARAR ALMASINA MÜSAADE ETMEYİN

Önceki kurallara dikkat etmeyen uluslar bu kuralı çiğnemeye de en yatkın olanlardır. Böylesi uluslar, kendi ulusal çıkarlarını zayıf müttefikinin ulusal çıkarlarıyla bütün bütüne özdeşleştirerek kendi hareket serbestilerini kaybederler. Güçlü müttefikinin desteğinden emin bulunan zayıf müttefik devlet dış politikasında kendine uygun gelen yöntem ve hedefleri seçebilir duruma gelir. Bir süre sonra kuvvetli müttefik, olanları desteklemek zorundadır ve kendisi için değil, fakat sadece müttefiki için yaşamsal olan sorunlar üzerinde bile uzlaşmaya varabilme durumunda değildir.

Bu kuralın ihlâli konusunda klâsik örnek, 1853 yılında Türkiye'nin İngiltere'yi ve Fransa'yı Kırım Savaşı öncesinde savaşa sürüklemesidir. Türkiye, Rusya ile savaşırsa, Batılı devletlerin kendisini destekleyeceğini biliyordu. Bu yüzden, Avrupa Ahengi (Concert of Europe) Rusya ile Türkiye arasında bir uzlaşma üzerinde görüş birliğine varmış bulunduğu hâlde, bir savaş çıkarma konusunda elinden gelen her türlü tahrikte bulunan Türkiye, sonunda, kendi iradelerine rağmen İngiltere ve Fransayı savaşa sürüklemiştir. Böylece, Türkiye gerek savaş konusunda ve gerekse barış konusunda kendi ulusal çıkarlarına göre karar almış ve bu işte Fransa ve İngiltere'yi de geride bırakmıştır. Bu yüzden, İngiltere ve Fransa kendi ulusal çıkarları Rusya ile savaşa girmeyi gerektirmediği, ve savaşın çıkışını neredeyse önlemeye muvaffak olmuş bulundukları bir sırada, bu kararı kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu iki devlet kendi hareket serbestîlerini zayıf bir müttefike kaptırmışlar, ve o da bu hareket serbestîsini kendi amaçlarına göre bu iki devletin politikaları üzerinde kullanmıştır.

SİLÂHLI KUVVETLER DIŞ POLİTİKANIN EFENDİSİ DEĞİL, ARACIDIR

Bu kurala dikkat edilmezse, başarılı ve barışçı hiçbir dış politika izlenemez. Hiçbir ulus, dış politikanın amaç ve araçları ordu tarafından belirleniyorsa, uzlaşma siyaseti izleyemez. Silâhlı kuvvetler savaş; dış politika ise barış aracıdır. Savaşa girmenin de dış politika izleminin de nihaî amaçlarının özdeş olduğu doğrudur : her

ikisi de ulusal çıkara hizmet eder. Bununla beraber, ikisi, âcil hedefleri, kullandıkları araçlar, ve kendi görevlerindeki düşünce tarzları bakımından birbirilerinden temelden ayrılırlar.

Savaşın hedefi basittir ve kayıtsız şartsızdır : düşmanın irade ve azmini kırmak. Yöntemleri de aynı şekilde basit ve şartsızdır : düşmanın «zırhının» en zayıf noktasına, eldeki güçlerin en büyük kısmıyla vurmak. Sonuç olarak, askerî liderler mutlak çerçeveler içinde düşünmek zorundadırlar. Askerî bir lider hâlde ve yakın gelecekte yaşar. Önündeki tek sorun, en ucuzundan ve en çabuk şekilde nasıl zafer kazanılacağı ve yenilgiden nasıl kaçınılacağıdır.

Dış politikanın hedefi nisbîdir ve şartlıdır : insanın kendi yaşamsal çıkarlarını, karşısındakileri zedelemekten güvenceye kavuşturmaya yetecek derecede karşı tarafın azim ve iradesini yumuşatmak; yıkmak ve kırmak değil. Dış politikanın yöntemleri de nisbî ve şartlıdır : insanın önündeki engelleri tahrip ederek, yok ederek ilerlemesi değil, fakat engeller karşısında geri çekilerek, onların çevresinden başka yollar bulup geçerek, onları yumuşatıp çözerek inkâ, müzakere, ve baskı yoluyla usulca geçmesidir. Sonuç olarak diplomatın düşünce tarzı ince ve karmaşıktır. Önündeki sorunu tarih içinde bir an olarak görür, ve yarınki zaferin de ardından, geleceğin olanaklarını kestirmeye çalışır. Bolingbroke'un sözleriyle :

Burada şunu söyleyeyim ki, şehirler almanın, savaşlar kazanmanın şan ve şerefinde bu zaferlerden hâsıl olacak sonuçların yararından başka bir ölçü olamaz. Silâhları tutan ellere şeref kazandıran öyle zaferler vardır ki, bir ulusun meclislerini utanç içinde bırakabilir. Savaş kazanmak, şehir düşürmek, bir generalin, bir ordunun şânını oluşturur... Fakat bir ulusun şânı ve şerefi denilen şey, amaçladığı sonuçların o ulusun çıkar ve gücüne, kullandığı yolların amaçladığı sonuçlara, ve harcadığı çabanın da herikisine birden oranlanmasıyla ilgili birşeydir.⁴

Dışişlerinin yönetimini orduya ve askerlere terk etmek, bu bakımdan, uzlaşma olanağını yoketmek ve bu nedenle de barış davâsını yenilgiye uğratmak demektir. Asker akıllı, mutlak zaferle mut-

(4) *Bolingbroke's Defence of the Treaty of Utrecht* (Combridge University Press : 1932), s. 95.

lak yenilgi arasında işlemedini bilir. Diplomasinin sabırlı, karmaşık, ve esnek manevralarını bilmez. Diplomasinin temel amacı zafer veya yenilgi mutlaklığından kaçınmak ve müzakere ile varılmış uzlaşmalarla orta yolu zemin edinmektir. Askerlik mesleğinden kişilerin askerlik sanatının kurallarına göre yönettiği bir dış politika ancak savaş ile sona erer, zira «ne için yola çıkarsak, vardığımız yer de öyle olur.»⁵

Modern savaşın olanaklarının bilincine varmış uluslar için, barış dış politikanın zorunlu amacıdır. Dış politika öyle yönetilmek gerekir ki, barışın korunmasını olanaklı kılsın ve savaş çıkmasını kaçınılmaz kılmasın. Egemen uluslardan kurulu bir toplumdan, askerî güç dış politikanın gerekli aracıdır. Fakat dış politikanın bu aracı dış politikanın efendisi olmamalıdır. Savaş nasıl barışı mümkün kılmak için yapıyorsa, dış politika da barışı daimî kılmak için uygulanmalıdır. Bu görevlerin herikisinin de icrası için, ordunun, anayasaca dış işlerinin yürütülmesinden sorumlu tutulan sivil makâmlara tâbi olması vazgeçilmez bir önerektir.

HÜKÜMET KAMU OYUNUN LİDERİDİR, KÖLESİ DEĞİL

Dış politikanın yönetiminden sorumlu olan kişiler bu ilkeyi daima akıllarında tutmazlarsa diplomasinin en temel ilkelerine bile uyamazlar; bunları yerine getiremezler. Yukarda da ayrıntılı olarak işaret edildiği üzere,⁶ iyi bir dış politikanın rasyonel koşulları, rasyonel olmaktan çok hissî tercihleri olan bir kamu oyuna daha işin başından itibaren güvenmemek ve itibar etmemektir. Bu, özellikle, uzlaşmacılığı amaç edinen; bu yüzden de, karşı tarafın amaçlarından bazısına saygı gösteren ve kendisinin bazı amaçlarından fedakârlık edebilecek olan bir dış politika için doğrudur. Hele, dış politikanın demokratik denetim koşulları altında yönetildiği ve siyasal bir dinin «haçlı» ruhundan esinlendiği hâllerde, devlet adamları, daima, kitlelerin alkışı uğruna iyi bir dış politikanın gereklerinden fedakârlıkta bulunmuşlardır. Diğer yandan, iyi bir dış politikanın gereklerini bir bütün hâlinde savunmak isteyen ve halkın tutku ve ihtirasları bunlara hiç bulaşmasın diye uğraşan devlet adamı siyasî lider olarak kendi idam fermânını imzalamış olur; bu ise, kendisini iktidara getiren halk desteğini

(5) William Graham Sumner, op. cit., s. 173.

(6) Bakınız : s. 189 ve devamı.

kaybedeceği için, kendi dış politikasının da idam fermânını imzalaması demektir.

Bu bakımdan, devlet adamı ne halkın tutku ve isteklerine köle olmak ne de bunları hiç kaale almamak durumundadır. Devlet adamı kendini bunlara adapte etme ile, bunları kendi dış politikasını destekleyecek şekilde kullanma ve yöneltme arasında akıllıca ve dürüstçe bir denge kurmak zorundadır. Tek kelimeyle, liderlik etmek durumundadır. Bu şekilde en yücesinden bir devlet adamı görevini yerine getirmek için : hem bir yandan gemisinin yelkenlerini halkın istek, duygu, ve tutkularıyla doldurmak; hem de bu rüzgârı devlet gemisini, ne denli dolaşık ve zigzaglı bir yol izlerse izlesin, iyi bir dış politikanın salim limânına ulaştırmak için kullanmak zorundadır.

Sonuç

Bizim çizip özetlemeye çalıştığımız uluslararası barış yolu yüzelli yıldan beri savaş kurbanı dünyanın hayâllerini tutuşturan parlak formüllerdeki heyecan verici niteliklerden yoksundur; onlarla başa çıkamaz. Savaşı bir anda ve kökten sona erdirecek bir formülün radikal bir şekilde yalın oluşunda göze çarpıcı birşey olmak gerekir. Bu formüller, serbest ticaret, hakemlik, silâhsızlanma; ortaklaşa güvenlik, evrensel sosyalizm, uluslararası yönetim, ve dünya devleti gibi çözüm yolları tarafından ileri sürülmüştür. Diplomasi ile çözüm ise genellikle insanlara hiç de parlak, büyüleyici veya esinleyici gelmemektedir.

Bununla birlikte şu noktayı belirtmiş bulunuyoruz ki, bu çözüm yolları, sadece yüzeydeki sorunları değil de, bunların da temelindeki esas sorunları ele aldıklarında, bütünleşmiş uluslararası bir toplumun varlığını varsaymakta; gerçekte böyle birşey mevcut olmadığı hâlde, bu varsayımı temel edinmektedirler. Böyle bir uluslararası toplumu oluşturmak ve varlığını devam ettirebilmek için, diplomasinin uzlaştırıcı tekniklerine ihtiyaç vardır. Ulusal toplumun bütünlük ve barışı göze çarpıcı bir parlaklığı olmayan uzlaşma ve değişme tekniklerinin gün - be - gün işlerlikleri ile geliştirilebileceği gibi, uluslararası hayatın nihaî ideali de — yani, uluslarüstü topluma geçiş— iknâ, müzakere, ve baskıda bulunma gibi diplomasinin geleneksel araçları sayesinde gerçekleştirilebilir.

Buraya kadar bizi izlemiş olan okuyucu haklı olarak sorabi-

lir : Fakat savaşın önlenmesi konusunda diplomasinin geçmişte de başarısızlıkları olmamış mıdır? Bu haklı soruya iki cevap verilebilir.

Barışı koruma görevinde diplomasi defalarca, pekçok yenilgilere uğramış, defalarca da, pekçok başarılar kazanmıştır. Yenilgiye uğradığı zamanlarda, sebep, kimsenin diplomasinin başarı kazanmasını istememesidir. Hedeflerin ve yöntemleri bakımından geçmişin sınırlı savaşlarının günümüzün savaşından ne kadar farklı olduğunu görmüş bulunuyoruz. Savaş kralların olağan işlerinden sayıldığı günlerde, diplomasinin işi savaşı önlemek değil, savaşı kral için en uygun anda başlatmaktır.

Diğer yandan, uluslar diplomasiyi savaşı önleme amacıyla kullandıkları zaman, çoğu defa bunda başarı kazanmışlardır. Modern zamanların başarılı bir savaş önleyici diplomasi örneği 1878 Berlin Kongresidir. Uzlaşmacı bir diplomasinin barışçı araçları ile bu Kongre, Napolyon Savaşlarından beri İngiltere ile Rusya'nın arasını açan meselelerde bir çözüm yolu bulmuş, veya bu yolda bir yumuşama ve kabul getirmiştir. Ondokuzuncu yüzyılın hemen bütün süresince, Balkanlar, Çanakkale Boğazı ve Doğu Akdeniz konularında İngiltere ile Rusya arasındaki çatışmalar dünya barışının başı üzerinde her ân inmek üzere olan bir kılıç gibi durmuştur. Buna rağmen, Kırım Savaşını izleyen elli yıllık dönemde, Rusya ile İngiltere arasındaki anlaşmazlıkların her ân savaşa yol açması beklendiği hâlde, böyle birşey gerçekleşmemiştir. Barışın korunması konusunda burada esas takdir edilecek olan Berlin Kongresinde uygulanan uzlaşmacı bir diplomasi ve onun teknikleridir. İngiltere Başbakanı Disraeli bu Kongreden Londra'ya döndüğünde, gururla, vatana «şerefli... bir barış» getirdiğini bildirmiştir. Gerçekte ise, sadece o günün İngilteresine değil, gelecek kuşaklara da barış getirmişti; nitekim İngiltere ile Rusya arasında yüzyıl süreyle bir savaş olmamıştır.

Bununla beraber, egemen uluslardan kurulu bir toplumda barışın her an bozulabileceğini de görmüş bulunuyoruz. Diplomasinin barışı korumadaki sürekli başarısı, gördüğümüz gibi, bütün önde gelen tarafların sahip olmaları gereken olağanüstü moral ve entellektüel niteliklere dayanmaktadır. Ulusal güc öğelerinden birinin değerlendirilmesinde yapacağı bir hatâ ile, önde gelen devlet adamlarından biri veya diğeri barış ile savaş arasındaki kıl pa-

yı mesafenin bir anda aşılmasına sebep olabilir. Bir plânı veya bir kuvvet hesaplamasını alt-üst eden hatâlar bunun gibi şeylerden ibarettir.⁷

Diplomasi, egemen uluslardan kurulu bir toplumun barışın korunmasında kullanılmak üzere verebileceği en iyi araçtır, fakat, özellikle çağdaş dünya politikasının ve savaşının koşulları altında, bu da yeterince iyi bir araç değildir. Uluslar ancak kendilerinden daha yüksek bir otoriyete bağlandıkları ve modern teknolojinin sağladığı tahrip araçlarını bu otoriyete tâbi kıldıkları — yani egemenliklerinden vazgeçtikleri— zamandır ki, uluslararası barış iç barış kadar güvenliğe ve güvenceye kavuşturulabilir. Diplomasi barışı bugünkünden daha büyük bir güvenceye kavuşturabilir, ve dünya devleti de barışa, diplomasinin kurallarına itaat edecek olan ulusların kazandıracağından da büyük bir güvence sağlayabilir. Ne var ki, bir dünya devleti olmadıkça devamlı bir barış olmayacağı gibi, barış koruyucu ve (uluslararası) topluluk kurucu bir diplomasinin süreçleri olmadan da dünya devleti diye birşey olamaz. Dünya devletinin sadece boş bir görüntüsü olmaması için, diplomasinin çatışmaları hafifleten ve gideren uzlaştırmacı süreçlerinin canlandırılması gerekecektir. İnsanın uluslararası ilişkilerin nihaî durumu hakkında düşüncesi ne olursa olsun, bu ihtiyacın kabulünde ve bunun karşılanması istenmesinde iyi niyetli bütün insanlar biraraya gelebilirler.

Bu sayfalarda sunulan uluslararası barış anlayışını destekleyecek bir otorite gerekiyorsa, bu, dış politikada çağdaşlarının çoğuna göre çok daha az hatâ işlemiş birinin fikirlerine danışmakla bulunabilir —Sir Winston Churchil. 23 Ocak 1948'de Avam Kamara-sında çağdaş dünyanın durumu hakkında yaptığı konuşmasında, «Bir savaş olacak mı?» diye kendi kendine sorduğunda— Soğuk Harbin başlangıcından beri verdiği elliye yakın söylevde de belirttiği gibi—, uzlaşma yoluyla varılacak bir barış için çağrıda bulunmuş, ve şöyle demiştir :

Şu ânda sadece şunu söyleyebilirim ki, bana, vakit geçirmekte devam etmekte gerçek bir tehlike var gibi görünmektedir. Savaşın önlenmesi için en büyük şansın, vakit çok gecikmeden meseleleri Sovyet Hükümeti ile birlikte müzakere etmek ve bir çözüme varmak-

(7) Bakınız : s. 200 ve devamı, 265 ve devamı.

ta olduğuna inanıyorum. Bu, tabiatıyla kendi aralarında en yakın bir zamanda bir birlik kurmaları gereken Batılı demokrasilerin bir çözüm için Sovyetlere başvurmakta inisiyatifi ele almalarını şart kılacaktır.

Komünistlerle bir düşünmek veya onlarla iddialaşmak lüzûmsuz bir iştir. Bununla beraber, (Komünistlerle) âdil, dürüst, ve realistce esaslar üzerinde temas kurulabilir, ve benim tecrübelerime göre de, (müzakereler sonundaki anlaşmayla) verdikleri sözü, bu sözlerinde durmaları kendileri için de yararlı olduğu sürece, tutacaklar, ve bu önemli meselede anlaşmazlıklar bir kez giderildikten sonra, bu uzun ömürlü olacaktır...

Beklenmedik zamanda ve bir ânda birşeyler olup bitinceye, herşey sizin kontrolunuzdan çıkıncaya kadar etraftaki olayların kendi bildiklerince akıp gitmesine ve birikmesine göz yummakta —ki, bugün bütün söylemek istediğim budur— çok vahim tehlikeler vardır.

Ortadaki bütün olguları ve gerçekleri inceledikten sonra, inancım odur ki, bugün savaştan kaçınmakta en büyük şans; diğer Batılı demokrasilerle âhenk içinde, bütün meseleleri Sovyet Hükümetiyle başbaşa müzakere etmekte, ve bütün mahremiyeti ve vekârı içinde yürütülecek diplomatik süreçlerle uzun ömürlü ve dayanıklı bir çözüme varmaktadır. Böyle bir çözüme varılabilirse, bunda herkesin yararına yeterince birşeyler olacağı kesindir. Bununla beraber, şunu söylemem gerekir ki, bu yöntem dahi savaşın çıkışını önlemekte bir garanti teşkil etmeyecektir. Fakat, benim inancım, bunun barışı canlı tutma konusunda en yüksek şansı getireceğidir.⁸

(8) *Parliamentary Debates (Hansard). House of Commons, C. 446, No. 48, s. 562-3.*

**EK : BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
ANTLAŞMASI**

YARARLANILAN KAYNAKLAR

**TARİHSEL İSİM VE KONULAR
SÖZLÜĞÜ**

DİZİN

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANTLAŞMASI

Bir insan ömrü içinde iki kere beşeriyete tarif olunmaz acılar yükleyen harb belâsından, geleceğin nesillerini korumaya,

İnsanın ana haklarına, şahsın haysiyet ve değerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi büyük ve küçük milletler için de hak eşitliğine olan imanımızı yeniden ilân etmeğe,

Adaletin muhafazası ve andlaşmalarla devletler hukukunun diğer kaynaklarından doğan vecibelere saygı gösterilmesi için gerekli şartları yaratmağa,

Sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmağa ve daha büyük bir serbestlik içinde daha iyi yaşama şartları ihdas etmeğe,

Ve Bu Maksatla,

Hoşgörüyle hareket etmeğe, iyi komşuluk zihniyeti içinde birbirimizle barışık yaşamağa,

Milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için kuvvetlerimizi birleştirmeğe,

Müşterek menfaatin icapları dışında, silâh kuvvetinin kullanılmamasını sağlayan prensipleri kabule ve usulleri tesise,

Bütün milletlerin ekonomik ve sosyal ilerlemesini kolaylaştırmak için milletlerarası müesseselere başvurmağa,

Azmetmiş Olan,

Biz, Birleşmiş Milletler Halkı,

Bu Amaçları Gerçekleştirmek İçin,

Gayretlerimizi Beraberce Sarfetmeğe Karar Verdik.

Buna binaen, San Fransisco şehrinde toplanıp, usulüne uygun görülen yetki mektuplarını hâmil bulunan temsilcileri vasıtasıyla, metbu Hükûmetlerimiz, işbu Birleşmiş Milletler Andlaşmasını kabul etmişler ve aşağıdaki vesikalarla Birleşmiş Milletler adını alacak olan Milletlerarası bir Teşkilât kurmuşlardır.

Bölüm I

AMAÇLAR ve PRENSİPLER

Madde 1

Birleşmiş Milletlerin amaçları şunlardır :

1 — Milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve bu maksatla : Barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzlaştırmak ve her türlü saldırma fiilini veya barışın başka suretle bozulması halini ortadan kaldırmak üzere, müessir müşterek tedbirleri almak; barışın bozulmasını inta edebilecek milletlerarası mahiyette uyuşmazlıkların veya durumların düzeltilmesini veya çözülmesini, adalet ve devletler hukuku prensiplerine uygun olarak barış yollarıyla gerçekleştirmek;

2 — Milletlerarasında, milletlerin hak eşitliği prensibine ve kendi mukaddesatlarını kendilerinin tayin hakkına saygı üzerine kurulmuş dostane münasebetleri geliştirmek ve dünya barışının sağlamlaştırılması için elverişli her türlü diğer tedbirleri almak;

3 — Ekonomik, sosyal, fikrî ve insanî mahiyetteki milletlerarası dâvaları çözerek ırk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine karşı saygıyı geliştirerek ve teşvik ederek, milletlerarası işbirliğini geliştirmek;

4 — Milletlerin bu müşterek amaçlara doğru sarfettikleri gayretlerin ahenkleştiği bir merkez olmak.

Madde 2

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ve Üyeleri, birinci maddede beyan edilen amaçlara ulaşmak için aşağıdaki prensiplere uyarak hareket edeceklerdir :

1. Teşkilât bütün Üyelerinin egemen eşitliği prensibi üzerine kurulmuştur.

2. Teşkilâtın Üyeleri, üyelik sıfatından doğan hak ve menfaatlerden her birinin faydalanmasını sağlamak için, işbu Andlaşma mefadı gereğince üzerlerine aldıkları bütün vecibeleri iyi niyetle yerine getireceklerdir.

3. Teşkilâtın Üyeleri, milletlerarası mahiyetteki uyuşmazlıklarını, milletlerarası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye koymayacak şekilde barış yolları ile çözerler.

4. Teşkilâtın Üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasî bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.

5. Teşkilâtın Üyeleri, işbu Andlaşma hükümleri gereğince, Teşkilâtın giriştiği herhangi bir teşebbüse her türlü yardımda bulunurlar ve Teşkilâtça aleyhinde önleyici veya zorlayıcı tedbir alman Devlete yardım etmekten kaçınırlar.

6. Teşkilât, Birleşmiş Milletler Üyesi olmayan Devletlerin, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasının icabettirdiği ölçüde, işbu esaslara uygun olarak hareket etmesini sağlar.

7. İşbu Andlaşmanın hiç bir hükmü, ne özü itibariyle bir Devletin millî yetkisi içinde bulunan işlere, Birleşmiş Milletlerin karışmasına cevaz verir ve ne de Üyeleri, bu gibi işleri işbu Andlaşma gereğince bir çözüm tarzına bağlamaya icbar eder; bununla beraber, VII nci bölümde derpiş edilen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına bu prensip hiçbir suretle halel getirmez.

Bölüm II

ÜYELER

Madde 3

Milletlerarası Teşkilâtı kurmak için San Fransisco'da toplanan Birleşmiş Milletler Konferansına iştirâk etmiş veya 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Demecini önceden imzalamış bulunan ve işbu Anlaşmayı imzalayarak 110 uncu madde gereğince onayan Devletler, Birleşmiş Milletlerin aslî Üyeleridir.

Madde 4

1. İşbu Andlaşma vecibelerini kabul edip bunları yerine getirmeye muktedir ve istekli olduklarma Teşkilâtça hükmedilen bütün diğer barışsever Devletler Birleşmiş Milletler Üyesi olabilir.

2. İşbu şartları haiz olan her Devletin, Birleşmiş Milletler Üyeliğine kabulü, Güvenlik Meclisinin tavsiyesi üzerine, Genel Kurul kararıyle olur.

Madde 5

Güvenlik Meclisi tarafından aleyhinde önleyici veya zorlayıcı bir teşebbüse girişilen bir Teşkilât Üyesi, Güvenlik Meclisinin tavsiyesi üzerine Üyelik sıfatından doğan hak ve imtiyazları kullanmaktan, Genel Kurul'ca menedilebilir. İşbu hak ve imtiyazların yeniden kullanılmasına Güvenlik Meclisi müsaade edebilir.

Madde 6

Bir Teşkilât Üyesi işbu Andlaşma'da beyan olunan prensipleri devamlı şekilde ihlâl etmekte ısrar ederse, Güvenlik Meclisinin tavsiyesi üzerine, Genel Kurul'ca Teşkilâttan ihraç edilebilir.

Bölüm III

UZUVLAR

Madde 7

1. Birleşmiş Milletler Teşkilâtının başlıca uzuvları olarak : Bir Genel Kurul, bir Güvenlik Meclisi, bir Ekonomik ve Sosyal Meclis, bir Vesayet Meclisi, bir Milletlerarası Adalet Divanı ve bir Sekreterlik ihdas edilmiştir.

2. Gerekli görülebilecek tâli uzuvlar işbu Andlaşmaya uygun olarak ihdas edilebilecektir.

Madde 8

Teşkilâtın başlıca ve tâli uzuvlarında, erkeklerin ve kadınların bütün görevlere, eşit şartlar içinde seçilebilmelerine, Teşkilâtça hiçbir kayıtlama konmayacaktır.

Bölüm IV

GENEL KURUL

*Terekküp Tarzı**Madde 9*

1. Genel Kurul, Birleşmiş Milletlerin bütün Üyelerinden terekküp eder.
2. Her Üyenin Genel Kurul'da en çok beş temsilcisi bulunur.

*Görev ve Yetkiler**Madde 10*

Genel Kurul, işbu Andlaşma çerçevesine giren veya işbu Andlaşmada derpiş edilen uzuvlardan herhangi birinin yetki ve görevlerini ilgilendiren her türlü mesele veya işleri görüşebilir ve 12 nci madde hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, işbu mesele veya işler hakkında, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Üyelerine, Güvenlik Meclisine veya Teşkilât Üyeleri ile beraber Güvenlik Meclisine tavsiyelerde bulunabilir.

Madde 11

1. Genel Kurul, silâhsızlanma ve silâhsızlanmanın düzenlenmesinde hâkim olan prensipler dâhil olmak üzere, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası hususundaki işbirliğinin genel prensiplerini tetkik ve bu prensipler hakkında ya Teşkilât Üyelerine, ya Güvenlik Meclisine veya Teşkilât Üyeleri ile beraber Güvenlik Meclisine tavsiyelerde bulunabilir.
2. Genel Kurul, Birleşmiş Milletler üyelerinden herhangi biri, veya Güvenlik Meclisi veyahut Teşkilât Üyesi olmayan bir Devlet tarafından, 35. maddenin ikinci fıkrası hükümlerine göre kendisine sunulan ve milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını ilgilendiren her türlü meseleleri görüşebilir ve 12 nci madde hükmü mahfuz kalmak üzere, bu gibi her türlü meseleler hakkında ya ilgili Devlet veya Devletlere, ya Güvenlik Meclisine veyahut da Devletler ile beraber Güvenlik Meclisine tavsiyelerde bulunabilir. Bir teşebbüse lüzum gösteren bu neviden her mesele Genel Kurul tarafından görüşülmezden önce veya görüşüldükten sonra, Güvenlik Meclisine havale edilir.
3. Genel Kurul, milletlerarası barış ve güvenliği tehlikeye koyacak gibi görünen durumlara, Güvenlik Meclisinin dikkatini çekebilir.
4. Genel Kurulun, işbu maddede sayılan yetkileri 10 uncu maddenin şümulünü tahdit etmez.

Madde 12

1. Güvenlik Meclisi, bir uyuşmazlık veya herhangi bir durum karşısında, işbu Andlaşmanın kendisine yüklediği görevleri yaptığı müddetçe, Genel Kurul bu uyuşmazlık veya durum hakkında hiç bir tavsiyede bulunmamalıdır, meğerki, Güvenlik Meclisi bunun ondan isteye.

2. Genel Sekreter, Güvenlik Meclisinin rızası ile her devrede, Milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasına müteallik olup, Güvenlik Meclisinin meşgul bulunduğu işleri Genel Kurul'un ıttılâna sunar. Keza Güvenlik Meclisi sözü geçen işlerle meşgul olmayı bıraktığı anda, Sekreterlik bundan Genel Kurulu veya, Genel Kurul toplantı halinde değilse, Teşkilât Üyelerini haberdar eder.

Madde 13

a) Siyasî sahada milletlerarası işbirliğini geliştirmek ve uluslar arası hukukun tedrici gelişmesi ile kodlaştırılmasını teşvik etmek,

b) Ekonomik, sosyal alanlar ile fikrî kültür ve eğitim ve sağlık alanlarında milletlerarası işbirliğini geliştirmek ve ırk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarından ve ana hürriyetlerden faydalanmasını kolaylaştırmak için tetkiklere yol açar ve tavsiyelerde bulunur.

2. Genel Kurul'un, yukarıdaki 1 b fıkrasında sözü geçen meselelerle ilgili diğer sorum, görev ve yetkileri IX ve X uncu bölümlerde beyan edilmiştir.

Madde 14

12 nci madde hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerini beyan eden işbu Andlaşma hükümlerinin ihlâlinden doğan durumlar da dâhil olmak üzere, Genel Kurulca umumun iyiliğine zarar verecek veya milletler arasındaki dostane münasebetleri tehlikeye koyacak mahiyette görülen, menşei ne olursa olsun, herhangi bir durumun, barış yoluyla düzeltilmesini temin edebilecek tedbirler tavsiye olunabilir.

Madde 15

1. Genel Kurul, Güvenlik Meclisinin yıllık raporları ile mahsus raporlarını kabul eder ve inceler; bu raporlar Güvenlik Meclisinin milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza için kararlaştırdığı veya aldığı tedbirler hakkında malûmat ve izahat ihtiva eder.

2. Genel Kurul, Teşkilâtın diğer uzuvlarının raporlarını kabul eder ve inceler.

Madde 16

Genel Kurul, milletlerarası Vesayet rejimi hususunda, XII. ve XIII. bölümler gereğince kendisine düşen görevleri yerine getirir, ezcümle, stratejik bölge olarak gösterilmemiş bulunan bölgelere müteallik Vesayet anlaşmalarını tasvip eder.

Madde 17

1. Genel Kurul, Teşkilâtın bütçesini inceler ve tasvip eder.
2. Teşkilâtın giderlerini, Genel Kurulun yaptığı taksim gereğince Üyeler üzerine alırlar.
3. Genel Kurul, 57 nci maddede bahis mevzuu olan ihtisas müesseseleri ile yapılan bütün malî ve bütçeye müteallik anlaşmaları inceler ve tasvip eder ve anılan müesseselerin idarî bütçelerini, kendilerine tavsiyelerde bulunmak üzere, inceler.

*Oylama**Madde 18*

1. Genel Kurulun her Üyesi bir oya sahiptir.
2. Önemli meseleler hakkında Genel Kurul, hazır bulunan ve oy veren üyelerin üçte iki çoğunluğu ile karar verir. Önemli sayılan meseleler şunlardır: Milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasına taallük eden tavsiyeler, Güvenlik Meclisinin geçici üyelerinin seçimi, Ekonomik ve Sosyal Meclis Üyelerinin seçimi, 86 ncı maddenin 1 inci fıkrası gereğince, Vesayet Meclisi Üyelerinin seçilmesi, Teşkilâta yeni üyeler kabulü, Üyelerin hak ve imtiyazlarının taliki, Üyelerin ihracı, Vesayet rejiminin işlemesine müteallik meseleler ve bütçe meseleleri.
3. Üçte iki çoğunlukla çözülecek yeni mesele nevilerinin tesbiti de dâhil olmak üzere, başka meseleler hakkında kararlar, hazır bulunan ve oy veren üyelerin çoğunluğu ile alınır.

Madde 19

Teşkilât giderlerine iştirâk hissesinin ödenmesinde geciken bir Birleşmiş Milletler Üyesi, gecikmiş ödemelerin tutarı, geçen tam iki senelik hissesine eşit veya bundan fazla ise, Genel Kurulda oya iştirâk edemez. Bununla beraber Genel Kurul, bu gecikmenin üyenin iradesi dışında olan durumlardan ileri geldiğini görürse, bu üyenin oya iştirâkine müsaade edebilir.

*Usül**Madde 20*

Genel Kurul, yılda bir olağan toplantı ve durum icabettirince olağanüstü toplantılar yapar. Olağanüstü toplantılar, Güvenlik Meclisinin veya Birleşmiş Milletler Üyelerinin çoğunluğunun isteği üzerine Genel Sekreterin daveti ile yapılır.

Madde 21

Genel Kurul, içtüzüğünü kendi tesbit eder. Her toplantı için Başkanını seçer.

Madde 22

Genel Kurul, görevlerinin yapılması için gerekli tâli uzuvlar vücade getirebilir.

Bölüm V

GÜVENLİK MECLİSİ

*Terekküp Tarzı**Madde 23*

1. Güvenlik Meclisi Teşkilâtın onbeş Üyesinden mürekkeptir. Çin Cumhuriyeti, Fransa, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Amerika Birleşik Devletleri, Güvenlik Meclisinin süreli Üyeleridir. Teşkilâtın diğer on Üyesi, herşeyden evve Teşkilât Üyelerinin milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasındaki ve Teşkilâtın diğer gayelerinin sağlanmasındaki payını ve aynı zamanda da adilâne bir coğrafî taksimi bilhassa gözönünde tutan Genel Kurul tarafından, Güvenlik Meclisine süresiz Üye olarak seçilir.

2. Güvenlik Meclisinin süreksiz Üyeleri iki yıllık bir devre için seçilirler. Güvenlik Meclisinin onbirden onbeşe çıkarılmasını müteakip süresiz Üyelerin ilk seçimlerinde, ilâve dört üyesinin ikisi, bir yıllık devre için seçilecektir. Çıkan üyeler derhal yeniden seçilemezler.

3. Güvenlik Meclisinin her Üyesinin Mecliste bir temsilcisi vardır.

*Görevler ve Yetkiler**Madde 24*

1. Teşkilâtın çabuk ve tesirli hareketinin temini için, Üyeleri, Milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasının başlıca sorumlunu Güvenlik Meclisine verirler ve Güvenlik Meclisinin, bu sorumlunun kendisine yüklediği görevleri yerine getirirken, kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler.

2. Bu görevlerin yapılmasında, Güvenlik Meclisi, Birleşmiş Milletler amaç ve prensiplerine uygun olarak hareket eder. Güvenlik Meclisine işbu görevleri yerine getirebilmesi için verilen muayyen ve mahsus yetkiler VI, VII, VIII ve XII nci bölümlerde gösterilmiştir.

3. Güvenlik Meclisi, Genel Kurulun incelenmesine yıllık raporlar ve icabı halinde mahsus raporlar sunar.

Madde 25

Teşkilât Üyeleri işbu Andlaşma gereğince, Güvenlik Meclisinin kararlarını kabul etmek ve uygulamak hususunda mutabıktırlar.

Madde 26

Dünya insan ve ekonomik kaynaklarının yalnız en küçük kısmını silâhlanmaya ayırarak, milletlerarası barış ve güvenliğin kurulmasını ve muhafazasını kolaylaştırmak için, Güvenlik Meclisi 47 nci maddede derpiş edi-

len Kurmay Komitesinin yardımıyla bir silâhlanmayı tanzim sistemi kurmak üzere Teşkilât Üyelerine sunulacak plânları hazırlamakla mükelleftir.

Oylama

Madde 27

1. Güvenlik Meclisinin her Üyesi bir oya sahiptir.

2. Güvenlik Meclisinin usûl meselelerindeki kararları, dokuz Üyenin müsbet oyu ile alınır.

3. Güvenlik Meclisinin diğer bütün meselelerdeki kararları, sürekli üyelerin hesinin oyları dâhil olmak üzere, dokuz üyenin müsbet oyu ile alınır, şu kadar ki, VI ncı bölüm ile 52 nci maddenin 3 üncü fıkrası me-fadı gereğince alınan kararlarda, bir uyuşmazlıkta taraf olan, oy vermek-ten imtina eder.

Madde 28

1. Güvenlik Meclisi, görevlerini sürekli olarak yerine getirebilecek surette teşkilâtlandırılmıştır. Bu maksatla, Güvenlik Meclisinin her Üyesi Teşkilâtın makarrında her zaman bir temsilci bulundurmalıdır.

2. Güvenlik Meclisi, muayyen zamanlarda, her bir Üyesinin, dilerse, kendisini Hükûmetinin bir Üyesi veya bilhassa tâyin edilen başka bir tem-silci tarafından temsil ettirebileceği toplantılar yapar.

3. Güvenlik Meclisi, Teşkilâtın makarrından başka, ödevini kolaylaş-tırmak için en elverişli gördüğü herhangi bir yerde toplantılar yapabilir.

Madde 29

Güvenlik Meclisi görevlerinin yapılabilmesi için gerekli gördüğü tâli uzuvları vücuda getirebilir.

Madde 30

Güvenlik Meclisi, Başkanının seçim şeklini de tâyin eden içtüzüğünü kendi tesbit eder.

Madde 31

Güvenlik Meclisi Üyesi olmayan her Teşkilât Üyesi, Güvenlik Meclisine sunulan ve işbu Üyenin menfaatlerine hassaten dokunduğu Meclisce mütalâa olunan her meselenin görüşülmesine, oy sahibi olmaksızın, iştirâk edebilir.

Madde 32

Güvenlik Meclisi Üyesi olmayan her hangi bir Birleşmiş Milletler Üye-si veya Birleşmiş Milletler Üyesi olmayan herhangi bir Devlet, Güvenlik Meclisince incelenen bir uyuşmazlıkta taraf olduğu takdirde, işbu uyuşmaz-lığın görüşülmesine oy sahibi olmaksızın iştirâke davet edilir. Güvenlik Meclisi Teşkilât üyesi olmayan bir Devletin iştirâkine koymayı uygun bul-duğu şartları tâyin eder.

Bölüm VI

UYUŞMAZLIKLARIN BARIŞ YOLU İLE ÇÖZÜLMESİ

Madde 33

1. Uzaması, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehdit edebilecek mahiyette bir uyuşmazlıkta taraf olanlar, bu uyuşmazlığın çözülmesini herşeyden önce görüşme, soruşturma, ara bulma, uzlaşma, tahkim ve yargı yolları ile veya bölge teşkil veya anlaşmalarına başvurarak veya hut kendi seçecekleri başka barış yollarıyla aramalıdır.

2. Güvenlik Meclisi, gerekli görürse tarafları, aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye devam eder.

Madde 34

Güvenlik Meclisi, herhangi bir uyuşmazlık veya milletler arasında bir anlaşmazlıkla neticelenebilecek veya uyuşmazlık doğurabilecek durum hakkında; bu uyuşmazlığın veya durumunun uzamasının milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehdit etmek istidadında olup olmadığını tesbit için soruşturmada bulunabilir.

Madde 35

1. Her Teşkilât Üyesi 34 üncü maddede kastolunan mahiyette bir uyuşmazlık veya durum üzerine Güvenlik Meclisi'nin veya Genel Kurul'un dikkatini çekebilir.

2. Teşkilât Üyesi olmayan bir Devlet, taraf olduğu herhangi bir uyuşmazlık üzerine, Andlaşmada derpiş edilen barış yoluyla çözme mükellefiyetini, bu uyuşmazlık için önceden kabul etmek şartıyla, Güvenlik Meclisi'nin veya Genel Kurul'un dikkatini çekebilir.

3. İşbu madde gereğince dikkatine sunulan meseleler hakkında Genel Kurulun hareketleri 11 ve 12 nci maddeler hükümlerine tabidir.

Madde 36

1. Güvenlik Meclisi, 33 üncü maddede zikredilen mahiyette bir uyuşmazlığın veya buna benzer durumun gelişmesinin her hangi bir safhasında, uygun düşen düzeltme usul veya tarzlarını tavsiye edebilir.

2. Güvenlik Meclisi, bu uyuşmazlığın çözülmesi için taraflarca önceden kabul edilmiş olan bütün usûlleri gözönünde tutacaktır.

3. İşbu maddede derpiş edilen tavsiyelerde bulunurken, Güvenlik Meclisi, hukukî mahiyette uyuşmazlıkların umumiyet itibarıyla taraflarca Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü hükümlerine göre Divan'a sunulması lâzım geldiğini de nazara alacaktır.

Madde 37

1. 33 üncü maddede zikredilen mahiyette bir uyuşmazlıkta taraf olanlar onu, anılan maddede gösterilen yollarla çözmeye muvaffak olamazlarsa, Güvenlik Meclisine sunarlar.

2. Güvenlik Meclisi, bir uyuşmazlığın uzamasının filhakika, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehdit eder görüldüğüne hükmederse, 36 ncı madde gereğince mi hareket edeceğine yoksa uygun gördüğü başka çözme şekilleri mi tavsiye edeceğine karar verir.

Madde 38

33 ilâ 37 nci maddeler hükümlerine hâlel gelmemek üzere, Güvenlik Meclisi, bir uyuşmazlıkta taraf olanların hepsi arzu ettikleri takdirde, işbu uyuşmazlığın barış yolu ile çözülmesi için taraflara tavsiyelerde bulunabilir.

Bölüm VII

BARIŞIN TEHDİDİ, BOZULMASI VE SALDIRMA FİİLİ HALİNDE YAPILACAK HAREKET

Madde 39

Güvenlik Meclisi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırma fiilinin vukubulduğunu tesbit eder ve milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42 nci maddeler gereğince hangi tedbirler alınacağını kararlaştırır.

Madde 40

Durumun vahimleşmesine mani olmak üzere, Güvenlik Meclisi, 39 uncu madde gereğince tavsiyelerde bulunmazdan veya alınacak tedbirleri kararlaştırmazdan evvel, ilgili tarafları gerekli veya temenniye değer gördüğü geçici tedbirlere riayete davet edebilir. Bu geçici tedbirler herhangi bir şekilde, ilgili tarafların haklarına, iddialarına veya durumlarına hâlel getirmez. İşbu geçici tedbirlerin yerine getirilmemesi halinde, Güvenlik Meclisi bu noksanı gereği gibi nazara alacaktır.

Madde 41

Güvenlik Meclisi, kararlarını yürütmek için silâhlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ne gibi tedbirlerin alınması lâzım geleceğini tesbit ve Birleşmiş Milletler Üyelerini bu tedbirleri uygulamaya davet edebilir. Bu tedbirlere, ekonomik münasebetlerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telegraf, radyo ve diğer ulaştırma vasıtalarının tamamen veya kısmen kesilmesi ile siyasî münasebetlerin kat'ı da dâhil olabilir.

Madde 42

Güvenlik Meclisi 41 inci maddede derpiş olunan tedbirlerin uygun olmayacaklarına veya uygun olmadıklarının sabit olduğuna hükmederse, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için, hava, deniz veya kara kuvvetleri vasıtasıyla gerekli addettiği her türlü teşebbüse geçebilir. Bu teşebbüse, nümayişler, abluka tedbirleri ve Birleşmiş Milletler Üyelerinin hava, deniz veya kara kuvvetleri tarafından yapılacak başka hareketler dâhil olabilir.

Madde 43

1. Birleşmiş Milletlerin bütün Üyeleri milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını desteklemek üzere, Güvenlik Meclisinin daveti ile mahsus bir anlaşma veya mahsus anlaşmalar gereğince, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için Meclisin emrine gerekli silâhlı kuvvetleri vermesi ve geçit hakkı da dâhil olmak üzere yardım ve kolaylıklarda bulunmayı taahhüt ederler.

2. Yukarıda kasdolunan anlaşma veya anlaşmalar bu kuvvetlerin miktar ve mahiyetini, hazırlık derecelerini ve genel mevkileri ile gösterilecek kolaylık ve yardımın mahiyetini tesbit edecektir.

3. Anlaşma ve anlaşmalar Güvenlik Meclisinin teşebbüsü üzerine, kabul olur olmaz müzakere edilecektir. Bu anlaşmalar, Güvenlik Meclisi ile Teşkilât Üyeleri veya Güvenlik Meclisi ile Teşkilât Üyelerinden mürekkep gurupları arasında aktedilecek ve imzalayan Devletler tarafından, her birinin Anayasası usûlleri gereğince onanacaktır.

Madde 44

Güvenlik Meclisi kuvvete başvurmağa karar verince, Mecliste temsil edilmeyen bir Üyeyi 43 üncü madde gereğince kabul edilen taahhütlerin yerine getirilmesi için silâhlı kuvvet vermeğe davet etmezden önce, işbu Üyeyi silâhlı kuvvetlerine mensup birliklerin kullanılması hususundaki Güvenlik Meclisinin kararlarına, isterse iştirâke davet edecektir.

Madde 45

Teşkilâtın süratle askerî mahiyette tedbirler alabilmesini mümkün kılmak üzere Birleşmiş Milletler Üyeleri milletlerarası zorlayıcı bir hareketin müşterek olarak yapılabilmesi için derhal kullanılabilecek millî hava kuvvetleri birlikleri bulunduracaklardır. 43 üncü maddede zikredilen mahsus anlaşma veya mahsus anlaşmalarla çizilen hadler içinde Güvenlik Meclisi Kurmay Komitesinin yardımı ile, bu birliklerin kuvvetini ve hazırlık derecelerini tâyin ve bunların müşterek hareketlerini derpiş eden plânları tesbit eder.

Madde 46

Silâh kuvvetinin kullanılması için plânları Kurmay Komitesinin yardımı ile, Güvenlik Meclisi tesbit eder.

Madde 47

1. Milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası, Güvenlik Meclisinin emrine verilen kuvvetlerin kullanılması ve komutası, silâhlanmanın düzenlenmesi ve muhtemel silâhsızlanma için Meclisin muhtaç olduğu askerî vasıtalarla ilgili her hususta Meclise tavsiyelerde bulunacak ve onu destekleyecek bir Kurmay Komitesi kurulmuştur.

2. Kurmay Komitesi, Güvenlik Meclisinin sürekli Üyelerinin Kurmay Başkanlarından veya bunların temsilcilerinden terekküp eder. Komitede

sürekli olarak temsil edilmeyen herhangi bir Birleşmiş Milletler Üyesinin iştirâki Komitenin ödevini iyi yapabilmesi hususunda çalışmaları için lüzumlu olduğu zaman Komite işbu üyeyi kendisine katılmağa dâvet eder.

3. Kurmay Komitesi, Güvenlik Meclisinin emrine verilen bütün silâhlı kuvvetlerin strateji bakımından idaresinden, işbu Meclise tâbi olarak sorumludur. İşbu kuvvetlerin komutasına ait meseleler sonradan çözülecektir.

4. Kurmay Komitesi tarafından, Güvenlik Meclisinin izni ile ilgili bölge teşkillerine danıştıktan sonra tâli bölge komiteleri vücade getirilebilir.

Madde 48

1. Güvenlik Meclisinin milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası hususundaki kararlarının yürütülmesi için gerekli tedbirleri, Meclisin takdirine göre Birleşmiş Milletlerin bütün Üyeleri veya bunlardan bazıları tarafından alınır.

2. İşbu kararlar, Birleşmiş Milletler Üyeleri tarafından doğrudan doğruya ve iştirâk ettikleri milletlerarası teşkillerdeki hareketleri ile yürütülür.

Madde 49

Birleşmiş Milletler Üyeleri, Güvenlik Meclisi tarafından kararlaştırılan tedbirlerin yürütülmesinde karşılıklı olarak destekleşmek üzere birbirine katılırlar.

Madde 50

Bir Devlet, Güvenlik Meclisi tarafından alınan önleyici veya zorlayıcı tedbirlerin mevzuu olursa, başka herhangi bir Devletin, Birleşmiş Milletler Üyesi olsun veya olmasın işbu tedbirlerin yürütülmesi yüzünden özel ekonomik zorluklar karşısında kaldığı takdirde, bu zorlukların çözülmesi için Güvenlik Meclisine danışmaya hakkı olacaktır.

Madde 51

İşbu Andlaşmanın hiç bir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silâhlı bir saldırmaya hedef olması halinde, Güvenlik Meclisi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için lüzumlu tedbirleri alıncaya kadar, tabîî olan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez. Bu meşru müdafaa hakkını kullanarak üyelerin aldığı tedbirler derhal Güvenlik Meclisine bildirilir ve Meclisin, işbu Andlaşmaya dayanarak milletlerarası barış ve güvenliğin muhafaza veya iadesi için lüzumlu göreceği şekilde her an hareket etmek yetki ve ödevine hiç bir veçhile tesir etmez.

Bölüm VIII

BÖLGE ANLAŞMALARI

Madde 52

1. İşbu Andlaşmanın hiçbir hükmü, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasına müteallik olup, mevziî mahiyette bir harekete müsait bu-

lunan işlerin çözülmesi amacını güden bölge anlaşma veya teşkillerin mevcudiyetine mani değildir; yeter ki işbu anlaşma ve teşkillerin ve bunların faaliyetinin Birleşmiş Milletler amaç ve prensipleri ile telifi kabil olsun.

2. Bu Anlaşmaları akdeden veya bu teşkilleri vücuda getiren Birleşmiş Milletler Üyeleri, mevziî mahiyette uyuşmazlıkları, Güvenlik Meclisine arz etmeden önce, işbu Anlaşma veya teşkiller vasıtasıyla, barış yoluyla çözmek hususunda bütün gayretlerini sarfetmelidir.

3. Güvenlik Meclisi, mevziî mahiyette uyuşmazlıkların, bu bölge anlaşmaları veya teşkilleri vasıtasıyla, barış yolu ile çözülmesinin gelişmesini, ister ilgili Devletlerin teşebbüsü, ister Meclisin havalesi üzerine, teşvik eder.

4. İşbu madde, 34 ve 35 inci maddelerin uygulanmasına hiç bir veçhile hâlel vermez.

Madde 53

1. Güvenlik Meclisi, icabederse, kendi yetkisi altında zorlayıcı tedbirlerin uygulanması için bölge anlaşmalarını veya teşkilleri kullanır. Bununla beraber, Güvenlik Meclisinin müsaadesi olmaksızın, bölge anlaşmaları gereğince veya bölge teşkilleri tarafından hiç bir zorlayıcı harekete teşebbüs edilmiyecektir. İşbu maddenin ikinci fıkrasındaki tarife göre düşman Devlet sayılanlara karşı, 107 nci madde gereğince alınan veya böyle bir Devlet tarafından yeniden saldırma siyasetine başlanmasına karşı tevcih olunan bölge anlaşmalarında derpiş edilen tedbirler, ilgili Hükûmetlerin isteği üzerine, böyle bir Devlet tarafından yapılacak yeni bir saldırmayı önlemek ödevinin teşkilâta verilmesi kabil oluncaya kadar, bundan müstesnadır.

2. İşbu maddenin birinci fıkrasında kullanılan «düşman Devlet» tâbiri, İkinci Dünya Harbinde, işbu Andlaşmayı imza edenlerden herhangi birinin düşmanı bulunan her Devlete şâmindir.

Madde 54

Güvenlik Meclisi, her zaman milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için bölge anlaşmaları gereğince veya bölge teşkilleri tarafından girilen veya tasarlanan her hareketten tamamiyle haberli bulundurulmalıdır.

Bölüm IX

MİLLETLERARASI EKONOMİK VE SOSYAL İŞBİRLİĞİ

Madde 55

Milletler arasında hak eşitliği prensibine ve her milletin kendi mukadderatını kendisinin tâyin etmesi hakkına saygı gösterilmesine dayanan barış ve dostluk münasebetlerini sağlamak için lüzumlu istikrar ve refah şartlarını yaratmak üzere, Birleşmiş Milletler :

a) Hayat seviyelerinin yükselmesini, tam çalıştırmayı ve ekonomik ve sosyal alanda ilerleme ve gelişme şartlarını;

b) Ekonomik, sosyal alanlarla sağlık alanındaki milletlerarası davaların ve bunlara bağlı başka davaların çözülmesini; fikrî kültürle eğitim alanında milletlerarası işbirliğini;

c) Irk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünyada bilfiil saygı gösterilmesini; kolaylaştıracaktır.

Madde 56

Üyeler, 55 nci maddede beyan olunan amaçlara erişmek için gerek beraberce, gerek tek başlarına, Teşkilâtla işbirliği halinde hareket etmeyi taahhüt ederler.

Madde 57

1. Hükûmetlerarası anlaşmalarla kurulan ve statüleri hükümleri gereğince, ekonomik, sosyal, fikrî kültür ve eğitim, sağlık ve sair bunlara bağlı alanlarda milletlerarası geniş yetkileri bulunan muhtelif ihtisas müesseseleri 63 ncü madde gereğince Teşkilâta bağlanmıştır.

2. Teşkilâta bu suretle bağlanan müesseseler aşağıda «ihtisas müesseseleri» diye anılacaklardır.

Madde 58

Teşkilât, ihtisas müesseselerinin programları ile faaliyetlerini ahenkleştirmek için tavsiyelerde bulunur.

Madde 59

Teşkilât, 55 inci maddede beyan edilen amaçlara varmak üzere gerekli her türlü yeni ihtisas müesseselerinin kurulması için, icabedince, ilgili Devletler arasında görüşmeler yapılmasına önayak olur.

Madde 60

Genel Kurul ve ona tâbi olarak, X ncu bölüm hükümleriyle kendisine bahşedilen yetkilere malik bulunan Ekonomik ve Sosyal Meclis, Teşkilâtın işbu bölümde beyan edilen görevlerini yerine getirmekle mükelleftir.

Bölüm X

EKONOMİK VE SOSYAL MECLİS

Terekküp Tarzı

Madde 61

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, Genel Kurulca seçilen yirmiyedi Birleşmiş Milletler Üyesinden mürekkeptir.

2. Üçüncü fıkra, hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, Ekonomik ve Sosyal Meclisin dokuz Üyesi her yıl, üç yıllık bir devre için seçilirler. Çıkan üyeler derhal seçilebilirler.

3. Ekonomik ve Sosyal Meclisin Üyelerinin onsekizden yirmiyediye çıkarılmasını müteakip ilk seçimlerde, o yıl sonunda görev süreleri sona erecek olan altı üye yerine seçilecek üyelere ilâveten, dokuz üye daha seçilecektir. Genel Kurulca tespit dilen hükümlere uygun olarak bu dokuz ilâve üyeden üç üyenin görev süresi bir yıl sonra, diğer üç üyeninki ise, iki yıl sonra bitecektir.

4. Ekonomik ve Sosyal Meclisin her üyesinin Mecliste bir temsilcisi vardır.

Görevler ve Yetkiler

Madde 62

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, ekonomik, sosyal, fikrî kültür ve eğitim, sağlık ve diğer bunlara bağlı alanlarda milletlerarası meseleler üzerinde incelemeler ve raporlar yapabilir veya yaptırabilir ve bütün bu meseleler hakkında Genel Kurula, Teşkilât Üyelerine ve ilgili ihtisas müesseselerine tavsiyelerde bulunabilir.

2. Meclis, herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine bilfiil saygı göstermesini sağlamak üzere tavsiyelerde bulunabilir.

3. Meclis, yetkisine giren meseleler hakkında Genel Kurula sunulmak üzere anlaşma projeleri hazırlayabilir.

4. Meclis, Teşkilât tarafından konulan kaidelere uygun olarak yetkisine giren meseleler hakkında milletlerarası konferanslar toplayabilir.

Madde 63

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, 57 nci maddede kastedilen müesseselerin herhangi birisi ile, işbu müessesenin Teşkilâta hangi şartlarla bağlanacağını tesbit edecek anlaşmalar yapabilir. İşbu anlaşmalar Genel Kurulun tasvibine sunulur.

2. Ekonomik ve Sosyal Meclis, ihtisas müesseselerine danışarak, onlara tavsiyelerde bulunarak ve Genel Kurulla Birleşmiş Milletler Üyelerine tavsiyeler yaparak işbu müesseselerin çalışmalarını ahenkleştirebilir.

Madde 64

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, ihtisas müesseselerinden muntazam raporlar alabilmek için her türlü faydalı tedbirlere başvurabilir. Ekonomik ve Sosyal Meclis, kendi yaptığı tavsiyeler ve işbu Meclisin yetkisine giren konular hakkında Genel Kurul tarafından yapılan tavsiyeleri yürütmek üzere başvuru alan tedbirler hususunda raporlar almak için Teşkilât Üyeleri ile ve ihtisas müesseseleri ile anlaşabilir.

2. Meclis, işbu raporlar hakkındaki mülâhazalarını Genel Kurula bildirebilir.

Madde 65

Ekonomik ve Sosyal Meclis, Güvenlik Meclisine malûmat verebilecek ve bunun isteği üzerine kendisine yardım edecektir.

Madde 66

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, Genel Kurulun tavsiyelerini yürütmek hususunda yetkisine giren bütün görevleri yerine getirir.

2. Meclis, Genel Kurulun tasvibi ile Teşkilât Üyelerinin veya ihtisas müesseselerinin kendisinden isteyecekleri hizmetleri yapabilir.

3. Meclis işbu Andlaşmanın diğer kısımlarında kendisine gösterilen veya Genel Kurulca kendisine verilebilecek olan ödevleri yerine getirir.

*Oy**Madde 67*

1. Ekonomik ve Sosyal Meclisin her üyesi bir oya sahiptir.

2. Ekonomik ve Sosyal Meclisin kararları, hazır bulunan ve oy veren Üyelerin çoğunluğu ile alınır.

*Usül**Madde 68*

Ekonomik ve Sosyal Meclis, ekonomik ve sosyal meseleler ve insan haklarının gelişmesi için komisyonlar ve görevlerinin yapılmasına yarayacak her türlü başka komisyonlar kurabilir.

Madde 69

Ekonomik ve Sosyal Meclis, Teşkilâtın bir Üyesini önemle ilgilendiren bir meseleyi incelerken, işbu Üyeyi oy hakkı olmaksızın görüşmelerine iştirâke davet eder.

Madde 70

Ekonomik ve Sosyal Meclis, ihtisas müesseseleri temsilcilerinin oy hakkı olmaksızın, Meclisin ve ihdas ettiği komisyonların görüşmelerine iştirâk etmeleri, kendi temsilcilerinin de ihtisas müesseselerinin görüşmelerine iştirâk etmeleri için bütün tedbirleri alabilir.

Madde 71

Ekonomik ve Sosyal Meclis, yetkisine giren meselelerle uğraşan Hükümet dışı teşkillere danışmağa yarayan bütün tedbirleri alabilir. İşbu hükümler milletlerarası teşkillere ve gereği halinde Teşkilâtın ilgili Üyesine danışıldıktan sonra, millî teşkillere tatbik edilebilir.

Madde 72

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, Başkanın tâyin şeklini de tesbit eden içtüzüğünü kabul eder.

2. Meclis, tüzüğü uyarınca ihtiyaca göre toplanır. Tüzükte, Meclisin üyelerinin çoğunluğunun isteği üzerine toplanmasını derpiş eden hükümler bulunacaktır.

Bölüm XI

MUHTAR OLMAYAN ÜLKELER HAKKINDA DEMEÇ

Madde 73

Halkının kendi kendini henüz tamamen idare edemediği ülkeleri idare etmekle sorumlu olan veya bu sorumu yüklenen Birleşmiş Milletler Üyeleri işbu ülkeler ahalisinin menfaatlerinin başta gelmesi prensibini tanır- lar. Birleşmiş Milletler Üyeleri bu ahalinin, işbu Andlaşma ile kurulan mil- letlerarası barış ve güvenlik sisteminin çerçevesi içinde, refahını imkânın son haddine kadar kolaylaştırmak mükellefiyetini kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla :

a) Sözü geçen ahalinin kültürüne saygı göstererek, siyasî, ekonomik ve sosyal ilerlemesi ile eğitiminin gelişmesini sağlamayı, bu ahaliye hak- kaniyetle muamele etmeyi ve onu suistimâllere karşı korumağı;

b) Her ülkenin ve ahalisinin ve bunun gelişmesindeki muhtelif de- recelerin özel şartlarına uyar ölçüde, bu ahalinin kendi kendini idare ede- bilmek kabiliyetini geliştirmeyi; siyasî emellerini gözönünde tutmayı ve hür siyasî müesseselerinin tedricî gelişmesine yardım etmeyi;

c) Milletlerarası barış ve güvenliği kuvvetlendirmeyi;

d) İşbu maddede beyan edilen sosyal, ekonomik ve ilmî amaçlara bilfiil erişmek üzere yapıcı gelişme tedbirlerini kolaylaştırmayı, ilmî araş- tırmaları teşvik etmeyi, kendi aralarında ve şartlar müsait oldukça Mil- letlerarası ihtisas müesseseleri ile işbirliği yapmayı;

e) Güvenlik icapları ve anayasalara müteallik mülâhazalar mahfuz kal- mak üzere, sorumlu bulundukları ülkelerin ekonomik, sosyal ve eğitim şartları hakkında, XII ve XIII ncü bölümlerin mevzuu olanlardan gayri is- tatistik vesair teknik mahiyetteki malûmatı, bilgi için muntazaman Genel Sekretere vermeyi; kabul ederler.

Madde 74

Teşkilât üyeleri, anavatan ülkelerinde olduğu kadar işbu bölümün mev- zuu olan ülkelerde de siyasetlerinin, dünyanın diğer kısımlarının menfaat- ları ve refahı gözönünde bulunmak şartıyla, sosyal, ekonomik ve ticarî alanlarda iyi komşuluk genel prensibi üzerine kurulmuş olması gerektiği hususunda dahi mutabıktırlar.

Bölüm XII

MİLLETLERARASI VESAYET REJİMİ

Madde 75

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, kendi yetkisi altında muahhar özel an- laşmalar gereğince Vesayet Rejimine tâbi kılınabilecek ülkelerin idare ve murakabesi için, milletlerarası bir Vesayet Rejimi tesis edecektir. Bu gibi ülkeler aşağıda «Vesayet altında ülke» tâbiri ile gösterilmiştir.

Madde 66

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, Genel Kurulun tavsiyelerini yürütmek hususunda yetkisine giren bütün görevleri yerine getirir.

2. Meclis, Genel Kurulun tasvibi ile Teşkilât Üyelerinin veya ihtisas müesseselerinin kendisinden isteyecekleri hizmetleri yapabilir.

3. Meclis işbu Andlaşmanın diğer kısımlarında kendisine gösterilen veya Genel Kurulca kendisine verilebilecek olan ödevleri yerine getirir.

*Oy**Madde 67*

1. Ekonomik ve Sosyal Meclisin her üyesi bir oya sahiptir.

2. Ekonomik ve Sosyal Meclisin kararları, hazır bulunan ve oy veren Üyelerin çoğunluğu ile alınır.

*Usûl**Madde 68*

Ekonomik ve Sosyal Meclis, ekonomik ve sosyal meseleler ve insan haklarının gelişmesi için komisyonlar ve görevlerinin yapılmasına yarayacak her türlü başka komisyonlar kurabilir.

Madde 69

Ekonomik ve Sosyal Meclis, Teşkilâtın bir Üyesini önemle ilgilendiren bir meseleyi incelerken, işbu Üyeyi oy hakkı olmaksızın görüşmelerine iştirâke davet eder.

Madde 70

Ekonomik ve Sosyal Meclis, ihtisas müesseseleri temsilcilerinin oy hakkı olmaksızın, Meclisin ve ihdas ettiği komisyonların görüşmelerine iştirâk etmeleri, kendi temsilcilerinin de ihtisas müesseselerinin görüşmelerine iştirâk etmeleri için bütün tedbirleri alabilir.

Madde 71

Ekonomik ve Sosyal Meclis, yetkisine giren meselelerle uğraşan Hükümet dışı teşkilatlere danışmağa yarayan bütün tedbirleri alabilir. İşbu hükümler milletlerarası teşkilatlara ve gereği halinde Teşkilâtın ilgili Üyesine danışıldıktan sonra, millî teşkilatlara tatbik edilebilir.

Madde 72

1. Ekonomik ve Sosyal Meclis, Başkanın tâyin şeklini de tesbit eden içtüzüğünü kabul eder.

2. Meclis, tüzüğü uyarınca ihtiyaca göre toplanır. Tüzükte, Meclisin üyelerinin çoğunluğunun isteği üzerine toplanmasını derpiş eden hükümler bulunacaktır.

Bölüm XI

MUHTAR OLMAYAN ÜLKELER HAKKINDA DEMEÇ

Madde 73

Halkının kendi kendini henüz tamamen idare edemediği ülkeleri idare etmekle sorumlu olan veya bu sorumu yüklenen Birleşmiş Milletler Üyeleri işbu ülkeler ahalisinin menfaatlerinin başta gelmesi prensibini tanır- lar. Birleşmiş Milletler Üyeleri bu ahalinin, işbu Andlaşma ile kurulan milletlerarası barış ve güvenlik sisteminin çerçevesi içinde, refahını imkânın son haddine kadar kolaylaştırmak mükellefiyetini kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla :

a) Sözü geçen ahalinin kültürüne saygı göstererek, siyasî, ekonomik ve sosyal ilerlemesi ile eğitiminin gelişmesini sağlamayı, bu ahaliye hakkaniyetle muamele etmeyi ve onu suistimâllere karşı korumağı;

b) Her ülkenin ve ahalisinin ve bunun gelişmesindeki muhtelif derecelerin özel şartlarına uyar ölçüde, bu ahalinin kendi kendini idare edebilmek kabiliyetini geliştirmeyi; siyasî emellerini gözönünde tutmayı ve hür siyasî müesseselerinin tedricî gelişmesine yardım etmeyi;

c) Milletlerarası barış ve güvenliği kuvvetlendirmeyi;

d) İşbu maddede beyan edilen sosyal, ekonomik ve ilmî amaçlara bilfiil erişmek üzere yapıcı gelişme tedbirlerini kolaylaştırmayı, ilmî araştırmaları teşvik etmeyi, kendi aralarında ve şartlar müsait oldukça Milletlerarası ihtisas müesseseleri ile işbirliği yapmayı;

e) Güvenlik icapları ve anayasalara müteallik mülâhazalar mahfuz kalmak üzere, sorumlu bulundukları ülkelerin ekonomik, sosyal ve eğitim şartları hakkında, XII ve XIII ncü bölümlerin mevzuu olanlardan gayri istatistik vesair teknik mahiyetteki malûmatı, bilgi için muntazaman Genel Sekretere vermeyi; kabul ederler.

Madde 74

Teşkilât üyeleri, anavatan ülkelerinde olduğu kadar işbu bölümün mevzuu olan ülkelerde de siyasetlerinin, dünyanın diğer kısımlarının menfaatları ve refahı gözönünde bulunmak şartıyla, sosyal, ekonomik ve ticarî alanlarda iyi komşuluk genel prensibi üzerine kurulmuş olması gerektiği hususunda dahi mutabıktırlar.

Bölüm XII

MİLLETLERARASI VESAYET REJİMİ

Madde 75

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, kendi yetkisi altında muahhar özel anlaşmalar gereğince Vesayet Rejimine tâbi kılınabilecek ülkelerin idare ve murakabesi için, milletlerarası bir Vesayet Rejimi tesis edecektir. Bu gibi ülkeler aşağıda «Vesayet altında ülke» tâbiri ile gösterilmiştir.

Madde 76

Vesayet rejiminin öz gayeleri, işbu Andlaşmanın birinci maddesinde beyan edilen Birleşmiş Milletler amaçlarına uygun olarak şunlardır :

a) Milletlerarası barış ve güvenliği kuvvetlendirmek;

b) Vesayet altındaki ülkeler halkının siyasî ekonomik ve sosyal ilerlemesini ve eğitiminin gelişmesini kolaylaştırmak, her ülke ve ahalisine has şartları, ilgili ahalinin serbestçe izhar edilen emellerini ve her Vesayet anlaşmasında derpiş edilebilecek hükümleri de gözönünde tutmak şartıyla, işbu ülkeler halkının kendi kendilerini idare kabiliyetine veya bağımsızlığa doğru tedrici gelişmelerini de kolaylaştırmak;

c) Irk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine saygı gösterilmesini teşvik etmek ve dünya milletlerinin birbirlerine bağlı oldukları duygusunu geliştirmek;

d) Sosyal, ekonomik ve ticarî alanda bütün Teşkilât Üyeleri ile uyruklarına eşit muamele yapılmasını sağlamak ve işbu uyruklara adaletin tevziinde de, yukarıda beyan edilen amaçların gerçekleştirilmesine hâlel gelmemek ve 80 inci madde hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, keza eşit muamele yapılmasını sağlamak.

Madde 77

1. Vesayet rejimi aşağıdaki nevilerden olup, Vesayet anlaşmaları gereğince bu rejime tâbi kılınabilecek olan ülkelere tatbik edilecektir.

a) Halen manda altında bulunan ülkeler;

b) İkinci Dünya Harbi neticesinde düşman Devletlerden ayrılacak ülkeler;

c) İdarelerinden sorumlu Devletlerce, isteyerek bu rejime tâbi kılınan ülkeler.

2. Yukarıda zikredilen nevilere giren hangi ülkelerin hangi şartlar altında Vesayet rejimine tabi kılınacağını sonradan yapılacak bir anlaşma tesbit edecektir.

Madde 78

Birleşmiş Milletler Üyesi olan memleketlere, bunlar arasındaki münasebetlerin temeli eşit egemenlik prensibine saygılı olmak gerektiğine göre, Vesayet rejimi tatbik edilmeyecektir.

Madde 79

Vesayet rejimine tâbi kılınacak her ülke için, işbu rejimin hükümleri ve bu rejimde yapılacak değişiklikler ve tashihler Birleşmiş Milletlerin bir Üyesinin mandasına tabi ülkelerde, manda sahibi Devlet de dâhil olmak şartıyla, doğrudan doğruya ilgili Devletler arasında yapılacak bir anlaşmaya mevzu olacak ve 83 ve 85 inci maddeler gereğince onanacaktır.

Madde 80

1. 77, 79 ve 81 inci maddelere uygun olarak yapılacak ve ülkelerden her birini Vesayet rejimi altına koyacak olan özel Vesayet anlaşmaları ile tesbit edilebilecek hususlar dışında ve sözü geçen anlaşmaya yapılmıyacağı kadar, işbu bölümün hiç bir hükmü, herhangi bir Devletin veya herhangi bir milletin haklarını yahut yürürlükte olup bazı Teşkilât Üyelerinin taraf bulunabilecekleri milletlerarası akitlerin hükümlerini herhangi bir şekilde doğrudan doğruya veya dolayısıyla değiştirir gibi yorumlanmayacaktır.

2. İşbu maddenin birinci fıkrası, 77 inci maddede derpiş edildiği üzere, manda altındaki ülkeleri veya başka ülkeleri Vesayet rejimi altına koymağa matuf anlaşmaların görüşülmesinin ve akdinin gecikmesini veya talikini haklı gösterecek şekilde yorumlanmamalıdır.

Madde 81

Vesayet anlaşması, herhalde, Vesayet altındaki ülkenin hangi şartlarla idare edileceğini ihtiva eder ve idareyi üzerine alacak makamı gösterir. Aşağıda «idare ile görevlendirilmiş makam» tabiri ile anılacak olan işbu makam bir veya birkaç Devlet veya bizzat teşkilât olabilir.

Madde 82

43 üncü maddeye uygun olarak aktedilen herhangi bir mahsus anlaşmaya veya mahsus anlaşmalara halel vermeksizin bir Vesayet anlaşmasının, tatbik edildiği Vesayet altındaki ülkenin tamamına veya bir kısmına şâmil, bir veya birkaç stratejik bölgeyi işbu anlaşma gösterebilir.

Madde 83

1. Stratejik bölgeler hususunda, Teşkilâta verilen bütün görevler, Vesayet anlaşmaları hükümlerinin tasvibi ve bunların muhtemel değişimleri veya tashihleri de dahil olmak üzere, Güvenlik Meclisince görülür.

2. 76 ncı maddede beyan edilen öz amaçların her stratejik bölge ahalisi için de tatbiki kabildir.

3. Güvenlik Meclisi, Vesayet anlaşmaları hükümleri hususunda ve güvenlik icapları mahfuz kalmak şartıyla, stratejik bölgelerde Teşkilâtın, Vesayet rejimi bakımından yüklendiği siyasî, ekonomik ve sosyal mahiyette ve eğitime müteallik görevlerinin ifasında Vesayet Meclisinin yardımına başvuracaktır.

Madde 84

İdare ile görevlendirilmiş makam, Vesayet altındaki ülkenin milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasına iştirâk etmesine itina etmekle mükelleftir. Bu maksatla, Güvenlik Meclisine karşı giriştiği taahhütleri yerine getirmek ve mahallî müdafaayı ve ülke dahilinde asayişin muhafazasını sağlamak için, işbu ülkeden gönüllü birlikler, kolaylıklar ve yardım temin edebilir.

Madde 85

1. Stratejik bölge olarak gösterilmemiş olan bütün bölgeler hakkındaki Vesayet anlaşmaları hususunda, Vesayet Andlaşmaları hükümlerinin ve bunların değiştirilmesiyle tashihi de dâhil olmak üzere, Teşkilâtın görevlerini Genel Kurul yapar.

2. Genel Kurulun yetkisi altında hareket eden Vesayet Meclisi görevlerinin yapılmasında Genel Kurula yardım eder.

Bölüm XIII

VESAYET MECLİSİ

*Terekküp Tarzı**Madde 86*

1. Vesayet Meclisi Birleşmiş Milletlerin aşağıdaki Üyelerinden terekküp eder :

a) Vesayet altındaki ülkelerin idaresiyle görevlendirilmiş Üyeler,

b) 23 üncü maddede adlarıyla anılmış olup da Vesayet altında idare etmeyen Üyeler,

c) Vesayet Meclisinin, eşit sayıda Vesayet altında ülke idare eden ve etmeyen Birleşmiş Milletler Üyelerinden müteşekkil olmasını sağlamak üzere, Genel Kurulca üç yıl için seçilecek gereken sayıda başka üyeler.

2. Vesayet Meclisi Üyelerinden her biri kendini Mecliste temsil etmek üzere özel ehliyetle bir şahsı tâyin eder.

*Görevler ve Yetkiler**Madde 87*

Genel Kurul ve onun yetkisi altında, Vesayet Meclisi görevlerini yerine getirirken :

a) İdare ile görevlendirilmiş makamın sunduğu raporları tetkik;

b) Dilekçeleri kabul ve bunları anılan makamla danışarak tetkik;

c) Anılan makamca idare edilen ülkelerde, işbu makamla tesbit edilecek tarihlerde, zaman zaman teftişler tertip;

d) Vesayet anlaşmaları hükümleri gereğince işbu tedbirleri veya başka tedbirleri ittihaz edebilir.

Madde 88

Vesayet Meclisi, vesayet altındaki her ülke ahalisinin siyasî ekonomik ve sosyal alanlarla eğitim alanındaki ilerlemeleri hakkında bir soru cetveli tanzim eder; Genel Kurulun yetkisine tâbi Vesayet altındaki herhangi bir ülkenin idaresiyle görevlendirilmiş makam, Genel Kurula, yukarıda zikredilen soru cetvelini esas tutan bir yıllık rapor sunar.

*Oylama**Madde 89*

1. Vesayet Meclisinin her Üyesi bir oya sahiptir.
2. Vesayet Meclisinin kararları hazır bulunan ve oy veren Üyelerin çoğunluğu ile alınır.

Madde 90

1. Vesayet Meclisi, Başkanın tâyin şeklini de tesbit eden, içtüzüğünü kabul eder.
2. Meclis, ihtiyaca göre tüzüğü gereğince toplanır; tüzükte, Üyelerinin çoğunluğunun isteği üzerine Meclisin toplanmasını derpiş eden hükümler vardır.

Madde 91

Vesayet Meclisi, icabında, her birinin yetkisi içinde bulunan meselelerde, Ekonomik ve Sosyal Meclisle ihtisas müesseselerinin yardımına başvurur.

Bölüm XIV

MİLLETLERARASI ADALET DİVANI

Madde 92

Milletlerarası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletlerin başlıca adalet uzvu olacaktır. Divan, Milletlerarası Daimî Adalet Divanının Statüsü esasına dayanan ve ayrılmaz bir cüzü olduğu işbu Andlaşmaya ekli bulunan bir Statüye göre çalışır.

Madde 93

1. Bütün Birleşmiş Milletler Üyeleri, ipso facto, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsüne taraftırlar.
2. Teşkilât Üyesi olmıyan Devletlerin Milletlerarası Adalet Divanı Statüsüne taraf olabilmeleri şartları, her bir halde, Güvenlik Meclisinin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından tâyin edilir.

Madde 94

1. Birleşmiş Milletlerin her üyesi, taraf olduğu bütün uyuşmazlıklarda, Milletlerarası Adalet Divanının kararına uymağı taahhüt eder.
2. Bir uyuşmazlıkta taraf olan Devletlerden biri, Divanın verdiği bir hükme göre kendisine düşen vecibeleri yerine getirmezse, öbür taraf, Güvenlik Meclisine başvurabilir ve işbu Meclis, lüzum gördüğü takdirde hükmün yerine getirilmesi için tavsiyelerde bulunabilir veya alınacak tedbirleri kararlaştırabilir.

Madde 95

İşbu Andlaşmanın hiçbir hükmü, Teşkilât Üyelerinin, uyuşmazlıklarının

çözülmesini zaten mevcut olan veya ileride aktedilebilecek olan anlaşmalar gereğince başka mahkemelere tevdi etmelerine mâni değildir.

Madde 96

1. Genel Kurul veya Güvenlik Meclisi, Milletlerarası Adalet Divanından hukukî herhangi bir mesele hakkında istişarî rey isteyebilir.

2. Genel Kurulca bu hususta herhangi bir anda yetkili kılınabilecek olan Teşkilâtın bütün diğer uzuvları ve ihtisas müesseseleri, çalışmaları alanında karşılıklarına çıkacak hukukî meseleler hakkında keza Divandan istişarî rey istiyebilirler.

Bölüm XV

SEKRETERLİK

Madde 97

Sekreterlik bir Genel Sekreter ile Teşkilâtın icabettirebileceği memurları ihtiva eder. Genel Sekreter Güvenlik Meclisinin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından tâyin edilir. Genel Sekreter Teşkilâtın en yüksek memurudur.

Madde 98

Genel Sekreter, Genel Kurulun, Güvenlik Meclisinin, Ekonomik ve Sosyal Meclisin ve Vesayet Meclisinin bütün toplantılarında işbu sıfatla hareket eder. Bu uzuvlar tarafından kendisine yükletilen görevleri yapar. Teşkilâtın çalışması hakkında Genel Kurula bir yıllık rapor sunar.

Madde 99

Genel Sekreter, fikrinde milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehlikeye koyabilecek her hususa Güvenlik Meclisinin dikkatini çekebilir.

Madde 100

1. Genel Sekreter ve Sekreterlik memurları ödevlerinin görülmesinde herhangi bir Hükûmetten veya Teşkilât dışında herhangi bir makamdan ne talimat isterler ve ne de kabul edereler. Milletlerarası memurlukları durumu ile telif edilmeyecek her hareketten kaçınırlar ve yalnız Teşkilâta karşı sorumlu olurlar.

2. Teşkilâtın her üyesi, Genel Sekreterin ve memurların görevlerinin milletlerarası mahiyetine saygı göstermeği ve kendilerine, ödevlerinin yerine getirilmesinde tesir etmeğe çalışmamağı taahhüt eder.

Madde 101

1. Memurlar, Genel Kurulca tesbit edilen kaidelere göre Genel Sekreter tarafından tâyin edilirler.

2. Ekonomik ve Sosyal Meclis, Vesayet Meclisine ve gerekiyorsa, Teşkilâtın başka uzuvlarına süreli olarak mahsus memurlar verilir. İşbu memurlar Sekreterlik kadrosuna dahildir.

3. Memurların alınmasında ve kullanılma şartlarının tesbitinde hâkim mülâhaza, Teşkilâta en yüksek çalışma, ehliyet ve dürüstlük vasıflarını haiz kimselerin hizmetini sağlamak lüzumu olmalıdır. Memur alınırken mümkün olduğu kadar geniş bir coğrafi taksim esasına uyulmasının önemi, gereği gibi gözönünde bulundurulacaktır.

Bölüm XVI

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Madde 102

1. İşbu Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra Birleşmiş Milletlerin bir üyesi tarafından aktedilen her uluslararası antlaşma veya anlaşma mümkün olan en kısa zamanda Sekreterlikte tescil edilecek ve Sekreterlikçe neşredilecektir.

2. İşbu maddenin birinci fıkrası hükümlerine uygun olarak tescil edilmemiş olan bir milletlerarası antlaşma veya anlaşmanın taraflarından hiçbirisi, Teşkilâtın bir uzvu önünde anılan antlaşma veya anlaşmayı ileri süremez.

Madde 103

Birleşmiş Milletler Üyelerinin işbu Antlaşmadan doğan vecibeleri ile başka her hangi bir milletlerarası anlaşmadan doğan vecibelerinin çatışması halinde Antlaşma vecibeleri üstün gelecektir.

Madde 104

Teşkilât, Üyelerinden herbirinin ülkesinde, görevlerini yerine getirmesi ve amaçlarına erişmesi için gerekli hukukî ehliyeti haizdir.

Madde 105

1. Teşkilât, Üyelerinden her birinin ülkesinde amaçlarına erişmek için gerekli olan imtiyaz ve masuniyetlerden faydalanırlar.

2. Birleşmiş Milletler Üyelerinin temsilcileri ve Teşkilâtın memurları Teşkilât ile ilgili görevlerini tam bağımsızlık içinde yapabilmek için gerekli imtiyaz ve masuniyetlerden keza faydalanırlar.

3. Genel Kurul, işbu maddenin birinci ve ikinci fıkralarının uygulanması teferruatının tesbiti için tavsiyeler yapabilir veya Birleşmiş Milletler Üyelerine bu maksatla anlaşmalar teklif edebilir.

Bölüm XVII

GÜVENLİĞE MÜTEALLİK GEÇİCİ HÜKÜMLER

Madde 106

Güvenlik Meclisine, kanaatince, 42. maddeye göre kendisine düşen sorumluları yüklenmeye başlamak imkânını verecek olan ve 43. maddede anılan mahsus anlaşmaların yürürlüğe girmesine değin, 30 Ekim 1943 tarihinde Moskova'da imzalanan dört Millet Demeci âkitleri ile Fransa, aralarında ve gerekirse başka Teşkilât Üyeleri ile işbu Demecin 5. fıkrası hüküm-

lerine uygun olarak Birleşmiş Milletler adına, Milletlerarası barış ve güvenliğinin muhafazası için gerekli her türlü hareketin birlikte yapılması zımında danışacaklardır.

Madde 107

İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Antlaşmayı imzalayan her hangi bir Devletin İkinci Dünya Harbinde düşmanı bulunmuş olan bir Devlete karşı, bu husustaki sorumluluğu haiz olan Hükümetler tarafından, bu harbin bir neticesi olarak girişilmiş veya tecviz edilmiş bir harekete ne tesir eder, ne de mâni olur.

Bölüm XVIII

DEĞİŞİKLİKLER

Madde 108

İşbu Antlaşmada yapılacak değişiklikler, Genel Kurul Üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile kabul edilir ve Güvenlik Meclisi sürekli Üyelerinin üçte ikisi tarafından her birinin anayasası hükümleri gereğince onandığı zaman bütün Birleşmiş Milletler Üyeleri için yürürlüğe girer.

Madde 109

1. Genel Kurulun üçte iki çoğunluğu ve Güvenlik Meclisinin her hangi yedi Üyesinin oyları ile tesbit edilecek tarih ve mahalde işbu Antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi maksadiyle Birleşmiş Milletler Üyelerinin bir Genel Konferansı toplanabilecektir. Konferansta Teşkilâtın her Üyesi bir oya sahip olacaktır.

2. İşbu Antlaşmada yapılması, konferansın üçte iki çoğunluğu ile tavsiye edilecek her değişiklik, Güvenlik Meclisinin bütün sürekli üyeleri dahil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Üyelerinin üçte ikisi tarafından her birinin anayasası hükümleri gereğine göre onanınca yürürlüğe girecektir.

3. Genel Kurulun, işbu Antlaşmanın yürürlüğe girmesini takibeden onuncu yıllık toplantısından önce, konferans henüz toplanmamış bulunursa, sözü geçen toplantının gündemine, işbu konferansın davet edilmesi hususunda bir teklif dercedilecek ve Genel Kurulun çoğunluğu ve Güvenlik Meclisinin herhangi yedi Üyesinin oyu ile karar verildiği takdirde, konferans toplanacaktır.

Bölüm XIX

ONANMA VE İMZA

Madde 110

1. İşbu Antlaşma, imza eden Devletler tarafından her birinin anayasa kuralları gereğince onanacaktır.

2. Tasdiknameler, Amerika Birleşik Devletleri nezdine tevdi edilecek ve her tevdi işbu Hükümetçe bütün imza eden Devletlere ve tayin edildiği zaman, Teşkilât Genel Sekreterine bildirilecektir.

3. İşbu Antlaşma, Çin Cumhuriyeti, Fransa, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Ame-

rika Birleşik Devletleri ve imza eden diğer Devletlerin çoğunluğu tarafından tasdiknamelerin tevdiinden sonra yürürlüğe girecektir. Bundan sonra, Amerika Birleşik Devletleri Hükümetince tasdiknamelerin tevdiine dair bir mazbata tanzim edilerek bunun birer örneği bütün imza eden Devletlere verilecektir.

4. İşbu Antlaşmayı imzalamış olup yürürlüğe girmesinden sonra onaylayacak olan devletler, her birinin tasdiknamesinin tevdi tarihinden itibaren Birleşmiş Milletler aslı Üyesi olacaklardır.

Madde 111

Çince, Fransızca, Rusça, İngilizce, ve İspanyolca metinleri aynı derecede muteber sayılacak olan işbu Antlaşma, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arşivine tevdi edilecektir. İşbu Hükümetçe, bütün diğer imza eden Devletler Hükümetlerine aslına uygunluğu usulünce tasdik edilmiş nüshalar verilecektir.

Yukarıdaki hükümleri tasdikan Birleşmiş Milletler Hükümetleri temsilcileri işbu Antlaşmayı imzalamışlardır.

Sanfransisko'da yirmi altı Haziran bin dokuzyüz kırkbeşte yapılmıştır.

TARİHSEL İSİM VE KONULAR SÖZLÜĞÜ

Açık Kapı

Birleşik Devletlerin Çin politikası. Dışişleri Bakanı John Hay tarafından 1899'da tesbit edilen bildirilerle büyük devletlerden Çin'de her (yabancı) devlete eşit ticarî haklar tanınmasını, ve Çin'in toprak bütünlüğü ile siyasal bağımsızlığının garanti edilmesini isteyen politikadır.

Adams, John

1735 - 1826. A. B. D. İkinci Başkanı (1797 - 1801). 1777'de Fransa'ya gönderilen barış murahhaslarından biri; Amerikan Bağımsızlık Savaşını sona erdiren Paris Anlaşmasında (1783) müzakerecilerden biri. Başkan olarak, Adams ılımlı ve uzlaşmacı bir siyaset izleyerek Fransa ile savaşı önlemiştir.

Adams, John Quincy

1767 - 1848. A.B.D. Altıncı Başkanı (1825 - 29). Hollanda'da Elçi (1794 - 97), Prusya'da (1797 - 1801); A.B.D. Senatörü (1803 - 8); Rusya'da Elçi (1809 - 14); 1812 Savaşını sona erdiren Ghent Anlaşmasının (1814) metin hazırlıklarına yardım etti. Dışişleri Bakanı olarak (1817 - 25) Monroe Doktrininin ilânında büyük rol oynadı.

Alabama (Davâsı) İddiaları

İngiltere'de inşa ve teçhiz edilen, Konfederasyon'a ait *Alabama* harb gemisinin İç Savaşda Kuzeyli gemiler üzerinde yol açtığı tahripler neticesinde Birleşik Devletlerin İngiltereye karşı ileri sürdüğü talepler. Davâ nihayet 1871'de Cenevre hakemlik divanında çözümlenmiştir.

Alexander I

Rusya Çarı (1801 - 25). Napolyon istilâsının başarısızlığı sonunda Alexander, Avrupa hükümdârlarının en güçlülerinden biri ol-

du. Mistisizm ve gericilik karışımı bir inançla Kutsal İttifak'ı kurmuş; ilân etmiştir.

Angell, Normal

1874 - . İngiliz pasifisti. *The Great Illusion* (1810) isimli tanınmış kitabıyla ün kazandı. Savaşların maliyetini kurtaracak kadar bile işe yaramadığını; uluslarca bunun anlaşılması hâlinde hiç savaş olmayacağı tezlerini savunmuştur.

Annibal (Hannibal)

İ. Ö. 247 - 182. Kartacalı general; İkinci Kartaca Savaşında Alplerden sarkarak İtalya'yı işgâl etti. (İ.Ö. 218 - 201)

Atlantic Sözleşmesi

Ağustos 1941'de Başkan Roosevelt ve Başkan Churchill'in imzaladığı genel ilkeler bildirimi. Savaş sonu durumu itibariyle Birleşik Devletler ve İngiltere'nin ulusal siyasetlerinin geleceğini tesbit etmiştir. Ulusal *self-determination*, saldırıya karşı çıkmak, silâhsızlanma, ve ticaretle, ve hâşm maddelere sahibiyette eşitlik ilkelerini kapsamıştır.

Augustus

Julius Caesar'ın babalığına aldığı oğlu ve vârisi; ilk Roma İmparatoru (İ. Ö. 27 - İ.S. 14); İtalya, Afrika, Sardunya, ve Sicilya'nın kontrolünü ele geçirdi; Antonius ve Kleopatra'yı Actium Savaşında yenerek Roma dünyasının tek hâkimi oldu (İ. Ö. 13).

Austerlitz Savaşı

Şimdi Çekoslovakya'daki Austerlitz'de (1805) I. Napolyon Rus ve Avusturyalı orduları yendi. Napolyon'un ilk büyük zaferi olduğundan o'nun kaderinin açıldığı devreyi gösterir.

Avrupa Konseyi

1949'da İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İrlanda, İtalya tarafından kuruldu; 1950'de Yunanistan ve Türkiye de katıldı. Konsey, Bakanlar Komitesi ve Danışma Meclisi aracılığı ile Avrupa federasyonunun kurulmasına çalışır.

Avrupa Savunma Topluluğu

1952'de Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, ve Lüksemburg'un anlaşmasıyla varılmış vakitsiz bir teşebbüs. Ortak savunma kuvveti kurmak amacını gütmüştür.

Avrupa Ödemeler Birliği

OEEC üyelerince 1950'de Avrupalılar - arası döviz işlerini geliştirmek ve liberalize etmek için kuruldu. Yerine, Avrupa Para Anlaşması kurulmuştur.

Azınlıklar (Hakkında) Anlaşmalar

I. Dünya Savaşından sonra yapıldılar; Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin hemen hepsini kendi sınırları içindeki azınlıkları himâyeye, din serbestisi tanımaya, kendi dillerini konuşmak, çocuklarını kendi azınlık kültürlerine göre yetiştirmek konusunda serbest bırakmayı yükümleyen anlaşmalardır. Milletler Cemiyeti bunlara nezaretle görevliydi.

Bacon, Francis (Viscont St. Albans)

1561 - 1626. İngiliz Filozofu.

Baldwin, Stanley

1867 - 1947. İngiliz Muhafazakâr lideri; Maliye Bakanı, 1922 - 23; Başbakan, 1923 - 24, 1924 - 29, 1935 - 37.

Barbarosse, Frederick

Kutsal Roma İmparatoru ve Almanya Kralı I. Frederick'in lakâbı, (1152 - 90).

Barthou, Jean Louis

1862 - 1934. Fransız devlet adamı. Dışişleri Bakanıken (1934) Fransa'nın Rusya, İngiltere ve Küçük Antantla ilişkilerini güçlendirmeye çalıştı.

Barrère, Camille E.P

1851 - 1940. Fransa'nın İtalya Büyükelçisi (1897 - 1924).

Beard, Charles A.

1874 - 1948. Amerikalı tarihçi ve siyasal bilimci.

Benes, Eduard

1887 - 1948. Çekoslavak devlet adamı. Dışişleri Bakanı (1918 - 35) ve Başbakan (1921 - 22) olarak Küçük Antantın, ve Çekoslovakya'nın Fransa ile ittifaka girmesinden sorumludur. 1935'de Başkan seçildi; Münih Paktından sonra sürgüne gitti (1938); II. D. Savaşında geçici hükümete başkanlık etti; 1946'da yeniden başkan seçildi; çok geçmeden 1948 Komünist darbesi ile görevden ayrıldı.

Bentham, Jeremy

1748 - 1832. İngiliz filozuf ve yargıcı; faydacılık okulunun kurucusu.

Berlin, Kongresi

1878. Paris Anlaşmasının (1850) âkitlerince toplanmış, Kırım Savaşı son vermiş, Ayastefanos Anlaşması ile 1878'de daha önce Rusya'nın Osmanlılara zorla kabul ettirdiği şartları yeniden hükme bağlamıştır.

Beveridge, Albert. J.

1862 - 1927. A. B. D. Senatörü (1889 - 1911) ve John Marshall biyografisinin yazarı. Uluslararası politikada emperyalizm; iç politikada ise ilerici hareket taraftarı olarak ün yapmıştır.

Bismarck, Otto von

1815 - 98. Alman Devlet Adamı. Prusya Başbakanı (1862 - 71) ve Alman Şansölyesi (1871 - 90); Prusya liderliği altında Almanya'yı birleştirdi ve Almanya'yı büyük devletlerden biri yaptı.

B.M. Ekonomik ve Sosyal Konseyi

Uluslararası ekonomik ve sosyal sorunlarda araştırma yapmak ve Genel Kurul ile diğer B.M. organlarına bunların icrası için bildirimde bulunmakla görevli Anayasal organ.

B.M. Gıda ve Tarım Teşkilâtı (FAO)

1946'da, kırsal bölgelerdeki hayatı iyileştirmek, tarımsal üretimi ve dağıtımını kolaylaştırmak, ve beslenme düzeyini yükseltmek için kuruldu.

B.M. Vesayet Meclisi

Kendi - kendini - yönetmeyen toprakların B.M. Anayasasına göre kontrollerini denetler; bu gibi toprakları idare eden ülkelerden ve (daima Güvenlik Konseyi üyeleri de dahil) eş sayıda diğer üye ülkelerden kuruludur.

Boer Savaşı

1899 - 1902. İngiltere ve Hollanda kolonicileri (Boerler) arasında Güney Afrika'daki savaş.

Bohlen Charles E.

1904. Amerikalı diplomat. Sovyetlerde elçi (1953 - 57).

Boksörler İsyânı

1900. Yabancı - düşmanı askerî bir örgüt olan Boksörler'in Çin'deki yabancılara ve Hristiyanlaştırılmış Çinlilere kanlı saldırısı.

Bolinbroke, Henry St. John, 1 st Viscount

1678 - 1751. İngiliz Tory devlet adamı ve yazarı.

Bose, Subhas Chandra

1897 - 1945. Hindli milliyetçi. II. Dünya Savaşında Mihver sempatisi olduğundan İngilizler hapsetti. Kaçtı, Almanya'ya geldi, ve Japonya'nın desteklediği «geçici Hind hükümetine» başkan oldu.

Bourbon'lar

Hanedan; kökü Fransız; dalları ise İspanya'yı, İki Sicilyaları, Parma'yı, yönetti; Fransız Devrimi ve Napolyon dönemi hariç, onaltıncı yüzyıldan 1848'e kadar Fransa'ya hükmettiler.

Briand - Kellogg Paktı

A.B.D. ve 43 ulusun 1928'de imzaladığı ve Paris Paktı da denilen anlaşma; âkitler, savaşı dış politikalarında araç saymayacaklarını ve uluslararası bir çözüm için sadece barışçı yollara başvuracaklarını ilân etmişlerdir. A.B.D. Dışişleri Bakanı Kellogg ve Fransız Dışişleri Bakanı Briand'ın eseridir.

Bright, John

1811 - 89. İngiliz Meclis üyesi. İngiltere'de orta sınıf reform hareketinin liberal şampiyonu olmuştur.

Brvce, James

1838 - 1922. İngiliz tarihçi, devlet adamı, diplomat, yargıç Amerika'da Amerikan toplumu ve siyaseti hakkındaki *The American Commonwealth* (1888) isimli eseri, ve Elçiliği (1907-13) ile tanınır.

Bukharin, Nikolai I.

1888 - 1938. Rusyalı Komünist; Lenin'in ölümünden sonra Partinin baş teorisyeni, Politbüro üyesi; 1938 temizliğinde öldürüldü.

Burke, Edmund

1729 - 97. İngiliz devlet adamı ve aydınlık muhafazakârlığının siyaset felsefecisi.

Burne. John

1858 - 1943. İngiliz sosyalisti ve Meclis üyesi (1892 - 1918).

Büyük İskender

Makedonya Kralı (İ.Ö. 336 - 23). Trakya, İllirya, ve Mısırın fethi ve İran ve Hindistanın istilâsı ile Akdeniz çevreli uygarlık dünyasının tek hâkimi olmuştur.

Büyük Sopa Politikası

Ulusal gücün dış politikada sert şekilde kullanımı; Başkan Theodore Roosevelt'in (1901 - 9) ünlü sözünden alınmıştır: «Yumuşak konuşun, fakat kalın bir sopa elinizde bulunsun.»

Caesar, Julius

İ.Ö. 100 - 44. Romalı devlet adamı. Romayı kurdu.

Calhoun, John C.

1782 - 1850. Amerikalı devlet adamı ve siyaset felsefecisi. Güneyli plântasyon sahibi aristokrasinin çıkarlarını savunmuştur. Anayasal *nullification** teorisinin yazarı. Savaş Bakanı (1817 - 25); Başkan Yardımcısı (1825 - 29); Dışişleri Bakanı (1844 - 45).

(*) Bir eyâlet devletinin Federal Anayasanın belli bir hükmüne uymayı reddedebileceğini savunan bir teori. (ç.n.)

Cambon, Jules M.

1845 - 1935. Fransız diplomatı; Pierre Paul Cambon'un kardeşi İspanyol - Amerikan Savaşında Amerika'da, (1902 - 7) İspanya'da (1907 - 14) Almanyada elçi.

Cambon, Pierre Paul

1843 - 1924. Fransız diplomatı; Jules Cambon'un kardeşi. İngiltere'de elçi iken (1898 - 1920) *Entente Cordiale*'i kurdu (1904), İngiliz - Rus Anlaşmasını (1907) tesis etti, ve İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşına girişini teşvik etti.

Canning, George

1770 - 1827. İngiliz devlet adamı; Başbakan (1827); Dışişleri Bakanı (1807 - 9, 1822 - 17).

Castlereagh, Robert Steward, Marquess of London derry, Viscount

1769 - 1822. İngiliz Tory devlet adamı. Savaş Bakanı (1805, 1807 - 9); Dışişleri Bakanı (1811 - 22).

Katerina, Büyük

Rusya Çariçesi (1762 - 96). Çarlık Rusya İmparatorluğunu, özellikle Osmanlı Devleti aleyhine genişletti ve geliştirdi.

Cato (Yaşlı)

İ.Ö. 234 - 149. Romalı Devlet adamı, Kartaca'nın amansız düşmanı; Üçüncü Kartaca Savaşının çıkışına etkisi olmuştur.

Cavour, Camillo B.

1810 - 61. İtalyan devlet adamı, Sardunya Başbakanı (1852-59, 1860 - 61); İtalyan siyasal birliğini kurdu.

Chaco Savaşı

1932 - 35. Chaco toprakları yüzünden Bolivya ve Paraguay arasındaki savaş.

Cenova, Cumhuriyeti

İtalyan denizci devleti, 14. yüzyılda doruğuna vardı. 1805'de Fransa ilhâk etti, 1815'de Sardunya Krallığı ile birleşti.

Chamberlain, Joseph

1836 - 1914. İngiliz devlet adamı. Sömürgeler Bakanı iken (1895-1903) İmparatorluğun yayılmasını, takviyesini, reformunu savundu.

Chamberlain, Neville

1869 - 1940. İngiliz devlet adamı; Joseph Chamberlain'in oğlu. Başbakanlığında (1937 - 40) Almanya'yı kızdırmama ve Almanya karşısında hafiften alma (yatıştırma) taraftarıydı. Norveç yenilgisinden sonra (Nisan 1940) istifa ettirildi.

Charlemagne

Batı İmparatoru (800 - 814); Frank Kralı (768 - 814).

Charles II

İngiltere, İskoçya, İrlanda Kralı (1660 - 85).

Charles V

Kutsal Roma İmparatoru (1519 - 58) ve (I. Charles olarak) İspanya Kralı (1516 - 56).

Charles VII

Fransa Kralı (1483 - 98). 1494'te İtalya'yı istilâ etti; İspanya kralı V. Ferdinand, İmparator Maximilian I. ve Papa Alexander VI, ve Milano ve Venedik hükümdârlarının teşkil ettiği birlik tarafından geri çekilmeye zorlandı ve çekildi.

Chesterfield, Philip Dormer Stanhopo, 4th Earl of

1694 - 1773. İngiliz devlet adamı ve yazarı.

Churchill, Winston L.S.

1874 - 1965. İngiliz devlet adamı ve yazarı. Amirallik Birinci Lordu (Bahriye Bakanı) (1911 - 15, 1939 - 40); I. Dünya Savaşından önce ve sonra çeşitli bakanlıklarda bulundu, Başbakan (1940-45, 1951 - 55).

Clausewitz, Karl von

1780 - 1831. Prusyalı general ve askeri strateji yazarı. En önemli eseri *On War* askerî strateji ve taktikler ile savaş teorisine büyük etkilerde bulunmuştur.

Clemenceau, George

1841 - 1929. Fransız devlet adamı, iki kez Başbakan (1906-9, 1917 - 19). Paris Barış Konferansında (1919) Woodrow Wilson'un baş karşıtı.

Cobden, Richard

1804 - 65. İngiliz devlet adamı, liberal reform hareketinde lider; özellikle serbest ticaretin geliştirilmesiyle uğramıştır.

Colombo Planı

İngiliz Commonwealth plânı, 1951'de kuruldu, Güney ve Güneydoğu Asya'da ekonomik gelişme için işbirliği konusundadır.

Corneille, Pierre

1606 - 84. Fransız dram yazarı.

Crucé, Eméric

1590 - 1648. *Le Nouveau Cynée* (1623) adlı yapıtında tüm monark ve egemen cumhuriyetleri temsil eden bir elçiler konseyi kurdu. Konsey uluslararası tartışma konularını oy çoğunluğu ile karara bağlar ve bunu icra ederdi.

Demosthenes

... İ.Ö. 384 - 322. Grek hâtibi, İ.Ö. 338'de Grek ülkesini istilâ eden Makedonyalı II. Philip'e karşı Atinalıları uyarmak için *Philippics*'i (351, 344, 341 - İ.Ö.) yazdı.

Descartes, René

1596 - 1650. Fransız filozofu.

Diderot, Denis

1713 - 84. Fransız filozof ve edibi.

Disraeli, Benjamin (Earl of Beaconsfield)

1804 - 81. İngiliz devletadamı ve yazarı; Başbakan (1867 - 68, 1874 - 80). Tory partisini emperyalist ve (ülke içinde) demokratik reform hareketleri ile yeniden canlandırmıştır.

Domuzlar Körfezi

1961'de bir grup Kübalı mültecinin Amerikanın himâyesinde

Kübayı istilâya giriştiği ve başaramadığı hareketin geçtiği, Küba kıyılarında bir yer.

Dört Hürriyet

6 Ocak 1941'de Kongreye mesajında Başkan Franklin D. Roosevelt bütün dünyada dört temel hürriyetin elzem olduğunu söylemiştir : İfâde hürriyeti ibadet hürriyeti, yokluktan kurtulma hürriyeti, ve korkudan azâde olma hürriyeti.

Dünya Sağlık Teşkilâtı

1948'de kuruldu, B.M. uzmanlık kuruluşlarından. Amacı, «bütün ulusları en yüksek sağlık düzeyine ulaştırmak.»

Elizabeth I

İngiltere Kraliçesi (1558 - 1603).

Erasmus, Desiderius

1469 - 1536. Rönesansın büyük hümanistlerinden.

Eugene of Savoy

1663 - 1736. Zamanının en büyük askerî lideri ve devlet adamı. Avusturya hesabına çalışmıştır.

Evrensel Posta Birliği

İsviçre'nin Bern kentinde (merkez) 1875'de kuruldu; 1947'de B. M. uzmanlık kuruluşlarından biri oldu.

Fénelon, François

1615 - 1715. Fransız dinbilimci ve yazar; Cambrai Piskoposu.

Fichte, Johann Gottlieb

1762 - 1814. Alman filozofu.

Foch, Ferdinand

1851 - 1929. Fransız Mareşali, Mart 1918'den itibaren, I. Dünya Savaşında Mütteferik kuvvetler kumandanı.

Francis I (François I)

Fransa Kralı (1515 - 47).

Franklin, Benjamin

1706 - 90. Amerikan devlet adamı, matbaacı, bilgin, ve yazar.

Amerikan Devriminin ve yeni ulusun en büyük diplomatlarından; 1778'de Fransa'nın yeni cumhuriyeti tanınmasında ve 1782'de İngiltere ile barış müzakerelerinde büyük rol oynadı.

Frederick II (Büyük)

Prusya Kralı (1740 - 86). Parlak askerî taktikleriyle, özellikle Avusturya Veraset Savaşında (1740 - 48) ve Yedi Yıl Savaşlarında (1756 - 63) Prusya'yı Avrupa'nın en büyük devleti yaptı.

Freeport, Sir Andrew

Richard Steele ve Joseph Addison tarafından onsekizinci yüzyıl başında, İngiliz *Spectator* gazetesinde, kendi görüşlerini yansıtmak için kullanılan hayali bir karakter.

George III

İngiltere ve İrlanda Kralı (1760 - 1820).

George VI

İngiltere Kralı (1936 - 52).

Goethe, Johann Wolfgang von

1749 - 32. Alman şairi, dram yazarı, ve romancı.

Gogol, Nikoloi V.

1809 - 52. Rus roman ve piyes yazarı.

Grey, Edward Grey, 1 st Viscount

1862 - 1933. İngiliz devlet adamı. Dışişleri Bakanı iken (1905 - 16) Üçlü Antant'ın kuruluşunda önemli bir rol oynadı.

Grotius, Hugo

1583 - 1645. Hollandalı hukukçu ve hümanist, devletler hukukunun «babası.» Devletler hukukunda ilk sistematik kitabı yazdı (*De jure belli ac pacis*)

Guicciardini, Francesco

1483 - 1540. İtalyan tarihçi ve diplomatı. Machiavelli'nin arkadaşı, İtalyan Savaşları (1492 - 1534) dönemine ait eserleriyle ünlü.

Guizot, François

1787 - 1874. Fransız tarihçi ve liberal devlet adamı.

Gustophus Adolphus

1594 - 1632. İsveç Kralı; Otuz Yıl Savaşlarında Protestanların lideri.

La Haye Sözleşmeleri

1899 ve 1907 La Haye Barış Konferanslarından sonra A.B.D. ve diğer büyük devletlerin imzaladığı anlaşmalar «Daimi Hakemlik Divânı'nı kurmuş; kara ordusu savaşlarını, ve tarafsızların hak ve görevlerini v.s. tanımlamıştır.

Hamilton Alexander

175 -7 1804. Amerikan devlet adamı. Federal Anayasa Konvansiyonunda delegeyken kuvvetli merkezî hükümet görüşünü savundu; Madison ve Jay ile *Federalist Papers* yazarlarından. Washington yönetimi sırasında Federalist parti lideri ve Maliye Bakanı. Mali işler kadar dışişlerinde de etkindi.

Habsburg

1282 - 1918 arası Avusturya hanedânı. 1438 - 1806 arasında Kutsal Roma İmparatorları bu hanedandan seçilirdi.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich

1770 - 1831. Alman filozofu.

Henry II

Fransa Kralı (1547 - 59); İmparator Charles'a ve oğlu İspanya Kralı II. Philip'e karşı babası François I'in savaşını sürdürdü.

Henry III

İngiltere Kralı (1509 - 47).

Hilferding, Rudolph

1877 - 1941. Alman sosyalisti ve ekonomisti; Maliye Bakanı (1923 - 1928 - 29).

Hobbes, Thomas

1588 - 1679. İngiliz filozofu.

Hobson, John A

1858 - 1940. İngiliz iktisatçı.

Hull, Cordell

A.B.D. Dışişleri Bakanı (1932 - 44).

İspanyol Veraset Savaşı

Utrech Sözleşmesine bakınız.

İyi Komşuluk Siyaseti

Başkan Franklin D. Roosevelt'in kendi politikası için kullandığı ibare, Başkan Hoover'in döneminde başlayan bu siyasetle Latin Amerika'da askerî müdahale politikası yerine dostça işbirliği programlarına geçilmiştir.

James, William

1842 - 1910. Amerikan filozof ve psikoloğu.

Jay, John

1745 - 1829. Kıtasal Kongre Başkanı (1778); yardım ve tanınma için İspanya'da olağanüstü yetkili Elçi (1779); İngiltereyle barış müzakerelerinde murahhaslardan biri. Hamilton ve Madison'la *Federalist Papers* yazarı. Dışişleri Bakanı (1784 - 89); Yüksek Mahkeme ilk Baş Yargıcı (1789 - 95). Paris Anlaşmasının (1783) ihlâllerinden meydana gelen meseleleri çözümlmek için İngiltere ile Jay Anlaşmasını yaptı. (1794).

Jefferson, Thomas

1743 - 1826. A.B.D. Üçüncü Başkanı (1801 - 9). Bağımsızlık Beyannamesinin yazarı; Virginia Valisi; Kıt'asal Kongre'de çalıştı; Fransa'da elçi olarak Franklin'i izledi (1785); Dışişleri Bakanı (1790 - 93).

John of Salisbury

1115 - 80. İngiliz skolastik filozofu.

Kant, Immanuel

1724 - 1804. Alman filozofu.

Kautsky, Karl Johann

1854 - 1938. Önemli Alman - Avusturya sosyalizmi teorisyei.

Kartaca (Punic) Savaşları

Kartacalılar (dillerine «Punic» denirdi) ile Roma arasındaki

savaşlar. Kartacalılar, Kuzeybatı Afrikayı ve Batı Akdeniz'i ellerinde tutuyordu. Birinci Kartaca Savaşı İ.Ö. 264 - 241; İkinci, İ.Ö. 218 - 201; Üçüncü, İ.Ö. 149 - 146. Kartaca'nın yıkımı ve Romanın Batı dünyasının tek hâkimi durumuna gelmesiyle sonuçlandı.

Kennan, George F.

1904 — Amerikalı diplomat ve tarihçi. Sovyetlerde elçi (1952).

Kırım Savaşı

1954 - 56. Fransa, İngiltere, ve Türkiye'nin Rusya'ya karşı ittifak ettikleri savaş. Savaşa son veren Paris Anlaşması (1856) Tuna prensliklerinin büyük devletlerin ortak teminatı altına konulmasına, Karadeniz'in tarafsızlaşmasına, ve (Osmanlı) Türk devletinin bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne taraflarca saygı gösterilmesine karar verdi.

Kore Savaşı

Kuzey Kore'nin Güneye saldırısı (Haziran 1950), ve 38'inci paraleli geçişi üzerine başladı. B.M.'in barış, ateş - kes, ve Kuzey Korelilerin çekilmesini isteyen 25 Haziran kararıyla Birleşmiş Milletler Güney Kore ile birleşmiş, Amerika buna başkanlık etmiştir. Kasım 1950'de Çinli Komünistler, B. M. Kuvvetleri Mançurya sınırına yaklaştıklarında, Kuzey Kore ile birleşmişlerdir. 1951'de savaş hattı tekrar 38. paralel olarak tespit edildi. Temmuz 1953'de mütareke yapıldı.

Kutsal Roma İmparatorluğu

962 - 1806. Roma İmparatorluğunun vârisi olduğunu ileri süren Batı Avrupalı siyasal bir varlık. 16. Yüzyıla kadar Avrupa uluslar topluluğu olarak kaldı fakat Avrupalı uluslarca tanınmadı. Otuz Yıl Savaşlarından sonra fiilen ortadan kalktı, ve 1806'de çözüldü.

Küçük Antant

1920 ve 1921'de Çekoslovakya, Romanya, ve Yugoslavya, 1919 **status quo**'sunu ortaklaşa savunmak niyetiyle kurdu.

Laval, Pierre

1883 - 1945. Fransız politikacı; Başbakan (1931 - 32, 1935 - 36); Pétain yönetimindeki Vichy hükümetinde diktatör (1942 - 45).

İkinci Dünya Savaşından sonra, Almanlarla işbirliği yaptığı için idam edilmiştir.

Lenin, V.I.

1870 - 1924. Rus devrimcisi ve devlet adamı; Bolşevizmin, Üçüncü Enternasyonalin, ve Sovyetler Birliğinin kurucusu.

Leopold I

Belçika Kralı (1931 - 65).

Leopold II

Belçika Kralı (1865 - 1909).

Lloyd George, David (1st Earl of Dwyfor)

1863 - 1945. İngiliz devlet adamı ve I. Dünya Savaşı sırasında Başbakan.

Locarno Anlaşmaları

1925. Almanya, Fransa, Belçika, ve garantör olarak da İngiltere ve İtalya'nın imzaladığı anlaşmalar. Alman - Fransız ve Belçika - Alman sınırlarında karşılıklı teminatı, çeşitli hâkemlik sözleşmelerini, Almanyanın saldırması hâlinde Fransa - Polonya ve Fransa - Çekoslovakya'nın karşılıklı yardımlaşmalarını öneren anlaşmaları da kapsar. Bir süre, uluslararası hayata «Locarno havası» diye tatlı bir hava getirmiştir.

Locke, John

1632 - 1704. İngiliz filozofu.

Long, Huey

1893 - 1935. Louisiana Valisi (1928 - 31); A.B.D. Senatörü (1931-35).

Louis XIV

Fransa Kralı (1643 - 1715).

Louis XV

Fransa Kralı (1715 - 74).

Louis XVI

Fransa Kralı (1774 - 92).

Love, Alfred Henry

1830 - 1913. Amerikan pasifisti.

Luxemburg, Rosa

1870 - 1919. Alman Marxisti; I. Dünya Savaşı sırasında Spartaküs partisini kurdu ve partinin Alman Komünist Partisi şekline dönüşmesine yardım etti.

Machiavelli, Niccolo

1469 - 1527. İtalyan siyaset felsefecisi, ve devlet adamı.

Madison, James

1751 - 1836. Hamilton ve Jay ile birlikte *Federalist Papers*'in yazarı; Jefferson yönetiminde Dışişleri Bakanı (1801 - 8), ve o'ndan sonra Başkan.

Mahan, Alfred Thayer

1840 - 1914. Amerikalı tarihçi, deniz subayı, yayıncı; A.B.D.'de, İngiltere'de, Almanya, Japonya, ve Rusya'da geniş etkileri olan deniz gücü doktrinini kurdu.

Makedonya İmparatorluğu

Büyük İskender'le zirvesine ulaştı (İ.Ö. III. Yüzyıl), İ.Ö. İkinci ve Birinci Yüzyıllarda Roma tarafından mağlup edildi ve ilhak olundu.

Majino Hattı

Fransa'nın doğu sınırlarında surlama sistemi; Savunma Bakanı André Maginot (1922 - 24, 1929 - 31) tarafından inşasına başlandığından o'nun adını aldı. 1940'da Fransa'nın istilâsı için Almanlar Sedan'dan girince, yıkılmaz ve aşılmaz sanılan hattın gereksizliği anlaşılmıştır.

Maria Theresa

Avusturya, Macaristan İmparatoriçesi (1740-80).

Marx, Karl

1818 - 83. Alman iktisatçısı ve sosyal felsefecisi; modern sosyalizmin temellerini kurdu.

Mazarin, Jules

1602 - 61. Fransız devlet adamı; Roma Katolik Kilisesi Kardinali. XIV. Louis'nin ilk döneminde önde gelen nâzır (1643 - 61).

Mehmet II

1429 - 81. Osmanlı Sultanı (1451 - 81); Bizans İmparatorluğunun fethini tamamladı; Osmanlı İmparatorluğunun kurucusu.

Metternich, Prens Klemens von

1773 1859. Avusturya Dışişleri Bakanı (1809 - 21), Chancellor (1821 - 48); Napolyon Savaşları döneminde Avrupa diplomasisinin şekillenişinde en büyük yeri olan, ve 1815 - 48 döneminde Avrupa'nın en büyük devlet adamı.

Mill, John Stuart

1806 - 73. İngiliz filozof ve iktisatçısı.

Morley, John, (Viscount Morley of Blackburn)

1838 - 1923. İngiliz liberal devlet ve edebiyat adamı.

Münih Çözümü

Eylül 1938. «Yatıştırma» siyasetinin zirvesi. Neville Chamberlain'in temsil ettiği İngiltere, ve Edouard Daladier'in temsil ettiği Fransa, Hitler'in taleplerine boyun eğmiş, Almanya'nın Çekoslovakya'daki Sudetenland'ı işgâline izin vermiştir. Fransa ve İngiltere yeni sınırlara kefil olmuşlarsa da, hiçbiri de, Mart 1939'da bu kere Çekoslovakya'nın tümünü alan Hitler'e karşı harekete geçmemişlerdir.

Napolyon I

1769 - 1821. Fransa İmparatoru (1804 - 15).

Napolyon III

1808 - 73. Fransa İmparatoru (1852 70); I. Napolyon'un yeğeni. 1848 devriminden sonra İkinci Cumhuriyetin Başkanı iken, kendisini önce diktatör, sonra da İmparator ilân etti; Fransa - Almanya Savaşında yenilince (1870 - 71) tahtan indirildi.

Napolyon Savaşları

1796 1815. Birinci Napolyon'un siyasi ve askerî liderliğinde, İngiltere, Avusturya, Prusya, Rusya ve cesitli kombinasyonlarda

çeşitli defalar diğer Avrupa ülkelerine karşı Fransa'nın açtığı savaşlar. Napolyon'un Waterloo'daki yenilgisiyle sona ermiştir.

Nehru, Jawaharlal

1889 - 1964. Hindistan bağımsızlık hareketinin liderlerinden; 1929'dan beri Hindistan Ulusal Kongre (Partisi) Başkanı; bağımsız Hindistan Başkanı, 1947 - 1964.

Nietzsche, Friedrich Wilhelm

1844 - 1900. Alman filozofu.

North, Frederick North, 7th Baron

1732 - 92. İngiltere Başbakanı (1770 - 82).

Nuremberg Duruşmaları (Mahkemeleri)

1945 - 47. Nazilerin «savaş suçları» için Almanya'nın Nuremberg kentinde kurulan Uluslararası Askerî Mahkeme.

Nye Komitesi

Senatör Gerald P. Nye (Kuzey Dakota) başkanlığında Senato komitesi; I. Dünya Savaşında bankerlerin ve askerî silâh ve cephane fabrikatörlerinin rolünü inceledi. Komite, Amerika'nın savaşa girmesinden bu kimselerin sorumlu olduğunu göstermeye çalışmıştır. Tezin kazandığı popülarite üzerine 1935 - 37'de tarafsızlık kanunu çıkarılmıştır.

Otuz Yıl Savaşları

1618 - 48. Özellikle Almanya'da cereyan eden genel bir Avrupa savaşı. Küçük Alman prenslikleri ile yabancı devletlerin —Fransa, İsveç, Danimarka, ve İngiltere— Kutsal Roma İmparatorluğuna karşı savaşı. İspanya'nın temsil ettiği Kutsal Roma İmparatorluğuna karşı bu savaş, bir bakıma, Protestanların Katoliklere karşı savaşıydı.

Ondört Nokta (ilke)

Başkan Woodrow Wilson'ın 8 Ocak 1918'de Kongre konuşmasıyla Müttefiklerin savaş sonu hedefleri hakkında bildirisi.

Paléologue, Maurice

1849 - 1944. Fransız diplomat ve yazarı; Rusya'da elçi (1914 - 17).

Palmerston, Henry John Temple, 3rd Viscount

1784 - 1865. İngiliz Dışişleri Bakanı (1830 - 41); Başbakan (1855 - 58).

Paris Anlaşması

1856. Bak : Kırım Savaşı

Peel, Sir Robert

1788 - 1850. İngiliz İçişleri Bakanı (1822 - 27); Başbakan (1834-35, 1841 - 46).

Penn, William

1664 - 1718. İngiliz *Quaker*'i. Pennsylvania'nın kurucusu. *Essay towards the Present and Future Peace of Europe*'de uluslararası hakemlik divanıyla meselelerini çözümleyecek bir Avrupa Milletler Cemiyetinden ilk olarak bahsetmiştir.

Pitt ("Genç"), William

Rusya Çarı (1682 - 1725); modern Rus devletinin kurucusu.

Petro (büyük-Peter I)

İspanya, Napoli, ve Sicilya Kralı (1556 - 98), ve Phillip I ünvanıyla Portekiz Kralı (1580 - 98). İspanya'yı Avrupa'da hegemonyasının sürdürmek ve Roma kilisesinin kendi sapmışlığına karşı zafer kazanmasını engellemek siyasetini izlemiştir. 1558'de İspanyol Armada'sının yenilgisiyle sonuçlanan, İngiltere'ye karşı yıkıcı savaşı açtı.

Philip II

1759 - 1806. İngiliz devlet adamı; Başbakan (1783 - 1801, 1804 - 6.)

Potsdam Anlaşması

Amerika, Sovyetler Birliği, ve İngiltere'nin Almanya'da Potsdam'daki konferansından sonra oluştu. Almanya'nın yönetimini Amerikan, Sovyet, İngiliz, ve Fransız işgâl bölgeleri makâmlarına ve dört - devlet Müttefikler Kontrol Konseyine verdi; nazilikten arınma, askerlikten - arınma, ve demokratlaştırma şartlarını getirdi. Çin'in katılmasından sonra Japonya'ya kayıtsız - şartsız teslim ultimatomu verdi.

Proudhon, Pierre J.

1809 - 65. Fransız sosyal filozofu.

Quisling

Hain veya beşinci kol'cu. Terim, Almanya'ya Norveç'i istilâda yardım eden ve sonra Başbakan yapılan Vidkun Quisling isimli Norveçli faşist liderden gelmedir. 1945'de idam edildi.

Racine, Jean

1639 - 99. Fransız tiyatro yazarı.

Radyotelgraf Birliği

1906'da kuruldu; şimdiki Uluslararası Telekomünikasyon Birliğini teşkil etmek üzere Uluslararası Telgraf Birliğiyle birleşmiştir.

Reform Kanunları (Acts)

İngiliz seçim sistemini reforme eden ve oy verme hakkını genişleten üç kanun (1832, 1867, 1884).

Regensburg Diet'i

Kutsal Roma İmparatorluğu (1663 - 1806) hükümdârları heyetlerinin daimi kongresi.

Rhinebund

1806'da, Alman prenslerinin I. Napolyon'un yönetimi altında kurdukları birlik.

Richelieu, Armand Jean du Plessis, Duc de

1585 - 1642. Fransız devlet adamı; XIII. Louis'nin nâzırı olarak hükümeti kontrol etti (1624 - 42); Roma Katolik kilisesi Kardinali.

Robespierre, Maximilien Marie Isidore

1758 - 94. Aşırı cumhuriyetçi Jacobin'lerin başkanı olarak Fransız Devriminde Terör İdaresini kurdu ve kendisi giyotinle öldürülmeden önce Fransa diktatörü oldu.

Rousseau, Jean Jaques

1712 - 78. Fransız filozofu.

Palmerston, Henry John Temple, 3rd Viscount

1784 - 1865. İngiliz Dışişleri Bakam (1830 - 41); Başbakan (1855 - 58).

Paris Anlaşması

1856. Bak : Kırım Savaşı

Peel, Sir Robert

1788 - 1850. İngiliz İçişleri Bakanı (1822 - 27); Başbakan (1834-35, 1841 - 46).

Penn, William

1664 - 1718. İngiliz Quaker'i. Pennsylvania'nın kurucusu. *Essay towards the Present and Future Peace of Europe*'de uluslararası hakemlik divanıyla meselelerini çözümleyecek bir Avrupa Milletler Cemiyetinden ilk olarak bahsetmiştir.

Pitt ("Genç"), William

Rusya Çarı (1682 - 1725); modern Rus devletinin kurucusu.

Petro (büyük-Peter I)

İspanya, Napoli, ve Sicilya Kralı (1556 - 98), ve Phillip I ünvanıyla Portekiz Kralı (1580 - 98). İspanya'yı Avrupa'da hegemonyasının sürdürmek ve Roma kilisesinin kendi sapmışlığına karşı zafer kazanmasını engellemek siyasetini izlemiştir. 1558'de İspanyol Armada'sının yenilgisiyle sonuçlanan, İngiltere'ye karşı yıkıcı savaşı açtı.

Philip II

1759 - 1806. İngiliz devlet adamı; Başbakan (1783 - 1801, 1804 - 6.)

Potsdam Anlaşması

Amerika, Sovyetler Birliği, ve İngiltere'nin Almanya'da Potsdam'daki konferansından sonra oluştu. Almanya'nın yönetimini Amerikan, Sovyet, İngiliz, ve Fransız işgâl bölgeleri makâmlarına ve dört-devlet Müttefikler Kontrol Konseyine verdi; nazilikten arınma, askerlikten - arınma, ve demokratlaştırma şartlarını getirdi. Çin'in katılmasından sonra Japonya'ya kayıtsız - şartsız teslim ültimatı verdi.

Proudhon, Pierre J.

1809 - 65. Fransız sosyal filozofu.

Quisling

Hain veya beşinci kol'cu. Terim, Almanya'ya Norveç'i istilâda yardım eden ve sonra Başbakan yapılan Vidkun Quisling isimli Norveçli faşist liderden gelmedir. 1945'de idam edildi.

Racine, Jean

1639 - 99. Fransız tiyatro yazarı.

Radyotelgraf Birliği

1906'da kuruldu; şimdiki Uluslararası Telekomünikasyon Birliğini teşkil etmek üzere Uluslararası Telgraf Birliğiyle birleşmiştir.

Reform Kanunları (Acts)

İngiliz seçim sistemini reforme eden ve oy verme hakkını genişleten üç kanun (1832, 1867, 1884).

Regensburg Diet'i

Kutsal Roma İmparatorluğu (1663 - 1806) hükümdârları heyetlerinin daimi kongresi.

Rhinebund

1806'da, Alman prenslerinin I. Napolyon'un yönetimi altında kurdukları birlik.

Richelieu, Armand Jean du Plessis, Duc de

1585 - 1642. Fransız devlet adamı; XIII. Louis'nin nâzırı olarak hükümeti kontrol etti (1624 - 42); Roma Katolik kilisesi Kardinali.

Robespierre, Maximilien Marie Isidore

1758 - 94. Aşırı cumhuriyetçi Jacobin'lerin başkanı olarak Fransız Devriminde Terör İdaresini kurdu ve kendisi giyotinle öldürülmeden önce Fransa diktatörü oldu.

Rousseau, Jean Jaques

1712 - 78. Fransız filozofu.

Rucellai, Pernardo

.1449 - 1514. İtalyan tarihçi ve diplomatı.

Rus-Fin Savaşı

1939 - 40. Rusya'nın Finlandiya'ya saldırısı ile başladı (30 Kasım 1939); yüz gün sonra Fin mukavemetinin yıkımı ile sona erdi. 12 Mart 1940 barış anlaşmasıyla Finlandiya Karelian Berzahını, Viipurı şehrini, bir deniz üssünü, ve 450 bin nüfuslu ve 16.173 mil karelik bir toprak parçasını Rusya'ya terk zorunda kalmıştır.

Saint-Pierre, Charles I.C., Abbé de

1658 - 1743. Fransız sosyal felsefecisi. *Daimi Barışın Geleceği* (1713) eserinde uluslararası hakemlik divânından, savaşın tel'ininden, ve karşılıklı güvenlik içinde daimi bir ittifak kuracak Hristiyan devletlerin birliğinden söz etmiştir.

Salisbury, Robert Arthur Talbot Gascoyne-Cecil, 3rd Marquess of

1830 - 1903. Disraeli zamanında İngiliz Dışişleri Bakanı (1878-80); Başbakan (1885 - 1886 - 92, 1895 - 1902).

Sombart, Werner

1863 - 1941. Alman iktisatçı ve sosyolog. Marxist olarak girdiği entellektüel hayatta çok keskin bir anti - Marxist olmuş, ve sonra da Nazizmi desteklemiştir.

Spencer, Herbert

1820 - 1903. İngiliz filozofu.

Sternberg, Fritz

1895 - 1963. Marxist yazar.

Stoikler

İ.Ö. 3. Yüzyıl başında Zenon'un kurduğu Stoacılık okulundan filozoflar.

Sully, Maximilien de Béthune

1560 - 1641. Fransız devlet adamı. En büyük Plân'ı Hristiyan devletleri bir federasyon içinde toplamaktı.

Sumner, William Graham

1840 - 1910, Amerikan sosyolog ve iktisatçısı; Yale Üniversitesinde siyasal ve sosyal bilim profesörü idi.

Süzerenlik

Bir devletin bir başka devlet üzerindeki siyasal kontrolü. Devletin dıştan bağımsız görünmesini bozmaz.

Tacitus, Cornelius

55 - 120. Romalı tarihçi.

Tahran Konferansı

1943'de Roosevelt, Churchill, ve Stalin Tahran'da buluştu, Fransa'nın istilâsını ve zamanını plânladılar, Almanya'ya karşı işlemler konusunda anlaştılar.

Talleyrand, Charles Maurice de

1754 - 1838. Fransız Dışişleri Bakanı (1797 - 99, 1800 - 7, 1814 - 15).

Thiers, Louis Adolphe

1797 - 1877. Fransız devlet adamı, gazeteci, ve tarihçisi. Üç ke re başbakan oldu; Üçüncü Cumhuriyetin ilk Başbakanı (1871-73).

Thucydides (Tökidides)

İ.Ö. 460 - 400. Atinalı tarihçi.

Titulescu, Nicholas

1883 - 1941. Romanyalı devlet adamı. Dışişleri Bakam iken (1927 - 36) Fransa - destekli kollektif güvenlik siyasetinin şampiyonu ve Çekoslovakya ve Yugoslavya ile Küçük Antantın kurucusuydu.

Tocqueville, Alexis de

1805 - 59. Fransız devlet adamı, siyaset teorikisi, ve tarihçisi. 1831'de Amerikayı ziyaretten sonra, Amerikan demokrasinin ve genel anlamda demokrasinin mahiyeti hakkında *Amerika'da Demokrasi*'yi yazdı. (1835 - 40).

Trajan

Roma İmparatoru (98 - 117).

Troppou Kongresi

1820. Metternich'ce toplanan uluslararası konferans. Kutsal İttifak çerçevesi içinde toplandı, Sicilya ve İspanya Krallarına karşı liberal ayaklanmaları bastırmak için çareler aradı.

Truman Doktrini

Türkiye'ye ve Yunanistan'a yardım kanun tasarılarını savunmak için Mart 1947'de Başkan Truman'ın Kongre konuşmasıyla tesbit edilen doktrin. «Totaliter saldırılara» direnmek isteyen devletlere yardımda bulunarak Komünizmin engellenmesi ve durdurulması'nı amaç edinmiştir.

Uluslararası Ağırlık ve Ölçüler Bürosu

1875'de, ölçüler için kuruldu. 1949'dan beri B.M. ile ilintili.

Uluslararası Daimî Adalet Divânı

Diğer ismi Dünya Mahkemesi (Divânı). 1921'de Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin gereğine göre kuruldu; 1945'de Birleşmiş Milletler Anayasasıyla Uluslararası Adâlet Divânı kurulunca, kendi kendini feshetti.

Uluslararası İmâr ve Kalkınma Bankası

B.M. ile ilintili özerk kurum. Verimli yatırımları geliştirmek, dış ticareti desteklemek, ve uluslararası borçları itfa için üye ülkelere ve yabancı yatırımcılara kredi verir.

Uluslararası Para Fonu

1947'de kuruldu, B.M.'e bağlı Uluslararası İmâr ve kalkınma Bankası ile işbirliğindedir; uluslararası ticareti geliştirmek, paraların istikrarını korumakla görevlidir.

Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü

1947'de kuruldu, B.M.'le ilintili; uluslararası, sivil havacılığı geliştirmek, emin ve ucuz kılmak için kuruldu.

Uluslararası Tarım Enstitüsü

Tarımla ilgili bilgiler toplamak ve yaymak için 1905'de kuruldu.

Uluslararası Telgraf Birliği

1865'de kuruldu, ilk uluslararası kamu birliğidir. 1934'de Tele-komünikasyon Birliği oldu; şimdi B.M'e bağlı.

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği

Her türlü telekomünikasyonun rasyonel kullanımı ve geliştirilmesi alanında uluslararası işbirliğini arttırmak için, 1934'de, Uluslararası Telgraf Birliği (1865) ve Uluslararası Radyotelgraf Birliğinin (1906) karmaşımı olarak kuruldu.

Uluslararası Tuna Komisyonu

Versailles Anlaşması ile (1919) nehrin uluslararası kısmının yönetimi için kuruldu. 1936'da Almanya'nın saldırısına uğradı ve 1940'da dağıldı.

UNRRA

B.M. Yardım ve Rehabilitasyon idaresi, 1943'de savaştan zarar gören ülkelere yardım için kuruldu. 1947'de Avrupa'daki faaliyetlerine son verdi; 1949'da feshedildi.

Urban II

Papa (1088 - 99).

Utrecht Sözleşmesi

İspanya Veraset Savaşına (1701 - 4) son verdi. Fransanın, İngiltere ve Hollanda'ya yenilmesi sonunda aktedildi.

Üçüncü Fransız Cumhuriyeti

Fransa - Prusya Savaşında Fransanın yenilgisinden (1871) başlayıp Alman işgâlinde kurulan Vichy hükümetine (1940) kadar süren cumhuriyet.

Wagram Savaşı

Avusturya'da, Wagram'da (1809) I. Napolyon'un kazandığı en parlak zafer. Altı gün sonra Avusturya mütarekeyi kabule mecbur olmuştur.

Vattel, Eméric de

1714 - 67. İsviçreli filozof ve hukukçu; devletler hukukunda önde gelen otorite.

Vedâ Mesajı

1796. İkinci dönem başkanlığından sonra Başkan George Washington'un yurttaşlarına tavsiye konuşması.

Venedik Cumhuriyeti

15 - 16. Yüzyılın büyük denizci devletlerinden; elçileri diplomasiyi san'at hâline yükseltmişlerdir. 1866'da İtalya Krallığına katıldı.

Verona Kongresi

1822. Dörtlü İttifakın nezaretindeki son konferans; İspanya'daki devrimde ne yapılacağını incelemiştir. Kongre, İngiltere'nin bu isyânı bastırmak için Fransa'nın İspanya'ya askerî birlikle müdahalede bulunması şeklindeki teklifini reddetmiştir. İngiltere'nin bu teklifi Dışişleri Bakanı Canning tarafından yapılmıştır.

Versailles Anlaşması

I. Dünya Savaşını sona erdiren temel anlaşma.

Victoria

İngiltere Kraliçesi (1837 - 1901) ve Hindistan İmparatoriçesi (1876 - 1901).

Viyena Kongresi

1814 - 15. Napolyon Savaşlarının ardından yapılan barış konferansı. Avusturya, Rusya, Prusya, İngiltere, ve Fransa toprak ve siyaset sorunlarında bir görüşbirliğine varmışlardır.

Voltaire

1694 - 1778. Fransız filozof ve yazarı.

Weber, Max

1864 - 1928. En etkili Alman sosyologu.

Weimar Cumhuriyeti

1919 - 1933. Weimar kentinde toplanan bir kurucu meclisin kabul ettiği Demokratik ve federal bir anayasaya göre kurulan Alman devleti.

Wellington, Artur Wellesley, 1st Duke of

1769 - 1852. İngiliz asker ve devlet adamı. Napolyon'a karşı İngiliz ve müttefik ordularına kumanda etti (1808 - 15); en büyük zaferini Waterloo'da (1815) kazandı; Başbakan (1828 - 30); Dışişleri Bakanı (1834 - 35)..

Westphalia Anlaşması

1648. Otuz Yıl Savaşlarını sona erdiren genel anlaşma; Fransa'yı Avrupa'nın başat devleti yapmış, Kutsal Roma İmparatorluğunun iktidar ve gücünü sona erdirmiştir.

William II

1859 - 1941. Alman İmparatoru (1888 - 1918).

William III

1650 - 1702. İngiltere, İskoçya, ve İrlanda Kralı (1689 - 1702),

William, (Fatih) (William I)

1027 - 87. İngiltere Kralı (1066 - 87).

Wilson, Woodrow

1856 - 1924. A.B.D. yirmi yedinci başkanı (1913 - 21).

Wolsey, Thomas

1472 - 1530. İngiliz devlet adamı ve Roma Katolik Kilisesi Kardinalli; VIII. Henry'nin Başnâzırı ve Danışmanı.

Yalta (veya Kırım) Anlaşması

S.S.C.B.'de, Kırım'ın Yalta'sında Roosevelt, Churchill, ve Stalin toplantısının sonucu; anlaşmanın metni bütünüyle 1947'ye kadar açıklanmamıştır; Almanya'nın işgâl şartlarını tesbit etmiş, demokratik bir Polonya'nın kuruluşunu kabul etmiş; âkitlerin Nazi hâkimiyetindeki ülkelere yardım etmelerini, «serbest seçimlerle» kendi uluslarının «iradesine uygun» devlet kurmalarını sağlamalarında destek olmalarını öngörmüştür. B. M.'de büyük devletlerin oyu için bir formül ilân etmiş; Rus - Japon Savaşında (1904 - 5) kaybedilen toprakların restorasyonu şartıyla Sovyetler Birliğinin Japonya'ya karşı savaşa girmesini sağlamış, Çin - Doğu demiryolu harekâtında Çin - Sovyet ortak hareketine karar almıştır.

Yedi Yıl Savaşları

1756 - 63. Fransa, Avusturya, Rusya, Saksunya, İsveç, ve (1762'den sonra) İspanya ile karşı tarafta Prusya, İngiltere, ve Hanover'in Fransa ile İngiltere arasındaki sömürgecilik rekabetinden ve bir de Avusturya ile Prusya'nın Almanya'daki üstünlük mücadelesinden çıkan, ve Avrupa, Kuzey Amerika, ve Hindistan'da cereyan eden dünya çapında bir savaş.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AYIRIM BİR

Siyasal gerçekçilik konusunda :

BERLIN, ISAIAH, «Realism in Politics,» *The Spectator*, Vol. 193 (December, 17, 1954), pp. 774 - 6.

BOZEMAN, ADDA B. *Politics and Culture in International History*. Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1960.

BUTTERFIELD, HERBERT. *Christianity and History*. New York : Charles Scribner's Sons, 1950.

BUTTERFIELD, HERBERT. *History and Human Relations*. London : Collins Press, 1951, Scribner Library, 1961.

BUTTERFIELD, HERBERT. «The Scientific vs. the Moralistic Approach in International Affairs,» *International Affairs*, Vol. 27, No. 4 (October 1951), pp. 411 - 22.

BUTTERFIELD, HERBERT. *Christianity, Diplomacy and War*. London : Epworth Press, 1953.

CARLETON, WILLIAM G. «Wanted : Wiser Power Politics;» *The Yale Review*, Vol. 41, No. 2 (Winter 1952), pp. 194 - 206.

CARR, EDWARD HALLETT. *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*. London : Mcmilln and Compny, Limited, 1946, Hrper Torchbooks, 1946.

COOK, THOMAS I., and MOOS, MALCOLM. *Power through Purpose : The Realism of Idealism as a Basis for Foreign Policy*. Baltimore : Jonhns Hopkins Press, 1954.

CORBETT, PERCY E., *Morals, Law, and Power in International Relations*. Los Angeles : The John Randolph Haynes and Dora Haynes Foundation, 1956.

HALLE, LOUIS. *Men and Nations*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1962.

HERZ, JOHN H. *Political Realism and Political Idealism*. Chicago: University of Chicago Press, 1951.

HINSLEY, F. H. *Power and the Pursuit of Peace: Theory and Practice in the History of Relations Between States*. Cambridge: Cambridge University Press, 1963.

HOFFMAN, STANLEY H., editor. *Contemporary Theory in International Relations*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1960.

MANNING, C. A. W. *The Nature of International Society*. London: G. Bell and Sons, 1962.

MAYER, CARL. «Power and World Organization,» *Christianity and Society*, Vol. 8, No. 1 (Winter 1942), pp. 11 - 18.

MORGENTHAU, HANS J. *In Defense of the National Interest*. New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1951.

MORGENTHAU, HANS J. *Politics in the Twentieth Century*. 3 Vols. Chicago: University of Chicago Press, 1962.

MORGENTHAU, HANS J. *Scientific Man vs. Power Politics*. Chicago: University of Chicago Press, 1946, Phoenix, 1965.

NIEBUHR, REINHOLD. «Politics and the Christian Ethic,» *Christianity and Society*, Vol. 5, No. 2 (Spring 1940), pp. 24-8.

NIEBUHR, REINHOLD. *Christian Realism and Political Problems*. New York: Charles Scribner's Sons, 1953.

ROMMEN, HANS. «Realism and Utopianism in World Affairs,» *Review of Politics*, Vol. 6, No 2 (April 1944), pp. 193-215.

SCHUMAN, FREDERICK L. «International Ideals and the National Interest,» *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 280 (March 1952), pp. 27 - 36.

THOMSON, DAVID, MEYER, E., and BRIGGS, A. *Patterns of Peacemaking*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner and Company, Ltd., 1945.

THOMPSON, KENNETH W. Political Realism and the Crises of World Politics. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1960.

WOLFERS, ARNOLD. Discord and Collaboration: Essays on International Politics. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1962.

Uluslararası Politika'nın incelenmesi konusunda:

CORBETT, PERCY E. «Objectivity in the Study of International Affairs,» World Affairs, Vol 4, No. 3 (July 1950), pp. 257 - 63.

DUNN, FREDERICK S. «The Present Course of International Relations Research,» World Politics, Vol. 2, No. 1 (October 1949), pp. 80 - 95.

DUROSELLE, JEAN - BAPTISTE. «L'Étude des Relations Internationales,» Revue Française de Science Politique, Vol. 2, No. 4 (Octobre - Décembre, 1952), pp. 676 - 701.

GOODWIN, GEOFFREY L. The University Teaching of International Relations. Oxford: H. Blackwell, Ltd., 1951.

GURAIN, WALDEMAR. «The Study of International Relations,» Review of Politics, Vol. 8, No. 3 (July 1946), pp. 275-82.

KIRK, GRAYSON. The Study of International Relations. New York: Council on Foreign Relations, 1947.

MANNING, C. A. W. «The Pretensions of International Relations,» Universities Quarterly, Vol. 7, No. 4 (August 1953), pp. 361 - 71.

MARCHAND, P. D. «Theory and Practice in the Study of International Relations,» International Relations, Vol. 1, No. 3 (April, 1955), pp. 95 - 102.

THOMPSON, KENNETH W. «The Study of International Politics: A Survey of Trends and Developments,» Review of Politics, Vol 14, No. 4 (October 1952), pp. 433 - 67.

WEBSTER, C. K. The Study of International Politics. Cardiff: University of Wales Press Board, 1923.

WOODWARD, E. L. The Study of International Relations at a University. Oxford: The Clarendon Press, 1945.

WRIGHT, QUINCY. The Study of International Relations. New York: Appleton Century - Crofts, 1955.

AYIRIM İKİ

Siyasal güc kavramı konusunda :

BRYSON, LYMAN, FINKELSTEN, Louis, and MacIver, R. M., editors. Conflicts of Power in Modern Culture. New York: Harper & Brothers, 1947.

DUNN, FREDERICK S. Peaceful Change. New York: Council on Foreign Relations, 1937.

GERTH, H. H., and MILLS, C. WRIGHT, editors. From Max Weber: Essays in Sociology. New York: Oxford University Press, 1946, Harbinger Books, 1958

LASSWELL, HAROLD D. Politics: Who Gets what, When, How. New York: Whittlesey House, 1936, Meridian Books, 1958.

LORENZ, KONRAD. On Aggression. New York: Harcourt, Brace, & World, 1966.

MANNHEIM, KARL. Man and Society in an Age of Reconstruction. New York: Harcourt, Brace and Company, 1941.

MERRIAM, CHARLES E. Political Power: Its Composition and Incidence. New York: Whittlesey House, 1934, Collier Books, 1964.

PARSONS, ELSIE CLOUSE. Social Rule: A Study of the Will to Power. New York: G. P. Putnam's Sons, 1915.

PARSONS, TALCOTT. The Structure of Social Action. New York: McGraw - Hill Book Company, Inc., 1937.

PARSONS, TALCOTT, editor. Max Weber: The Theory of Social and Economic Organization. New York: Oxford University Press, 1947.

PLAMENATZ, JOHN. «Interests,» Political Studies, Vol. 2, No. 1 (February 1954), pp. 1 - 8.

RUSSELL, BERTRAND. Power. New York : W. W. Norton & Co., 1938, Barnes & Noble, 1962.

Siyasal güç kavramının küçümsenmesi konusunda :

ASH, MAURICE A. «An Analysis of Power, with Special Reference to International Politics,» World Politics, Vol. 3, No. 2 (January 1951), pp. 218 - 37.

BEARD, CHARLES A. The American Spirit : A Study of the Idea of Civilization in the United States. New York : The Macmillan Company, 1942.

BEARD, CHARLES A. A Foreign Policy for America. New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1940.

BEARD, CHARLES A., and MARY R. The Rise of American Civilization. Vol. II. New York : The Macmillan Company, 1927.

BECKER, CARL L. How New Will the Better World Be? New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1944.

CURTI, MERLE. The Growth of American Thought. New York : Harper & Brothers, 1943.

NIEBUHR, REINHOLD. The Irony of American History. New York : Charles Scribner's Sons, 1952, Scribner Library, 1962.

OSGOOD, ROBERT E. Ideals and Self-Interest in America's Foreign Relations. Chicago : University of Chicago Press, 1953, Phoenix Books 1964.

SILBERNER, EDVARD. The Problem of War in Nineteenth Century Economic Thought. New York : Oxford University Press, 1946.

TEMPERLEY, HAROLD. The Victorian Age in Politics, War and Diplomacy. Cambridge : University Press, 1928.

VARTS, ALFRED. «The United States and the Balance of Power,» The Journal of Politics, Vol. 3, No. 4 (November 1941), pp. 401 - 49.

Ayırım Bir'de zikredilen yapıtlar dışında, uluslararası politikanın genel doğası konusunda :

FERRERO, GUGLIELMO. *The Principles of Power : The Great Political Crisis of History*. New York : G. P. Putnam's Sons, 1942.

LASSWAELL, HAROLD D. *World Politics and Personal Insecurity*. New York : McGraw - Kill Book Company, Inc., 1935.

LASSWELL, HAROLD D. *World Politics Faces Economics*. New York : McGraw - Hill Book Company, Inc., 1945.

SPYKMAN, NICHOLAS. *America's Strategy in World Politics : The United States and the Balance of Power*. New York : Harcourt, Brace and Company, 1942.

WIGHT, MARTIN. *Power Politics*. London : Royal Institute of International Affairs, 1946.

Emperyalizmin çeşitli görünümleri konusunda :

ARON, RAYMOND. «The Leninist Myth of Imperialism» *Partisan Review*, Vol. 18, No. 6 (November - December, 1951), pp. 646 - 62.

BEARD, CHARLES A. *The Devil Theory of War*. New York : The Vanguard Press, 1936.

BRTNES, ASHER. «Business and War,» *Fortune* (July 1950), p. 63.

BUKHARIN, NIKOLAI I. *Imperialism and World Economy*. New York : International Publishers, 1929.

DELAISI, FRANCIS. *Political Myths and Economic Realities*. New York : The Viking Press, 1927.

EINZIG, PAUL. *Bloodless Invasion*. London : Duckworth, 1938.

EINZIG, PAUL. *Appeasement Before, During and After the War*. London : Macmillan and Company, Limited, 1941.

FEIS, HERBERT. *The Diplomacy of the Dollar*. Baltimore : Johns Hopkins Press, 1950.

HALLGARTEN, GEORGE W. F. *Imperialismus vor 1914*. 2 vols. Munich : C. H. Beck, 1951.

HANDMAN, MAX. «War, Economic Motives, and Economic Sym-

- bols,» *The American Journal of Sociology*, Vol. 44. No. 5 (March 1939), pp. 629 - 48.
- HASHAGEN, JUSTUS. «Der Imperialismus als Begriff,» *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol. 15, No. 2 (1919 - 20), pp. 157-91.
- HASHAGEN, JUSTUS. «Zur Deutung des Imperialismus,» *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol. 15, No. 2 (1919 - 20) pp. 134 - 51
- HEIMANN, EDUARD.. «Schumpeter and the Problems of Imperialism,» *Social Research*, Vol. 19, No. 2 (June 1952), pp. 177 - 97.
- HOBSON, JOHN A. *Imperialism*. London : G. Allen and Unwin, 1938.
- HOVDE, BRYNJOLF J. «Socialist Theories of Imperialism Prior to the Great War,» *Journal of Political Economy*, Vol. 36, No. 5 (October 1928), pp. 569 - 91.
- KOEBNER, RICHARD and SCHMIDT, HELMUT DAN. *Imperialism. The Story and Significance of a Political Word, 1840 - 1960*. Cambridge : Cambridge University Press, 1964.
- LANGER, WILLIAM L. *The Diplomacy of Imperialism*. New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1935.
- MARCK, SIEGFRIED. *Imperialismus und Pazifismus als Weltanschauungen*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1918.
- MOON, PARKER THOMAS. *Imperialism and World Politics*. New York : The Macmillan Company, 1926.
- NEARING, SCOTT. *The Tragedy of Empire*. New York : Island Press, 1945.
- ROBBINS, LIONEL. *The Economic Causes of War*. London : Jonathan Cape, 1939.
- ROBBINS, LIONEL. *The Economic Problem in Peace and War : Some Reflections on Objectives and Mechanisms*. New York : The Macmillan Company, 1948.
- SCHUMPETER, JOSEPH. *Imperialism and Social Classes*. New York : Augustus M. Kelley, 1951, Meridian Books, 1960.
- SEILLIÈRE, ERNEST. *Introduction à la philosophie de l'impé-*

rialisme. Paris : Félix Alcan, 1911.

STALEY, EUGENE. War and the Private Investor : A Study in the Relations of International Private Investment. New York : Doubleday. Doran and Company, Inc., 1935.

SULZBACH, WALTER. «Capitalist warmongers» —A Modern Superstition. Chicago : University of Chicago Press, 1942.

VINER, JACOB. International Economics. Glencone : The Free Press, 1951, pp. 49—85 and 216—31.

WINSLOW, E. M. The Pattern of Imperialism. New York : Columbia University Press, 1948.

Aşağıdaki yapıta ek olarak, prestij politikası konusunda Ayırım on'da zikredilenlere bakınız :

NICOLSON, HAROLD. The Meaning of Prestige. Cambridge : The University Press, 1947.

Siyasal idelojiler konusunda temel yapıt :

MANNHEIM, KARL. Ideology and Utopia : An Introduction to the Sociology of Knowledge, with a Preface by Louis Wirth. New York : Harcourt, Brace and Company, 1936, Harvest Books, 1955.

Ayrıca :

BURKS, RICHARD V. «A Conception of Ideology for Historians,» Journal of the History of Ideas, Vol. 10, No. 2 (April 1949), pp. 183 - 98.

ROUCEK, JOSEPH S. «A History of the Concept of Ideology.» Journal of the History of Ideas, Vol. 5, No. 4 (October 1944), pp. 478—88.

AYIRIM ÜÇ

Genel olarak ulusal güc konusunda :

BALDWIN, HANSON W. The Price of Power New York : Harper & Brothers, 1948.

BEARD, CHARLES A. The Idea of National Interest. New York: Teh Macmillan Company 1934

EMENY, BROOKS. Mainsprings of World Politics. New York : Foreign Policy Association Headline Series, No. 42, 1943.

FRANKEL, JOSEPH. The Making of Foreign Policy. London : Oxford University Press, 1963.

STRAUSZ - HUPE, ROBERT. The Balance of Tomorrow. New York : G. P. Putnam's Sons, 1945.

Milliyetçilik konusunda :

BARKER, ERNEST. Christianity and Nationality. London : Oxford University Press, 1927.

BARON, SALO WITTMAYER. Modern Nationalism and Religion. New York : Harper & Brothers, 1947.

CARR, EDWARD HALLETT. Nationalism and After. New York : The Macmillan Company, 1945.

CHADWICK, H. MUNRO. The Nationalities of Europe and the Growth of National Ideologies. New York : The Macmillan Company, 1946.

COBAN, ALFRED. National Self - Determination. Revised edition. Chicago : University of Chicago Press, 1948.

DEUTSCH, KARL W. Nationalism and Social Communication. New York : John Wiley and Sons, Inc., 1953.

FRIEDMANN, W. The Crisis of the National State. London : Macmillan and Company, Limited, 1943.

GOOCH, GEORGE P. Nationalism. New York : Harcourt, Brace and Howe, 1920.

GRODZINS, MORTON. The Loyal and the Disloyal. Chicago : University of Chicago Press, 1956.

HAYES, CARLETON J. The Historical Evolution of Modern Nationalism. New York : R. R. Smith, Inc., 1931.

HERTZ, FREDERICK. Nationality in History and Politics. New York : Oxford University Press, 1944.

HULA, ERICH. «National Self - Determination Reconsidered,» Social Research, Vol. 10, No. 1 (February 1943), pp. 1 - 21.

JANOWSKY, OSCAR I. Nationalities and National Minorities. New York : The Macmillan Company, 1945.

KOHN, HANS. The Idea of Nationalism. New York : The Macmillan Company, 1944, Macmillan, 1961.

ROYAL INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS. Nationalism. New York : Oxford University Press, 1946.

SHAFER, BOYD C., Nationalism : Myth and Reality. New York : Harcourt, Brace and Co., 1955, Harbinger Books, 1962.

SULZACH, WALTER. National Consciousness. Washington : American Council on Public Affairs, 1943.

WEST, REBECCA. The Meaning of Treason. New York : The Viking Press, 1947.

WIRTH, LOUIS. «Types of Nationalism,» The American Journal of Sociology, Vol. 41, No. 6 (May 1936), pp. 723 - 37.

Ulusal gücün çeşitli öğeleri konusunda :

BARKER, ERNEST. National Character and the Factors of Its Formation. London : Methuen & Co., Ltd., 1927.

BENEDICT, RUTH. The Chrysanthemum and the Sword. Boston: Houghton Mifflin Company, 1946.

BROGAN, D. W. The American Character. New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1944, Vintage Books, 1956.

CARR - SAUNDERS, A. M. World Population. New York : Oxford University Press, 1936.

COLBY, C. C., editor. Geographic Aspects of International Relations. Chicago : University of Chicago Press, 1938.

EMENY, BRÖÖKS. The Strategy of Raw Materials. New York : The Macmillan Company, 1934.

FAIRGRIEVE, JAMES. Geography and World Power. Eighth edition. London : University of London Press, 1941.

FRIEDENSBURG, FERDINAND. Die mineralischen Bodenschätze als weltpolitische und militärische Machtfaktoren. Stuttgart : Ferdinand Enke, 1936.

- GINSBERG, MORRIS. Reason and Unreason in Society. Cambridge : Harvard University Press, 1948, pp. 131 - 76.
- HARTSHORNE, RICHARD. The Nature of Georaphy. Ann Arbor : Edwards Brothers, 1946.
- HIRSCHMAN, ALBERT O. National Power and the Structure of Foreign Trade. Berkeley : University of California Press, 1945.
- HUME, DAVID. «Of National Characters,» Essays, Moral, Political, and Literary. New edition. Vol. I. London : Longmans, Green and Company, 1889.
- LEITH, C. K., FURNESS, J. W., and LEWIS, CLEONA. World Minerals and World Peace. Washington : The Brookings Brookings Institution, 1943.
- MADARIAGA, SALVADOR. Englishmen, Frenchmenğ Spaniards. Fourth Edition. London : Oxford University Press, 1937.
- MEAD, MARGARET. "National Character," Anthropology Today. A. L. Kroeber, editor. Chicago : Univesity of Chicago Press, 1953.
- RATZEL, FRIEDRICH. Politische Geograpie. Second edition. Munich : Oldenburg, 1903.
- STALEY, EUGENE. Raw Materials in Peace and War. New York : Council on Foreign Relations, 1937.
- THOMPSON, WARREN S. and LEWIS, DAVID T. Population Problems. Fifth edition. New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1965.
- WEIGERT, HANS W., STEFANSSON, VILHJALMUR, and HARRISON, RICHARD EDES. New Compass of the World. New York : The Macillan Company, 1949.
- WHITTLESEY, DERWENT. The Earth and the State : A Study of Political Georgraphy. New York : Henry Holt and Company, 1944.

Jeopolitik konusunda :

GYORGY, ANDREW. Geopolitics. Berkeley : University of California Press, 1944.

- MACKINDER, SIR HALFORD J. "The Geographical Pivot of History." *Geographical Journal*, Vol 23 (1904), pp. 421 - 44.
- MACKINDER, SIR HALFORD J. *Democratic Ideals and Reality*. New York : Henry Holt Company, 1942.
- MATTERN, JOHANNES. *Geopolitik : Doctrine of National Self-Sufficiency and Empire*. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1942.
- SPYKAM, NICHOLAS J. *The Geography of the Peace*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1944.
- STRAUSZ - HUPE, ROBERT. *Geopolitics*. New York : G. P. Putnam's Sons, 1942.
- WEIGERT, HANS W. *German Geopolitics*. New York : Oxford University Press, 1941.
- WEIGERT, HANS W. *Generals and Geographers*. New York : Oxford University Press, 1942.

AYIRIM DÖRT

Güc dengesi konusunda :

- CARLETON, WILLIAM G. «Ideology or Balance of Power??» *Yale Review*, Vol. 36, No. 4 (June 1947), pp. 590 - 602.
- DONNADIEU, LÉONCE. *Essai sur la théorie d'équilibre*. Paris : A. Rousseau, 1900.
- DUPUIS, CHARLES. *Le Principe d'équilibre et le Concert Européen*. Paris, Perrin et Cie, 1909.
- ELTZBACHER, O. «The Balance of Power in Europe,» *The Nineteenth Century and After*, Vol. 57 (May 1905), pp. 787-804.
- FRIEDRICH, CARL JOACHIM. *Foreign Policy in the Making*. New York : W. W. Norton & Company, 1938.
- GULICK, EDWARD VÖSE. *The Balance of Power*. Philadelphia : The Pacific : Research Bureau, 1943.
- HAAS, ERNEST B., «The Balance of Power : Description, Concept or Propaganda?» *World Politics*, Vol. 5, No. 4 (July 1953), pp. 442 - 77.

- HOIJER, OLAF. *La Théorie d'équilibre*. Paris : A. Pedone, 1917.
- HUME, DAVID. «Of the Balance of Power,» *Essays Moral, Political, and Literary*. New edition. Vol. 1. London : Longmans, Green and Company, 1889.
- KAEBER, E. *Die Idee des europäischen Gleichgewichts in der publizistischen Literatur vom 16. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts*. Berlin : A. Duncker, 1907.
- LISKA, GEORGE. *Nations in Alliance : The Limits of Interdependence*. Baltimore : Johns Hopkins Press, 1962.
- NYS, ERNEST. «La Théorie d'équilibre Européen,» *Revue de droit international et de législation comparée*, Vol. 25 (1893), pp. 34 - 57.
- PHILLIMORE, SIR ROBERT. *Commentaries upon International Law*. Second edition. Vol I. London : Butterworths, 1871.
- PRIBRAM, KARL. «Die Idee des Gleichgewichtes in der älteren nationalökonomischen Theorie,» *Zeitschrift für Volkswirtschaft*, Vol. 17, Part I (1908), pp. 1 - 28.
- RÉAL DE CURBAN, GASPARDE. *La Science du gouvernement*, Vol. 6. Aix - laChapelle, 1765.
- RIKER, WILLIAM H. *The Theory of Political Coalitions*. New Haven : Yale University Press, 1962.
- SPYKMAN, NICHOLAS. *America's Strategy in World Politics*. New York : Harcourt, Brace and Company, 1942.
- STIEGLITZ, ALEXANDRE DE. *De l'Équilibre politique, du légitimisme et du principe des nationalités*, Vol. 3. Paris : Pédone - Lauriel, 1893.
- TANNENBAUM, FRANK. «The Balance of Power in Society,» *Political Science Quarterly*, Vol. 61, No. 4 (December 1946), pp. 481 - 504.
- TOYNBEE, ARNOLD J. *Study of History*, Vol. 3. New York : Oxford University Press, 1934, Galaxy Books, 1962.

Güc politikası ve Güç dengesi üzerine Klâsik Hind kuramı konusunda :

KAUTILYA. Arthâsâstra. Translated by R. Shamasastri. Mysore : Wesleyan Mission Press, 1929.

LAW, NARENDRA NATH. Interstate Relations in Ancient India. London : Luzac and Company, 1920.

NÂG, KALDAS. Les Théories diplomatiques de l'Inde ancienne et l'Arthaçâtra, Paris : Jouve et Cie, 1923.

Güc dengesinin tarihi konusunda :

GANSHOF, FRANÇOIS L. Histoire des Relations Internationales. Vol. 1, Le Moyen Âge. Paris : Librairie Hachette, 1953.

GRANT, A. J., and TEMPERLEY, HAROLD. Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries (1789-1939). New York : Longmans, Green & Co., 1940.

LANGER, WILLIAM L. The Diplomacy of Imperialism. New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1935.

LANGER, WILLIAM L. European Alliances and Alignment, 1871-1890. Second edition. New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1950.

PETRIE, SIR CHARLES. Diplomatic History, 1713 - 1933. London : Hollis and Carter, Ltd., 1946.

POTIEMKINE, VLADIMIR. Histoire de la diplomatie. Three volumes : Paris : Librairie de Médicis, 1946 - 7.

SCHMITT, BERNADOTTE E. Triple Alliance and Triple Entente. New York : Henry Holdt and Company, 1934.

SETTON-WATSON, ROBERT W. Britain in Europe, 1789 - 1914. New York : The Macmillan Company, 1937.

SONTAG, RAYMOND J. European Diplomatic History, 1871 - 1932. New York : The Century Co., 1933.

SOREL, ALBERT. Europe under the Old Regime. Los Angeles : Ward Ritchie Press, 1947, Harper Torchbooks, 1964.

TEMPERLEY, HAROLD. The Foreign Policy of Canning, 1822-1827: England, the Neo-Holy Alliance, and the New World. London : G. Bell and Sons, Ltd. 1925.

VAGTS, ALFRED. «The Balance of Power : Growth of an Idea,» World Politics, Vol. I. No. 1. (October 1948) pp. 82-101.

WEBSTER, CHARLES K. The Foreign Policy of Castlereagh, 1812-1815. London: G. Bell and Sons, Ltd., 1931.

WINDELBAND, WOLFGANG. Die auswärtige Politik der Grossmächte in der Neuzeit (1494-1919). Stuttgart: Deutsche Verlagsanstalt, 1922.

WOLFERS, ARNOLD. Britain and France between Two Wars. New York: Harcourt, Brace and Company, 1940.

AYIRIM BEŞ

Edim kurallarının (rules of conduct) genel sorunları konusunda:

MORGENTHAU, HANS J. La Realité des normes. Paris: Librairie Félix Alcan, 1934.

TIMASHEFF, N. S. An Introduction to the Sociology of Law. Cambridge: Harvard University Committee on Research in the Social Sciences, 1939.

Uluslararası Ahlâk Konusunda:

BENNETT, JOHN C., editor. Nuclear Weapons and the Conflict of Conscience. New York: Charles Scribners Sons, 1962.

BOSANQUET, BERNARD. The Philosophical Theory of the State. New York: The Macmillan Company, 1899.

CARR, EDVARD HALLETT. Conditions of Peace. New York: The Macmillan Company, 1944.

FALK, RICHARD A. Law, Morality and War in the Contemporary World. New York: Frederick A. Praeger, 1963.

HUIZINGA, J. H. "On the High Cost of International Moralizing," The Fortnightly Review, Vol. 156, New Series (November 1944), pp. 295-300.

KRAUS, HERBERT. "La Morale internationale," Hague Academy of International Law. Recueil des cours, Vol 16 (1927), pp. 389-539.

LINDSAY, A. D. The Modern Democratic State. New York: Oxford University Press, 1947, Galaxy Books, 1962.

NIEBUHR, REINHOLD. Moral Man and Immoral Society: A

Study in Ethics and Politics. New York : C. Scribner's Sons, 1932, Scribner Library, 1960.

NIEBUHR, REINHOLD. Christianity and Power Politics. New York : C. Scribner's Sons, 1940.

NIEBUHR, REINHOLD. «Democracy as a Religion,» Christianity and Crisis, Vol. 7, No. 14 (August 4, 1947), pp. 1 - 2.

POLITIS, NICOLAS. La Morale internationale. New York : Brentano's, 1944.

RAMSEY, PAUL. War and the Christian Conscience. Durham, N. C.: Duke University Press, 1961.

THOMPSON, J. W., and PADOVER, S. K. Secret Diplomacy : A Record of Espionage and Double Dealings, 1500 - 1815. London : Jarrolds, Ltd., 1937.

WELDON, T. D. States and Morals. New York : McGraw - Hill Book Company, Inc., 1947.

WEST, RANYARD. Conscience and Society. New York : Emerson Books, 1945.

Ayrıca Ayrım Bir'de CARR ve MORGENTHAU adı altında zikredilen yapıtlara da bakınız.

Milliyetçi evrenselcilik konusunda, Ayrım üç'te zikredilmiş yapıtlardan Milliyetçilikle ilgili olanlara bakınız.

Dünya kamu oyu konusunda :

DICEY, A. V. Lectures on the Relation between Law and Public Opinion in England during the Nineteenth Century. London : Macmillan and Company, 1914.

FERRERO, GUGLIELMO. The Unity of the World. London : Jonathan Cape, 1931.

LASSWELL, HAROLD D. World Politics and Personal Insecurity. New York : Whittlesey House, 1935.

LIPPMANN, WALTER. Public Opinion. New York : The Macmillan Company, 1922, Macmillan, 1960.

LOWELL, A. LAWRENCE. Public Opinion and Public Government New York : Longmans, Green & Co. 1914

LOWELL, A. LAWRENCE. Public Opinion in War and Peace. Cambridge : Harvard Press, 1926.

SCHINDLER, DIETRICH. «Contribution à l'étude des facteurs sociologiques et psychologiques du droit international», Hague Academy of International Law. Recueil des cours, Vol. 46 (1933), pp. 231 - 322.

SMITH, CHARLES W. Public Opinion in a Democracy. New York: Prentice - Hall, 1939.

STRATTON, GEORGE MALCOMB. Social Psychology of International Conduct. New York : D. Appleton and Company, 1929.

AYIRIM ALTI

Uluslararası hukukun genel sorunları konusunda :

BENTWICH, NORMAN. International Law. London : Royal Institute of International Affairs, 1945.

BRIERLY, J. L. The Law of Nations. Fourth edition. Oxford : The Clarendon Press, 1949.

BRIERLY, J. L. The Outlook for International Law. Oxford : The Clarendon Press, 1944.

CORBETT, PERCY E. Law and Society in the Relations of States. New York : Harcourt, Brace and Company, 1951.

DICKINSON, EDWIN D. What is Wrong with International Law? Berkeley : James J. Gillick and Company, 1947.

FRIEDMANN, WOLFGANG. The Changing Structure of International Law. New York : Columbia University Press, 1964.

HUBER, MAX. Die soziologischen Grundlagen des Völkerrechts. Berlin : Dr. Walter Rothschild, 1928.

JESSUP, PHILIP C. A Modern Law of Nations. New York : The Macmillan Company, 1948.

KAPLAN, MORTON A. and KATZENBACH, NICHOLAS DE B. The Political Foundation of International Law. New York : John Wiley and Sons, 1961.

KEETON, GEORGE W., and SCHWARZENBERGER, GEORG.

Making International Law Work. Second edition. London: Stevens & Sons, Limited, 1946.

KELSEN, HANS. Principles of International Law. New York: Rinehart and Company, Inc., 1952.

LAUTERPACHT, H. The Function of Law in the International Community. Oxford: The Clarendon Press, 1933.

MOOR, JOHN BASSETT. International Law and Some Current Illusions. New York: The Macmillan Company, 1924.

MORGENTHAU, HANS J. «Positivism, Functionalism, and International Law», American Journal of International Law, Vol. 34 (April 1940), pp. 260 - 84.

ROYAL INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS. International Sanctions. London, New York, and Toronto: Oxford University Press, 1938.

SCHWARZENBERGER, GEORG. A Manual of International Law. London: Stevens & Stevens, Limited, 1947.

STARKE, J. G. Introduction to International Law. London: Butterworths and Company, Ltd., 1947.

STONE, JULIUS. Legal Controls of International Conflict. New York: Rinehart and Company, 1954.

VISSCHER, CHARLES DE. Theory and Reality in Public International Law. Princeton: Princeton University Press, 1957.

WILLIAMS, SIR JOHN FISCHER. Chapters on Current International Law and the League of Nations. New York: Longmans, Green & Co., 1929.

WILLIAMS, SIR JOHN FISCHER. Aspects of Modern International Law. New York: Oxford University Press, 1939.

Milletler Cemiyeti Misakı ve Birleşmiş Milletler Antlaşması ile ilgili özel sorunlar konusunda Ayrım Sekiz'de zikredilen yapıtlara bakınız.

Egemenlik konusunda :

CORWIN, EDWARD S. The President: Office and Powers. Second Edition. New York University Press, 1941.

- CORWIN, EDWARD S. *Total War and the Constitution*. New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1947.
- DICKINSON, EDWIN D. *The Equality of States in International Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1920.
- DICKINSON, EDWIN D. «A Working Theory of Sovereignty», *Political Science Quarterly*, Vol. 42, No. 4 (December 1927), pp. 524-48; Vol. 43, No. 1 (March 1928), pp. 1-31.
- DUGUIT, LÉON. *Law in the Modern State*. New York: B. W. Huebsch, 1919.
- KEETON, GEORGE W. *National Sovereignty and International Order*. London: Peace Book Company, 1939.
- KELSEN, HANS. *General Theory of Law and State*. Cambridge: Harvard University Press, 1945.
- KELSEN, HANS. *Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1920.
- KOO, WELLINGTON, JR. *Voting Procedures in International Organizations*. New York: Columbia University Press, 1947.
- KRABBE, H. *The Modern Idea of the State*. New York: D. Appleton and Company, 1922.
- LASKI, HAROLD J. *Studies in the Problem of Sovereignty*. New Haven: Yale University Press, 1917.
- LASKI, HAROLD J. *Authority in the Modern State*. New Haven: Yale University Press, 1919.
- LASKI, HAROLD J. *The Foundations of Sovereignty and Other Essays*. London: G. Allen and Unwin, 1921.
- MATTERN, JOHANNES. *Concepts of State, Sovereignty and International Law*. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1928.
- MERRIAM, CHARLES E. *History of the Theory of Sovereignty since Rousseau*. New York: Columbia University Press, 1900.
- RICHES, CROMWELL A. *Majority Rule in International Organizations*. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1940.

WATKINS, FREDERICK M. *The State as a Concept of a Political Science*. New York and London : Harper & Brothers, 1934.

AYIRIM YEDİ

Çağdaş Dünya Politikasının genel niteliği hakkında :

ARON, RAYMOND. *The Century of Total War*. New York : Doubleday and Company, 1954, Beacon Press, 1955.

BELOFF, MAX. *New Dimensions in Foreign Policy*. New York : The Macmillan Company, 1961.

CARR, EDWARD HALLETT. *Conditions of Peace*. New York : The Macmillan Company, 1944.

CALVOCORESSI, PETER. *World Order and the New States*. New York : Frederick A. Praeger, 1962.

DUNN, FREDERICK S. *War and the Mind of Men*. New York : Harpet & Brothers, 1950.

FISCHER, ERIC. *The Passing of the European Age*. Cambridge : Harvard University Press, 1943.

FOX, WILLIAM T. R. *The Super - Powers*. New York : Harcourt, Brace and Company, 1944.

FROMM, ERICH. *May Man Prevail?* Garden City, N. Y. : Doubleday, 1961, Anchor Books, 1961.

HERZ, JOHN. *International Politics in the Atomic Age*. New York : Columbia University Press, 1959.

JASPERS, KARL. *The Future of Mankind*. Chicago : University of Chicago Press, 1961, Phoenix Books, 1963.

KENNAN, GEORGE F. *American Diplomacy, 1900 - 1950*. Chicago : University of Chicago Press, 1951, Mentor Books, 1952.

KISSINGER, HENRY A., *Nuclear Weapons and Foreign Policy*. New York : Harper & Brothers, 1957, Anchor Books, 1958.

LIPPMANN, WALTER. *U. S. Foreign Policy*. Boston : Little Brown and Company, 1943.

LIPPMANN, WALTER. U. S. War Aims. Boston : Little, Brown and Company, 1944.

LIPPMANN, WALTER. The Cold War. New York : Harper & Brothers, 1947.

LIPPMANN, WALTER. Isolation and Alliances. Boston : Little, Brown and Company, 1952.

MORGENTHAU, HANS J. In Defense of the National Interest. New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1951.

OSGOOD, ROBERT E., Limited War : The Challenge to American Strategy. Chicago : University of Chicago Press, 1957.

VINER, JACOB. «The Implications of the Atomic Bomb for International Relations», Proceedings of the American Philosophical Society, Vol 90, No. 1 (Philadelphia, 1946), pp. 53 - 8.

Toptan savaş konusunda :

ARON, RAYMOND. On War. London : Secker and Warburg, 1958, Anchor Books, 1959.

BRODIE, BERNARD. Sea Power in the Machine Age. Princeton : Princeton University Press, 1941.

BRODIE, BERNARD, editor. The Absolute Weapon : Atomic Power and World Order. New York : Harcourt, Brace and Company, 1946.

CLARKSON, JESSE, and COCHRAN, THOMAS C., editors. War as a Social Institution. New York : Columbia University Press, 1941.

EARLE, EDWARD MEAD, editor. Makers of Modern Strategy. Princeton : Princeton University Press, 1944.

FERREO, GUGLIELMO. Peace and War. London : Macmillan and Company, limited, 1933.

HART, B. H. LIDDELL. The Revolution in Warfare. London : Faber & Faber, Ltd., 1946.

KAHN, HERMAN. On Thermonuclear War. Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1960.

KAHN, HERMAN. Thinking About the Unthinkable. New York : Horizon Press, 1962.

MUMFORD, LEWIS. Technics and Civilization. New York : Harcourt, Brace and Company, 1946, Harbinger Books, 1963.

OGBURN, WILLIAM FIELDING, editor. Technology and International Relations. Chicago : University of Chicago Press, 1949.

OMAN, SIR CHARLES. A History of the Art of War in the Sixteenth Century. New York : E. P. Dutton and Company, 1937.

SCHULTZ, THEODORE W. «Changes in the Economic Structure Affecting American Agriculture», Journal of Farm Economics, Vol. 28, No. 1 (February 1946), pp. 15 - 27.

SPAULDING, O. L., NICKERSON, HOFFMAN, and WRIGHT, J. W. Warfare. New York : Harcourt, Brace and Compnay, 1925.

SPEIER, HANS. Social Order and the Risks of War. Part III. New York : George W. Stewart, 1952.

SPEIER, HANS, and KAHLER, ALFRED, editors, War in our Time. New York : W. W. Norton & Co., 1939.

VAGTS, ALFRED. A History of Militarism. New York : W. W. Norton & Co., 1937.

AYIRIM SEKİZ

Bariş plânlarının tarihi konusunda :

HEMLEBEN, SYLVÉSTER JOHN. Plans for World Peace through Six Centuries. Chicago Press, 1945.

LANCE, CHRISTIAN. Histoire de l'internationalisme. New York : G. P. Putnam's Sons, 1919.

MARRIOTT, J. A. R. Commonwealth or Anarchy? A Survey of Projects of Peace from the Sixteenth to the Twentieth Century. New York : Columbia University Press, 1939.

PARGELLIS, STANLEY, editor. «The Quest for Political Unity in World History», Vol. 2, Annual Report of the American

Historical Association, 1942. United States Government Printing Office, 1944.

PAULLIN, THEODORE. Comparative Peace Plans. Philadelphia : Pacifist Research Bureau, 1943.

SOULEYMAN, ELIZABETH V. The Vision of World Peace in Seventeenth - and Eighteenth - Century France. New York : G. P. Putman's Sons, 1941.

WYNNER, EDITH, and LLOYD, GEORGIA. Searchlights on Peace Plans. New York : E. P. Dutton and Company, 1944.

Silâhsızlanma Konusunda :

BARNET, RICHARD J. Who Wants Disarmament? Boston : Beacon Press, 1960.

BECKHOEFER, BERNARD J. Postwar Negotiations for Arms Control. Washington, D.C. : Brookings Institution, 1961.

BLACKETT, P. M. S. Studies of War. New York : Hill and Wang, 1962.

BRENNAN, DONALD G., editor. Arms Control, Disarmament, and National Security. New York : George Braziller, 1961.

BUELL, RAYMOND LESLIE. The Washington Conference. New York : D. Appleton and Company, 1922.

BULL, HEDLEY. The Control of the Arms Race. New York : Frederick A. Praeger, 1961.

BURTON, JOHN W. Peace Theory : Precondition of Disarmament. New York : Alfred A. Knopf, 1962.

FORBES, HENRY W. Strategy of Disarmament. Washington, D. C. : Public Affairs Press, 1962.

GRISWOLD, A. WHITNEY. The Far Eastern Policy of the United States. New York : Harcourt, Brace and Company, 1938, Yale University Press, 1964.

HADLEY, ARTHUR T. The Nations's Safety and Arms Control. New York : Viking Press, 1961.

HUNTINGTON, SAMUEL P. «Arms Races : Prerequisites and Re-

- sults», *Public Policy*, Vol. 8 (Cambridge : Harvard Graduate School of Public Administration, 1958), pp. 41-86.
- LEVINE, ROBERT A. *The Arms Debate*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1963.
- MORGAN, LAURA PUFFER. *The Problem of Disarmament*. New York : Commission to Study the Organization of peace, 1947.
- NOGEE, JOSEPH L. *Soviet Policy Towards International Control of Atomic Energy*. Notre Dame, Ind. : University of Notre Dame Press, 1961.
- POSSONY, STEFAN T. «No Peace Without Arms», *The Review of Politics*, Vol, 6. No. 2. (April 1944), pp. 216 - 27.
- SHELLING, THOMAS C. and HALPERIN, MORTON H. *Strategy and Arms Control*. New York : Twentieth Century Fund, 1961.
- SHILS, EDWARD A. *Atomic Bombs in World Politics*. London : National Peace Council, 1948.
- SINGER, J. DAVID, «Threat Perception and the Armament - Tension Dilemma», *Conflict Resolutions*, Vol. 2, No. 1 (March 1958), pp. 90 - 105.
- SINGER, J. DAVID. *Deterrence, Arms Control, and Disarmament: Toward a Synthesis in National Security Policy*. Columbus : Ohio State University Press, 1962.
- SPANIER, JOHN W. and NOGEE, JOSEPH L. *The Politics of Disarmament : A Study in Soviet - American Gamesmanship*. New York : Frederick A. Praeger, 1962.
- TATE, MERZE. *The Disarmament Illusion*. New York : The Macmillan Company, 1942.
- TATE, MERZE. *The United States and Armaments*. Cambridge : Harvard University Press, 1948.
- WHEELER - BENNETT, JOHN. *The Pipe - Dream of Peace : The Story of the Collapse of Disarmament*. New York : Wil-

WRIGHT, SIR MICHAEL. Disarm and Verify. New York : Frederick A. Praeger, 1964.

WOODWARD, E. L. Some Political Consequences of the Atomic Bomb. New York : Oxford University Press, 1946.

Güvenlik Konusunda :

JESSUP, PHILIP C. International Security. New York : Council on Foreign Relations, 1935.

MITRANY, DAVID. The Problem of International Sanctions. New York : Oxford University Press, 1925.

ROYAL INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS. International Sanctions. London : Oxford University Press, 1938.

WILD, PAYSON S. Sanctions and Treaty Enforcement. Cambridge : Harvard University Press, 1934.

Yargısal Çözüm yolu Konusunda :

KELSEN HANS. Peace through Law. Chapel Hill : University of North Carolina Press, 1944.

LAUTERPACHT, H. The Function of Law in the International Community. Oxford : The Clarendon Press, 1933.

LISSITZYN, OLIVER J. The International Court of Justice. New York : Carnegie Endowment for International Peace, 1951.

MORGENTHAU, HANS J, La Notion du «politique» et la théorie des différents internationaux. Paris : Librairie du Recueil Sirey, 1933.

ROSENNE, SHABTAI. The International Court of Justice. Leyden: Sijthoff, 1957. For peaceful change, see in addition to the titles under international government :

BLOOMFIELD, LINCOLN P. Evolution or Revolution? The United Nations and the Problem of Peaceful Territorial Change. Cambridge : Harvard University Press, 1957.

CRUTTWELL, C. R. M. F. A History of Peaceful Change in the Modern World. New York : Oxford University Press, 1937.

DUNN, FREDERICK S. Peaceful Change. New York : Council on Foreign Relations, 1937.

Uluslararası Yönetim Konusunda :

BARKER, ERNEST. The Confederation of Nations. Oxford : The Clarendon Press, 1918.

BRIGGS, HERBERT W. «Power Politics and International Organization», American Journal of International Law, Vol. 39, No. 4 (October 1945), pp. 664 - 79.

CORBETT, UERCY E. Post - War Worlds. Los Angeles : Institute of Pacific Relations, 1942.

DAVIS, HARRIET EAGER, editor. Pioneers in World Order. New York : Columbia University Press, 1944.

DELL, ROBERT. The Geneva Racket, 1920 - 1939. London : Robert Hale, Ltd., 1940.

FREEMAN, HARROP A. Coercion of States in International Organizations. Philadelphia : The Pacifist Research Bureau, 1944.

FREEMAN, HARROP A., and PAULLIN, THEODORE. Coercion of States in Federal Unions. Philadelphia : The Pacifist Research Bureau, 1934.

FRIEDRICH, CARL JOACHIM. Foreign Policy in the Making. New York : W. W. Norton & Co., 1938.

HANKEY, LORD MAURICE P. Diplomacy by Conference. New York : G. P. Putnam's Sons, 1946.

KISSINGER, HENRY A., A. World Restored : McHerimid, Castle-
ragh, and the Problem of Peace, 1812 - 22. Boston : Houghton Mifflin Company, 1957.

LEVI, WERNER. Fundamentals of World Organization. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1950.

MCCALLUM, R. B. Public Opinion and the Last Peace. New York : Oxford University Press, 1944.

MANGONE, GERARD J. A Short History of International Organization. New Yark : McGraw - Hill Book Co., Inc., 1954.

NICOLSON, HARLD. The Congress of Vienna : A Study in Allied Unity, 1812 - 1822. New York : Harcourt, Brace and Company, 1946. Congress Book, 1944.

NIEMEYER, GERHART. «The Balance - Sheet of the League Experiment», *International Organization*, Vol. 6, No. 4 (1952), pp. 537 - 58.

NYS, M. ERNEST. «Le Concert Européen et la notion du droit international», *Revue de droit international, Deuxième Série*, Vol. 1 (1899), pp. 273 - 313.

OPPENHEIM, L. *The League of Nations and Its Problems*. London : Longmans, Green & Co., 1919.

PHILLIPS, WALTER ALISON. *The Confederation of Europe*. London : Longmans, Green & Co., 1914.

RAY, JEAN. *Commentaire du Pacte de la Société des Nations*. Paris : Recueil Sirey, 1930.

SCHENK, H. G. *The Aftermath of the Napoleonic Years : The Concert of Europe — an Experiment*. New York : Oxford University Press, 1948.

WALTERS, F. P. *A History of the League of Nations*. 2 vols. New York : Oxford University Press, 1952.

World Organization : A Balance Sheet of the First Great Experiment. Washington : American Council on Public Affairs, 1942.

ZIMMERN, SIR ALFRED E. *The League of Nations and the Rule of Law*. New York : The Macmillan Company, 1939.

Ayrım Dört'de geçen TEMPERLEY, WEBSTER, ve WOLFERS isimlerine de bkz.

Birleşmiş Milletler Konusunda :

BAILEY, SIDNEY D. *The General Assembly of the U. N. : Study of Procedure and Practice*. New York : Frederick A. Praeger, 1960.

BENTWICH, NORMAN, and MARTIN, ANREW. *A Commentary on the Charter of the United Nations*. London : 1950.

BLOOMFIELD, LINCOLN P. *The U. N. and U. S. Foreign Policy*. Boston : Little, Brown and Company, 1960.

BRIERLY, J. L. *The Covenant and the Charter*. Cambridge : The University Press, 1947.

Uluslararası Yönetim Konusunda :

BARKER, ERNEST. *The Confederation of Nations*. Oxford : The Clarendon Press, 1918.

BRIGGS, HERBERT W. «Power Politics and International Organization», *American Journal of International Law*, Vol. 39, No. 4 (October 1945), pp. 664 - 79.

CORBETT, UERCY E. *Post-War Worlds*. Los Angeles : Institute of Pacific Relations, 1942.

DAVIS, HARRIET EAGER, editor. *Pioneers in World Order*. New York : Columbia University Press, 1944.

DELL, ROBERT. *The Geneva Racket, 1920 - 1939*. London : Robert Hale, Ltd., 1940.

FREEMAN, HARROP A. *Coercion of States in International Organizations*. Philadelphia : The Pacifist Research Bureau, 1944.

FREEMAN, HARROP A., and PAULLIN, THEODORE. *Coercion of States in Federal Unions*. Philadelphia : The Pacifist Research Bureau, 1934.

FRIEDRICH, CARL JOACHIM. *Foreign Policy in the Making*. New York : W. W. Norton & Co., 1938.

HANKEY, LORD MAURICE P. *Diplomacy by Conference*. New York : G. P. Putnam's Sons, 1946.

KISSINGER, HENRY A., *A World Restored : McHerimid, Castleragh, and the Problem of Peace, 1812 - 22*. Boston : Houghton Mifflin Company, 1957.

LEVI, WERNER. *Fundamentals of World Organization*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1950.

MCCALLUM, R. B. *Public Opinion and the Last Peace*. New York : Oxford University Press, 1944.

MANGONE, GERARD J. *A Short History of International Organization*. New Yark : McGraw-Hill Book Co., Inc., 1954.

NICOLSON, HARLD. *The Congress of Vienna : A Study in Allied Unity, 1812 - 1822*. New York : Harcourt, Brace and Company, 1946, Compass Books, 1961.

- NIEMEYER, GERHART. «The Balance-Sheet of the League Experiment», *International Organization*, Vol. 6, No. 4 (1952), pp. 537 - 58.
- NYS, M. ERNEST. «Le Concert Européen et la notion du droit international», *Revue de droit international, Deuxième Série*, Vol. 1 (1899), pp. 273 - 313.
- OPPENHEIM, L. *The League of Nations and Its Problems*. London : Longmans, Green & Co., 1919.
- PHILLIPS, WALTER ALISON. *The Confederation of Europe*. London : Longmans, Green & Co., 1914.
- RAY, JEAN. *Commentaire du Pacte de la Société des Nations*. Paris : Recueil Sirey, 1930.
- SCHENK, H. G. *The Aftermath of the Napoleonic Years : The Concert of Europe — an Experiment*. New York : Oxford University Press, 1948.
- WALTERS, F. P. *A History of the League of Nations*. 2 vols. New York : Oxford University Press, 1952.
- World Organization : A Balance Sheet of the First Great Experiment*. Washington : American Council on Public Affairs, 1942.
- ZIMMERN, SIR ALFRED E. *The League of Nations and the Rule of Law*. New York : The Macmillan Company, 1939.
- Ayrim Dört'de geçen TEMPERLEY, WEBSTER, ve WOLFERS isimlerine de bkz.
- Birleşmiş Milletler Konusunda :
- BAILEY, SIDNEY D. *The General Assembly of the U. N. : Study of Procedure and Practice*. New York : Frederick A. Praeger, 1960.
- BENTWICH, NORMAN, and MARTIN, ANREW. *A Commentary on the Charter of the United Nations*. London : 1950.
- BLOOMFIELD, LINCOLN P. *The U. N. and U. S. Foreign Policy*. Boston : Little, Brown and Company, 1960.
- BRIERLY, J. L. *The Covenant and the Charter*. Cambridge : The University Press, 1947.

- CLAUDE, INIS L. *Swords Into Plowshares*. 3rd ed. New York: Random House, 1964.
- COHEN, BENJAMIN V. *The U. N.: Constitutional Developments, Growth, and Possibilities*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1961.
- FELLER, A. H. *United Nations and World Community*. Boston: Little, Brown and Company, 1952.
- GOODRICH, LELAND M. *The United Nations*. New York: Thomas Y. Crowell, 1959.
- GROSS, ERNEST A. *The U. N.: Structure for Peace*. New York: Harper and Row, 1962, paperbound, 1962.
- HASLUCK, PAUL. *Workshop of Security*. Melbourne: F. W. Chesire, 1948.
- HAVILAND, H. FIELD, JR. *The Political Role of the General Assembly*. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1951.
- HOVET, THOMAS, JR. *Bloc Politics in the United Nations*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1960.
- JACOBSON, HAROLD KARAN. «The Changing United Nations», in Hilsman, Roger and Good, Robert C., editors. *Foreign Policy in the Sixties: The Issues and Instruments*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1965.
- KELSEN, HANS. *The Law of the United Nations*. New York: Frederick A. Praeger, Inc., 1950.
- MORGENTHAU, HANS J., editor. *Peace, Security, and the United Nations*. Chicago: University of Chicago Press, 1946.
- NICHOLAS, HERBERT. *The United Nations as a Political Institution*. New York: Oxford University Press, 1959.
- ROSS, ALF. *The United Nations: Peace and Progress*. Totowa, N. J.: Bedminster Press, 1966.
- STOESSINGER, JOHN. *The United Nations and the Superpowers*. New York: Random House, 1965.
- «Symposium on World Organization», *The Yale Law Journal*, Vol. 55, No. 5 (August 1946).

AYIRIM DOKUZ

Dünya Devleti Sorunu Konusunda :

- BRINTON, CRANE. From Many One : The Process of Political Intergation. The Problem of World Government. Cambridge : Harvard University Press, 1948.
- EWING, ALFRED C. The Individual, the State, and World Government. New York : The Macmilan Company, 1947.
- HAMMOND, MASON. City - State and World Stete in Greek and Roman Political Thought until Augustus. Cambridge : Harvard University Press, 1951.
- LEWIS, EDVARD R. «Are We Ready for a World State?» The Yale Review, Vol. 35, No. 3 (March 1946), pp. 491 - 501.
- MANGONE, GERARD J. The Idea and Practice of World Government. New York : Columbia University Press, 1951.
- MARRIOTT, T. A. R. Federalism and the Problem of the Small State. London : G. Allen and Unwin, 1943.
- MARTIN, WILLIAM. A History of Switzerland. London : Grant Richards, 1931.
- MEYER, CORD. Peace or Anarchy. Boston : Little, Brown and Company, 1947.
- NÄF, WERNER. Die Schweiz in Europa. Bern : Herbert Lang and Company, 1938.
- NIEBUHR, REINHOLD. «The Illusion of World Government», Foreign Affairs, Vol. 27, No. 3 (April 1947), pp. 379-88.
- PELCOVITS, N. A. «World Government Now?» Harper's, Vol. 193, No. 1156 (November 1946), pp. 396 - 403.
- RAPPARD, WILLIAM E. Cing siècles de sécurité collective, 1291-1798. Paris : Recueil Sirey, 1945.
- REVES, EMERY. The Anatomy of Peace. New York : Harper & Brothers, 1946, Compass Books, 1963.
- RIDER, FREMONT. The Great Dilemma of World Organization. New Yark : Reynal & Hitchcock, 1946.

- CLAUDE, INIS L. *Swords Into Plowshares*. 3rd ed. New York: Random House, 1964.
- COHEN, BENJAMIN V. *The U. N.: Constitutional Developments, Growth, and Possibilities*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1961.
- FELLER, A. H. *United Nations and World Community*. Boston: Little, Brown and Company, 1952.
- GOODRICH, LELAND M. *The United Nations*. New York: Thomas Y. Crowell, 1959.
- GROSS, ERNEST A. *The U. N.: Structure for Peace*. New York: Harper and Row, 1962, paperbound, 1962.
- HASLUCK, PAUL. *Workshop of Security*. Melbourne: F. W. Cheshire, 1948.
- HAVILAND, H. FIELD, JR. *The Political Role of the General Assembly*. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1951.
- HOVET, THOMAS, JR. *Bloc Politics in the United Nations*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1960.
- JACOBSON, HAROLD KARAN. «The Changing United Nations», in Hilsman, Roger and Good, Robert C., editors. *Foreign Policy in the Sixties: The Issues and Instruments*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1965.
- KELSEN, HANS. *The Law of the United Nations*. New York: Frederick A. Praeger, Inc., 1950.
- MORGENTHAU, HANS J., editor. *Peace, Security, and the United Nations*. Chicago: University of Chicago Press, 1946.
- NICHOLAS, HERBERT. *The United Nations as a Political Institution*. New York: Oxford University Press, 1959.
- ROSS, ALF. *The United Nations: Peace and Progress*. Totowa, N. J.: Bedminster Press, 1966.
- STOESSINGER, JOHN. *The United Nations and the Superpowers*. New York: Random House, 1965.
- «Symposium on World Organization», *The Yale Law Journal*, Vol. 55, No. 5 (August 1946).

AYIRIM DOKUZ

Dünya Devleti Sorunu Konusunda :

BRINTON, CRANE. From Many One : The Process of Political Intergation. The Problem of World Goverment. Cambridge : Harvard University Press, 1948.

EWING, ALFRED C. The Individual, the State, and World Government. New York : The Macmilan Company, 1947.

HAMMOND, MASON. City - State and World Stete in Greek and Roman Political Thought until Augustus. Cambridge : Harvard University Press, 1951.

LEWIS, EDVARD R. «Are We Ready for a World State?» The Yale Review, Vol. 35, No. 3 (March 1946), pp. 491 - 501.

MANGONE, GERARD J. The Idea and Practice of World Government. New York : Columbia University Press, 1951.

MARRIOTT, T. A. R. Federalism and the Problem of the Small State. London : G. Allen and Unwin, 1943.

MARTIN, WILLIAM. A History of Switzerland. London : Grant Richards, 1931.

MEYER, CORD. Peace or Anarchy. Boston : Little, Brown and Company, 1947.

NÄF, WERNER. Die Schweiz in Europa. Bern : Herbert Lang and Company, 1938.

NIEBUHR, REINHOLD. «The Illusion of World Government», Foreign Affairs, Vol. 27, No. 3 (April 1947), pp. 379-88.

PELCOVITS, N. A. «World Government Now?» Harper's, Vol. 193, No. 1156 (November 1946), pp. 396 - 403.

RAPPARD, WILLIAM E. Cing siècles de sécurité collective, 1291-1798. Paris : Recueil Sirey, 1945.

REVES, EMERY. The Anatomy of Peace. New York : Harper & Brothers, 1946, Compass Books, 1963.

RIDER, FREMONT. The Great Dilemma of World Organization. New Yark : Reynal & Hitchcock, 1946.

- SCHUMAN, FREDERICK L. *The Commonwealth of Man*. New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1952.
- Uluslararası Topluluk Sorunları Konusunda :
- BELOFF, MAX. «The Federal Solution in Its Application to Europe, Asia, and Africa», *Political Studies*, Vol. 1, No. 2 (June 1953), pp. 114 - 31.
- BUCHAN, ALASTAIR, *NATO in the 1960's*. New York : Frederick A. Praeger, 1960.
- DENIAN, J. F. *The Common Market*. London : Barrie and Rockliff with Pall Mall Press, 1960.
- FREEMAN, HARROP A., and PAULLIN, THEODORE. *Road to Peace : A Study in Functional International Organization*. Ithaca : The Pacifist Research Bureau, 1947.
- HAAS, ERNEST B. *The Uniting of Europe*. Stanford : Stanford University Press, 1958.
- HALLSTEIN, WALTER. *United Europe : Challenge and Opportunity*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1962.
- HOSELITZ, BERT, editor. *The Progress of Underdeveloped Areas*. Chicago : University of Chicago Press, 1952.
- HUXLEY, JULIAN. UNESCO. Washington : Public Affairs Press, 1947.
- JAMES, WILLIAM. *A Moral Equivalent for War*. New York : Carnegie Endowment for International Peace, 1926.
- KITZINGER, U. W. *The Politics and Economics of European Integration*. New York : Frederick A. Praeger, 1963.
- LINDBERG, LEON N. *The Political Dynamics of European Economic Integration*. Stanford, Calif. : Stanford University Press, 1963.
- LISKA, GEORGE. *The New Statecraft : Foreign Aid in American Foreign Policy*. Chicago : University of Chicago Press, 1960.
- LISKA, GEORGE. *Europe Ascendant : The International Politics of Unification*. Baltimore : Johns Hopkins Press, 1964.

- MASON, EDWARD S. *Foreign Aid and Foreign Policy*. New York: Harper and Row, 1964, paperbound, 1964.
- MASON, HENRY L. *The European Coal and Steel Community*. The Hageu : Martinus Nijhoff, 1955.
- MCMURRY, RUTH EMILY, and LEE, MUNA. *The Cultural Approach : Another Way in International Relations*. Chapel Hill : University of North Carolina Press, 1947.
- MITRANY, DAVID. *A Working Peace System*. Fourth edition. London : National Peace Council, 1946.
- MURPHY, GARDNER, editor. *Human Nature and Enduring Peace*. New York : Reynal and Hitchcock, Inc., 1945.
- NIEBUHR, REINHOLD. *The Moral Implications of Loyalty to the United Nations*. New Haven : Edward W. Hazen Foundation, 1952.
- OSGÖÖD, ROBERT E. *NATÖ : The Entangling Alliance*. Chicago. University of Chicago Press, 1962.
- PATTERSON, ERNEST MINOR, editor. «NATÖ and World Peace,» *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol, 288 (july 1953).
- SHUSTER, GEORGE N. *Cultural Cooperation and the Peace*. Milwaukee : The Bruce Publishing Company, 1952.
- WEST, RANYARD. *Psychology and World Order*. London : Penguin Books, 1945.
- WOODWARD, ERNEST L., et al. *Foundations for World Order*. Denver : University of Denver Press, 1949.
- WRIGHT, QUINCY, editor. *The World Community*. Chicago : University of Chicago Press, 1948.

AYIRIM ON

Diplomasinin Sorunları Konusunda :

- BEARD, CHARLES A. *The Idea of National Interest*. New York: The Macmillan Company, 1934.
- CALLIÈRES, FRANÇOIS DE. *On the Manner of Negotiating with Princes*. Boston : Houghton Mifflin Co., 1919.

- CAMBON, JULES. *Le Diplomate*. Paris : Hachette, 1926.
- CHAMBRUN, CHARLES DE. *L'Esprit de la diplomatie*. Paris : Editions Corrêa, 1944.
- CRAIG, GORDON A., and GILBERT, FELIX, editors. *The Diplomats, 1919 - 1939*. Princeton : Princeton University Press, 1953, Atheneum Publishers, 1963.
- FOSTER, JOHN W. *The Practice of Diplomacy*. Boston : Houghton Mifflin Company, 1906.
- FRIEDRICH, CARL JOACHIM. *Foreign Policy in the Making*. New York : W. W. Norton & Co., 1938.
- HEATLEY, DAVID PLAYFAIR. *Diplomacy and the Study of International Relations*. Oxford : The Clarendon Press, 1919.
- IKLE, FRED CHARLES. *How Nations Negotiate*. New York : Harper and Row, 1964.
- JONES, JOSEPH M. *A Modern Foreign Policy for the United States*. New York : The Macmillan Company, 1944.
- JUSSERAND, JEAN A. *The Scholl for Ambassadors and Other Essays*. New York : G. P. Putnam's Sons, 1925.
- LIPPMANN, WALTER. *The Stakes of Diplomacy*. New York : Henry Holt and Company, 1917.
- MABLY, ÂBBÉ GABRIEL BONNET DE. «Principes des négociations», Collection complète des aeuves de l'Abbé de Mably, Vol. 5. Paris : 1794 - 5.
- MCLACHLAN, DONALD. «The Death of Diplomacy», *The Twentieth Century*, Vol 149, No. 889 (March 1951), pp. 137-80.
- MATTINGLY, GARRETT. *Renaissance Diplomacy*. Boston : Houghton Mifflin Company, 1955, Penguin Books, 1964.
- MORLEY, JOHN VISCOUNT. *On Compromise*. London : Macmillan and Company, Limited, 1923.
- MOWRER, PAUL SCOTT. *Our Foreign Affairs : A Study in National Interest and the New Diplomacy*. New York : E. P. Dutton and Company, 1924.

- NICOLSON, HAROLD G. *Diplomacy*. London : T. Butterworth, 1939, Galaxy Books, 1964.
- NICOLSON, HAROLD G. *The Evolution of Diplomatic Method*. London : Constable, 1954.
- ONCKEN, HERMANN. *Politik und Kriegführung*. Munich : Max Huber, 1928.
- REDLICH, MARCELLUS D. *International Law as a Substitute for Diplomacy*. Chicago : Independent Publisher Co., 1928.
- REDLICH, MARCELLUS D. *International Law as a Substitute for Diplomacy*. Chicago : Independent Publisher Co., 1928.
- REINSCH, PAUL S. *Secret Diplomacy*. New Yark : Harcourt, Brace and Company, 1922.
- ROCK, VINCENT P. *A Strategy of Interdependence*. New York : Charles Scribner's Sons, 1964.
- SCHELLING, THOMAS G. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1960, Galaxy Books, 1963.
- THAYER, CHARLES W. *Diplomat*. New York : Harper & Brothers, 1959.
- THOMSON, DAVID, MEYER, E., and BRIGGS, A. *Patterns of Peacemaking*. London : Kegan Paul, Trench, Trubner and Company, Ltd., 1945.
- WELLESLEY, SIR VICTOR. *Diplomacy in Fetters*. London : Hutchinson and Company, Ltd., 1944.
- WILLITS, JOSEPH H. «Social Adjustments to Atomic Energy», *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 90, No. 1 (Philadelphia : 1946), pp. 48 - 52.
- WOODWARD, E. L. «The Old and the New Diplomacy», *The Yale Review*, Vol. 36, No. 3 (Spring 1947), pp. 405 - 22.
- YOUNG, GEORGE. *Diplomacy Old and New*. London : Swarthmore Press, 1921.

A

Açık Kapı politikası (Çin'e karşı) : 50; ayrıca **bkz.** Çin, A.B.D

Adalet : **bkz.** Asya, Barış, barışçı değişim, B.M, dünya devleti, Milletler Cemiyeti.

Afrika : Sömürge devrimi, 457

Ahlâk : uluslararası ilişkilerde, 295 v.d., 302 v.d.; ve aristokrasi 318 v.d.; çağımızda, 316; gereği, 304 v.d.

Ahlâk ilkeleri : ve dış politika, 12,13

Ahlâki sınırlamalar : 295 v.d.; ve barışta insan hayatının korunması, 303 v.d.; ve savaşta insan hayatının korunması, 308 v.d.; ve mali çıkarlar, 319, 320

Aix - la - Chapelle Kongresi (1818) : 582,587

Alabama'nın iddiaları : 371

Alaska : Birleşik Devletlerce satın alınması (1867) : 52

Albéri Eugeno : 254 dn.

Alexander I. (Rus Çarı) : 321; ve Kutsal İttifak 579 v.d, 583 v.d

Allee, Warder.: 39 dn.

Almanya : Doğu ve Batı ilişkileri, 459; Bismarck, Wilhelm II., ve Hitlerin emperyalizm anlayışı 72; İkinci Dünya Savaşı Sonrası Almanya üzerinde kurulacak egemenlik çatışmaları, 225; Almanya sorununun ahlâki yönü, 305 vd.; 1870-1914 dönemi politikası, 50, 454; 455, 720; 1. Dün-

ya Savaşından sonraki politika-
sı, 407 vd.d., 522; yeni güc mer-
kezi olarak, 446; Avrupa ile
ilişkileri, 674 v.d, birleştirilmesi,
676; ve B.M, 567; ayrıca **bkz.**
Nasyonal Sosyalizm ve konu
başlıkları.

Amerikan Anayasası : yorumu, 365
v.d.

Amerikan Banana Co - United Fruit
Co : egemenlik konusunda, 412
dn.

Amerika Birleşik Devletleri : Çin
politikası, 18, 49; Küba politi-
kası, 413; ekonomi politikası,
49; Doğu Avrupa politikası, 436;
dış politika uygulaması, 193; ve
Formoza, 240; ve Almanya, 610;
İngiltereyle ittifak, 236; ve Ko-
re Savaşı, 351, 400; ve Milletler
Cemiyeti, 535 v.d., ve Nato, 670
v.d. deniz silâhsızlanması 542
v.d; ve Sovyetler Birliği, 446
v.d, 459 v.d., 508 v.d., 542 v.d.,
610 v.d., 708; ayrıca **bkz.** İyi
Komşuluk politikası, Monroe
Doktrini, Açık Kapı, Truman
Doktrini, ve konu başlıkları

Amerikan İç Savaşı : 27, 484, ayrı-
ca **bkz.** barışçı değişim, tekno-
loji,

Amerikan Politikasında ekonomik
anlayış : 39

Amerikan Yüzyılı : 205

Anayasa Konvansiyonu (1787) : ege-
menlik konusunda, 421, 423

Angell Norman : ve savaş, 64
 Anglo - İranian Petiol Şirketi : 551
 Antlaşmalar : **bkz** uluslararası hukuk
 Anzilotti (Yargıç) : Avusturya - Alman Gümrük Birliği davasının politik görünümü hakkında, 550
 Arap Birliği Antlaşması : 239
 Arap görüşü : Filistin konusunda, 562
 Arap - İsrail Savaşı (1947-1949) : 572
 Aristokrasi : 318
 Aron, Raymond : 580, 588, 589
 Arjantin : konu başlıklarına bakınız
 Ash, Maurice A. : 579
 Askeri güc : prestij politikası unsuru olarak, 79
 Askeri Hazırlık Derecesi : ulusal gücün unsuru olarak, 152
 Askeri liderlik : gücün unsurları arasında nicelik ve niteliğiyle, 156 v.d.
 Askeri politika : dış politikayla ilgili olarak, 721 v.d ayrıca **bkz.** diplomasi, güç, savaş
 Asya : manevi meydan okuyuşu, 458 emperyalizmin yeri, 490, tanımlanmamış kurulu düzen, 609
 Atlantik Antlaşması : 238, 335
 Atlantik İttifakı : 438
 Atom enerjisi : uluslararası denetimi 415, 498 500 v.d; ulusal güc üzerinde etkisi, 195, 196; ayrıca **bkz**, Silâhsızlanma, B.M, Atom Enerjisi Komisyonu, A.B.D
 Augustus : ve emperyalizm 56; ve nüfus azalışı, 162
 Avusturya - Almanya Gümrük Birliği : Siyasal niteliği, 507, 550
 Avrupa : güc merkezi olarak zayıflaması, 457, 490, birleştirilmesi

çaba ve görüşleri, 135, 431, 669 v.d. ayrıca **bkz.** konu başlıkları
 Avrupa Ahengi : 285, 597, 588; ve güc dengesi, 285, 286; ve Kırım Savaşı, 588, 721, büyük devletlerin hükümeti olarak, 286, 588; ve moral rıza, 280; ve milliyetçilik, 588
 Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu : **bkz**, Euratom
 Avrupa Ekonomik Topluluğu : **bkz** Ortak Pazar
 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu : 135, 673 v.d; ve güc dengesi, 674
 Avrupa Toplulukları : 135, 417, 669 v.d.
 Avusturya : Almanya ile ittifak, 50; Birinci Dünya Savaşı öncesi dış politikası, 452; bağımsızlık ve güc dengesi; 259; ve B.M, 567
 Aydınlanma : ve barış, 496

B

Bacon, Francis : güc dengesi, konusunda, 244
 Bailey, Sidney D. : 809
 Baldwin, Hanson W : 709
 Baldwin Stanley : İngilterenin gücü üzerindeki etkisi, 184
 Balkan Savaşları : 61 v.d.
 Ballis, William : haklı savaş konusunda, 467 dn.
 Barış : 578; ideoloji olarak, 116, 121, 122; bölünmezliği, 533; ve adalet, 640, 641; ve barışçı değişme, 640; ve dünya devleti, 635
 Barışçı değişme : 553 v.d., 641, 642; ve Amerikan İç Savaşı, 557, 642; ve mahkemeler, 553 v.d., diktatörlüklerde, 553; Milletler Cemiyetinde, 559 v.d.; ulusal toplumlar, 553 v.d.; Birleşmiş Milletlerde, 561

Barış içinde birarada yaşamak: 462, 463, 630
Barker, Ernest : 791, 808; egemenlik konusunda, 424 dn.
Barnet, Richard J.: 805
Baron, Salo W : 791
Barriere, Camille : 183
Barthou, Louise : S. Birliği ile askeri ittifak, 594 dn.
Bartlett, Ruhl J.: 27 dn., 57 dn.
Basel Anlaşması (1795) : 319
Batı İrian : ve B.M., 568
Batı İttifakı : güc dengesi, 245; ve B.M, 617 v.d.
Beales, A.C.F.: 37 dn.
Beard, Charles A.: 787, 788, 790, 813; Amerikan hükümetinde güc dengesi konusunda, 224; ve emperyalizm konusunda, 58 dn.
Beard Mary R.: 787
Becker, Carl L.: 787
Beckhoefer, Bernard J.: 805
Belçika : ve Kore Savaşı, 537; tarafsızlığının 1914'te Almanya tarafından ihlâli, 16, 326; tarafsızlığının garanti edilmesi, 16, 229, 382, 384; ayrıca **bkz.** güc dengesi, Birinci Dünya Savaşı
Beloff, Max : 802, 812
Benedict, Ruth : 792
Bennet, John C.: 797
Bentham Jeremy : 495, 553; sömür-gelerin savaş nedeni olmalarına karşı, 36, 65
Bentwich Norman : 799, 809
Bergson, Henry : ve milliyetçi evrenselcilik, 334
Berlin Ablukası : ve B.M, 571, 574
Berlin Antlaşması (1878) : 725
Berlin İsaiah : 783
Berlin Kongresi : ve gücdengesi, 250, 455; uzlaşıcı diplomasiye örnek, 725 v.d., ve Alman prestiji, 98

Beşinci Kol : ve emperyalizm, 76
Beveridge Senatör J : ve emperyalizm, 57
Binkley, Robert C.: milliyetçi evrenselcilik konusunda, 334
Birleşmiş Milletler : 37, 393 v.d., 541, 561 v.d., 609 v.d.; ve ortak güvenlik, 393 v.d., diplomasi, 617; ideoloji olarak, 121, 122; ve uluslararası hukuk, 397, 605, 606; ve Kore Savaşı, 604 v.d., ve tanımlanmamış adalet ilkeleri, 608; tanımlanmamış kurulu düzen, 609; ve Genel Kurul, 611 v.d., ve Güvenlik Konseyi, 612 v.d.; ve Genel Sekreterlik, 619 v.d.
Bismarck, Prens Otto von : 50, 71, 72, 85, 322, 327; Balkan sorunu karşısında, 453; ve Alman gücü, 182, 185; Rus ulusal karakteri konusunda, 166
Blackett, P.M.S.: 905
Blackstone, Sir William : 553
Bloomfield, Lincoln P.: 807, 809
Blöf politikası, 106, 107, İtalyanın (1935 - 42), 106; İngilterenin (1797, 1940-41), 107
Blum, Leon : 178
Bodet, Jaime Torres : UNESCO, hakkında, 660
Boer Savaşı (1899-1902) : 60, 454, 484; ekonomik nedenleri
Bolingbroke, Lord Henry St John : güc dengesi konusunda, 267, 273; dış politika ve askeri politika ilişkileri konusunda, 722
Bolivya : Şili'ye karşı Milletler Cemiyeti Misakının 19. maddesini ileri sürmesi, 559, 560
Bosanquet, Bernard : 797
Bose, Subhas Chandra : 177
Böl ve Yönet : güc dengesi metodu olarak, 231, 232,
Bölgecilik : 177, uluslararası örgütlerde, 430, 669 v.d., 676 v.d.

Brennan, Donald G.: 805
Brezilya : Uruguayla ittifak (1851) : 260
Briand-Kellogg Paktı (1928) : 312, 360, 392; bağlayıcı gücü, 367; ve dünya kamu oyu, 339
Bridges, Robert : denge konusunda, 220
Brierly, J.L.: 799, 809; uluslararası hukukun uygulanması konusunda, 380; uluslararası hukuk anlayışı, 357
Briggs, Herbert W.: 808
Bright, John : 43
Brinton, Crane : 811
Brodie, Bernard : 803
Broyan D.W.: 792
Brown, Neill S : Rus ulusal karakteri hakkında, 169
Bruce, William Cabell, 220 dn.
Bryce, James : Amerikan hükümetinde güc dengesi, 222, 224
Brynes, Asher : 788
Bryson, Lyman, 788
Buchan, Alastair, 812
Buell, Raymond Leslie, 805
Eukharin, Nikolai İ.: 788; emperyalizm konusunda, 59, 87
Bulgaristan ile yapılan 1947 Barış anlaşması : 48
Bulgaristan - Yunanistan çatışması (1925) : 596
Bull, Hedley : 805
Burke, Edmund : 163; güc dengesi konusunda, 229, 260, diplomasi konusunda, 718, 720; ve ulusal güc, 214, totaliter propaganda konusunda, 483
Burks, Richard V.: 790
Burnham, James : ve güc dağılımı, 205
Burns, John : 326
Burton, John W.: 805

Butterfield, Herbert : 783
Büyük İskender : ve emperyalizm, 61, 62, 69, 78, 90, 187

C

Calhoun, John C.: güc dengesi konusunda, 224 dn.; A.B. Devletlerinin ulusal görevi konusunda, 44
Callières, Francois de : 813
Cambon, Jules : 183, 814
Cambon Paul : 183, 270 dn.
Camden, William : 255 dn.
Canning George : ve güc dengesi, 165, 248, 249, 262; ve Kutsal İttifak, 580 v.d.; İngiliz gücü üzerindeki etkisi, 184; politikasındaki yenilik, 586
Cannon, Walter B.: İnsan vücudu ile siyasal denge arasındaki benzerlik konusunda, 218 dn.
Carleton, William G. : 783, 794
Carr-Saunders, A.M.: 792
Carr Edward Hallett : 783, 791, 797, 802; uluslararası ahlâk konusunda, 307, 308
Castlereagh, Viscount : politikası, 587; ve Kutsal İttifak, 285, 578 ve devamlı İngiliz gücü üzerindeki etkisi, 184
Cato : Kartaca hakkında, 307
Cavour : ve emperyalizm, 70; ve İtalyan gücü, 184
Cecil, Lord Robert (Kraliçe Elisabeth çağı devlet adamı) : 319
Cecil, Lord Robert (Çağdaş İngiliz devlet adamı) dünya kamu oyu konusunda, 339
Cenova : Venedikle rekabet, 95
Cenevre Denizcilik Konferansı (1927) : 503
Cenevre Sözleşmesi (1929) : savaş esirleri konusunda, 311
Cenevre Sözleşmesi (1949) : 310

Cezayir : ve B.M, 568; ve Fransa, 105
Chaco Savaşı (1932 - 35) : ekonomik nedenleri, 60
Chadwick, H. Munro : 791
Chamberlain, Joseph : ve emperyalizm, 55
Chamberlain Neville : 1938'deki çıkmaz, 203, 285; İngiliz politikası üzerindeki etkisi 184; kamu oyunu yanlış değerlendirmesi, 192 dn.; güdüler, 16
Chambrun, Charles de : 814
Charles II. (İngiliz kralı) : ve güç dengesi, 255
Charles V. (Hapsburg Kralı) : ve güç dengesi, 244, 254; ve emperyalizm, 276
Charles VII. (Fransız Kralı) : ve İtalyayı fetih, 153, 156
Chaumont Antlaşması (9 Mart, 1814) : 579
Chesterfield, Earl of : savaş konusunda, 465
Choiseul, Duc de : 320
Churchill, Sir Winston : 96, 154, 162; yatıştırıcı politika konusunda, 84, 726, 727; İkinci Dünya Savaşında güç dengesi konusunda, 262, 1937'de ki Fransız ordusu hakkında, 202; ve emperyalizm, 56, 84; İngiliz gücü üzerinde etkisi, 185; Doğu - Batı ahlâk anlayışı konusunda, 308; dürtüler konusunda, 4; İtalyan-Habeş Savaşı ve İngiliz politikası hakkında, 350, 534; İngiliz nüfusunun azalması hakkında, 162; S. Birliğine karşı güdülen politika hakkında, 726, 727
Clausewitz, Carl von : Savaş konusunda, 461
Claude, Inis L.: 810
Clarkson, Jesse : 589

Clemenceau, Georges : Almanya sorununu hakkında, 307; ve Milliyetçilik 329; Ulusal gücte petrolün önemi konusunda, 148
Clermont Konseyi : 61
Coban Alfred : 791; küçük devletlerin bağımsızlığı konusunda, 290 dn.
Cobden, Richard : Savaşa karşı serbest ticaret konusunda, 37, 65
Cochran, Thomas C.: 803
Coğrafya : ulusal gücün unsuru olarak, 141 v.d.; ve Jeopolitik 207 v.d., İngiltere, 142; İtalya, 107; S. Birliği, 107; İspanya, 107; A.B.D 42, 141
Cohen, Benjamin V.: 810
Colby C.C.: 792
Coleridge : ulusal karakter konusunda, 163
Colombo Plânı : 677
Cook, Thomas I.: 783
Corbett Percy E : 783, 799, 808
Corwin, Edwards : 800, 801
Craig, Gordon A : 814
Cruce Émeric : 496
Cruttwell, C.R.M.F : 807
Curti., Merle : 43 dn., 787

Ç

Çekirdeksel Silâh : ve geleneksel silâh, 477, 676
Çevreleme (durdurma) Politikası : 23, 80
Çıkar : ve uluslararası politikada ahlâk, 11 v.d.
Çin : medeniyeti, 661; komünist yö-
rüngeye yönelmesi, 448; Kore'-
ye karşı geleneksel politikası,
230, 535 v.d., ve Kore Savaşı,
351, 535 v.d., 564, 565; ulusal güç,
189; yeni güç merkezleri arasın-
da yer alması, 55, 79, 157, 432,

460; geçici statüsü, 611; komunist hükûmetin tanınması, 15; S. Birliği ile muhtemel çatışma, 459; ve A.B.D., 436, 437; ve Batı, 49, 436;

Çin-Japon Savaşı (1894-95) : 230
Çoğunluk oyu : 561, 705 v.d.; ayrıca **bkz.** uluslararası örgütler, M.C., B.M.

D

Daimi Hakemlik Divanı : 376 v.d.; kararlarının niteliği, 549

Danimarka : ve Kore Savaşı, 351; İkinci Dünya Savaşında ulusal moral, 180

Darwin Charles : 223; emperyalizmin biyolojik kaynaklı ideolojileri konusunda, 119

Davis, Harriet E.: 808

Davranış kuralları : 295, 297, 329, 330

De Gaulle, Charles : güc dengesi konusunda, 450, 451

Delaisi, Francis : 788

Dell, Robert : 808

Demokrasi : başarı şartları, 435 v.d.; dışpolitika ile ilişkisi, 189 v.d., 318, 702, 703; ve uluslararası ahlâk, 323 v.d.; ve ulusal moral, 177

Demosthenes : ideoloji konusunda, 115

Denge : ekonomide, 218, 219; insan vücudunda, 218, 219; ayrıca **bkz.** güc dengesi

Denian, J. F.: 812

Denizaltı : Almanya için stratejik önemi, 153; güc dağılımı üzerindeki etkisi, 153, 157

Descartes Rene : 163

Deutsch Karl W.: 791

Dewey John : Alman karakteri konusunda, 163

Dış Politika : iç politika ilişkisi, 193, 194, 432, 433; kamu oyunun desteği, 7 v.d., 193 v.d., 724; ve kaynaklar arasında denge, 188, 189, 683; ve liderlik, 723, 724

Dış Yardım : 458, 676, 677

Dicey, A. V.: 798

Dickinson, Edwin D.: 799, 801

Diderot Denis : Savaş konusunda, 496

Din Savaşları : niteliği, 465 v.d.; ve milliyetçi evrenselcilik, 334 v.d., 716,

Diploması : araçları, 688; ve casusluk, 690; diplomatik törenler, 93, 687; dış işlerinin görevi, 688 v.d., çöküşü, 459, 460, 693 v.d., 698 v.d.; entellektüel nitelikleri, 191, 692; Milletler Cemiyeti döneminde, 628, 710, 711; hukuki temsil, 688, 710; ve ulusal çıkar 679, 716 v.d.; ulusal güc unsuru olarak, 181 v.d., 683; ve uzlaş, 182, 688, 699, 707; yeniden canlanması, 701; tarihi, 725

Disraeli : ve emperyalizm, 55, 57; ticari sınıfların savaşa karşı olmaları konusunda, 64 dn.; uzlaşıcı diplomasi konusunda, 725

Doğal (tabii) hukuk : emperyalizm ideolojisi olarak, 118

Doğal kaynaklar : ulusal gücün unsurları olarak 144 v.d.

Dokuz Devlet Sözleşmesi (1922) : 49, 392

Domuzlar Körfezi : 105

Dolar diplomasisi : 165

Dolar emperyalizmi : 73

Donnadieu, Léonce : 794

«Dört Özgürlük» : 165

Dörtlü İttifak (20 Kasım, 1815) : 579, 580

Ered Scott davası : 557

Duguit, Léon : 801

Dulles, Allen W.: Hitler'e yapılan suikast hakkında, 483 dn.
Dunn, Frederick S.: 785, 786, 802, 807; M.C. Misakının 19. maddesi hakkında, 559
Dupuis, Charles : 794
Duroselle, Jean-Baptiste; 785
Durie, John : karizma konusunda, 33
Dünya devleti : 540, 635, 636, 646 v.d., ortaya çıkışı, 646, 647, 724, 725; ve uluslararası polis gücü, 538, 539; ve ahlâki sorun, 640; ve ulusal çıkar, 648 v.d.; milliyetçilik, 648 v.d.; ve barış, 724; ve dünya topluluğu, 652, 655, 656, dünya fethi yoluyla, 480, 652, 653
Dünyanın fethi : bak. emperyalizm, dünya imparatorluğu, dünya devleti
Dünya İmparatorluğu : 69, 479 v.d., 652, 653; güc dengesi yoluyla önlenmesi, 242 v.d., 264, çöküşünün nedenleri, 479 v.d., 653, coğrafi genişleme, 479, teknolojik imkânlar, 479 v.d., 488 v.d.
Dünya kamu oyu : 339 v.d.; kavram, 340; ve ahlakî ve siyasi farklar, 341, 342; iki savaş arası dönemdeki etkisizliği, 341; ve uluslararası ahlâk, 339 v.d., 351; ve teknolojik birleşme, 343 v.d.; ve dünyanın psikolojik birliği, 341, 342; ve milliyetçi evrenselcilik, 342, 353; ve savaş, 349 v.d., ve Ondört Nokta, 346, 347, 348
Dünya Meteoroloji Örgütü : 669
Dünya Sağlık Örgütü (WHO) : 358, 665, 668, 669
Dünya Savaşı (Birinci) : ve güc dengesi, 249 v.d., 261, 269 v.d., 280, 442 v.d.; önleyici savaş olarak, 274; ve toptan savaş, 313, 473; ve milliyetçi evrenselcilik, 333
Dünya Silâhsızlanma Konferansı (1932) : 498, 500, 508 v.d.

E

Earle, Edward Mead : 153 dn., 803
Egemenlik : kavram, 358, 403 v.d., 430; bölünebilirliği, 419; İngiltere'de, 424 dn.; bölünemezliği, 410, 419 v.d.; ve uluslararası mahkemeler, 417; yitirilmesi, 410 v.d.; ve milliyetçilik 411, 412, 429 v.d.; anlamdaşları, 406 v.d., ve B.M. 416, 608; A.B.D.'de 416, 420, ve veto, 408
Einzig, Paul : 788
Ekonomi politikası : 35, 60 v.d., 73, 74, 89
Elisabeth I. (İngiliz Kraliçesi) : ve güc dengesi, 255
Eltzbacher, O.: 794
Emeny, Brooks; 791, 792
Emperyalizm : 53 v.d., 72 v.d., 79 v.d., 87 v.d., 102 v.d., 110 v.d.,
Eşitlik : Silâhlanmada, 506 v.d., 511 v.d.; uluslararası örgütlerde, 406, 407 416 v.d.; egemenliğin anlamdaşı olarak, 406, 407
Eugene, Savua Prensi : 320
Euratom : 135, 673
Ewing, Alfred. C.: 811

F

Fairgrieve, James : 792; Jeopolitik konusunda, 208; modern teknoloji konusunda, 484, 486
Falk, Richard A.: 797
Fas : ve B.M, 568
Federalist, the : egemenlik konusunda, 423; ve güc dengesi, 11, 220, 223, 656.
Feis, Herbert : 788
Feller, A. H : 810
Fénelon : güc dengesi konusunda, 282, 283, 462, 713; savaş konusunda, 464, 466; uluslararası ahlâk konusunda, 336

Ferrero, Guglielmo : 4 dn., 788, 798, 803
Fichte, Johann Gottlieb : milliyetçilik konusunda, 209
Filipin : egemenlik konusunda, 415 dn.
Filistin : ve B.M., 562 v.d., 572, 615, 629; ayrıca bak. Arab - İsrail Savaşı, Barışçı değişim, A.B.D.
Finklestein, Louis : 786
Finlandiya : bak. Rus - Fin Savaşı (1939): ve bkz konu başlıkları
Fischer, Eric 802
Foch, Ferdinand : sınırlı ve toptan savaş konusunda, 466, 467
Foner, Philip S.: 64 dn.
Fonksiyonel kuruluşlar : ve Soğuk Savaş, 677; ve yeni yöntemler, 665 v.d.
Forbes, Henry W.: 805
Formoza : ve B.M., 568, 611; geçici statüsü, 611
Foster, John W.: 814
Fox, William T.R. : 802
Francis I. (Fransa Kralı) : ve güc dengesi, 244, 254, 255
Frankel, Joseph : 791
Fransa : Almanyaya karşı «böl ve yönet» politikası, 230; ve Almanya sorunu, 593 v.d., 674; Birinci Dünya Savaşı sonrası üstünlüğü, 508 v.d., 593; ve güc dengesi, 508 v.d.; iki savaş arası politikasının başarısızlığı, 88 v.d., 593 v.d.; ve İtalyan-Habeşistan Savaşı, 534, 535; İttifaklar politikası, 50, 51, 67, 68, 100, 183, 249, 250, 268, 270, 509, 593, 594, 595, 599; ve Kore Savaşı, 351, 387, 537; ve Milletler Cemiyeti, 592 v.d.; ve Rhine sınırları, 34, 144, Rus - Fin Savaşı, 15, 710
Fransa - Prusya Savaşı (1870) : 26, 720; ve emperyalizm, 60, 85

Fransız Devrimi (1789) : ve milliyetçilik, 497
Frederick (Büyük) : 71, 260, 268, 277, 321; askeri dehası, 155; güc dengesi konusunda, 246; ve paralı askerler, 468, 469; topçuluk konusunda, 475, ve yerel emperyalizm, 71
Freeman, Harrop A.: 808, 812
Freeport, Andrew; 64
Friedensburg, Ferdinand : 792; doğal kaynaklar konusunda, 148
Friedmann W.: 791, 799
Friedrich Carl J.: 794, 808, 814
Fromm, Erich : 802
Fuller J.F.C.: 27
Furness, J.W.: 793

G

Galbraith, John K.: güc dengesi konusunda, 219 dn.
Ganshof, François L.: 796
Garanti Anlaşmaları : ve güc dengesi, 384; uygulanması, 383, 384.
Garanti Anlaşması (Almanya ve Rusya arasında, 1887) : 85
George V. (İngiliz Kralı) : 250
Gerçekçilik : dış politikada, s v.d.; diğer okullardan farkı, 1, 2, 11 v.d.
Gerilimler : 544 v.d., 556 v.d.
Gerth, H. H.: 786
Gıda (Besin) ve Tarım Örgütü: 665
Gibbon, Edward : güc dengesi konusunda, 280, 281, 287; emperyalizm ideolojileri konusunda, 118; uluslararası ahlâk konusunda, 336, 337, 338
Gilbert, Felix; 153 dn., 814
Ginsberg, Morris : 793
Goethe, Johann, Wolfgang : 327
Gooch, G. P.: 327, 791; milliyetçilik konusunda, 327

Goodrich, Leland M.: 340 dn., 810
Goodwin, Geoffrey L.: 785
Görenek : kavram, 295, 296
Grant, A. J.: 796
Granvelle, Cardinal de : 254
Gray, John Chipman : uluslararası hukuk yayınları konusunda, 302
Grey, Sir Edward (İngiliz, dışişleri bakanı) : 285; ve Avrupa Ahen- gi, 285, 588; ve Belçikanın ta- rafsızlığı, 16
Griswold, A. Whitney : 805
Grodzins, Morton : 791
Gross, Ernest A.: 810
Grotius, Hugo : 495; diplomasi ko- nusunda, 691, uluslararası hu- kuk konusunda, 359; savaşta si- vil halkın durumu konusunda, 309, 310
Guicciardini : güc dengesi konusun- da, 244
Guizot, François : Ondokuzuncu yüz- yıl diplomasisi hakkında, 321
Gulick, Edward V.: 794
Gurian, Waldemar : 785
Gustavus Adolphus (İsviçre Kralı): karizmatik liderliğe örnek, 33
Güc : değersiz görülmesi, 41 v.d.; ve otorite, 34 dn.; kapsamı 9; kav- ramı, 27 v.d., 30 v.d.; dış politi- kada, 4, 9 v.d.; toplumsal baskı olarak, 296, 291, 641, 642; mü- cadelesi, 36 v.d., 36 v.d., 92 v.d.
Güc Dengesi : 217 v.d., 461 v.d., Af- rikada, 233, 259; Amerikan Hü- kümetinde, 222 v.d.; Onsekizinci yüzyılda ahlâk dışı sayılması, 247, 248; ve İngiliz uygulaması, 233, 253 v.d., 448, 452; ve İtal- yan uygulaması, 233, 253 vd.; ve Balkanlar, 229, 249 v.d., 259, 261, 455; ve Belçika, 229, 249; A.B.D ve S. B. arasında, 28, 262, 447, 456, 458 v.d., 490, 718, ve ortak

güvenlik, 237, 251, 526 v.d.; kav- ramı, 217 v.d., 277; dogması, 255; başat ve bağımlı sistemler, 258 v.d.; Avrupada, 248, 262, 456; esnekliği, 248, 442, 446 v.d., **mo- ral** rıza, 280 v.d.; ve «üçüncü güc», 450 v.d.; iki-kutup sistemi, 456, 458 v.d; ve tarafsız devlet- ler, 448 v.d.,

Güdü : dışpolitikada yeri, 47 dn.

Güney Doğu Asya : 225

Güney Kore : bak. Kore

Güvenlik: ve Silâhsızlanma, 508; ay- rıca **bkz** ortak güvenlik, uluslar- arası polis gücü

Gyorgy, Andrew : 793

H

Haas, Ernest B.: 794, 812

Haberleşme : ve uluslararası yakın- laşma, 343

Habeşistan : üzerinde egemenlik kurma mücadelesi, 233; ayrıca **bkz** İtalyan - Habeşistan Savaşı ve konu başlıkları

Haçlı Seferi (Birinci) : ve emperya- lizm, 61

Haçlı Seferleri : ve milliyetçi evren- selcilik, 334, 335

Hadley, Arthur T.: 805

Hakemlik (uluslararası) : anlamı, 371; kurumsal, 370, 549; sınırlı, 371; ayrıca **bkz**, uluslararası mahkemeler.

Hakemlik Hareketi : 541

Halle, Louis : 784

Hallgarten, George W. F.: 788

Hallstein, Walter : 812

Halpern, Morton H.: 806

Hambro, Ed vard : 340

Hamilton, Alexander: Amerikan Hü- kümetinde güc dengesi, 223; egemenlik konusunda, 421, 423

Hamlet : prestij konusunda, 548,
ideoloji konusunda, 111

Hammaddeler : Ulusal gücün unsuru olarak, 147 v.d.; Endüstriyel Devrimle birlikte önemi, 147; İngiltere'de 148; S. Birliğinde 149 v.d.; A.B. D.'de, 148 v.d.

Haberleşme : ve uluslararası yakınlaşma, 343

Habeşistan : üzerinde egemenlik kurma mücadelesi, 233; ayrıca bkz. İtalyan Habeşistan Savaşı ve konu başlıkları

Haçlı Seferi (Birinci) : ve emperyalizm, 61

Haçlı Seferleri : ve Milliyetçi emperyalizm, 334, 335

Hadley, Arthur I. : 805

Hakemlik (uluslararası) : anlamı, 371; kurumsal, 370, 549; Sınırlı, 371; ayrıca bak. uluslararası mahkemeler.

Hakemlik Hareketi : 541

Hamarskjöld, Dag : 630; B. Milletlerin görevleri konusunda, 620; zorunlu yargı konusunda, 375

Hammond, Mason : 811

Handman, Max : 788

Hankey, Lord Maurice P. : 808

Hardenberg, Kont von (Prusya devlet adamı) : 319

Harrison, Richard : 793

Hart, Albert Bushnell : 695

Hart, B. H. Lidell : 803

Hart Hornell : modern teknoloji konusunda, 486

Hartshorne, Richard : 793

Hashagen, Justus : 789

Hasluck, Paul : 810

Haushofer, Karl : Jeopolitik konusunda, 208

Hava gücü : gücün dağılımı üzerindeki etkisi, 154

Havana Antlaşması (1901) : A.B.D ile Küba arasında, 413, 414

Haviland, H. Field : 810

Hayes, Carleton J. : 791

Healey, Denis : 144 dn.

Heatley, David Playfair : 81 4

Hegel, George Wilhelm Friedrich : 163; milliyetçilik konusunda, 209

Heimann, Eduard : 789

Hemblemen, Sylvester J. : 804

Henry, VIII. (İngiltere kralı) : 24, 184; ve güc dengesi, 244, 254, 255

Hertz, Frederick : 791

Herz, John H. : 784, 802

Hilferding, Rudolf : emperyalizm konusunda, 58

Hindistan : ve İngiliz emperyalizmi 79, 413; İngilterenin geri çekilmesi, 47 dn. 177; Doğu ve Batı arasında, 457; ve Keşmir, 549, 573; ve Kore Savaşı, 351, 536; ulusal gücü, 146, 150

Hinsley, F. H. : 784

Hirschman, Albert O. : 793

Hitler, Adolf : 25, 63, 107, 143, 156, 165; Amerikanın gücünü küçümsemesi, 108, 172; ve Avusturyanın bağımsızlığı, 261; ve Alman gücü, 185; emperyalizm 62, 68, 69, 79, 83 88, 125, 187, 276, 602; ve kitlelerin kırılması (imhası), 305, 306; ve elegeçirdiği topraklardaki halkların ulusal moralleri, 178; karşı yapılan suikast, (1944); 483; ayrıca bkz. Nasyonal Sosyalizm

Hobbes, John A. : 789; emperyalizm konusunda, 59

Hobbes, Thomas : karara uyma (abjudication) konusunda, 372;

politika anlayışı, 295; devletlerin barışa katkısı konusunda, 635, 644; Sınırsız güc tutkusu konusunda, 69 dn.

Hoffmann, Stanley H. : 784

Hoijer, Olaf : 795

Hollanda : ve Endonezya, 575; Sömürgeciliği terketmesi, 457, 575, 576

Hollins, John : 133

Holmes Oliver Wendell : egemenlik konusunda, 412 dn.

Hoselitz, Bert : 812

Hovde, Brynyolf J. : 789

Hovet, Thomas, Jr. : 810

Huber, Max : 799

Huzinga, J. H. : 797

Hukuk 296, 297; güc mücadelesini sınırlaması, 291 v.d.; ayrıca **bkz.** uluslararası hukuk, Barışçı değişme, dünya devleti.

Hula, Eric : 791; Nuremberg Mahkemesi hakkında, 368 dn.

Hull, Cordell : Sivil nüfusun bombalanması konusunda, 315; dünya kamu oyu konusunda, 339

Hume, David : 793, 795

Huntington, Samuel P. : 805

Huxley, Julian : 812

Hükümet : ulusal gücü etkilemesi, 173, 186 v.d.

Hükümet Darbesi : 557, 645

Hyde, Charles C. : 363, 364

I

İç Savaş : 642

İdeolojiler : 7, 16, 91, 110 vd, 209, 209, 277 vd., 295, 542 v.d.; ayrıca bak. konu başlıkları

İki kutupluluk : **bkz.** güc dengesi

Ikle, Fred C. : 814

İngiliz emperyalizmi : **bkz.** emperyalizm

İngiltere : Japonyayla ittifak, 505, 506, Portekizle, 242; S. Birliği ile, 242, A.B.D. ile 235; ve güc dengesi, 24, 25, 34, 35, 252 vd., 448 vd. 599, 600 gücünün azalışı, 203, 448, 457, 599, 600; ve silâhsızlanma 505 vd., ve Mısır, 574; iki İtalya Habeş arasındaki savaş dünya savaşı arası dönem, 599, 600; İtalya Habeş arasındaki savaş ve İngiltere, 534; ve Milletler Cemiyeti 592 vd.,

İran : 552

İrlanda : ve İngiliz emperyalizmi 69,

İsolasyonizm : 208 dn.,

İspanya : 148, 184

İspanya Tahtı Veraset Savaşı : 232, 255

İspanyol - Amerikan Savaşı (1898) : 44; ekonomik nedenleri, 61

İsrail : ve B. M. 540

İsviçre : ekonomi politikası, 89; dünya devletine örnek olarak, 653 nci.

İyi Komşuluk Siyaseti: 47 dn., 103, 104.

İngiliz - Alman Deniz Anlaşması (1935), 82, 503, 506, 507, 515, 516; ayrıca **bkz.** Silâhsızlanma

İttifakları : Sınıflandırılması, 235 235 vd. ideolojik örtü olarak, 115, statüko aracı olarak, 54, 509, 580 vd.,

İç Politika : dış politika üzerindeki etkisi 193 v.d, 432 v.d, 707, 705, 723.

Jacobson, Harold K : 810

James, William : 163, 812

Janowsky, Oscar I. : 792

Japonya : Çin'i istilâsı (1931, 1937), 602; ve deniz silâhsızlanması,

502, 503, 505, İngiltere ile ittifak, 505; Kore'ye karşı geleneksel politikası, 230, 536, ve Milletler Cemiyeti, 602, ve sömürge devrimi, 457; ayrıca bkz. konu başlıkları

Jasper, Karl : 802

Jay, John : Amerikan toplumu hakkında, 656; diplomasisi, 184

Jefferson, Thomas : aydınların evrensellığı konusundaki düşünceleri hakkında, 133; diplomasisi, 184

Jenosid : bak. kitlelerin kırılması

Jeopolitik : 207 v.d.

Jessup, Philip C. : 799, 807

Jones, Joseph M. : 814

Jusserand, Jean. A. : 814

K

Kaeber, E. : 795

Kahler, Alferd : 804

Kahn, Herman : 803

Kamu oyu : ve barışçı değişim, 535; ve dış politika, 189; ve milliyetçilik, 342; ve ulusal moral, 172

Kamu oyu voklamaları : ve dış politika, 189, 425

Kanada : ve Kore, 536, 537; ve deniz silâhsızlanması, 498, 502, 505; ayrıca bkz. konu başlıkları

Kant, Immanuel : 163, 495; savaş konusunda, 496

Kanun ve Gelenekler Sözleşmesi (1899, 1907) : 368

Kapitalizm : ve emperyalizm, 58 v.d.

Kaplan, Norton A. : 799

Karizma : güc unsuru olarak, 33, 35, 179, 180

Kartaca Barışı : ve emperyalizm, 66

Katrine, H. : 71, 166

Katzenbach, Nicholas de B. : 799

Kaunitz, Prens von : 319

Kautilya : 796

Kautsky, Karl : emperyalizm konusunda, 58

Keeton, George W. : 799, 801

Kelsen, Hans : 800, 801, 807, 810

Kenna, George F. : 169, 802

Keşmir Sorunu : 549, 572, 612 v.d.

Keynes, John Maynard : milliyetçilik konusunda, 329

Kıbrıs : ve B.M. 568

Kırım Savaşı (185-56) : ve Avrupa Ahengi, 588; ekonomik amaçları, 61; ve güç dengesi, 250, 278; ve hatalı dış politika, 721

Kipling, Rudyard : ve emperyalizm, 56

Kirk, Dudley : İkinci Dünya Savaşında Sı Birliğinin kayıpları konusunda, 474 dn.

Kirk, Grayson : 785; uluslararası politika bilimi konusunda, 19

Kissinger, Henry A. : 802, 808

Kitlelerin kırılması : uluslararası politikada ahlâk sorunu olarak, 313 v.d.

Kitzinger, U. W. : 812

Koebner, R. : 789

Kohn, Hans : 792

Kolombiya : ve Kore Savaşı 537; ve Panamanın kurulmasını sağlayan devrim (1903), 382

Komünizm : başarı şartları, 436 v.d., ve çağdaş milliyetçilik, 134; ve emperyalizm, 76, 77; Fransa'da, 134; ve milliyetçi evrenselcilik, 335, 432; Orta ve Doğu Avrupa'da, 436; ve S. Birliğinin dış politikası, 134, 336

Koo, Wellington. Jr. : 801

Kore : ve B. M., 400, 564 v.d., geçi-

ci statüsü, 564; ve güc dengesi, 230, 382, 535 v.d., 566; ulusal güc 189

Kore Savaşı : 230, 382, ve dünya kamuoyu, 351, ve ortak güvenlik, 400, 535 v.d., psikolojik etkileri, 439

Korku : ve emperyalizm, 81

Koruyucu Savaş : 203, 313

Kömür : ulusal gücün unsuru olarak, 150 v.d.

Kramme, H. : 801

Kraus, Herbert, 797

Kudüs : Uluslararası rejim altına sokulması, 563

Kutsal İttifak : 578 v.d., 606 v.d.,

Kutsal İttifak : 578 v.d., 606 v.d., adalet anlayışı, 582 v.d., Anlaşması (26 Eylül, 1815), 579 v.d., ve Avusturya, 579 v.d., barış, 495, 583; ve emperyalizm, 277, 290, 583; ve güc dengesi, 49, 278, 284, 585; ideolojik görevi, 580, 583, 584. İlkeleri, 284, 328, 579; İngiltere'nin statüko anlayışı, 582 v.d.; hukuki dayanağı, 579; konferansları, 587; ve küçük devlet ve milliyetçi evrenselcilik, 328, 334; ve müdahale, 581 v.d. Rusya'nın statüko anlayışı, 582 v.d., ve statüko, 47, 582 v.d., ve Türkiye'ye karşı Yunan isyanı, 580, 584; ve ulusal çıkar, 583 v.d.

Kutsal Roma İmparatorluğu : ve dünya birliği, 412, 495, 496

Kuzey Kore : bak. Kore

Küba : bak. Havana Anlaşması

Küba ile A.B.D. arasındaki 31 Mayıs, 1934 Anlaşması; 415

Küçük Antant : 509, 594

L

La Haye Sözleşmeleri (1899, 1907) : 310, 311, 368

Lance, Christian : 804

Langer, William L. : 789, 796

Laski, Harold J. : 801

Lasswell, Harold D. : 786, 788 798

Latin Amerika : ve güc dengesi, 247, 259, 262; ayrıca bkz. A.B.D. ve konu başlıkları

Laupen Savaşı (1339) : 15 3

Lauterpacht, H. : 372 dn., 392, 800, 807;; uluslararası mahkemelerin varlığı yetkisi konusunda, 372; ayrıca bkz. Oppenheim-Lauterpacht

Laval, Pierre : 326, 595 dn.

Lav, Narendra : 796

Lee, Muna : 813

Leith, C. K. : 793

Lenin : emperyalizm konusunda ,59

Leopold, 1. ve 2. (Belçika kralları) : 184

Levi Nerner : 808

Levine, Robert A. : 806

Lewis, Cleona : 793

Liberalizm : ve emperyalizm, 59; ve barış, 496; devlet kavramı, 642; ayrıca bkz. Kutsal İttifak, güc

Libya : ve B. B., 570, 571

Lincoln, Abraham : ve egemenlik, 423; siyasal ahlâk konusunda, 12; siyaset anlayışı, 7

Lindsay A.B. : 79 7

Lippmann Walter : 798, 803, 814; dünya kamu oyu konusunda, 347, 348

Liska, George : 795, 812

Lissitzyn, Oliver J. : 807

Lloyd George, David : Amerikan dış politikası konusunda, 187

Locarno Paktı (1925) : 49, 384, 594

Locke, John : 163, 296

Londra Denizcilik Konferansı ve Anlaşması (1930) : 503, 515 v.d.
Londra Protokolü (1936) : 311
Long, Huey : A. B. Devletlerinde faşizm konusunda, 121
Lorenz, Konrad : 786
Louis XIV. (Fransa Kralı) : 85, 599; ve güç dengesi, 244, 253, 255, 266, 599; ve kıtasal emperyalizm, 62, 70, 71
Louis XV. (Fransa Kralı) : 320 323; yerel emperyalizm, 71
Lore, Alfred : 43
Lowell, A. Lawrence : 798
Luxemburg, Rosa : emperyalizm konusunda, 59 dn.
Lübnan : ve B. M., 569 v.d.
Lüksemburg : ve Kore Savaşı, 537; ve tarafsızlığının garanti edilmesi, 384

M

Mably, Abbé de : 81 4
Macar ihtilâli (1956) : 341, 568
Machiavelli : 27 dn.; itifaklar konusunda, 240; politika anlayışı, 295; sınırlı savaş konusunda, 464, 465; savaş tekniğinin gelişmesi konusunda, 153
Makedonya İmparatorluğu : Coğrafi sınırları, 479; ayrıca **bkz.** emperyalizm, dünya imparatorluğu
Makineli tüfek : 477
Mackinder, Sir Halford J. : 794; Jeopolitik konusunda, 207, 208
McCallum, R. : 808
Mc Murry, Ruth E. : 813
Madariaga, Salvador : 793
Madison, James : Amerikan hükümetinde güç dengesi, 223; diplomasisi, 184; egemenlik konusunda, 421, 423
Mahan Alfred Thayer : ve militarizm, 211

Marksizm : ve emperyalizm, 58 v.d.; ve milliyetçi evrenselcilik, 335; ve devlet anlayışı, 642
Mangone, Gerard : 808, 811
Mannheim Karl : 786, 790; ideoloji kavramı hakkında, 110 dn.
Manning C. A. W. : 784
Marchand, P. D. : 785
Marck, Siegfried : 789
Maria, Theresa : ve yerel emperyalizm, 61
Marriot, J. R. R. : 804, 811
Marşal Planı : 438
Martin, Charles E. : uluslararası politika bilimi konusunda ,20
Martin, William : 811
Marx, Karl : 37
Mason ,Edward S. : 813
Mason, Henry L. : 813
Mattern, Johannes : 794, 801
Mattingly, Garrett : 814
Mayer Carl : 783
Mazarin : ve Fransa'nın gücü, 184
Mead, Margaret : 793
Meksika Savaşı (1846-48) : 27
Merriam, Charles E. : 786, 801; egemenlik konusunda, 423 dn.
Meşruiyet ilkesi: 284, 586; ayrıca **bkz** Kutsal İttifak
Metternich, Prens : diplomasi konusunda, 95, 694; ve Kutsal İttifak, 580 ,584
Meyer, Cord : 811
Mısır : ve İngiltere, 574; egemenlik, 415 dn.
Mihver : Almanya, Japonya ve İtalya arasındaki ittifak (1936), 251
Militarizm : ulusal gücün değerlendirilmesinde yapılan hatalardan, 201, 202, 211 v.d.; Almanya'da 212, 213; İngiltere'de 212, 213;

Japonya'da, 213; S. Birliğinde, 212; İsparta'da, 213; A. B. D.'de, 212, deniz gücüne dayanan ülkelerde

Mill, John Stuart : İç politikada gücdengesi konusunda, 222 dn. 285, 286 dn.; hükümetlerin kurulmasında, 646 v.d.

Millar, Moorhouse, F. X. : Nuremberg Mahkemeleri konusunda, 368 dn.

Millet, **bkz.** ulus

Milletler Cemiyeti : 386 v.d., 559, 560 589 v.d. 606; ve Aaland Adaları, 601; ve gücdengesi, 290, 329, İngilizlerin tutumu, 593 v.d.; ve Bulgar-Yunan çatışması, 596; Chaco Savaşı, 392, 596; «alışveriş» (Clearing house) yeri, 593; Danzig şehrinin yönetimi, 595; ve silâhsızlanma, 495; ve gücdağılımı, 592 v.d.; yaptırım organı olması, 595 v.d.; Fransızların tutumu, 592 v.d.; ve Almanya, 593, 601; ve Almanyanın Versayı ihlâli, 596; Kutsal İttifakın yerini alması, 589. ve İtalyanın Korfuyu İşgali (1923), 596; ve İtalyan-Habes Savaşı (1935-36), 369, 392, 533, 534, 595, 601; ve Japonyanın Çin'i istilâsı (1931, 1937), 392, 596, 602; adalet ilkeleri 592, v.d., 603; manda bölgeleri, uluslararası sorunları çözme yöntemleri, 695; ve ulusal çıkar, 587; örgüt, 589; ve barış, 37, 38, 495; Saar Bölgesi yönetimi, 595; ve S. Birliği, 14, 15, 392, 596, 599, 710; ve statüko, 49, 117, 593; ve İspanya İç Savaşı 592 v.d., 596; Yukarı Silezyanın paylaşılması, 601; veto, 602; ve savaş; 311, 594; zayıflıkları, 596; ve dünya kamuoyu, 339

Milletler Cemiyeti Meclisi : 390, 392,

560, 589 v.d.; küçük ülkelerin etkisi, 590

Milletler Cemiyeti Konseyi : 390, 500, 500, 587, 588, 589, 590; statüko organı olarak, 549, 592, 593

Milletler Cemiyeti Misakı : 360, 366, 369, 386 592; Giriş bölümü, 592, 597; madde 1, 591 dn., madde 8, 500; madde 10, 49, 50, 592; madde 11, 592; madde 12, 587, 591 dn., 597; madde 13, 597; madde 14, 375, 549; madde 15, 386 dn., 409, 589, 591 dn. 597; madde 16, v.d. 393, 526, 533, 592; madde 17, 598; madde 19, 559 v.d., 592; madde 22, 595

Milli çıkar : **bkz.** ulusal çıkar

Milli güc : **bkz.** ulusal güc

Milli karakter : **bkz.** ulusal karakter

Milli moral : **bkz.** ulusal moral

Mills, C. Wright : 786

Milliyetçilik : 133 v.d. 209 v.d. 305 v.d., 328 v.d., 637 v.d., 666, 668; uluslararası ahlâk üzerinde yıkıcı etkisi, 327 v.d., ve Fransız Devrimi, 136; ulusal gücün değerlendirilmesinde, 209; ahlâki yönü, 302 v.d., 328 v.d.; ve toptan savaş, 468; Almanya'da 138 v.d., 209; ve A. B. D.'de, 139; S. Birliğinde, 138, 139

Milliyetçi Evrenselcilik 318 v.d. 429 v.d., 490, 712, 713; ve S. Birliği, 432; ve toptan savaş, 471

Mitrany David : 667 dn., 807, 813; dünya topluluğuna fonksiyonel yaklaşım konusunda, 666, 667

Molotov Cyacheslav M. (Sovyet Dış işleri Bakanı) : 324

Monroe Doktrini : 70, 186; ve güc dengesi, 23 24, 51, 248; ve Rooseveltin Hükümü, 27

Montaigne, Michel de : Bilgi konusundaki kısıtlamalar, 22

Moon Parker T. : 789; emperyalizm konusunda, 54 dn.
 Moos, Malcolm : 783
 Moore, John Bassett : 800
 Morgan, Laura P. : 806
 Morgarten Savaşı (1315) : 153
 Morgenthau, Hans J. : 64 dn., 365 dn., 784, 797, 800, 803, 807, 810; A.B. Devletlerinin dış politika uygulaması konusunda, 192 dn., dış politikada hukuk ve ahlâk konusunda 14 dn.; Nüremberg ve Mahkemeleri konusunda, 368 dn.
 Morley, John Viscount : 37 dn., 326, 814
 Moskova Dış İşleri Bakanları Konferansı (1947) : 279
 Moskova Konferansı (1943) : 37
 Mowrer, Paul S. : 814
 Mumford Lewis : 804
 Murphy, Gardner : 813
 Mussolini : ve emperyalizm, 70, 125; politika anlayışı, 105, 296; ve prestij politikası

N

Namier, L. B. : 353 dn.
 Näf, Werner : 811
 Nâg, Kalidas : 796
 Napoleon, I. : 29, 93, 94, 95, 142, 256, 496; ve emperyalizm, 62, 69, 73, 90, 277; ve güc dengesi, 231, 277; savaşta topun değeri konusunda, 475,
 Napoleon III. : Fransa-Prusya (1870) Savaşı öncesi politikası, 720; ve güc dengesi, 231; ve kıt'asal emperyalizm, 70; ve silâhsızlanma, 499
 Napolyon İmparatorluğu : yıkılmasının nedenleri, 481, 482
 Napolyon Savaşları : ve barış sorunu, 496; ve çağdaş milliyet-

cilik, 334, 471; ve güc dengesi, 245; ve toptan savaş, 465
 Nasyonal Sosyalizm : başarı şansı, 434; Beşinci Kol, 76; ideolojisi, 118 v.d., ve jeopolitik, 207, 208; karşı propaganda, 434; milliyetçi evrenselcilik, 335
 N.A.T.O. 670, 438
 Nearing, Scott : 789
 Nef, John U : toptan savaş konusunda, 465 dn.
 Nehru Jawaharlal : yargısal görevin sınırlandırılması konusunda, 549
 Nicholas, Herbert : 810
 Nickerson, Hoffman : 804
 Nicolson, Harold : 790, 808, 815
 Niebuhr, Rheinhold : 784, 797, 811, 813
 Niemeyer, Gerhart : 809
 Nietzsche, Friedrich : siyaset anlayışı, 296
 Noel-Baker, Philip : 38
 Norwich, Lord : Kamu oyu ve dış politika konusunda, 192
 Nüfus : Almanya'nın, 158, 159 : A.B. D'nin, 161, 162; Avustralya, 158; Çin, 157, 158; emperyalizmi destekleyici unsur olarak, 158, Fransa'da, 159; gelecekteki durumu, 160 v.d., 197; güc unsuru olarak yaş dağılımı, 161; Hindistan'da, 160; İngiltere'de, 161, 162; kalitesi, 157 v.d., Kanada'da, 158; S. Birliğinde, 159
 Nüremberg Mahkemeleri : 367
 Nye Komitesi : Birinci Dünya Savaşının nedenleri konusunda 59, 60.
 Nys, Ernest : 795, 809.

O

Ogburn, William F. : 804
 Ogg, F. A. : 62 dn.

Oman, Sir Charles : 804; savaş konusunda, 464 dn.

Oncken, Hermann : 815

Ondört Nokta : 115; ve açık diplomasi, 694; ve dünya kamu oyu, 346, 347

Oppenheim, Lassa : 361, 809; uluslararası hukukun dayanağı olarak güc dengesi konusunda, 361

Oppenheim-Lauterpacht : 364 dn.; garanti antlaşmaları konusunda, 385; İtalya-Habeş savaşıyla ilgili yaptırımlar konusunda, 392; Uluslararası Daimi Adalet Divanının kararlarının sayısı hakkında, 549 dn.

Ortak (kollektif) güvenlik : ve barış, 529; Barış için Birleşme Kararı, 400 v.d., ve B. M. 393, 607; Chaco Savaşı, 1, 392; ve Çin-Japon çatışması (1931, 37), 391, 392, 602; ve güc dengesi, 251, 386, 529, 530; ideal ve gerçek, 526 v.d.; ideoloji olarak, 117; İtalya-Habeşistan Savaşı, 392, 533, 534, 535; mahalli savaşlar, 532; Milletler Cemiyeti döneminde, 386 v.d.; Rus-Fin Savaşı (1939), 392; statüye karşı, 526 v.d.; uluslararası hukukun uygulanması, 386 v.d.

Ortak kendini koruma : 396 v.d.

Ortak Pazar : 135, 673

Orwell, George : Burnham hakkında, 205 dn.

Osgood, Robert E. : 787, 803, 813

Ostrogorsky, M : Amerikan politikası hakkında, 39 dn.

Otuz Yıl Savaşı : ve güc dengesi, 245, 264, 442; ve milliyetçi evrenselcilik, 337, 716

Ö

Ölü Deniz yazmaları : 40 v.d.

P

Paléologue, Maurice : 183

Palmerston, Viscount : 206; çıkar kavramı konusunda, 252; dış politikası, 586

Pakistan : ve Keşmir, 573; A.B.D. ile ittifak, 238

Para : güc unsuru ve aracı olarak, 301

Pargellis, Stanley : 804

Paris : Kongresi (23 Nisan, 1814) ve dengesi, 245; Anlaşması (1815), 49; Barış Konferansı (1949), 696; Antlaşması (1856), 384

Parsons, Elsie C. : 786

Parsons, Talcott : 786

Pascal, Blaise : uluslararası adalet konusunda, 331

Patterson, Ernest Minor : 813

Paullin, Theodore : 805, 808, 812

Pearl Harbor : ve Amerikan prestiji, 108

Peel, Sir Robert : 478

Pelcovits, N. A. : 811

Penn, William : 494

Petro (Rus Çarı) : yerel emperyalizm, 62

Petrol : ulusal güc unsuru olarak, 148

Petrol emperyalizmi : 73

Petrie, Sir Charles : 796

Phillimore, Sir Robert : 795

Phillips, Watter A. : 809

Phillipson, Coleman : 48 dn.

Pitt, William : 26

Plamenatz, John : 786

Politis, Nicolas : 798

Polonya : bölünmesi ve güc dengesi, 232, 233, 246, 259, 264, 265; Vilna'nın ele geçirilmesi (1920), 596

Polybius : güc dengesi konusunda, 243
Portekiz : ve güc dengesi, 447; ve İngiliz emperyalizmi, 73
Possony, Stefan T. : 806
Potiemkine, Vladimir : 796
Potsdam Anlaşması : 546, 610
Potsdam Konferansı : 96
Pound, Roscoe : uluslararası ahlâk konusunda, 326
Prestij : diplomatik görüşmelerde, 92 v.d.; toplumsal yönü, 92, 93
Prestij Politikası : 92 v.d., 102, 107, 534
Pribram, Karl : 795
Propaganda : 432, 433; dış politika aracı olarak ,193, 432; ve prestij politikası, 102; ve siyasal felsefesi, 434
Proudhon : savaşa karşı serbest ticaret konusunda, 37, 65
Prusya-Avusturya Savaşı (1866) : 258; ve emperyalizm, 60

R

Radcliffe-Brown, A. R. : 360 dn.
Ramsey, Paul : 798
Randolph John : güc dengesi konusunda, 220
Rappard, William E : 811
Rasyonalizm : dış politikada, 2
Ratzel, Friedrich : 793
Rauschnig, Hermann : 108 dn.
Ray, Jean : 809; Milletler Cemiyeti ve savaş hakkında, 597; Milletler Cemiyeti Misakının yorumlanması konusunda, 366
Réal de Curban, Gaspar de : 795
Redlich, Marcellus D. : 815
Regensburg Diyeti (1803) : 442
Reinsch, Paul : 815
Reves, Emery : 811
Richelieu : ve Fransanın gücü, 184; ve güc dengesi, 231
Riches, Cromwell A. : 801
Rider, Fremont : 811
Riker, William H. : 795
Robbins, Lionel : 31 dn., 789
Roberts, P. E. : İranda İngiliz-Rus emperyalizmi ,74
Robespierre : güdüsü, 6
Rock, Vincent P. : 815
Roma İmparatorluğu : 56, 57; başarısının nedenleri, 213; coğrafi sınırları; 478; dünya birliği sembolü olarak, 495; prestiji, 103, 104
Romanya : ve Fransız emperyalizmi, 74, 75
Romden, Hans : 784
Roosevelt, Franklin D. : 51, 113, 186, 222; 2 Aralık 1939 tarihli nutku, 315
Roosevelt, Theodore : 27, 96, 212, 423; Belçikanın tarafsızlığı konusunda, 16
Rosenne, Shabtai : 807
Ross, Alf : 810
Roucek, Joseph S : 581
Rousseau Jean Jacques : 495; güc dengesi konusunda, 283; uluslararası ahlâk konusunda, 336
Rovigo Dükü : 94
Royal İnstitute of International Affairs : 792, 800, 807
Royce Josiah : ve milliyetçi evrenselcilik, 334
Rucellai : ve güc dengesi, 244
Rus-Fin Savaşı (1939-40) : 13, 382, 392; ve Rus prestijinin düşmesi, 109; ve sivil halkın bombalanması, 315
Rus-Japon Savaşı (1904-1905) : 230, 454; ekonomik yönü, 61
Rus-Türk Savaşı (1877) : 454

Rush-Bagot Anlaşması (1817) : 498; 502, 505
Russell, Bertrand : 787
Russell, John (İngiliz devlet adamı) : güc dengesi konusunda, 284; dış politikanın kestirilemezliği konusunda, 206
Rusya : Batıyla çatışma nedeni olarak coğrafî faktörler, 142, 144; Birinci Dünya Savaşı arifesi politikası, 250 v.d.; 269 v.d., 455; ve Ondokuzuncu yüzyılda İngiltere, 444, 445, 725; ve Doğu Avrupa 436; ve Kore, 230, 535, 536; ayrıca **bkz.** S. Birliği, ve konu başlıkları

S

Saint-Pierre, Abbé de : 495
Salisbury, Lord : 64 dn., çıkar konusunda, 9
Savaş : ve savaş kurbanları, 472; ve ortaklaşa güvenlik, 530, 532; ve ticari sınıflar, 64, 496; ahlâkı açısından, 312 v.d. Ordulararası bir karşılaşma olarak, 309 v.d.; ve kültürel birlik, 660 v.d.; haklı savaş doktrini, 467; sınırlı savaş, 313 v.d.; koruyucu savaş 214,
Savaş esirleri : yapılan muamele konusunda, 310 ,
Saxe Mareşali : Sınırlı savaş konusunda, 465,
Scheler, Max : ve milliyetçi evrenselcilik, 334
Schelling, Thomas C. : 806, 815
Schenck, H.G. : 809
Schindler, Dietrich : 799
Schmidt, H. D. : 789
Schmitt, Bernadotte E. : 796
Schultz, Theodore W. : 804
Schuman, Frederick L. : 784, 812
Schuman Plânı : **bkz.** Avrupa Kömür ve Çelik Birliği

Schumpeter, Joseph : 789; emperyalizmin ekonomik yönü konusunda; 63; Marksist emperyalist teoriler konusunda, 65
Schwarzenberger, Georg : 800
Scott, James Brown : 499 dn.
Seferberlik : prestij politikası aracı olarak, 100
Seillière, Ernest : 789
Serbest ticaret : ve savaşla ilişkisi, 37, 65
Seton-Watson, Robert W. : 206 dn. 796
Sevgi : güc unsuru olarak 33, 34
Sezar, Jül : ve emperyalizm, 56
Shafer, Boyd C. : 792
Sharp, Malcolm : 38 dn.
Shils, Edward A. : 806
Shuster, Georg eN : 813
Silâhlanma : güc dengesi aracı olarak, 234 v.d., 266
Silâhsızlanma : 495 v.d.; saldırgan amaçlı silâhlar, 520; çekirdeksele Silâhsızlanma, 501, 510, 511, 519, silâhsızlanma, 501, 510, 511, 519, 525; pay standartları ,511 v.d., güc dengesi unsuru olarak, 234, 235, 504; ve savaşın niteliği, 522, 523; La Haye Barış Konferansları, 499; tarihi, 493; yerel, 497, 505, 508, sorunları, 503 v.d.; ve güvenlik, 508 vd., Versailles'da, 500
Silâhsızlanma Konferansı Hazırlık Komisyonu (1925) : 500, 511
Silberner, Edward : 787
Singer, J. David : 806
Siyasal çatışma : 541 vd.
Siyasetin doğası : 1, 2, 30, 46, 217
Smith, Charles W. : 799
Smith, J. Allen : güc dengesi konusunda, 221 dn.
Soğuk savaş : 122, 123, 174, 460, 461,

708; ve Amerikan politikası, 305, ve prestij politikası, 103; ve B.M. 630 v.d. 708

Somali : ve B. M., 570, 571

Sontag, Raymond J. : 796

Sorel Albert : 796; ve Avusturya güc dengesi, 259 dn.

Sosyalizm : 132, 329

Sovyetler Birliği ve Komünist Enternasyonal, 76, 433; dış politika anlayışı, 697, 698; ve Doğu Almanya, 439; ve Kore Savaşı, 351, 535 v.d.; ve Milletler Cemiyeti, 601, 602; ve İkinci Dünya Savaşında ulusal moral, 177; ve Polonya, 439; ve prestiji, 108; «Barış için Birleşme Kararı», 618, 619; ayrıca bkz. Komünizm, A.B.D. ve konu başlıkları

Souleyman, Elizabeth V. : 805

Sömürge devrimi : 452 v.d., 436

Spanier, John W. : 806

Sparks, Fred : Hindiçini konusunda, 436

Spaulding, O. L. : 804

Speier, Hans : 804

Spencer Herbert : emperyalizmin biyolojik kaynakları konusunda, 119

Spykman, Nicholas : 788, 794, 795

Stainville Kontu : 320

Staley, Eugene : 479 dn., 790, 793

Stalin, Joseph : 96, 98, 308; Almanyanın cezalandırılması konusunda, 308

Stanhope, Lord (İngiliz devlet adamı) : 319

Starke, J. G. : 800

Stefansson, Vilhjalmur : 208 dn., 289 dn., 793

Sternberg, Fritz : emperyalizm konusunda, 59 dn.

Stieglitz, Alexandre de : 795

Stoessinger, John : 810

Stone, Julius : 800

Stratton, George M. : 799

Strausz-Hupé, Robert : 791, 794

Sulzbach, Walter : 790, 792

Sumner, William Graham : 21, 44, 57; diplomasinin kusurları konusunda, 713 714, 723

Sutherland. (Yargıç) : egemenlik konusunda, 420

Süveyş Kanalı Krizi (1956) : 568, 576

Ş

«Şahane Yalnızlık» : ve güc dengesi, 255, 600

Şarlman : ve dünya birliği, 496

T

Tacitus : 165

Tahran Konferansı : 125, 308

Talleyrand : 336; ve Fransa'nın gücü, 184; ulusal çıkar konusunda, 133

Tampon devlet : 229

Tank : ulusal gücün dağılımı üzerindeki etkisi, 153

Tannenbaum, Frank : 795

Tarafsızlık : 229, 250

Tate, Merze : 806

Tawney, R. H. : güc dengesi konusunda, 287 dn., militarizm konusunda, 212 dn.

«Tek Dünya» anlayışı : 343, 345

Teknoloji : ve Amerikan İç Savaşı, 484; özellikleri, 474 v.d., 484 v.d.; ve savaş ve uluslararası ahlâk, 330; ve ulusal güc, 152

Temperly, Harold : 787, 796

Thant, U. : Birleşmiş Milletlerin işlerliği konusunda, 623

Thayer, Charles W. : 815

Thiers, Louis Adolphe (Fransız

devlet adamı): ve güc dengesi, 285

Thompson, J. W.: 798

Thompson, Kenneth W.: 785

Thompson, Warren S.: 793

Thucydides: çıkar kavramı konusunda, 9; güc konusunda, 40

Thomson, David: 784, 815

Timasheff, N. S.: 797

Titulescu, Nicholas: 184

Tocqueville, Alexis de: Amerikan karakteri konusunda, 39, 165; dış politikanın demokratik denetimi konusunda, 189

Tolstoy, Leo: ideoloji konusunda, 111; ulusal moral konusunda, 174

Toptan savaş: niteliği, 313 v.d., 464 v.d.

Totaliter toplum: ve çağdaş teknoloji, 483; ve ulusal moral, 179, 180

Toynbee, Arnold J.: 795; güc dengesi konusunda, 281, 282, 336, 453

Trayan: ve emperyalizm, 57

Trieste: İkinci Dünya Savaşı sonrası statüsü, 574

Troppau Kongresi (1820): 580

Truman, Harry: 23, 96, 98, 186, 222

Truman Doktrini: 23, 438

Tunus: ve B. M., 568

Türkiye: diplomasinin niteliği, 183; ve güc dengesi, 247, 259; ve Kore Savaşı, 537; ve Yeni-Kutsal İttifak, 584, 585

U

Ulus: kavramı, 10, 129, 139

Ulusal çıkar: kapsamının genişliği, 9, 10; ulusal güvenlik açısından, 712; ayrıca bkz.; diplomasi, Kutsal İttifak, uluslararası hu-

kuk, Milletler Cemiyeti, Barış, Birleşmiş Milletler

Ulusal güc: 129 v.d., 141 v.d.; unsurları arasında denge 186, 191; daimi karakteri, 204; tek faktörün yanıltıcılığı, 207 v.d.

Ulusal karakter: ulusal gücün unsuru olarak, 162 v.d.; Fransız, 163; Alman 163, 170 v.d.; İngiliz 163, 170 v.d.; ve milliyetçilik 209 v.d.; ve ırkçılık, 209, Rus, 170 v.d.; Amerikan, 163, 161, 170

Ulusal Moral: ulusal güc unsuru olarak, 172 v.d., 266; ve yabancı istilâsı, 177 v.d.; hükümetin kalitesi ile ilişkisi, 176 v.d.; dış politika üzerindeki etkisi, 173

Uluslararası Adalet Divanı: 376 v.d.

Uluslararası Daimi Adalet Divanı: 376, 377, 417, 541 v.d.; mahkemelerin yetkisi konusunda, 372; görevleri, 375; ve dünya kamu oyu, 339

Uluslararası hukuk: 357 v.d.; 369 v.d., 380 v.d.

Uluslararası mahkemeler: 376 v.d.

Uluslararası Para Fonu: 357

Uluslararası Tuna Nehri Komisyonu: 417

Ulusların kendi geleceklerini saptamaları: 288, 430, 587, 588; ideoloji olarak, 119 v.d.

Unesco: 360, 425 dn., 658 v.d., 669; ve barış, 160

Uranyum: ulusal güc unsuru olarak, 149

Urban II., Papa: ve emperyalizm, 61

Utrecht Anlaşması (1713): 232, 246

«Uydular»: 447; Rus emperyalizmi araçları arasında, 69; ve ulusal güc, 188

Uygarlık : davranış kurallarına karşı toplumsal tepki olarak, 300

Ü

Üç İmparatorlar Birliği : 239
Üçlü İttifak : 85, 250, 252, 269, 655
Üçlü İttilâf : 250
Üçüncü güç : bak. güç dengesi
Ürdün : ve B. M., 569, 570

V

Vagts, Alfred : 787, 796, 804.
Vallette, de la (Fransız Devlet Adami) : 290
Vattel, Emeric de : güç dengesi konusunda, 282, 336; garanti anlaşmaları konusunda, 384
Venedik : Cenova ile rekabet, 95; ve güç dengesi, 254; siyasal araç olarak suikaste başvurulması, 304
Verona Kongresi (1822) : 580 ve emperyalizm, 67; ve silâhsızlanma, 500, 523; ve statüko'nun
Versailles Antlaşması : 138, 171, 509; savunulması, 83, 118, 509
Veto : bak. Birleşmiş Milletler, egemenlik, Milletler Cemiyeti
Victoria (Kraliçe) : ve dış politika da yanılma, 206
Vietnam : geçici statüsü, 611
Viner, Jacob : 790, 803; emperyalizmin ekonomik kuramları konusunda, 63
Virgin Adaları : A.B.Devletlerince alınması, 52
Vishinsky, André (Sovyet Dış İşleri Bakanı) : coğrafya faktörü konusunda, 144
Visscher, Charles de : 800
Viyana Kongresi : 233
Voltaire : 163

W

Walters, F. P. : 809
Washington Donanma Anlaşması (1922) : 235, 498, 502 v.d., 515
Washington, George : Bağımsızlık Savaşının süresi hakkında, 26; genel devlet ve hükümet etme ilkeleri konusunda, 9 v.d.; Veda Söylevi, 23, 24
Watkins, Frederick M. : 802
Weber, Max : çıkar kavramı konusunda, 10
Webster, Charles K. : 785
Weigert, Hans W. : 793, 794
Weldon T. D. : 798
Wellesler, Sir Victor : 815
Wellington Dükü : Napolyon Savaşlarında ordunun niteliği konusunda, 468
West, Ranyard : 798, 813
West, Rebecca : 792
Western Maid, The : egemenlik konusunda, 412 dn.
Westin, Gunnar : 34 dn.
Westlake John : uluslararası ahl konusunda, 31 7
Westphalia Anlaşması : 333, 359, 442
Wheeler-Bennett, John : 806
Whittlesey, Derwent : 793
Wight, Martin : 788
Wild, Payson : 807
Wilhelm, II. (Alman İmparatoru) : 24, 25, 85, 165, 172, 445; ve kıtasal emperyalizm, 70, 125; ve prestij politikası, 101; ve uluslararası aristokrasi, 327, 328
Williams, Sir John Fischer : 80
Willits, Joseph H. : 815
Wilson, James : egemenlik konusunda, 421
Wilson, Woodrow : 30, 37, 423; devlet adamı olarak, 486; ve dünya kamu oyu, 347; ve milliyetçi

çilik, 334; «Ondört Nok-
15, 346, 695; ve ulusla-
di geleceklerini tâyin

22, 290
Wolfgang : 797

M. : 790

s : 792

rnold : 785, 797

rdinal : ve güç dengesi,
gilterenin gücü üzerinde-
si, 184

E. L. : 786, 807, 813, 815

ir Henry : diplomasi ko-
la, 319

W. : 804

ir Michael : 807

quincy : 786, 813; güç denge-
usunda, 288; iç ve uluslar-
savaşların oranı konusun-
44

Edith : 805

Y

: Siyasal çöküş ve ta-
gerilemesi, 146; petrol do-
ula siyasal önemi, 147, 148

Z

Yalta Andlaşması : 335
Yaratıcılık : uluslararası ilişkilerde, 206
Yardım : ekonomik ve teknik, 676, v.d.; ve milliyetçilik, 679; siya-
sal sonuçları, 676 v.d.
Yargı görevi : **bkz.** uluslararası mah-
kemeler, uluslararası hukuk, ba-
rıışçı değişim siyasal anlaşmaz-
lıklar
Yatıştırma politikası 80 v.d.
Yedi yıl Savaşı (1756-63) : 287
Yeni-Kutsal İttifak (1820) : 581 v.d.,
ilkeleri, 582; ve statüko, 582,
583; ayrıca **bkz** Kutsal İttifak
Yiyecek : güç unsuru olarak, 145
v.d.
Yukarı Silezya : paylaşılması 562
dn.
Yunanistan : Eski Yunanda propa-
ganda, 432; Birinci Dünya Sa-
vaşındaki, önemi, 446; ayrıca
bkz. belli başlı büyük devletler
ve konu başlıkları

Zehirli gaz : 522
Zimmern, Sir Alfred E. : 809

Kapak Kompozisyonu : Şefik K. KAPTAN

Sevinç Matbaası, - Ankara 1970

Fiatı : 20